سره د حوالو او تخریجه

مکمله او مدلله

فتاوی یوسفیه

مشهوره په

ستاسو جدید مسائل او د هغې حل

دریم جلد

تالیف

حضرت مولانا محمد یوسف هیانوي رحمه الله

مفتي اعظم پاکستان

تقریظونه

شیخ الحدیث حضرت مولانا سید شیر علی شاه مدني رحمه الله

سابق شیخ الحدیث دار العلوم حقانیه اکوړه خټک

شیخ الحدیث حضرت مولانا محمد ادریس صاحب مدظله

شیخ الحدیث دار العلوم نعمانیه اتمانزئی

جدید مکتبه رشیدیه

جاده میوند سر چوک مارکیت مرحوم حاجي حسین گل کابل

0782690850 | 0775681606

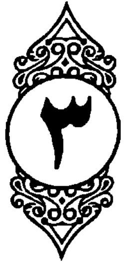
بسم الله الرحمن الرحیم

فتاوی یوسفیه

مشهوره په

ستاسو جدید مسائل او د هغې حل

مکمل او مدلل

سره د حوالو او تخریجه

د دریم جلد اجمالي فهرست

د جماعت متعلق باقي مسائل، د آذان او اقامت مسائل، د مانځه شرطونه، د مونځ ادا کولو طریقه، د لاوډ سپیکر مسائل، د صف جوړولو مسائل، د امام مسائل، د مقتدي مسائل، په کور کښې مونځ کول، د مانځه نه پس دعا او اذکار، د مسبوق او لاحق مسائل، د ښځو د مانځه مسائل، د معذور احکام، د وترو مونځ، د سنت مونځ ادا کول، د مسافر مونځ، د جمعې مونځ

تالیف

حضرت مولانا محمد یوسف لدهیانوی رحمه الله

مفتي اعظم پاکستان

تقریضونه

شیخ الحدیث حضرت مولانا

سید شیر علی شاه مدني رحمه الله

سابق شیخ الحدیث دار العلوم حقانیه اکوړه ختک

شیخ الحدیث حضرت مولانا محمد ادریس صاحب مدظله

شیخ الحدیث دار العلوم نعمانیه اتمانزئی

جدید مکتبه رشیدیه

جاده میوند سر چوک مارکیت مرحوم حاجي حسین گل کابل

0782690850 | 0775681606

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب نوم : ستاسو جدید مسائل او دهغې حل

مؤلف : حضرت مولانا محمد یوسف لدهیانوی رحمه الله

ترجمه کونکي : دار الترجمه عبدالغني مارکیټ پشاور

جلد : دریم

صفحات : ٥٨٤

تاریخ : ۲۰۱۷ء

د چاپ زیار : مولانا سید محمد پرواني

جدید مکتبه رشیدیه

جاده میوند سر چوک مارکیټ مرحوم حاجي حسین گل کابل

0782690850 | 0775681606

د کتاب تر لاسه کولو ځایونه

• پشاور • کندوز • بغلان

• اکوړه خټک • غزني • لوگر

• کوټه • جلال آباد • خوست

• پروان • قندهار

فهرست

صفحه	مضمون

❖ د جوماتُ متعلق باقی مسئلې ❖

مضمون	صفحه
	۸۹

❖ اذان او اقامت ❖

	۹۷

مضمون	صفحه

صفحه	مضمون
۱۱۹	د څانته فرض لمانځه له پاره د اقامت لوستل مستحب دی
۱۱۹	د نفل لمانځه له پاره اقامت
۱۲۰	دویمې جمعې لپاره اقامت
۱۲۰	په اقامت کې حی علی الصلوة او حی علی الفلاح
۱۲۰	باندې ښي او ګس طرفته مخ ګرځول
۱۲۰	په ریل ګاډي کې د هر لمانځه لپاره اقامت ضروري دی
۱۲۱	په کور کې د لمونځ کولو دوران کې اقامت څومره اواز سره لوستل پکار دي؟
۱۲۱	غلام احمد قادياني ته دنيك او د صالح منونکي سړي اذان او اقامت
۱۲۲	د جوماټ روپۍ غلا کونکي موذن اقامت او امامت
۱۲۲	د ښځې اذان
۱۲۲	یو جوماټ کې اذان کول او دویم جوماټ کې لمونځ کول
۱۲۳	ایا په منی کې په هره خیمه کې اذان و شي؟
۱۲۳	ښځه د اذان جواب کله ورکړي؟
۱۲۳	د ماشوم په غوږ کې د اذان کولو طریقه

❖ د لمانځه شرطونه ❖

صفحه	مضمون
۱۲۴	د عام محفل د نه اغوستلو وړجامو کې لمونځ کول
۱۲۴	په خیرنو جامو کې لمونځ کول مکروه دي
۱۲۵	په کومو جامو چې مچان کیني هغو کې هم لمونځ کیږي
۱۲۵	له نوم(ناف) نه واخله تر ځنګنو پورې جامو کې لمونځ کول
۱۲۵	د هغه چا لمونځ چې پنډۍ يې ښکاري
۱۲۶	د نیم لستوڼي والا قمیص یا بنین کې لمونځ کول
۱۲۶	د جارجټ لوپټې(ټیکري) سره لمونځ کول
۱۲۶	داسې جامه کې لمونځ کول چې بدن یا ویښته ترې ښکاري
۱۲۷	لمانځه لپاره د ښځې لاسونه تر څنګلو پورې پټول ضروري دي
۱۲۷	نیم لستوڼي والا قمیص کې د ښځې لمونځ
۱۲۷	که د ښځې څنګل ښکاره پاتې شي نو د لمانځه حکم
۱۲۷	د ګرمي له وجې نه نريو جامو کې لمونځ کول
۱۲۷	ایا یوازې د لمانځه له پاره پرتوګ د ښنګرونه پورته کړو؟
۱۲۸	له ښنګرو لاندې پرتوګ او لنګ وغیره څوړندول ګناه ده

❖ د لمونځ ادا کولو طریقه ❖

مضمون	صفحه

❖ په لمانځه کې څه لوستل پکاردي؟ ❖

مضمون	صفحه

❖ د امام مسائل ❖

❖ مقتدي ❖

❖ د لمانځه په دوران کې یا وروسته دعا او ذکر ❖

❖ د مسبوق اولاحق مسائل ❖

صفحه	مضمون
۳۴۶	وروسته راتلونکي به په رکوع کې څنګه شامليږي؟
۳۴۷	په دويم رکعت کې يو ځای شوي به په دويم رکعت کې سورت يو ځای کوي
۳۴۷	د ماښام په دريم رکعت کې شامليدونکي به باقي لمونځ څنګه ادا کوي؟
۳۴۷	که امام سره د يو رکعت نه وروسته شامل شي نو باقي لمونځ به څنګه کوي؟
۳۴۸	د ماښام په لمانځه کې چې امام سره دريم رکعت
۳۴۸	کې شامل شي نو اولني دوه رکعته به څنګه کوي؟
۳۴۸	مسبوق. د امام په اخري قعده کې التحيات څومره ووايي؟
۳۴۹	وروسته په جمعه کې شريکيدونکي به د امام سره سجده سهوه کوي
۳۴۹	مسبوق به د امام په متابعت کې سجده سهوه څنګه کوي؟
۳۵۰	مسبوق که د امام سره سلام واړوي نو باقي لمونځ به څنګه کوي؟
۳۵۰	مسبوق به کله دريږي ؟
۳۵۰	ايا مسبوق به د امام د سلام ګرځولو نه وروسته تکبيرويلو سره پورته کيږي؟

❖ د لمونځ کونکي مخې ته تيريدل ❖

صفحه	مضمون
۳۵۱	په بې خبري کې د لمونځ کونکي مخې ته تيريدل
۳۵۱	د لمونځ کونکي بالکل د مخې نه پاسيدل
۳۵۱	له عذر پرته د لمونځ کونکي مخې ته تيريدلو باندې سخت وعيد دی
۳۵۲	د لمونځ کونکي مخې ته څنګه واوړي
۳۵۲	کله چې خلک په نفلو مشغول وي
۳۵۲	لمونځ کونکي ته مخامخ دريدل
۳۵۲	ايا د سجدې په حالت کې د لمونځ کونکي مخې ته تيريدل جائز دي؟
۳۵۳	په دې صورتونو کې به کوم يو ګناه ګار وي
۳۵۳	لمونځ کونکي يا مخې ته تيريدونکي؟
۳۵۳	د لمونځ کونکي مخې ته تيريدونکي منع کول
۳۵۴	که تکيه يا يو بل شی د لمونځ کونکي مخې ته وي. بيا يې مخې ته تيريدل څنګه دي؟
۳۵۴	د شيشې دروازې بندولو سره د لمونځ کونکي مخې ته تيريدل
۳۵۴	د لمانځه لپاره د سترې اوږدوالی او پلن والی څومره پکار دی؟
۳۵۴	د لمونځ کونکي مخې ته څومره فاصلې سره تيريدل جائز دي؟
۳۵۵	د لمونځ کونکي د مخې نه څه شي وچتولو سره په لمانځه باندې اثر
۳۵۵	ماشوم که مخې ته تير شي نو لمونځ نه فاسديږي

صفحه	مضمون
	❖ په کوم شیانو سره لمونځ فاسدیږي؟ ❖

مضمون	صفحه

❖ د معذور احکام ❖

صفحه	مضمون

❖ وتر لمونځ ❖

❖ د سنت لمونځونو اداکول ❖

❖ سجده سهوه ❖

صفحه	مضمون
۴۸۸	ايا دمقتدي په غلطي په نوموړي سجده سهوه شته؟
۴۸۸	په اخري ناسته (قعده) کې شريک مقتدي به له امام سره سجده سهوه کوي؟
۴۸۹	که مقتدي په ګمان سره په دويم رکعت کې يې ثناء وويله يا يې لومړی رکعت دويم وګاڼه او ثناء يې ونه ويله: نو سجده سهوه پرې نه شته
۴۸۹	د جمعي په لمانځه کې دمقتدي په هيره د التحيات په ځای سورت فاتحه ويل
۴۸۹	ايا په قضايي لمونځونو کې هم سجده سهوه شته؟
۴۸۹	د سجده سهوه له پاره نيت کول
۴۹۰	په سجده سهوه کې څو سجدې کول پکار دي؟
۴۹۰	سجده سهوه څو ځله کيدلای شي؟
۴۹۰	په لمانځه کې غلطي سره څو ځله سجده سهوه کول پکار دي؟
۴۹۰	که ثناء لوستل ترې هير شي: نو بيا هم لمونځ وشو
۴۹۱	ايا په يو سورت پريښودو وړاندې بل سورت لوستو سره سجده سهوه لازميږي؟
۴۹۱	په ايتو هيرونکي باندې سجده سهوه
۴۹۱	دفرضو په اخري دوه رکعتونو کې سورت يو ځای کولو سره سجده سهوه نه لازميږي
۴۹۲	که په لمانځه کې سورت لوستل هير شي: نو سجده سهوه واجبيږي؟
۴۹۲	که په اول او دويم رکعت کې سورت يو ځای کول هير شي
۴۹۲	او په دريم او څلورم کې يوځای کړل شي: نو کافي ده
۴۹۲	که په لمانځه کې سورت فاتحه په هيره پاتې شي
۴۹۲	او سجده سهوه وکړي: نو د لمانځه حکم
۴۹۳	د نفل او سنت لمانځه په دويم. يا دريم رکعت کې دفاتحه
۴۹۳	ياد يو بل سورت هيريدونکي دلمانځه حکم
۴۹۳	که دسنتو په دريم يا څلورم رکعت کې د سورة فاتحې
۴۹۳	نه وروسته سورة لوستل هير شي: نو سجده سهوه کافي ده
۴۹۳	په يو رکعت پاتې کيدونکي د الحمد سره سورت نه يو ځای کولو باندې سجده سهوه
۴۹۴	په قيام کې په هيره تشهد (التحيات) لوستو باندې به کله سجده سهوه لازم کيږي
۴۹۴	په قيام کې تشهد يا تسبيح لوستل او په رکوع او سجده کې قرات کول
۴۹۴	که په اخري دوو رکعتونو کې د الحمد نه وروسته
۴۹۴	بسم الله ولوستل شي: نو سجده سهوه واجب نه ده
۴۹۵	په الحمد يا بل سورت پريښودو سره سجده سهوه واجب ده

مضمون	صفحه

❖ د مسافرلمونځ ❖

❖ د جمعې لمونځ ❖

بسم الله الرحمن الرحيم

❖ د جومات متعلق باقي مسئلې ❖

د دفترونو په جوماتونو کې د لمانځه ثواب

سوال: ما د يو سړي نه واورېدل چې د لمانځه وغيره پابندۍ چې په يو بلډنګ(د کاروباري دفترونو بلډنګ)کې دننه يو کمره د لمانځه له پاره خاص شوي وي. نو په هغه کې لمونځ کولو سره دومره ثواب نه شته. څومره چې په يو جومات کې لمونځ کولو باندې ورکول کيږي.

جواب: په بلډنګ کې چې کومه کمره د لمونځ له پاره خاص شوې ده هغه جومات نه دی او نه په هغه کې د جومات ثواب شته.[1]

په دويم جومات کې د لمونځ کولو رخصت

سوال: زه د يو جامع مسجد سره اوسيږم په جومات کې پنځه وخته لمونځ او د جمعې لمونځ باقاعده کيږي اوزه هم په پابندي سره نور لمونځونه او د جمعې لمونځ کوم،څلور لمونځونه په نژدې جومات کې کوم ،خو د ماسخوتن لمونځ او د جمعې لمونځ په يو بل جومات کې کوم يوازې په دې وجه چې د هغه ځای مولوی صاحب د جمعې په ورځ هم ښه وعظ کوي او د ماسخوتن د لمانځه نه وروسته هم د قرآن کريم تفسير کوي. نو زه هلته ښو خبرو اوريدلو له پاره ځم او په نژدې جومات کې دا شيان نشته او ځيني خلک وايي چې خپل نژدې جومات آباد ساتئ که نه ګناه ده.تاسو د قرآن کريم او احاديثو په رڼا کې وضاحت وکړئ چې زه څه وکړم؟ دويم جومات ته تلو کې زما غرض يوازې ددين زده کول دي.

جواب: حق خو د نژدې جومات دی. خو که په دويم جومات کې ښه عالم وي. نو هلته په تلو کې هم څه باک نشته.[2]

---

[1] ولو اتخذ فی بيته موضعاً للصلوة فليس له حکم المسجد اصلاً.(حلبی کبير ص:٦١٤،فصل فی احکام المساجد،طبع سهيل اکيدمی لاهور،بحر الرائق ج:٢ ص:٦٤،طبع رشيديه)۔

[2] وذکر قاضيخان وصاحب منية المفتی وغيرهما ان الاقدام الفضل فان استويا فی القدم فالاقرب افضل .... والافضل ان يختار الذی امامه اصلح وافقه فان الصلاة مع الافضل افضل.........ومسجد استاده لدرسه او سماع الاخبار افضل بالاتفاق.(حلبی کبير ص:٦١٣،فصل فی احکام المساجد،طبع سهيل اکيدمی)۔

جومات ته وچې څپلۍ وړولو سره نه ناپاکه کیږي

سوال: موږ څپلۍ وړولو سره بیت الخلاء ته ځو او هم هغه څپلۍ موږ جومات ته راوړو او اکثر ورونه دا څپلۍ د جومات په فرش باندې ږدي .ځکه چې په ځینې ځایونو کې د څپلیو له پاره د لرګي بکسه نه وي. په داسې صورت کې ایا جومات ناپاکه کیږي نه؟ که څپلۍ لمونځ ګزار د خپل ځان سره نه ږدي. نو د غلا ویره وي.

جواب: که څپلۍ وچې وي. نو جومات نه ناپاکه کیږي

د جومات متولي لمونځ کونکي جومات ته د څپلیو راوړلو نه منع کول

سوال: عرض دادی چې د سیشن کورټ په احاطه کې یو جومات دی.دکوم وخت نه چې دا جومات جوړ شوی دی. نو د جومات د متولي حکم دی چې هیڅ یوکس دې هم څپلۍ دننه جومات ته مه راوړي. که یو بې خبره کس جومات ته دننه څپلۍ یوسي. نو هغه په دې خبره مجبوریږي، چې څپلۍ بهر کیږدي. هغه کس مجبور شي او څپلۍ بهر کیږدي. بهر غله په انتظار کې وي. نو له دې وجې نه وخت په وخت بهر څپلۍ غلا کیږي. چې کله یو کس متولي ته ووايي چې بهر به دا څپلۍ غلا شي. نو متولي صاحب وايي چې بهر څپلۍ کیږده او بهر ورته لمونځ وکړه. نو له دې وجې نه خلک مجبور شي او بهر لمونځ کوي. ددې په نتیجه کې خلک د اول صف د ثواب نه محروم پاتې شي. سوال دا دی چې ایا د جومات دننه حصه کې څپلۍ کیښودل جائز دي؟

جواب: په جومات کې د څپلیو د کیښودلو لپاره د ډبو انتظام وي. ستاسو د جومات متولي صاحب ته هم دا انتظام کول پکار دي او دا قانون غلط دی چې څوک به هم جومات ته دننه څپلۍ نه راوړي او څوک چې لمونځ کوي. نو هغه دې بهر لمونځ وکړي. متولي ته دداسې غلط قانون د نافذ کولو هیڅ حق نشته.

- جومات ته داخلېدلو وخت کې سلام کول پکار دي؟

سوال: زموږ په محله کې ځینې خلک وايي چې جومات ته د داخلېدلو وخت کې السلام علیکم ویل پکار دي او موږ اورېدلي دي چې جومات ته د داخلېدلو وخت کې خاص دعا کومه چې د حدیث نه ثابته ده ویل پکار دي کومه خبره حق او افضله ده؟

جواب: جومات ته د داخلیدلودعا ویل پکارده ،بوازې دا دعا ویل چې ..اللهم افتح لی ابواب رحمتک.، نه دې ویل پکار، بلکې له دې نه مخکې په رسول الله ﷺ باندې سلام ویل پکار دي یا دا دعا ویل هم سنت ده:بسم الله اللهم صل علی محمد...چې ډیره آسانه دعا ده، بیا که خلک فارغ ناست وي. نو هغوی ته دې سلام وکړي او که تول مشغول وي، نو په

دومره زور سره سلام کول چې د لمونځ کونکو په لمانځه کې خلل راشي صحیح نه دي[1]

د لمونځ کونکو په ذمه د سلام جواب نشته

سوال: که لمونځ ګزار د لمانځه نیت تړلی ولاړ وي. یوسړی لمونځ ادا کولو له پاره جومات ته داخل شو. نو هغه سړي ته سلام کول پکار دي یا چپتیا سره نیت تړل پکار دي؟ که السلام علیکم لازمي وي. نو لمونځ ګزاروته جواب په زړه کې ورکول پکار دي او که نه؟

جواب: که یو سړی فارغ نه وي. نو راتلونکي ته السلام علیکم ویل نه دي پکار او که څه وایي. نو د لمونځ ګزارو په ذمه د هغه جواب نشته. په دې وجه په زړه کې هم د جواب ورکولو ضرورت نشته.[2]

جومات ته داخلېدلو او وتلو په وخت درود شریف لوستل

سوال: جومات ته د داخلیدلو په وخت کې او جومات نه د وتلو په وخت ،،**السلام علیک ایها النبی ورحمة الله و برکاته**،، لوستل جائز دي او که نه؟

جواب: جومات ته د داخلېدلو په وخت کې دې نبی پښه مخکې کړي او بیا دې دا دعا وایي ،،**بسم الله والصلاة والسلام علی رسول الله اللهم افتح لی ابواب رحمتک**،

او جومات نه د وتلو په وخت دې دا دعا لولي

بسم الله والصلاة والسلام علی رسول الله اللهم افتح لی ابواب رزقک[3] **اللهم اعصمنی من الشیطان الرجیم**..[4]

په دې موقع باندې په سوال کې ذکرشوې دعا نه ده نقل..

د جومات کومې برخې ته د داخلېدلو په وخت کې دعا ویل پکار دي؟

سوال: جومات ته د داخلیدلو په وخت کې دعا کول او نبی پښه مخکې کول سنت طریقه ده تاسو وضاحت وکړئ چې دعا د جومات بهر دروازه باندې کول پکار دي یا د هغه دننه برخې ته د داخلیدلو په وخت کې کوم ځای چې لمونځ کیږي؟ سنت طریقه څه ده؟

---

[1] (قوله سلامک مکروه)ظاهره التحریم(قوله ذاکر)...فیکره السلام علی مشتغل بذکرالله تعالی بای وجه کان ...الخ(فتاوی شامیة ج:۱ص:۶۱۶،باب ما یفسد الصلوة وما یکره فیه،مطلب المواضع التی یکره فیها السلام)

[2] وقد نظم الجلال السیوطی التی لا یجب فیها ردالسلام ونقلها عنه الشارح فی هامش الخزائن:فقال ردالسلام واجب الاعلی من فی الصلوة اوباکل شغلا(فتاوی شامیة ج:۱ص:۶۱۸مطلب المواضع التی لایجب فیها رد السلام)

[3] کنز العمال ج:۸ ص:۳۲۲حدیث نمبر:۲۳۱۱۰،طبع مؤسسة الرسالة،بیروت۔

[4] ابن ماجة، عن ابی هریرة،ص:۵۶باب الدعاء عند دخول المسجد،طبع نور محمد کراچی۔

جواب: کومه برخه چې د لمانځه له پاره خاصه ده او په کوم ځای چې د جومات احکام جاري کیږي،مثلا د جنابت والا انسان جومات ته نه داخلیدل او د اعتکاف والا یوازې د ضرورت نه بهر قدم نه ایښودل،په هغه حصه کې داخلیدو سره دعا کول پکار دي. جومات ته د داخلیدلو په وخت کې ښی پښه مخکې کول پکار دي او دا دې وایې
,, بسم الله والصلاة والسلام علی رسول الله اللهم افتح لی ابواب رحمتک......،،[1]

جومات ته د حفاظت په خاطر تاله(قفل) لګول جائز دي

سوال: جومات چې د الله پاک کور دی ددې د بندولو اوخلاص ساتلو په باره کې ستاسو څه رایه ده؟ ځکه چې جومات خو د الله پاک کور دی ،خو ځینې خلک د ماسخوتن د لمانځه نه وروسته جومات ته تاله واچوي کوم چې زما په خیال غلط کار دی،ځکه چې یو مسافر نوی وي او لاره تري غلطه شوي وي او په هغه شپه شي. نو هغه ته هر طرف ته دروازه بنده ښکاري. نو د هغه خیال جومات طرف ته ځي. نو هغه هم بند ښکاري هغه بهر په یو ځای کې ویده شي او دهغې نتیجه دا راوځي چې هغه پولیس غل وګڼي او بندي یې کړي کومه چې سراسر بې انصافي ده، خو که د نن سبا حالات وکتل شي. نو هر طرف ته بې ضمیره خلک هم په نظر راځي کوم چې د جومات شیان هم نه پریږدي کوم چې د الله پاک د کور شیان دي. نو زه دا ګڼم چې په داسې خلکو باندې چې د الله پاک د کور شیان هم نه پریږدي په هغوی دې د الله پاک لعنت وي هم دا وجه ده چې خلک مجبورا جوماتونو ته تالي اچوي

جواب: د حفاظت له پاره جومات ته تالۀ لګول صحیح دي.[2]

د جومات جمع شوې چنده باندې د امام کمره یا استنجا خانې وغیره جوړول

سوال: د جومات لپاره چې کومه چنده جمع کیږي یا جمع شوې ده.هغو باندې د جومات لپاره غسل خانې،استنجا خانې یا د اوبو تالاب یا د امام صاحب لپاره کمره جوړول یا کوهی

---

[1] عن ابی اسید قال:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم:اذا دخل احدکم المسجد فلیقل:اللهم افتح لی ابواب رحمتک،واذا خرج فلیقل:اللهم انی اسئلک من فضلک.رواه مسلم.(مشکوۃ ص:٦٨).وعن فاطمة بنت الحسین عن جدتها فاطمة الکبری رضی الله عنها قالت:کان النبی صلی الله علیه وسلم اذا دخل المسجد صلی علی محمدوقال:رب اغفرلی ذنوبی وافتح لی ابواب رحمتک.واذا خرج صلی علی محمد وقال:رب اغفرلی ذنوبی وافتح لی ابواب فضلک.رواه الترمذی واحمد وابن ماجة وفی روایتهما:قالت: اذا دخل المسجد وکذا اذا خرج قال: بسم الله والسلام علی رسول الله بدل صلی علی محمد.(مشکوۃ ص:٧٠،الفصل الثانی،طبع قدیمی کتب خانه)

[2] وکما کره(غلق باب المسجد) الاّ لخوف علی متاعه،به یفتی(وفی ردالمحتار) (قوله الا لخوف علی متاعه)هذا اولی من التقیید بزماننا،لانّ المدار علی خوف الضرر،فان ثبت فی زماننا فی جمیع الاوقات ثبت کذلک الا فی اوقات الصلوۃ اولا فلا اوفی بعضها ففی بعضها...الخ.(فتاوی شامیة ج:١ ص:٦٥٦.مطلب فی احکام المسجد،طبع ایچ ایم سعید)۔

وغیره یعنې جومات ته چې د کوم شي ضرورت دی،کومې روپۍ چې د جومات لپاره جمع شوې وي، نو دې شیانو باندې دغه روپۍ خرچ کول جائز دي او که نه؟

جواب: د چندې والاوو په اجازې سره جائز دي.[1]

د جومات په احاطه کې د امام کور جوړول

سوال: د جومات په احاطه کې اودس خانې د پاسه د امام کور جوړول جائز دي او که نه؟چې خپل کوروالو سره دغه ځای کې اوسیږي، دجومات دوه دروازې دي او وروستنی دروازه باندې د امام صاحب د کوروالا لار وي او لمونځ کونکي په دواړو دروازوباندې ځي او راځي؟

جواب: د جومات په اودس خانه باندې د امام کور جوړول جائز دي ځکه چې دِا اودس خانه په جومات کې شامل نه ده.

د جومات په چندې د کمیټۍ دفتر جوړول

سوال: زموږ په محله کې یو جومات جوړیږي جومات پوره کېدلو ته نژدې دی اوس انتظامیې دا فیصله کړې ده چې د اودس په ځای باندې دې انتظامیې له پاره یو دفتر جوړ شي چې په هغه کې ناستې سره به انتظامیه میټنګ او فیصلې کوي ایا د انتظامیې له پاره داسې کول، یعنې د جومات د چندې نه یو دفتر جوړول صحیح دي او که نه؟

جواب: که د چندې ورکونکو اجازه وي، نو صحیح ده.[2]

د ارام له پاره په جومات کې د پنکې استعمالول له اجازې پرته صحیح نه دي

سوال: دا ځل رمضان شریف په ګرمي کې راروان دی، موږ له دې نه په مخکې رمضان کې اکثر کتلي دي چې مقامي سړي د ماسپخین نه مخکې جومات ته راتلو سره ویده شي او د بجلۍ پکې چالو کړي په جومات کې په درۍ یا پوزکې باندې هیڅ جامه نه وي ددې خلکو خولې د جومات په درۍ باندې راځي او بدبویه کیږي یا یو سړی د ماسپښین لمونځ کولو نه وروسته سنت د پکې لاندې راتلو سره کوي او بیا څه ساعت وروسته هغه هم هلته څملي او ویده شي په داسې حالت کې د جومات بجلۍ استعمالوي د داسې سړي له پاره څه حکم دی؟ دی د جومات نه پورته کړل شي یا ورته پکی بند کړل شي؟ او د جومات د ادابو مطابق د هغه دا کار څنګه دی؟

---

[1] لا یجوز لاحد ان یتصرف فی ملک غیره بلا اذنه او وکالة او ولایة وان فعل کان ضامناً.(شرح المجلة،لسلیم رستم باز،ج:۱ ص:۶۱،رقم المادة:۹۶،طبع حبیبیه کوئته).

[2] لا یجوز لاحد ان یتصرف فی ملک غیره بلا اذنه او وکالة او ولایة وان فعل کان ضامنًا.(شرح المجلة لسلیم رستم باز،ج:۱ ص:۶۱،رقم المادة:۹۶،مکتبه حبیبیه کوئته).

جواب: د جومات بجلي وغیره د لمانځه په وخت کې استعمالول پکار دي په نورو ختونو کې د چندې والا دا انسان منع کولی شي[1] په جومات کې ویده کېدل د معتکف اومسافرله پاره جائز دي د نورو خلکو له پاره مکروه دي[2] کوم خلک چې په جومات کې خوب کوي هغوی له په پوزکو او درو باندې جامه خورول پکار دي چې په خولو سره فرش خراب نه شي او د خوب په حالت کې د ناپاکه کېدلو خطره هم نه وي

جومات کې د غلا د بجلي استعمال

سوال: زمونږ د محلې په جومات کې د بجلي د لوی لاین نه د میټر نه پرته درې مرکزي برقونه د ماښام نه سحر پورې استعمالیږي، اهل محله د جومات انتظامیې ته ددې سلسلې د ختمولو لپاره وویل، نو د هغوی جواب دا وو چې سابقه کونسلر صاحب دا لګولي وو، ایا په دې طریقې سره اخستل شوې بجلي په جومات کې استعمالول صحیح دي یا کټ کول غوره دي؟

جواب: که د حکومت له طرفه ددې اجازه شوې وي، نو جائز دي که نه جائز نه دي[3]

جومات کې چاته د ویده کیدو اجازه ده؟

سوال: د یوې محلې مقامي خلک په دغه خپل جومات کې په کوم کوم حالت کې د شپې پاتې کیدای شي؟ ایا په دغه صورتونو او حالتونو کې دا حالت هم شامل دی چې د اعتکاف په نیت سره د دیني دعوت په سلسله کې بستره واچوي او شپه تیره کړي او که نه؟

جواب: په جومات کې اوسیدل، ویده کیدل او خوراک څښاک د معتکف لپاره جائز دي[4] او د جومات اعتکاف ډیر غوره عبادت دی، په مسلمانانو کې د رمضان المبارک د اعتکاف کولو رواج خو شته، کوم چې سنت مؤکده دی. خو د رمضان المبارک نه پرته په کې د اعتکاف کولو رواج نشته کوم چې سنت مستحبه دی[5] ددې اعتکاف رواج پیدا کول پکار دي. څنګه چې د رمضان المبارک په اعتکاف کې د معتکف لپاره په جومات کې اوسیدل. ویده کیدل او

---

[1] ولو وقف على دهن السراج للمسجد لا يجوز دهنه جميع الليل بل بقدر حاجة المصلين...الخ.(عالمگيرى ج:٢ ص:٤٥٩،كتاب الوقف،الباب الحادى عشر فى المسجد وما يتعلق به،الفصل الاول)۔

[2] والنوم فيه(المسجد)لغير المعتكف مكروه وقيل لا باس للغريب ان ينام فيه.والاولى ان ينوى الاعتكاف ليخرج من الخلاف.(حلبى كبير ص:٦١٢،فصل فى احكام المساجد)۔

[3] لا يجوز لاحد ان يتصرف فى ملك الغير بغير اذنه.(قواعد الفقه ص:١١٠،ايضا:شرح المجلة ج:١ ص:٦١)

[4] ورخص المعتكف باكل وشرب ونوم عقد احتاج اليه لنفسه او عياله...الخ.وفى الشامية:ان المعتكف مقصور على الاكل ونحوه فى المسجد لا يحل له فى غيره.(رد المحتار على الدر المختار ج:٢ ص:٤٤٨).

[5] اما تفسيره فهواللبث فى المسجد مع نية الاعتكاف وينقسم الى واجب وهو المنذورتنجيزًا اوتعليقا والى سنة مؤكدة وهوفى العشرالاخيرمن رمضان والى مستحب وهو ما سواهما.(عالمگيرى ج:١ ص:٢١١،الباب السابع فى الاعتكاف)

خوراک څښناک جائز دی، نو هم دا حکم د نفل اعتکاف هم دی او د نفلي اعتکاف هم هغه اداب دي کوم چې د رمضان د اعتکاف دي.

په جومات کې د ویده کیدو لپاره د رحیل (د قرآن کریم میز) نه تکیه جوړول

سوال: په جومات کې د ویده کیدو دوران کې که څوک د تکیې په طور رحیل (ریل) د سر لاندې کیږدي، نو ګناه خو به نه وي؟

جواب: رحیل ددې مقصد لپاره وقف شوی نه دی.[1]

د اعتکاف کونکي نه پرته نورو خلکو ته په جومات کې د ویده کیدلو اجازه نشته

سوال: زه په یوه اداره کې ملازم یم د خوراک او لمانځه د وقفې دوران کې زموږ څه ملګري ډېر زر خوړولو سره په جومات کې د لمانځه نه مخکې ویده شي تاسو په تفصیل سره بیان کړئ چې ایا هم داسې په جومات کې ویده کېدل جائزدي یا په کومو حالاتو کې په جومات کې د ویده کیدلو اجازت دی؟

جواب: په جومات کې د ویده کېدلو یوازې اعتکاف کونکي ته اجازه ده عامو خلکو ته نه ده دا خلک که د اعتکاف نیت کولو سره جومات ته لاړ شي، نو هلته ویده کېدلی هم شي.[2]

لمونځ پرېښودونکي انسان د جومات په انتظامیه کې اخستل

سوال: د جومات په انتظامیه کې او د زکات په انتظامیه کې لمونځ پرېښودونکی صدر جوړول یا یو ممبر جوړول جائز دي او که نه؟

جواب: کوم سړی چې د لمانځه پابند نه وي د هغه د جومات او زکات سره څه تعلق؟

"که زه په کمیټۍ کې شامل نه شوم نو زه به جومات بند کړم" ددې وینا ویونکی په کمیټۍ کې شاملول

سوال: که یو مقتدي په جومات کې د امام په موجودګي کې د خلکو په وړاندې دا خبره وکړي چې که ماته په انتظامیه کې برخه رانکړل شوه، نو زه به دا جومات بند کړم، د شریعت مطابق د داسې سړي په باره کې څه ویل کېدای شي؟ دا کوم قسم مسلمان دی؟ وضاحت وکړئ.

---

[1] شرط الواقف کنص الشارع فی وجوب العمل به، وفی المفهوم والدلالة. (قواعد الفقه ص:۵۸، طبع صدف پبلشرز کراچی، الاشباه والنظائر، کتاب الوقف، الفن الثانی، الفوائد ج:۲ ص:۱۰۶، طبع ادارة القرآن کراچی).

[2] والنوم فیه (المسجد) لغیر المعتکف مکروه وقیل لا باس للغریب ان ینام فیه، والاولی ان ینوی الاعتکاف لیخرج من الخلاف. (حلبی کبیر ص:۶۱۲، فصل فی احکام المساجد).

جواب: داسې سړی فاسق دی.د جومات په معاملاتو کې یې بالکل شاملول پکار نه دي [۱]

په جوماتونو کې حرامې روپۍ استعمالول جائز نه دي

سوال: په ځینو علاقو کې بعضې جوماتونه داسې دي چې په هغو کې د معاشرې انتظامات وي،په جوماتونو کې دکانونه وغیره وي.د هغو نه خرچې پوره کیږي ځو ورځې وړاندې راته معلومه شوه چې په ځینې جوماتونو کې د دکانونو کرایه ایډوانس او د پګړۍ پیسې وغیره په بینک کې ډپازټ اسکیم سره کیښودل کیږي او بیا چې ددې نه کوم سود په لاس راځي د هغه نه د جومات اخراجات پوره کیږي .په دې سلسله کې د جومات انتظامیه مختلف عذرونه بیانوي،چې په هغو کې څه عذرونه د بینکونو غیرسودي کېدل.او ددې منافع د حلال کیدو او د الله تعالی د معاف کولو والا عذرونه هم شته.په بیت الله شریف کې د بتانو په موجودګۍ کې لمونځ کیده.په دې جومات کې به هم وشي او داسې نور دغه شان دې جومات والاوو د جومات دکانونه وډیو او فوټوګرافرانو ته هم په کرایه باندې ورکړي دي.اوس سوال دا دی چې دا پیسې په جومات کې استعمالیدای شي او که استعمال شي، نو په دې جوماتونو کې د لمونځ کونکو څه حکم دی؟ده‌داسې کمیټۍ په سلسله کې د امام،خطیب او د لمونځ کونکو لپاره څنګه رویه ساتل پکار دي؟

جواب: په دې سوال کې د کمیټۍ والاوو دا رویه ډیره د افسوس لائقه ده یو کس وویل چې په انګلینډ کې یو سک ماته وویل چې تاسو مسلمانان د حرامې غوښې یو دکان خلاص کړئ او په هغه باندې ولیکئ"د اسلامي غوښې دکان"مسلمان هغه سك ته ددې خبرې جواب ورکړ ،نو هغه وویل چې تاسو مسلمانان سود خورئ، نو د اسلامي بینکارۍ په نوم یې خورئ او نور خرافات چې کوئ .نو د اسلام په نوم یې کوئ.داسې معلومیږي چې ددې جوماتونو د انتظامیې غرض صرف پیسو سره دی،دین او ایمان سره غرض نشته.که دا واقعات صحیح دي کوم چې په خط کې لیکل شوي دي، نو ددې خلکو مسلمانیدل هم په شك کې دي او داسې خلکو ته جومات حواله کول داسې دي لکه چې بیت الله شریف مشرکانو ته حواله شي.

په موجوده سودي نظام کې ددې خبرې کوشش د یوې پېړۍ نه شروع دی چې دا نظام حلال شي. خواوسه پورې دا حلال نه شو .بلکې الله پاك دا د خدای او د هغه رسول سره جنګ بنودلی دی[۲] او د خدای پاك او د هغه رسول سره د جنګ کولو نتیجه د پاکستان هر سړی ویني

د جوماتونو په دکانونو کې د ټي وي او د ریډیو دکانونه جوړول.دا هم حرام دي او هغه ملایان صاحبان کوم چې په دې جوماتونو کې کارونه کوي.په سوال کې چې کوم شیان (مدونه) ذکر

---

[۱]]ومن اظلم ممن منع مسجدالله ان يذكر فيها سمه وسعى فى خرابها (البقرة:١١٤).

[۲]]يايها الذين امنوا اتقوا الله وذروا ما بقى من الربوا ان كنتم مؤمنين،فان لم تفعلوا فاذنوا بحرب من الله ورسوله (البقرة:٢٧٨،٢٧٩،).

شوي دي او ددې نه ورته کومه تنخواه ورکول کیږي .نو دا هم حلاله نه ده [۱]
لمونځ کونکو ته پکار دي چې د جومات د عملې انتظام خپلې چندې سره وکړي.د جومات هغه روپۍ کومې چې د سود نه حاصلیږي هغه دې د جومات کارکنانو ته نه ورکول کیږي

د جومات دکان غیر مسلم ته ورکول یا سودي کاروباري ته ورکول

سوال: د جومات یا د مدرسې دکان یو غیرمسلم یا داسې سړی ته چې د سود کاروبار کوي په کرایه باندې ورکول جائز دي او که نه ؟

جواب: مسلمان یا غیرمسلم هرچاته دکان په کرایه باندې ورکول جائز دي .خو په دې کې دې حرام کار نه کوي، کوم سړی چې سود اخلي، د هغه د سود د ګټې نه کرایه وصولول جائز نه دي او ددې وبال به په جومات والاوو باندې هم وي. [۲]

د جومات دوکانونه غیر مسلم ته ورکول

سوال: دجامع جومات مکي لاندې یو شاپنګ سنټر دی، چې د هغه کرایه دچندې په طورجمع کیږي، دې چندې سره د جومات رنګ روغن او د مرمت کار وغیره کیږي، مؤذن او امام صاحب ته تنخواه هم ددې چندې ته ورکول کیږي، په دې شاپنګ سنټر کې د هندوانو دکانونه هم دي، اوس سوال دادی چې کومه کرایه د چندې په طور هندوان جومات ته ورکوي، هغه د جومات لپاره جمع کیدای شي او که نه؟ ایا هندوانو او غیرمذهبو ته په دې شاپنګ سنټر کې دکانونه ورکول جائز دي او که نه؟

جواب: که غیرمذهبو خلکو ته دکانونه ورنه کړل شي، نو غوره ده.پاتې دا چې د هغوی نه کومه کرایه حاصلیږي، نو هغه د جومات په ضرورتونو کې استعمالول جائز دي

ایا د جومات د دکان مرمت وغیره د کرایه دار په ذمه دی؟

سوال: که د جومات د دکانونو چت خراب شي یا دیوال وغیره پریوځي .نو ددې د ابادولو ذمه داري به په چا باندې وي؟ ماته یوه داسې مسئله پیښه شوه.زه خیاط یم.زما د دوکان چت خراب شوې دی، د جومات انتظامیه مې په دې باره کې خبردار کړه .نو هغوی وویل چې تاسو یې په خپله صحیح کړئ ،ځکه چې دا زمونږ ذمه داري نه ده.کله چې باران وشي. نو هغه وخت چې کوم مال دکان کې دننه پروت وي هغه خراب شي.دجومات امام چې ددې کمیټي سیکرټري هم دی. هغه ته مې په دې باره کې وویل. نو هغه هم ټوله ذمه داري په کرایه دار

---

[۱] لا تصح الاجارة لعسب التیس وهو..........ولا لاجل المعاصي مثل الغناء والنوح والملاهي.(الدر المختار ج:٦ ص:٥٥،باب الاجارة الفاسدة).

[۲] یایها الذین امنوا اتقوا الله وذروا ما بقي من الربوا ان کنتم مؤمنین،فان لم تفعلوا فاذنوا بحرب من الله ورسوله (البقرة:۲۷۸،۲۷۹).

باندې واچوله حالانکې په نورو کارونو کې موږ کورو چې که څوك د چا کرايه دار وي. نو په دې صورت کې د دکان يا د مکان د مرمت او تعمير ذمه دار د مکان مالك يا د دکان مالك وي؟

جواب: دا دکان تاسو په خپله جوړ کړئ او د دې د تعمير خرچه په کرايه کې کټ کړئ.

سوال: عام طور باندې د جومات د کانونه د ايډوانس نه پرته په کرايه باندې ورکول کيږي. کرايه دارچې کله خې. نو روپۍ اخستلو سره يې بل چاته ورکوي او نوم نه بدلوي. د غسې خپل منځ کې لين دين کوي. د جومات کميټۍ د جومات کرايه دارو ته اجازه ورکړې ده چې تاسو دغسې خپل دکان ورکولی شئ، د رسيد بدلولو په وخت روپۍ اخستلو سره د عطيه رسيد کټ کيږي، ايا دا صحيح ده؟ که غلط دی. نوکومې روپۍ چې په دې مد کې وصوليږي او په جومات باندې خرچ کيږي ددې ازاله به څنګه کيږي؟

جواب: که دا دکانونه د جومات دي او دکان داران د جومات کرايه دار دي. نو هغوی له پاره ددې دکانونو پيسې اخيستل او د خپل طرف نه بل چاته حواله جائز نه ده[1] او که تاسو دا برداشت کوئ، نو تاسو به هم ګناهګار يئ ځکه چې تاسو ددې دکانونو مالکان يئ.

د جومات په دکان کې د ويډيو کاروبار

سوال: د جومات دوکان د ويډيو او د فلمونو کاروبار والا ته په کرايه باندې ورکول يا پرې خرڅول څنګه دي؟ دغه شان ددې دکان کرايه په جومات کې خرچ کول جائز دي؟

جواب: د جومات دوکان د ويډيو او فلمونو کاروباري سړي ته ورکول جائز نه دي، ددې کرايه هم جائز نه ده. [2]

په جومات کې د دنيا خبرې کول مکروه دي

سوال: نن سبا عامه خبره ده چې اکثر خلک په جومات کې ناست په ملکي حالاتو يا بين الاقوامي حالاتو يا د دنيا (د پولې او پټې) خبرې کوي حال دا چې داسې کول منع دي که منع يې کړو. نو وايي سياست د دين نه بيل خو نه دی تاسو دواړه شيان بيل ولې ګڼئ او دليل دا پيش کوي چې په مسجد نبوي ﷺ کې به رسول الله ﷺ مسائل حل کول هغه ته به ډلې راتلې او هغوی به خبرې بيانولې او مولايانو دين ډير تنګ کړی دی په دې وجه موږ غلط نه يو ايا په جومات کې داسې خبرې کول صحيح دي او که غلطې؟

---

[1] [والوديعة لا تودع ولا تعار ولا تواجر ولا ترهن وان فعل شيئا منهن ضمن.(عالمګيری ج: ٤ ص: ٣٣٨، کتاب الوديعة، طبع رشيديه کوئټه).

[2] [لا تصح الاجارة لعسب التيس وهو.........ولا لاجل المعاصی مثل الغناء والنوح والملاهی.(الدر المختار ج: ٦ ص: ٥٥، باب الاجارة الفاسدة).

جواب: په حدیث کې دي چې جوماتونه یوازې د الله پاک د ذکر او تلاوت او د لمانځه له پاره جوړ شوي دي په جومات کې د دنیا خبرې کول مکروه دي[۱]. داخبره صحیح ده چې دین او سیاست جدا شی نه دي. خو د سیاست نه مراد دیني سیاست دی د نن صبا سیاست نه دی مراد د ځینو بزرګانو ارشاددی چې صحابه کرامورضوان الله علیهم د ذکر د کثرت له وجې نه د بازار نه جومات جوړ کړی و او تاسو د جومات نه بازارجوړکړی دی. خود ضرورت خبره په جومات کې کول صحیح دي

سوال: په جومات کې دنیاوي او ددین د خبروحدد کوم ځای پورې دي؟ زما مطلب دا دی چې موږ د لمانځه د فراغت نه وروسته د یو بل خیریت معلومو د یو بل دحال پوښتنه کوو دویم سړی په جواب کې خپله قصه شروع کړي چې کومه سراسر د دنیا متعلق وي مثلا د بچو په سکول کې د داخلولو مسائل کمه ګټه او په سوداګري کې تاوان دخپلوانو جګړې وغیره اوس کوم ځای چې د سلام او دعا او خیریت خبره وه دهغه ددین سره تعلق کیدل خو په پوهه کې راځي. خو ذکر شویو خبرو ته څه درجه ورکړل شي؟ او څنګه دا تمیز باقي وساتل شي چې کوم ځای مخاطب په یو داسې اړخ باندې خبرې شروع کړي. نو هغه ته دا وویل شي چې اوس به موږ بهر تللو سره خبرې کوو اوس موږ د حد نه تیر شو.تاسو موږ ته داسې پیمانه وښیئ کومه چې زموږ د نیکۍ د خرابیدو سبب جوړ نه شي؟

جواب: خیر خیریت پوښتنه او څه ضروري خبره کول ددې ممانعت خو نشته. خو فضول قصې کولو سره ناسته ددې اجازه نشته په جومات کې د دنیا غیر ضروري خبرې کول ځینې حضراتو دې ته مکروه ویلي دي اوځینو ورته حرام ویلې دي[۲]

په جومات کې سوال کول جائز نه دي

سوال: په جومات کې که یو سوال کونکی څه وغواړي. نو هغه ته څه ورکول جائز دي اوکه نه؟ ځکه چې ما د یو خپلوان نه اورېدلي و چې څوک په جومات کې سوالګر ته یو پیسه ورکړي، نو دهغې کفاره به اووه سوه پیسې ورکول پکار وي ددې صحیح حل څه دی؟

جواب: په جومات کې غوښتل جائز نه دي،یو فقیر ته په جومات کې څه ورکول خو جائز دي، خو په دې سره به د هغه په جومات کې د غوښتنې عادت پیدا شي په دې وجه د جومات نه

۱]فالحاصل ان المساجد بنیت لاعمال الآخرة مما لیس فیه توهم اهانتها وتلویثها مما ینبغي التنظیف منه ولم تبن لاعمال الدنیا ولولم یکن فیه توهم تلویث واهانة علی ما اشار الیه قوله علیه الصلاة والسلام فان المساجد لم تبن لهذا فما کان فیه نوع عبادة ولیس فیه اهانة ولا تلویث لا یکره والاکره.(حلبی کبیر ص:۶۱۱،فصل فی احکام المساجد)

۲] الجلوس فی المسجد للحدیث لا یباح بالاتفاق،لان المسجد ما بنی بامور الدنیا.(عالمگیری ج:۵ ص:۳۲۱)۔

بهر ورکول پکار دي باقي ستا د خپلوان بیان کړې مسئله صحیح نه ده. [۱]

جومات کې د ننه سوال کول (خیرغوښتل)

سوال: اکثر فقیران جومات ته دننه راشي او سوال کوي او خلک ورته پیسې وغیره ورکوي. ایا دوی ته په جومات کې دا خیر ورکول جائز دي یا ناجائز؟که ناجائز دي. نو د خیر غوښتونکي او ورکوونکي لپاره څه حکم دی؟

جواب: که واقعي او حقیقي څوك مستحق وي. نو هغه ته ورکول جائز دي .که نه خیر غوښتل اوعادتي خیرمارانو ته ورکول دواړه ناجائز دي. [۲]

جومات کې ذاتي سوال کول او د مدرس چنده کول

سوال: اکثر لیدل کیږي چې په جومات کې د لمونځ ختمیدو نه وروسته فوراً سوالګر حضرات خپل سوال او د خپلې مجبورۍ اظهار شروع کړي او دغه وخت لمونځ کونکي سوالګر په دې الفاظو سره رټي چې چپ شه چپ شه جومات دی اوداسې نور... دې سره د لمونځ کوونکو په لمونځ کې خلل هم واقع کیږي. ایا دغه شان په جومات کې سوال کول جائز دي؟دغه شان په رمضان المبارك کې د لمونځ نه وروسته د مدرسو د چندې اعلان کیږي.ددې په باره کې شرعي حکم څه دی؟ایا د جومات نه بهر کیدو نه وروسته دې خلکو ته ورکول جائز دي؟

جواب: عادتي سوالګرو له پاره په جومات کې خیر غوښتل جائز نه دي. بلکې دوی ته ورکول هم جائز نه دي[۳] البته دلته چې کوم رواج شوی دی چې سوالګر پورته شي سوال کوي، نو خلک ورته دا نعرې شروع کړي چې چپ شه چپ شه.دې سره لمونځ کونکو ته هم تکلیف وي او د هغوی په لمونځونو کې خلل واقع شي، نو دا کار صحیح نه دی. [۴]

دجومات انتظامیه ته داسې انتظام کول پکار دي چې دې سوالګرو او خیرغوښتونکو ته جومات کې د سوال کولو موقع ورنکړي.

۲: د یو سړي د ضرورت لپاره د جومات امام یا په مشرانو کې څوك سوال یا اعلان وکړي. نو

۱] وعلم مما تقدم حرمة السؤال فى المسجد،لانه كنشدان الضالة والبيع ونحوه وكراهة الاعطاء،لانه يحمل على السؤال،وقيل لا اذالم يتخط الناس ولم يمر بين يدى مصل والاول احوط.(حلبى كبير ص:٦١٢،فصل فى احكام المساجد،طبع سهيل اكيدمى لاهور)۔

۲]ولا يحل ان يسال شيئا من القوت من له قوت يومه بالفعل او بالقوة كالصحيح المكتسب ويأثم معطيه ان علم بحاله لاعانته على المحرم.(الدر المختار ج:۲ ص:٣٥٤،كتاب الزكاة،باب المصرف).

۳] ايضاً تيرى شوى حاشيى اوګورئ !

۴]عن ابن عباس عمر ان عمر نهى عن اللغط فى المسجد وقال:ان مسجدنا هذا لاترفع فيه الاصوات.(كنز العمال ج:۸ ص:٣١٥،طبع مؤسسة الرسالة،بيروت).

دا صحيح دی[1] لکه نبي کريم ﷺ د ځينو هغه ملګرو لپاره په جوماتت کې چنده کړې ده کوم چې مستحق وو او صحابه کرامو رضي الله عنهم ته يې د مدد او تعاون کولو ترغيب ورکړ[2]
۳. دغه شان ديني مدرسو له پاره يا جوماتونو له پاره او ديني ضرورتونو لپاره په جومات کې اعلان کول جائز دي، نبي کريم ﷺ د جيش العسرة لپاره د چندې اعلان کړی و.[3]

په جومات کې سوال کول صحيح نه دي. د يو محتاج له پاره که بل سړی درخواست وکړي نو جائز ده

سوال: په اکثر جوماتونو کې د لمانځه نه وروسته سوال کونکي خپلې مختلفې مجبورۍ بيانوي او بيا د امداد طلب کوي پوښتنه داده چې ايا په جوماتونو کې د خپل خان له پاره سوالونه کول او د لمونځ ګزارو امداد کول کوم ځای پورې مناسب دي يا نامناسب دي؟

جواب: په جومات کې سوال کول منع دي داسې خلکو ته د جومات نه بهر دريدل پکار دي او په جومات کې غوښتونکو ته ورکړه هم نه ده پکار. خو که د يو محتاج د امداد له پاره بل سړی درخواست وکړي، نو جائز ده.[4]

په جومات کې د جنازې اعلان صحيح او د ورک شوي شي غلط دی

سوال: ايا دجنازې يا د ورک شوي شي اعلان د جومات په لاوډ سپيکر باندې کول څنګه دي؟

---

[1] قال فی النهر:والمختار ان السائل ان كان لايمر بين يدى المصلى ولا يتخطى الرقاب ولا يسال الحافا بل لا بدمنه فلا باس بالسؤال والاعطاء اهـ ومثله فی البزازية،وفيها ولا يجوز الاعطاء اذا لم يكونوا على تلك الصفة المذكورة.(رد المحتار ج:۲ ص:۱٦٤،باب الجمعة،مطلب فی الصدقة على سؤال المسجد).

[2] عن عياض بن عبدالله قال:سمعت ابا سعيد الخدرى يقول:جاء رجل يوم الجمعة والنبى صلى الله عليه وسلم يخطب بهياة بذة فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم:اصليت؟ قال: لا. قال:صل ركعتين وحث الناس على الصدقة فالقوا ثيابهم فاعطاه منها ثوبين فلماكانت الجمعة الثانية جاء ورسول الله صلى الله عليه وسلم يخطب فحث الناس على الصدقة قال:فالقى احد ثوبيه،فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم:جاء هذا يوم الجمعة بهياة بذة فامرت الناس بالصدقة فالقوا ثياباً فامرت له منها بثوبين،ثم جاء الآن فامرت الناس بالصدقة فالقى احدهما فانتهره وقال خذ ثوبك. (سنن النسائى ج:۱ ص:۲۰۸،باب حث الامام على الصدقة يوم الجمعة فى خطبته.طبع قديمى كتب خانه كراچى).

[3] عن عبدالرحمن بن خباب قال:شهدت النبى صلى الله عليه وسلم وهو يحث على جيش العسرة فقام عثمان فقال:يا رسول الله! على مائة بعير باحلا سها واقتابها فى سبيل الله،ثم حض فقام عثمان فقال:على ثلاثمائة بعير باحلاسها واقتابها فى سبيل الله،فانا رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم ينـــزل عن المنبر وهو يقول:ما على عثمان ما عمل بعد هذه ما على عثمان ما عمل بعد هذه.رواه الترمذى.(مشكوة ص:٥٦١،باب مناقب عثمان رضى الله عنه).

[4] وعلم مما تقدم حرمة السؤال فى المسجد لانه كنشدان الضالة والبيع ونحوه وكراهة الاعطاء لانه يحمل على السؤال...الخ.(حلبى كبير ص:٦٢،فصل فى احكام المساجد)۔

جواب: دجنازې د لمانځه اعلان خو د لمونځ ګزارو د اعلان له پاره صحیح دی.خو د ورک شوې شي د تلاش له پاره اعلان کول جائز نه دي[۱]

د جومات د مدرسې له پاره د قربانۍ د څرمنو اعلان کول جائز دي

سوال: زموږ په جومات کې هر قسمه اعلانونه کیږي مثلا یو شی ورک شو.څوک پیدا شو.د چا چیلۍ ورکه شوې ده.د چا ګړۍ، د چا سایکل اوداسې نور او د غټ اختر په ورځ د قربانۍ څرمنې په جومات کې واقع د مدرسې له پاره چنده جمع کولو کې شپه ورځ اعلانونه کیږي د شریعت په رڼا کې مو خبر کړئ چې دا اعلان په جومات کې جائز دی یا ناجائز دی ځکه چې په دې طریقه د اعلانونو نه انسان بیزاره شي الله پاک دې موږ په صحیح معناوو کې په شریعت باندې روان کړي

جواب: که یو شی په جومات کې پروت پیداشي دهغه اعلان په جومات کې کول جائز دي،که بهر د چا شی ورک شوی وي، نو دننه دهغه اعلان کول ناجائز دي رسول اللهﷺد هغه له پاره بد دعا کړې ده،(لا رد الله علیک)یعنی الله پاک دې تا ته دغه ورک شوي شي واپس نه کړي[۲]د مدرسې له پاره د قربانۍ د څرمنو له پاره اعلان کول صحیح دي خو دا ضروري ده چې په دې اعلان سره د لمونځ ګزارو په لمانځه کې خلل رانشي

په جومات کې د ورک شوي ماشوم اعلان کول دا نساني نفس د اهمیت په وجه جائز دي

سوال: په جومات کې په لاوډ سپیکر باندې مختلف قسمه اعلانونه کیږي د جلسې د منعقد کېدو، دضروري کاغذونو، د ورکو شویو پیسو، د ماشوم د ورکېدو، د جنازې د لمانځه او د ځناور د ورکېدو مثلا :د فلانې صاحب چیلۍ ورکه شوې ده، په اسلام کې دا کارونه څنګه دي؟ او کوم قسم اعلانونه صحیح دي؟

جواب: په جومات کې دیوورک شوي شي له پاره اعلان کول صحیح نه دي په حدیث شریف کې ددې سخت ممانعت راغلی دی[۳]خو د ورک شوي ماشوم اعلان کول د انساني نفس د اهمیت په وجه جائز دي او کوم شی چې په جومات کې پیداشوی وي لکه د چا نه ګړۍ(ساعت) پاتې شوې وي ددې اعلان کول جائز دي چې فلانی شی په جومات کې پیداشوی دی چې د چا وي، نو هغه دې واخلي د جنازې د لمانځه اعلان هم جائز دی له دې نه پرته نور اعلانونه ناجائز دي

۱] عن ابی هریرة قال:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم:من سمع رجلاً ینشد ضآلة فی المسجد فلیقل:لا ردها الله علیک،فان المساجد لم تبن لهذا.رواه مسلم.(مشکوة ص:٦٨)۔

۲]مشکوة ص:٦٨،کتاب الصلاة،باب المساجد وموضع الصلاة،الفصل الاول،طبع قدیمی کتب خانه)۔

۳]ایضا)۔

د مختلفو اعلانونو له پاره د جومات لاوډ سپیکر استعمالول

سوال: زموږ په محله کې د هر کار له پاره د جومات لاوډ سپیکر استعمالوي مثلا د بکر میلمانه راغلي دي هغه دې زر د هغوی سره ملاقات وکړي، د یو شي د ورکیدو د خبر له پاره د معمولي کارونو له پاره هم لاوډ سپیکر استعمالیږي ایا دا جائز دي؟

جواب: د جومات د ضرورتونو نه پرته د لاوډ سپیکر استعمالول جائز نه دي.جومات د دې شیانو نه پاک ساتل ضروري دي د ورک شوي شي اعلان په جومات کې کول صحیح نه دي[۱] خو که په جومات کې د چا نه یو شي پاتې شوی وي د هغه اعلان کول جائز دي او د ورک شوي ماشوم اعلان هم د ضرورت په وخت جائز دی.

د جومات لاوډسپیکر د ګناه د کارونو له پاره استعمالول جائز نه دي

سوال: د آزادۍ په ورځ یعنی(۱۴ اګست) باندې ما د جومات ایمپلي فائر او لاوډ سپیکر د موسیقۍ له پاره استعمالېدونکی ولیده. بلکې ددې نه مخکې هم د تهوار والا ورځ باندې داسې کیږي،زما دا خبره ناخوښه شوه چې هغه لاوډسپیکر چې په هغه کې اذان کیږي نن په هغه کې موسیقي غږیږي.کله چې مې ددې ذکر د خپل یونټ د یو سړي سره وکړ. نو د جواز له پاره هغه دا وجه بیان کړه چې دا پراپرټي په اصل کې د جومات نه ده سوا د خاص ورځو یا د ښادۍ د ورځو نه دا لاوډسپیکر فارغ وي په دې وجه دا په جومات کې استعمالیږي .او کله چې ضرورت راشي، نو موږ خپل مطلب حاصلو مهرباني وکړئ دا مسئله د قرآن او سنت په رڼا کې واضحه کړئ.

جواب: کوم لاوډ سپیکرچې په جومات کې استعمالیږی هغه دګناه په کار کې استعمالول جائز نه دي[۲] او که هغه لاوډ سپیکر د جومات نه وي. نو هغه دې په جومات کې نه استعمالوي

په شب برات کې د جومات په لاوډسپیکر باندې تقریرونه او نعتونه

سوال: په شب برات باندې زموږ په محله کې د شپې ناوخته پورې په لاوډ سپیکر باندې د تقریرونو او نعتونو محفل وي،چې په وجه یې د محلې والا په ښې طریقې سره په کورونو کې عبادت نه شي کولی.نه خوب کولی شي تاسو دا بیان کړئ چې د جومات والا خلکو دا کار صحیح دی؟

جواب: په جومات کې که تقریر په وړو شپو کې وي او که په لویو کې د هغه له پاره یوازې د

۱] عن ابی هریرة قال:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم:من سمع رجلاً ینشد ضآلة فی المسجد فلیقل:لا ردها الله علیک،فان المساجد لم تبن لهذا.رواه مسلم.(مشکوة ص:٦٨)_

۲]ولا تعاونوا علی الاثم والعدوان (المائدة:۲)_

دننه لاوډسپیکر استعمالول پکار دي چې آواز د جومات په حدود کې وي او د محلې والاته چې په هغوی کې بیماران هم وي تکلیف نه وي د اورولو فائده هغه وخت وي چې چې کله یې اوریدونکي په شوق سره اوري په دې وجه کوموخلکوته چې اورول مقصوددي هغه دې په ترغیب ورکولوسره جوماتته راوغوښتل شي

د جومات د لاوډسپیکر آواز څومره پکار دی؟

سوال: زموږ د محلې په یو جومات کې بې حسابه تېز لاوډسپیکر لګیدلې دی.هغه سره د اذان شریف آواز دومره زور سره راځي چې ګیرچاپیره ټول دیوالونه ښوروي.د دې جومات موذن ته ادب سره عرض شوی دی چې د اذان آواز لږ کم کړئ .خو هغه داکار غیراسلامي ګڼي او بحث مباحثه کوي چې په اسلام کې کوم قانون او قاعده ده چې د اذان اواز دې محیط شي،ستاسو په خدمت کې ګزارش دی چې دې کم علم انسان ته ستاسو د رهنمائۍ ضرورت دی چې دی څه داسې حوالو نه خبر شي کوم چې دې موذن صاحب ته اوښودل شي چې د اذان اصل مقصد "شوروغوغا"ده یا انسانان د لمانځه طرفته رابلل دي"؟چې د هغه په آواز اوریدلو سره زموږ په زړونو کې خوشحالي.راحت او سکون راتلل پکار دي.که ددې آواز په اوریدلو سره په زړه او دماغو کې منفي خیالات راشي، نو ددې شي نه څنګه پرهیز وکړل شي.

جواب: د لاوډسپیکر استعمال ضرورت دی د شوق شی نه دی،د لاوډسپیکر آواز دومره پکار دی چې هغه سره خلکو ته د څه وجې نه پرته تکلیف نه وي.

په جومات کې لاوډسپیکر باندې د تلاوت کیسټ لګول

سوال: **جومات** کې د جمعة المبارك په ورځ د جُمعې د لمانځه نه وړاندې په لاوډسپیکر باندې د تلاوت کیسټ لګوي او محلې والاوو ته آواز رسوي،لوړ آواز سره په لاوډسپیکر باندې د قرآن پاك تلاوت کول شرعاً څنګه دي؟لګول یې پکار دي اوکه بندول ؟د ژوندي انسان نه دقرآن اوریدل او کیسټ نه د قاریتلاوت اورېدل،دواړه په ثواب کې برابر دي؟

جواب: **جومات** کې په لاوډسپیکر باندې کیسټ لګول ډیرزیات غیرمناسب دي،دې سره محلې والو ته تکلیف وي.

لاوډسپیکر باندې وعظ کول شرعاً څنګه دي؟

سوال: سوال دا دی چې زموږ په محله کې کور سره نژدې یو جامع جومات دی،چې په هغه کې مولوي صاحب د شپې پورې په لاوډسپیکر کې وعظ کوي، د هغه له وجې نه خلک کافي تنګ دي ځکه چې کیدای شي چې څوك مریض وي، او ورته د آرام ضرورت وي، یا د یو ماشوم سحر امتحان وي،سوال دا دی چې ایا دا طریقه صحیح ده چې زبردستۍ سره د یو سړي په غوږ کې د خدای پاك ذکر و شي؟

جواب: د لاؤډسپيکر داسې استعمال صحيح نه دی چې هغه سره محلې والاوو ته تکليف وي

د جومات د کوهي نه څښلو، جامو وينځلو او داسې نورو... لپاره اوبه اوړل

سوال: زموږ په کلي کې جومات دی،هغه نه عام خلک د څښلو ،جامو وينځلو لپاره او يا نږدې څوك آبادي کوي. نو هغې لپاره ددې نه اوبه استعمالوي په دې کې د اوبو راويستلو لپاره مشين لګيږي .د جومات بجلی هم خرچ کيږي.تاسو ته عرض دا دی چې اي ددې اوبو استعمالول جائز دي اوکه نه؟بيا کومو خلکو چې استعمال کړي دي، نو هغوی لپاره څه حکم دی؟ ايا د آينده استعمالولو نه يې منع کړو يا يې استعمالولی شي؟

جواب: د کومو خلکو په چندو سره چې دا مشين لګيدلی دی که هغوی عامو خلکو ته د دې کوهي نه د اوبو اخستلو اجازت کړی وي (که لفظاً وي يا حالاً وي) نو بيا جائز دي [١]

د سکول سامان په جومات کې استعمالول

سوال: يو هائي سکول کې د يو جومات تعمير شروع دی،ددې هائي سکول د آبادی څۀ برخه د حکومت له طرفه بيکاره ګرځول شوې ده،مسئله دا ده چې ددې بيکاره ګرځول شوې برخې د چت سامان مثلاً ټي آر،ګارډر او داسې نور... په جومات باندې اچول کيدای شي؟

جواب: که د حکومت له طرفه اجازه وي،نوبيا دا سامان په جومات کې استعمالول صحيح دي

د جومات په ديوال باندې سياسي نعرې ليکل

سوال: اکثر ليدل شوي دي چې د جوماتونو په ديوالونو باندې هم سياسي نعرې ليکل شوې وي،ايا داسې کول ګناه نه ده ځکه چې د جوماتونو تعظيم او عزت فرض دی؟

جواب: د جومات ديوالونه ددې شيانو لپاره استعمالول د جومات د حرمت او د تعظيم نه خلاف دی.[٢]

د جومات د اودس خانې نه د عام استعمال له پاره اوبه اخستل جائز نه دي

سوال: د اودس خانې د نلکې نه دکانداران روزانه اوبه وړي ايا دا شرعا جائز دي؟

جواب: د اودس خانې(سبيل) اوبه د اودس له پاره خاصې دي ،ددې وړل صحيح نه دي[٣] ،

---

[١]]لا يجوز لاحد ان يتصرف فى ملک الغير بغير اذنه.وفى الحاشية: والاذن عام سواء كان صراحة او دلالة. (قواعد الفقه،ص:١١٠،القواعد الفقهية،طبع صدف پبلشرز کراچی).

[٢]]عن عائشة قالت:امر رسول الله صلى الله عليه وسلم ببناء المسجد فى الدور وان ينظف ويطيب.رواه ابو داؤد والترمذى وابن ماجة.(مشكوة ص:٦٩،باب المساجد مواضع الصلاة).

[٣]] شرط الواقف كنص الشارع اى فى المفهوم والدلالة ووجب العمل به.(ردالمحتار ج:٤ ص:٤٣٣،كتاب الوقف) لا يجوز لاحد ان يتصرف فى ملک الغير بغير اذنه.وفى الحاشية:..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

خوکه د محلې والا نلکه د عامو خلکو له پاره لګولي وي او د کاندارانو ته د اوبو وړولو اجازه وي ،نو بیاجائز دي

په جوماتکې د خاورو تیل سوځل مکروه دي

سوال: د بجلۍ د نه شتون په وجه په جوماتکې د خاورو د تیلو لالټین استعمالول صحیح دي؟ او که په شمع یا بل شي سره رڼا وکړو؟ سره له دې چې د خاورو تیل جومات ته راوړل نه دي پکار ځکه په دې سره بدبویي وي او د بدبویي والا شی جومات ته راوړل منع دي د دې ګناه به په چا وي؟ په لالټین روښانه کونکي باندې اوکه د جومات په انتظامیه باندې؟

جواب: په جوماتکې د خاورو تیل د بدبویي له وجې نه سوځول منکروه دي [1]

د جومات په دیوال باندې اشتهار لګول

سوال: جومات د الله پاک کور دی، په هر مسلمان باندې یې احترام واجب دی، خو موږ وینو چې چې خلک د جوماتونو په دیوالونو باندې اشتهار لګوي، بلکې هره خبره او اعلانات هم په غټو حروفو کې لیکي مولانا صاحب!مهرباني وکړئ او دا بیان کړئ چې د جوماتونو د دیوالونو سره داسې کول تر کوم ځای پورې جائز دي؟ او اشتهار لګونکو ته په دې کار څه سزا یا جزا ورکول پکار دي؟

جواب: د جومات په دروازو او دیوالونو باندې اشتهار لګول د دوه وجو نه ناروا دي:یو دا چې د جومات د دیوال استعمال د خپل ذاتي مقصد له پاره حرام دي .فقهاء کرامو لیکلي دي چې د جومات د ګاونډي له پاره جائز نه دي چې د جومات په دیوال باندې خپل تیر کیږدي [2]

دویمه وجه داده چې د جوماتونو دپاکوالي او تعظیم حکم شوی دی[3]او د جومات په دیوال باندې اشتهار لګول بې ادبي اوناپاکي ده .ایا یو سړی د ګورنر هاوس په دروازه باندې د اشتهار لګولو زړورتیا کولی شي؟ او هغه ته به د دې اجازه ورکړل شي؟ او ایا په خپل کور باندې به داسې مختلف قسمه اشتهار لګول خوښ کړي؟ ایا د مسلمانانو په نظر کې د الله پاک د کور لوی والی د خپل کور برابر هم پاتې نه شو؟ افسوس دا دی چې د جومات په دروازو

...بقیه د تېرمخ]..والاذن عام سواء كان صراحة او دلالة. (قواعد الفقه،ص:١١٠،القواعد الفقهية،طبع صدف پبلشرز كراچى)۔

١] يحرم فيه (اى للمسجد)...واكل نحو ثوم، ويمنع منه وكذا كل موذ...ومما له رائحة كريهة(درمختار ج١ ص٦٦١)

٢] قلت:وبه علم حكم ما يصنعه بعض جيران المسجد من وضع جذوع على جداره فانه لا يحل ولو دفع الاجرة.(ردالمحتار ج:٤ ص:٣٥٨،كتاب الوقف،مطلب فى احكام المساجد)۔

٣]عن انس قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:البزاق فى المسجد خطيئة وكفارتها دفنها.متفق عليه.وعن عائشة قالت:امر رسول الله صلى الله عليه وسلم ببناء المسجد فى الدور وان ينظف ويطيب.رواه ابوداؤد والترمذى وابن ماجة.(مشكوة ص:٦٩،كتاب الصلاة،باب المساجد ومواضع الصلاة)۔

او ديوالونو باندې د اشتهار لګولو مرض زياتيږي. نه يوازې اشتهار لګونکي د الله د کور له بې ادبې نه منع کړئ بلکې علماوو ته خلک په دې خبره خبرول پکار دي چې د الله د کور آبادوالي د ښار او د محلې د آبادۍ ذريعه ده او د الله پاک د کور ورانول زموږ د ښارونو او د محلو د ورانېدو سبب دی[1]

جومات ته نژدې فلم غږول او نور لهو لعب کول سخته ګناه ده

سوال: زموږ په محله کې ځينې جومات ته نژدې د فنکشن په نوم باندې د راګ رنګ محفلونه(فلم شو وغيره)کوي.په دې کې د لاوډ سپيکر استعمال هم آزاد کيږي.په دې صورت حال کې زموږ د جومات او مدرسې منتظمينو لوموړی دې حلکونه غوښتنه وکړه چې هغوی دې د جومات احترام اوساتي.خو هغوی دا درخواست قبول نه کړ .نو په قانوني ذريعې سره مو هغه سلسله بنده کړه.دهغې سلسلې د بنديدلو په وجه اوس هغه خلک انتقامي هلې ځلې کوي. هغوی د جومات او مدرسې د منتظمينو خلاف يو دستخطي تحريک شروع کړی دی او د ويرې فضاء قائمول غواړي.ايا داسې خلکو ته د مدرسې د منتظمينو او د امام خلاف شرعا د مداخلت اجازه شته اوکه نه؟ او دا هم چې ددې دستخطي تحريک شرعي حيثيت څه دی؟ او دا خلک چې د فلم له پاره کومه چنده جمع کوي دهغې په باره کې څه حکم دی؟

جواب: کوم صورت چې په سوال کې بيان شوی دی دهغه مطابق د هغو خلکو د جومات د انتظاميه او امام خلاف تحريک چلول شرعا او اخلاقا غلط دي.هغوی ته په خپل کار باندې توبه ويستل پکار دي.د مسلمان شان دا دی چې کله هغه د يو ګناه نه بند کړل شي. نو په دې باندې ضد نه کوي. بلکې په خپله غلطۍ باندې دې د پښيمانتيا اظهار وکړي.د ګناه د کار له پاره چنده وغيره کول حرام دي[2].په جومات کې شورکول حرام دي[3]. او د ګاني وغيره آواز او د بهر شور د لاوډ سپيکر په ذريعه جومات ته رسول د جومات بې عزتي ده.چې دهغې په وجه په داسې کار کونکو باندې فرښتې لعنت راليږي.او د لمونځ ګزارو په لمونځ او ذکر کې هم خلل پيدا کيږي. په دې وجه داسې خلک د داسې حرکت نه منع کول پکار دي. که نه د الله پاک له طرفه به ددې خلکو په کورونو باندې مصيبت نازل شي[4]

....

١] ومن اظلم ممن منع مساجدالله ان يذکر فيها اسمه وسعى فى خرابها اولئک ما کان لهم ان يدخلوها الا خائفين، لهم فى الدنيا خزى ولهم فى الاخرة عذاب عظيم (البقرة:١١٤)۔

٢]ولا تعاونوا على الاثم والعدوان (المائدة:٢)۔

٣]عن الحسن مرسلاً قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ياتى على الناس زمان يکون حديثهم فى مساجدهم فى امر دنياهم فلا تجالسوهم فليس لله فيهم حاجة.رواه البيهقى فى شعب الايمان.(مشکوة ص:٧١)

٤] ومن اظلم ممن منع مساجدالله ان يذکر فيها اسمه وسعى فى خرابها (البقرة:١١٤)۔

جومات کې دلارې جوړول د آدب او احترام منافي دي

سوال: دا خبره ترکوم ځای پورې صحيح ده،چې په جومات کې لارمه جوړوی؟ که دا صحيح وي ،نو په کراچۍ کې ډېر جوماتونه داسې دي چې دا شي موږ وينو مثلاً د نيو ميمن د جومات مثال تاسو واخلئ حال دا چې هغه ته مخامخ يوه محله شته. خلک په هلته د تيريدلو په ځای په جومات کې تيريږي.

جواب: د جومات نه دلارې جوړول د جومات د ادب او احترام منافي دی او د جومات د بې ادبۍ سزا ډير سخته ده مسلمانانو ته له دې سزا نه ويريدل پکار دي[1]

د جومات نه د سيل ځای جوړول او په هغه کې تصويرونه ويستل جائز نه دي

سوال: د ټهټهه په يو جومات کې غير ملکي سيل کونکو چې په هغو کې نيمې لوڅې ښځې هم وې منبر او محراب ته نژدې په ناسته او ولاړه تصويرونه وېستل .نو يو صاحب د يو هفت روزه مذهبي کالم ليکونکي نه پوښتنه کړې وه چې ايا دا د جومات بې حرمتي نه ده؟ نو په جواب کې هغه ويلي و چې تاسو فکر مه کوئ دا څه خاص مسئله نه ده سيل کونکي کله هم بې ادبي نه کوي. بلکې د تصوير په ذريعه يادګاري لمحات محفوظوي.مولانا صاحب!ايا دا په نيم لوڅ لباس کې د ښځو په مختلفو زاويو باندې په جومات کې تصويرونه ويستل د جومات بې حرمتي نه ده؟ بلکې زموږ په زمانه کې خو که زنانه په لباس کې پټه هم وي. نو د هغې جومات ته تلل عيب ګڼل کيږي.

جواب: اول خو جومات نه د تفريح ځای او د سيل او سياحت موضوع جوړول نه دي پکار ،بيا د نيم لوڅو کافرانو ښځونخرې کول بې حده ناروا خبره ده.چې د هغوی په باره کې دا خبره هم معلومه نه ده چې هغوی به د جنابت غسل کړی وي او که نه؟ او بيا په جومات کې تصويرونه اخستل ددې نه هم بده ګناه ده په دې وجه دا کار د څو حرامو کړونو مجموعه ده[2] او بالکل د جومات د احترام منافي دی،د انتظاميې فرض دي چې دا کار منع کړي

---

[1] الاول فيما تصان عنه المساجد يجب ان تصان عن.........المرور فيها لغير ضرورة...............وروى ابن ماجة انه عليه الصلاة والسلام قال خصال لا تنبغى فى المسجد لا يتخذ طريقا ولا يشهر فيه سلاح...الخ. (حلبى كبير ص:٦١١،٦١٠).ومن اعتاد المرور فيه ياثم ويفسق.(الاشباه والنظائر ج:٢ :٢٣٤،القول فى احكام المساجد)۔

[2] فالحاصل ان المساجد بنيت لاعمال الآخرة مما ليس فيه توهم اهانتها وتلويثها مما ينبغى التنظيف منه ولم تبن لاعمال الدنيا ولولم يكن فيه توهم تلويث واهانة على ما اشار اليه قوله عليه الصلوة والسلام فان المساجد لم تبن لهذا.(حلبى كبير ص:٦١١).ايضا:ومنها انه يحرم عليهما وعلى الجنب الدخول فى المسجد سواء كان للجلوس او للعبور وهكذا فى منية المصلى.(عالمگيرى ج:١ ص:٣٨،الفصل الرابع فى احكام الحيض والنفاس والاستحاضة)۔

د جوماتٍ فنډ په ذاتي امورو کې استعمالول جائز نه دي

سوال: يو سړي د خپلو ذاتي تعلقاتو په بنياد د بل سړي نه د جومات د تعمير له پاره څه پيسې وصول کړې. اوس پيسې وصولونکي سړي د مسجد په تعمير کې څه پيسې خرچ کولو نه وروسته پاتې پيسې په خپل کار کې خرچ کړي په دې حالت کې شرعي ددې سړي متعلق څه حکم دی؟ په پيسې ورکونکي سړي باندې او نورو دمحلې والاوو او د جومات لمونځ گزارو باندې شرعاً څه ذمه داري راځي په تفصيل سره جواب راکړئ او د زړه تسلي راکړئ

جواب: د جومات پيسې ددې سړي له پاره په خپل کار کې لګول شرعاً جائز نه و[1] لهذا هغه ته پکار دي چې توبه او استغفار وکړي او کومې پيسې چې هغه استعمال کړي دي د هغو تاوان دې ورکړي[2] د محلې والاو لمونځ گزارو ذمه داري هم داده چې ددې سړي نه تاوان واخلي[3]

په غير قانوني ځای باندې د جومات جوړول او د نورو کارونو کټه حاصلول

سوال: مخکې ورځو کې مې په اخبار کې يو مضمون له نظر تير شوی و چې په غير قانوني بې ترونه ځای باندې که حکومت اعتراض ونکړي. نو هغه جومات قانوني حيثيت اختيار وي زموږ په محله کې د کټې شوقيانو په بې ترونه غير قانوني طريقې سره ځای گيرولو سره د جومات بنياد اچولی دی او ورو ورو يې کافي ځای گيرولو سره يو جامع مسجد جوړ کړ. ددې څلورو واړو اړخونو ته يې ناجائزه زياتي ځايونه کورونه او کارخانې وغيره د جومات له پاره نه. بلکې د خپلې کټې ذريعه پيدا کړې ده. د جامع مسجد سره يو اوږد او پلن د اوسيدلو دپلاټ وغيره ځای و. هغه يې د عيد گاه په نوم سره نامدار کړ. منارې يې هم جوړه کړه. کوم ځای چې د دواړو اخترونو لمونځونه کيږي. اوس د عيدگاه ځای هسې په نوم پاتې شو. په هغه ځای باندې کارخانې جوړولو سره په کرايه باندې ورکړل شو چې دهغه يوازې يو سړی کرايه وصولوي خپل ذاتي ملکيت ورته وايي ځمکه د کې ډي اې (K.D.A) ده.

جواب: ددې جومات د تعمير په وخت کې د حکومت د يوې محکمې له طرفه اعتراض نه و شوی او جومات هسې هم د مسلمانانو يو ضرورت دی په دې وجه جومات خو صحيح دی.

---

۱ [1] متولى المسجد ليس له ان يحمل سراج المسجد الى بيته وله ان يحمله من البيت الى المسجد كذا فى فتاوى قاضيخان. (عالمگيرى ج:۲ ص:۴۶۲، كتاب الوقف، الباب الحادى عشر فى المسجد وما يتعلق به)۔

۲ [2] اكار تناول من مال الوقف فصالح المتولى على شيء فهذا على وجهين اما ان يكون الاكار غنيا او فقيرفففى الوجه الاول لا يجوز الحط من مال الوقف. (التاتار خانية، كتاب الوقف ج:۵ ص:۷۶۰، طبع ادارة القرآن كراچى، ايضا عالمگيرى ج:۲ ص:۴۶۴، كتاب الوقف، الباب الحادى عشر فى المسجد وما يتعلق به)۔

۳ [3] وللمتولى ان يستاجر من يخدم المسجد يكنسه ونحو ذالك باجر مثله او زيادة يتغابن فيها فان كان اكثر فالاجارة له وعليه الدفع من مال نفسه ويضمن لودفع من مال الوقف....... كذا فى فتح القدير. (عالمگيرى ج:۲ ص:۴۶۱)

باقي کوم خای باندې چې ناجائزه قبضه ده هغه دې ليرې کړل شي او په جومات باندې که غلط خلک مسلط وي. نو حکومت دې د هغوی تسلط ختم کړي او جومات دې محکمه اوقاف ته حواله کړي.

د جومات د زياتي شيا نو د خرڅولو نه وروسته دې داپيسې د جومات په ضرورياتو کې ولګول شي

سوال: ملک کوآپريټو هاوسنګ سوسائټي پاکستان (رجسټرډ) په کراچی کې په سپرهايې وے باندې د سوسائټي د جومات تعمير شروع کېدونکی دی. ددې جومات له پاره د سوسائټي د ممبرانو او د ملکانو خيراتونه د پيسو په شکل کې د ورکولو درخواست کړی و او ددې له پاره يې باقاعده مسجد فنډ قائم کړی و. د پيل نه وروسته د ملکانو د افرادو له طرفه د پيسو په شکل کې او د شيانو په صورت کې ورکړې شروع شوې. د شيانو په صورت کې چې کوم شيان وصول شو هغه دادي: دديوال ګړی (ساعت)، د چت پنکې، صفونه او جانماز وغيره. د جومات په تعمير کې به لاوخت لګيږي او د کراچی د موسمي حالاتو مطابق دديوال د ګړيو او د پنکو د زنګ کيدلو خطره ده. نو ايا سوسائټي ددې شيانو د خرڅولو نه وروسته دا شيان په فنډ کې شاملولی شي او که نه؟ يا دا شيان په نورو ضرورت مندو جوماتونو کې تقسيم کړل شي؟ ترڅو چې ددې سوسائټي د جومات تعمير شروع شي څنګه صورت چې غوره وي د شريعت په بنياد فتوا راکړئ.

جواب: دا شيان دې خرڅولو سره په جومات کې خرچ کړل شي. کوم شيان چې د جومات له ضرورت نه زيات وي او هغه نه خرڅيږي، هغه دې په بل جومات ته ورکړل شي.[1]

د جومات نه استعماليدونکی سامان د موذن په کمره کې استعمالول څنګه دي؟

سوال: د اوقاف له لوري په جومات کې چې د موذن له پاره کومه کمره جوړه شوې ده په هغه کې د جومات په نوم وقف هغه قالين يا د اوبو کولر چې د هغه جومات والو ته بالکل ضرورت نشته که هغه استعمال نه کړل شي. نو هغه به ضائع شي او داسې قالين پخوانيو اوقاف والو هم په ليدلو سره په جومات کې نه وې شمار کړې او نه يې د هغه اندراج کړی وي، هغه د موذن په کمره کې د استعمالولو څه حکم دی؟ دلته د نورو جوماتونو والا هم د داسې قسمه سامان نه

۱] ونقل فى الذخيرة عن شمس الائمة الحلوانى انه سئل عن مسجد اوحوض خرب ولا يحتاج اليه متفرق الناس عنه هل للقاضى ان يصرف اوقافه الى مسجد او حوض آخر.فقال:نعم....الخ.(شامى ج:٤ ص:٣٥٩،كتاب الوقف، عالمگيرى ج:٢ ص:٣٤٩،نظام الفتاوى ج:١ ص:٣٧١، خيرالفتاوى ص٨٠٣)۔

بې پرواه دي او چرته لیرې صحرا وغیره ته وړلو څه رواج او انتظام هم نشته

جواب: که د اوقاف اجازه وي. نو دا قالین او د اوبو د کولر د مؤذن په کمره کې استعمالولو کې هیڅ باک نشته [۱]

د جومات د فنډ ذاتي استعمال

سوال: زید دیو جومات تعمیراتي کار کوي او ټول فنډ کوم چې خلک ورکوي هغه له زید سره وي.اوس زید د کور د څه پریشاني له وجې نه د جومات دغه تعمیراتي فنډ نه وخت په وخت د قرض په نیت سره پیسې اخلي.حساب وکړل شو. نو د زید په ذمه تقریباً دوه ویشت، ۲۲ زره روپۍ جوړېږي.اوس د زید امدن هم دومره نه دی چې قرض خلاص کړي.نو اې زید د خلکو نه د زکات پیسې واخلي او د جومات فنډ ادا کړي او خلکو نه د زکات پیسو اخستلو سره دا وایي چې د زکات پیسې ماته راکړئ. نو ایا دا صحیح ده؟

جواب: دا سړی که هرقسم عنوان سره چې وي د زکات پیسې دې واخلي او د جومات روپۍ دې پوره کړي او اینده دې د لوړې نه مړ شي .خود جومات پیسې دې نه اخلي [۲]

د جومات له روپو نه قرض اخستل

سوال: زه د جومات خزانچي یم.د جومات ټول حساب ماسره امانت دی او زه په خپله هم یو کاروباري سړی یم. ماته اکثر خلک د قرض غوښتلو له پاره راځي او زه یې ورته ورکوم.څینې وخت خلک په قرض واپس کولو کې تاخیر وکړي او کله کله ماسره خپلې پیسې نه وي. نو مجبوراً زه د جومات روپۍ هم استعمال کړم.خو د جومات والو باره کې مې دا خیال وي چې کله هم څوك د څه کار له پاره پیسې وغواړي. نو هغه وخت به ورته د چېرته نه ورکړم او ماسره اکثر روپۍ ځي راځي.ایا زه په خپل کاروبار کې د جومات روپۍ استعمالولی شم. یا یو ایماندار سړی ماته راشي او ووایي چې د جومات روپۍ تاسو سره دي په هغه کې ماته څه راکړه.چې کله یې وغواړې. نو بیا به یې درکړم. نو ایا زه ورته ورکولی شم اوکه نه؟یا د جومات چې کومې روپۍ راشي هم دغه حالت کې یې جدا کیږدم. لاس ورته نه لګوم؟جواب راکولو سره زما پریشاني ختمه کړئ.

جواب: د جومات روپۍ امانت دي.دا بعینه محفوظ ساتل پکار دي.دا په خپل ذاتي استعمال کې راوستل یا قرض ورکول جائز نه دي.والله اعلم [۳]

---

[۱] لایجوز لاحد ان یتصرف فی ملک الغیربغیر اذنه والاذن عام سواء کان صراحة اودلالة(قواعد الفقه ص: ۱۱۰)

[۲] رجل جمع مالا من الناس لینفقه فی بناء المسجد فانفق من تلک الدراهم فی حاجته........لا یسعه ان یفعل ذلک فان فعل.......الضمان واجب.(عالمگیری ج:۲ ص: ٤٨٠،طبع بلوچستان).

[۳] رجل جمع مالا من الناس لینفقه فی بناء المسجد فانفق من تلک الدراهم فی حاجته[بقیه حاشیه په راروانه صفحه

جومات کې د يو خاص کار له پاره ورکړل شوې روپۍ په بل مد کې استعمالول

سوال: که يو سړی د جومات صحن د سنګ مرمر نه جوړولو لپاره چنده ورکړي. نو ايا انتظاميې ته دا حق حاصل دی چې هغوی دا روپۍ په نورو کارونو کې خرچ کړي؟

جواب: که چنده يې د فرش جوړولو لپاره ورکړې وي او نورو ضرورتونو کې د خرچ کولو نه يې منع کړي وي. نو ددې چندې يوازې په فرش کې لګول پکار دي. د هغه د رضامندۍ نه پرته دا چنده په بل ضرورت کې د خرچ کولو حق هيچاته هم نشته.[1]

په يو حديث شريف کې د نبي کريم ﷺ ارشاد مبارک دی چې کوم سړی دا غواړي چې د ټولو نه زيات قوي وي هغه دې په الله پاک باندې توکل وکړي[2] او څوک چې دا غواړي چې د ټولو نه زيات غني وي. نو هغه ته پکار دي چې کوم شی الله پاک سره دی په هغه باندې د هغه شي نه زيات اعتماد وکړي څومره اعتماد چې دده په خپل موجوده شي باندې وي.[3]

امام لپاره د جومات سامان استعمالول

سوال: د جومات امام صاحب په خپله حجره کې د جومات سامان يعنې بجلی. بادپنکی. د ګيس هيټر او نور شيان استعمالولی شي؟

جواب: که د جومات والاوو اجازه وي، نو استعمالولی يې شي.[4]

...بقيه د تيرمخ] ....لا يسعه ان يفعل ذلک.فان فعل......الضمان واجب.(عالمگيری ج:۲ ص:۴۸۰).
مع ان القيم ليس له اقراض مال المسجد قال في جامع الفصولين:ليس للمتولی ايداع مال الوقف والمسجد الا ممن في عياله.ولا اقراضه فلو اقرضه ضمن.وكذا المستقرض. (البحر الرائق ج:۵ ص:۲۰۱، كتاب الوقف)

[1] وفي الدر المختار:وفي الدرر وقف مصحفا على اهل مسجد للقراءة ان يحصون جاز...الخ.وفي الشامية:قوله ان يحصون جاز هذا الشرط مبنی على ما ذكره شمس الائمة من الضابط وهو انه اذا ذكر للوقف مصرفاً لا بد ان يكون فيهم تنصيص على الحاجة حقيقة كالفقراء او استعمالاً بين الناس كاليتامی.(ردالمحتار ج:۴ ص:۳٦۵،كتاب الوقف).

[2] من سره ان يكون اقوى الناس فليتوكل على الله.ابن ابي الدنيا في التوكل عن ابن عباس.(الجامع الصغير ص:۵۲۹.طبع دار الكتب العلمية.بيروت).

[3] وقال صلى الله عليه وسلم:من سره ان يكون اغنى الناس فليكن بما عندالله اوثق منه بما في يديه.(احياء علوم الدين للغزالي،ج:۴ ص:۲۴۴،كتاب التوحيد والتوكل،بيان فضيلة التوكل).

[4] وفي الدر المختار:وفي الدرر وقف مصحفا على اهل مسجد للقراءة ان يحصون جاز...الخ.وفي الشامية:قوله ان يحصون جاز هذا الشرط مبنی على ما ذكره شمس الائمة من الضابط وهو انه اذا ذكر للوقف مصرفاً لا بد ان يكون فيهم تنصيص على الحاجة حقيقة كالفقراء او استعمالاً بين الناس كاليتامی.(ردالمحتار ج:۴ ص:۳٦۵،كتاب الوقف).

دچندې ورکونکو په اجازې سره د جومات په مصرفونو کې پیسې خرچ کیدلی شي

سوال: د جومات په نوم باندې چې کومه چنده جمع کیږي، یا جمع شوې ده. په دې پیسو سره د جومات غسل خانې، د استنجاء خایونه یا د اوبو تالاب یا د امام صاحب له پاره کمره جوړول یا کوهی وغیره یعنې د جومات سره چې د کوم شي ضرورت دی ایا په دې پیسو سره چې کومې د جومات له پاره جمع شوي دي په دې باندې خرچ کول جائز دي او که نه؟

جواب: د چندې ورکونکو په اجازې باندې جائز دي [۱]

د سیر، تفریح او کتلو لپاره جومات ته د غیر مسلمو داخلیدل

سوال: مسئله داسې ده چې نن سبا ملك ته د نورو ملکونو حکومتي وفدونه راځي په هغو کې غیرمسلم هم وي، دا خلک د حکومتي مشرانو او صدر اسلامي جمهوریه پاکستان په رضامندۍ سره د جوماتونو تفریح کوي. خاص طور باندې د اسلام اباد جومات شاه فیصل مسجد په دې وفدونو کې ښځې هم وي، نو په داسې صورت حال کې ددې ښخو او د غیرمسلمو داخلیدل جومات ته جائز دي؟

جواب: یو څو خبرې د توجه قابل دي:

۱ جوماتونه د عبادت ځایونه دي، د تفریح ځایونه نه دي، دا د تفریح ځایونه ګرځول ډیره بده خبره ده. ۲: جومات ته د غیرمسلم تلل خو جائز دي، خو دا راتلونکي خلک اکثر داسې وي چې دوی نازك لباس اغوستی وي، عورت یې ښکاري، ښځې بې پردې وي او په دوی کې ډیره ممکنه ده چې ډیرو خلکو به د جنابت غسل هم نه وي کړی، نو په داسې حالت کې جومات ته ددې خلکو راتلل حرام[۲] او د مسلمانو لپاره ډیره د نفرت خبره ده

۳: ډیرې ښځې داسې دي چې هغوی دناپاك حالت له وجې نه جومات ته د راتلو اهل او قابل نه وي، د حیض و نفاس په حالت کې دي، یا د ماشوم پیدا کیدو په حالت کې دي یا د جنابت په حالت کې دي او هغوی خو جاهلان دي هغوی ته دا مسئله معلومه نه ده نه د هغوی په زړونو کې د الله پاك د کورونو احترام شته، له دې وجې نه هغوی هم د څه تکلف نه بغیر راځي. نو داسې ښځو ته د راتلو اجازه ورکول او د هغوی راتلل د لعنت سبب دي

۱] وفی الدرالمختار: وفی وقف مصحفا علی اهل مسجد للقراءة ان یحصو جاز...الخ. وفی الشامیة: قوله ان یحصون جازهذا الشرط مبنی علی ما ذکره شمس الائمة من الضابط وهوانه اذا ذکرللوقف مصرفا لا بد ان یکون فیهم تنصیص علی الحاجة حقیقة کالفقراء او استعمالاً بین الناس کالیتامی. (ردالمحتار ج: ٤ ص: ٣٦٥. کتاب الوقف)

۲]ومنها انه یحرم علیهما وعلی الجنب الدخول فی المسجد سواء کان للجلوس او للعبور وهکذا فی منیة المصلی. (عالمگیری ج: ١ ص: ٣٨. الفصل الرابع فی احکام الحیض والنفاس والاستحاضة).

۴ ډير خلک داسې دي چې خپل ځان سره د لوبو سامان کرځوي. کيمرې يې په غاړه کې ځوړندې وي او د خوراك څښاك نه څه پرهيز نه وي. واړه ماشومان په لوبو کې مشغول شي. غرض دا چې جومات د ډيرو بې حرمتيو ښکار شي. له دې وجې نه ددوی راتلل صحيح نه دي
۵ حکومت که غير مسلم ته اجازه ورکوي. نو ددې مقصد دا دی چې د هغوی په زړونو کې د اسلام عظمت قائم شي. خو حکومت ته پکار دي چې ددوی د داخلې لپاره څه شرطونه مقرر کړي

په جوماتکې تصوير ويستل او فلم جوړول ناجائز دي

سوال: ايا په جومات کې تصوير ويستل. اخبار لوستل. د ټی وي والا فلم جوړول. چيغې وهل وغيره جائز دي؟

جواب: په جومات کې ټول دغسې کارونه ناجائز دي [۱]

د جوماتبې عزتي د عذاب سبب دی

سوال: صاحبه! په اسلام کې د جومات احترام لازمي دی. خو د کراچی ډيفنس سوسائټی مسجد طوبی، کې د جومات هيڅ احترام نشته. هلته روزانه غير ملکي او ملکي ښځې او سړي راځي. مسلمانانې ښځې دجومات احترام پيژني. خو غيرمسلمې ښځې د احترام سره نابلدې وي. دڅه ښځو حيض وي په هغو ورځو کې دښځو جومات ته راتګ مناسب نه وي او غير مسلمه ښځه د پاکوالي او د پاکوالي د لفظ نه هم ناخبره وي. اکثر کتل شوي دي چې نيم اسکرټ اغوستلو سره جومات ته راځي او يوازې انډويېر يې لاندې وي او کله چې په دروازه کې څپلې وغيره اوباسي. نو ټولې پټې يې تر ځنګونونو پورې لوڅې وي او د راتلو سره تصويرونه ويستل شروع کړي چې په هغه سره د جومات احترام ختم شي. د جومات انتظاميه او حتی چې د جومات امام هم دا تماشه کوري او څوک هم څوک نه منع کوي. پوښتنه داده چې دا ذمه داري په چا باندې راځي؟ په انتظاميه باندې يا د جومات په امام باندې؟ څوک ګناهګار دي؟ ايا دا غير مسلمه په خپلو عبادت خانو کې هم داسې کوي؟ زما دا خيال دی چې دوی به د خپلو ګرجو ضرور احترام کوي بيا دوی د مسلمانانو د عبادت خانو خيال ولې نه ساتي؟ ايا يو مسلمان ملک کې- هغه هم پاکستان چې په هغه کې د اسلامي نظام د نفاذ کوششونه کيږي - دداسې کولو اجازه شته؟ ما د هغه ځای کاکونکوته وويل. نو وې ويل موږ څه کولی شو؟ موږ خو ملازمان يو ايا په ملازمانو باندې د جومات احترام قائم ساتل ضروري

۱] فالحاصل ان المساجد بنيت لاعمال الأخرة مما ليس فيه توهم اهانتها وتلويثها مما ينبغى التنظيف منه ولم تبن لاعمال الدنيا ولولم يكن فيه توهم تلويث واهانة على ما اشار اليه قوله عليه الصلوة والسلام فان المساجد لم تبن لهذا(حلبي كبيرص: ٦١١،فصل فى احكام المساجد)عن ابى هريرة قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من سمع رجلاً ينشد ضالة فى المسجد فليقل:لا ردها الله عليك،فان المساجد لم تبن لهذا،(مشكوة ص:٦٨)_

نه دي؟ خاص طور سره په غیر مسلمو ښځو باندې پابندي ضروري ده ځکه چې معلومه نه ده چې دوی په کوم حالت کې یعنې په ناپاکه حالت جومات ته راځي؟ ایا د تصویر ویستلو له پاره یوازې جوماتونه پاتې شول؟ او هغه هم په لوڅ حالت کې په ولاړه. د الله خطر وکړی په دې مسئله باندې قلم وچت کړی.

جواب: د جومات کومه بې حرمتي چې تاسو لیکلې ده دا د عذاب سبب دی جومات د سیل ځای یا د تماشې ځای نه دی.ما اوریدلي دي چې په بیت المقدس باندې د قبضې نه مخکې د قبله اول نه هم د سیل ځای او د تماشې ځای جوړ شوی و. هلته به جمع هسې د نوم له پاره کیدد .خو د کتونکو یو غوبل به لګیدلی و.هم ددې وبال دی چې هغه جومات د مسلمانانو نه واخیستل شو.د حکومت فرض دي چې هغوی د جومات پاکوالی بحال کړي د تماشا کونکو په داخلیدلو باندې پابندي ولګوي او د جومات په احاطې کې تصویر ویستل منع کړي [۱]

د جومات د علامې له پاره یو مناره هم کافي ده

سوال: مونږ د خپلې محلې جومات د شهید کولو نه وروسته په دویم ځل تعمیر کړ او د جومات یوه مناره مو هم د وسائلو مطابق جوړه کړه، خو ځینوخلکو اعتراض وکړ چې دا د وهابیانو مناره ده د منارې د عظمت او حیثیت وضاحت وکړئ؟

جواب: مناره د جومات د علامې له پاره وي که د منارې نه د جومات. جومات کېدل معلوم شي. نو یوه مناره هم کافي ده په دې کې د وهابي یا غیر وهابي هیڅ مسئله نشته

د جومات نه قرآن کریم وړل جائز نه دي

سوال: له جومات نه که یو سړی قرآن کریم د لوستلو له پاره یوسي او خپل ځان سره یې کیږدي په دې صورت کې هغه ته د قرآن کریم قیمت په دې جومات کې ورکول صحیح دي او که نه؟

جواب: د جومات نه قرآن کریم وړل جائز نه دي.دا دې دوباره په جومات کې کیږدي یا دې د هغه په ځای بل کیږدي.[۲]

۱] عن ابی سعید الخدری عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال:من رای منکم منکرًا فلیغیره بیده،فان لم یستطع فبلسانه،فان لم یستطع فبقلبه،وذالک اضعف الایمان.(مشکوة ص: ۴۳۶.باب الامر بالمعروف).وفی المرقاة:وقال بعض علمائنا الامرالاول للامراء،والثانی للعلماء(مرقاة ج:۵ ص:۳.باب الامربالمعروف،طبع بمبئی)

۲] وقف مصحفاً علی اهل مسجد للقراءة ان یحصون،جاز وان وقف علی المسجد جاز ویقرا فیه ولا یکون محصورًا علی هذا المسجد وبه عرف حکم نقل کتب الاوقاف من محالها للانتفاع بها والفقهاء بذلک مبتلون فان وقفها علی مستحقی وقف لم یجز نقلها.(الدر المختار مع الرد ج:۴ ص:۳۶۵.کتاب الوقف)۔

که په جوماتکې قرآن مجيدونه زيات وي نو دې سره څه کول پکار دي؟

سوال: زموږ په جوماتکې ٧٠٠ قرآن پاکونه دي، روزانه تلاوت کوونکي يوازې ديارلس (١٣) کسان وي، په رمضان المبارك کې خلک نوي قرآن مجيدونه راوړي.په الماری کې ځای نه وي.لهذا د تير کال قرآن پاکونه په بوری کې واچوو دې له پاره چې سمندر کې واچول شي.په هرجومات کې کم وبيش هم دا حال دی.قرآنونه له ضرورت نه زيات دي.دا که په بوری کې د اچولو په ځای د خلکو په کورونو تقسيم کړل شي، نو خلک منع کوي چې د جومات مال په کورونوولې تقسيموی؟ سوال دا دی چې ايا موږ د جومات دا قرآن مجيدونه خلکو باندې تقسيمولی شو؟ دې له پاره چې په بورو کې د اچولو او د ضائع کيدو نه وساتل شي؟

جواب: کوم قرآن مجيدونه چې د ضرورت نه زيات دي.بهر دې وړو وړو کلو ته وليږل شي چبرته چې د قرآن پاك کمی وي.[١]

جومات د الله پاک شاهي دربار دی ددې بې ادبي ګناه ده

سوال: په جوماتونو کې دنياوي خبرې شرعا څنګه دي؟ او سره د بار بار منع کولو نه خلک بيا هم خبرې کوي.په جومات کې ګپ شپ لګول او په زور زور سره خبرې کول.د جومات په لاؤډ سپيکر باندې هر قسمه اعلانات کول،په واده وخيرات کې د ډوډۍ اعلان کول، که يو شی ورک شي، نو د هغه اعلان کول او داسې نور...ايا دا ټول جائز دي؟ ايا داسې کونکي ګناه ګاريږي هم اوکه نه؟

جواب: دا ټول کارونه ناجائز دي،همدغه شان هغه ټول کارونه چې د جومات د ادب خلاف دي ناجائز دي،جومات د الله پاک دربار دی ايا په شاهي دربار کې داسې په زور زرو سره چيغې وهل د ادب خلاف نه ګڼل کيږي؟ د مولانا محمد شفيع صاحب رحمه الله رساله آداب مساجد دې وکتل شي.[٢]

د جومات فرش ماتول او ګټرلائن (د بيت الخلاء پائپ) تيرول

سوال: د جومات فرش ماتول او د ګټر لائن تيرول څنګه دي؟

جواب: د جومات لاندې ګټرلائن بوتلل صحيح نه دي.[٣]

١]ايضا.

٢] امداد الفتاوی ج٢ ص٦٣٥، طبع دارالعلوم کراچی).

٣]فالحاصل ان المساجد بنيت لاعمال الآخرة مما ليس فيه توهم اهانتها وتلويثها مما ينبغی التنظيف منه.(حلبی کبير ص:٦١١،فصل فی احکام المساجد،طبع سهيل اکيدمی لاهور).

جومات ته بدبویه او نجس شیان راوړل جائز نه دي

سوال: څوک چې جومات ته د نشې والا شیان راوړي مثلا پان، سګریټ او نور نشې والا شیان ایا دا شیان جومات ته راوړل صحیح دي؟

جواب: نجس یا بدبودار شیان جومات ته راوړل صحیح نه دي او کوم شی چې نجس نه وي بدبودار وي، نو د هغه راوړل هم ناجائز دي [۱]

په جومات کې د شرعي غلطۍ صحیح کولو اجازه چا ته حاصل ده؟

سوال: په جومات کې د شرعي غلطي صحیح کولو جائز مجاز څوك دي؟

جواب: کوم کار چې د شریعت خلاف وي، نو هر سړي ته د هغه د اصلاح کولو حق حاصل دی. خودوو شرطونو سره: یو دا چې لهجه د حاکمیت نه وي، بلکې د نصیحت او د شفقت انداز وي. دویم دا چې د دې خبرې امید وي چې زما نصیحت به بد اثر نه کوي [۲]

په جومات کې قصدا څپلی بدلول سخته ګناه ده

سوال: په جوماتونو کې بالعموم او په جامع مسجد کې بالخصوص او په حرمین شریفین کې خاص الخاص باندې پیښیږي کوم ته چې د څپلیو د بدلیدلو نوم ورکول کیږي. په حرمین شریفین کې خو اکثر خلک خپلې څپلی کیښودلو سره هیرې کړي چې کوم طرف ته یې کیښودلي وي؟ او بیا صفایي کونکي خادمان هم څپلی وچتولو سره بهر وغورځوي یا یې پټې کړي په دې حالت کې د خپلو څپلیو پیژندل ډیره ګرانه خبره ده زیات خلک د خپل ناپ څپلی هر څنګه چې وي د هر چا چې وي په پښو کړي چې په هغه کې زه هم شامل یم. خو زه اکثر هوایي څپلی په پښو کولو سره څم او په واپسې باندې هم هوایي څپلی په پښو کوم او کوشش کوم چې د بیکارو نه بیکاره څپلی په پښو کړم د دواړو څپلیو رنګ که مختلف نه وي. خو لیدل شوي دي چې خلک د خپلو بې کاره څپلیو په بدل کې ښې څپلی په پښو کړي

جواب: قصدا څپلی بدلول سخته ګناه ده [۳] او کومې څپلی چې بیکاره پرتې وي او د هغه مصرف له غورځولو نه پرته بل هیڅ نه وي د هغو په په پښو کولو کې هیڅ باک نشته

---

[۱] ویکره دخوله لمن اکل ذا ریح کریهة ویمنع منه وکذا کل موذ فیه.(الاشباه والنظائر لابن نجیم مع شرح حموی ج:۲ ص:۲۳۲)، یجب ان تصان عن ادخال الرائحة الکریهة لقوله علیه السلام من اکل الثوم والبصل والکراث فلا یقربن مسجدنا فان الملائکة تتاذی مما یتاذی منه بنو آدم.متفق علیه.(حلبي کبیر ص:۶۱۰)۔

[۲] تفصیل لپاره اوګورئ "اصلاحي مواعظ"، ج۳، ص۱۴۶ تا۱۶۲، تالیف: حضرت لدهیانوی شهید رحمه الله.

[۳] لا یجوز لاحد ان یاخذ مال احد بلا سبب شرعي.(قواعد الفقه ص:۱۱۰)۔

د لمونځ کولو په وخت کې شمع ځان ته بالکل مخامخ ایښودل مکروه دي

سوال: اکثر په جومات کې د بجلي د تلو نه وروسته شمع بلیږي دا بیان کړئ چې د لمونځ کولو په وخت مخې ته شمع کیښودلو سره لمونځ کول څنګه دي؟ او په تیاره کې لمونځ کول جائز دي او که نه؟

جواب: شمع بالکل مخامخ کیښودل مکروه دي که لږ ښي اوچپ اړخ ته وي. نو هیڅ ګناه نشته. په تیاره کې لمونځ روا دی په دې کې هیڅ باک نشته په دې شرط چې د تیارې په وجه د قبلې اړخ غلط نه شي.[۱]

غیر مسلم که په خپله چنده ورکړي نو په جومات کې یې لګول صحیح دي

سوال: په بهټ شاه ښار کې یو جومات جوړیږي، چې دهغه له پاره زموږ د ښار ټولو خلکو چنده ورکړه په دې کې ډیر بې شمیرغیر مسلم هم شامل دي. ایا د یو غیر مسلم نه د جومات له پاره چنده اخستل کیږي ؟

جواب: د جومات له پاره د غیر مسلم نه چنده غوښتل. خو د مسلمانانو د غیرت خلاف ده خو که هغه پخپله دا یو نیک کارګڼي اوپه دې کې شرکت کول غواړي. نو د هغه چنده په جومات کې لګول صحیح دي.[۲]

د جومات په تعمیر کې د غیرمسلم تعاون قبلول

سوال: ایا یوغیرمسلم د مسلمانانو د جومات په تعمیر کې څه قسمه مالي تعاون کولی شي یا جومات جوړولی شي؟که یوغیرمسلم جومات جوړکړی وي، نوپه هغه کې لمونځ کول څنګه دي؟

جواب: که هغه د جومات کار د ثواب کار ګڼي. نو د هغه جوړشوی جومات صحیح دی او په دې کې لمونځ کول جائز دي په دې شرط چې هغه جومات د جوړولو نه وروسته مسلمانانو ته حواله کړي.[۳]

۱] وفی الدر المختار:او شمع او سراج او نار توقد،لان المجوس انما تعبد الجمر لا النار الموقدة قنية.وفی ردالمحتار تحت قوله او شمع وعدم الكراهة هو المختار.......وينبغي الاتفاق عليه فيما لو كان علی جانبيه كما هو المعتاد فی ليال رمضان بحر.ای فی حق الامام اما المقابل لها من القوم فتلحقه الكراهة علی مقابل المختار رملی.(فتاوی شامی ج:۱ ص:۶۵۲)۔

۲] وفی ردالمحتار ج:٤ ص:٤٣١وان يكون قربة فی ذاته.........ان شرط وقف الذمی ان يكون قربة عندنا وعندهم كالوقف علی الفقراء او علی مسجد القدس...الخ.ایضا:امدا الفتاوی ج:۲ ص:۶۶۳تا۶۶۶)۔

۳] وشرط صحة وقف أن يكون قربة عندنا وعندهم.(مجمع الانهر ..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

د غیرمسلم له طرفه تحفه شوې ځمکه باندې جومات جوړول

سوال: شهدادپور کې یو هندو ډیر وخت وړاندې د څه مالي اجرت نه پرته خپله ځمکه د جومات له پاره ورکړې وه، بیا وروسته هلته جومات جوړ شو، اوس جومات شهیدیږي او په دویم ځل بیاجوړیږي، نو دا خبره د خلکو ذهن ته راغله چې د دې متعلق د عالمانو طرفته رجوع وکړي چې د هندو له طرفه جومات لپاره کومه ځمکه د تحفې په طور ورکړې ده. نو په دې باندې جومات جوړیدای شي او که نه؟ خلک اوس هم دغه ځای کې لمونځ ادا کوي، په دې باره کې څه حکم دی؟

جواب: که د هندو په نزد جومات جوړول د ثواب کار وي، نو د جومات لپاره د هغه ځای وقف کول صحیح دي او په دې کې لمونځ کول هم صحیح دي یوځل جومات جوړ شوی دی. نو له دې وجې نه که په دویم ځل هم د تعمیر ضرورت وي. نو صحیح دی [۱]

ناپوه ماشومان جومات ته راوستل نه دي پکار

سوال: جومات ته د ماشومانو داخلیدل څنګه دي؟ واړه ماشومان جومات پېښې ابله او ګنده پښو سره راځي شور کوي د اودس په ځایونو باندې ګندګي خوروي چې په هغه سره د اودس والاځایونه ناپاک شي اودس په ناپاک ځای باندې نه کیږي.

جواب: واړه ماشومان چې د هغوی د د تشو او ډکو متیازو د کولو ویره وي، جومات ته راوستل نه دی پکار، پوه ماشومان دې جومات ته راځي، خو هغوی ته د جومات اداب او تعلیم ورکول پکار دي [۲]

...بقیه د تیرمخ] . ج:۲ ص:۵۶۸ کتاب الوقف). (وشرطه شرط سائر التبرعات) کحریة وتکلیف، وان یکون قربة فی ذاته معلوما... ای بان یکون من حیث النظرالی ذاته وصورته قربة.......بخلاف الذمی...الخ. (ردالمحتار ج:٤ ص:٣٤١). واما الاسلام فلیس من شرطه، فصح وقف الذمی بشرط کونه قربة عندنا وعندهم. (البحر الرائق ج:٥ ص:٣١٦).

۱]قال العلامة ابن عابدین رحمه الله تعالی: شرط وقف الذمی ان یکون قربة عندنا وعندهم کالوقف علی الفقراء او علی القدس. (ردالمحتار، کتاب الوقف، مطلب: قد یثبت الوقف بالضرورة ج:٤ ص:٣٤١، طبع ایچ ایم سعید). واما الاسلام، فلیس من شرطه، فصح وقف الذمی بشرط کونه قربة عندنا وعندهم. (البحر الرائق، کتاب الوقف ج:٥ ص:٣١٦، طبع رشیدیه).

۲] ویحرم ادخال صبیان ومجانین حیث غلب تنجیسهم والا فیکره (وفی الشامی)قوله ویحرم...الخ لما اخرجه المنذری مرفوعا جنبوا مساجدکم صبیانکم...الخ. (الدر مع الرد ج:۱ ص:٦٥٦مطلب فی احکام المساجد)۔

سر تور سر لمونځ کولو په ځای په صفا سوتره د لوخو خولۍ سره لمونځ کول صحیح دي

سوال: زه په تار گهر کراچۍ کې ملازم یم. ما خو ورځې مخکې مادتار گهر جومات ته خولۍ ورکړې. چې د لوخو نه جوړې وې د جومات امام هغه خولۍ واپس کړې او ویې ویل چې په جوماتونو کې د خولیو کیښودل جائز نه دي ځوک چې داسې کوي غلط کوي په دې جواب سره ډیر خلک په شک کې دي او ددې نه مخکې چې کومې خولۍ په جومات کې وې هغه امام صاحب وسوځولې.

جواب: په جوماتونو کې د خولیو کیښودلو عام رواج دی او دا رواج په دې وجه پیدا شو چې عام طور سره خلک سرتور سر بازارونو او دفترونو ته ځي. حال دا چې سرتور سر بازارته وتل د سړیتوب خلاف خبره ده. مسلمانانو ته د کورنه سر تورسرنه دي وتل پکار او که د جومات خولۍ پاکې وي. نو دهغې په سرولو سره لمونځ کیږي او که شلیدلې او خیرنه وي. نو بیا دهغې په سرولو سره لمونځ کول مکروه تحریمي دی، اصول دا دي چې په داسې لباس کې لمونځ کول مکروه دي د کوم په اغوستلو سره چې سړی په عام مجلس کې شرکت نه شي کولی [۱]

د جومات د ژوندي کیدو او مړ کیدو فلسفه صحیح نه ده

سوال: ځینې حضرات فرمایي چې د جومات ځمکه ژوندۍ ده په دې باندې گرم چاینک یا یو بل شی کېښودل صحیح نه دي ،ددې په باره کې موږ ته بیان کړئ چې دا صحیح دي؟ او وایي چې د جومات ځمکه په ذکر او لمانځه سره ژوندۍ کیږي

جواب: د جومات ځمکه محترمه ده، خو د ژوندۍ او د مړې فلسفه صحیح نه ده دا هسې دروغ خبره ده.

د موسیقۍ د آلاتو په جومات کې لګول صحیح نه دي

سوال: نن سبا په ډیرو جوماتونو کې د موسیقۍ والا گړۍ (ساعت) استعمالیږي چې په هغه کې تقریبا هرپنځلس منټه وروسته موسیقي غږیږي .کومه چې تقریبا د پنځلسو نه شلو منټو پورې وي ایا په جوماتونو کې د داسې موسیقۍ والا گړۍ استعمالول جائز دي چې په هغې کې موسیقي وي؟

جواب: د موسیقۍ آلات په جومات کې لګول صحیح نه دي، بلکې په کور کې لګول یې هم صحیح نه دي [۲]

۱] وکذالک یکره الصلاة فی ثیاب البذلة...الخ.(تاتار خانیة ج:۱ ص :۵۶۳)۔

۲] عن ابی هریرة رضی الله عنه قال:ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال:..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه

د الارم والا ساعت په جومات کې لګول

سوال: نن سبا د ديوال والا د ګړيو رواج عام شوى دى. په هغو کې الارم هم وي چې بالکل داسې غربيږي لکه څنګه چې مجوسيان يا عيسايان ټالى غروي.يا ساز وغيره وي. په اسلام کې د ساز اوريدل جائز نه دي، نو د دې وجې نه ايا دا شى په جومات کې لګول صحيح دي؟

جواب: داسې الارم والا ساعت لګول جائز نه دي.او جومات د الله پاك كور ناجائز شي سره ملوث کول نوره هم ډيره بده خبره ده.[1]

د جوماتِ زياتي شيان اخستونکى پخپله استعمالولى شي

سوال: زموږ په کلى کې يو جومات و چې د لرګيو نه جوړ و. په هغه کې لرګي ډير زاړه شوي وو او موږ کلي والو په شريکه چنده جمع کړه او جومات مو نوى جوړ کړ.او په دې جومات کې مو نوي لرګي اچولي دي او موږ دا زاړه لرګي خرڅولو سره په دې جومات باندې پيسې لګول غواړو.او د کلي مولوى صاحب فرمايي چې د جومات لرګي په کور کې استعمالول نه دي جائز اونه په کور کې سوځېدلى شي.

جواب: د جومات کوم شيان چې په جومات کې نه استعماليږي ،نو د هغو خرڅول او قيمت يې په جومات باندې لګول نه يوازې جائز بلکې ضروري دي[2] او کوم سړي چې دا شيان اخستي وي هغه بيشکه دا استعمالولى شي او لرګي که د سوځولو وي. نو سوځولى يې هم شي ستاسو د مولوي صاحب خبره صحيح نه ده.

په لږه آبادۍ کې که د لوى جومات تعمير وشي، نو ايا دا به صدقه جاريه وي؟

سوال: څو ورځې مخکې رحيم يار خان سره نژدې يو وړوکى کلي بهونګ ته د تلو اتفاق وشو. د بهونګ د جومات مې ډير صفتونه اورېدلي وو او هغه جومات کافي مشهور دى چې هغه جومات د تعمير د فن او آرټ يو عجيبه او ښکلې نمونه ده. خو زه په دې خبره ډير سخت خفه شوم ځکه چې دا جومات په داسې ځاى کې جوړشوى دى چې ډير د کمې آبادۍ والااو غريبان دي،او افسوس د دې خبرې دى چې د لکونو روپيو په خرچې سره جوړ شوى، دې لوى ، ښکلي او د کتلو قابل جومات کې د لمونځ کوونکوتعداد زيات نه زيات دولس کسان دي،او هغه هم

...بقيه د تيرمخ]. الجرس مزامير الشيطان.رواه مسلم.(مشکوة ص:۳۳۸باب آداب السفر)_

[1]]عن ابى هريرة رضى الله عنه قال:ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال:الجرس مزامير الشيطان.رواه مسلم. (مشکوة ص:۳۳۸،باب آداب السفر،طبع قديمى).

[2]](وصرف)الحاكم او المتولى حاوى،(نقضه)او ثمنه ان تعذر اعادة عينه(الى عمارته ان احتاج والا حفظه ليحتاج)الا اذا خاف ضياعه فيبيعه ويمسک ثمنه ليحتاج.(قوله ليحتاج)الاولى للاحتياج كما عبر فى الكنز ...الخ. (درمختار مع ردالمحتار ج:٤ص:۳۷۷کتاب الوقف،مطلب فى الوقف اذا خرب ولم يكن عمارته)_

خواران ځوړبې تعليمه کلي وال خلک دي.باتې ټول جومات غير آباد او وران وي کاش چې دا جومات په يو غټې ښار کې آباد وی د ليرې ليرې نه راتلونکي خلک د جومات جوړونکي د سخاوت صفتونه کوي او دې ته صدقه جاريه وايي کومه چې به د مرګ نه وروسته هم جاري وي. خو محترمه زه په حيثيت د يو طالب علم دا صدقه جاريه نه منم'بلکې هغه په لکونو روپۍ چې به دې جومات لګيدلي دي دې ته فضول خرچي وايم صدقه جاريه به په هغه صورت کې وه چې د مقامي آبادي او د لمونځ کوونکو د تعداد مطابق جوړ شوی وای. که د جومات جوړونکي صاحب مراد هم دا وي چې يو داسې نيک کار وکړي چې صدقه جاريه وي. نو دا جومات به يې په يو لوی ښار کې جوړ کړی و،که هغه په خپله علاقه يعنی بهونګ کې يو نيک کار غوښتل هم نو يو هسپتال،سکول يا کالج به يې جوړ کړی و چې د هغو نه به په لکونو خلکو فائده اخستله.اوس سوال دا دی چې ډير په سخاوت سره د دولت په خرچ کولو باندې څو کاله تعمير باندې خرچ کيدو نه وروسته چې دا ډير لوی جومات جوړ شوی دی کوم چې د ضرورت نه ډير زيات دی، نو ايا دا به په صدقه جاريه کې شميرل کيږي؟

جواب: که دا پوښتنه د جومات له جوړيدلو نه مخکې شوې وی .نو کيدای شی چې څه بل څه خبره به مې عرض کړې وه.اوس چې هر کله هغه جومات جوړ شوی دی. نو هغه ته د صدقه جاريه نه پرته څه وويل شي؟ باقي د باطن خبرې الله ته سپارل پکار دي. هغه د خپلو بندګانو زړونه او نيتونه پيژني،دا محکمه نه ما ته سپارل شوې ده او نه تاسو ته.

د حرامو په ګټه باندې هيڅ عبادت نه قبليږي

سوال: که څوک د رشوت او د سود په ذريعه حاصل شوی ناجائز او حرام دولت باندې جومات جوړ کړي. نو ايا دا جومات به هم په صدقه جاريه کې شمارل کيږي؟

جواب: نعوذ بالله،رشوت او سود ته صدقه جاريه ويل کفردي[1]. د حرامو په ګټه باندې چې هر يو عبادت وشي هغه نه قبليږي، بلکې د کونکي له پاره د لعنت سبب وي.[2]

د جومات له پاره وقف شوي پلاټ (ځمکه) باندې که خلکو لمونځ شروع نه کړ، نو هغه بدليدلی شي

سوال: موږ يوه ځمکه دِ جومات له پاره مقرر کړې ده، چې د جومات په نوم وقف شوې ده او دهغې بنياد هم کنستل شوی دی او د بنياد مزدوري مو هم ورکړې ده،اوس د څه خلکو خيال

۱]استحلال المعصية كفر اذا ثبت كونها معصية بدليل قطعي.(ردالمحتار ج:۲ ص:۲۹۲)_

۲] عن ابي هريرة قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:ان الله طيب لايقبل الا طيبا...الخ.(مشكوة ص: ۲٤۱،باب الكسب وطلب الحلال).لوبنى من الحرام مسجدًا ونحوه مما يرجوبه التقرب لان العلة رجاء الثواب فيما فيه العقاب ولا يكون ذالک الا باعتقادحله.(ردالمحتار ج:۲ ص:۲۹۲،مطلب فى التصدق من المال الحرام)

دی چې جومات باید بل ځای کې جوړ شي چې په هغه ځای کې د لمونځ کونکوتعداد ډیر وي او بل د خلکو د ډیر تګ راتګ ځای وي،تاسو نه پوښتنه داده چې د دویم ځای په اول ځای بدلول شي که د لومړي په خرڅولو باندې دویم واخلي؟ په لومړی ځای کې موږ لاخښتې نه دي لګولي یوازې بنیاد کنستل شوی دی په دې ځای باندې سجده هم نه ده شوې.

جواب: د جومات له پاره دځمکې له وقف کیدو نه وروسته چې کله خلکو ته په کې د لمانځه کولو اجازه ورکړل شي او خلک لمونځ شروع کړي هغه ته د جومات حکم ورکول کیږي، که تعمیرېږ شوی وي او که نه وي، دا ځای د جومات له پاره اخیستل شوی دی په دې کې اوسه پورې لمونځ نه دی شروع شوی دا جومات نه دی، په دې وجه تاسو د لومړي پلاټ په ځای بل ځای د جومات له پاره اخیستلی شئ.[1]

د جومات لپاره وقف شوی ځای بدلول

سوال: یو سړي خپل کور د جومات لپاره وقف کړی دی او په دغه ځای یې د جومات جوړولو له پاره یو تېرسته هم جوړ کړ او مکان یې د خالي کولو نه وروسته د ټرسټ والاوو په قبضه کې ورکړ، خوپه محله کې اسماعیلي (شیعه ګان) اوسیدونکي ډیردي،د هغوی مطالبه دا ده چې دلته جومات جوړ نه کړل شي، بلکې دا ځای خرڅ کړل شي او بل ځای کې جومات جوړ شي، جومات جوړیدو سره به د مسلمانانو له پاره سهولت پیدا شي، خود وقف کوونکي له پاره او د هغه د کونۍ لپاره د کراچۍ د حالاتو مطابق ډیر خطرات او اندیښنې دي،په داسې صورت حال کې ایا وقف کوونکی سړی دا دواپس په خپل ملکیت کې اخستلی شي، حال دا دی چې وقف شوی ځای تردې وخت پورې بعینه د مکان په شکل کې دی؟ایا دا موقوفه ځای خرخیږي ؟ هرکله چې په جومات جوړولو کې د فساد خطره او ویره وي،ایا ددې د خرڅولو نه وروسته ددې په ځای بل ځای کې جومات جوړولی شي؟حالانکې ګیرچاپېره د جومات د نه موجود کېدو له وجې لمونځ کونکو لپاره پریشاني هم ده؟

جواب: کله چې یوځای وقف کړل شي او خلک په هغه کې لمونځ کول شروع کړي، یعنې باقاعده په کې اذان او جمعه شروع شي، نو هغه جومات شو او که دې وخت پورې په دې کې لمونځ شروع شوی نه وي، نو دا ځای د هغه سړي ملکیت دی څه چې پرې غواړي، نو هغه پرې کولی شي.والله اعلم![2]

۱] وشرط محمد والامام الصلاة فيه بجماعة ومقتضى هذا انه لا يحتاج الى قوله وقف ونحوه وهو كذالك وانه لوقال وقفته مسجدًا،ولم ياذن بالصلاة فيه ولم يصل فيه احدانه لايصيرمسجدًا.(فتاوى شامي ج:٤ ص:٣٥٦)

[2]]وشرط محمد والامام الصلاة فيه بجماعة وفى الشامية ومقتضى هذا انه لايحتاج الى قوله وقفت ونحوه وهو كذلک وانه لوقال وقفته مسجدًا،ولم ياذن بالصلاة فيه ولم يصل فيه احد انه لايصير مسجدًا بلاحكم...الخ. (ردالمحتار مع الدر المختار ج: ٤ ص:٣٥٦).ايضا:لوجعل رجلا واحدًا مؤذنا..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

د جومات حیثیت د وقف وي

سوال: دلته په انګلستان کې خلکو د عاموخلکو په چندو باندې جوماتونه او ادارې جوړې کړې دي،اوس دا د هغوی ذاتي ملکیت دی،ددې له پاره شرعي حکم څه دی؟

جواب: د جومات حیثیت د وقف وي،ددې هیڅوك مالك نه وي او نه دا په ذاتي مصرف کې استعمالیږي .له دې وجې نه په کاغذاتو کې د چا د نوم په موجودګي کې ددې په حیثیت کې څه فرق او تبدیلي نه راځي.[۱]

کرایه باندې اخستل شوې ځمکه باندې جومات جوړول او د هغه شرعي حکم

سوال: (الف) د خپلې ځمکې یو ټکړه (ب) ته د اوسېدلو لپاره یو معینه مده مثلاً ۳۰ کلنو له پاره په کرایه باندې مثلاً ۱۰۰روپې سالانه باقاعده د تحریري معاهدې مطابق ورکړه (ب) د معاهدې خلاف ورزي وکړه او د (الف) د اجازې نه پرته .بلکې په پټه یې د ځمکې دا ټکړه جومات لپاره زباني یا تحریري طور سره وقف کړه،اوس دا لاندې پوښتنې پیدا کیږي:

۱: ایا داسې وقف شرعاً صحیح دی او که باطل دی؟

۲: اوس که (ب) په داسې ځمکه باندې جومات جوړ کړي، نو هغه عمارت به شرعاً جومات شمېرل کیږي او که نه؟

۳: د جوړولو پرمهال که د (الف) پوهې ته دا خبره راغله او هغه دا تعمیر د معاهدې د خلاف ورزي له وجې نه ورانول غواړي، نو ایا هغه داسې کولی شي؟

جواب: کومه ځمکه چې په کرایه باندې اخستل شوې وي،که لږ وخت لپاره وي یا د زیات وخت لپاره وي،کرایه دار ددې مالك نه دی او د کوم شي چې مالك نه وي، نو هغه وقف کولی هم نه شي.لهذا د ځمکې دابرخه جومات لپاره وقف کول صحیح نه دي.ددې برخې مالك د ټاکلې میعاد ختمیدو نه وروسته چې څنګه ددې ځمکې استعمالول غواړي، نو استعمالولی یې شي.والله اعلم.[۲]

ایا په حویلۍ (انګړ) کې د ننه د لمانځه لپاره جوړ شوی ځای جومات شو؟

سوال: یو سړي حویلۍ اخیستې ده، په هغه کې د میوو باغ دی، ټوله حویلۍ او باغ یو فصیل نما قلعه په شان ده، په دې کې یو لوی ګیټ (لویه دروازه) لګیدلې ده،د باندې خلك د

...بقیه د تیرمخ].. واماما فاذن واقام وصلی وحده صار مسجد بالاتفاق کذا فی الکفایة.(الفتاوی العالمگیری، کتاب الوقف،الباب الحادی عشر فی المسجد ج:۲ ص:٤٥٥ طبع رشیدیه).

[۱] وعندهما حبس العین علی حکم ملك الله تعالی علی وجه تعود منفعته الی العباد فیلزم ولا یباع ولا یوهب ولا یورث.......وانما یزل ملك الواقف عن الوقف عند ابي حنیفة رحمه الله تعالی.(عالمگیری ج:۲ ص:۳۵۰).

[۲] ولا یجوز وقف البناء فی ارض هی اعارة او اجارة کذا فی فتاوی قاضیخان.(عالمگیری ج:۲ ص:۳٦۲).

اجازې نه پرته نه شي داخلېدی،په دې کې يو جومات و،د هغه چارديواري موجود وه ،خوچت يې نه و،غالباً بالکل وران جومات و،سابقه مالکان وايي چې دا جومات زمونږ يو بيوقوف ورور جوړ کړی دی چې د هغه له وجې نه زمونږ مېنځ کې جنګ هم وشو، په دې کې لمونځ نه دی شوی،که مونږ باقاعده جومات جوړ کړ،نو ددې د ورانوالي نه ويرېږو څکه چې په دې کې د کور يو کس يا يو مسافر لمونځ کولی شي،ددوی نه پرته د بهر نه چاته اجازه نشته، باقاعده جماعت نه شي کېدای او نه په کې انفرادي طور څوك لمونځ کولی شي،دا باقاعده جومات جوړ کړل شي يا يوازې چارديواري جوړه کړل شي يا بالکل د عامې ځمکې په شان استعمال کړل شي؟

جواب: دا شرعي جومات نه دی،له دې وجې نه خريدار ته اختيار دی چې هغه له دې باقاعده جومات جوړوي يا يې هواروي،که جومات جوړ کړل شي، نو ددې لاره د احاطې نه بهر ويستل کېدای شي.[1]

په ميل کې د ننه د جومات شرعي حکم

سوال: دلته يو سړي د ميل دپاسه يو پوخ جومات جوړ کړی دی،په هغه کې باقاعده پنځه وخته اذان اوپه جمعې سره لمونځ کېږي،ددې جومات لپاره باقاعده موذن او امام مقرر دي ،خو دجومات په برابرې لاندې بيت الخلا او استنجاخانې جوړې شوي دي او د جومات د خينو برخو لاندې د ميل خپل کار شروع وي،محترمه!ددې جومات شرعي حيثيت څه دی؟ايا دا به قيامت پورې جومات وي؟کومې استنجاخانې او بيت الخلا چې جوړ شوي دي، نو په دې کې څه حرج خو نشته؟

جواب: جومات هغه ته ويل کېږي چې د ځمکې مالك د جومات لپاره وقف کړی وي او عامو خلکو ته يې په کې د لمونځ کولو اجازه ورکړې وي او که يو ميل والا يا کمپنۍ يا دفتر والاوو ته د لمونځ کولو اجازه کړې وي او ديته يې د جومات شکل هم ورکړی وي، نو دا شرعاً جومات نه دی بلکې د لمونځ ځای دی،په دې باندې به د جومات احکام نه جاري کېږي،غرض دا چې د جومات لپاره شرط دا دی چې مالك دا ځای د جومات په نيت سره وقف کړی وي.[2]

عيدګاه خرڅول

سوال: زمونږ په کلي کې يوه زړه عيدګاه ده، هلته به مونږ داخترونو لمونځ کاوو،د کلي د ابادۍ د زياتوالي له وجې نه هغه عيدګاه وړوکې شوه،کلي والو فيصله وکړه او يو لويه

---

[1]]ولو اتخذ في بيته موضعاً للصلاة فليس له حكم المسجد اصلاً.(حلبي كبير ص:٦١٤) لو جعل وسطَ داره مسجدًا واذن للصلاة فيه حيث لا يكون مسجدًا.(درمختار ج:٤ ص:٣٥٨،كتاب الوقف).

[2]](ويزول ملكه عن المسجد والمصلى)بالفعل و(بقوله جعلته مسجدًا)عند الثاني (وشرط محمد)والامام(الصلاة فيه).(درمختار ج:٤ ص:٣٥٦).

عیدګاه یې له کلي نه بهر جوړه کړه. هلته اوس د اختر لمونځ کیږي.د زړې عیدګاه نه ګیر چاپیره کورونه جوړ شوي دي.اوس هغه یوازې د یو پلاټ په شان پاتې ده. سوال دا دی چې ددې عیدګاه برابر روپۍ د جومات په کار کې لګولو سره دا ځای په کور کې شاملیږي ؟

جواب: که دا عیدګاه یې وقف کړي وي، نو ددې خرڅول جائز نه دي او که هسې د لمانځه لپاره ځای جوړ شوی و. نو ددې ګنجائش شته چې دا خرڅه شي او دا روپۍ په جومات کې خرچ کړل شي [۱]

د لمونځ کمره یا جومات

سوال: زموږ په ښار کې د مالوچو یوه کارخانه وه. مالکانو هغه په کباړیانو باندې خرڅه کړه، کومو خلکو چې دغه کارخانه واخسته.نو هغه یې ورانه کړه او مشینونه او خښتې وغیره ټول شیان یې خرڅ کړل.په دې کارخانه کې یو جومات و. چې دهغه ځای د مزدورانو لپاره جوړ شوی و او په کارخانه کې دننه و.د هغه نه میناره وې بس یوازې یو کمره وه. چېرته چې به مزدورانو لمونځ کاوو او هرکله چې کارخانه چلیده. نو په جمعې سره لمونځ کیده او بیا رو رو د دریو کالو نه کارخانه بنده شوه او هغه جومات هم وران شو.اوس چې هرکله مالکانو ټوله کارخانه په کباړیانو باندې خرڅه کړه او کباړیانو هغه کارخانه ورانه کړه او خښتې وغیره ټول هرڅه یې خرڅ کړل.یوازې هغه جومات پاتې شو.کباړي زموږ د جامع جومات امام صاحب ته راغی او ویې ویل چې د جومات خښتې. پنکې او څه چې په کې لګیدلي دي هغه زه جامع جومات ته ورکوم ځکه چې دا قیمتي شیان دي او جومات هم وران دی. نو هسې به ضائع او خراب شي.د جامع جومات امام صاحب وویل چې دا شیان زموږ په جومات کې نه لګیږي او تاسو جومات شهید کولی هم نه شئ. ځنګه چې دی نو هم هغه شان یې پریږدئ. حالانکې کارخانهٔ مالکانو د دغه پلاټ سره په کباړیانو باندې خرڅه کړې ده.اوس مسئله دا ده چې څه وکړل شي؟د امام خبره ومنل شي یا د کباړي؟

جواب: که کارخانې والا- دا ځای د شرعي جومات له پاره وقف کړی نه وي. بلکې یوازې د مزدورانولپاره یې دلمونځ کولوعارضي ځای جوړ کړی و،نوبیا خو ددې حکم بالکل د جومات نه دی او که هغوی دا ځای همیشه له پاره د جومات په نیت سره وقف کړی وي. نو دا شرعاً جومات دی.که نژدې د مسلمانانو ابادي وي. نو په هغوی فرض دي چې دا جومات اباد کړي اوکه نژدې ابادي نه وي اوجومات وران وي،نوددې سامان بل جومات ته منتقل کیدای شي [۲]

---

[۱]]ویزل ملکه عن المسجد والمصلی بالفعل وفی الشامیة:اما مصلی العید لا یکون مسجدًا مطلقاً...الخ. (ردالمحتار مع الدر المختار ج:٤ ص:٣٥٦).ایضا:اذا صح الوقف لم یجز بیعه ولا تملیکه.(هدایة ج:۲ ص:٦٤ کتاب الوقف).

[۲]]وفی الشامیة:ولو خرب المسجد وما حوله وتفرق الناس عنه لایعود الی ..[بقیه حاشیه په راتلونکي صفحه..

يو جومات کې دوه جمعې

سوال: زموږ دکان صدر بازار کريم سينټر کې دی.په هغه کې اول چت باندې د لمانځه له پاره خاص ځای دی د هغه نقشه د پوره جومات ده. يعنې محراب او منبر وغيره موجود دي.مينار نشته ، د انتظاميې له طرفه دې ته جومات ليکل شوي نه دي.جمعه په کې پنځه وخت باقاعده طور سره کيږي او امام يې هم مقرر دی،نن سبا د زيات رش له وجې نه د ماسپښين جمعه دوه ځله کيږي ،تقريباً درې پاوه وخت فاصلې سره

الف سوال دا دی چې دا ځای د جومات په حکم کې دی او که نه،کوم چې موږ جومات ګڼو.

ب يو وخت کې دوه ځله جمعه جائز ده او که نه؟

پ دويمه جمعه کې د شريکو کسانو لمونځ کيږي او که نه؟

ت که نه کيږي،نو کومو خلکو چې خپل لمونځونه کړي دي،د هغوی د تيرو لمونځونو به څه کيږي؟

جواب: جومات هغه ځای ته ويل کيږي کوم ځای چې د جومات په نيت سره وقف شوی وي. پرايېوټ ادارو کې چې کوم ځای د لمانځه لپاره خاص کيږي، نو دا جومات نه دی ځکه چې ددې ځای نه خپل ملکيت ختموي او دغه شان دا د جومات په نيت سره نه وقف کوي.لهذا په دې ځای باندې د شرعي جومات احکام نه جاري کيږي او په دې کې دوه يا زيات تعداد کې جمعې کيدای شي، خوکه د يوې ادارې مالکانو څه برخه د جومات لپاره وقف کړې وي او ددې نه يې دخپل ملکيت حق ليرې کړی وي، نو بيا دا شرعي جومات دی.[۱]

دله اجازې نه پرته په جومات کې سامان کيښودل

سوال: زموږ په ښار کې دوه جوماتونه دي او د دواړو انتظاميه جدا جدا ده او د قبرستان انتظاميه جداده،د قبرستان انتظاميه د جومات د انتظاميې له اجازې پرته د جومات په کمره کې د قبرستان تختې وغيره ږدي. حالانکې د قبرستان انتظاميې سره دومرد روپۍ موجودې دي چې په کرايه باندې د قبرستان د سامان کيښودلو لپاره ځای واخلي.په دې صورت حال کې ستاسو نه فتوا طلب کوو چې د جومات د کميټۍ له اجازې پرته د قبرستان سامان په جومات کې کيښودل جائز دي؟

...بقيه د تيرمخ]:ملک الواقف عند ابي يوسف فيباعَ نقضه باذن القاضي ويصرف ثمنه الى بعض المساجد. (شامى ج:٤ ص:٣٥٦). (ويزول ملكه عن المسجد والمصلى)بالفعل و(بقوله جعلتهُ مسجدًا)عند الثانى (وشرط محمد)والامام(الصلاة فيه).(درمختار ج:٤ ص:٣٥٦).

[۱] (ويزول ملكه عن المسجد والمصلى)بالفعل و (بقوله جعلته مسجدًا)عند الثانى (وشرط محمد)والامام (الصلاة فيه).(الدر المختار ج:٤ ص:٣٥٦).

جواب: د قبرستان لپاره د جومات کمره استعمالول صحیح دي په دې شرط چې مسلمانانو ته څه اعتراض نه وي د قبرستان انتظامیه جدا ده له دې وجې نه دې خلکو لپاره د جومات کمره استعمالول صحیح نه دي.د قبرستان په یو ګوټ کې دې حجره (کمره) جوړه کړي او هلته دې سامان ږدي

د لمانځه لپاره د محلې د جومات حق زیات دی

سوال: زموږ کور ته مخامخ یو جومات دی.هلته به ما لمونځ کاوه. خود څه وخت نه د امام د طرز عمل نه مې نفرت پیدا شو او د امام د ذات سره زما په زړه کې اختلاف پیدا شو.د هغه نه وروسته روزانه زه لمونځ په بل جومات کې کوم.په دې باره کې د جومات امام صاحب ما سره رابطه هم وکړه چې په دې جومات کې ولې لمونځ نه کوې؟ما ورته هرڅه صاف صاف وویل او هغه څه اعتراض ونکړ.څه وخت وروسته د هغه دویم جومات امام چې زه اوس چېرته لمونځ کوم د جمعة المبارك په خطبه کې داویناوکړه چې کور سره نژدې کوم جومات وي. نو د هغه حق زیات دی لهذا لمونځ کونکي ته نژدې خپل جومات ته ترجیح ورکول پکار دي (دلته د ذکر وړ خبره دا ده چې کور سره نژدې کوم جومات دی. نو هلته په پنځه وخته لمونځونو کې د کسانو تعداد ډیر زیات کم تقریباً د پنځو نه لسو پورې وي)

جواب: د محلې د جومات حق زیات دی[1] د امام مقام او مرتبه ډیره لوړه وي.د هغه ډیر زیات احترام کول پکار دي.د ذاتي نوعیت اختلاف هیڅ اهمیت او اعتبار نه لري.البته په امام صاحب کې که چېرته څه شرعي کمي او کوتاهي وي او د خبرداري باوجود منع نه شي. نو جدا خبره ده.

په زوړ او نوي جومات کې د ثواب فرق

سوال: مولانا صاحب همیشه په خپل تقریر کې وایي چې د ښار زوړ او جامع جومات او زما نوي جومات کې د ثواب په اعتبار سره هیڅ فرق نشته.یعنې په ثواب کې دواړه برابر دي. حالانکې شامي کې چې کوم احادیث دي، نو د هغو نه معلومیږي چې د ښار د اولني او د زوړ جومات ثواب.د نورو جوماتونو په اعتبار سره زیات دی؟

جواب: که هغه هم جامع جومات وي. نو د نوي او د زوړ څه فرق نشته. بلکې د دواړو ثواب یو برابر دی. خو که دا زوړ جومات جامع جومات وي. نو بیا د دې ثواب زیات دی ځکه چې په جامع جومات کې لمونځ کول پنځه سوه درجې ثواب لري.[2]

---

[1] ومسجد حیه وان قل جمعه افضل من الجامع وان کثر جمعه.(حلبی کبیر ص:۶۱۳).

[2] عن ابن عمر ان النبی صلی الله علیه وسلم قال:الصلاة فی المسجد الجامع تعدل الفریضة یعنی حجة مبرورة، والنافلة کحجة متقبلة وفضلت الصلاة فی المسجد الجامع علی ما..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

د جرمانې پیسې د جوماټ په چنده کې ورکول

سوال: ما او زما ورور به لډو ګیم کوو، دا یو قسم لوبه ده، او خپل مینځ کې موږ دا خبره کړې وه چې څوك شکست(ماته) وخوري، نو هغه باندې به ډبل جرمانه وي او د جرمانې په پیسو باندې به موږ د خوراك څه شی اخلو. بیا موږ په څه خبره باندې ناراضه او خفه شو او ما سره تقریباً دیارلس(۱۳) روپۍ وې، زه لازم هغه پیسې مې د جوماټ په چنده کې ورکړې، آیا دې سره د ثواب امید کیدای شي یا د ګناه؟

جواب: دا یو قسم جواري وه، د جوارې پیسې حرامې دي[۱] او حرامې پیسې په جوماټ کې لګول ګناه ده[۲]، اوس چې تاسو کومې پیسې په جوماټ کې ورکړې دي، نو دا نیت وکړئ چې دا خو ستاسو له طرفه شوې او د هغه ورور خپلې پیسې واپس کړه

د جوماټ په حدودو کې د قرآن پاك په تعلیم باندې اجرت اخستل

سوال: جوماټ په حدودو کې اجرت اخیستلو باندې ماشومانو ته د قرآن پاك تعلیم ورکول څنګه دي؟

جواب: ماشومانو ته جوماټ کې اجرت باندې تعلیم ورکول مکروه دي. **والله اعلم.**[۳]

د جوماټ په چت باندې د امام صاحب د کوروالو د کپړو چل ښودل

سوال: دجوماټ په چت باندې چېرته چې د جمعة المبارك لمونځ کیږي د امام صاحب د کوروالا د کپړوچل ښودل صحیح دي اوکه نه؟ په داسې حال کې چې لمونځ کونکي ښکتنه ښکتنه(تیت تیت) ځي راځي؟

جواب: دا ځائ که په جوماټ کې شامل وي، نو په دې کې د ښځو کپړې ښودل صحیح نه دي خصوصاً که ښځه د خپلې بیمارۍ په ورځو کې وي، نو د هغې خو بیا جوماټ ته بالکل راتلل جائز نه دي.[۴]

...بقیه د تیرمخ]..سواه من المساجد بخمس مائة صلاة.رواه الطبرانی فی الاوسط.(مجمع الزوائد ج:۲ ص:۱۳۷،باب فضل الصلاة فی المسجد الجامع وغیره،ایضا:مشکوة ض:۷۲ الفصل الثالث،باب المساجد ومواضع الصلاة).

[۱] یایها الذین امنوا انما الخمر والمیسر والانصاب والازلام رجس من عمل الشیطن فاجتنبوه لعلکم تفلحون (المائدة: ۹۰).

[۲] قال تاج الشریعة:اما لو انفق فی ذلک مالا خبیثاً ومالاً سببه الخبیث والطیب فیکره لان الله تعالی لا یقبل الا الطیب فیکره تلویث بیته بما لایقبله.(شامی ج:۱ ص:۶۵۸).

[۳] ومعلم الصبیان فان کان باجرة یکره وان کان حسبة فقیل لایکره.(حلبی کبیر ص:۶۱۲،فصل فی احکام المساجد)

[۴] ومنهاانه یحرم علیها وعلی الجنب الدخول فی المسجدسواءکان للجلوس اوللعبور.(عالمگیری ج :۱ص :۳۸)

❖ اذان او اقامت ❖

....

د اذان د شروع کولو نه مخکې بسم الله ویل

سوال: د مسنون کار د شروع کولو نه مخکې د برکت له پاره بسم الله وویل کیږي ایا د اذان په شروع کې یا د لمانځه د نیت تړلو په وخت بسم الله ویل پکار دي او که نه؟

جواب: د صحابه کرامو، تابعینو او تبع تابعینو وغیره نه نقل نه دي نه امامانو او فقهاء کرامو ددې ذکر کړی دی ،نوعمل ددې په نه ویلو راروان دی (نو لوستل یې نه دي پکار)

په محراب کې ولاړې سره اذان کول

سوال: سوال دادی چې نن سباپه جوماتونوکې پنځه وخته اذانونه کیږي په ځینوجوماتونوکې محراب کې دننه او په ځینوکې د محراب نه بهر یعنې امام چې کوم ځای دریږي او لمونځ ورکوي هغه ځای کې موذن اذان کوي، یعنې په هغه مخکې ځای کې اذان کوي ایا دا صحیح ده؟ او د محراب نه بهر یعنې دومره مخکې ځای په کوم ځای کې چې امام فرض لمونځ ورکوي هغه ته برابر په لاؤډ سپیکر کوم چې د امام د حد نه مخکې وي د هغه ځای نه هم اذان کول صحیح دي او که نه؟

جواب: د جمعې په ورځ اذان کول ،خو د خطیب مخکې په جومات کې مسنون دي[1]،ددې نه پرته د اذانونو له جومات نه بهر کیدل غوره دي او په جومات کې جائز، خو خلاف اولی دي په محراب کې چې کوم ځای د لاؤډ اسپیکر له پاره جوړیږي که دهغه په جومات کې د شاملولو نیت نه وي شوی، نو په هغه کې اذان کول له کراهت پرته صحیح دي.[2]

موذن اذان په کوم ځای باندې کولی شي؟

سوال: جومات کې موذن کوم ځای باندې دریدلو سره اذان کولی شي؟اوایا په ناسته یا په غوړونو کې دواړو لاسونو نه ورکولو سره اذان کیږي ؟

جواب: د جومات په کوم طرف کې چې هم اذان وشي، نو صحیح دی .خواذان د جومات نه

۱]اواذاصعدالامام المنبرواذن الموذن بین یدی المنبربذالک جری التوارث.(فتح القدیرج:۱ص:۴۲۱)۔

۲] وینبغی ان یوذن علی الماذنة اوخارج المسجدولایوذن فی المسجدکذافی فتاوی قاضیخان والسنة ان یوذن فی موضع عال یکون اسمع لجیرانه ویرفع صوته ولایجهد نفسه کذافی البحر...الخ.(هندیة ج:۱ص:۵۵،کتاب الصلاة، الباب الثانی فی الاذان،الفصل الثانی،ایضا:شامی ج:۱ص ۳۸۴)۔

بهر کول پکار دي[۱]، په ناسته باندې اذان کول مکروه دي[۲] او په غوږونو کې ګوتې ورکول مستحب دي او که په غوږونو کې د ګوتو ورکولو نه پرته اذان وکړل شي. نو هیڅ حرج نشته [۳]

په جوماتکې اذان کول مکروه دي

سوال: زموږ په محلې کې یو جامع مسجد دی چې د هغه د تعمیر کار شروع دی څه برخه یې جوړه شوې ده او باقي لا زیر کار دی .خو اوس د څه ورځو نه یو سړي وویل چې په جومات کې دننه اذان کول جائز نه دي په دې وجه د اذان له پاره باید یوه خاتته کمره په انګړ کې جوړه کړل شي لمونځ کوونکوا اعتراض وکړ چې لا تر اوسه خو د جومات کافي کار پاتې دی او دویمه وجه دا ده چې د جومات په انګړ کې به د کمرې جوړولو سره د جومات په ښکلا کې فرق راشي. خو هغه سړی ضد کوي چې په جومات کې اذان ورکول شرعا صحیح نه دي. تاسو د دې په باره کې زر جواب راکړئ هسې خو په هر جومات کې دننه اذان کیږي

جواب: په جومات کې اذان کول مکروه تنزیهي دي. هغه صاحب دا صحیح وایي چې د اذان ځای دې له جومات نه بهر جوړ کړل شي[۴] خودهغه دا وینا غلطه ده چې جومات کې اذان ناجائزدی، ناجائز خو نه دی ،خو مکروه تنزیهي دی او د الله تعالی په کور کې یو مکروه تنزیهي عمل هم نه دي کول پکار او د جمعې په ورځ دویم اذان له دې نه مستثنی دی کوم چې د خطیب مخکې په جومات کې کیږي [۵]

اذان باید په کوم ځای کې وکړل شي؟ په دې باندې علمي بحث

سوال: د یو سوال په جواب کې تاسو ویلي دي چې په جومات کې اذان کول مکروه تنزیهي دي او تاسودجواب په اخرکې ویلي دي خو د جمعې په ورځ دویم اذان له دې نه مستثنی دی کوم چې د خطیب مخکې په جومات کې کیږي...

ددې لیک په ذریعه دا درد مندانه اپیل دی چې تاسو پرته د شرعي تحقیق نه کله هم د فتوا ورکولو کوشش مه کوئ،ځکه چې تاسو په جومات کې اذان کولو ته مکروه تنزیهي ویلي دي،حال دا چې د تنزیهي وضاحت خو د فقه په هیڅ معتبر کتاب کې نشته او د کراهیت الفاظ شته او تاسو به د کراهیت مشهوره قاعده لوستلې وي چې د احنافو په نزد د مطلق کراهت نه

۱]وینبغی ان یوذن علی المأذنة اوخارج المسجدولایوذن فی المسجد.(عالمگیری ج:۱ص:۵۵،کتاب الصلاة).
۲]ویکره الاذان قاعداوان اذن لنفسه قاعدافلاباس به.(عالمگیری ج:۱ص:۵٤،کتاب الصلاة،الباب الثانی).
۳]عن عبدالرحمن بن سعد........ان رسول الله صلی الله علیه وسلم امربلالاان یجعل اصبعیه فی اذنیه،قال:انه ارفع لصوتک.رواه ابن ماجة.(مشکوة ج:۱ص:٦٤باب الاذان).ایضا:یجعل اصبعیه فی اذنیه فحسن لانه لیس بسنة اصلیة وانماسرع لاجل المبالغ فی الاعلام.(عالمگیری ج:۱ص:۵٦).
٤]وینبغی ان یوذن علی المأذنة اوخارج المسجدولایوذن فی المسجد.(عالمگیری ج:۱ص:۵۵،کتاب الصلاة)
۵] واذا صعد :الامام المنبر جلس واذن المؤذن بین یدی المنبر بذلک جری التوارث (فتح القدیر ج۱ص۴۲۱)

کراهت تحريمي مراد وي نه تنزيهي او د شوافعو په نزد تنزيهي وي، علامه عبدالغني نابلسي حديقة الندية کې ليکي

الكراهية عند الشافعية اذا اطلقت تنصرف الى التنزيهية لا التحريمة بخلاف مذهبنا....

ترجمه:...د کراهيت لفظ چې کله مطلق وويل شي، نو د شوافعو په نزد ترې تنزيهي مراد وي نه تحريمي په خلاف زمونږ د مذهب...(چې زمونږ په نزد ترې کراهت تحريمي مراد وي)

ايا تاسو ته دا هم نه ده معلومه چې د مکروه تنزيهي ارتکاب به رسول الله ﷺ کله کله د جوازد بيان له پاره هم کاو، خو اذان يې کله هم په جوماتونو کې نه دی کړی او نه د خلفاء راشدينو په زمانه کې داسې شوي دي او بيا په دې باندې زياتي دا چې تاسو دويم اذان په جومات کې کول د کراهت تنزيهي نه هم مستثنی کړ، که تاسو د **بين يدی** د الفاظو نه ګڼلې وي، نو تاسو په غلطي باندې يې، ځکه چې د **بين يدی** معنی مخامخ ده نه په مينځ کې يا د خطيب نه د يو فټ په فاصله کې ولاړې سره چې د هغه په خوله کې خوله ورکړل شي چې کله په جوماتونو کې علی الاطلاق د اذان کولو کراهت دی، نو تاسو په کومه قرينه دويم اذان مستثنی کړ؟ اوزه تاسو ته دا بيان کړم چې **بين يدی** هم يوازې د احنافو په نزد سنت دي که نه مالکيان خو دې ته بدعت وايي، خليل بن اسحاق مالکي فرمائي:

اختلف اهل النقل هل كان يوذن بين يديه صلى الله عليه وسلم او على المنار؟ الذى نقله اصحابنا انه كان على المنار....ترجمه:...د نقل کونکو په دې کې اختلاف دی چې ايا اذان به د رسول الله ﷺ مخې ته کېده که په مناره باندې؟ کومه خبره چې زمونږ اصحابو رانقل کړې ده هغه داده چې اذان به په مناره کېده...

علامه يوسف بن سعيد ثقفي مالکي په حاشيه د (الجواهر الذکية) کې فرمايي:

الاذان الثانى كان على المنار فى الزمن القديم وعليه اهل المغرب الى الان وفعله بين يدى الامام مكروه..الخ

ترجمه:...په مخکې زمانه کې به دويم اذان په مناره باندې کېده او د اهل مغرب عمل تر اوسه هم په هغه باندې دی او د امام مخکې اذان کول مکروه دي.

په هر صورت زه تفصيلي دلائلو طرف ته تلل نه غواړم چې تاسو زما ليکل شوې خبرې د ردي شيانو د ټوکرۍ سامان جوړ نه کړئ، مهرباني وکړئ تاسو د ذکر شويو دلائلو په رڼا کې که دا ثابت شوی حقيقت منلی وي چې واقعي هر اذان کول په جوماتونو کې د احنافو په نزد مکروه تحريمي دی، نو تاسو خپل عذر لوستونکو ته پيش کړئ، که نه ما ته د حق ثابتيدل مقصود دي زما د سوالونو مطمئن جواب راکړئ.

جواب: اول څو روايات نقل کوم:

۱...فتاوی عالمگیري کې دي(ج ۱ ص ۵۵) د فتاوي قاضي خان نه یې نقل کړی دی:
,,وینبغي ان یؤذن علی المأذنة او خارج المسجد ولا یوذن في المسجد....

ترجمه: او مناسب ده چې اذان په مناره باندې وکړل شي یا د جومات نه بهر او په جومات کې دې دننه اذان نه کیږي

۲...په هدایه کې دي: **واذا صعد الامام المنبر جلس واذن الموذن بین یدی المنبر بذالک جری التوارث**...(فتح القدیر ج۱ ص ٤۲۱)

او کله چې امام په منبر باندې کیني، نو موذن دې د منبرمخې ته اذان وکړي د مسلمانانو عمل هم داسې راروان دی.

۳...فتح الباری شرح بخاری کې دي: **قال المهلب: الحکمة في جعل الاذان في هذا المحل لیعرف الناس بجلوس الامام علی المنبر فینصتون له اذا خطب، کذا قال وفیه نظر فان في سیاق ابن اسحاق عند الطبراني وغیره عن الزهری في هذا الحدیث ان بلالا رضي الله عنه کان یوذن علی باب المسجد فالظاهر انه کان مطلق الاعلام لا لخصوص الانصات نعم لما زید الاذان الاول کان للاعلام وکان الذی بین یدی الخطیب للانصات..**

مهلب فرمایي: په دې ځای کې(یعنې د منبر مخې ته)په اذان کولوکې دا حکمت دی چې خلکو ته د امام په منبر باندې کیناستل معلوم شي، چې کله هغه خطبه شروع کړي. نو د خطبې له پاره به خاموشي اختیار کړي د مهلب په دې قول کې اختلاف دی.په دې وجه چې په دې حدیث کې د طبراني وغیره په روایت کې ابن اسحاق د زهري نه نقل کړي دي چې بلال رضي الله عنه به د جومات په دروازه باندې اذان کاو، ظاهره داده چې دا اذان مطلقا د اعلان له پاره شو یوازې د خلکو د خاموش کولو له پاره نه! او چې کله د لومړۍ اذان زیادت وکړل شو، نو لومړی اذان د عوامو د خبرولو له پاره و او کوم اذان چې د خطیب مخې ته کیده هغه دخلکود خاموش کولو له پاره کیده.

د لومړي روایت نه معلومه شوه چې د اذان په مناره باندې یا د مسجد نه بهر کول پکار دي،په جومات کې دننه اذان کول مناسب نه دي او هم دا مفهوم د کراهیت تنزیهي دی،ځکه چې کراهت تحریمي د **لا ینبغی** (مناسب نه ده) الفاظو سره نه شي تعبیر کولی بلکې **لا یجوز** (یعنې جائز نه دی) په لفظ سره تعبیر کول پکار دي او دا هم معلومه شوه چې د کومو فقهاء کرامو په لفظ کې د مکروه لفظ راغلی دی هغه نه مراد د **لا ینبغی** (یعنې مناسب نه دی) والا کراهت دی کراهت تحریمي نه دی.

او دا قاعده پخپل ځای صحیح ده چې کله د مکروه لفظ مطلق ذکر شي، نو مراد ترې کراهت تحریمي وي، خو دا قاعده عامه نه ده، بلکې ډیر ځله د مکروه لفظ د مکروه تنزیهي له

پاره هم استعماليږي په دې وجه کوم ځاى چې د مکروه لفظ عام ذکر شي هلته به په قرآئنو او دلائلو کې غور کيږي چې دلته مکروه تحريمي مرادده که تنزيهي؟ لکه چې د مکروهات صلاة په شروع کې شيخ ابن نجيم رحمة الله عليه په البحرالرائق کې او علامه شامي په ردالمحتار کې ذکرکړي دي ,وګورئ البحرالرائق ج۲ص ۲۰ ردالمحتار ج۱ص۶۳۹)[1]

په جومات کې د اذان کولو په باره کې په کتاب الاصل کې د امام محمد رحمة الله عليه وضاحت لاندې ليکل کيږي

قلت ارايت الموذن اذا لم يكن له منارة والمسجد صغير اين احب اليک ان يوذن؟ قال:احب ذالک الى ان يوذن خارجا من المسجد واذا اذن فى المسجد اجزاه...(کتاب الاصل ج ۱ ص ۱٤۱)

ترجمه:....ما وويل:ما ته خبر راکړئ چې کله د موذن له پاره منارہ نه وي او جومات وړوکى وي. نو ستاسو په نزد به کوم ځاى کې اذان کول صحيح وي؟ ايا هغه د جومات نه بهر اذان وکړي چې خلک يې واوري يا په جومات کې اذان وکړي؟ ويې فرمايل:زما په نزد غوره داده چې د جومات نه بهر اذان وکړي او که په جومات کې اذان وکړل شي، نو بيا به هم جائز وي.

د امام محمد رحمة الله عليه د وضاحت نه معلومه شوه چې په جومات کې اذان کول غوره نه دي خو که وکړل شي، نو بيا هم څه باک نشته.

د دويم روايت نه معلومه شوه چې د جمعې دويم اذان د منبر مخکې کيږي او د امت عمل هم په دې طريقه راروان دى فقهاء د منبر دا اذان په مختلفو تعبيراتو سره ذکر کوي کله د خطيب مخکې په لفظ سره، کله د منبر سره خوا کې لفظ سره، کله د هغه سره نژدې او کله په منبر باندې ددې ټولو تعبيراتو نه په دې شرط چې پوهه او انصاف وي هم دا ګڼل کيږي چې د جمعې دويم اذان دې منبر سره په جومات کې وي.

د دريم روايت نه معلومه شوه چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم او د شيخينو ابوبکر صديق رضى الله عنه او عمر فاروق رضى الله عنه په زمانه کې به د نورو لمونځونو په شان د جمعې له پاره هم يو اذان کيده، په دې سره په يو وخت کې دوه مقصدونه وو،يو خو د جومات نه بهر خلکو ته د لمانځه اطلاع ورکول دويم خطبې ته حاضر شويو خلکو ته د خطبې د شروع کيدو خبر ورکول چې هغوى خاموشي سره خطبې ته متوجه شي. په دې وجه د دواړه اړخونو رعايت ساتلو سره به دا اذان د جومات په دروازه کې کيده،خليفه راشد عثمان غني رضى الله عنه په دور کې د لومړي اذان اضافه وشوه کوم چې به په زوراء مقام باندې کيده او دويم اذان يوازې د خطبې له پاره خاص شو. کوم چې د

۱] والمكروه فى هذا الباب نوعان احدهما ماكره تحريماً وهو المحمل عند اطلاقهم الكراهة كما ذكره فى فتح القدير........ثانيهما المكروه تنزيهاً ومرجعه الى ماتركه اولى وكثيرًا ما يطلقونه كما ذكره العلامة الحلبى فى مسئلة مسح العرق فحينئذ اذا ذكروا مكروها فلا بد من النظر فى دليله فان كان نهياً ظنيا يحكم بكراهة التحريم...الخ.(بحر ج:۲ ص:۲۰،ردالمحتار ج:۱ ص:۶۳۹)ـ

منبر سره ویل شروع شو .له دې نه دا هم معلومه شوه چې صاحب هدایه او نورو فقهاء کرامو چې د کوم توارث حواله ورکړې ده د هغه نه هغه توارث قدیم مرادد ی کوم چې د دور عثماني نه راروان دی ځکه چې توارث حادث خپله حجت نه دی دا په دلیل کې پیش کول د فقهاء کرامو د شان نه لیرې خبره ده.تر څو پورې چې ماته معلومه ده مذاهب اربعه په دې باندې متفق دي چې د جمعې دویم اذان دې منبر ته مخامخ وي.لکه چې زموږ شیخ علامه سید محمد یوسف بنوري رحمة الله علیه په معارف السنن ج۴ ص۴۰۲ کې نقل کړي دي[۱].که څینې مالکیانو ددې سره اختلاف کړی دی. نو د تعامل او توارث په مقابله کې د هغوی رایه زموږ له پاره حجت نه ده. لیکونکي ته چې د فقه د کتابونو نه کوم تحقیق وشو هغه یې عرض کړ. که د یو صاحب تحقیق بل څه وي هغه دې په خپل تحقیق باندې عمل کوي.

په ناسته اذان کول د سنت خلاف دي

سوال: ایا په ناسته باندې اذان کیږي؟

جواب: په ناسته اذان کول د سنت خلاف او مکروه تحریمي دي د داسې اذان په دویم ځل کول مستحب دي[۲]

په اذان کې زیادت

سوال: ایا په اذان کې مخکې وروسته د څه کلماتو اضافه کولو سره به اذان د شریعت مطابق شي؟

جواب: شرعي اذان خو هغه دی کوم چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه په تواتر سره نقل دی[۳]په دې کې د نورو کلماتو زیاتول صحیح نه دي او دزیادت نه وروسته به هغه شرعي اذان نه وي. بلکې د یو نوي دین نوی اذان به جوړ شي[۴]

د اذان نه وړاندې او وروسته درود او سلام لوستل

سوال: ددین مفتیان په دې مسئله کې څه فرمایي . چې نن سبا د دورد شریف سلسله شروع شوې ده لکه د اذان نه مخکې یا وروسته لوړ اوازسره درود او سلام لوستل اود جمعة المبارك

۱]واما كون الاذان الثانى عند الخطبة فهل يكون داخل المسجد او خارجه؟فظاهر كتب المذاهب الاربعة ان يكون داخله بين يدى الخطيب.(معارف السنن للمحدث البنورى ج:٤ ص:٤٠٢،طبع مكتبة بنورية كراچى)

۲] ويكره اذان جنب (الى قوله)وقاعد،وفى الشامية (قوله ويعاد اذان جنب الخ)زاد القهستانى والفاجر والراكب والقاعد والماشى والمنحرف عن القبلة وعلل الوجوب فى الكل بانه غير معتد به والندب بانه معتد به الا انه ناقص قال وهو الاصح كما فى التمر تاشى.(ردالمحتار مع الدر المختار ج:١ ص:٣٩٢،٣٩٣مطلب فى المؤذن اذا كان غير محتسب فى اذانه)_

۳]كما فى رواية عبدالله بن زيد الانصارى رضى الله عنه.(مشكوة ص:٦٤،باب الاذان)_

٤] كما فى رواية عائشة رضى الله عنها قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:من احدث فى امرنا هذا ماليس منه فهو رد.(مشكوة ص:٢٧)،ولا يجب ان يزاد فى النداء مالم يكن منه.(مؤطا امام محمد ص:٤٦)_

په ورځ د سهار او د جمعې لمانځه نه وروسته په ولاړه حلقه جوړول او په لاؤډسپیکر باندې وستل لازمي ګرځول شوي دي.که دوی ته ووېل شي چې دداسې وينا څه ثبوت راکړئ چې د نبی کریم ﷺ په زمانه کې یا د صحابه کرامو رضی الله عنهم په زمانه کې تردې چې د امام ابوحنیفه رحمه الله په زمانه کې هم داسې لوستل کیدل؟نو دا خلق د قرآن پاك د دې آيت کریمه "**ان الله وملائکته** ....**الخ**"حواله ورکوي

۱ ايا د دوی دا کار صحیح دي اوکه نه؟

۲ ايا دوی سره شرکت کول پکار دي اوکه نه؟

۳ ايا دوی د خپل جومات نه منع کول پکار دي اوکه نه؟

غرض دا دی چې د فقه حنفيه د اهل سنت والجماعت د عقیدې مطابق د قرآن او حدیث یا د یو مستند کتاب حواله پیش کولو سره مفصل جواب راکړئ.شکریه

جواب: د اذان نه مخکې یا وروسته چې کوم انداز سره د درود او سلام لوستلو رواج عام شوی دی. نو دا بدعت دی[۱]. دغه شان حلقه جوړولو سره چې په لاؤډسپیکر باندې د درود او سلام په نوم سره څه کیږي، نو دا یوازې ریاکاري ده.

درود شریف بیشکه افضل ترین او لوی عبادت دی. خوپه لاؤډسپیکر باندې د لوستلو او د حلقې جوړولو حکم نه د قرآن اونه د حدیث نه ثابت دی. نه په فقه اسلامي کې شته.که دوی خامخا درود شریف لوستل غواړي، نو د جومات یا د کور په یو ګوټ کې دې کیني او ډیر زیات ادب او عاجزۍ سره سره دې ولولي،خلکو ته خپل خواږه اوازونه اورول څه عبادت نه دی. **والله اعلم**

د صلاة او سلام مسئله

سوال: د اذان نه مخکې صلاة او سلام لوستل څنګه دي؟ زموږ د جومات د لمونځ ګزارو وينا ده چې د اذان نه مخکې دا لوستل نه دي پکار سره له دې چې زه دا ضرور لولم.

جواب: اذان خو د رسول الله ﷺ د بابرکته زماني نه شروع دی .خو د اذان نه مخکې د صلاة او سلام رواج اوس د څو کلنو نه شروع شوی دی.که دا ددين خبره وي، نو رسول الله ﷺ به ضرور امت ته ددې تعلیم ورکړی وای او صحابه کرام او تابعین عظام او ددين نورو بزرګانو به په دې عمل کړی وای،چې کله سلف صالحین په دې باندې عمل ونکړ،نه رسول الله ﷺ ددې تعلیم ورکړ. نو د اذان نه مخکې صلاة او سلام لوستل بدعت شو او رسول الله ﷺ فرمايي چې

---

[۱]]وضع الحدود والتزام الكيفيات والهيئات المعينة فى اوقات معينة لم يوجد فى الشريعة.(الاعتصام للشاطبى ج:۱ ص:۳۹طبع بيروت).

څوک زموږ په دین کې نوی کار پیدا کړي هغه مردود دی[۱] د رسول اللهﷺ ارشاد د بیان کړې طریقې مطابق دی ،خو شریعت د اذان نه وروسته د درود شریف لوستلو او د وسیلې د دعا د لوستلو حکم کړی دی[۲]

د اذان صحیح تلفظ

سوال: په اذان کې خلک (اشهد) کې هاء نه ادا کوي (حی علی الصلاة) کې عین نه ادا کوي په (اشهدان محمدرسول الله) کې (ان) نه وروسته الف راکاږي په (قد قامت الصلاة) کې د لوی قاف په ځای وړوکی کاف لولي دا عام عمل دی .ددې مسئلې وضاحت کولو سره مو مشکور کړئ

جواب: دا ډیره غټه غلطي ده ددې اصلاح کول پکار دي د (ان) سره د الف په زیادت معنی بالکل بدلیږي[۳]

د اذان غلط تلفظ

سوال: زموږ په محله کې کافي خلک د مسلک حنفي بریلوي سره تعلق لري زموږ د جومات امام صاحب به چې مخکې کله اذان کاو . نو څنګه به چې په هر ځای کې په هر جومات کې یې څنګه اذان وارید ، هغه شان اذان به یې وکړ،خو اوس تقریبا د یوې میاشتې نه زموږ امام صاحب چې کله اذان کوي، نو د اذان لومړي الفاظ داسې لولي (**الله اکبر الله اکبر الله اکبر**) په اخرکې را او لام یوځای لولي او د الله الف نه لولي داسې یې لولي **اللهٔ اکبَرَ اللهٔ اکبَر...**

جواب: په اذان کې اصل سنت خو دا دي چې په لومړی الله اکبر کې راء خوساکن وساتل شي اودویم لفظ د الله د همزې سره ولوستل شي او جائز دا هم ده چې د لومړي تکبیر په راء باندې زبر ولوستل شي او د الله نوم همزې حذف کولو سره را لام سره یو ځای کړل شي او داسې ولوستل شي: **الله اکبرَ الله اکبر...**[۴]

۱]عن عائشة رضی الله عنها قالت:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم:من احدث فی امرنا هذا مالیس منه فهو رد.متفق علیه.(مشکوة ۲۷،کتاب الایمان باب الاعتصام بالکتاب والسنة،طبع قدیمی)۔

۲] عن عبدالله بن عمروبن العاص قال:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم:اذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل ما یقول،ثم صلوا علی فانه من صلی علیّ صلوة صلی الله علیه وسلم بها عشرًا،ثم سلوا الله لی الوسیلة فانها منزلة فی الجنة لا تنبغی الا لعبد من عبادالله،وارجوا ان اکون اناهو،فمن سال لی الوسلیة حلت علیه الشفاعة.رواه مسلم.(مشکوة ص:۶۵،باب فضل الاذان)۔

۳]ویکره التلحین وهوالتغنی بحیث یؤدی الی تغیر کلماته.(عالمگیری ج:۱ ص:۵۶،کتاب الصلاة،باب الاذان)

٤] وحاصلها ان السنة ان یسکن الراء من الله اکبر الاول او یصلها بالله اکبر الثانیة فان سکنها کفی وان وصلها نوی السکون فحرک الراء بالفتحة فان ضمها خالف السنة.(درمختار مع ردالمحتار ج:۱ ص:۳۸۶)۔

ايا د كلمه شهادت په شان په اذان كې هم نون ساكن وي؟

سوال: په كلمه شهادت كې نون ساكن دى.په اذان كې هم خينې حضرات فرمايي نون استعمالول پكار نه دي

جواب: د نون اواز راتلل پكار نه دي د "نون" په "لام" كې ادغام كيږي

چې صحيح تلفظ نه شي كولى دداسې كس اذان . اقامت او امامت

سوال: د يوې سركاري ادارې په جومات كې امام صاحب مقرر دى .خوموذن نشته لهذا د اذان او اقامت فريضه د ادارې يو ملازم كمزورى او مشر سړى ادا كوي.څه حضراتو ته په دې خبره باندې اعتراض دى چې دى صحيح الفاظ نه ادا كوي.دا غيرمناسب خبره ده څكه چې د هغه د ژبې نه د لفظ قد په خاى كد او د فلاح په خاى پلاه راوځي چې كله د غه مشر ته دا خبره وكړل شوه. نو هغه وويل چې زه كوشش خو پوره كوم .خود غابنونو د نه موجودګى له وجې نه د مخارجو اهتمام نه كيږي.په داسې صورت كې دا سړى د اذان او د اقامت فريضه سرته رسولى شي اوكه نه؟كه د څه مجبورى له وجې نه يو وخت كې امام صاحب رانه شي. نو ددوى په اقتداء كې لمونځ كيږي اوكه نه؟

جواب: كه يو صحيح تلفظ والا انسان موجود وي.نو اذان او اقامت هغه ته كول پكار دي.كه نه دى معذوردى چې هركله دى د كوشش كولو باوجود صحيح تلفظ نه شي ادا كولى.هم دا حكم ددوى د امامت هم دى چې كه چېرته خوك صحيح لوستونكى(د شريعت مطابق انسان) موجود وي. نو امامت له پاره هغه وړاندى كوئ .كه نه ددوى په اقتداء كې دې لمونځ وكړل شي.[1]

د اذان صحيح تلفظ

سوال: ستاسو مسائل او د هغې حل صفحه نمبر:۱۶۲كې ليكلي دي چې د اذان په تلفظ كې "را" د وصل په صورت كې لوستل د سنت نه خلاف دي، ستاسو په خدمت كې عرض دى چې د "الله اكبر" په "را" باندې شرعي طور باندې فتحه لوستل سنت دي؟له دې د وجې نه به ضمه لوستل خلاف سنت وي. باقي په "را" باندې د وقف په صورت كې به "را" ساكن لوستل كيږي. كه نه وقف به نه وي.لهذا د علامه شامي رحمه الله په حوالې سره چې تاسو څه ليكلي دي د هغه وضاحت وكړئ.د قواعدو (ګرامر)په لحاظ سره خو "الله" مبتدا ده "اكبر" خبر دى.مبتدا او خبر دواړه مرفوع وي، يعنې د هر يو په اخره كې ضمه وي.د وقف په صورت كې په "را" باندې فتحه څنګه شوه؟ حالانكې اصل حركت ضمه موجود ده.كه ضمه نه وه. نو بيا د فتحې سوچ كيداى

---

[1]]وينبغي ان يكون المؤذن رجلا عاقلاً صالحاً تقيًا عالما بالسنة كذا في النهاية.........والاحسن ان يكون امامًا في الصلاة كذا في معراج الدراية.(عالمگيرى ج:۱ ص:۵۳،۵۴).

شو.د ګرامرو د کتابونو د مطالعې نه وروسته په حوالې سره په "را" باندې کسره(زیر)هم کیدای شي.د عربي ژبې قاعده ده چې کله دوه ساکنان یوځای شي(په دواړو کې څه حرف علت نه وي) نو اول ساکن ته د کسرې حرکت ورکول کیږي لکه **قديرٌ(قديرُنِ الذی)**وضاحت وکړئ

جواب: د علامه شامي رحمه الله په حوالې سره چې ما څه لیکلي دي. نو د هغه وضاحت دا دی چې د اذان په هره کلمه باندې وقف کول سنت دي.لهذا په "را" باندې به ضمه نه لوستل کیږي.اوس دوه صورتونه دي. یا خو به په "را" باندې سکون وي.یا که یوځای لوستل وي. نو په "را" باندې به فتحه لوستل کیږي.دلته به دا وصل د فصل په نیت سره وي او د فتحې لوستلو وجه دا ده چې فتحه اخف الحرکات ده یعنې په ټولو حرکتونو کې سپك حرکت دی.له دې وجې نه د "**الساکن اذا حرك حرك بالکسر**"والا قاعدې مطابق به دلته کسره نه شي ورکولی[۱].د یو عالم نه په دې باندې زباني طور سره ځان پوه کړئ. **والله اعلم!**

الله اکبر کې د را تلفظ

سوال: د اذان په شروع کې الله اکبر الله اکبر دواړه که یو ځای ولوستل شي. نو په را باندې چې کوم پیش راځي هغه د لام سره یو ځای لوستل کیږي او که نه؟

جواب: علامه شامي لیکي چې غوره داده چې د لومړي الله اکبر راء ساکنه ولوستل شي او که یو ځای کولو سره لوستل کیږي . نو په را باندې دې د وقف په نیت سره فتحه ولوستل شي په ضمې سره یو ځای لوستل د سنت خلاف دي[۲]

د الصلاة خیر من النوم نه پرته اذان کول

سوال: که د سهار په اذان کې الصلاة خیر من النوم هیرشي: نو اذان وشو یاپه دویم ځل یې وکړي؟ او که څوک یې په قصد پریږدي، نو اذان وشو که په دویم ځل یې وکړي؟

جواب: دسهار په اذان کې الصلاة خیر من النوم لوستل مستحب دي[۳]په قصد خو پرېښودل نه دي پکار .خوکه یادنه شو یا یې په قصد پریښودلو .نوبیا هم اذان وشوپه دویم ځل به یې نه کوي

د الصلاة خیر من النوم ثبوت

سوال: اوس مې د السیدمحمد صدیق صاحب په کتاب کشف الاسرار کې لوستل هغه د مشکوة ص ۲۳_۱۱۴ په حوالې سره لیکلي دي چې په اذان کې الصلاة خیر من النوم دا

۱]وحاصلها ان السنة ان یسکن الراء من الله اکبر الاول او یصلها بالله اکبر الثانیة.فان سکنها کفی وان وصلها نوی السکون فحرک الراء بالفتحة. فان ضمها خالف السنة.(درمختار مع ردالمحتار ج:۱ ص:۳۸٦)۔

۲] وحاصلها ان السنة ان یسکن الراء من الله اکبر الاول او یصلها بالله اکبر الثانیة،فان سکنها کفی وان وصلها نوی السکون فحرک الراء بالفتحة.(شامی ج:۱ ص:۳۸٦)۔

۳]ویزید بعد فلاح اذان الفجر الصلوة خیر من النوم مرتین کذا فی الکافی.(عالمگیری ج:۱ ص:۵۵)۔

الفاظ د رسول الله ﷺ د دور نه دي او تراويح هم. خو مشهوره ده چې دا اضافه د عمر فاروق رضي الله عنه د زمانې نه شوې ده مهرباني وکړئ په تفصيل سره مو خبر کړئ چې خلکو ته د حقيقت حکم وشي

جواب: صحيح داده چې په اذان کې د الصلاة خير من النوم د الفاظو اضافه عمر رضي الله عنه نه ده کړې. بلکې دا په ډيرو احاديثو کې د رسول الله ﷺ نه خپله ثابت دي[۱] په موطا امام مالک کې روايت دی چې موذن عمر رضي الله عنه ته د سهار د لمانځه د خبر ورکولو له پاره راغی. نو ويې کتل چې هغه ويده دی هغه ووېل الصلاة خيرمن النوم يا امير المومنين عمر رضي الله عنه وفرمايل دا جمله د سهار په اذان کې وايه...[۲]

شيخ مولانا محمد زکريا کاندهلوي رحمه الله په اوجز المسالک شرح د موطا امام مالک کې ددې حديث لاندې ليکي

د عمر رضي الله عنه په دې وينا باندې شک کېدلی شي ځکه چې ددې فقرې د سهار په اذان کې کېدل خو خپله د رسول الله ﷺ نه په ډيرو رواياتو کې نقل دي. د عمر رضي الله عنه په باره کې دا ګمان نه شي کېدلی چې ددې فقرې د سهار په اذان کې لوستل دي معلوم نه وي. د ټولو نه غوره توجيه داده چې ددې وينانه مقصود د عمر رضي الله عنه دا و چې د فقرې محل د سهار اذان دی د امير دروازه نه. ګويا هغه د امير المومنين په دروازه باندې ددې فقرې په دويم ځل ويل خوښ نه کړل او موذن ته يې حکم وکړ. چې هغه دې ددې فقرې د سهار په اذان کې ويلو باندې اکتفاء کوي. دا توجيه حافظ ابن عبدالبر رحمه الله او علامه باجي رحمه الله اختيار کړې ده او علامه زرقاني رحمه الله فرمايي چې هم دا توجيه برابره ده او زما په نزد هم دا توجيه ډير غوره ده. (ج۱ ص۱۹۲ مطبوعه کتاب خانه يحيوی سهارنپور)[۳]

---

[۱] وعن ابي محذورة رضي الله عنه قال: قلت: يا رسول الله! علمني سنة الاذان. قال: فمسح مقدم راسه قال: تقول الله اكبر الله اكبر......... فان كان صلوة الصبح قلت: الصلوة خير من النوم، الصلوة خير من النوم. (مشكوة المصابيح ص: ٦٣ باب الاذان، الفصل الثانى). ايضا: عن عبدالعزيز بن رفيع قال: سمعت ابا محذورة قال: كنت غلاما صبيا فقال لى رسول الله صلى الله عليه وسلم: قل: الصلوة خير من النوم، الصلوة خير من النوم. (شرح معانى الآثار ج: ١ ص: ١٠٣، باب قول المؤذن فى اذان الصبح الصلوة خير من النوم. طبع مكتبه حقانية)

[۲] عن مالک بلغه ان المؤذن جاء عمر يؤذنه لصلوة الصبح فوجده نائما فقال: الصلوة خير من النوم، فامره عمران يجعلها فى نداء الصبح. رواه فى المؤطا. (مشكوة المصابيح ص: ٦٤ باب الاذان، الفصل الثالث، طبع مكتبه قديمى)

[۳] وقد يشكل قوله رضى الله عنه هذا لان كون هذه الكلمة فى اذان الصبح عن النبى صلى الله عليه وسلم ثابت فى عدة روايات فلا يمكن ان يظن بعمر رضى الله عنه انه لم يعلم بعد كونها من الاذان. فالاوجه ان يقال ان مقصوده رضى الله عنه ان محل هذه الكلمة هو نداء الصبح فقط لا باب الامير. فكانه كره ان ينادى به على بابه، وامره باقتصاره على نداء الصبح فقط، واختارهذا التوجيه ابن عبدالبروالباجى، وقال الزرقانى هو المتعين، وهو الاوجه عندى. (او جز المسالک شرح مؤطا امام مالک ج: ۲ ص: ۳۰، طبع مكتبة امدادية، مكة المكرمة)

له دې نه وروسته شیخ صاحب نور هم ډیر توجیهات نقل کړي دي بهر حال دا خبره ده چې د سهار په اذان کې د الصلاة خیر من النوم ویلو حکم لومړی خل عمر رضی الله عنه دی ورکړی. بلکې دا معمول د رسول الله صلی الله علیه وسلم د بابرکته زمانې نه راروان دی عمر رضی الله عنه ددې تاکید فرمایلې دی

هم دغه شان د تراویح لمونځ د رسول الله صلی الله علیه وسلم د زمانې نه راروان و[۱] عمر رضی الله عنه په دې کې دوه اهتمامه وکړل یو د جمعې دویم د شلو رکعاتونو.[۲]

د اذان په اخر کې محمد رسول الله ویل خلاف سنت دي

سوال: زموږ په ښار کې امام صاحب چې کله اذان کوي. نو د اذان د اخري الفاظو الله اکبر الله اکبر لااله الاالله سره محمد رسول الله هم وايي سره له دې چې د اذان اخري الفاظ د پوره کلمې طیبې په طور نه شي لوستل کېدای ایا په دې طریقې سره اذان صحیح دی؟

جواب: ستاسو امام صاحب د سنت خلاف کوي اذان په لااله الاالله باندې ختمیږي.[۳]

ایا په اذان کې مد کول جائز دي

سوال: موذنین حضرات اذان دومره اوږد لولې چې مد متصل هم لویوي.ایا دا اذان جائز دی حال داچې په حی علی الصلاة او حی علی الفلاح باندې هیڅ مد نشته دا حضرات یې ولې دومره راکاږي؟

جواب: په حی علی الصلاة او حی علی الفلاح باندې د وقف په وجه مد صحیح دی د اذان کلمات دومره راښکل صحیح نه دي چې په حروفو او الفاظو کې خلل واقع شي.[۴]

۱]کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یرغب فی قیام رمضان من غیر ان یامرهم فیه بعزیمة فیقول:من قام رمضان ایمانا واحتسابا غفرله له ما تقدم من ذنبه.فتوفی رسول الله صلی الله علیه وسلم والامر علی ذالک...الخ.(جامع الاصول ج:۹ ص:۳۳۹).ایضا:ان الله فرض صیام رمضان وسننت لکم قیامه.فمن صامه وقامه ایمانا واحتسابا خرج من ذنوبه کیوم ولدته امه.(جامع الاصول ج:۹ ص:۴۴۱)۔

۲] ان عمر بن الخطاب امره (ای ابی بن کعب)ان یصلی باللیل فی رمضان.فقال:ان الناس یصومون النهار ولا یحسنون ان یقرؤا فلو قرات علیهم باللیل.فقال:یاامیر المؤمنین!هذا شیء لم یکن.فقال:قد علمت ولکنه حسن.فصلی بهم عشرین رکعة.(کنز العمال ج:۸ ص:۴۰۹،حدیث نمبر:۲۳۴۷۱.طبع بیروت).ایضا:وروی اسد بن عمر عن ابی یوسف قال:سالت ابا حنیفة رحمه الله عن التراویح وما فعله عمر رضی الله عنه......

....ولقد سن عمر هذا وجمع الناس علی ابن کعب فصلاها جماعة،والصحابة متوافرون...الخ. (الاختیار لتعلیل المختار ج:۱ ص:۶۸)۔

۳] کما فی اذان عبدالله بن زید بن عبد ربه الانصاری.(مشکوة ص:۶۴).ایضا: کما فی اذان ابی محذورة.(ابو داؤد ج:۱ ص:۷۲،باب کیف الاذان ؟ طبع ایچ ایم سعید)۔

۴] ویکره التلحین وهو التغنی بحیث یؤدی الی تغیر کلماته کذا فی شرح المجمع لابن الملک وتحسین الصوت للاذان حسن مالم یکن لحنا کذا فی السراجیة.وهکذا فی شرح الوقایة. ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

د اذان نیمګړې فقرې په دویم ځل لوستل

سوال: زموږ د محلې د جومات مولانا اوس څو ورځې مخکې د سهار د اذان کولو په وخت کې زما د نظر مطابق یوه غلطي کړې وه مولانا د سهار اذان کولو چې هغه نه په دې نیمګړې جمله باندې توخې راغلو او په توخو شو او بیا هغه په دویم ځل دا جملې د سرنه ولوستلې زما په خیال د دې جملو تعداد درې شو. اوس زه دا معلومول غواړم چې په دې کې د مولانا صاحب غلطي شته او که نه؟ که وه، نو هغه له اذان په دویم ځل کول پکار و؟ که ستاسو جواب هو وي. نو اوس چې هغه د سهار وخت تېر شوی دی مولانا صاحب د هغه څه کفاره ورکړي بیان یې کړئ؟

جواب: چې هر کله یې پوره جمله نه وه لوستلې. نو د هغه په دویم ځل کول پکار و په دې وجه هیڅ غلطي نه ده شوې

د سحر په اذان کې "الصلوة خیر من النوم" لوستل هېر شو

سوال: د سهار په اذان کې د چا "**الصلوة خیر من النوم**" لوستل هیر شي او ټول اذان وکړي، نو بیا به څه کوي؟ د غه شان که په نورو اذانو کې یو کلمه یا دوه کلمې پاتې شي، نو بیا به څه صورت وي؟

جواب: د سهار په اذان کې "**الصلٰوة خيرٌ من النّوم**" (دوه ځله) لوستل مستحب دي[۱]. که هیر شي ،نو هیڅ حرج نشته، په نورو اذانونو کې که څه کلمې پاتې شي. نو هغه کلمات دې په دویم ځل ولوستل شي، په دویم ځل له سر نه د اذان ویلو ضرورت نشته.[۲]

په اذان کې د ترجیع څه حکم دی؟

سوال: ایا په اذان کې ترجیع جائز ده؟

جواب: مکروه ده.[۳]

...بقیه د تیرمخ].. (عالمگیری ج:۱ ص:۵۶ والفصل الثانی فی کلمات الاذان والاقامة وکیفیتهما)_

[۱] قال فی شرح التنویر: ویقول ندبا بعد فلاح اذان الفجر الصلوة خیر من النوم مرتین. فیه رد علی من یقول محله بعد الاذان بتمامه...الخ. (شامی ج:۱ ص:۳۸۸).

[۲] ولو قدم فیهما مؤخرًا اعاد ماقدم فقط (قوله اعاد ما قدم فقط) کما لو قدم الفلاح علی الصلاة یعیده فقط ای ولا یستانف الاذان من اوله. (الدر المختار مع الرد المحتار ج:۱ ص:۳۸۹، باب الاذان).

[۳] قوله بلا ترجیع ای لیس فیه ترجیع...الخ. (البحر الرائق ج:۱ ص ۲۶۹، طبع بیروت). ایضا: واما الترجیع فلیس هو عندنا من صلب الاذان، وذالک لانه لیس فی اذان عبدالله بن زید رضی الله عنه الذی یرویه عبدالرحمن بن ابی لیلی عن اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم فی قصة الاذان ترجیع. (شرح مختصر الطحاوی ج:۱ ص ۵۵۰، طبع دار السراج)

د دویمې محلې نه راتلل او جومات کې د سهار اذان کول

سوال: یو جومات ښار کې واقع دی او په هغه کې له جمعې سره څلور لمونځونه کیږي، خو نه په کې د سهار اذان کیږي او نه لمونځ، خو یو جاهل سړی د خپلې محلې نه راشي یوازې اذان وکړي او بیا د لمانځه لپاره خپل جومات ته لاړ شي، ایا دده لپاره دا صحیح دي؟

جواب: د دویمې محلې نه راتللو او اذان کولو والا د ډیر لوی اجروثواب مستحق دی، خو هغه ته پکار دي چې لمونځ هم دلته کوي او محنت وکړي او دوه څلور کسان ځان سره جمعې کولو لپاره شریک کړي.[1]

د اذان په جملو کې ساه اخستل

سوال: د اذان په ویلو کې که په یو جمله باندې ساه واخستل شي، نو غلطه خو نه ده؟

جواب: که وقفه زیاته نه وي، نو اذان صحیح دی، خو د اذان جملې دومره راښکل چې په مینځ کې د ساه اخستلو ضرورت راشي صحیح نه دي.[2]

د اذان په وخت په غوږونو کې ګوتې ورکول

سوال: ایا د اذان په وخت کې د ګوتو په غوږونو کې کېښودل ضروري دي؟ او دا فرض دي که واجب که سنت؟ که څوک داسې اذان کوي لکه چې څنګه لاس د لمونځ په وخت کې وي، نو اذان کیږي اوکه نه؟

جواب: د اذان کولو په وخت په غوږونو کې ګوتې ورکول سنت دي، چې اواز زیات لوړشي، خو اذان له دې نه بغیر هم کیږي.[3]

د سهار له اذان نه وروسته خلک د لمانځه له پاره راغوښتل

سوال: زموږ د محلې په جومات کې د سهار د مانځه په وخت د لمونځ ګزارو تعداد ډیر کم وي په دې سوچ کولو سره زه خپل لمونځ ګزار ملګري پورته کوم او د محلې والا ته اواز کولو سره تیریږم، لمونځ ته راځئ، په دې طریقې سره د لمونځ ګزارو تعداد په جومات کې ډیر شو او

---

[1] اولی الکنز وکره خروجه من مسجد اذن فیه حتی یصلی.(اعلاء السنن ج:۷ ص:۸٤).

[2] وجعل اصبعیه فی اذنیه سنة الاذان لیرفع صوت بخلاف الاقامة.(عالمگیری ج:۱ ص:۵٦،فتح القدیر ج:۱ ص:۲۱۳البحر الرائق ص:۲٦۰)ویکره للمؤذن ان یرفع صوته فوق الطاقة کذا فی المضمرات.(ج:۱ ص:۵٦)

[3] عن عبدالرحمن بن سعد.........ان رسول الله صلی الله علیه وسلم امر بلالا ان یجعل اصبعیه فی اذنیه،قال:انه ارفع لصوتک.رواه ابن ماجة.(مشکوة ج:۱ ص:٦٤باب الاذان).ایضا:وجعل اصبعیه فی اذنیه سنة الاذان لیرفع صوته بخلاف الاقامة.(عالمگیری ج:۱ ص:۵٦،فتح القدیر ج:۱ ص:۲۱۳،البحر الرائق ص:۲٦۰).ویکره للمؤذن ان یرفع صوته فوق الطاقة کذا فی المضمرات.(عالمگیری ج:۱ ص:۵٦)

زه هم خوشحاله شوم. زموږ ملګري هم په دې خوشحالیدل چې هغوی ته به د جمعې لمونځ یوځای ادا کولو له پاره ملاو شو. کېدای شي چې ډیر خلک په دې باندې خفه کیږي هم چې هغوی مو سهار وختي راپورته کړل. خو وایي څوک هم نه. خو زموږ د جومات امام صاحب ویل چې دا خو بدعت دی بس اذان کیږي دا کافي ده کوم خلک چې راځي هغوی به په خپله راځي په دې اوریدلو باندې ما خپل ملګري ویښول پریښودل او هغوی هم سستوالی اختیار کړی دی چې په هغه سره لمونځ ګزار ډیر کم شوي دي

جواب: د ویدو خلکو راپورته کول خو بدعت نه دي او متاخرینو د اذان نه وروسته د خلکو لمانځه طرف ته راغوښتلو ته مستحسن هم ویلي دي [۱]

د اذان نه وروسته خلکو ته د لمانځه یادګیر نه کول

سوال: ما اوریدلي دي چې د اذان نه وروسته د لمانځه دعوت ورکول (اذان په خپله یو دعوت دی) غلط دي. څنګه چې د سهار په وخت کې بار بار اعلان کیږي. زه چې کله لمانځه ته ځم. نو په لاره کې ملاویدونکو کسانو ته د لمانځه دعوت ورکوم. ایا زما دا اقدام صحیح دی؟

جواب: د سهار په لمانځه کې لمونځ کونکو ته دعوت ورکولو سره راتلل ښه خبره ده او په نورو لمونځونو کې داسې کول مکروه دي **والله اعلم**. [۲]

لمانځه لپاره بار بار اعلان کول څنګه دي؟

سوال: دمحلې په یو جومات کې (بلکې څو جوماتونو کې) د سهار له اذانه وروسته اعلان کیږي چې "د سهار لمانځه ته لس دقیقې باقي دي" له دې نه وروسته "پنځه دقیقې باقي دي" دا جملې درې درې ځله ویل کیږي او ددې جوماتونو ددې بار بار اعلاناتو له وجې نه په محله کې په نورو جوماتونو کې چېرته چې خلک په سنتو. د قرآن پاك په تلاوت یا کورونو کې ښځې د لمانځه په ادا کولو کې مصروفې وي. متاثره کیږي. دغه شان خینې کسان چې جومات ته لمانځه لپاره ځي. نو دې اعلان کولو سره تیریږي چې "وروښو" د لمانځه وخت شوی دی. پورته شئ "دا صحیح کارونه دي؟

جواب: د لمونځ د اطلاع لپاره شریعت اذان جائز ګرځولی دی او د اذان په ذریعې سره د لمانځه د وخت اعلان کیږي. د اذان نه وروسته چې دا دویم اعلان کیږي. نو دې ته "تثویب" ویل کیږي او د امت فقهاء کرامو دا بدعت او مکروه ګرځولی دی[۳] او دا چې که یو سړی په څه

۱] والتثويب حسن عند المتاخرين فى كل صلوة الا فى المغرب...الخ.(عالمگيرى ج:۱ ص:۵۶)_

۲]والتثويب فى الفجر حى على الصلاة حى على الفلاح مرتين بين الاذان والاقامة حسن لانه وقت نوم وغفلة وكره فى سائر الصلوات.(هداية ج:۱ ص:۸۹باب الاذان،طبع مكتبه شركت علميه،ملتان).

۳ | ايضا تيره شوى حاشيه.

ديني كار كې سخت مشغول وي. نو هغه ته د لمانځه اطلاع وركول جائز دي [۱] غرض دا چې تاسو سره نژدې چې كوم رواج شروع دى. نو دا شرعا جائز نه دى او دا بندول پكار دي [۲]

كه په جومات كې موذن نه وي نو هم د اذان اهتمام دې كوي

سوال: ايا په جومات كې د ماسپښين په وخت اذان كول ضروري دي؟ دلته ځوك موذن مقرر نه دى كوم كس چې مخكې راشي هغه اذان كوي او څينې وخت يې هير كړي دا سې بغير د اذان نه لمونځ كيږي او مونږ هم په يقين كې يو چې اذان نه دى شوى ايا د اذان نه پرته زمونږ د جماعت لمونځ ادا كيږي؟

جواب: د اذان نه پرته لمونځ كيږي. خو د سنت خلاف به وي او د سنت د پريښودلو ګناه به وي په جومات كې د اذان اهتمام ضروري دي فقهاء كرامو ليكلي دي چې كوم جمعه له اذان نه پرته وي هغه معتبره نه ده. خلكو ته پكار دي چې د اذان سره جمعه وكړي [۳]

د تهجد لمانځه له پاره اذان او اقامت

سوال: د شب برات او ليله القدر په موقع باندې ډيرخلك د عبادت اهتمام كوي. نو څه حضرات وايي چې د تهجدو لمونځ په جمعې سره وكړو. خو ما انكار وكړ او ومې وويل چې مخكې به پوښتنه كوو بيا به عمل كوو.حال دا چې په سعودي عرب كې د جمعې سره تهجد ادا كيږي چې كوم اكثر په روژه كې د پيشمني وخت كې په ريډيو باندې اورو. نو ايا د تهجدو لمونځ په جمعې سره كيږى اوكه نه؟ كه كيږي. نو د اذان او اقامت څه حكم دى؟

جواب: د تراويحو نه پرته د نفلونو په جمعې سره كول مكروه دي.په دې وجه د تهجدو لمونځ په جمعه سره ادا كول مكروه دي [۴].او نفلي لمونځ له پاره اذان او اقامت نشته اذان او اقامت يوازې د پنځه وخته لمانځه او جمعې خصوصيت دى [۵]

۱] (قوله للكل)وخصه ابو يوسف بمن يشتغل بمصالح العامة كالقاضى والمفتى والمدرس واختاره قاضيخان وغيره نهر .(شامي ج:۱ ص:۳۸۹،مطلب فى اول من بنى المنائر للاذان).

۲]عن ابى هريرة رضى الله عنه قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده...الخ.(مشكوة ص:۱۵،كتاب الايمان).

۳] الاذان سنة لاداء المكتوبات بالجماعة........ويكره اداء المكتوبة بالجماعة فى المسجد بغير اذان واقامة.(عالمگيرى ج:۱ ص:۵۳،۵۴،كتاب الصلاة،الباب الثانى فى الاذان)۔

۴]التطوع بالجماعة اذاكان على سبيل التداعي يكره.(عالمگيرى ج:۱ ص:۸۳.كتاب الصلاة،الباب الخامس)

۵] وليس لغير صلوات الخمس والجمعة نحو السنن والوتر والتطوعات والتروايح والعيدين اذان ولا اقامة.كذا فى المحيط.(عالمگيرى ج:۱ ص:۵۳.كتاب الصلاة،الباب الثانى فى الاذان.الفصل الاول)۔

د یو ناڅاپه مصیبت وخت کې اذان کول

سوال: په اورنګي ټاون په کمزورو خلکو باندې د دهشت ګردو خلکو ویره داسې غالبه شوه چې ټولې محلې والاد الله پاک نه امداد غوښتل شروع کړل او تقریبا د شپې یولس بجې په ټوله محله کې اذانونه و شول او ددې اذان ددې نه پرته بله هیڅ وجه نه وه چې الله پاک په دې ناڅاپي مصیبت کې ددې خلکو امداد وکړي د جوماتونو مائکونه ددې له پاره استعمال شول چې اواز د لیرې لیرې پورې لاړ شي اود دهشت ګردو زړونه وویریږي د رحمانیه ټاون د امام وینا ده چې دا غلط حرکت دی او د اذان نه وروسته د جماعت لمونځ فرض دی سره له دې چې دا د لمانځه وخت نه دی په دې کولو سره څه ګناه وشوه؟ مشوره راکولو سره احسان وکړئ دا قسمه ناڅاپي بلا او مصیبت روزانه نه نازلیږي په دې وجه ددې د رواج جوړیدلو هیڅ امکان نشته.

جواب: علامه شامي رحمة الله علیه لیکلي دي چې خیر الدین رملي رحمة الله علیه په حاشیه د بحر کې فرمایلي چې ما د شوافعو په کتابونو کې لیدلي دي چې د لمانځه نه پرته هم ډیرو موقعو باندې اذان کول سنت دي،مثلا: د ماشوم په غوږ کې،د پریشاني موقع،د میرګو،د غصې نه ډک بداخلاقه انسان یا څاروي په غوږ کې د یو لښکر د حملې په وخت کې د اور لګیدلو په موقع باندې.(شامي درمختار ج١ ص ٣٥٨)[١]

د خیر الدین رملي رحمة الله علیه له دې عبارت نه معلومه شوه چې د دهشت ګردو ددې حملې په موقع باندې اذان کول د احنافو په کتابونو کې په هیڅ ځای کې ذکر نه دي،خو د شوافعو په کتابونو کې یې دې ته مستحب ویلي دي،په دې وجه د داسې پریشاني په موقع باندې موږ د اذان کولو ترغیب خو نه ورکوو، خو که څوک یې وکړي، نو دې ته به بالکل غلط حرکت هم نه وایو او د پیدا شوي ماشوم په غوږ کې اذان کول د احادیثو نه ثابت دي او په فقه حنفي کې هم ددې وضاحت شته [٢]،اذان که د لمانځه له پاره کیږي،خو بې وخته وکړل شي بیا هم په دې سره لمونځ نه فرض کیږي، بلکې د لمانځه د راتلو په وخت به د اذان په دویم ځل کولو حکم وي،ځکه چې بې وخته اذان په شان د نه اذان دی.[٣]

١] وفي حاشية البحر للخير الرملي:رايت في كتب الشافعية انه قد يسن الاذان لغير الصلاة،كما في اذن المولود، والمهموم، والمصروع،والغضبان،ومن ساء خلقه من انسان او بهيمة،وعند مزدحم الجيش،وعند الحريق)

٢]ويستحب للوالد ان يؤذن في اذن المولود اليمنى،وتقام في اليسرى حين يولد لما روى ابو رافع ان النبي صلى الله عليه وسلم اذن في اذن الحسن حين ولدته فاطمة.........وعن ابن عباس ان النبي صلى الله عليه وسلم اذن في اذن الحسن بن علي يوم ولد واقام في اليسرى.(الفقه الاسلامي وادلته ج:٣ ص: ٦٤٠،العقيقة واحكام المولود،طبع دار الفكر،بيروت)_

٣] تقديم الاذان على الوقت في غير الصبح لا يجوز اتفاقاً وكذا في الصبح عند ابي حنيفة ومحمد رحمهما الله تعالى وان قدم يعاد في الوقت هكذا في شرح مجمع البحرين لابن الملك وعليه الفتوى هذا في التتار خانية ناقلا عن الحجة.(عالمگيری ج:١ ص:٥٣،الفصل الاول في صفته واحوال المؤذن)_

اووه اذانونه

سوال: زموږ د محلې په جومات کې د روژې په اوویشتمه شپه د ماسخوتن د لمانځه په وخت کې اووه اذانونه کیږي.تاسو ته درخواست دی چې ددې کار شرعي حیثیت د قرآن کریم او احادیثو په رڼا کې بیان کړئ؟

جواب: رمضان المبارک کې په اوویشتمه شپه اووه اذانونه د حدیث او فقه نه ثابت نه دي. نو په دې وجه دې ته به بدعت ویل کیږي.[1]

د ډیرو جوماتونو په اذانونو سره ارام یا تکلیف

سوال: نن سبا په جوماتونو کې ځو ځو لاؤډ سپیکرې لګیدلي دي او اذان کیږي. نو د څلور واړو طرفو دجوماتونو اواز د یو بل سره جنګیږي او موږ اوریدلي دي چې د جومات اواز دې دومره وي چې د بل جومات د اواز سره نه جنګیږي او سره ددې حال دادی چې زموږ په علاقه کې ډیر جوماتونه دي په هر دویمه کوڅه کې جومات دی کله چې اذان کیږي یا وعظ کیږي. نو د جومات سره نژدې کورونو کې اواز دومره تیز وي. چې نعوذ بالله پریشاني محسوسیږي کله په ټیلي فون باندې خبرې کوو او اذان کیږي. نو خبرې کول ګران شي یا د چا طبیعت خراب وي یا څوک د امتحان تیاری کوي، نو د وعظ دومره تیز اواز وي چې لوستل ګران شي او تکلیف وي،تاسو دا بیان کړئ چې د جومات د اوازونو دومره وچتولو سره اسلام خوریږي یا مسلمانان زیاتیږي؟ ایا په اسلام کې داسې د ضد بحث د یو بل سره جائز دی؟

جواب: اذان خو په لاؤډ سپیکر باندې کول پکار دي چې د اذان اواز د لیرې لیرې پورې رسول مطلوب دی، خو د اذان نه پرته وعظ وغیره له پاره د لاؤډ سپیکرفضول استعمال چې په هغه سره دمحلې والا سکون برباد شي نه ددین تقاضا ده نه د عقل.د وعظ له پاره یا د لمانځه له پاره که د لاؤډ سپیکر ضرورت وي، نو دهغه اواز د مسجد د حده پورې ساتل پکار دي.

د اذان نه وروسته لاس پورته کولوسره دعا کول

سوال: د اذان نه وروسته لاس پورته کولوسره دعا کول ضروري دي او که نه؟

جواب: د اذان نه وروسته په دعا کې لاس پورته کول نقل نه دي.یوازې په ژبه ویلوسره نقل

---

۱ [(البدعة)ما احدث على خلاف الحق الملتقى عن رسول الله صلى الله عليه وسلم من علم او عمل او حال بنوع شبهة او استحسان وجعل دينا قويما وصراطا مستقيما.(ردالمحتار ج:۱ ص:۵٦۰،باب الامامة،مطلب فى اقسام البدعة).وفى البخارى (ج:۱ ص:۳۷۱)من احدث فى امرنا هذا ماليس منه فهو رد.(ما ليس منه)اى رايا ليس له فى الكتاب او السنة عاضد ظاهر او خفى ملفوظ او مستنبط (فهو رد)اى مردود على فاعله لبطلانه.(فيض القدير للمناوى ج:۱۱ ص:۵۵۹٤،طبع نزار مصطفى)۔

شوي دي. دعا دې ولولي او دعا داده چې لومړی دې درود ولولي بيا دې د وسيلې دعا ولولي[۱] بيا دې څلورمه کلمه ولولي او بيا دې دا دعا ولولي رضيت بالله ربا و بمحمد رسولا وبالاسلام دينا....[۲]

د اذان له پاره خوږ اواز ضروري نه دی

سوال: د زيد سوال دی چې موږ په خوږ اواز سره اذان نه شو کولی ولې موږ دا مېي ونکړو چې کله په ريډيو باندې اذان راشي او د اذان وخت هم وي. نو موږ ريډيو د لاوډ سپيکر مخې ته کيږدو او بيا دلاوډ سپيکر نه پرته اذان وکړو ايا داسې کول شرعي لحاظ سره جائز دي؟

جواب: د اذان له پاره ريډيو دلاوډ سپيکر مخې ته کېښودل فضول حرکت دی. ځکه چې د ريډيو نه کوم اذان نشر کيږي هغه اکثر مخکې نه ريکارډ شوی وي په دې وجه دهغه حکم د اذان نه دی[۳]. د اذان الفاظ صحيح ادا کول پکار دي که خوږ اواز نه و. نو په ثواب کې کمی نه راځي.

د موذن په موجوديت کې د بل سړي اذان کول

سوال: زموږ په جومات کې د جمعې اذان دوه سړي کوي لومړی اذان د جومات موذن صاحب کوي. خو دويم اذان کوم چې د خطبې نه مخکې کيږي هغه بل سړی کوي. سره له دې چې موذن صاحب موجود دي ايا دا اذان صحيح ګڼل پکار دي؟

جواب: صحيح دی هرڅوک که يې کوي په دې شرط چې په دې سره د موذن زړه ماتول نه راځي[۴]

د ږيره وړو نکي يا نابالغه اذان

سوال: زما مسئله داده چې ايا د نابالغه اذان کيږي او که نه؟ او د نابالغ په شريعت کې څومره عمر دی؟ بيان يې کړئ او زما دويمه مسئله داده چې د هغه سړي اذان کيږي چې چا

۱]عن عبدالله بن عمرو بن العاص قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: اذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل ما يقول، ثم صلوا على فانه من صلى على صلوة صلى الله عليه بها عشرًا، ثم سلوا الله الوسيلة، فانها منزلة فى الجنة لا تبغى الا لعبد من عبادالله، وارجو ان اكون انا هو، فمن سال لى الوسيلة حلت عليه الشفاعة. رواه مسلم. (مشكوة المصابيح ص: ٦٥، كتاب الصلاة، باب فضل الاذان واجابة المؤذن، الفصل الاول. طبع قديمى كتب خانه)

۲] عن سعد بن ابى وقاص قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من قال حين يسمع المؤذن: اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له وان محمدًا عبده ورسوله رضيت بالله ربا وبمحمد رسولاً وبالاسلام دينا، غفر له ذنبه. رواه مسلم. (مشكوة المصابيح ص: ٦٥، كتاب الصلاة، باب فضل الاذان واجابة المؤذن، الفصل الاول)_

۳]وينبغى ان يكون المؤذن رجلاً عاقلاً صالحًا تقيا عالمًا بالسنة كذا فى النهاية. (عالمگيرى ج: ۱ ص: ۵۳)_

٤] وان اذن رجل واقام آخر ان غاب الاول جاز من غير كراهة وان كان حاضر او يلقه الوحشة باقامة غيره يكره وان رضى به لايكره عندنا كذافى المحيط (عالمگيرى ج: ۱ ص: ٥٤. كتاب الصلاة. الباب الثانى فى الاذان. الفصل الاول)

ږیره پریښې وي، خو نیمګړې وي. یعنې یو موټی نه وي. نو ایا د هغه اذان کیږي او که نه؟ دې سړي ته لسونخ هم پوره نه ورځي او قران کریم یې هم نه دی لوستلی

جواب: د ږیره وړونکي اذان او اقامت مکروه تحریمي دی هم دغه شان د کوم سړي ږیره چې د کټ کولو له وجې نه د یو موټي نه کمه وه د هغه اذان او اقامت هم مکروه تحریمي دی[۱] اذان دې په دویم ځل وکړل شي. خو اقامت دې په دویم ځل نه کیږي. نابالغ هلک که پوهیږي اوهوښیار وي. نو د هغه اذان صحیح دی خو خلاف اولی دی[۲] د بلوغ د علامو په ذریعه پته لګیږي .که دبالغ کیدوڅه علامه ښکاره نه شي. نو د پنځلس کالو هلک اوانجیلی به شرعابالغ ګڼل کیږي[۳]

ږیره خریلی د اذان او اقامت نه مه منع کوئ

سوال: د ږیره خریلي اذان او اقامت مکروه تحریمي دی.زموږ د محلې په جوماتې کې اکثر چې کوم سړی اذان کوي.نوهغه ږیره خریلي کوي او اقامت هم اکثر ږیره خریلي کوي.اوس موږ هغه له ذې وجې نه نه منع کوو چې د هغه زړه مات نه شي او که د اذان نه یې منع کړو. نو دی لمونځ پرېږدي.لهذا مهرباني وکړئ او د قرآن اوحدیث په رڼا کې موږ ته ددې مسئلې حل وښیئ

جواب: د اذان او د اقامت نه یې مه منع کوئ .خودا مسئله ورته ویل ضروري دي [۴]

د ږیره کټ کوونکي اذان او اقامت

سوال: د یو جومات امام صاحب فرمایي چې د کومو کسانو ږیره کټ شوي وي.یو موټی (مشت)نه وي، نو هغوی نه اذان کولی شي او نه اقامت.دا خبره د حدیثو په رڼا کې ترکومه حده پورې صحیح ده؟

جواب: امام صاحب صحیح فرمایي.د ږیره خریلي او د ږیره کټ کوونکي سړي اذان او اقامت مکروه تحریمي دی[۵]. زما رساله"داړهي کا مسئله"وګورئ **والله اعلم**

۱]ویکره اذان الفاسق ویستحب اعادة...الخ.(الفقه الاسلامی وادلته ج ۲ ص:۵٤۲).ایضا ویکره اذان جنب واقامته واقامة محدث لا اذانه.......واذان......فاسق وفی الرد تحت قوله ویکره اذان جنب......وظاهر ان الکرهة تحریمة. (الدر مع الرد ج:۱ ص:۳۹۲).الفسق:فی اللغة عدم اطاعة امرالله وفی الشرع:ارتکاب المسلم کبیرة قصدًا،او صغیرة مع الاصرار علیها بلا تاویل.(قواعد الفقه ص:٤۱۲.التعریفات الفقهیة)۔

۲]اذان الصبی العاقل صحیح من غیر کراهة وفی ظاهر الراویة ولکن اذان البالغ افضل...الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:٥٤،کتاب الصلوة الباب الثانی فی الاذان)۔

۳] فان لم یوجد فیهما شیء فحتی یتم لکل منهم خمس عشرة سنة به یفتی (وفی الرد) هذا عندهما وهو روایه عن الامام وبه قالت الائمة الثلاثة.(الدر مع الرد ج:٦ ص:۱٥۳،کتاب الحجر)۔

٤]ادع الی سبیل ربک بالحکمة والموعظة الحسنة وجادلهم بالتی هی احسن (النحل:۱۲٥).

٥]ویکره اذان الفاسق ویستحب اعادة...الخ.(الفقه الاسلامی ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

د شپاړسو کالو د هلک اذان

سوال: که د چا عمر د شپاړسو کالو نه زیات وي او هغه لمونځ کوي، نو ایا د موذن په اجازه باندې اذان کولی شي، یا د امام نه اجازه اخستل هم ضروري دي؟

جواب: د موذن اجازه کافي ده، ځکه چې د شپاړسو کالو د هلک اذان صحیح دی او د اذان تعلق د موذن سره دی.

د خپل ځان ګناه ګار ګڼلو والا انسان اذان کول

سوال: ایا یو سړی چې هغه چېرته هم په جوماتونو کې اذان نه وي کړی او بیا یو ورځ د جومات امام هغه ته د اذان له پاره ووایي په داسې حال کې چې د امام او ددې سړي نه پرته هلته هیڅ څوک نشته. نو ددې سړي اذان کول پکار دي؟ سره له دې چې هغه ځان ګناهګار ګڼي لمونځ هغه په وخت باندې کوي ددین طرف ته یې شوق وي خو خپل ځان ګناهګار ګڼي.

جواب: اذان هر مسلمان کولی شي، خو کوم سړی چې په یو ګناه کبیره کې اخته وي مثلاً ږیره خریل او وړول د هغه اذان مکروه تحریمي دی پاتې خپل ځان نیک او پاک څوک ګڼي. خپل ځان خامخا ګناهګار ګڼل پکار دي.[۱]

د وخت نه مخکې د اذان کولو وبال به په چا باندې وي؟

سوال: زید په یو جومات کې موذن دی، موذن په خپل وخت باندې اذان کوي، خو کمیټۍ والا اصرار کوي چې اذان هغه وخت کوه کوم وخت چې درته موږ وایو. د کمیټۍ والاوو ښودل شوی وخت د وخت داخلېدو نه مخکې دی. مثال په طور نن سبا د مازدیګر وخت د فقه حنفي مطابق دیارلس دقیقه دپاسه څلور بجې داخلیږي. خو د کمیټۍ والا وینا ده چې د پاو باندې څلور بجې په ځای څلور بجې اذان کوه او د ماسخوتن وخت په لس دقیقه دپاسه اووه بجې داخلیږي او د کمیټۍ والا وینا ده چې اذان اووه بجې کوه او دغه شان د سهار وخت نهه دقیقه کم شپږ بجې باندې داخلیږي او کمیټۍ والا وایي چې پنځه نیمې بجې اذان کوه دا مسئله چې کله امام

...بقیه د تیرمخ] ..وادلته ج:۲ ص:۵٤۲). ایضا ویکره اذان جنب واقامته واقامة محدث لا اذانه....... واذان......فاسق وفی الرد تحت قوله ویکره اذان جنب......وظاهر ان الکراهة تحریمة. (الدر مع الرد ج:۱ ص:۳۹۲). الفسق: فی اللغة عدم اطاعة امرالله وفی الشرع: ارتکاب المسلم کبیرة قصدًا، او صغیرة مع الاصرار علیها بلا تاویل. (قواعد الفقه ص:٤۱۲، التعریفات الفقهیة)۔

۱ [ویکره اذان الفاسق ویستحب اعادة...الخ. (الفقه الاسلامی وادلته ج:۲ ص:۵٤۲). ایضا ویکره اذان جنب واقامته واقامة محدث لا اذانه.......واذان......فاسق وفی الرد تحت قوله ویکره اذان جنب......وظاهر ان الکراهة تحریمة. (الدر مع الرد ج:۱ ص:۳۹۲). الفسق: فی اللغة عدم اطاعة امرالله وفی الشرع: ارتکاب المسلم کبیرة قصدًا، او صغیرة مع الاصرار علیها بلا تاویل. (قواعد الفقه ص:٤۱۲، التعریفات الفقهیة)۔

صاحب ته ورسیده. نو هغه هم وینا وکړه. چې کمیټی والا څنګه وایي. نو هغه شان کوه او س په دي صورت حال کې د دې مسئلو حل معلومول دي

۱ ایا د وخت نه مخکې اذان کول صحیح دي؟یا یې په دویم خل کول ضروري دي؟

۲ د کمیټی والا دغه شان بې ځایه اصرار کول صحیح دي؟ ۳ په دې صورت کې که موذن اذان وکړ. نو ددې وبال به په چا باندې وي؟په کمیټی والاوکه په امام باندې؟

۴ د امام صاحب د کمیټی والو تایید کول څنګه دي؟ایا دا د حق ویلو په زمره کې نه راځي؟

جواب: ۱:د وخت نه مخکې اذان کول صحیح نه دي ځکه چې اذان د لمانځه د وخت د اطلاع له پاره کیږي او د وخت نه مخکې لمونځ نه کیږي لهذا د وخت نه مخکې اذان کول غلط او د تلبیس موجب دی، که څینې وخت کې د غلطي له وجې نه داسې وشي. نو د وخت شروع کیدو نه وروسته دې په دویم ځل اذان وکړل شي،که نه دا لمونځ به له"إذن نه پرته"شمارل کیږي.[۱]

۲ د وخت نه مخکې قصداً اذان کول د دیني امانت خلاف کار دی او دې سره د خلکو د لمونځونو د ضائع کیدو خطره ده. له دې وجې نه د جومات د کمیټی والو د وخت نه مخکې اذان کولو باندې اصرار کول غلط دي او ګناه ده.

۳ ددې وبال به په موذن باندې هم وي،په امام باندې هم او د جومات په انتظامیه باندې هم،که دا خلک د خپلې غلطي اصلاح ونکړي. نو امام د امامت اهل نه دی او انتظامیه د جومات د معاملاتو د انتظام کولو اهل نه ده.

۴ پورته ذکر شوي دي چې د انتظامیې یو داسې فیصله چې شرعاً غلطه وي. نو دداسې فیصلې تایید کول د امام د نااهلي دلیل دی.امام ته دداسې غلطې فیصلې تایید کول بالکل پکار نه دي.[۲]

د ماښام د اذان او د لمانځه مینځ کې څومره وقفه کول پکار دي؟

سوال: د ماښام د اذان نه وروسته د څو دقیقو وقفه هم نه کیږي او جمعه دریږي. په داسې صورت کې ډیرو کسانو نه تکبیر اولی او ځینې وخت کې یو رکعت لاړ شي.ایا د ماښام د اذان او د جمعې په مینځ کې د پنځو نه لس دقیقو پورې وقفه کول جائز نه دي حالانکې په رمضان المبارک کې داسې کیږي؟

۱]ولا یؤذن لصلاة قبل دخول وقتها،فان فعل اعاد في الوقت،لان الاذان للاعلام وهو قبل دخول الوقت تجهیل...الخ.(الجوهرة النیرة ص:٤٤). ایضا: قال ابو جعفر:ولا یؤذن لشیء من الصلوات الا بعد دخول وقتها فی قول ابي حنیفة ومحمد.......الحجة لابي حنیفة.........عن ابن عمر ان بلالاً رضي الله عنه اذن قبل طلوع الفجر فامره النبي صلى الله علیه وسلم ان یرجع فینادی:الا ان العبد نام.(شرح مختصر الطحاوی ج:۱ ص:٥٥٨،٥٥٩، باب الاذان).

۲]ولا تعاونوا على الاثم والعدوان (المائدة:۲).

جواب: د ماښام په لمانځه کې د اذان نه وروسته بس دومره وقفه کول پکار دي چې د اذان دعا ولوستل شي[۱] په رمضان المبارک کې د روژه دارو په انتظام کې وقفه کیږي.اوکوم حضرات چې تاخیر سره راځي. نو هغوی ته پکار دي چې د خپل کوشش او طاقت مطابق د اذان په وخت کې جومات ته راشي که جمعه تاخیر سره کیږي.نو بیا به هم د دوی د بې وخته راتلو دا عادت ختم نه شي

د وخت نه مخکې اذان کول معتبر نه دي

سوال: ایا هغه لمونځ کیږي چې هغه ته اذان له وخت نه مخکې شوی وي سره له دې چې زیات نه زیات مقتدیان په جمعه کې شامل شي؟

جواب: که اذان له وخت نه مخکې وشي. نو په وخت کیدلو سره دې اذان په دویم ځل وکړل شي که نه لمونځ به له اذان نه پرته وي او له اذان نه پرته لمونځ کول د سنت خلاف او مکروه دي.[۲]

د لمر د پریوتلو نه مخکې د ماښام لمونځ او اذان صحیح نه دی

سوال: د ماښام د اذان نه مخکې سجده جائز ده یا ناجائز؟ د اذان نه پنځه منټه مخکې مو د لمانځه نیت وتړلو او وروسته اذان وشو. نو څه وکړو؟

جواب: که لمر پریوتی وي. نود ماښام دلمانځه نه مخکې سجده جائزده اوکه پریوتی نه وي.نو جائزنه ده. کله چې اذان ته پنځه منټه پاتې وو.نودلمانځه وخت نه و.لمونځ ماتول پکار دي.[۳]

د وخت نه مخکې د ماسخوتن اذان

سوال: زمونږ په علاقه کې یو جومات دی او دلته د ماسخوتن اذان په پاو باندې اووه بجې کیږي او د ماسخوتن وخت په پنځه ویشت منټه کم اته بجې شروع کیږي تاسو بیان کړئ چې د

---

[۱]]واما اذا كان فى المغرب فالمستحب ان يفصل بينهما بسكتة يسكت قائماً مقدار ما يتمكن من قراءة ثلاث آيات قصار هكذا فى النهاية.(عالمگيرى ج:۱ ص:۵۷.كتاب الصلاة.الباب الثانى فى الاذان.الفصل الثانى).

[۲]] تقديم الاذان على الوقت فى غير الصبح لا يجوز اتفاقا وكذا فى الصبح عند ابى حنيفة ومحمد رحمهما الله تعالى وان قدم يعاد فى الوقت هكذا فى شرح مجمع البحرين لابن الملك وعليه الفتوى.هكذا فى التتار خانية ناقلا عن الحجة.(عالمگيرى ج:۱ ص:۵۳.كتاب الصلاة.الباب الثانى). ايضا: ولا يؤذ لشيء من الصلوات الا بعد دخول وقتها........عن ابن عمر ان بلالاً رضى الله عنه اذن قبل طلوع الفجر.فامره النبى صلى الله عليه وسلم ان يرجع فينادى:الا ان العبد نام.(شرح مختصر الطحاوى ج:۱ ص:۵۵۸.۵۵۹.طبع دار البشائر.بيروت)_

[۳]] (وكره)تحريما.وكل مالا يجوز مكروه (صلاته)مطلقاً (ولو)قضاءا او واجبة او نفلاً او (على جنازة وسجدة تلاوة وسهو) لا شكر.قنية (مع شروق).......(وغروب .الا عصر يومه)فلا يكره فصله لا دائه كما وجب.(درمختار مع الشامى ج:۱ ص:۳۷۰-۳۷۲.كتاب الصلاة)_

وخت نه مخکې کوم اذان کیږي دا څنګه دی؟ او د دې ځای په امام باندې څه ذمه داري راځي سره له دې چې موږ امام صاحب ته عرض هم وکړ. خو هغه ځان خلاص کړ.

جواب: کوم اذان چې د وخت نه مخکې وشي. هغه معتبر نه دی په دویم ځل په خپل وخت کې اذان کول ضروري دي که نه لمونځ به له اذان نه پرته ګڼل کیږي [۱]

په رمضان المبارک کې د ماسخوتن اذان د وخت نه مخکې کول

سوال: د رمضان شریف په میاشت کې څه خلک وختي د تراویح کولو له پاره د ماښام په وخت کې د ماسخوتن اذان وکړي اوس لا د ماسخوتن وخت شروع شوی هم نه وي او هغوی د ماسخوتن اذان وکړي او له دې نه وروسته د ماسخوتن لمونځ کوي ایا د هغوی لمونځ پرته له اذان نه وشو اوکه اذان یې وشو؟ د هغوی کار څنګه دی او نورو خلکو ته څه کول پکار دي هغوی د نورو جوماتونو حواله ورکوي نور جوماتونه زموږ له پاره حجت دي اوکه نه؟

جواب: د کوم اذان چې یوه جمله هم دوخت نه مخکې وویل شوه هغه اذان نه دی شوی دوخت داخلېدو وروسته په دویم ځل اذان کول پکار دي ،که نه لمونځ به بغیر د اذان نه وي او کوم لمونځ چې د اذان نه بغیر وي هغه د سنت خلاف وشو. [۲]

په هېره باندې دویم ځل اذان کول

سوال: که اذان شوی وي او یو سړي په هېره کې بغیر د پوښتنې کولو نه اذان وکړي او هغه نیم اذان ته ورسیږي اوهغه ته یادشي،نوهغه په دې صورت کې اذان مکمل کړي یایې پرېږدي؟

جواب: چې هر کله یو اذان شوی دی، نو بیا د اذان کولو ضرورت نشته هغه دې پرېږدي. [۳]

په ریډیو او ټي وي باندې د اذان شرعي حکم

سوال: وایي چې د لمونځ له وخت نه پرته بې وخته اذان نه دي کول پکار یا یوازې هغه وخت اذان ول پکار دي چې کله یو ماشوم پیدا شي یا د څه لوی افت نه ځان خلاصول وي مثلا زیات باران وغیره،خودلته په ټي وي باندې کله چې په لاهور کې اذان کیږي، نو اذان په ټول پاکستان کې نشرکیږي حال داچې کله په لاهور کې د ماسخوتن وخت وي، نو په کراچۍ کې د ماسخوتن په لمانځه کې یوه ګنټه وي. هم دغه شان د پاکستان په یو ښار کې د اذان وخت وي. نو په نورو

۱] حتی لو اذن قبل دخول الوقت لا یجزئه ویعیده اذا دخل الوقت...الخ.(البدائع الصنائع ج:۱ ص:۱۵٤، ایضا: شرح مختصر الطحاوی ج:۱ ص:۵۵۸،طبع دار السراج،بیروت)_

۲] اوګورئ تیره شوی حاشیه (حتی لو اذن قبل دخول الوقت...الخ.(البدائع الصنائع ج:۱ ص:۱۵٤، ایضا: شرح مختصر الطحاوی ج:۱ ص:۵۵۸،طبع دار السراج،بیروت)

۳] ولو صلی فی مسجد باذان واقامة هل یکره ان یؤذن ویقام فیه ثانیا......وان صلی فیه اهله باذان واقامة او بعض اهله یکره...الخ.(البدائع الصنائع ج:۱ ص:۱۵۳،کتاب الصلاة،فصل فی بیان محل وجوب الاذان)_

ښارونو کې نه وي خو اذان په ټولو سټیشنو باندې یو شان نشر کیږي. نو ایا دا ګناه نه ده؟
جواب: ستاسو خیال صحیح دی اذان د لمانځه له پاره وي په ریډیو او ټي وي باندې چې کوم اذان کیږي هغه د لمانځه له پاره نه. بلکې هسې د شوق له پاره وي هغه د شریعت د هیڅ قاعدې لاندې نه دی [۱]

د غلط اذان کفاره

سوال: د غلط اذان یا په دې کې غیر ارادي طور سره الفاظ شاملولو باندې څه کول پکار دي؟ ۱ د موذن لیرې کول صحیح دي؟
۲ موږ چې اوسه پورې (زما په نظر) غلط اذانونه اوریدلي دي دهغو څه کفاره یا ګناه شته؟
جواب: تاسو چې کوم صورت لیکلی دی په فقهي اصطلاح کې دې ته لحن وایي او دا ناجائز او مکروه تحریمي دی ،فقهاء کرامو لیکلي دي چې د داسې اذان اوریدل هم جائز نه دي [۲]، په دې وجه د جومات انتظامیه باندې لازمه ده چې داسې موذن بدل کړي.
او اوسه پورې چې کوم غلط اذانونه اوریدل شوي دي که دهغه د اصلاح په تاسو کې قدرت و. نو بیا خو ګناه ده چې دهغه مخ نیوی په ا ستغفار سره کېدلی شي او که ستاسو په اصلاح کولو باندې قدرت نه و. نو په تاسو هیڅ ګناه نشته.

که اذان صحیح په پوهه کې نه راځي نو جواب ورکړو که نه؟

سوال: که د اذان اواز د هوا په وجه صحیح نه راځي یو لفظ اورو او یو نه. نو څه کول پکار دي؟
جواب: که الفاظ په پوهه کې راتلل نو جواب ورکوئ، که نه جواب ورکول نه شته. [۳]

د ټي وي او ریډیو د اذان جواب ورکول

سوال: په ټي وي او ریډیو باندې چې کوم اذانونه کیږي،نو ایا دهغه په اوریدلو باندې جواب ورکول کیږي ؟
جواب: په ټي وي او ریډیو باندې کیدونکی اذان، اذان نه دی، بلکې د اذان اواز دی کوم چې ریکارډ کیږي اود اذان په وخت هم هغه وخت هغه ریکارډ ولګول شي له دې وجې دهغه حکم د اذان نه دی اودې جواب ورکول هم مسنون نه دي. [۴]

۱] (باب الاذان)هو لغة الاعلام.......وشرعاً اعلام مخصوص فی وقت مخصوص...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲٦۷)،وایضا:قوله وشرعًا اعلام مخصوص ای اعلام بالصلاة.(شامی ج:۱ ص:۳۸۳،باب الاذان)_
۲]واشار الی انه لایحل سماع المؤذن اذا لحن کما صرحوابه،ودل کلامه انه لایحل فی القراءة ایضا بل اولی قراءة وسماعًا...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۷۰،کتاب الصلاة،باب الاذان)_
۳] (قوله من سمع الاذان)یفهم منه انه لو یسمع لصمم او لبعد انه لا یجیب...الخ.(شامی ج:۱ ص:۳۹٦)_
٤] واما اذان الصبی الذی لا یعقل فلا یجزئ ویعاد لان ما یصدر لا ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

د اذان په دوران کې تلاوت کول يا لمونځ کول

سوال: د اذان دوران کې د قرآن کريم تلاوت يا لمونځ کول صحيح دي؟

جواب: قرآن كريم بندولو سره د اذان جواب وركول پكار دي او كه لمونځ يې له مخكې نه شروع كړى وي، نوپوره دې كړي كه نه د اذان د ختميدو نه وروسته دې ووكړي.[۱]

د اذان دوران كې په جومات كې سلام اچول

سوال: كله چې موذن اذان كوي، نو جومات ته د داخلېدو په وخت كې السلام عليكم ويل پكار دي يا په خاموشي سره كيناستل پكار دي يا كه د اذان د اوريدو له پاره درېدل پكار دي؟

جواب: هغه وخت كې سلام نه دي كول پكار بلكې په خاموشي سره كيناستل پكار دي.[۲]

د خطبې د اذان جواب او دعا

سوال: د جمعې په ورځ د خطبې د اذان جواب په ژبې سره وركول او له دې نه وروسته دعا كول صحيح دي ددې څه حكم دى؟

جواب: دخطبې د اذان جواب نه وركول كيږي نه له دې نه وروسته دعا شته[۳]

ايا د اذان جواب وركول ضروري دي؟

كه ضروري وي نو څنګه به وركول كيږي ؟

سوال: كله چې موذن د لمانځه لپاره اذان كوي، نو موږ باندې د اذان جواب وركول پكار دي او كه نه؟

جواب: ژبې سره د اذان او د اقامت جواب وركول مستحب دي، موذن چې كوم كلمات وايي، نو جواب وركوونكى دې هم هغه كلمات لولي او د "حي على الصلوة" او "حي على الفلاح" په ځاى

...بقيه د تيرمخ]..عن عقل لا يعتد به كصوت الطيور. (البدائع الصنائع ج:۱ ص:۱۵۰،كتاب الصلاة،فصل فى بيان سنن الاذان)_

۱] ولو كان فى منزله يترک القراءة ويجيب...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۷۳). (قوله فيقطع قراءة القرآن) الظاهر ان المراد المسارعة للاجابة وعدم القعود لاجل القراءة لا خلال القعود بالسعى الواجب... الخ.........(قوله ولو بمسجد لا)اى لايجب قطعها بالمعنى الذى ذكرناه آنفا.(شامى ج:۱ ص:۳۹۸،وايضا فى البحر الرائق ج:۱ ص:۲۷۳)

۲] ولا يسلم ولا يرد السلام...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۷۳،كتاب الصلاة،باب الاذان)_

۳]وفى المجتبى فى ثمانية مواضع اذا سمع الاذان لا يجيب:فى الصلاة،واستماع خطبة الجمعة...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۷٤،كتاب الصلاة،باب الاذان،طبع دار المعرفة،بيروت)_

دي "لا حول ولا قوة الا بالله" لولي. د سهار په اذان کې دې د "**الصلوة خير من النوم**" په جواب کې "**صدقت و بررت**" لولي او په اقامت کې دې د "**قد قامت الصلوة**" په جواب کې "**اقامها الله وادامها**" لولي. [۱]

ایا د اذان جواب ورکول په اوداسه ضروري دي؟

سوال: د اذان د جواب ورکول په اوداسه ضروري دي؟

جواب: اودس سره جواب ورکول غوره دي. بې اودسه جائز دي. [۲]

د کوم اذان جواب ورکول پکار دي؟

سوال: په یو محله کې څو جوماتونه وي. هلته اکثر په یو وخت کې په لاؤډسپیکر باندې اذان کیږي چې د هغه اواز لیرې لیرې رسیږي. اوس سوال دادی چې په دې صورت کې د کوم جومات د اذان جواب ورکول پکار دي؟

جواب: د محلې د نږدې جومات د اذان جواب ورکول پکار دي په دې شرط چې دغه اذان د سنت مطابق لوستل کیږي. [۳]

د اذان په وخت کې اوبه څښل

سوال: یو ورځ د ماښام د اذان په وخت کې ما اوبه څښل شروع کړل. زما یو دوست وویل چې د اذان په وخت اوبه څښل سخته ګناه ده ما وختې طوز د هغه خبره ومنله. خو په زړه کې مې دا لوظ وکړ چې دا مسئله به ستاسو په خدمت کې پیش کوم امیددی چې تاسو به ددې د حل کولو هم ضرور کوشش کوئ.

جواب: د ماښام د اذان یا د هر وخت د اذان په وخت کې اوبه څښل جائز دي ستاسو د دوست خیال غلط دی.

---

[۱] وفی فتاوی قاضیخان اجابة المؤذن فضیلة وان ترکها لایاثم.......وفی المحیط یجب علی السامع للاذان الاجابة ویقول مکان حی علی الصلاة:لا حول ولا قوة الا بالله،وکذا اذا قال الصلاة خیر من النوم فانه یقول:صدقت وبررت...وفی غیره انه یقول اذا سمع قد قامت الصلاة:اقامها الله وادامها.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۷۳،باب الاذان)

[۲] څکه چه بې اودسه اذان ورکول جائزدی نود اذان جواب ورکول به په درجه اولی جائزوی. (وینبغی ان یؤذن ویقیم علی الوضوء)فان ترک الوضوء فی الاذان جاز وهو الصحیح لانه ذکر ولیس بصلاة فلا یضره ترکه.(الجوهرة النیرة ج: ص٤٤،باب الاذان،طبع دهلی).

[۳] فان سمعهم معا اجاب معتبرا کون جوابه لمؤذن مسجده...الخ.(فتح القدیر ج:۱ ص:۱۷٤،طبع بیروت).

د اذان دوران کې د تلاوت بندولو حکم

سوال: اوریدلي مو دي چې د اذان د اوریدلو په وخت کې تلاوت بندول پکار دي. پوښتنه داده چې د مختلفو جوماتونو نه په وقفې وقفې سره د نیمې ګنټې پورې د اذان اوازونه راځي. نو ایا تر کومې چې د اذان اواز راځي تر هغه پورې تلاوت بند کړي؟

جواب: غوره داده چې د اذان وخت کې تلاوت بند کړي[1] د خپلې محلې د اذان جواب ورکول ضروري دي له هغه نه وروسته د مختلفو اذانونو جواب ورکول ضروري نه دي[2] او ځینې حضرات فرمایي چې په دې کې کوم اذان د ټولو نه مخکې وي لومړی دې د هغه جواب ورکړي

د اذان په وخت د ریډیو نه تلاوت اوریدل

سوال: یو طرف ته جومات کې اذان یا تلاوت کیږي او بل طرف ته په ریډیو باندې اذان یا تلاوت کیږي، نو موږ ته پکار دي چې ریډیو بنده کړو او که نه؟

جواب: د ریډیو تلاوت کوم چې عموما په ریډیو باندې د نشر کیدو نه مخکې ریکارډ کیږي. د تلاوت حکم نه لري په دې وجه د اذان له اوریدلو سره د ریډیو بندول پکار دي[3] هسې هم د اذان اوریدلو په وجه د تلاوت د بندولو حکم دی.[4]

اقامت کونکی سړی به کوم ځای کې دریږي؟

سوال: ددې مسئلې وضاحت وکړئ چې اقامت کونکی سړی به په امام پسې کوم ځای کې او په کوم صف کې دریږي؟

جواب: شریعت کې په دې هیڅ پابندی نشته چې کوم ځای غواړي دریدلی شي[5]

د جمعې په ورځ که مقتدي په لوړ اواز سره تکبیر وایي نو؟

سوال: د جمعې د لمونځ ورکولو په وخت د امام سره د موذن د الله اکبر ویلو څه وجه ده؟ او که څوک په هیره د موذن سره الله اکبر ووایي نو څه کفاره ده؟

۱]ولو كان فى القراءة ينبغى ان يقطع ويشتغل بالاستماع والاجابة...الخ.(عالمگیری ص:۵۷)،ايضا ولو كان السامع يقرا القراءة ويجيب...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۷۳،كتاب الصلاة،باب الاذان)_

۲]وسئل ظهير الدين عمن سمع فى وقت من جهات ماذا عليه؟ قال: اجابة اذان مسجده بالفعل......الخ (البحرالرائق ج::۱،ص:۲۷۳)ايضاً اذا كان فى المسجد اكثر من مؤذن واحد اذنوا واحدا تعد واحد فالحرمة للاول كذا فى الكفاية(عالمگیری ج::۱،ص:۵۷،كتاب الصلوة،الباب الثانى،الفصل الثانى)_

۳]واما اذان الصبى الذى لا يعقل فلا يجزى ويعاد لان ما يصدر لاعن عقل لايعتد به كصوت الطيور....الخ (البدائع الصنائع ج::۱،ص:۱۵۰،كتاب الصلوة،فصل فى بيان سنن الاذان)

٤] ولو كان السامع يقرا يقطع القراءة ويجيب....الخ (البحرالرائق ج::۱،ص:۲۷۳)_

۵]ويقيم على الارض هكذا فى القنية فى المسجد هكذا فى البحرالرائق(عالمگیری ج:۱ص:۵۶،كتاب الصلوة)

جواب: د امام تکبیرونه نورو خلکو ته د رسولو له پاره موذن په لوړ اواز سره تکبیر وایي که بل ثوک یې هم وواېي. نو په دې باندې هیڅ کفاره نه لازمیږي نه په دې کې څه ګناه شته. خو له ضرورت پرته مقتدیانو ته په لوړ اواز تکبیر ویل نه دي پکار چې بغیر د څه وجې نه شک پیدا نه شي، کوم حضرات چې د تکبیر د ویلو له پاره مقرر شوي دي هم هغوی ته تکبیر ویل پکار دي.

ایا موذن د خپل ځان لپاره ځای خاص کولی شي؟

سوال: امام صاحب له پاره خو په محراب کې جای نماز اچول ضروري دي. ایا اقامت کوونکي له پاره جای نماز اچول ضروري دي اوکه نه؟ دا د صحابه کرامو رضی الله عنهم، تابعینو یا تبع تابعینو نه ثابت دي؟

جواب: جای نماز اچول ضروري نه دي، بلکې د مسئلې په رڼا کې که د اقامت کوونکي په جای نماز باندې ثوک کېني. نو هغه ته د پورته کولو او د هغه ځای نه د لیرې کولو هیڅ حق نشته.[۱]

د اقامت ویلو حق دار ثوک دی؟

سوال: د اقامت ویلو جائز حقدار ثوك دی؟ که موذن په خپله امام هم وي، نو تکبیر ثوك ویلی شي؟ جواب لږ وضاحت سره راکړئ.

جواب: اقامت خو د هغه چا حق دی چاچې اذان کړی وي که د هغه له طرفه اجازه وي. نو هر سړی اقامت کولی شي په دې شرط چې صحیح اقامت کوي او که موذن په خپله امام هم دی. نو په خپله اقامت هم کولی شي هیڅ حرج په کې نشته.[۲]

د اقامت په وخت کیناستل او "حَی علی الصلوة" سره پورته کېدل

سوال: کله چې اقامت کېږي، نو نیم تکبیر پورې ناست وي او کله چې "حی علی الصلوة" او "حی علی الفلاح" ته ورسیږي، نو ټول پورته شي، ددې په باره کې زموږ رهنمایي وکړئ چې دا شرعاً جائز دي اوکه نه؟

جواب: اقامت شروع کېدو سره پورته کېدل او صفونه برابرول پکار دي. اقامت ختمېدو پورې ناست او سیدل نامناسب دي.[۳]

---

[۱] يكره للانسان ان يخص لنفسه مكاناً فى المسجد يصلى فيه (عالمگيرى ج:۱، ص: ۱۰۸، كتاب الصلوة)

[۲] والافضل ان يكون المؤذن هو المقيم كذا فى الكافى (عالمگيرى ج:۱، ص: ۵٤)

[۳] عن عبدالرزاق عن ابن جريج عن ابن شهاب ان الناس كانوا ساعة يقول المؤذن الله اكبر يقومون الى الصلوة فلاياتى النبى صلى الله عليه وسلم مقامه حتى تعتدل الصفوف (فتح البارى ج:۲، ص: ۱۲۰ طبع لاهور)

اقامت څومره لوړ اواز سره کول پکار دي؟

سوال: امام صاحب پسې یو سړی ولاړ وي او دومره ورو اواز سره اقامت کوي چې بس امام صاحب او نژدې یو دوه کسان یې اوري، نورو خلکو ته اواز نه رسیږي. نو دا څنګه دی؟ایا د اقامت د تکبیر مقصد جومات کې ټولو خلکو ته اواز رسول نه دي؟۰

جواب: اقامت دومره لوړاواز سره کېدل پکار دي چې لمونځ کونکي یې واوري که خوا کې یې یو یو سړی اوري، نو دا اقامت صحیح نه دی.[۱]

له اذان نه وروسته د لمانځه له پاره اواز کول

سوال: زموږ په محله کې د سهار له اذانه وروسته څه حضرات دجمعې لس پنځلس منټه مخکې اوازونه کوي چې دجمعې وخت شوی دی جومات ته تشریف راوړئ لمونځ د ویده کېدلو نه غوره دی او داسې نور... پوښتنه داده چې دا الفاظ له اذان نه وروسته کول صحیح دي او که نه؟ ایا داسې الفاظ ویلو سره د اذان اهمیت کمیږي نه؟ او ایا د اذان اواز جومات ته د راغوښتلو له پاره کافي نه دی؟

جواب: له اذان نه وروسته خلک لمانځه ته راغوښتلو ته تثویب وایي د جمهور متقدمینو په نزد دا د سهار نه پرته په نور لمونځونو کې مکروه دی، خو متأخرینو په ټولو لمونځونو کې دا جائز کړی، بلکې مستحسن کړی دی ،ځکه د خلکو په دین کې سستي او کمزوري پیدا شوې ده په دې وجه هغوی ته د لمانځه دعوت ورکول ښه خبره ده.[۲]

د ځانته فرض لمانځه له پاره د اقامت لوستل مستحب دی

سوال: ایا د ځانته فرض لمونځ کولو له پاره هم اقامت ویل پکار دي؟

جواب: که په کور کې ځانته لمونځ کوي، نو دهغه له پاره اقامت مستحب دی.[۳]

د نفل لمانځه له پاره اقامت

سوال: دا بیان کړئ چې که د سهار لمانځه نه وروسته هم په هغه جانماز باندې ناست وي او اشراق وکړي، نو د اشراق لمانځهٔ له پاره اقامت کول پکار دي او که نه؟

---

[۱] ومن السنة ان یاتی بالاذان والاقامة جهراً رافعاً بهما صوته الا ان الاقامة اخفض منه (عالمگیری ج:۱،ص: ۵۵)

۲] وأفاد أنَّهُ لَا يَخُصُّ صلاةً بَلْ هُوَ فِي سَائِرِ الصَّلَوات وهُو اخْتِيَارُ الْمُتَأَخِّرِين لِزِيادَة غفْلَة النَّاس وقلَّما يَقُومُونَ عِنْدَ سَمَاعِ الْأَذَانِ وَعِنْدَ الْمُتَقَدِّمِينَ هُوَ مَكْرُوهٌ فِي غَيْرِ الْفَجْرِ وَهُوَ قَوْلُ الْجُمْهُور.....الخ(البحرالرائق ج:۱،ص: ۲۷۵)_

۳] (وندباً لهما) أيْ الْأَذَان وَالْإِقَامَة لِلْمُسَافِرِ وَالْمُصَلِّي فِي بَيْتِه فِي الْمِصْرِ لِيَكُونَ الْأَدَاءُ عَلَى هَيْئَةِ الْجَمَاعَةِ (البحرالرائق ج:۱،ص: ۲۸۰،کتاب الصلوة،باب الاذان،طبع دارالمعرفة،بیروت)_

جواب: د نفل لمانځه له پاره اقامت نه وي اذان او اقامت یوازې د پنځه وخته لمونځ او د جمعې د لمانځه له پاره وي [۱]

دویمې جمعې لپاره اقامت

سوال: یو ځل جومات کې جمعه وشوه. بیا وروسته درې څلور کسان په دویم ځل جمعه کوي ایا اقامت ویل ضروري دي؟ یا په یو کور کې جمعه کوونکي به اقامت کوي او که نه؟

جواب: یوځل چې جومات کې لمونځ وشو. نوپه دویم ځل جمعه کول په جوماتِ کې پکار نه دي، که په یو بل جومات کې د جمعې دموندلو امید وي. نو صحیح ده یا که کور کې بال بچ سره لمونځ کیږي. نو هم صحیح ده که نه د اقامت نه پرته دې په یو کونج کې جمعه وکړي او اقامت دې نه کوي [۲]. په کور کې د جمعې په صورت کې به اقامت کوي

په اقامت کې "حی علی الصلوة" او "حی علی الفلاح" باندې ښي او ګس طرفته مخ ګرځول

سوال: د جمعې نه مخکې چې د اقامت لپاره کوم تکبیر وویل شي. دا سنت دی که دا ادا نه کړل شي. نو لمونځ کیږي؟ او د "حی علی الفلاح" په وخت مخ ښي او ګس طرفته ګرځول پکار دي او که نه؟

جواب: جمعې له پاره اقامت ویل سنت مؤکد دي او ددې پریښودل بده خبره ده. "حی علی الصلوة" او "حی الفلاح" ویلو دوران کې په اقامت کې هم ښي او ګس طرفته ته مخ ګرځول مستحب دي [۳]

په ریل ګاډي کې د هر لمانځه لپاره اقامت ضروري دی

سوال: په ریل ګاډي کې د سفر دوران کې د لمانځه په وخت کې اذان کوي او پنځلس شل ملګري وي، درې یا څلور کسان په یوځای جمعه وکړي. دغه شان یو بل بسې څو جمعې

۱] وسن للفرائض ای سنن الْأَذَانُ للصلوات الْخمْس والْجُمْعة سُنَّةٌ مُؤكْدَةٌ قويّةٌ قريبةٌ منْ الْواجب (البحرالرائق ج:۱،ص: ۲۶۹، کتاب الصلوة، باب الاذان، طبع دارالمعرفة، بیروت)_

۲] اما لو کان له امام ومؤذن معلوم فیکره تکرار الجماعة فیه باذان واقامة عندنا......وعن ابی یوسف اذا لم تکن علی الهیئة الاولی لایکره (حلبی کبیر ص:۶۱۵) (وندباً لهما) أيْ الْأَذَان والْإقامة للْمُسَافِر وَالْمُصَلِّي في بَيْته في الْمصْر لِيَكُونَ الْأَدَاءُ عَلَى هَيْئَة الْجَمَاعَة (البحرالرائق ج۱،ص۲۸۰ کتاب الصلوة، باب الاذان، طبع دارالمعرفة، بیروت)

۳] والاقامة مثله ای مثل الاذان فی کونه سنة الفرائض فقط (البحرالرائق ج: ۱،ص: ۲۷۰) عن الغنیة انه یحول فی الاقامة ایضاً (البحرالرائق ج:۱،ص:۲۷۲، کتاب الصلوة، باب الاذان، طبع دارالمعرفة، بیروت)

کيږي، ايا هرځل اقامت کول ضروري دي؟
جواب: د هر يو جماعت لپاره اقامت سنت دی [١]

په کور کې د لمونځ کولو دوران کې اقامت څومره اواز سره لوستل پکار دي؟

سوال: له جمعې کيدو نه وروسته يو سړی په کور کې يا جومات کې څه وخت لمونځ کوي. نو ده ته اقامت کول پکار دي اوکه نه؟که ويل غواړي نو ايا جهري او سري دواړو لمونځونو کې زور سره ويل پکار دي؟
جواب: يواځې لمونځ کوونکي لپاره هم اقامت لوستل سنت دي.دومره اواز سره دې وايي چې په خپله يې اوري.[٢]

غلام احمد قاديانې ته د نيکاو د صالح منونکي سړي اذان او اقامت

سوال: که يو سړی دې لاندې خيالاتو او عقيدو باندې ايمان لري. نو د هغه اذان کولو يا اقامت کولو سره د امام يا د مقتديانو په لمانځه کې څۀ خلل (نقصان) راځي اوکه نه ؟
الف: مرزا غلام احمد قادياني ډير نيك او صالح سړی و.هغه د نبی کريم ﷺ ډير زيات تعريف کړی دی.
ب: په نبي کريم ﷺ باندې به يې درود لوست
ج: هغه د نبوت دعوه هيڅکله نه وه کړې.
د: د نبوت د دعوې کولو دروغ الزام خو قبرپرستو لګولی دی او د هغه خلاف يې د دروغو پروپېګنډه (تُهمت) کړې ده.
جواب: د مرزاغلام احمد قادياني په باره کې چې څوك دا خيالات لري. نو دا غلط دي.ددې ثبوت او قطعي ثبوت موجود دی چې مرزاقادياني کافر،مرتد،کذاب او دجال و.هغه د نبوت دعوه کړې وه[٣] او د قاديانانو يو لويه ډله هغه نبي مني.نه دا د دروغو الزام دی او نه پروپيګنډه ده،دا کس ماته راوليږئ، زه به ده ته د مرزا کتابونه وښايم.

---

[١] والاقامة مثله اى مثل الاذان فى كونه سنة الفرائض فقط(البحرالرائق ج: ١،ص: ٣٧٠)
[٢] وندبا لهما اى الاذان والاقامة للمسافر والمصلى فى بيته فى المصر(البحرالرائق ج:١،ص: ٢٨٠)
[٣] د نبي نوم موندلو لپاره زه خاص شوم او نور ټول خلک د دې لپاره مستحق نه دي (حقيقت الوحى ص:٣٩١،خزائن ج:٢٢،ص:٤٠٦، ٤٠٧) دغه شان: الله تعالى زه د ټولو پيغمبرانو مظهر ګرځولی يم او د ټولو پيغمبرانو نومونه يې ماته منسوب کړي دي (حاشيه حقيقت الوحى ص:٧٣، خزائن ج:٢٢،ص:٧٦) دغه شان: مبشراً برسول ياتى من بعداسمه احمد د دې مصداق زه يم. (ازاله اوهام طبع اول ص:٦٧٣، ج:٣،ص:٤٦٣)

ترخو چې دې سړي له دې خيالاتو نه توبه نه وي کړي، نو ده ته اقامت او اذان مه ورکوئ، که نه د ټولو خلکو لمونځ به د اذان او اقامت نه پرته کمل کيږي او امام او جومات والا ټول به ګناهګار وي. د مرزاغلام قادياني د خداى دښمن کيدل او د رسول دښمن کيدل دومره واضح دي چې کوم سړى هغه مسلمان ګڼي، نو هغه هم قطعي کافر دى.[١]

د جومات روپۍ غلا کونکي موذن اقامت او امامت

سوال: د دين علماء کرام په دې مسئله کې څه فرمايي چې زمونږ د جومات موذن چې نائب امام هم دى، د جومات د ګلې نه به يې پيسې غلا کولې. هغه د لس دولسو کسانو په موجودګي کې د دې خبرې اقرار هم کړى دى او په دې خط باندې د ټولو خلکو دستخط هم دى. د دې اقرار کولو نه وروسته دا سړى د امامت، اذان او د اقامت اهل دى؟

جواب: د دې سړي په ځاى دې بل څوک د جومات د خادم او نائب امام په حيثيت سره وساتل شي. والله اعلم.[٢]

د ښځې اذان

سوال: ايا ښځه اذان کولى شي؟

جواب: ښځې ته د اذان کولو اجازه نشته.[٣]

يو جومات کې اذان کول او دويم جومات کې لمونځ کول

سوال: يو سړى په يو جومات کې موذن دى، خو د هر اذان کولو نه وروسته هغه دويم يا د محلې دريم جومات کې لمونځ کوي او د جومات امام سره يې څه اختلاف هم نشته او رهائش يې هم په دې جومات کې دى کوم جومات کې چې اذان کوي. د قرآن او حديث په رڼا کې د دې مسئلې حل راکړئ.

جواب: که بل جومات کې د جمعې انتظام سره متعلق وي، نو بيا داسې کول جائز دي که نه مکروه دي.[٤]

---

[١] وكل مسلم ارتد فتوبته مقبولة الا الكافر بسب نبى) من الانبياء.....ومن شك فى عذابه وكفره كفر(الدرالمختار ج:٤،ص:٢٣١، ٢٣٢،باب المرتد)

[٢] واما الفاسق فقد عللوا كراهة تقديمه بانه لا يهتم لامر دينه،وبان فى تقديمه للامامة تعظيمه وقد وجب عليهم اهانته شرعا(شامى ج:١،ص:٥٦٠،كتاب الصلوة،باب الامامة،مطلب فى تكرار الجماعة فى المسجد)

[٣] وليس على النساء اذان ولا اقامة،لان من سنة الاذان رفع الصوت وهى منهية عن ذلك (الجوهرة النيرة ص:٤٤،كتاب الصلوة،باب الاذان طبع دهلى)ويكره اذان المرأة لما امرهن النبى صلى الله عليه وسلم بالتصفيق وامر الرجال بالتسبيح فدل على انها منهية عن رفع الصوت (شرح مختصر الطحاوى ج:١،ص:٥٦٣)

[٤] اذا كان ينتظم به امر جماعة اخرى،بان كان اماما اومؤذنا فى مسجد آخر،فلا يكره له.(حلبى كبير ص:٦١٤)

ايا په منی کې په هره خيمه کې اذان وشي؟

سوال: د حج په دوران کې په منی کې په هره خيمه کې خانته خانته اذان او اقامت کيږي. يو ځل زه د خپل دوست خيمې ته لاړم د ماسخوتن وخت و هغه بغير د اذان نه جمعه وکړه او امامت يې په ما وکړ ما د اذان نه کولو وجه وپوښتله. نو هغه دا تاويل وکړ چې د اذان کولو مقصد يوازې د وخت معلومول دي او موږلونځ دخوا کې خيمې اذان اوريدلو سره کوو. تاسو بيان کړئ چې ايا داسې له اذان پرته د جمعې لمونځ ادا کيږي،په ياد ساتل پکاردي چې په منی کې درې ورځې تيرول او پنځه وخته لمونځونه د جمعې سره ادا کول وي،او د يو بل ځای په اذان اوريدو باندې موږ جمعه کولی شو له اذان پرته او زما امامت کول څنګه دي؟

جواب: که دمحلې په جومات کې اذان شوی وي. نو له اذان نه پرته جمعه کيږي .يوازې اقامت کول کافي دي،همدا حکم په منی کې په خيمو کې د کيدونکو جماعتونو دی چې کله خوا کې خيمه کې اذان وشو. نو په بله خيمه کې اذان کول ضروري نه دي.يوازې اقامت کافي دی.[1]

ښځه د اذان جواب کله ورکړي؟

سوال: ايا ښځوته هم د اذان جواب ورکول پکار دي؟

جواب: هو! خو کله چې په حيض او نفاس کې وي. نو بيا دې جواب نه ورکوي.[2]

د ماشوم په غوږ کې د اذان کولو طريقه

سوال: د ماشوم په غوږ کې د اذان کولو څه طريقه ده؟ يعني په ښي غوږ کې پوره اذان او په ګس(چپ) غوږ کې پوره اذان او اقامت دواړه ؟

جواب: لومړی دې په ښي غوږ کې اذان وکړل شي بيا دې په ګس کې اقامت په ښې او ګس غوږ کې اذان او اقامت يو ځل کيږي دوه ځله نه.[3]

....

۱] (قوله للفرائض الخمس).....لكن لا يكره تركه لمصلى فى بيته فى المصر لان اذان الحى يكفيه...الخ.(شامى ج:۱ ص:۳۸٤)_

۲] ويجيب....من سمع الاذان.....لا حائضا ونفساء(در)وفى الشامية (قوله لا حائضا ونفساء)لانهما ليسا من اهل الاجابة بالفعل فكذا بالقول...الخ.(شامى ج:۱ ص:۳۹٦.كتاب الصلاة،باب الامامة)_

۳] قال الملا على القارى:وقال ابن حجر......الاذان الذى يسن لغير الصلاة كالاذان فى اذن المولود اليمنى والاقامة فى اليسرى...الخ.(مرقاة شرح المشكوة ج:۱ ص:٤١٤،باب الاذان، ايضا:الفقة الاسلامى وادلته ج:۳ ص:٦٤٠)_

❖ د لمانځه شرطونه ❖

....

د عام محفل د نه اغوستلو وړ جامو کې لمونځ کول

سوال: دلته په سعودی عرب کې ما عموما کتلي دي چې خلک سر تور سر لمونځ کوي او د هغوی په لېدو سره زمونږ پاکستاني خلک هم سر تور لمونځ کوي تر دې چې په یو بنین (زیرپراني) پرتوګ او لنګ کې لمونځ کوي بنین هم بغیر لستونړو والا او خینې داسې کوي چې سحر غسل کولو سره لنګ ووهي او یو تولیه(خان پاک) چې په هغې سره هغوی خپل سر وچوي په خپل سره باندې اچولو سره لمونځ کوي،سره له دې چې د اغوستلو له پاره خولۍ او جامې هم موجودې وي، خو نه یې اغوندي،تاسو د قرآن کریم او سنتو په رڼا کې دا بیان کړئ چې ایا په دې طریقې سره لمونځ ادا کیږي او که نه؟

جواب: لمونځ د الله پاک په دربار کې حاضریدل دي په دې وجه د لمانځه په وخت کې ښې جامې اغوستل پکار دي، په داسې جامو کې لمونځ مکروه دس چې دهغو په اغوستلو سره انسان عام محفل ته نشی تلی، سرتورسرلمونځ کول هم دغه شان داوګو او لوڅو څنګلوسره لمونځ کول مکروه دي[۱]

په خیرنو جامو کې لمونځ کول مکروه دي

سوال: کوم خلک چې په ګیراج کې کار کوي، هغوی چې کله جومات ته لمونځ کولو له پاره راځي ،نو هغوی هماغه خیرنو او د تیل والا جامو اغوستلو سره د لمانځه د ادا کولو له پاره راځي. تاسو بیان کړئ چې ایا په دې جامو کې د دې خلکو لمونځ کیږي؟

جواب: په داسې جامو کې لمونځ مکروه دی، د لمانځه له پاره بیلې جامې پکار دي په ګیراج کې کار کونکو ته د لمانځه له پاره بیلې جامې ساتل پکار دي.[۲]

۱] ویکره ان یصلی حاسرا ای حال کونه کاشفًا راسه تکاسلاً ای لاجل الکسل.....وکذا یکره ان یصلی فی ثیاب البذلة......او فی ثیاب المهنة......وهی الخدمة والعمل تکمیلاً لرعایة الادب فی الوقوف بین یدیه تعالی بما امکن من تجمیل، الظاهر والباطن وفی قوله تعالی خذوا زینتکم عند کل مسجد اشارة الی ذلک...الخ. (ایضا ولو صلی رافعًا کمیه الی المرفقین کره کذافی فتاوی قاضی خان.(حلبی کبیرص:۳۴۹،طبع سهیل اکیدمی،عالمگیری ج:۱ ص:۱۰٦)

۲] وتکره الصلوة فی ثیاب البذلة کذا فی معراج الدرایة.(عالمگیری ج:۱ ص:۱۰٦)_

په کومو جامو چې مچان کیني هغو کې هم لمونځ کیږي

سوال: موږ لیټرین ته ځو. هلته مچان ډیر زیات وي کوم چې زموږ په جامو او بدن باندې کیني هغه مچان ناپاک وي په دې سره زموږ جامې هم ناپاکه کیږي له دې جامو سره موږ لمونځ ادا کولی شو او که نه؟

جواب: له دې نه خان ساتل ممکن نه دي په دې وجه شریعت په دې جامو کې د لمونځ کولو اجازه ورکړې ده، خو دا مستحب ده چې سړی بیت الخلاء ته لاړ شي. نو د لمانځه د جامو نه پرته په نورو جامو کې لاړ شي، که نورې جامې نه وي. نو د نجاست نه د بچ کېدو له پاره دې هر ممکن کوشش وشي[1]

له نوم (ناف) نه واخله تر ځنګنو پورې جامو کې لمونځ کول

سوال: زموږ یو تره دی هغه زه د نیمو لستونو والا قمیص کې په لمانځه باندې ولیدم. نو هغه وویل چې د لستونو والا قمیص کې لمونځ کول پکار دي په دې باندې لمونځ مکروه کیږي او ما په یو کتاب کې لوستلي دي چې سړی ته ځان د نوم نه لاندې تر ځنګنو پورې پټول پکار دي.

جواب: ستاسو تره چې کومه مسئله بیان کړې ده هغه صحیح ده. کومه مسئله چې تاسو په کتاب کې لوستلې ده هغه هم صحیح ده، خو د هغه مطلب باندې تاسو پوه شوی نه یئ د نوم نه ترځنګنو پورې پټول فرض دي له هغه نه بغیر لمونځ نه کیږي[2] او که څنګلې او سر لوڅ وي، نو لمونځ به مکروه وي[3]

د هغه چا لمونځ چې پنډۍ یې ښکاري

سوال: د سړي پښې کوم ځای پورې ښکاره کول جائز دي؟ که پنډۍ ښکاري، نو لمونځ جائز دی که ناجائز؟ په پنډۍ ښکاره کېدو باندې لمونځ خو نه ماتیږي؟

جواب: په پنډۍ ښکاره کېدو باندې نه اودس ماتیږي او نه لمونځ، بلکې دواړه صحیح دي ځکه چې د سړي له پاره له نوم نه واخله تر د دواړو ځنګنو پورې پټول ضروري دي له دې نه پرته

۱] ذباب المستراح اذا جلس على ثوب لا يفسده الا ان يغلب ويكثر...الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:۴۷،كتاب الطهارة،الباب السابع،الفصل الثانى فى الاعيان النجسة،طبع رشيديه)۔

۲] والرابع ستر عورته ووجوبه عام ولو فى الخلوة على الصحيح.....وهى للرجل ما تحت سرته الى ما تحت ركبته...الخ.وفى وَأَمَّا لَوْ صَلَّى فِي الْخَلْوَةِ عُرْيَانًا وَلَوْ فِي بَيْتٍ مُظْلِمٍ وَلَهُ ثَوْبٌ طَاهِرٌ لَا يَجُوزُ إجْمَاعًا كَمَا فِي الْبَحْرِ .(رد المحتار على الدر المختار ج:۱ ص:۴۰۴،مطلب فى ستر العورة)۔

۳] ولو صلى رافعًا كميه الى المرفقين كره كذا فى فتاوى قاضى خان.(عالمگیری ج:۱ ص:۱۰۶،الفصل الثانى فيما يكره فى الصلاة).ويكره (ان يصلى حاسرًا)اى حال كونه كاشفًا(راسه تكاسلا). (حلبى كبير ص:۳۴۸)۔

د باقي برخې پټول فرض نه دي، خو مسنون دي او نيمه پنډۍ لوڅه ساتل سنت دي.[۱]

د نيم لستوني والا قميص يا بنين کې لمونځ کول

سوال: ځینې دوستان پرته له عذر نه د نيم لستوني والا قميص يا بنين کې لمونځ کوي په دې باره کې څه حکم دی؟

جواب: پرته له عذر نه داسې کول مکروه دي.[۲]

د جارجټ لوپټې (ټيکري) سره لمونځ کول

سوال: د جارجټ ټيکري په باره کې څه حکم دی، ايا دې سره لمونځ کيږي؟سره له دې چې په دې کې خو هرڅه ښکاري، يا د ململ ټيکرۍ استعمال پکار دی؟د ټيکري صحيح مقدار او دجامې قسم راته خامخا وښيئ.

جواب: که جامه دومره نرۍ(باريکه) وي چې دننه بدن، ويښته وغيره ترې ښکاري، نوله دې سره لمونځ نه کيږي، د لمانځه لپاره پرېړه جامه اغوستل ضروري دي.[۳]

داسې جامه کې لمونځ کول چې بدن يا ويښته ترې ښکاري

سوال: ښځو ته په لمانځه کې څومره بدن پټول ضروري دي؟ ايا که څوك باريکې جامې سره لمونځ وکړي چې په هغه کې بدن يا ويښته په نظر راځي اګرچې يوازېتوب کې وي. نو ايا له دې سره لمونځ يا طواف کيږي اوکه نه؟ځکه چې ما اوريدلي دي چې په نرۍ(باريکه)جامه کې لمونځ نه کيږي؟

جواب: ښځې لپاره دمخ، لاس او پښو نه پرته نور ټول بدن پټول ضروري دي، که نه لمونځ يې نه کيږي[۴] نرۍ جامه چې په هغه کې بدن يا ويښته ښکاري، نو لمونځ په کې نه کيږي.[۵]

۱] عن ابن عمر رضی الله عنهما قال:مررت برسول الله صلی الله عليه وسلم وفی ازاری استرخاء فقال:يا عبدالله! ارفع ازارک،فرفعته،ثم قال:زد! فزدت فما زلت اتحراها بعد،فقال بعض القوم:الی این؟قال:الی انصاف الساقين.رواه مسلم.(مشكوة ص:۳۷۶،کتاب اللباس الفصل الثانی،طبع قديمی)_

۲] ولو صلی رافعًا کميه الی المرفقين کره کذا فی فتاوی قاضی خان.(عالمگيری ج:۱ ص:۱۰۶،الفصل الثانی فيما يکره فی الصلاة).ويکره (ان يصلی حاسرًا)ای حال کونه کاشفًا(راسه تکاسلاً). (حلبی کبير ص:۳۴۸)_

۳]وفی شرح شمس الائمة السرخسی اذا کان الثوب رقيقًا بحيث يصف ما تحته ای لون البشرة لا يحصل به سترة العورة اذلاسترمع رؤية لون البشرة..الخ.(حلبی کبيرص:۲۱۴،شرائط الصلاة،الشرط الثالث،طبع سهيل اکيدمی لاهور)

۴]وبدن المرأة الحرة کلها عورة.......الا وجهها وکفيها......وقدميها.......(حلبی کبير ص:۲۱۰).

۵]اذا کان الثوب رقيقًا بحيث يصف ما تحته ای لون البشرة لا يحصل به سترة العورة.(حلبی کبير ص:۲۱۴).

لمانځه لپاره د ښځې لاسونه تر څنګلو پورې پټول ضروري دي

سوال: ځینې ښځې وایي چې د لمونځ کولو له پاره د ښځې لاس څنګلو پورې پټیدل ضروري دي او مړوند پورې ضروري نه دي

جواب: د ښځې ټول بدن، لاسونه مړوندونو سره او پښې ګیټو سره پټول ضروري دي او دا عورت دی. د مړوندونو ښکاره کول جائز نه دي.[۱]

نیم لستوني والا قمیص کې د ښځې لمونځ

سوال: ایا نیم لستوني والا قمیص چې د څنګلو نه پورته وي. خوپړې او لوی څادر سره ټول بدن مړوندو پورې پټ شوی وي. ایا داسې صورت کې د ښځې لمونځ کیږي او که نه؟

جواب: که د بدن څه حصه لمانځه کې خلاصه نه شي. نو لمونځ کیږي.

که د ښځې څنګل ښکاره پاتې شي نو د لمانځه حکم

سوال: که لستونې د څنګل نه پورته وي او څنګل ښکاره وي. نو لمونځ کیږي؟

جواب: د ښځو که د پښو. لاسونو او مخ نه پرته بل اندام ښکاره پاتې شي. نولمونځ نه کیږي.[۲]

د ګرمي له وجې نه نریو جاموکې لمونځ کول

سوال: نرۍ جامو اغوستلو سره لمونځ کول جائز نه دي. خود ګرمي په شدت کې د (لیلون) جوړې شوې پوره جوړه اغوستل کیږي. چې په هغه کې معمولي پښې هم ښکاري. ایا دا جائز دي او که نه؟

جواب: جامه که رنګداره وي، نو بدن په کې نه ښکاري په هرحال چې دومره نرۍ وي چې بدن په کې ښکاري، نوهغې سره لمونځ نه کیږي[۳] او که دپاسه پرې غټ څادر واغوستل شي او په هغه کې لمونځ وکړل شي. نوصحیح ده.

ایا یوازې د لمانځه له پاره پرتوګ د ښنګرو نه پورته کړو؟

سوال: مسئله دا اورېدل کیږي چې د لمانځه دوران کې پرتوګ د ښنګرو نه پورته کول پکار دي او په عامه توګه سره کتل شوي دي چې د کومو خلکو پرتوګ زیات لاندې وي هغوی هغه پورته کړي او بیا لمونځ کوي، خو زموږ د جوماتو امام صاحب ددې نه منع کول کوي، هغه وایي که ستاسو پرتوګ لاندې وي، نو تاسو هغه پورته مه خیژوئ، په داسې کولو باندې لمونځ

---

[۱] اوذراعها عورة كبطنها في ظاهر الرواية عن اصحابنا الثلاثة.(حلبي كبير ص: ۲۱۰،الشرط الثالث).

[۲] وبدن المرأة الحرة كلها عورة.....الا وجهها وكفيها.....وقدميها.......(حلبي كبير ص: ۲۱۰).

[۳] اذا كان الثوب رقيقًا بحيث يصف ما تحته اى لون البشرة لا يحصل به سترة العورة.(حلبي كبير ص: ۲۱٤).

کیږي او اوس موږ هم لمونځ د هغه له بیان کړې طریقې سره سم کوو. یعنې پرتوګ مو د ښنګرو د پاسه پروت وي او موږ لمونځ ادا کوو زموږ په داسې لمونځ کولو باندې ډیر خلک اعتراض کوي. تاسو د دې مسئلې په بیانولو سره زموږ رهنمایي وکړئ؟

جواب: پرتوګ د ښنګرو (ګیټیو) نه لاندې ساتل حرام دي[۱] او د حرام کار کول په لمانځه کې نور هم منع دي په دې وجه د لمانځه نه مخکې پرتوګ پورته کول نور هم ضروري دي او مسلمانانو ته د رسول الله ﷺ د حکم تعمیل کولو سره پرتوګ همیشه د ښنګرو نه پورته ساتل پکار دي.[۲]

له ښنګرو لاندې پرتوګ او لنګ وغیره ځوړندول ګناه ده

سوال: د ښنګرو ښکاره ساتل .بلکې د پرتوګ یا پاجامې د پنډۍ د نیمایي پورې ساتلو کې د کوم حدیث نه حکم شوی دی؟ بیا دا چې داسې یوازې د لمانځه دوران کې کول ضروري دي؟ په هندوستان او پاکستان کې چې څومره جامې رواج دي په ټولو کې ښنګري پټ وي او د لمانځه د شروع کولو نه مخکې په دې باندې ډیر په سختۍ سره عمل کیږي، چې جامې په بلټ کې اینښتلو سره جامه پورته کیږي او دلته په خلیج، سعودي او نورو ملکونو کې د دې هیڅ لحاظ نه کیږي.

جواب: له ښنګرو نه لاندې لنګ.پرتوګ ځوړندول.کبیره ګناه ده.په احادیثو کې د دې ډیر سخت وعیدونه راغلي دي په یو حدیث کې دي چې د هغه لمونځ نه قبلیږي[۳] او فرمایي چې د مومن پایڅې دې د نیمایي پنډۍ پورې وي[۴] د ښنګرو پورې که وي، نو هیڅ باک نشته .خو کوم پرتوګ چې د ښنګرو نه لاندې وي هغه په دوزخ کې دی[۵] او د پرتوګ د ښنګرو نه د لاندې

۱]وعن ابي سعيد الخدرى قال:سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول:ازرة المؤمن الى انصاف ساقيه،لا جناح عليه فيما بينه وبين الكعبين،وما اسفل من ذلک ففي النار.قال ذلک ثلاث مرات:ولا ينظرالله يوم القيامة الى من جر ازارة بطراً.رواه ابو داؤد وابن ماجة.(مشکوة ص:۳۷٤،کتاب اللباس،الفصل الثاني)_

۲] عن ابي هريرة رضى الله عنه قال:بينما رجل يصلى مسبل ازارة قال له رسول الله صلى الله عليه وسلم:اذهب فتوضا!فذهب وتوضا ثم جاء فقال رجل:يا رسول الله!مالک امرته ان يتوضا؟قال:انه كان صلى وهو مسبل ازاره،وان الله لا يقبل صلوة رجل مسبل ازاره.رواه ابو داؤد.(مشکوة ج:۱ ص:۷۳،باب الستر،الفصل الاول)_

۳] اوګورئ تیره شوی حاشیه (عن ابي هريرة رضى الله عنه قال:بينما رجل يصلى مسبل ازارة قال له رسول الله صلى الله عليه وسلم...الخ)

٤]وعن ابي سعيد الخدرى قال:سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول:ازرة المؤمن الى انصاف ساقيه،لا جناح عليه فيما بينه وبين الكعبين،وما اسفل من ذلک ففي النار.قال ذلک ثلاث مرات:ولا ينظرالله يوم القيامة الى من جر ازاره بطراً.رواه ابو داؤد وابن ماجة.(مشکوة ص:۳۷٤،کتاب اللباس،الفصل الثاني)_

۵]عن ابي هريرة قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:ما اسفل من الكعبين من الازارفي النار.(مشکوة ص:۳۷۳)

ساتلو منع یوازې د لمانځه سره خاص نه ده. بلکې په هیڅ حال کې هم د پرتوګ له ښنګرو نه لاندې ساتل جائز نه دي او کوم شی چې د لمانځه نه بهر منع وي هغه به په لمانځه کې هم منع وي په دې وجه که د چا پایڅې د ښنګرو نه لاندې وي. نو هغه ته د لمانځه د شروع کولو نه مخکې پایڅې پورته کول ضروري دي. دخلیج والا یا د یوبل ملک والا عمل زموږ له پاره حجت نه دی، یو مسلمان ته خو دا کتل پکار دي چې د الله پاک او د هغه د رسول ﷺ څه حکم دی؟

په لمانځه کې پرتوګ له ښنګرو پورته ساتل ولې ضروري دي؟

سوال: دلمانځه په دوران کې خلک خپلې جامې یا پاجامې وغیره له ښنګرو ولې پورته کوي؟

جواب: ددې وجه دا ده چې نیمایي پنډۍ(سپینې) پورې پایڅې پورته کول د نبي کریم ﷺ سنت دي او ښنګرو پورې ساتلو اجازه ده او دومره ښکته ساتل چې ښنګري پټې شي. نو دا حرام او لویه ګناه ده[1] په لمانځه کې خلک له دې وجې نه پایڅې پورته کوي چې کم نه کم په لمانځه کې په حرام کار کې مبتلا نه شي.

ښنګرو پټولو ته ولې حرام ویل کیږي؟

سوال: د یو سوال په جواب کې تاسو لیکلي دي چې په لمانځه کې د ښنګرو پټ ساتل حرام دي، موږ ته دا ویل شوي دي چې حرام یوازې هغه وي کوم چې په قرآن کې واضح الفاظو کې منع شوي وي،لکه سود ،مردراه خوړل او هغه غوښه په کومه باندې چې د الله پاك د نوم مبارك نه پرته د بل چا نوم اخستل شوی وي، دا هم ویل شوي دي چې داسې هرشي مه حرام کوئ، قرآن کې فکر کوئ،غور کوئ

جواب: ستاسو دا جذبه خو ماشاء الله ډیره د قدر وړ ده چې هر سړي ته په قرآن پاك باندې په خپله پوهیدل پکار دي،خو په دې کې دومره د زیاتوالي کولو اجازه غواړم چې د قرآن کریم کوم مطلب او مفهوم باندې چې صاحب قرآن (رسول الله) ﷺ پوه شوی و او خپل امت ته یې ونبوده،هغه بایدله ټولو نه اول نمبر باندې وساتل شي،بیا صحابه کرام رضی الله عنهم څوك چې د قرآن پاك د ټولو نه اولني حافظان او اولني مخاطب خلك وو،د هغوی بیان کرده معنٰی او مفهوم د نظر لاندې وساتل شي،که تاسو اضافه قبول کړئ، نو دا ګزارش به وکړم چې ډیر شیان داسې دي کوم چې قرآن کریم وضاحت سره حرام کړي نه دي،خو صاحب قرآن (رسول الله) ﷺ د قرآن کریم نه اخذ کړي دي او د هغو د حرام کیدو اعلان یې کړی دی مثلاً په قرآن کریم کې چیرته نه دي لیکل شوي چې سپی حرام دی،خو د نبي کریم ﷺ د ارشاد مبارك له وجې نه موږ سپی

---

[1]]عن ابي هريرة رضى الله عنه قال:قال رسول الله:ما اسفل من الكعبين من الازار ف النار.رواه البخارى. (مشكوة ص: ٣٧٤،كتاب اللباس،الفصل الثانى).

حرام ګڼوا[1] بالکل هم دا صورت حال ددې هم دی چې پایڅې د ښنګرو نه لاندې ساتل څنګه دي په مبارکو حديثونو کې دې ته حرام ويل شوي دي او په دې باندې د دوزخ وعيد اوروول شوی دی، دلته د نمونې په طور دوه حديثونه ذکر کوم

۱ د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چې يو سړي څادر د ښنګرو نه ښکته کړی و او لمونځ يې کاو. نبي کريم ﷺ وفرمايل چې الله تعالى د داسې سړي لمونځ نه قبلوي چې د هغه څادر د ښنګرو نه لاندې وي. [ابوداؤد: ج،۹۳:۱)][2]

۲ حضرت ابوسعيد خدري رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل چې د مؤمن اغوستل شوې جامه نيمايي پنډۍ پورې کيدل پکار دي او د نيمايي پنډۍ نه ښنګرو پورې ساتلو کې څۀ ګناه نشته او کومه چې د ښنګرو نه لاندې او ښکته وي. نو هغه به په جهنم کې وي او کوم سړی چې د تکبر او غرور له وجې نه خپل څادر راکشولو سره ګرځي. نو د قيامت په ورځ به الله تعالى دې سړي طرفته د رحمت په نظر نه ګوري.

[مؤطا امام مالك، مسند احمد، ابوداؤد، ابن ماجه، جامع الاصول، مشکوة، ص: ۳۷۴)][3]

او ستاسو دا نظريه چې حرام يوازې هغه دي کوم چې قرآن پاك واضحو الفاظو سره منع کړي وي. نو دا نظريه صحيح نه ده. ډير شيان حرام دي. خو په قرآن کريم کې د هغه د حرام کيدو ذکر نشته. مثلاً سپی، پيشو، مار، لړم، خر، خچرا[4] او داسې نور... ددې شيانو د حرام کېدو ذکر په قرآن پاك کې وضاحت سره نشته. خو نبي کريم ﷺ ددې د حرام کېدو اعلان کړی دی.

لمانځه باندې د پرتوګ د ښنګرو نه د ښکته ساتلو اثر

سوال: لمانځه کې پرتوګ يا پاجامه د ښنګرو نه ښکته ساتلو سره ايا په لمانځه کې څه نقصان پيدا کيږي يا لمونځ فاسد يږي؟ ځکه چې د ځينې خلکو وينا ده چې له دې سره لمونځ

---

[1]]عن ابى هريرة رضى الله عنه قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:كل ذى ناب من السباع فاكله حرام.(مشكوة ص:۳۵۹،باب ما يحل اكله وما يحرم،طبع قديمى).

[2]]عن ابى هريرة رضى الله عنه قال:بينما رجل يصلى مسبلاً ازاره اذ قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:اذهب فتوضأ، انه كان فتوضأ ثم جاء،ثم قال:اذهب فتوضا،فذهب فتوضا ثم جاء،فقال له رجل:يا رسول الله!مالک امرته ان يتوضا؟ قال:انه كان يصلى وهو مسبل ازاره وان الله جل ذكره لا يقبل صلوة رجل مسبل ازاره.(ابو داؤد ج:۱ ص:۹۳).

[3]]عن ابى سعيد الخدرى رضى الله عنه قال:سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول:ازرة المؤمن الى انتصاف ساقيه، لا جناح عليه فيما بينه وبين الكعبين، وما اسفل من ذالک ففى النار. قال ذالک ثلاث مرات. ولا ينظرالله يوم القيامة الى من جر ازاره بطرا.(مشكوة ص:۳۷٤،كتاب اللباس.الفصل الثانى).

[4]]عن جابر قال:حرم رسول الله صلى الله عليه وسلم يعنى يوم الخيبر الحمر الانسية ولحوم البغال وكل ذى ناب من السباع وكل ذى مخلب من الطير.رواه الترمذى.(مشكوة ص:۳٦۱).وعن جابر ان النبى صلى الله عليه وسلم نهى عن اكل الهرة واكل ثمنها.رواه ابو داؤد والترمذى.(مشكوة ص:۳٦۱،باب ما يحل اكله وما يحرم).

نه کیږي او داسې کول حرام دي؟

جواب: ښنګري پټ ساتل حرام دي او په لمانځه کې د حرامو کول زیات سخت دي. اوس دا په خپله زګورئ چې په کوم لمانځه کې حرام کار کیږي. نو هغه د قبلېدو وړ دی او که نه؟[۱]

ایا د لمانځه دوران کې پرتوګ د ښنګرو نه پورته ساتل ضروري دي؟

سوال: ایا د لمانځه کولو په وخت کې د پرتوګ پایڅې د ښنګرونه پورته ساتل ضروري دي؟

جواب: د لمانځه نه پرته هم پرتوګ دښنګرو نه پورته ساتل پکار دي. دښنګرو نه ښکته ساتونکو لپاره په حدیث شریف کې وعید او عذاب ذکر شوی دی[۲]

پینټ (پتلون) اغوستلو سره لمونځ کول مکروه دي

سوال: پینټ (پتلون) اغوستلو سره لمونځ نه کیږي. که شرټ د پینټ (پتلون) نه را وویستل شي او لمونځ وکړل شي. نو ایا لمونځ کیږي او که نه؟ حالانکې هر سړی داسې کوي؟

جواب: شرټ ویستلو سره پرې څه فرق پریوځي؟ وضع قطع(چال چلن، رنګ ډهنګ)کې خو مشابهت اغیارو سره دی، له دې وجې نه په هرحال کې به لمونځ مکروه وي.[۳]

د کجورې ټوپۍ (خولۍ) په سرولو سره لمونځ کول

سوال: اکثرخلک د کجورې ټوپۍ په سرکړي اوله دې سره لمونځ کوي. ایا دا جائزدي؟ دغه شان د کجورې ټوپۍ حاصلولو لپاره خلک د لمونځ کونکو مخې ته تیریږي، په دې صورت کې یوازې دلمونځ کونکي مخې ته تیریدونکی سړی ګناهګاردی یا ټوپۍ(خولۍ) کیښودونکی هم؟

جواب: په جوماتونو کې چې کومې خولۍ کیښودل کیږي، هغه اکثر بیکاره او زړې وي او د هغه په سرکولو سره انسان هیڅکله یو شریف مجلس ته نه ځي، له دې وجې نه په دې کې لمونځ کول مکروه دي[۴] او د خولۍ راخستلو لپاره د لمونځ ګزار مخې ته تیریدل هم ګناه ده.[۵]

---

[۱] عن ابي هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما اسفل من الكعبين من الازار فى النار. رواه البخارى. (مشكوة ص: ۳۷۳، كتاب اللباس، الفصل الثانى، طبع قديمى).

[۲] ايضا.

[۳] عن ابن عمر رضى الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من تشبه بقوم فهو منهم. رواه احمد وابو داؤد. (مشكوة ص: ۳۷۵، كتاب اللباس، الفصل الثانى).

[۴] وكذا يكره ان يصلى فى ثياب البذلة ...او فى ثياب المهنة ...الخ. (حلبى كبير ص: ۳۴۹، طبع سهيل اكيدمى).

[۵] ان زيد بن خالد الجهنى ارسله الى ابى جهيم يساله ماذا سمع من رسول الله صلى الله عليه وسلم فى المار بين يدى المصلى فقال ابو جهيم: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لو يعلم المار بين يدى المصلى ما ذا عليه لكان ان يقف اربعين خيرله من ان يمر بين يديه. (ابو داؤد ج: ۱ ص: ۱۰۲، باب ما ينهى عنه المرور بين يدى المصلى، طبع ايچ ايم سعيد). ايضا: ان المار آثم لقوله عليه السلام: لو علم المار بين .. [بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

جرابو سره لمونځ کول

سوال: هرکله چې پرتوګ له ښنګرو پورته کول پکار دي. نو کوم خلک چې په جرابو کې لمونځ کوي. ددې څه حکم دی؟

جواب: جرابې اغوستل صحیح دي.پورتنۍ جامه لاندې راټيټول صحیح نه دي [۱]

د پينڅ پايڅې راماتولو سره لمونځ کول

سوال: د لمانځه دوران کې د پرتوګ يا د پينڅ له ښنګرونه لاندې ساتل مکروه تحريمي دي او دا مو اورېدلي دي چې پرتوګ قولبه کول. يعنې راماتول هم مکروه تحريمي دي او که چا په مکروه تحريمي باندې راتګ وکړ. نو هغه ته لمونځ په دويم ځل کول پکار دي او نن سبا خو دا خبره عامه ده چې تقريبا هر سړي د پرتوګ يا پينڅ پايڅې ماتوي او ما به هم داسې کول. نو ايا کوم لمونځونه چې ما د پرتوګ په ماتولو سره کړي دي هغه به دويم ځل ادا کول پکار وي؟

جواب: پرتوګ له ښنګرونه ښکته کول د تکبر علامه ده رسول اللهﷺ ډير په سختۍ سره له دې نه منع کړې ده[۲] په دې وجه که پاجامه .پرتوګ له ښنګرو نه لاندې وي. نو د لمانځه نه مخکې دهغه پورته کول پکار دي او د پينڅ د پاسه که څه نه وي. نو په دې کې لمونځ مکروه دی[۳] او که دهغه پايڅې د ښنګرو نه لاندې وي. نو نور هم مکروه دی اود ﴿ظلمات بعضها فوق بعض﴾ مصداق دی.

د ګيا خولۍ او لنګ کې لمونځ کول

سوال: زموږ امام صاحب په جومات کې د ګيا خولۍ کومې چې عموما په جوماتونو کې وي په هغه کې لمونځ کولو ته مکروه ويلي دي ددې دليل دا دی چې دا موږ په يو عام ځاى کې نه استعمالوو.نو په جومات کې يې ولې استعمال کړو؟ او کله چې موږ هغه ته وويل چې بيا خو موږ د لنګ په اغوستلو سره هم چېرته نه شو تللی بيا د لنګ سره جمع ولې کيږي؟ ددې هغه څه صحيح جواب رانکړ. تاسو په دې سلسله کې صحيح خبره وکړئ چې ايا دګيا والا ټوپۍ په سرکولو سره لمونځ کول مکروه دي؟

...بقيه د تيرمخ]..يدى المصلى ماذا عليه وزرا لو قف اربعين.(هداية ج:۱ ص:۱۳۸).

[۱] عن المغيرة بن شعبة قال:رايت النبى صلى الله عليه وسلم يمسح على الخفين على ظاهرهما.(مشكوة ص:۵٤)

[۲] وعن ابن عمر ان النبى صلى الله عليه وسلم قال:من جر ثوبه خيلاء لم ينظر الله اليه يوم القيامة.فقال ابوبكر:يا رسول الله!ازارى يسترخى الا ان اتعدهده؟فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم:انک لست ممن يفعله خيلاء.رواه البخارى.(مشكوة ص:۳۷٦،كتاب اللباس،الفصل الثالث)_

[۳] ويكره ان يصلى فى ازار واحد او فى سراويل فقط...الخ.(حلبى كبير ص:۳٤۸)،ايضا وان صلى فى ازار واحد يجوز ويكره.(عالمگيرية ج:۱ ص:۵۹،كتاب الصلاة،الباب الثالث فى شروط الصلاة)_

جواب: په یو لحاظ سره امام صاحب صحیح هم فرمایي په لمونځ کې لباس داسې پکار دی چې هغه کې د شریفانو مجلس ته تګ کېدای شي. خو زمونږ رواج د لوڅ سر د ګرځېدو او په محفلونو کې د تللو دی.دا رواج د مغرب د معاشرې دی کوم چې شرعًا غلط دی په دې وجه په لوڅ سر د لمونځ کولو په ځای د جومات ټوپۍ غنیمت ده[۱].په لنګ کې لمونځ مکروه .خو نه دي. بلکې د سنت نه ثابت دي رسول اللهﷺ به هیمشه لنګ استعمالاو او د لنګ اغوستلو سره انسان د شریفانو مجلس ته تللی شي[۲]

سرتورسر لمونځ کول مکروه دي

سوال: اکثر لیدل کیږي چې بغیر د ټوپۍ یا رومال نه خلک لمونځ کوي.ایا سر تور سر لمونځ کول صحیح دي؟

جواب: سر تور سر لمونځ کول مکروه دي. حضوراکرمﷺ به همیشه لپاره ټوپۍ یا پټکي سره لمونځ کاو.[۳]

لمونځ کولو لپاره خولۍ په سرکول یا دپټکي تړل

سوال: د لمانځه لپاره په سر باندې خولۍ کېښودل پکار دي او که پټکی وهل؟کوم عمل غوره دی؟

جواب: خولۍ جائز ده او دستار(پګړی)غوره ده.[۴]

سرتورسر لمونځ کوونکي ته په سر باندې خولۍ کیښودل

سوال: که له یو کس نه هیر شي او خولۍ په سر نه کړي .یا له سر نه ترې خولۍ ولوېږي. نو ایا یو بل سړی د لمانځه دوران کې ده ته خولۍ په سرولی شي؟

جواب: هیڅ ګناه په کې نشته.

له خولۍ پرته لمونځ کول

سوال: د لمونځ کولو دوران کې خولۍ په سر کول ضروري دي اوکه نه ؟کله چې سړی په سفر کې وي، نو په دې صورت کې څه کول پکار دي؟

۱]ویکره(ان یصلی حاسرًا)ای حال کونه کاشفًا (راسه تکاسلاً)...الخ.(حلبی کبیر ص:۳۴۸)۔

۲] عن ابی بردة قال:اخرجت الینا عائشة کساء ملبدًا وازارًا غلیظًا فقالت:قبض رسول الله صلی الله علیه وسلم فی هذین.متفق علیه.(مشکوة ص:۳۷۳.کتاب اللباس.الفصل الاول)۔

۳]ویکره ان یصلی حاسرًا ای حال کونه کاشفا رأسه تکاسلاً.(حلبی کبیر ص:۳۴۸).

۴]تفصیل لپاره وګوری:مرقاة المفاتیح ج:۸ ص:۲۵۰،کتاب اللباس،او حلبی کبیر ص:۳۰۳کراهیة الصلاة.

جواب: خولۍ سره لمونځ کول سنت دي که په سفر وغیره کې خولۍ وغیره نه وي. نو له خولۍ پرته لمونځ ادا کیږي

له خولۍ یا رومال نه پرته لمونځ ادا کول

سوال: ایا د مجبوري په حالت کې د خولۍ یا رومال نه موجود کیدو له وجې نه لمونځ کیږي؟ او که وروسته له جمعې نه بیا لمونځ کول غوره دي؟ او که جمعة المبارك وي چې د هغې نه جمعه بغیر نه کیږي؟

جواب: دا مجبوري زما پوه کې نه راځي. مسلمان له پاره خو سرتورسر په بازار کې ګرځیدل هم صحیح نه دي سرتور سر په بازارونو کې ګرځیدل. دا د انګریز ملعون سنت دی

عینکو (چشمو) لګولو سره لمونځ کول څنګه دي؟

سوال: عینکو (چشمو) لګولو سره لمونځ کول یا لمونځ ورکول شرعي طورسره صحیح دي؟ ځینې وخت دې سره دا ویره وي چې معلومه نه ده چې تندی او پوزه صحیح طور سره ځمکه باندې لګیږي او که نه؟ ایا په داسې صورت کې عینکې (چشمې) لیرې کول ضروري دي او که نه؟

جواب: که د نظر عینکې (چشمې) وي او ددې نه پرته ځمکه وغیره په نظر نه راځي. نو عینکو (چشمو) سره لمونځ کول هم صحیح دي او که د عینکو (چشمو) نه پرته د سجدې وغیره ځای لیدلو کې څه مشکل نه وي یا د نظر عینکې (چشمې) نه وي. نو لیرې کول یې غوره دي. عینکو (چشمو) لګولو سره هم لمونځ ادا کیږي. په دې سره لمانځه کې څه خلل نه راځي. خو د عینکو (چشمو) لګولو په صورت کې که سجده صحیح طور سره نه ادا کیږي. پوزه او تندی په ځمکې باندې نه لګیږي. نو عینك (چشمې) لیرې کول ضروري دي. په هرحال عینکو (چشمې) لګولو سره لمونځ کولو کې که چیرته په سجده وغیره کې خلل نه واقع کیږي. نو لمونځ صحیح دی. خوکه د عینکو (چشمو) نه پرته د سجدې وغیره ځای په نظر راځي. نو په دې صورت کې عینکې (چشمې) لیرې کول غوره او افضل دي.[1]

عینکو (چشمو) لګولو سره لمونځ کول

سوال: ایا عینکو (چشمو) لګولو سره لمونځ کول صحیح دي؟ اګر که د لمر وي؟

جواب: په لمانځه کې عینکې (چشمې) لیرې کول پکار دي. خو که سجده صحیح طور سره ادا کیږي. نو لمونځ کیږي.

---

[1] وکمال السنة في السجود وضع الجبهة والانف جميعا ولو وضع احدهما فقط ان كان من عذر لا يكره. (عالمگيری ج: ۱ ص: ۷۰، الباب الرابع في صفة الصلاة).

په لمانځه کې له پوزې د جوړې شوې خولۍ استعمال

سوال: په عامه توګه په جوماتونو کې چې کومې د پوزې خولۍ وي چې خلک یې یوازې د لمانځه له پاره استعمالوي چې په هغه کې ښېنې ډیرې شلیدلې هم وي او اکثر خیرنې هم وي او د چا په سر ورېږي او د چا په سر غټېږي وي چې د هغه په استعمال سره انسان کوډاګی ښکاري او د کومو په استعمال سره چې د ښکلا هیڅ اړخ په نظر نه راځي او د لمانځه نه وروسته یې خلک یو منټ هم په خپل سر باندې نه برداشت کوي او څوک هم ددې استعمال سره بازار وغیره یا د یو لوی سړي ځای ته تلو سره شرم محسوسوي په داسې سپکه خولۍ کې لمونځ کول جائز دي او که نه؟

جواب: په داسې لباس کې لمونځ کول مکروه دي چې سړی په عامه مجمع کې نه اغوستل کیږي[۱] او د پوزې خولۍ خو واقعي ښېنې وخت د انسان حلیه ورانه کړي.په اصل کې زموږ په معاشره کې سرتور سر ګرځیدل د ټولو خرابیو جرړه ده.مسلمان له پاره په هیڅ حالت کې هم سرتور سر ګرځیدل نه دي پکار.خو د انګریز لعنتي تهذیب د سړو سرونه خو لوڅ کړي و. ښځې یې هم سرتورې کړې او دا عمل په اصل کې د انساني غیرت خلاف دی الله پاک دې زموږ وروڼو ته عقل او ایمان ورنصیب کړي

د ځناورو د تصویر والا جامه کې لمونځ کول

سوال: ایا په داسې جامه کې لمونځ جائز دی چې په هغه باندې د یوې مرغۍ یا ځناور تصویر وي؟

جواب: لمونځ مکروه دی. د تصویر والا جامو کې بالکل لمونځ نه دي کول پکار.[۲]

د ځناور څرمن اغوستلو سره لمونځ کول

سوال: زموږ په علاقه کې د ګډو بیزو(وزو) څرمنې ته د ډیرو ناروغیو نه د شفاء ذریعه ویل کیږي. یعنې کوم وخت کې چې د ځناور نه څرمن وویستل شي او هغه وخت هغه څرمن واغوستل شي،ایا په دې څرمن کې یو سړی لمونځ کولی شي؟ ایاپه دې څرمن کې هغه سړی امامت کولی شي؟

۱]وکذایکره ان یصلی فی ثیاب البذلة.....او فی ثیاب المهنة.....وهی الخدمة والعمل تکمیلاً لرعایة الادب فی الوقوف بین یدیه تعالی بما امکن من تجمیل الظاهر والباطن وفی قوله تعالی:خذوا زینتکم عند کل مسجد اشارة الی ذلک.(حلبی کبیر ص:۳۴۹،کراهیة الصلاة،سهیل اکیدمی لاهور،عالمگیری ج:۱ ص:۱۰۶)_

۲] (ولو لبس ثوبًا فیه تصاویر یکره)لانه یشبه حامل الصنم والصلاة جائزة فی جمیع ذلک لاستجماع شرائطها وتعاد علی وجه غیر مکروه وهو الحکم فی کل صلوة ادیت مع الکراهة.(هدایة ج:۱ ص:۱۲۲)_

جواب: څرمن که د ذبحه شوي څناوروي یاهغه رنګ کړل شي بیاپه هغه کې لمونځ جائز دی[۱]

دا نډویېر (جا نګې) سره لمونځ کول

سوال: د پرتوګ یا پاجامي لاندې انډویېر یا جانګي اغوستلو سره لمونځ جائز دی اوکه نه؟

جواب: چې پاک وي. نو جائز دی[۲]

په څپلیو کې لمونځ کول

سوال: سعید بن یزید ازدي خبر ورکړی دی چې ما د انس بن مالک رضی الله عنه نه پوښتنه وکړه ایا رسول الله صلی الله علیه وسلم به په پڼو کې لمونځ کاو؟ هغه وفرمایل هو! ابن بطال ویلي دي چې څپلې که پاکې وي. نو لمونځ په کې کیږي.زه وایم مستحب دی .ځکه د ابوداؤد او حاکم په روایت کې دي چې د یهودیانو خلاف کوئ هغوی په څپلیو کې لمونځ نه کوي او عمر رضی الله عنه به په لمانځه کې څپلې ویستل مکروه ګڼل ددې متعلق وضاحت وکړئ.

شوکاني ویلي دي:صحیح اوقوي مذهب هم دادی چې د پیزار اغوستلوسره لمونځ کول مستحب دي او په پیزار کې که نجاست وي، نو په ځمکه باندې مږلو سره هغه پاکیږي که هغه هر قسمه نجاست وي که جوسې والاوي اوکه بې جوسې وي په دې کې د جوسې والانه څه مراددي؟

جواب: په پیزار کې لمونځ کول صحیح دي په دې شرط چې هغه پاکې وي[۳] خو په دې کې دا کارونه د لحاظ قابل دي.

اول.....په سجده کې د ګوتو په ځمکه لګیدل ضروري دي[۴] د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زمانه کې چې کوم قسم پیزار استعمالیده نعال او چپل وغیره هغه په ځمکه باندې د ګوتو د لګیدلو نه مانع نه و .که چا دا قسمه څپلې پښو کړې وي. نو هغه له پاره په هغه کې په لمانځه کولو کې هیڅ باک نشته.خو که پیزار سخت او بند وي کوم چې د ګوتو په ځمکه د لګیدلو نه مانع وي. نو په هغه کې لمونځ کول د اشکال ځای دی.

۱] وکل اهاب دبغ فقط طهر وجازت الصلوة فیه...الخ.(هدایة ج:۱ ص:۲٤)_

۲] تطهیر النجاسة من بدن المصلی وثوبه والمکان الذی یصلی فیه واجب...الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:۵۸)_

۳] عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه قال:بینما رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی باصحابه اذخلع نعلیه فوضعهما عن یساره فلما رای ذلک القوم.القوا نعالهم،فلما قضی رسول الله صلی الله علیه وسلم صلاته قال:ما حملکم علی القائکم نعالکم؟قالوا:رایناک .....اذا جاء احدکم المسجد فلینظر فان رای فی نعلیه قذرا فلیمسحه ولیصل لها.(مشکوة ج:۱ ص:۷۳،باب الستر.کتاب الصلاة)_

٤]ومنها السجود بجبهته وقدمیه ووضع اصابع واحدة منهما شرط.(قوله وقدمیه)یجب اسقاطه.لان وضع اصبع واحدةمنهما یکفی کما ذکره بعده.وافاد انه لولم یضع شیئًا من القدمین لم یصح السجود.(شامی ج:۱ ص:٤٤۷)_

دویم...... د رسول الله ﷺ په زمانه کې د جومات فرش پوخ نه و. بلکې په فرش باندې واړه واړه کاڼي و په دې وجه به هغه حضرات د پیزار سره په هغه کانو ګرځیدل او دې ته په عرف کې بې ادبي نه وایې لکه اوس هم چې کوم جومات جوړیږي د هغه په خام فرش باندې ګرځیدل عادت دی.دهغه په خلاف نن سبا د جوماتونو پاخه فرشونه دي او په هغه باندې درې او د قالین وغیره فرش وي او داسې فرش ته په پیزار سره پیماله کول عرفا بې ادبي ګڼل کیږي .په دې سره که دا اضافه هم وکړل شي چې د مدینې منورې کوڅې د رسول الله ﷺ په زمانه کې وچې او پاکې وې په هغه باندې ګرځیدلو سره به پیزارنه ګنده کیده. ددې په خلاف نن سبا په دې بازارونو او کوڅو کې د پیزار پاک پاتې کیدل ډیر زیات ګران دي له دې وجې نن سبا جومات ته د داسې څپلیو سره راتګ او هم په هغه پیزار سره قالین او فرش باندې تیریدل او بیا هم په هغه ګنده پیزار کې د لمونځ ادا کولو اجازه ورکول ډیر ګران دي.

دریم.....لکه څنګه چې په سوال کې ذکر شوي دي چې په پیزار کې د لمونځ کولو حکم د یهودیانو د مخالفت له پاره شوی و[1] ګویا په پیزار کې لمونځ کول پخپله څه نیک کار نه دی. خو د خپل مقصد یعنې د یهودیانو د مخالفت له وجې دې ته مستحب وویل شو.نن سبا د یهودیانو پیزار ویستل یا نه ویستل چاته معلوم هم نه دي. خو د نصرانیانو په بوټانو کې عبادت خانې ته تلل هر چاته معلوم دي. څنګه چې د یهودیانو د مخالفت په بنیاد دا کار مستحب و نن سبا د انګریزانو د تقلید په بنیاد دا کار مکروه کیدل پکار دي.

څلورم.....علامه شوکاني په پیزار کې لمونځ کولو ته مستحب ویلي دي د حدیث مطابق زموږ په نزد هم مستحب دي.په دې شرط چې د پورته ذکر شویو کارونو لحاظ وساتل شي. که نه دا کار به مکروه وي. ځینواکابرینو(صحابه وو ،تابعینو او ددین امامانو)ورته ددې شرطونو نه پرته مکروه ویلي دي،دهغو اقوالو تفصیل د شیخ کوثري په مقالات(ص ۱۷۰ او له هغه نه وروسته) کتل پکار دي.

پنځم.....په پیزار که نجاست ولګیږي هغه جسم والاوي او هغه وچ شي. نو په مږلو سره به پاک شي خو که نجاست د جوسې والا نه وي لکه شراب او متیازې یا د جوسې والاوي. خو وچ نه وي. بلکې لوند وي. نویوازې په مږلو سره نه پاکیږي ځکه چې په دې صورت کې په مږلو سره نجاست نه لیرې کیږي[2].په دې وجه د علامه شوکاني دا وینا چې په مږلو سره به هر نجاست پاکیږي د عقل او نقل دواړو خلاف ده.

---

۱ [عن شداد بن اوس قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:خالفوا اليهود،فانهم لا يصلون فى نعالهم ولا خفافهم.رواه ابو داؤد.(مشكوة ج:۱ ص:۷٤،باب الستر)۔

۲]ومنها الحت والدلك الخف اذا اصابته النجاسة ان كانت متجسدة كالعذرة والروث والمنى يطهر بالحت اذا يبست وان كان رطبة فى ظاهرالرواية لايطهرالا بالغسل...الخ.(عالمگيرى ج:۱ص:٤٤،الفصل الاول فى تطهير الانجاس)

په ناپاکه جامه کې لمونځ کول

سوال: یو ورځ د مازدیګر په وخت کې زه په کور کې ناست وم چې په دې کې زموږ د محلې تبلیغي جماعت دروازه وټکوله چې کله زه بهر ورغلم، نو د جماعت یو سړي ماته وویل چې تاسو موږ سره جومات ته لاړ شئ هلته د الله او رسول ﷺ خبرې کیږي هغه به واورئ ما انکار ونه کړ او زه ور سره روان شوم. څو قدمه وروسته ماته رایاد شو چې زما جامې ناپاکې دي ډیر کوشش مې وکړ چې جومات ته د تلو نه مخکې مولانا صاحب ته ووایم. خو همت مې ونکړای شو او ما د الله پاک نوم واخست او جومات ته داخل شوم تللو سره مې اودس وکړ او د مازدیګر څلور رکعاته فرض مې ادا کړل او بیا د ټولو سره د مولاناصاحب خبرو اوریدلو ته کیناستلم څه ساعت وروسته د ماښام وخت شو. نو لمونځ مې ادا کړ او بیا د لمانځه نه وروسته مې د بل مولانا وعظ واوریده او بیا د لمانځه نه تقریبا نیمه ګنټه د دعا کولو نه وروسته د ټولو سره یو ځای کور ته راغلم.مهربانی وکړئ په داسې وخت کې څه کول پکار دي؟ او ما چې کوم وخت هلته تیر کړی دی ما ښه کړي دي؟ او که ما په داسې حالت کې تللو سره غلطي کړې ده،نو ددې مخ نیوی څنګه ممکن دی؟

جواب: په ناپاکه جامه کې لمونځ نه دی شوی تاسوته پاکې جامې اغوستلو سره جومات ته تلل پکار و او د جامو د بدلولو په اجازه کې هیڅ ګرانه خبره نه وه.په هرحال اوس هغه لمونځونه راوګرځوئ او په دې غلطي باندې د الله پاک نه بښنه وغواړئ.[۱]

د مجبورۍ پرمهال ناپاکه جامه کې د لمانځه اجازه

سوال: انسان په داسې ځای کې موجوددی چې هلته اوبه بالکل نه پیدا کیږي لمونځ وغیره په تیمم سره کیږي او په هغه ځای کې انسان ته احتلام راشي د هغه سره د اغوستلو جامو نه پرته نورې جامې نشته.په تیمم سره انسان خو پاکیږي اوس په هغه ځای کې کوم ځای کې چې د جامو وینځلو له پاره اوبه نه پیدا کیږي څه کول پکار دي؟

جواب: په څو مسئلو باندې ځان پوه کړه!

اول: د سړي عورت د نوم نه واخله تر زنګونونو پورې دی[۲] چې دهغه پټول د سړي له پاره په لمانځه کې فرض دي[۳]،که لنګ یا پرتوګ وغیره ناپاک شو. خو قمیص یا څه بله جامه موجود ده چې په هغه سره عورت پټ کړي کوم چې پورته لیکل شوي دي.نو په لنګ او پرتوګ

---

۱ تطهیر النجاسة من بدن المصلی وثوبه......واجب...الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:۵۸)۔
۲ العورة للرجل من تحت السرة حتی تجاوز رکبتیه...الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:۵۸)۔
۳ ستر العورة شرط لصحة الصلاة اذا قدر علیه...الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:۵۸)۔

ویستلو سره دې په هغه جامه باندې خان پټ کړي او هغه سره دې لمونځ وکړي په داسې صورت کې ناپاک لنګ او پرتوګ کې لمونځ کول صحیح نه دي[۱]

دویم که د فرض مقدار د پټولو له پاره جامه نه وي او د ناپاکه جامې د پاکولو هم څه صورت نه وي، نو د هغه درې صورته دي

۱ هغه جامه ¼ یا ددې نه زیاته پاکه ده، نو په دې صورت کې په دې ناپاکه جامه کې لمونځ کول ضروري دي د لوڅ لمونځ کولو اجازه نشته.[۲]

۲ هغه جامه پوره ناپاکه ده په دې صورت کې دې لوڅ لمونځ وکړي[۳] خو په ناسته دې وکړي او د رکوع او سجدې په ځای دې اشاره وکړي[۴]

۳ هغه جامه د څلورمې برخې نه کمه پاکه ده، نو په دې صورت کې ورته اختیار دی که په جامه کې لمونځ کوي یا دجامې په ویستلو سره په ناسته باندې لمونځ کوی[۵]

چې جامې ناپاکې وي نو د نیت د صحت سره سره لمونځ صحیح نه دی

سوال: زماجامې ناپاکې وې او زما نیت صفا و او ما لمونځ ادا کړ، نو زه ستاسو نه پوښتنه کوم چې زما لمونځ وشو اوکه نه؟

جواب: د لمانځه له پاره یوازې د نیت پاکي کافي نه ده جامې پاکېدل هم ضروري دي[۶] په دې وجه ستاسو لمونځ نه دی شوی، ددې مثال داسې دی چې یو سړی د یو اعلی افسر په دربار کې د جامو ګندګي یوسي او دا اوایي چې زما په جامو کې خو خیر ګندګي لګیدلې ده او د هغه نه بدبویي هم راځي او سوړ بوی تري هم ځي، خو زما نیت بالکل صفا دی او زه په ډېر صفا نیت سره دې جامو اغوستلو سره ستاسو په دربار کې حاضر شوي یم، نو ظاهره ده چې دا سړی یا خو به لیونی ګڼل کیږي یا بې ادبه او ګستاخ دی، ددې مثال نه به تاسو پوه شوي یئ چې کله شریعت مطهره د الله پاک په دربار کې حاضریدو ، یعنی لمانځه له پاره د بدن د جامو او د ځای پاکیدل شرط کړي دي، نو که څوک د شریعت ددې حکم خلاف کولو سره د خپل نیت د پاکولو

۱] تطهير النجاسة من بدن المصلى وثوبه......واجب...الخ.(عالمگيرى ج:۱ ص:۵۸)۔

۲]وان كان ربعه طاهرًا وثلاثه ارباعه نجسًالم تجزالصلاة عريانًا..الخ.(حلبى كبيرص:۱۹۷،ايضا عالمگيرى ج:۱ ص:۶۰)

۳]وان كان اقل من ربعه طاهر اوكله نجسا خير بين ان يصلى عاريًا قاعدًا بايماء وبين ان يصلى فيه قائما بركوع وسجود وهو افضل.كذا فى الكافى.(عالمگيرى ج:۱ ص:۶۰)۔

۴] وان صلى عريانًا لعدم الثوب او لنجاسة فانه يصلى قاعدًا يؤمى بالركوع والسجود ايماء براسه... الخ.(حلبى كبير ص:۱۹۹)۔

۵]ان كان اقل من ربع الثوب طاهرًا فهوبالخيار...ان شاء صلى به وان شاء صلى عريانًا..الخ.(حلبى كبيرص:۱۹۷)

۶] تطهير النجاسة من بدن المصلى وثوبه......واجب...الخ.(عالمگيرى ج:۱ ص:۵۸)۔

حواله ورکوي. نو هغه ته به هم یا لیونی ویل کیږي یا ګستاخ الغرض په ناپاکو جامو کې چې تاسو کوم لمونځ کړی دی هغه لمونځ نه دی شوی هغه دوباره راګرځول ضروري دي [۱]

په ناپاکه جامو کې اودس کولو سره په پاکو جامو کې لمونځ کول

سوال: که یو سړی په ناپاکه جامو کې اودس وکړي او بیا پاکې جامې واغوندي او لمونځ وکړي، نو ایا دا لمونځ او اودس صحیح شو؟

جواب: صحیح دي خو په دې شرط چې د جامو نجاست بدن سره ونه لګیږي مثلاً ناپاکه جامه وچه وي.

په ناپاکه جامو کې په هیره باندې لمونځ کول

سوال: که په بدن یا جامه باندې ناپاکي لګیدلې وي د لمانځه په وخت یې هیره شي او لمونځ وکړي، نو ایا هغه لمونځ به بیا راګرځوي؟

جواب: که د ناپاکي وزن درې نیمې ماسې و یا که نجاست کلک نه و. نو د هغه خپربدل د یوې روپۍ برابر و، نو لمونځ وشو په دویم ځل کولو ته ضرورت نشته. که د دې نه زیات و. نو لمونځ به په دویم ځل کوی. [۲]

د بنګي انسان په وینځل شویو جامو کې لمونځ

سوال: که یو بنګي سړی یابنځه جامې ووینځي، نو په هغه کې لمونځ کیږي او که نه؟

جواب: د بنګي سړي یابنځې په وینځلو سره. خو جامې نه ناپاکه کیږي .نو له دې وجه نه په دې جامو کې لمونځ کول صحیح دي.

د غلا په جامو کې لمونځ کول

سوال: جناب مفتي صاحب! که یو سړی یوه جامه غلا کړي او بیا دغه جامه د یوې بلې جامې سره بدله کړي که هغه د قمیص بدل کې د یوبل سړي نه اخلي. نو ایا په دې بدله شوې جامه کې لمونځ ادا کیږي؟

جواب: ځنګه چې د غلا شی خرڅولو سره د هغې پیسې حلالې نه وي همدغه شان که په جامې سره جامه بدله شي، نو هغه هم حلاله نه ده او د غلا په جامو کې لمونځ کول مکروه دي. [۳]

۱] واشار باشتراطه طهارة الثوب الى انه لوحمل نجاسة مانعه فان صلوته باطلة..الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۸۱)

۲] وقدر الدرهم وما دونه من النجس المغلظ.....جازت الصلوة معه وان زادلم تجز...الخ.(هداية ج:۱ ص:۵۸، عالمگیری ج:۱ ص:٤۵)_

۳] (فرع)تكره الصلاة فى الثوب المغصوب وان لم يجد غيره لعدم جواز ..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

د بې اودسه لمانځه کفاره

سوال: ما د ښار په یو وړوکي شان جومات کې په یو امام پسې لمونځ وکړ. زه په مخکې صف کې وم. د قیام په حالت کې کله امام صاحب **ولا الضالین** پورې ورسید، نو ماته رایاد شو چې زما اودس نشته او ماته ددې خبرې هم علم و چې بغیرله اودس نه سجده کول سخته ګناه ده او جومات وړوکی شان دی دهغه صفونه د بازار د سړکه پورې رسیږي.او زما د هغه ځای نه راوتل ډیر ګران و ځکه زه په مخکې صف کې وم ما له د اوداسه نه پرته په امام پسې لمونځ وکړ او د سلام اړولو نه وروسته دویم ځل مې لمونځ داودس کولو سره کړی دی، مسئله داده چې له اوداسه پرته لمونځ کول څومره ګناه ده؟ او د بیا له پاره څه کول پکار دي؟ زه ددې ګناه څه کفاره ورکړم؟

جواب: اودس د لمانځه له پاره شرط دی له اوداسه پرته لمونځ کول سخته ګناه ده تاسو لمونځ په دویم ځل راوګرځولو په دې وجه ستاسو لمونځ وشو ،خوله اوداسه پرته لمونځ کول سخته ګناه ده که د جومات نه د وتلو موقع نه وي، نو د سلام اړولو نه وروسته هم هلته ناسته پکار ده او تاسو له اوداسه پرته لمونځ وکړ ددې کفاره توبه او استغفار دی.[1]

د ناپاک سړي دلمانځه حکم

سوال: که دشپې په خوب کې جامې ناپاکه شي او یو سړي ته په سهار کې ددې علم نه وي او هغه لمونځ هم وکړي او ورسره قرآن شریف هم ولولي ایا ددې لمانځه اوتلاوت به څه کفاره ادا کوي؟

جواب: د هغه لمونځ او تلاوت نه دی شوی[2] په دویم ځل دې وکړي کفاره یې هم داده چې په دې غلطي باندې استغفار وکړي.

د جنابت پر مهال د اغوستل شویو جامو سره د لمانځه حکم

سوال: چې د جنابت په حالت کې موږ پاکې جامې واغوندو او د پاکیدلو نه وروسته په هغو جامو کې له وینځلو پرته لمونځ کیږي اوکه نه؟

جواب: که په هغو کې څه نجاست نه وي، نو لمونځ کول په کې جائز دي.

.....بقیه د تیرمخ]..الانتفاع بملک الغیر قبل الاذن. (حاشیه الطحطاوی ص:۱۹۷،فصل فی المکروهات،طبع میر محمد کتب خانه)_

۱] عن ابی هریرة رضی الله عنه قال:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم:لا تقبل صلوة من احدث حتی یتوضا.رواه مسلم.(مشکوة ص:٤٠)_

۲]تطهیر النجاسة من بدن المصلی وثوبه والمکان الذی یصلی علیه واجب...الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:۵۸). ایضا:یجب علی المصلی ان یقدم الطهارة من الاحداث والانجاس علی ما قدمناه قال الله تعالی:وثیابک فطهر،وقال الله تعالی:وان کنتم جنبًا فاطهروا.(هدایة ج:۱ ص:۹۲باب شروط الصلوة التی تتقدمها)_

د ورو یا غټو میتیازو له ضرورت سره لمونځ کول

سوال: که یو سړی خاتته لمونځ کوي د لمانځه په دوران کې هغه ته د تشو متیازو ضرورت پیښ شو یا یې په خیټه کې سخت درد پیدا شو چې دهغه په وجه لیټرین ته د تلو ضرورت محسوس شي ایا په داسې صورت کې د لمونځ ختمولو سره د حاجت نه فارغ شي. یعنې لمونځ پریښودل شي؟ د پوښتنه کولو مقصد دا دی چې که د برداشت کولو سره لمونځ پوره کړي، نو لمونځ به وشي؟

جواب: که د ورو یا غټو بولو ضرورت ډیر زیات وي. نو لمونځ پریښودل پکار دي په داسې حالت کې لمونځ کول مکروه تحریمي دی[۱] او د دې راګرځول ضروري دي.[۲]

د لویو نوکانو سره لمونځ کول

سوال: که یوازې نوکونه غټ کړل شي او له هغو کې لمونځ و شي. نو په دې سره په لمانځه کې څه خرابي راځي او که نه؟

جواب: نوکونه غټول مکروه او د فطرت خلاف دي[۳] د لمانځه حکم دا دی چې که په نوکانو کې داسې یو شی کلک شي چې د هغه په وجه اوبه دننه نشي تللي. نو نه یې اودس کیږي او نه یې لمونځ کیږي او که نوکونه د دننه نه بالکل صفا وي. نو لمونځ یې صحیح دی[٤] د نوکانو لویولو رواج پته نه لګیږي په مسلمانانو کې د کوم تقلید له وجې نه راغلي دی.خو دا رواج د ډیر نفرت وړ دی.

غټو نوکونو سره لمونځ کول

سوال: ایا نوکونه غټول واقعي لویه ګناه ده؟.خو"اخبار جهان"او نورو اخبارونو کې لیکل شوي دي چې دا ګناه نه ده.بس دومره یې ویلي دي چې مکروه دي، نوکونو غټولو سره لمونځ کیږي؟چې ډیر زیات لوی شوی نه وي بس درمیانه انداز کې وي نو بیا څه حکم دی؟

۱]وفی اثر عبدالله بن ارقم......قال:سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول:اذا وجد احدكم الغائط فليبدا به قبل الصلاة.(نسائی ص:۱۳۷)،ایضا ویکره(ان یدخل فی الصلوة وقد اخذه غائط وبول)لقوله علیه الصلوة والسلام:لا صلوة بحضرة الطعام ولا وهو یدافعه الاخبثان.متفق علیه...الخ.(حلبی کبیر ص:۳٦٦)۔

۲] کل صلاة ادیت مع کراهة التحریم تجب اعادتها.وفی الشرح:الظاهر انه یشمل نحو مدافعة الاخبثین مما لم یوجب سجود اصلا.(شامی ج:۱ ص:٤٥٧،مطلب کل صلاة ادیت مع کراهة التحریم تجب اعادتها)۔

۳]عن عائشة رضی الله عنها قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:عشر من الفطرة...وقص الاظفار.(مشکوة ص:٤٤)

٤] وما تحت الاظافیرمن اعضاء الوضوء حتی لوکان فیه عجین یجب ایصال الماء الی ما تحته..الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:٤)

جواب: د مکروه نه مراد "مکروه تحریمي" دی کوم چې عملاً حرام وي[۱] دې ته ناجائز ویل کیږي. نن سبا چې کومې ښځې د ځناورو په شان نوکونه ساتي. ددې په حرام کیدو کې څه شك دی؟ په دې نوکونو باندې پلیتي هم لګیدلې وي. جراثیم ترینه هم پیدا کیږي. افسوس دی چې د مغربي معاشرت د تقلید له وجې نه مسلمانانو ته داسې لویې لویې خبرې په پوهه کې نه راځي. نبي کریم ﷺ نوکونو کټ کولو ته "فطرت" ویلي دي[۲]. له دې وجې نه د وحشي ځناورو په شان او د درندګانو په شان نوکونه غټول "د فطرت خلاف" عمل دی چې یو سلیم الفطرت انسان ته ددې نه نفرت کول پکار دي.

دجامې نجاست دې وویندلې خو غیر ضروري وهم دې نه کوي

سوال: زما شپږ بچي دي مشره لور مې د اتو کالو ده زه لمونځ کوم خو زما جامې پاکې نه پاتې کیږي چې کله د اوبو یو څاڅکي پریوځي، نو زه جامې بدلې کړم خو بیا مې هم په زړه کې شک وي خلک وایي چې د ښځې لمونځ کیږي اګر که د جامې یو طرف یې پاک وي.

جواب: د جامو پاکوالی د لمانځه له پاره شرط دی په ناپاکه جامو کې لمونځ نه کیږي. خو په دې کې د وهم د حده پورې مبالغه کول غلطه خبره ده. که په یقیني طور سره نجاست ولګیږي، نو هغه وویندلې ددې نه زیات وهم دی او دا خیال غلط دی چې د ښځې لمونځ کیږي اګر که دجامې یو طرف پاک وي د جامې پاکیدل چې څنګه دسړي له پاره په لمانځه کې شرط دي همدغه شان دښځې له پاره هم شرط دي[۳]

په تیاره کې لمونځ کول

سوال: زه تاسو نه دا پوښتنه کول غواړم چې ایا په تیاره کې لمونځ کیږي او که نه؟ زما ملګري وایي چې په تیاره کې لمونځ کیږي ایا دا خبره صحیح ده؟

جواب: که د تیارې له وجې نه د قبلې اړخ نه غلطیږي، نو هیڅ باک نشته لمونځ کیږي.

د لمونځ ګزار مخې ته چې پیزاروي نو د لمانځه څه حکم دی؟

سوال: په جومات کې اکثرخلک خپل پیزار د صفونو نه مخکې ږدي او عام طورسره چې خلک سجده کوي. نو مخکې پیزار کینبودل شوي وي په داسې صورت کې لمونځ کیږي او که نه؟

جواب: لمونځ کیږي په څپلیو که نجاست لګیدلی وي، نو دهغو پاکولوسره جومات ته راوړل پکار دي.

۱]وعلى المكروه تحريمًا وهو ماكان الى الحرام اقرب...الخ.(شامى ج:۱ ص:۱۳۱).

۲]عن ابى هريرة رضى الله عنه قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:الفطرة خمس: الختان، والاستحداد. وقص الشارب،وتقليم الاظفار،ونتف الابط.متفق عليه.(مشكوة ص:۳۸۰).

۳] تطهير النجاسة من بدن المصلى وثوبه والمكان الذى يصلى عليه واجب...الخ.(عالمگيرى ص:۵۸)_

د غلا له وجې نه چپل مخې ته کیښودلو سره لمونځ کول

سوال: که د چپلو د غلا کېدو ویره وي، نو ایا خپلې مخې ته یې کیښودلو سره لمونځ کیږي؟چې دویم داسې ځای نه وي یا یو خاص موقع باندې لکه د اختر په ورځ اکثر خلک چپل یا څپلې وغیره مخې ته ږدي او لمونځ کوي،په دې باره کې څه حکم دی؟

جواب: هو! چپل څپلې مخې ته کیښودلو سره لمونځ کول صحیح دي،بلکې غوره خبره ده چې خپلې مخې ته کیښودل شي ددې له پاره چې د انسان زړه پریشانه نه وي.

د کورسامان ته مخامخ لمونځ کول

سوال: زموږ په کور کې درې کمرې دي په درې واړو کې سامان دی موږ ټول کور والا چې لمونځ کوو، نو د کور سامان مو مخې ته وي. مثلا شوکیس، ټي وي وغیره څه خلک وایي چې د لمانځه په وخت کې دې هیڅ شی مخې ته نه وي یوازې دیوال دې وي،خو موږ مجبور یو کور وړوکی دی ما چې دا واوریدل ډیره پریشانه یم.

جواب: که مخامخ سامان وي، نو په لمانځه کې هیڅ باک نشته خلک بالکل غلط وایي، خو د ټي وي په کور کې ساتل ګناه ده.

د لمونځ ګزار مخې ته د اور حکم

سوال: چې اور مخې ته وي، نو لمونځ کول جائز دي اوکه نه؟

جواب: مکروه دي.[۱]

د لوبو او ټوکو په ځای کې لمونځ کول

سوال: په کومه کمره کې چې ټي وي، ریډیو، ټیپ ریکارډ یا ددې قسمه د موسیقي محفلونه کیږي یا نه کیږي او هغه ځای ددې کارونو له پاره خاص وي، نو ایا په هغه ځای کې لمونځ کول یعنې په هغه کمره کې لمونځ کول د قرآن کریم تلاوت کول جائز دي اوکه نه؟

جواب: کومه کمره چې د فضول کارونو له پاره خاص وي هلته لمونځ کول مکروه دي[۲] همدغه د فضول کارونو په وخت کې مکروه تحریمي که نه مکروه تنزیهي دي.

۱] ومن توجه فی صلاته الی تنور فیه نار تتوقد او کانون فیه ناریکره...الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:۱۰۸)۔
۲] تکره فی اماکن کفوق کعبة وفی طریق ومزبلة ومجزرة ومقبرة ومغتسل وحمام وبطن واد ومعاطن ابل وغنم...الخ.(الدر المختار مع الرد ج:۱ ص:۳۷۹)،ایضا مطلب تکره الصلاة فی الکنیسة تنبیه:یوخذ من التعلیل بانه محل الشیاطین کراهة الصلاة فی معابد الکفار لانها ماوی الشیاطین...الخ.(شامی ج:۱ ص:۳۸۰)۔

د بتانو مخې ته لمونځ کول

سوال: د پلاستیکد ډګډا ، هاتي، شیر وغیره د ځناورو تصویران د بتانوپه شکل کې وي دامخې ته کینبنودلو سره موږ لمونځ کیږي ؟

جواب: دا د بت پرستانو په شان دي په دې وجه جائز نه دي[۱] او ددې ګډاوو اخستل او خرڅول هم ناجائزدي.[۲]

د تصویرونو والا مال په دکان کې لمونځ ادا کول

سوال: زه په یو میډیکل ستهور باندې کار کوم د الله پاک په فضل باندې فرض لمونځ په جومات کې ادا کولو نه وروسته سنت او نفلونه په دکان کې ادا کوم څه مشران خلک وايي چې په دکان کې ستا لمونځونه نه کیږي ځکه په دکان کې د پیو په ډبو باندې او د دوایانو په پیکنګ باندې د ځناورو او حیواناتو او نورو قسمه تصویران جوړ شوي وي،زما په شان ډیر ورونړ به په دکانونو کې لمونځونو ادا کوي په دې سلسله کې وضاحت وکړئ؟

جواب: لمونځ خو به وشي، خو چې تصویران مخې ته وي، نو لمونځ مکروه دی[۳]که دا ډبې داسې کینبنودل شي چې تصویران یې بل اړخ ته شي، نو کراهت به یې هم لاړ شي.

تصویروالا بتن سره لمونځ کول

سوال: که په قمیص باندې داسې بتن(چې پرې د ځناورو تصویر جوړ شوی وي)لګیدلې وي او په دې قمیص کې لمونځ وکړل شي، نو ادا به شي؟

جواب: که تصویر صفا طور سره ښکاري، نو دې سره لمونځ کول مکروه دی.[۴]

د ټي وي والا کمره کې لمونځ کول یا تهجد

سوال: ایا په کومه کمره کې چې ټي وي کینبنودل شوی وي اودمابنام نه وروسته ټي وي بندکړل شي، نو د شپې لمونځ یا د تهجدو لمونځ پکې کول جائز دي؟ یعنی په کومه کمره کې

۱]ویکره ان یصلی وبین یدیه اوفوق راسه او علی یمینه او علی یساره او فی ثوبه تصاویر......واشدها کراهة ان تکون امام المصلی ثم فوق راسه ثم یمینه ثم یساره ثم خلفه هکذا فی الکافی.(عالمگیری ج:۱ ص:۱۰۷)۔

۲] عن جابر رضی الله عنه ان سمع رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول عام الفتح وهو بمکة:ان الله حرم بیع الخمر والمیتة والخنزیر والاصنام.(مشکوة ص:۲٤۱).والحاصل ان جواز البیع یدور مع حل الانتفاع.(الدر المختارمع رد المحتار ج:٥ ص:٦۹،باب البیع الفاسد)۔

۳] ویکره ان یصلی وبین یدیه.....اوفی ثوبه تصاویر.(عالمگیری ج:۱ ص:۱۰۷)۔

۴]ویکره ان یصلی وبین یدیه......اوفی ثوبه تصاویر......وهذا اذا کانت الصورة کبیرة تبدو للناظر من غیر تکلف،ولو کانت صغیرة بحیث لا تبدو للناظر الا بتامل لا یکره.(عالمگیری ج:۱ ص:۱۰۷).

چې تې وي پروت دی

جواب: په کور کې تې وي ساتل ګناه ده او ځومره پورې چې د مسئلي تعلق دی، نو په کوم وخت کې چې تاسو لمونځ کوئ او هغه وخت تې وي بندوي، نو په دې کمره کې لمونځ له کراهت پرته جائز دی او که تې وي شروع وي، نو په داسې ځای کې لمونځ کول مکروه دي او کوم ځای چې په فضول کارونو پورې خاص وي هلته هم لمونځ کول مکروه دي [۱]

د غیر مسلم په کور کې په فرش باندې لمونځ کول

سوال: د یو غیر مسلم په کور کې په فرش باندې د لمانځه د وخت کېدو په صورت کې لمونځ ادا کیږي ؟ چې کله د لیرې لیرې پورې جومات نه وي او د لمونځ قضاء کیدلو ویره وي؟

جواب: د ځمکې د وچیدلو نه وروسته هغه د لمونځ له پاره پاکه وي [۲] او ځای چې کله پاک وي، نو هلته لمونځ کیږي په دې وجه د غیر مسلم په کور کې په خالي فرش باندې په لمونځ کولو کې هیڅ باک نشته او که پاکه جامه یې خوره کړه، نو نوره هم غوره ده. [۳]

په قبضه شوې ځمکه باندې په جومات کې لمونځ کول

سوال: د چا په ځمکه باندې ئې قیمت ادا کولو نه پرته جومات جوړ شو، نو جائز ده؟

جواب: دا قبضه ده او په قبضه شوي ځای کې جومات جوړول صحیح نه دي په دې وجه په قبضه شوي ځای کې چې کوم جومات جوړ شوی دی تر څو چې د هغه مالک هغه وقف نه کړي په هغه باندې به د جومات احکام نه جاري کیږي [۴] او هلته لمونځ کول ګناه ده اګر چې لمونځ کیږي. [۵]

د کور نه خالي کونکي کرایه دار لمونځ

سوال: موږ تقریبا د پنځلس کلنو نه په یو کور کې د کرایه دار په حیثیت اوسیږو تقریبا د لسو کلنو پورې به موږ کرایه مالک ته لاس په لاس ادا کوله، خو وروسته د کور مالک وویل

۱] ویکره ان یصلی وبین یدیه......اوفی ثوبه تصاویر.......وهذا اذا کانت الصورة کبیرة تبدو للناظر من غیر تکلف،ولو کانت صغیرة بحیث لا تبدو للناظر الا بتامل لا یکره.(عالمگیری ج:۱ ص:۱۰۷)۔

۲]الارض تطهر بالیبس...الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:٤٤)۔

۳] تطهیر النجاسة واجب من بدن المصلی وثوبه والمکان الذی یصلی علیه...الخ.(هدایة ج:۱ ص:٥٤)۔

٤] افاد ان الواقف لا بد ان یکون مالکه وقت الوقف ملکاباتا ولو بسبب فاسد وان لایکون محجورًا عن التصرف حتی لو وقف الغاصب المغصوب لم یصح وان ملکه بعد بشراء او صلح.(فتاوی شامی ج:٤ ص:۳٤۹،کتاب الوقف،مطلب قد یثبت الوقف بالضرورة)۔

٥] وکذا تکره فی اما کن:کفوق کعبة وفی طریق ومزبلة......وارض مغصوبة او للغیر.(الدر المختار)وفی الواقعات:بنی مسجدًا علی سور المدینة،لا ینبغی ان یصلی فیه،لانه حق العامةفلم یخلص لله تعالی کالمبنی فی ارض مغصوبة......فالصلاة فیها مکروهة تحریمًا فی قول وغیر صحیحة له فی قول آخر.(ردالمحتار ج:۱ ص:۳۸۱،مطلب فی الصلاة فی الارض المغصوبة)۔

چې کور خالي کړئ موږ د کور خالي کولو نه انکار وکړ تر دې چې مالک په کورټ کې په موږ باندې د کور خالي کولو کیس چلاو په کیس چلیدلو کې تقریبا شپږ کاله وشو کرایه موږ په کورټ کې جمع کوو. جناب عالي!اوس ستاسو نه پوښتنه داده چې خینوخلکو موږ ته وویل چې په کوم کور کې تاسو لمونځ کوئ، نو ستاسو لمونځ له اجازې پرته ناجائزدی د لمونځ کولو له پاره د مالک نه د لمانځهٔ اجازه غوښتل ضروري دي اوکه نه،دویم دا چې د کور د مالک موږ سره خبرې هم بندې دي تاسو بیان کړئ چې زموږ لمونځ جائز دی اوکه نه؟ او موږ چې څومره لمونځونه په کور کې ادا کړي دي هغه ټول ضائع شو؟

جواب: د شریعت مطابق د کرایه دار په ذمه باندې د مالک په مطالبه باندې کور خالي کول لازمي دي او د نه خالي کولو په صورت کې هغه قبضه کونکی (غاصب) دی[۱] او د قبضې په ځمکه کې لمونځ نه قبلیږي[۲] ستاسو لمونځونه فقهي فتوا سره خو صحیح دي، خو د قبضې په کور کې د اوسیدلو په وجه تاسو گنهګار یئ د کور مالک راضي کول او کور هغه ته سپارل واجب دي.

په قبرستان کې جوړشوي جومات کې لمونځ کول جائز دي

سوال: حدیث نبوی ﷺ دی چې په قبر کې دننه او د قبر د پاسه لمونځ نه کیږي،دا حدیث ما په بخاري شریف کې ولوست ددې په رڼاکې تاسومهرباني وکړئ تاسودا بیان کړئ چې په دې جوماتونو کې د کومو نه لاندې چې قبرونه دي خو د ستنو په ذریعه څو فټه وچت فرش جوړولو سره د جومات تعمیر شوی دی لمونځ جائز دی اوکه نه؟ په دې جوماتونو کې د لمونځ گزار تعداد هم ډیر وي.

جواب: په قبرستان کې لمونځ کول مکروه دي ،خو که هلته جومات وي چې په هغه کې د لمونځ کونکي مخې ته قبرونه نه وي، نو لمونځ له کراهت پرته صحیح دی. ځکه په داسې جوماتونه چې په په سوال کې ذکرشوي دي په هغه کې لمونځ له کراهت پرته جائز دی او د حدیث شریف منعه دې ته شامله نه ده.[۳]

۱] وعلى الغاصب ردالعين المغصوبة معناه مادام قائمًا لقوله عليه السلام على اليد ماأخذت حتى ترد،وقال عليه السلام:لا يحل لاحد ان ياخذمتاع اخيه لاعباولا جادا فان اخذه فليرده عليه.(الهداية ج:۳ ص:۳۷۱، كتاب الغصب،طبع شركت علميه ملتان،تبيين الحقائق ج:٦ ص:۳۱۵،كتاب الغصب)۔

۲] اوگوری تیره شوی حاشیه (وكذا تكره فى اما كن:كفوق كعبة وفى طريق ومزبلة......الخ (الدر المختار) وفى الواقعات:بنى مسجدًا ...الخ (ردالمحتار ج:۱ ص:۳۸۱،مطلب فى الصلاة فى الارض المغصوبة)۔

۳] ولاباس بالصلوة فيها اذاكان فيها موضع اعد للصلاة وليس فيه قبر ولانجاسة كما فى الخانية ولا قبلته الى قبر حلية.(شامى ج:۱ ص:۳۸۰)۔

د جمعې په لمانځه کې د فرضو او سنتو نیت

سوال: د جمعې د لمانځه د فرضو او سنتو د دواړو نیت د جمعې کوو یا یوازې د فرضو نیت د جمعې کوو او د سنتو نیت د ماسپښین کوو؟

جواب: په فرض او سنت دواړو کې د جمعې د فرضو او د سنتو نیت کیږي، خو په سنتو کې د مطلق لمونځ نیت کول کافي دي ددې له پاره د وخت مقررولو ضرورت نشته.[۱]

که مقتدي په نیت کې د غلط وخت نوم واخیست نو څه به کیږي؟

سوال: که مقتدي له امام سره د جمعې په لمانځه کې د وخت په یادولو کې غلطي وکړي، یعنې وخت د ماسپښین دی او دی په جمعه کې په لومړي رکعت کې د رکوع نه مخکې شامل شو ،خو د ماسپښین په ځای یې د مازدیګر نوم واخیست ، په دې صورت کې به اوس دا لمونځ کونکی څه کوي؟ د هغه دا لمونځ وشو یا به یې په دویم ځل کوي؟

جواب: نیت د زړه کاردی[۲]،که په زړه کې یې اراده د ماسپښین دلمانځه وه، خو په غلطي سره یې د خولې نه د ماسپښین په ځای مازدیګر ووت، نو لمونځ صحیح شو.[۳]

په فاسد لمونځ کې څنګه نیت پکاردی

سوال: د لمونځ په دویم ځل کولو څه طریقه ده؟ لمونځ ګزارو دا محسوسه کړه چې غلطي وشوه لمونځ دې دویم ځل وشي، که هغه دویم یا دریم رکعت کوي او لمونځ څلورم رکعت دی په دې صورت کې هغه څه وکړي کوم لمونځ چې هغه غلط کړی دی کله چې هغه یې په دویم ځل کوي، نو په نیت کې د هغه ذکر کول ضروري دي چې زه لمونځ په دویم ځل کوم؟

جواب: که په لمانځه کې داسې غلطي وشي چې په هغه سره لمونځ فاسد شي، نو بیا د هغه په دویم ځل کولو ضرورت پیښیږي او کله چې لومړی لمونځ فاسد شو، نو فرض به د هغه په ذمه وي[۴]

دفرضو نیت کول پکار دي،ددویم ځل لمانځه نیت یې خپله کیږي.[۵]

۱] ویکفیه مطلق السنة للنفل والسنة والتراویح هو الصحیح کذا فی التبیین.(عالمگیری ج:۱ ص:٦٥)_

۲]والشرط ان یعلم بقلبه ای صلاة یصلی...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۹۲)_

۳] وفی القنیة عزم علی صلاة الظهر وجری علی لسانه نویت صلاة العصر یجزئه...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۹۳)_

٤] واما بیان مایفسد الصلاة فالمفسد لها انواع منها الحدث العمد قبل تمام ارکانها بلا خلاف حتی یمتنع علیه البناء.(بدائع الصنائع ج:۱ ص:۲۲۰،فصل بیان ما یفسد الصلاة)_

۵] والشرط ان یعلم قلبه ای صلاة یصلی...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۹۲)_

د نیت الفاظ د زړه د متوجه کولو له پاره په خولې ادا کول

سوال: ایا په ژبې سره د لمانځه نیت کول د قرآن کریم او احادیثو نه ثابت دي؟

جواب: په ژبې سره د لمانځه نیت ویل نه د قرآن کریم او احادیثو نه ثابت دي او نه د مخکې امامانو نه. په دې وجه اصل نیت یوازې د زړه دی[۱]، خو په خلکو باندې د وسوسو خیالونو او فکرونو غلبه وي چې د هغه په وجه یې د نیت په وخت کې زړه متوجه نه وي. د زړه د متوجه کولو له پاره متاخرینو فتوا ورکړې ده چې د نیت الفاظ په ژبې سره هم ادا کول غوره دي چې د ژبې په وینا سره زړه متوجه شي[۲]

د جمعې په لمانځه کې د اقتداء او امامت نیت کول په زړه کې کافي دي

سوال: مقتدیان د جمعې په لمانځه کې داسې وایي چې په دې امام پسې. خو امام صاحب چې کله د لمونځ کونکو نه مخکې په مصلی باندې وي ایا هغه ته هم دا ویل پکار دي چې مخکې ددې مقتدیانو نه؟ په دې باره کې په تفصیل سره خبر راکړئ؟

جواب: په ژبې سره دوینا ضرورت خو مقتدیانو ته هم نشته یوازې دا نیت کول کافي دي چې زه ځانته لمونځ نه کوم د امام سره یې کوم امام له هم نیت کول پکار دي چې زه ځانته لمونځ نه کوم بلکې خلکوته لمونځ ورکوم.

د نیت غلطي په سجده سهوه سره نه صحیح کیږي

سوال: د ماسپښین مازدیګر یا ماښام لمونځ په جمعې سره یا ځانته کولو په وخت کې یې د ماسخوتن نیت وکړ، په رکوع کې د تلو په وخت یا په سجده کې یې فکرشو، ایا په نیت ماتولو سره به په دویم ځل نیت کوي یا سجده سهوه به کوي؟ خو د جمعې سره خو سجده سهوه نه شي کولی په داسې صورت کې څه وکړل شي؟

جواب: نیت په اصل کې د زړه د قصد او ارادې نوم دی[۳] او په ژبې سره یوازې ددې ارادې ترجماني کیږي، که په زړه کې توجه مثلاً: د ماسپښین د لمانځه وه خو د ژبې نه د مازدیګر یا ماسخوتن لفظ ووت، نو لمونځ صحیح دی او که په زړه کې یې خیال هم نه و، نو د لمانځه نیت

---

۱ [والحق انهم انما ذکروا العلم بالقلب لافادة ان النیة انما هی عمل القلب وانه لایعتبر باللسان...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۹۲)۔

۲ [ونقل عن بعضهم ان السنة الاقتصار علی نیة القلب، فان عبر عنه بلسانه جاز...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۹۳) وفی الاصل النیة ان یقصد بقلبه فان قصد بقلبه وذکر بلسانه فهو افضل عندنا.(خلاصة الفتاوی ج:۱ ص:۷۹)۔

۳ [فالنیة هی الارادة للفعل...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۹۲)۔

تړلو سره دې لمونځ له سر نه وکړي د نیت غلطي په سجده سهوې سره نه صحیح کیږي [۱]

د امام د تکبیر نه وروسته د نیت کونکي لمونځ صحیح دی

سوال: زه په جومات کې داسې شامل شوم چې امام تکبیر ویلو سره نیت وتاړه او زما په صف کې ماسره څه لمونځ کونکي داسې دي چې هغوی اوسه پورې نیت نه دی تړلی او ما د هغوی نه مخکې نیت تړلی دی، نو ایا زما دا کار صحیح دی؟

جواب: تاسو د امام د تکبیر نه وروسته نیت تړلی دی، نو ستاسو لمونځ صحیح دی که نورو تړلی وي او که نه وي له هغو سره ستا هیڅ کار نشته.[۲]

د وترو په نیت کې د ماسخوتن ویل ضروري نه دي

سوال: د وترو نیت څنګه کیږي ؟ ایا په وخت کې یې د ماسخوتن وخت وویل شي؟

جواب: دماسخوتن د ویلوضرورت نشته،خودا نیت کول ضروري دي چې زه دنن وترادا کوم.[۳]

نیت کې یوازې دلمونځ تاکل کافي دي درکعتونو شمیر ضروري نه دی

سوال: د لمانځه نه مخکې چې څومره رکعتونه موږ کوو دهغه تعداد او د نیت الفاظ ادا کول ضروري دي او که یوازې په زړه کې نیت کول کافي دي؟

جواب: نیت خو په زړه کې وي که د زړه د متوجه کولو له پاره په خولې سره نیت وویل شي چې فلانی لمونځ کوم ،نو جائز ده د رکعتونو د تعداد بیانولو ضرورت نشته.[۴]

په زړه کې د نیت کولو نه وروسته که د خولې نه غلط نیت ووت نو لمونځ صحیح دی

سوال: ځینې وخت موږ په بیړه کې غلط نیت وتړو لکه موږ څلور سنت کوو،خو موږ د دوو سنتو نیت وکړو. نو په دې صورت کې څه کول پکار دي؟

جواب: نیت په اصل کې له ژبې سره نه کیږي. بلکې دا د زړه کار دی[۵]که په زړه کې اراده د څلورو رکعتونو وه او د ژبې نه د دوو لفظ ووت، نو نیت صحیح دی[۱]او په سنتو کې خو

۱] لونوی الظهر وتلفظ بالعصر فانه یکون شارعا فی الظهر...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۹۸)_

۲] اذا انتظرتکبیرالامام ثم کبربعد ماکبرالامام یصح شروع فی صلوة الامام..الخ.(خلاصة الفتاوی ج:۱ ص:۸۰)

۳] وفی الوتری ینوی صلاة الوتر کذا فی الزاهدی.(عالمگیری ج:۱ ص:٦٦)_

٤]وفی الاصل النیة ان یقصد بقلبه فان قصد بقلبه وذکربلسانه فهوافضل عندنا(خلاصة الفتاوی ج:۱ ص:۷۹)

٥] والشرط ان یعلم بقلبه ای صلاة یصلی وادناها مالوسئل لامکنه ان یجیب علی البدیهة وان لم یقدر علی ان یجیب الا بتامل لم تجز صلاته...الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:٦٥)_

يوازې د لمونځ نيت كول كافي دي كه د څلورو په ځاى د دوو يا د دوو په ځاى د څلور لفظ وويل شي، يا له سره د ركعتونو ذكر ونه شي .بيا هم د سنتو نيت صحيح كيږي [۲]

د لمانځه د نيت الفاظ په هره ژبه كې ويل صحيح دي

سوال: زموږ د كلي خلك د لمانځه نيت داسې كوي څلور ركعته د ماسپښين فرض په دې امام پسې د كعبې شريفې په لور او لمونځ شروع كړي د لمانځه دا نيت كول صحيح دي او كه يوازې په عربي كې كوم الفاظ دي هغه ويل جائز دي؟

جواب: نيت د زړه كار دى . يعنې په زړه كې دا خيال برابرول چې د فلاني وخت لمونځ كوم. په ژبې سره نيت كول ضروري نه دي، خو كه په ژبې سره يې ووايي كه هغه په هره ژبه كې وي جائز دى. [۳]

د قبلې نه په څومره كوږوالي كې لمونځ جائز دى؟

سوال: زموږ يعنې د ايشيا (اسيا) والا قبله مغرب طرف ته ده. كه څوك لږ هم شمال يا جنوب طرف ته شي، نو ايا د هغه لمونځ كيږي؟

جواب: كه معمولي كوږ والى وي، نو لمونځ يې كيږي او كه (۲۵ د ګري) يا له دې نه زيات وي. نو بيانه كيږي. [۴]

كه مسافر ته قبله معلومه نه وي نو څه وكړي

سوال: كه مسافر د سفر په دوران كې يو داسې ځاى كې قيام وكړي چې هلته د قبلې د طرف اندازه معلومه نه وي، نو بيا څه حكم دى؟

جواب: اول خو دې له چا نه پوښتنه وكړي، كه هلته څوك ښودونكى نه وي، نو خپله دې سوچ وكړي د غور او فكر كولو نه وروسته يې چې كوم طرف ته خيال لاړو قبله به هم هغه طرف ته وي هغه طرف ته دې لمونځ وكړي. [۵]

۱] وقيد بنية التعيين لان نية عدد الركعات ليست بشرط فى الفرض والواجب،لان قصد التعيين مغن عنه ولو نوى الظهر ثلاثاً والفجر اربعاً جاز...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۲۹۸)۔

۲] ويكفيه مطلق النية للنفل والسنة والتراويح هو الصحيح كذا فى التبيين.(عالمگيرى ج:۱ ص:۶۵)۔

۳] النية ارادة الدخول فى الصلاة والشرط ان يعلم بقلبه اى صلاة يصلى.......ولا عبرة للذكر باللسان فان فعله لتجتمع عزيمة قلبه فهو حسن كذا فى الكافى.(عالمگيرى ج:۱ ص:۶۵)۔

٤] وسياتى فى المتن فى مفسدات الصلوة انها تفسد بتحويل صدره عن القبلة بغير عذر فعلم ان الانحراف اليسير لا يضر وهو الذى يبقى معه الوجه او شيء من جوانبه مسامتاً لعين الكعبة او لهوائها بان يخرج الخط من الوجه او من بعض جوانبه ويمر على الكعبة او هوائها مستقيماً...الخ.(شامى ج:۱ ص:۴۳۰) تفصيل دپاره اوګورئ سمت قبله، بشمول جواهر الفقه ج۱ ص۲۲۷ تا ۲۷۲)۔

۵] وان كان عاجزًا بسبب الاشتباه وهو ان يكون فى المفازة فى ليلة مظلمة..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

ړانده ته د بل سړي نه د قبلې اړخ معلومول ضروري دي

سوال: ړوند سړي که د قبلې په ځای شمال يا جنوب طرف ته لمونځ وکړ. نو د هغه لمونځ کيږي؟او که د ليدونکي له پاره ضروري ده چې دهغه مخ واړوي جواب ضرور راکړئ ستاسو به ډيره مهرباني وي

جواب: د ړوندسړي له پاره ضروري ده چې هغه له بل سړي سره د خپلې قبلې اړخ صحيح کړي، که له پوښتنې پرته يې خپله يو اړخ ته مخ کړ او هغه اړخ د قبلې نه و. نو د هغه لمونځ نه کيږي او که د لمانځه په دوران کې د قبلې د اړخ نه بيرته شي، نو په لمانځه کې دننه دې هغه دقبلې طرف ته کړل شي.[۱]

که د جومات محراب قبلې طرف ته برابر نه وي نو څه کول پکار دي؟

سوال: جومات جوړ شو، خو محراب يې د قبلې نه د (۲۰ ډګري) په مقدار کوږ دی. هم په دې حال کې پنځه کاله وشو لمونځونه مو وکړل اوس ايا يوازې محراب بدل کړو يا که محراب او جومات په دويم ځل جوړ کړو؟

جواب: غوره خو داده چې محراب صحيح کړل شي چې لمونځ کونکی بغير د کوږ والي د قبلې صحيح اړخ ته مخ کړي تر څو چې محراب صحيح شوی نه وي، نو د (۲۰ ډګري)کوږ والي ګنجائش شته کوم لمونځونه چې شوي دي هغه صحيح دي.[۲]

د ناپوهي له وجې د قبلې مخالف طرفته ادا شوي لمونځونه

سوال: شهداد پور کې يو جومات دی چې پنځوس کاله وروسته شهيدشوی دی او اوس دوباره د نوی جومات تعمير شروع دی،اوس معلومه شوه چې تيره شوې زمانه کې ددې قبله صحيح نه وه او له پوره انتظام او اهتمام سره به جمعه پکې کيده او لمونځ کونکو به د ناپوهي له وجې له قبلې نه غلط طرفته لمونځ کاوو.اوس نوي حيثيت سره د قبلې طرف صحيح شوی دی،تاسو د قرآن او سنت په رڼا کې ووايئ چې پنځوس کالو پورې کوم غلط طرف ته لمونځونه شوي دي. نو ايا دغه لمونځونه به قبول شي او که نهٔ؟

...بقيه د تيرمخ]..او لاعلم له بالامارات الدالة على القبلة فان كان بحضرته من يساله عنها لايجوز له التحرى لما قلنا بل يجب عليه السؤال...فان لم يكن بحضرته احد جاز له التحرى..الخ.(البدئع الصنائع ج:۱ ص:۱۱۸)

۱] ومفاده ان الاعمى لا يلزمه امساس المحراب اذالم يجد من يسئله،وانه لوترک السؤال مع امكانه واصاب القبلة جازت صلاته والا فلا.(شامى ج:۱ ص:٤۳٤)ـ

۲] فعلم ان الانحراف اليسير لا يضر،وهو الذى يبقى مع الوجه او شىء من جوانبه مسامتا لعين الكعبة او لهوائها، بان يخرج الخط من الوجه او من بعض جوانبه ويمر على الكعبة اوهوالها مستقيما...الخ.(شامى ج:۱ ص:۴۳۰)ـ

جواب: اوس یې قبله صحیح کړئ او کوم لمونځونه چې مخکې شوي دي، نو هغه ادا شوي دي د هغو په باره کې د پریشان کیدو ضرورت نشته [۱]

مصلی(جای نماز) د قبلې په طرف خوروول پکار دي

سوال: مخکې زما خور په کلی کې اوسیده اوس ښار ته راغلې ده.د لمونځ کولو دوران کې هغه مصلی دیوال سره نژدې بالکل نیغه خوروي او موږ یې چپ طرفته یعنې معمولی کوږوالي سره خوروو ،تاسو دوی ته ووایئ چې دد ې طریقه صحیح ده او که نه؟

جواب: د قبلې په طرف خوروول پکار دي.اوس ماته څه معلومه ده چې ستاسو دیوال د قبلې په طرف دی او که نه دی.

په ریل ګاډي کې هم مخ قبلې ته کول ضروري دي

سوال: ځینې حضرات د ګاډي په برتهه باندې کیني او شمالاً جنوباً هم د قبلې څه پرواه نه کوي او وايي چې په ګاډي کې مخ قبلې ته کول ضروري نه دي.ایا دا خبره صحیح ده؟

جواب: ګاډي کې د لمونځ کولو دوران کې مخ په قبله دربدل او که په دریدو باندې یې قدرت وي، نو د قیام(دریدلو)په حالت کې لمونځ کول ضروري دي ،که نه لمونځ یې نه کیږي،او دا خبره غلطه ده چې په ګاډي کې مخ قبلې ته کول ضروري نه دي.[۲]

کوم ځای چې قبله ښوونکی څوک نه وي
هلته غلط شوی لمونځ صحیح دی

سوال: موږ په یو تفریح ګاه کې وو، هلته د ماښام اذان وشو، موږ د قبلې معلومولو کوشش وکړ، معلومه نه شوه، نو موږ دخپلې اندازې سره لمونځ وکړ.کله چې لمونځ پای ته ورسید ، نو یو کس وویل چې تاسو غلط طرف ته لمونځ وکړ.دقبلې طرف دادی. اوس معلومه شوه چې موږ د جنوب په طرف باندې لمونځ کړی و، ایا لمونځ په دویم ځل کول پکار دي؟ که په دویم ځل لمونځ کول پکاروي، نو یوازې فرض لمونځ به کوو او که سنت به هم ورسره کوو؟

جواب: که دغه وخت کې څوك قبله ښوونکی موجود نه و او په خپل سوچ او فکر سره تاسو لمونځ کړی وي، نو لمونځ وشو.په دویم ځل دراګرځولو ضرورت نشته.[۳]

---

[۱] فلعلم ان الانحراف الیسیر لایضر وهوالذی یبقی مع الوجه اوشیء من جوانبه مسامتا لعین الکعبة او لهوائها بان یخرج الخط من الوجه او من بعض جوانبه ویمر علی الکعبة اوهوئهامستقیمًا...الخ.(شامی ج:۱ ص:۴۳۰)

[۲] لایجوزلاحد اداء فریضة ولانافلة ولاسجدة تلاوة ولاصلاة جنازة الامتوجها الی القبلة.(عالمگیری ج:۱ ص:۶۳)

[۳] وان اشتبهت علیه القبلة ولیس بحضرته من یساله عنها،اجتهد وصلی فان علم انه اخطا بعد ما صلی لایعیدها. (عالمگیری ج:۱ ص:۶۴).

که په بېړۍ(بحري جهاز) کې قبله معلومه نه وي څه وکړل شي

سوال: که په بېړۍ کې که قبله معلومه نه وي، نو بيا کوم طرفته لمونځ وکړل شي؟يو کس وايي چې که ابادي په نظر راشي، نو د ابادي نبې طرفته مخ کولو سره دې لمونځ وکړل شي.ايا دا خبره صحيح ده؟

جواب: د قبله نما يا د قطب نما په ذريعې سره قبله معلومه کړئ.که څوك ښوونکی موجود نه وي، نوله غور اوفکر کولو سره چې کوم طرف ته د قبلې اړخ معلوم شي، نو هغه طرفته لمونځ وکړئ.د ابادۍ طرفته مخ کول غلط دي.[۱]

ايا په حطيم شريف کې لمونځ کوونکي هرطرفته مخ کولو سره لمونځ کولی شي

سوال: حطيم شريف د خانه کعبې يوه برخه ده،خانه کعبه کې دننه چې سړی کوم طرفته مخ کړي، نو لمونځ کولی شي،ايا په حطيم شريف کې هم ددې خبرې اجازه ده چې کوم طرفته غواړي، نو لمونځ کولی شي؟

جواب: نه!حطيم شريف کې د بيت الله شريف طرفته مخ کول ضروري دي، که نه لمونځ نه کيږي.[۲]

لومړۍ قبله (بيت المقدس) ته مخ کول ، کيناستل يا سجده کول

سوال: مولانا صاحب! اکثرلمونځ ګزار حضرات د جمعې فراغت نه وروسته لومړۍ قبلې ته مخ کولو سره وظائف کوي او دعا ګانې کوي او لومړۍ قبلې طرف ته سجده هم کوي ايا هغه اړخ ته سجده کول شرعي اعتبار سره صحيح ده، يا هغه اړخ ته سجده کول منع او ګناه ده؟ په دې باندې هم د احاديثو او فقه حنفي مطابق رڼا واچوئ.

جواب: قبلې طرف ته ناسته کولو سره وظائف کول او دعا ګانې لوستل، خو ډيره ښه خبره ده . خو لومړۍ قبلې(بيت المقدس) طرف ته مخ کول يا هغه طرف ته سجده کول غلط دي. ځکه هغه اوس قبله نه ده پاتې، بلکې منسوخ شوې ده.[۳]

---

[۱] وان اشتبهت عليه القبلة وليس بحضرته من يساله عنها اجتهد وصلى.(عالمگيرى ج:۱ ص:٦٤).

[۲] ولو صلى مستقبلاً بوجهه الى الحطيم لايجوز.(عالمگيرى ج:۱ ص:٦٣).

[۳] ماجعلنا القبلة التى كنت عليها.....الجعل اما متعد الى مفعول واحد......اما متعد الى مفعولين ومفعوله الثانى محذوف اى ماجعلنا القبلة التى كنت عليها منسوخة...الخ.(تفسير مظهرى ج:۱ ص:۱٤٠)۔

قبلې طرف ته پښې کول

سوال: که موږ قبلې طرف ته پښې کړو، نو ايا زموږ به د څلوينښتو ورځو لمونځونه ضائع شي؟

جواب: د قبلې قصدا بې عزتي کول، خو کفر دی او پرته له قصد او ارادې نه هم داسې کار نه دي کول پکار کوم چې د ادب خلاف وي، خو له دې سره لمونځ نه ضائع کيږي.[1]

په کوم جای نمازبا ندې چې د رسول الله د روضې تصوير وي په هغه با ندې لمونځ کول څنګه دي؟

سوال: تاسو به کتلي وي چې په اکثر جای نمازونو باندې دخانهٔ کعبې او د روضې مبارکې تصويرونه جوړ شوي وي، امامان حضرات د خطبې په وخت په منبر باندې جای نماز خوړولو سره په هغه باندې کيني زه خو دا ډير بده ګنم. ځکه چې په دې طريقې سره د خانه کعبې او د رسول اللهﷺ د روضې بې ادبي کيږي. زما د ناقص خيال مطابق خو به داسې جای نماز باندې ولاړه هم نه ده پکار. تاسو په دې سلسله کې صحيح جواب راکړئ او دا هم بيان کړئ چې ايا زما هغه لمونځونه وشو اوکه نه؟ په کوم کې چې ما د خطبې د اوريدلو نه زيات د امام صاحب بې ادبې ته متوجه وم.

جواب: د نقشې والاجای نماز باندې لمونځ کولو ته فقهاء کرامو خلاف اولى ويلي دي چې خيال دنقش او ښکلا طرف ته لاړ نه شي. باقي د بې ادبي تړون په عرف باندې دی ستاسو لمونځونه شوي.[2]

په جای نمازبا ندې د بيت الله شريف، مسجد اقصى يا د جومات تصوير جوړول شرعا څنګه دي؟

سوال: په مصلى(جای نماز) باندې چې کوم تصويرونه جوړيږي ايا دا جائز دي؟حالانکې تصوير وېستل په اسلام کې منع دي؟ځينې خلک د خانه کعبې تصويرونه او دغه شان د نورو مقدسو ځايونو تصويرونه مخامخ ساتي،ايا ددې ساتل جائز دي؟ځکه چې دې سره د تصويرانو د عبادت احساس کيږي،دې باره کې څه حکم دی؟

۱] وكذا الاستهزاء على الشريعة الغراء كفر،لان ذلک من امارات تكذيب الانبياء، قال ابن الهمام:وبالجملة فقد ضم الى تحقق الايمان اثبات امور الاخلال بها اخلال بالايمان اتفاقاً كالسجودلصنم وقتل نبى او الاستخفاف به اوبالمصحف اوالكعبة...الخ.(شرح فقه الاكبرص:۱۸۶،طبع دهلى)

۲] عن انس رضى الله عنه قال:كان قرام لعائشة سترت به جانب بيتها فقال النبى صلى الله عليه وسلم: اميطى عنا قرامک هذا فانه لاتزال تصاويره تعرض فى صلاتى.(بخارى ج:۱ ص:٥٤)ـ

جواب: جائز دي [۱]

داسې جاى نماز با ندې لمونځ كول چې د بيت الله شريف تصوير پرې موجود وي

سوال: ن سبا جاى نمازونو باندې د كعبې مباركې او د جومات نبوي نقش جوړ وي. ايا ددې جاى نمازونو استعمال صحيح ده؟

جواب: په دې جاى نمازونو خو د كعبې مباركې او د مسجدنبوي تصويرونه وي او موږ په خپله بيت الله شريف او جومات نبوي شريف كې كينو. دې سره مه پريشان كيږئ. ددې جاى نمازونو استعمال صحيح دى.

كوم جاى نماز با ندې چې د جومات د گنبد ډيزائن وي هغه با ندې لمونځ كول

سوال: جاى نماز باندې د خانه كعبې او د ځينې جوماتونو په صفونو باندې د جومات د گنبد وغيره ډيزائن وي، په دې باندې د لمونځ كونكو پښې هم لگيږي او هسې هم جاى نماز په پښو كې كېښودل كيږي، ايا دا جائز دي؟

جواب: د خانه كعبې تصوير يا د بل يوجومات تصوير چې عام طور په جاى نمازونو باندې جوړ شوى وي، نو ددې استعمال صحيح ده ځكه چې په خپله په خانه كعبه كې داخليدل او. دغه شان په بل جومات كې داخليدل جائز دي. [۲]

چې مصلى پرته (خوره) وي نو ايا شيطان پرې لمونځ كوي؟

سوال: يواځې والي كې لمونځ كوونكي چې كله لمونځ وكړي، نو د مصلى (جاى نماز) د ښي طرف نه څه برخه راواړوي، عام تاويل دادى چې كه پوره جاى نماز دغه شان خور پريښودل شي. نو شيطان په دې باندې لمونځ كوي، ددې شرعي حيثيت څه دى؟

جواب: د شيطان دلمونځ كولو خبره غلطه ده، جومات كې خوڅلورويشت ساعته صفونه خواره وي.

د جاى نماز طرف اړول څنگه دي؟

سوال: ځينې خايونو كې ليدل شوي دي چې د لمونځ ادا كولو نه وروسته د جاى نماز يو طرف اړول كيږي، ايا دا هم د څه روايت نه ثابت دي؟

جواب: لمونځ كولو نه وروسته د جاى نماز اړول يوازې يو رواج دى، كه ضرورت وي، نو راټولول پكار دي او دا كومه خبره چې مشهوره ده چې كه جاى نماز پريښودل شي. نو شيطان

---

[۱] اولايكره تمثال غيرذى الروح كذا فى النهاية. (عالمگيرى ج: ۱ ص: ۱۰۷).
[۲] اولايكره تمثال غيرذى الروح كذا فى النهاية. (عالمگيرى ج: ۱ ص: ۱۰۷).

پرې لمونځ کوي، نو دا خبره فضول ده.

چې د جومات تصویر پرې جوړ شوی وي نو د داسې جای نماز پاکولو څه طریقه ده؟

سوال: د داسې جای نماز وغیره څنګه وینځل پکار دي چې جومات پرې جوړ شوی وي؟اوبه وغیره یې چېرته وغورځول شي؟

جواب: که جای نماز ناپاك شي، نو ښکاره خبره ده چې هرکله دا وینځل کیږي، نو اوبه به ناپاکه وي او د ناپاکه اوبو د ادب هیڅ مطلب نشته.

د زوړ شوي جای نماز احترام څنګه وکړل شي؟

سوال: که جای نماز زوړ شي یا وشلیږي، نو له دې سره څه کول پکار دي؟جومات کې ورکړل شي یا کور کې کېښودل شي؟

جواب: دا داسې طریقې سره ضائع کول پکار دي چې بې احترامي یې ونه شي. جومات کې د ورکولو ضرورت نشته، کور کې دې حفاظت سره کېښودل شي یا دې احترام سره ضائع کړل شي.

مشکوک جای نماز باندې لمونځ کول

سوال: زموږ د علاقې د صوبايي اسمبلۍ ممبر د علاقې مرکزي جامع جومات لپاره کوم چې اوس جوړ شوی دی،هغه له پاره یې کارپټ او جای نمازونه ورکړي دي،هغه جومات کې خواره کړل شول.مسئله دا ده چې ځینې خلک پرې لمونځ نه کوي،د هغوی وینا داده چې دی یوڅو کاله وړاندې ډیر زیات غریب و ،خو اوس د کروړونو مالك دی، کوم چې یې ناجائز طریقو سره ګټلي دي،ددې وجې نه دا کارپټ(فرش) وغیره هم حرامو پیسو سره اخستل شوی دی او حرام پیسو باندې اخستل شوي کارپټ باندې لمونځ نه کیږي.لهذا موږ هم په دې باندې لمونځ نه کوو،دې باره کې د شریعت څه حکم دی؟

جواب: که حرامو او ناجائزو پیسو باندې جومات له پاره قالینې اخستل شوي وي، نو په دې باندې لمونځ کول مکروه دي.[1]

په قالینو باندې لمونځ ادا کول څنګه دي

سوال: نن سبا په اکثر جوماتونو کې دصفونو په ځای قالینې خورول شروع شوي دي او د قالینو پریږوالی هم د صفونو په نسبت ډیر وي ایا په قالینې باندې سجده کول جائز دي او لمونځ

[1]]قال تاج الشريعة:اما لوانفق فی ذلک مالا خبيثًا ومالاً سببه الخبيث والطيب فيكره لان الله تعالى لا يقبل الاالطيب فيكره تلويث بيته بمالا يقبله...الخ.(شامی ج:۱ ص:۶۵۸،طبع سعيد).

کیږي او که نه؟ او که مکروه دي، د دې مسئلې د قرآن کریم او احادیثو په رڼا کې جواب راکړئ

جواب: په قالینې باندې لمونځ کول جائز دي [۱]

د حلال شوي ځناور د رنګ شوې څرمنې جا نماز باندې لمونځ کول صحیح دي

سوال: ایا د سوی له څرمنې په جوړ شوي جانماز باندې لمونځ کولو کې څه ګناه شته؟

جواب: هیڅ ګناه نشته د ځناورڅرمن د رنګ کولو نه وروسته پاکیږي، په دې باندې لمونځ ادا کیږي [۲]

د ډیکوریشن په دریو باندې لمونځ کول

سوال: زموږ د محلې په جومات کې چې د لمانځه له پاره د ډیکوریشن چې کومې درۍ راځي هغه ډیرې ګنده وي او په همدې ټول خلک لمونځ کوي، نو ایا په دې باندې لمونځ کول جائز دي او که نه؟

جواب: د کرایې چې کومې درۍ راځي د هغو پاکوالی معلوم نه وي په دې وجه په هغو باندې جامه خورولو نه پرته لمونځ کول نه دي پکار [۳]

په حرم شریف کې د لمونځ کونکي مخ بالکل د بیت الله طرف ته کول شرط دي

سوال: د لمانځهٔ په نیت کې دا هم شامله ده چې زموږ مخ قبلې طرف ته وي او نظر د سجدې په ځای کې وي، سوال دا دی چې که موږ په خانه کعبه کې لمونځ ادا کوو او کعبه مخامخ ښکاري، نو نظر کعبې ته کول پکار دي یا لاندې د سجدې په ځای جانماز باندې؟

جواب: نظر هلته هم دسجدې په ځای باندې کول پکار دي، خو دا کتل ضروري دي چې مخ بالکل بیت الله ته دی او که نه؟ ما ډیر خلک د جمعې سره لمونځ کونکي ولیدل چې کوم طرف ته قالینې غوړیدلي وي هم هغه طرف ته لمونځ شروع کړي، د هغوی مخ بیت الله طرف ته نه وي، د هغوی لمونځ نه کیږي ځکه چې کله بیت الله مخامخ وي، نو بیت الله ته بالکل مخامخ کیدل د لمونځ دصحیح کیدلوله پاره شرط دي که مخ یې دبیت الله نه اخواوي، نولمونځ یې نه کیږي [۴]

۱] ولاباس بالصلاة والسجود على الحشيش والحصير والبسط والبوارى.(عالمگیری ج:۱ ص:۶۳)۔

۲] کل اهاب.....دبغ.....وهويحملها طهر فيصلى به ويتوضا منه.(درمختار مع الشامی ج:۱ ص:۲۰۳)۔

۳] تطهير النجاسة من بدن المصلى وثوبه والمكان الذى يصلى عليه واجب...الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:۵۸)

۴] لايجوز لاحد اداء فريضة ولا نافلة ولا سجدة تلاوة ولا صلاة جنازة ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

کټ کې لمونځ کول

سوال: کټ کې لمونځ کیږي او که نه؟

جواب: که کټ ښه مضبوط وي (ښه پیرل شوی وي)چې سږی سجدې ته لاړ شي. نو سر یې نه خوځیږي، نو لمونځ پرې جائز دہ.[۱]

بالښت او کټ باندې لمونځ ادا کول

سوال: ایا په بالښت او کټ باندې لمونځ ادا کیږي. ځکه چې ما د خلکو نه اوریدلي دي چې کټ باندې لمونځ کولو سره د انسان نه بیزو جوړیږي او نن چې کوم بیزوګان دي، نو دا مخکې انسانان وو؟

جواب: که کټ سخت وي چې سر په کې نه خوځیږي، نو بیا پرې لمونځ جائز دي.[۲]

د کمزورې ښځې په کرسی او میز باندې سجده کول

سوال: یو کمزورې ښځه په یو کرسی باندې کیني او په دویم وړوکي میز باندې سجده کوي. نو ایا لمونځ کیږي؟

جواب: کوم کس چې په سجده کولو قدرت نه لري، هغه دې د سر په اشارې سره لمونځ کوي او د رکوع د اشارې نه دې سر معمولي زیات ښکته کوي په وړوکي میز باندې سجده کول فضول دي.[۳]

تصویرانو والا کمره(کوټه) کې لمونځ کول

سوال: په یو کمره کې تصویرونه یا د لوبو شیان(د ځناورو تصویرونه وغیره) وي بیشکه د لمونځ کونکي مخې ته نه وي، نو ددې په موجودګي کې څوك لمونځ کولی شي؟او که په جیب کې کارډ وي چې په هغه کې تصویرونه وي، نو له دې سره لمونځ کیږي؟

....بقيه د تيرمخ]..الامتوجهًا الى القبلة كذافى السراج الوهاج اتفقوا على ان القبلة فى حق من كان بمكة عين الكعبة فيلزمه التوجه الى عينها كذا فى فتاوى قاضى خان.....وصلى مستقبلاً لوجهه الى الحطيم لايجوز.كذا فى المحيط.(عالمگيرى ج:۱ ص:٦٣،وكذا فى البدائع الصنائع ج:۱ ص:۱۱۸)

[۱]ولوسجد على الحشيش اوالتبن.......او الثلج ان استقرت جبهته وانفه ويجد حجمه يجوز وان لم تستقر لا.(عالمگيرى ج:۱ ص:۷۰).

[۲]ولوسجد على الحشيش اوالتبن.......او الثلج ان استقرت جبهته وانفه ويجد حجمه يجوز وان لم تستقر لا.(عالمگيرى ج:۱ ص:۷۰).

[۳](وان عجز عن القيام والركوع والسجود وقدر على القعود يصلى قاعدًا بايماء ويجعل السجود اخفض من الركوع.(عالمگيرى ج:۱ ص:۱۳٦).

جواب: که د لمونځ کونکي مخې ته وي، نو لمونځ کول مکروه دي. خو که وروسته وي. نو لمونځ به وشي.[۱] خو په کور کې د تصویرونو موجود یت د لعنت شی دي [۲]

که یو کمره کې د انسانانو تصویرونه وي هغې کې لمونځ کول

سوال: په کومه کمره کې چې د انسانانو تصویرونه لګیدلې وي په دې کمره کې عبادت کولو سره عبادت قبلیږي او که نه؟ که د ځناورو وي، نو بیا؟

جواب: په کومه کمره،کوټه، کې چې د ساه لرونکي تصویر وي. نو هلته د رحمت فرشتې نه راځي، بلکې هلته لعنت وریږي،داسې ځای کې لمونځ کول پکار نه دي.[۳]

بند شوي تصویر ته مخامخ لمونځ کول

سوال: موږ چې کوم ځای لمونځ کوو هغه ته مخامخ شوکیس(الماری) کې دننه که جګ،چینك وغیره کې دننه نوټونه کیښنودل شوي وي، نو هلته لمونځ کیږي؟ځکه چې په نوټ باندې تصویر وي او په دروازو یا بل یو شي کې تصویر وي او هغه بند وي، نو څنګه دی؟

جواب: تصویر که بند وي، نو څه حرج نشته.[۴]

هوایي جهاز کې لمونځ

سوال: ایا په هوایي جهاز کې لمونځ کول یا لمونځ ورکول جائز دي؟د ځینې خلکو رایه ده چې جائز دي، خوځینې خلک دا دلیل بیانوي چې جهاز په فضا کې وي او په لمانځه کې سجده په ځمکه باندې کول ضروري دي،ایا دا خبره صحیح ده؟

جواب: په دې کې د علماوو اختلاف دی چې په هوایي جهاز کې لمونځ کیږي او که نه؟ حضرت مولانا مفتي محمد شفیع صاحب رحمه الله به فرمایل چې په هوایي جهاز کې لمونځ کیږي او زموږ حضرت مولانا محمد یوسف بنوي رحمه الله به فرمایل چې نه کیږي.

---

[۱]]یکره ان یصلی وبین یدیه او فوق رأسه تصاویر.......واشدها کراهة ان تکون امام المصلی ثم فوق رأسه ثم یمینه ثم یساره ثم خلفه هکذا فی الکافی.(عالمگیری ج:۱ ص:۱۰۷).

[۲]]عن ابی طلحة رضی الله عنه قال:قال النبی صلی الله علیه وسلم:لاتدخل الملائکة بیتًا فیه کلب ولا تصاویر. متفق علیه.(مشکوة ص:۳۸۵).

[۳]]تکره کراهة جعل الصورة فی البیت للحدیث ان الملائکة لاتدخل بیتًا فیه کلب او صورة.(فتح القدیر ج:۱ ص:۲۹٤،طبع بیروت،عالمگیری ج:۱ ص:۱۰۷).

[۴]]ولو کانت الصورة صغیرة بحیث لا تبدو للناظر لایکره.(فتح القدیر ج:۱ ص:۲۹۵،طبع بیروت).لوکان فوق الثوب الذی فیه صورة ثوب ساتر له فانه لایکره ان یصلی فیه لاستتارها بالثوب الآخر.(البحر الرائق ج:۲ ص:۲۹،طبع بیروت).

دا بنده کله د یو بزرګ په قول باندې عمل کولو سره په هوایي جهاز کې لمونځ کوي او کله د بل بزرګ په قول باندې عمل کولو سره لمانځه کې تاخیر کوي. که صفا ځای پیداشي. نو لمونځ کري او که ځای خراب وي، نو بیا لمونځ نه کوي.

د اوبو په ټینکۍ باندې لمونځ

سوال: زموږ د بلډنګ تاخانه(زېرزمیني) کې د اوبو ټینکۍ ده د هغې له پاسه فرش جوړ شوی دی او په هغه فرش باندې د جمعې کولو انتظام موجود دی. باقاعده مایك باندې اذان کیږي، شل پنځویشت کسان لمونځ کوي، په رمضان شریف کې تراویح هم کیږي. د ځینو خلکو وینا ده چې د اوبود ټینکۍ له پاسه لمونځ کول جائزنه دي، مهرباني وکړئ په دې مسئله باندې څه وضاحت وکړئ.

جواب: ماته خو څه داسې مسئله معلومه نه ده چې د اوبو په ټینکۍ باندې پوخ جوړ شوي فرش باندې لمونځ نه کیږي.

پلیتي سره نژدې لمونځ کول

سوال: ایا داسې ځای کې د جنازې لمونځ کول صحیح دي چېرته چې ګندګي(ګوبر) پروته وي او بنکاره په نظر راځي، خو وچ وي او روزانه ورته اوبه هم ورکول کیږي، یعنې دا ګندګي زړه وي او ددې نه جدا متبادل ځای هم موجود وي، څه خاص مشکل نه وي؟

جواب: پلیتۍ سره نژدې لمونځ کول مکروه دي.[1]

❖ د لمونځ ادا کولو طریقه ❖

....

د لمانځه په دوران کې نظر په کوم ځای پکار ده؟

سوال: کله چې موږ د لمانځه له پاره درېږو، نو زموږ کوم ځای ته کتل پکار دي، کله چې رکوع ته ځو، نو نظر په کوم کوم ځای باندې کول پکار دي؟ لږ په تفصیل سره مو خبر کړئ.

جواب: د قیام په حالت کې د سجدې ځای ته کتل پکار دي، په رکوع کې په پښو ته په سجده کې د پوزې څوکې ته په قعده کې پنډیوته او په سلام کې په ښۍ اوچپې اوږې ته.[2]

---

[1] [وتکره الصلوة ایضا فی معاطن الابل......والعلة کونها مواضع النجاسة...الخ.(حلبی کبیر ص:۳۶۳)،لو صلی وبین یدیه عذرة او غیرها من النجاسات بلا حائل حیث یکره لذلک.(حلبی کبیر ص:۳٦٦).

[2] (وآدابها)نظره الی موضع سجوده حال القیام والی ظهر قدمیه حالة الرکوع.[بقیه حاشیه په راروانه صفحه

په لمانځه کې د دواړو پښو تر مينځه فاصله او د غټې ګوتې د ځمکې سره لګول

سوال: کله چې موږ د لمانځه له پاره ودريږو، نو زموږ د پښو فاصله څلور ګوتې پکار ده يا له دې نه زياته؟ او ايا د ښي پښې ګوته د ځمکې سره لګيدل پکار دي او که نه؟ سره له دې چې ډېر خلک د يو بل فټ فاصله په مينځ کې ساتي او د پښې ګوته هم په يو ځاى نه ساتي. نو ايا دا دواړه طريقې صحيح دي؟

جواب: د دواړه پښو تر مينځه فقهاوو د څلورو ګوتو فاصله مستحب ليکلې ده[۱]. د پښې ګوته که د خپل ځاى نه ليرې شي، نو په دې سره لمونځ نه مکروه کيږي. خو بېرته له ضرورت نه داسې کول نه دي پکار.

د لمونځ د نيت طريقه

سوال: موږ چې کله د لمونځ کولو لپاره نيت کوو، نو زه داسې وايم"زه نيت کوم د څلور رکعته فرض عين د مازديګر، په دې امام پسې، مخ مې د کعبې شريف په طرف الله اکبر.

۱ ايا يو صحابي يا نبي کريم ﷺ دې الفاظو سره نيت کړى و؟

۲ ايا دا الفاظ په ژبې سره ادا کول بدعت دي؟

۳ تاسو موږ ته ووايئ چې صحيح نيت څنګه دى او څنګه ادا کول يې پکار دي؟

جواب: نيت د زړه کار دى، يعني سړى په زړه کې دا اراده وکړي چې زه فلانى لمونځ کوم. په ژبې سره دا الفاظ ادا کول د نبي کريم ﷺ، صحابه کرامو رضي الله عنهم، تابعينو او تبع تابعينو نه منقول نه دي. خومتاخرينو دا خيال غوره ګرځولى دى، ځکه چې د لمانځه د نيت کولو په وخت نن سبا د خلکو خيالات او سوچونه ډېر زيات وي، له دې وجې نه خشوع سره نيت نه کيږي، د دې علاج دا دى چې ژبې سره دا الفاظ ادا کړي ځکه چې ژبې سره د دې الفاظو ادا کولو په صورت کې به زړه متوجه شي. له دې وجې نه په ژبې سره نيت کول په خپله مقصود. خو نه دي نه ضروري دي. بلکې د مقصود لپاره د ذريعه کيدو له وجې متاخرينو غوره ګرځولي دي.[۲]

...بقيه د تيرمخ]. والى ارنبه حالة السجود والى حجره حالة القعود وعند التسليمة الاولى الى منكبه الايمن وعند الثانية الى منكبه الايسر .(عالمگيرى ج:۱ ص:۷۳،۷۲، البدائع الصنائع ج:۱ ص:۲۱۵)۔

[۱] وينبغى ان يكون بينهما مقدار اربع اصابع اليد لانه اقرب الى الخشوع .(شامى ج:۱ ص:۴۴۴)۔

[۲] النية ارادة الدخول فى الصلاة والشرط ان يعلم بقلبه اى صلاة يصلى......ومن عجز عن احضار القلب يكفيه اللسان.(عالمگيرى ج:۱ ص:۶۵).

د لمانځه په نیت کې هیره باندې غلطي

سوال: د فرض نیت کولو په وخت هیره سره سنت یا نفل له ژبې نه ووتل. یا د سنت یا د نفل د نیت کولو په وخت هیره باندې فرض وویل شو او لمونځ یې شروع کړ. نو لمونځ مات کړل شي او په دویم ځل نیت وتړل شي؟ اوکه په لمانځه کې د نیت اصلاح وکړل شي؟

جواب: نیت د زړه کاردی، په زړه کې چې یې دکوم لمونځ نیت کړی وي، نو هغه لمونځ به وشي.[۱]

د سلام ګرځولو په وخت چېرته نظر کول پکار دي؟

سوال: د لمونځ ختمولو په وخت(د سلام ګرځولو په وخت)دواړو اوږو ته کتلو سره سلام ګرځول پکار دي؟

جواب: هو! د سلام ګرځولو په وخت نظر په اوږو باندې ساتل پکار دي.[۲]

لمانځه کې ښي اوچپ طرفته کتل

سوال: که یو سړی په لمانځه کې ښي او چپ طرفته وګوري،سر واړوي یا د سترګو په کونجوکې وګوري، نو ایا دې سره په لمانځه کې نقصان راځي اوکه لمونځ مات شو؟اوکه د چا سینه واوړي، نو دې سره هم لمونځ ماتیږي او که نه؟

جواب: د سترګو په کونجو کې یوخوا بل خوا کتل مکروه تنزیهي دي،سریوې اوبلې خوا ته اړول مکروه تحریمی دي او که سینه د قبلې نه واوړي، نو دې سره لمونځ فاسد یږي.[۳]

د تکبیر تحریمه نه پرته نورتول تکبیرونه سنت دي

سوال: یو مقتدي د مصروفیت له وجې یا د بل څه وجې نه د ارکانو د برابرولو په وخت کې تکبیر ونشوویلی یا یې یو تکبیر وویلې او یو نه.(تکبیر تحریمه یې ضرور ویلی دی)نو ددې نقصان په وجه ایا د هغه لمونځ فاسد شو؟ او دا هم بیان کړئ چې د تکبیر تحریمه نه پرته نور ټول تکبیرونه فرض دي که واجب دي که سنت اوکه مستحب؟

---

[۱] النیة ارادة الدخول فی الصلاة والشرط ان یعلم بقلبه ای صلاة یصلي.(عالمګیری ج:۱ ص:۶۵).

[۲] وآدابها(الصلاة)نظرة......عند التسلیمة الاولی الی منکبه الیمن وعند الثانیة الی منکبه الایسر.(عالمګیری ج:۱ ص:۷۳).

[۳] ویکره ان یلتفت یمنة او یسرة بان یحول بعض وجهه عن القبلة فاما ان ینظر بموق عینه ولایحول وجهه فلا باس به.(عالمګیری ج:۱ ص:۱۰۶)ولوحول القادر صدره عن القبلة فسدت صلاته ولوحول وجهه دون صدره لا تفسد.(عالمګیری ج:۱ ص:۱۰۳).

جواب: تکبير تحريمه فرض دی[۱] باقي تکبيرونه سنت دي[۲] که يې ونه ويل ،نو بيا يې هم لمونځ کيږي[۳]

د تکبير تحريمه په وخت کې د لاس پورته کولو صحيح طريقه

سوال: د تکبير تحريمه په وخت کې د لاس پورته کولودرې روايات دي: يو د اوږو برابر، دويم د غوږونو برابر او دريم د سر د ويښتو برابر، سوال دا دی چې رسول اللهﷺ هم د اوږو پورې لاسونه پورته کړي وو اوکه راويانو په قصد باندې د روايت کولو په وخت کې هغه کې بدلون وکړ چې په امت کې اختلاف پيدا شي؟

جواب: درې واړه روايتونه صحيح دي او په دې کې هيڅ تعارض نشته،د لاسونو لاندې حصه د اوږو پورې،غټه ګوته د غوږونو برابر اونورې ګوتې د سر پورې ، دغتې ګوتې د غوږونو يوسکو (نرمو) ته وړل پکار دي.[۴]

د تکبير په وخت کې د ورغيو مخ کوم طرف ته کول پکار دي

سوال: جناب ! ما يو ځای لوستلي و چې د لمونځ شروع کولو او تکبيرويلو په وخت چې کله لاس غوږونو پورې پورته کيږي،نو هغه وخت د ورغويو مخ قبلې طرف ته کول پکار دي او سره له دې ما خپل کوروالا او ډير لمونځ کونکي ليدلي دي چې د تکبير د ويلو په وخت کې د هغوی د لاسونو ورغوي د هغوی د مخ طرف ته وي،تاسو ته درخواست دا دی چې د قرآن اوسنت په رڼا کې جواب راکړئ چې د تکبير ويلو په دواړو طريقو کې غوره طريقه کومه ده؟

جواب: په درمختار کې دواړه طريقې ليکل شوي دي او دواړه صحيح دي، خو قبلې ته مخ کول يې غوره دي.[۵]

تکبير تحريمه کې لاسونه کوم ځای پورې پررته کړل شي؟

سوال: دلمونځ شروع کولوپه وخت چې لاسونه پورته کيږي ،نو کوم ځای پورې پورته کول يې

۱](الفصل الاول فى فرائض الصلاة)وهى ست(منها التحريمة)...الخ.(عالمگيرى ج:۱ ص:٦٨).وايضا من فرائضها التى لا تصح بدونها التحريمة قائمًا وهى شرط.(درمختار)(وفى الشامى)(قوله التحريمة)المراد بها جملة ذكر خالص مثل الله اكبر...الخ.(شامى ج:۱ ص:٤٤٢،باب صفة الصلاة)_

۲](سننها)....وجهر الامام بالتكبير....وتكبير الركوع....وتكبير السجود...الخ.(عالمگيرى ج:۱ ص:۷۲)

۳] ترک السنة لا يوجب فسادًا ولا سهوًا...الخ.(درمختار مع الشامى ص:٤۷۳،٤۷٤)_

٤] (وكيفيتها)اذا اراد الدخول فى الصلاة كبر ورفع يديه حذاء اذنيه حتى يحاذى بابهاميه شحمتى اذنيه وبرؤس الاصابع فروع اذنيه كذا فى التبيين.(عالمگيرى ج:۱ ص:۷۳)_

٥] ويستقبل بكفيه القبلة وقيل خديه.(در مع الرد ج:۱ ص:٤۸۲)،(وايضا)ذكر الطحاوى انه يرفع يديه ناشرًا اصابعه مستقبلاً بهما القبلة.......حتى تكون الاصابع نحو القبلة..الخ.(البدائع الصنائع ج:۱ ص:۱۹۹)

پکار دي؟ ځکه چې وروړمې سینې پورې هم لاسونه نه پورته کوي او هغه وايي چې بس معمولي پورته کول یې کافي دي

جواب: په درمختار کې دي چې د ګوتو سرونه د غوږونو نرمیو سره لګېدل پکار دي.[۱]

د تکبیرتحریمه په وخت د ورغویو مخ باید کوم طرفته وی؟

سوال: ما یو رساله ولوسته کومه چې شیخ الاسلام حضرت مولانا مفتي محمدتقی عثماني صاحب لیکلې ده چې د لمونځ شروع کولو په وخت" لاسونه غوږونو پورې داسې پورته کړئ چې د ورغوو مخ د قبلې طرفته وي او د ګوتو سرونه د غوږونو نرمیو سره یا خو بالکل ولګیږي اویا هغو سره برابر شي،او نورې ګوتې پورته طرفته سیدا وي"،عرض دا دی چې زموږ د محلې د جومات امام"الله اکبر"ویلو په وخت د لاسونو مخ د قبلې په ځای بل طرفته وي یعنی د قبلې په طرف نه وي،نو ایا دغه شان لمونځ کیږی؟

جواب: لمونځ کیږي، غوره هغه خبره ده کومه چې مولانامحمدتقي عثماني صاحب لیکلې ده.[۲]

مقتدیانو ته پکاردي چې د امام د تکبیر د ختمیدو انتظاروکړي

سوال: ځینوجوماتونو کې امام صاحب تکبیرتحریمه(د لمانځه اولنی تکبیر)ډیر اوږد وایي که امام صاحب د تکبیر یعنی د الله اکبر آخري حرف"را"ختم کړی نه وي او مقتدي مخکې تکبیر ختم کړي، نو ایا د مقتدی لمونځ دې امام پسې کیږي؟

جواب: امام ته پکار دي چې تکبیر دومره اوږد نه کړي او مقتدیانو ته پکار دي چې د امام د تکبیر نه د فارغیدو انتظار وکړي، دې له پاره چې ددوی تکبیر د امام د تکبیر نه مخکې ختم نه شي که د امام تکبیر ختم شوی نه وي او د مقتدي تکبیر مخکې ختم شو ،نو دا مقتدي په لمانځه کې شامل نه شو او نه امام پسې دده لمونځ وشو، غرض دا چې د مقتدي د لمانځه د شروع کیدو له پاره دا شرط دی چې دده تکبیر تحریمه د امام د تکبیر تحریمه د ختمیدو نه مخکې ختمه نه شي که نه د مقتدي لمونځ نه کیږي.[۳]

امام تکبیر تحریمه کله ووایي

سوال: زموږ د جومات امام د اقامت د ختمېدو نه مخکې الله اکبر ویلو سره نیت تړي، تاسو بیان کړئ چې کله پوره اقامت وشي موږ هغه وخت نیت وتړو اوکه دامام صاحب سره نیت وتړو؟

---

[۱] ورفع یدیه ماسا بابهامه شحمتی اذنیه.(ردالمحتار مع الدر المختار ج:۱ ص:٤٨٢).

[۲] ورفع یدیه ماسا بابهامه شحمتی اذنیه.(ردالمحتار مع الدر المختار ج:۱ ص:٤٨٢).

[۳] اجمعوا علی ان المقتدی لوفرغ من قوله الله قبل فراغ الامام من ذلک لایکون شارعًا فی الصلوة.(عالمگیری ج:۱ ص:٦٩).

جواب: غوره داده چې امام د اقامت ختمېدلو سره تکبير تحريمه ووايي چې اقامت ويونکي هم ورسره شريک شي [۱]

امام او مقتدي تکبير تحريمه کله ووايي؟

سوال: د تکبيرتحريمه صحيح طريقه څه ده؟ ځيني خلک په لوړ آواز سره تکبير تحريمه وايي. ځيني يې په مزه وايي او ځيني يې بالکل په پټه خوله وايي . له دې نه پرته ځيني امامان تکبير دومره په راښکلو سره وايي چې ځينو مقتديانو له مخکې نه نيت تړلی وي لهذا په دې سلسله کې امام او مقتدي او د ځانته لمونځ کونکي له پاره شرعا صحيح طريقه څه ده؟

جواب: تکبير تحريمه دې په دومره آواز سره وويل شي چې پخپله يې واوري [۲] امام ته پکار دي چې تکبير زيات نه راکاږي او مقتديانو ته پکار دي چې د امام د تکبير شروع کولو نه وروسته تکبير شروع کړي او. د ختمېدو نه وروسته يې ختم کړي [۳] که مقتدي د امام نه مخکې تکبير تحريمه ختم کړي .نو د هغه لمونځ نه کيږي [۴]

د مقتدی د پاره په تکبير اولی کې د شريکېدو درجات

سوال: ما اوريدلي دي چې د تکبيراولی درې درجات دي اول دا چې کله امام صاحب الله اکبر ووايي .نو موږ هم الله اکبر ويلو سره لاسونه وتړو. دويمه دا چې کله امام صاحب قرآت شروع کړي د هغه نه موږ مخکې لاسونه وتړو او دريمه دا چې د امام صاحب رکوع ته د تلو نه مخکې موږ لاسونه وتړو. که دا صحيح وي. نو ايا موږ ته به د تکبير اولی ثواب راکول کيږي او که نه؟

جواب: صحيح خو داده چې د تکبير اولی فضيلت د هغه سړي له پاره دی چې د امام د تکبير تحريمه ويلو په وخت کې حاضر وي. ځينوپه دې کې زيات وسعت پيدا کولو سره ويلي دي چې کوم سړی د قرآت د شروع کولو نه مخکې شريک شي. هغه ته به هم فضيلت حاصل شي او ځينونوروسعت هم کړی دی چې څوک د قرآت د ختميدلو نه مخکې شريک شي د هغه له پاره هم فضيلت دی [۵]

۱] قال ابو يوسف:يشرع اذا فرغ من الاقامة محافظة على فضيلة متابعة المؤذن واعانة للمؤذن على الشروع معه.(البحر الرائق ج:۱ ص:۳۰۴)_

۲]ومنها ان الامام يجهر بالتكبير ويخفى به المنفرد والمقتدى لان الاصل فى الاذكار هو الاخفاء.وانما الجهر فى حق الامام لحاجته الى الاعلام.(البدائع ج:۱ ص:۱۹۹)_

۳]ومنها ان يكبر المقتدى مقارنا لتكبير الامام فهو افضل باتفاق الروايات عن ابى حنيفة......وقال ابو يوسف السنة ان يكبربعد فراغ الامام من التكبير.(البدائع ج:۱ ص:۲۰۰)_

۴] فلو قال الله مع الامام و اكبر قبله.......لم يصح فى الاصح كما لو فرغ من الله قبل الامام.(درمع الرد ج:۱ ص:۴۸۰)_

۵] وتظهر فائدة الخلاف فى وقت ادراك فضيلة تكبيرة الافتتاح فعنده المقارنة..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه

تكبير تحريمه دوه ځله ويلو سره لمونځ نه فاسد يږي

سوال: كه لمونځ كونكى قصدا يا په هيره تكبيرتحريمه يا د سلام الفاظ دوه خله ادا كړي په دې سره لمونځ فاسد يږي او كه نه؟

جواب: لمونځ كيږي [۱]

په لمانځه كې لاسونه تړل سنت دي

سوال: ځينې خلك د نيت كولو نه وروسته لاسونه نه تړي ايا د هغوى لمونځ كيږي؟ اوايارسول الله ﷺ هم په مختلفو طريقوسره لمونځ اداكړى دى؟

جواب: لاسونه تړل د سنتو نه ثابت دي په دې وجه د جمهور امت په نزد لاس تړل سنت دي [۲]

رفع اليدين كول ښكه دي

سوال: ايا رفع اليدين جائز دي؟ سره له دې چې ځينې خلك يې كوي او ځينې يې نه كوي

جواب: رفع اليدين دتكبير تحريمه له پاره بالاتفاق سنت دي. له دې نه پرته په نورو موقعو باندې نه كول غوره دي. [۳]

ايا رفع اليدين ضروري دي؟

سوال: زموږ په كاونډ كې څه خلك اوسيږي، هغوى وايي چې له رفع اليدين نه پرته ستاسو لمونځ بالكل نه كيږي اود (سنن الكبرى، بيهقى) نه حديث پيش كوي چې رسول الله ﷺ د مرګ پورې ي رفع اليدين كړي دي او سره له دې چې موږ رفع اليدين نه كوو موږ سره څوك عالم هم نشته چې د هغه نه موږ دا پوښتنه وكړو مهرباني وكړئ او تاسو ددې مسئلې مكمل وضاحت وكړئ

جواب: د رسول الله ﷺ نه د رفع اليدين پريښودل هم ثابت دي [۴] او زموږ امام ابوحنيفه او

....بقيه د تيرمخ].. وعنهما اذا كبر فى وقت الثناء قيل بالشروع قبل قراءة ثلاث آيات لو كان المقتدى حاضرًا وقيل سبع لو غائبًا، وقيل بادراك الركعة الاولى وهذا او سع وهو الصحيح. (شامى ج:۱ ص:۵۲۶)۔

۱] واذا شك المقتدى انه هل كبرمع الامام او بعده يحكم باكبر رأيه ..... والأحوط ان يكبر ثانيا ليقطع الشك باليقين. (حلبى كبيرص: ۲۶۱)۔

۲] فقد قال عامة العلماء ان السنة هى وضع اليمين على الشمال......ولنا ما روى عن النبى صلى الله عليه وسلم انه قال: ثلاث من سنن المرسلين.....وفى رواية وضع اليمين على الشمال تحت السرة فى الصلاة...الخ. (البدائع الصنائع ج:۱ ص:۲۰۱)۔

۳] اما اصل الرفع فلما روى عن ابن عباس وابن عمر رضى الله عنهما موقوفا عليهما ومرفوعا الى رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال: لا ترفع الايدى الا فى سبع مواطن، وذكر من جملتها تكبيرة الافتتاح.......وعلى هذا اجماع السلف...الخ. (بدائع صنائع ج:۱ ص:۱۹۹)۔

۴] (وفى شرح معانى الآثار للطحاوى) عن براء بن عازب قال: كان ..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

نورو ددین امامانو هم دا غوره کړې ده[۱] کوم حضرات چې د رفع الیدین قائل دي هغوی هم دې ته مستحب او افضل وايي فرض او واجب ورته نه وايي په دې وجه دا ويل چې د رفع الیدین نه پرته لمونځ نه کیږي خالص جهالت دی.د سنن کبری د کوم روایت چې تاسو ذکر کړی دي هغه ډیر زیات کمزوری دی، بلکې ځینو محدثینو ورته موضوع ویلي دي (اوګوره حاشیه نصب الرایه ج۱ص ۴۱۰)

رفع الیدین سنت ګڼلو کې څه حرج دی؟

سوال: زه کوشش کوم چې زیات نه زیات په سنتو باندې عمل وکړم.دې وخت کې زه د بخاري شریف مطالعه کوم.په هغه کې د رفع یدین ذکر دی.ما د سنتو په خیال سره ځینو لمونځونو کې رفع الیدین وکړل ،نو زه ملګرو منع کړم چې موږ حنفیان یو.موږ ته په دې باندې عمل کول پکار نه دي.لهذا اوس ما رفع الیدین پریښي دي.سوال دا دی چې د سنتو په خیال سره که رفع الیدین وکړل شي ،نو په دې کې څه حرج شته؟ستاسو څه رایه ده؟ د قرآن و سنت په رڼا کې وضاحت وکړئ.

جواب: څنګه چې رفع الیدین سنت دي ،نو دغه شان د رفع الیدین پریښودل هم سنت دي[۲] بلکې دا اخري سنت دي، له دې وجې نه د سنتو په خیال باندې رفع الیدین کولو کې څه حرج خو نشته.خوکوم سړي چې د حقیقت حال نه خبر نه وي هغه دا خیال کوي چې رفع الیدین سنت دي ، خود رفع الیدین پریښودل سنت نه دي، په دې کې دوه خرابیانې راغلې یوه د سنت عمل د سنت کیدو نفې کول،دویم د رفع الیدین نه کوونکې د سنتو پریښودونکې ګڼل. **والله اعلم**

په نیت اورکوع کې دې لاس نه پریږدي

سوال: د لمانځه نیت کولو سره لاسونه د غوږونو پورې پورته کولونه وروسته د ګونډو پورې پریښودل او بیا په نوم(ناف) تړل پکار دي یا د غوږونو دنرمیو پورې پورته کولونه وروسته فورا

...بقیه د تیرمخ]..النبی صلی الله علیه وسلم اذا کبر لافتتاح الصلاة رفع یدیه حتی یکون ابهاماه قریباً من شحمتی اذنیه ثم لایعود.(ص:۱۶۲).عن الاسود قال:رایت عمر بن الخطاب یرفع یدیه فی اول تکبیرة ثم لایعود.(ص:۱۶۴).(وفی الترمذی)عن ابن مسعود رضی الله عنه قال:الا اصلی بکم صلوة رسول الله صلی الله علیه وسلم؟فصلی فلم یرفع یدیه الا فی اول مرة.(ص:۳۵)۔

۱]واما رفع الیدین عند التکبیر فلیس بسنة فی الفرائض عندنا الا فی تکبیرة الافتتاح.(بدائع صنائع ج:۱ ص:۲۰۷)۔

۲](وفی شرح معانی الآثار للطحاوی)عن براء بن عازب قال:کان النبی صلی الله علیه وسلم اذا کبر لافتتاح الصلاة رفع یدیه حتی یکون ابهاماه من شحمتی اذنیه ثم لایعود. (ص:۱۶۲).عن الاسود قال:رایت عمر بن الخطاب یرفع یدیه فی اول تکبیرة ثم لایعود.(ص:۱۶۴).(وفی الترمذی) عن ابن مسعود رضی الله عنه قال:الا اصلی بکم صلوة رسول الله صلی الله علیه وسلم؟فصلی فلم یرفع یدیه الا فی اول مرة.(ص:۳۵)۔

د نوم نه لاندې تړل پکار دي؟ همدغه شان رکوع ته د تللو سره لومړی لاسونه پرېښودلو سره څو سیکنډه ولاړوالي نه وروسته رکوع ته تلل پکار دي یا د تړل شویو لاسونو د پرېښودلو نه وروسته فورا رکوع ته لاړ شي؟

جواب: د لاس پرېښودلو ضرورت نشته.د غوړونو د نرمیوپورې لاس پورته کولو نه وروسته دې وتړي همدغه شان رکوع ته د تلو په وخت کې په ولاړه باندې د لاس پرېښودلو ضرورت نشته لاس سمدلاسه دې رکوع ته لاړ شي.

په ولاړه لمونځ شروع کول او په ناسته ختمول

سوال: د کور ښځې چې کله لمونځ کوي، نو اول په ولاړه لمونځ شروع کړي.له دې نه وروسته په ناسته باندې ټول رکعتونه کوي.سنت نفل هم په ناسته کوي.ما هغوی ډیرځل منع کړل او پوه مې کړل،خو هغوی وایي چې مونږ ته حافظ صاحب ویلي دي چې ښځو ته په ناسته باندې لمونځ کول پکار دي،له دې وجې نه مونږ په ناسته باندې لمونځ کوو.ایا دغه شان په ناسته باندې لمونځ کولو سره لمونځ کیږي؟ تردې وخت پورې چې هغوی کوم لمونځونه کړي دي. نو ایا هغه ادا شو؟که ادا شوي نه دي، نو بیابايد څه وکړل شي؟

جواب: په لمانځه کې قیام کول فرض دي[1] او قیام دریدلو ته وایي.له دې وجې نه فرض او وتر لمونځ په ناسته باندې نه کیږي، هرکله چې انسان په ولاړه باندې قدرت لري،کوم حکم چې د سړي له پاره دی، نوهغه حکم د ښځې لپاره هم دی. ستاسو د کور ښځو چې په ناسته باندې څومره لمونځونه کړي دي، نو هغه ادا شوي نه دي، هغه دې په دویم ځل وکړي.کوم حافظ صاحب چې دوی ته ویلي دي هغه به څوک جاهل وي،دې حافظ صاحب ته وواییٔ چې د کوم کتاب نه تاسو دا مسئله بیان کړې ده؟

دضرورت له وجې په ناسته لمونځ کیږي

سوال: زما د مور بي بي عمر څلویښت کاله ده. ولاړه باندې لمونځ کولو سره یې ساه بندیږي. اول چې دوه رکعته وکړي بیا په ناسته باندې فرض پوره کړي. نو داسې کولی شي؟

جواب: فرض لمونځ خو په ولاړه باندې کول پکار دي،خوکه یوڅوک دریدیدلی نه شي، نو په ناسته باندې یې کولی شي. ستاسو مور بي بي دې کوشش کوي څومره رکعتونه چې په ولاړه باندې کولی شي هغه دې په ولاړه کوي او کله چې دریدیدلی نه شي، نو په ناسته دې کوي.[2]

---

[1]]ومنها القيام وهو فرض فى صلاة الفرض والوتر.(عالمگيرى ج:۱ ص:۶۹). ايضا: ومنها القيام فى فرض وملحق به.......لقادر عليه وعلى السجود.(تنوير الابصار مع الدر المختار ج:۱ ص:٤٤٤).

[2]]ومنها القيام وهو فرض صلاة الفرض والوتر.(عالمگيرى ج:۱ ص:۶۹).

رکوع کې په زنګنو باندې د لاسونو کېښودلو کیفیت

سوال: رکوع کې زنګنو باندې د لاسونو کېښودلو په وخت ګوتې خلاصې ساتل پکار دي او بندې؟ او د لاس کېښودلو به څه کیفیت وي؟

جواب: ګوتې خلاصې ساتل پکار دي او لاس سره زنګنونه نیول پکار دي [۱]

ایا د رکوع په حالت کې په زنګنو کې کوږوالی پکار دی

سوال: کله چې څوک رکوع ته ځي. نو په هغه وخت کې د پښو کږول پکار دي او که نیغې ساتل؟ زموږ یو صاحب وایي چې په دغه وخت کې پوره بدن د لفظ محمد په شان جوړول پکار دي او زه وایم چې سر او ملا یو شان نېغول پکار دي او پښې او زنګنونه یو شان پکار دي او هغه وایي چې په زنګنو کې کوږوالی پکار دی.

جواب: تاسو صحیح وایئ.[۲]

په ناسته لمونځ کونکی په رکوع کې څومره ښکته شي؟

سوال: د ناستې په لمانځه کې د رکوع په وخت کې څومره ښکته کېدل پکار دي؟

جواب: دومره دې ښکته شي چې سر د زنګنو سره برابر شي.[۳]

ایا امام به هم "ربنا لک الحمد" وایي؟

سوال: ایا امام به هم "ربنا لك الحمد" وایي؟ په نه لوستلو سره په لمانځه کې څه کمی راځي؟

جواب: دا امام ته هم ویل پکار دي.[۴]

ایا د رکوع نه معمولي پورته کېدو نه وروسته سجدې ته تلل صحیح دي؟

سوال: د رکوع نه معمولي پورته کېدو نه وروسته فوراً سجدې ته تللو کې څه حرج شته او که

---

[۱] ويضع يديه فى الركوع على ركبتيه معتمدًا بهما ويفرج اصابعه...الخ.(حلبى كبير ص:۳۱۵).

[۲] وينصب ساقيه فجعلها شبه القوس كما يفعله كثير من العوام مكروه بحر.(الشامية ج:۱ ص:۴۹۴)۔

[۳] ولوكان يصلى قاعدًا ينبغى ان يحاذى جبهته قدام ركبتيه ليحصل الركوع اهـ قلت ولعله على تمام الركوع والا فقد علمت حصوله باصل طاطاة الراس اى مع انحناء الظهر تامل.(الشامية ج:۱ ص:۴۴۸،بحث الركوع والسجود)

[۴] ان المصلى لا يخلوا اما ان كان اماماً او مقتديا او منفردا فان كان امامًا يقول:سمع الله لمن حمده،ولا يقول: ربنا لک الحمد فى قول ابى حنيفة،وقال ابو يوسف ومحمد والشافعى يجمع بن التسميع والتحميد، وروى عن ابى حنيفة مثل قولهما احتجوا بما روى عن عائشة رضى الله عنها انها قالت:كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا رفع رأسه من الركوع قال:سمع الله لمن حمده ربنالک الحمد،وغالب احواله كان هوالامام(بدائع الصنائع ج:۱ص:۲۰۹،طبع سعيد)

نه؟که وي، نو صحیح سنت طریقه څه ده؟

جواب: بالکل نیغ دریدل پکار دي او د یو تسبیح په اندازه باندې به ولاړ وي د "**سمع الله لمن حمده**" نه وروسته به اطمینان سره دریږي او "**ربنالك الحمد**" به ووايي ا[1]

د رکوع نه وروسته نیغ دریدل او د اولې سجدې نه وروسته کیناستل واجب دي

سوال: ډیر لمانځه والا مو کتلي دي چې د رکوع نه وروسته نیغ نه دریږي او فوراً سجدې ته لاړ شي،دغه شان د یوې سجدې نه وروسته نیغ ناست هم نه وي چې دویمې سجدې ته لاړ شي،ایا دغه شان لمونځ صحیح ده؟ د رکوع نه وروسته او دواړو سجدو مینځ کې څومره وقفه کول ضروري دي؟

جواب: د رکوع نه وروسته نیغ دریدل او د دواړو سجدو مینځ کې کیناستل واجب دي.که چا دا واجب پریښودل، نو په هغه باندې لمونځ بیاکول واجب دي.افسوس دی چې ډیر لمونځ گزار په دې مسئله کې غلطي کوي.[2]

د سمع الله لمن حمده په ځای که الله اکبر وویل شو نو لمونځ کیږي

سوال: تیرو ورځو کې زموږ د جومات امام صاحب په رخصتي باندې و. په لمونځ کونکو کې یو صاحب د ماسخوتن د لمانځه امامت وکړ. په اخري دوه رکعتونو کې هغه د رکوع نه د سر پورته کولو پرمهال د سمع الله لمن حمده په ځای د الله اکبر کلمات وویل د لمانځه نه وروسته اکثر مقتدیانو وویل چې لمونځ دې په دویم ځل ادا کړل شي، چا پکې وویل د لمونځ دویم ځل ادا کولو ضرورت نشته. خوبیا لمونځ په دویم ځل ادا نه شو.اکثر مقتدیان غیر مطمئن لاړل. ایا چې کله امام صاحب د رکوع نه د سر پورته کولونه وروسته په هیره باندې الله اکبر ووایي. نو مقتدي ته دفتحې ورکول پکار دي؟ او ایا په دې طریقې سره لمونځ صحیح ده؟

جواب: لمونځ صحیح کیږي د فتحې ورکولو ضرورت نشته.[3]

د رکوع نه وروسته څه ویل پکار دي

سوال: په لمانځه کې له رکوع نه دپورته کیدو په وخت کې "**ربنا لک الحمد حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیه**" پوره ویل پکار دي او هم دغه شان د دوو سجدو مینځ کې په جلسه کې هغه دعا

---

[1] ثم بعد اتمامه الركوع يرفع رأسه حتى يستوى قائمًا ويقول الامام حال الرفع:سمع الله لمن حمده.......وان كان المصلى مقتديا فانه ياتى بالتحميد...وان كان المصلى منفردًا ياتى بهما(حلبى كبيرص:٣١٨،طبع سهيل اكيدمى)

[2] قال الشيخ كمال الدين بن الهمام:وينبغى ان تكون القومة والجلسة واجبتين للمواظبة(حلبى كبيرص ٢٩٤)

٣] (قوله مسمعًا)اى قائلا سمع الله لمن حمده،وافاد انه لايكبر خالة الرفع خلافًا لما فى المحيط من انه سنة وان ادعى الطحاوى تواتر العمل به...الخ.(الشامية ج:١ ص:٤٩٦،مطلب فى اطالة الركوع للجانى)_

کومه چې د لمانځه په رسالو کې عموما ليکل شوي وي ايا هغه هم پوره لوستل پکار دي؟

جواب: دا دعا ګاني عام طور سره په نفل لمونځونو کې لوستل کيږي. که په فرض لمونځ کې يې هم وکړل شي، نو ښه ده. خو که امام وي نو دد ې لحاظ دې وساتي چې مقتديانو ته تکليف نه وي.[۱]

په سجده کې پوزه په ځمکې باندې لګول

سوال: په لمانځه کې ما ډېر خلک ليدلي دي چې د سجدې په وخت کې يوازې يو ځل پوزه ځمکې ته يوسي، بيا د سجدې مکمل کولو پورې يوازې تندی لګوي ايا د هغوی لمونځ کيږي؟

جواب: په سجده کې د تندي او پوزې لګول دواړه ضروري دي. يوازې د تندي لګول او د پوزې نه لګول مکروه تحريمي دي[۲] د داسې لمونځ په دويم ځل راګرځول واجب دي[۳] او يو ځل پوزه لګولو سره بيا نه لګول غلط دي.[۴]

که سجده په ځمکه نه شي کولی نو څنګه يې وکړي؟

سوال: زما پښه د راغورځېدو په وجه کمزورې ده او په زنګون (ګونډه) کې د درد په وجه سجده په ځمکه باندې نه شم کولی او د ځمکې نه لړه پورته سجده کيږي ايا هم داسې سجده کوم يا دځه شي کېښودلو سره سجده کوم؟ مهرباني سره بيان کړئ چې په دې طريقې سره به زما لمونځ وشي؟

جواب: که ستاسو په سجدې باندې قدرت نه وي، نو د سجدې اشاره کول کافي دي[۵] يو شی مخې ته کېښودو سره په هغه باندې سجده کول څه ضروري نه دي.[۶]

۱] (وليس بينهما ذكر مسنون،وكذا)ليس (بعد رفعه من الركوع)دُعاء......(على المذهب)وما ورد محمول على النفل (درمختار)(وقال الشامي تحت قوله محمول على النفل)......وقال على انه ان ثبت فى المكتوبة فليكن فى حاله الانفراد،او الجماعة والماموون محصورون لايتثقلون بذلک...الخ. (الشامية ج:۱ ص:۵۰۶قبيل مطلب مهم فى عقد الاصابع عند التشهد)۔

۲] وكمال السنة فى السجود وضع الجبهة والانف جميعًا ولو وضع احدهما فقط ان كان من عذر لايكره وان كان من غير عذر فان وضع جبهته دون انفه جاز اجماعًا ويكره.(عالمگيرى ج:۱ ص:۷۰،طبع بلوچستان)۔

۳]كل صلاة اديت مع كراهة التحريم يجب اعادتها.(الدر المختار مع الرد ج:۱ ص:۴۵۷)۔

۴] (وكره اقتصاره)فى السجود(على احدهما)ومنها الاكتفاء بالانف بلا عذر واليه صح رجوع وعليه الفتوى...الخ.(الدر المختار مع الرد المحتار ج:۱ ص:۴۹۸،طبع ايچ ايم سعيد كراچى)۔

۵]وان عجزعن القيام والركوع والسجود وقدرعلى القعوديصلى قاعدًا بايماء ويجعل السجوداخفض من الركوع كذا فى فتاوى قاضيخان حتى لوسوى لم يصح كذا فى البحرالرائق.(عالمگيرى ج:۱ ص:۱۳۶،طبع بلوچستان)

۶] ويكره للمؤمى ان يرفع اليه عودا اووسادة ليسجد عليه،فان فعل ذلک ينظر ان كان يخفض راسه للركوع ثم للسجود اخفض من الركوع جازت صلاته كذافى الخلاصة.(عالمگيرى ج:۱ ص:۱۳۶)۔

په سجده کې څنګلي خورول او په پنډو باندې کېښودل

سوال: په سجده کې څه خلک خپلې څنګلې په پنډو باندې کېښودلو سره سجده کوي او پورته شي او څه خلک په سجده کې خپلې څنګلې داسې نبي او کس اړخ ته خورې کړې چې د نږدې لمونځ کونکي په سینه کې د هغه څنګلې ننوځي ایا دا صحیح دي؟

جواب: په جمعه کې څنګلې زیاتې خورول نه دي پکار چې هغې سره نورو ته تکلیف وي په ګونډو باندې څنګلې کېښودل که ضرورت وي، نو جائز دي.[1]

سجدې ته د تللو طریقه

سوال: سجدې ته د تللو په وخت اول څه کېښودل پکار دي؟ لاس او ګونډې؟او دسجدې په حالت کې د کوموکوموشیانو په ځمکه باندې کېښودل ضروري دي،چې د هغه نه پرته لمونځ نه کیږي؟

جواب: سجدې ته د تللو په وخت اول ګونډې،بیا لاسونه،بیا دتندې کېښودل پکار دي، سجده په اوو اندامونو باندې کیږي: تندی(له پوزې سره)دواړه لاسونه،دواړه ګونډې او دواړه پنجې(د پښو اولنی برخه) [2]

سجده کې ځمکه باندې د پوزې د کېښودلو شرعي حیثیت

سوال: په سجده کې پوزه په ځمکه باندې کېښودل سنت دي ، واجب دي اوکه فرض؟که یو څوک له څه عذر نه پرته سجده کې پوزه کله په ځمکه لګوي او کله یې پورته کوي،نو داسې سجده کولو سره لمونځ صحیح کیږي اوکه نه؟

جواب: په سجده کې پوزه او تندی دواړه په ځمکه باندې کېښودل واجب دي،پوزه په ځمکه باندې کله کېښودل او کله پورته کول غلط دي،خو هرکله چې یې یوځل پوزه په ځمکه باندې کېښودله، نو واجب ادا شو او لمونځ وشو،خو دسنت خلاف لازم شو.[3]

---

[1] ويبدى ضبعيه لقوله عليه السلام وابد ضبعيک ويروى وابد من الابداد وهو المد والاول من الابداء وهو الاظهار ويجافى بطنه عن فخذيه،لانه عليه السلام كان اذا سجد جافى حتى ان بهمة لو ارادت ان تمر بين يديه لمرت وقيل اذاكان فى الصف لايجافى كي لايؤذى جاره.(فتح القدير ج:۱ ص:۲۱۵،طبع دار صادر،بيروت)۔

[2] عن ابن عباس قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:امرت ان اسجد على سبعة اعظم على الجبهة واليدين والركبتين واطراف القدمين ولانكفت الثياب والشعر.متفق عليه.(مشكوة ص:۸۳،باب السجود و فضله).عن ابن عباس قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:امرت ان اسجد على سبعة اعظم على الجبهة واليدين والركبتين واطراف القدمين ولانكفت الثياب والشعر.متفق عليه.(مشكوة ص:۸۳،باب السجود وفضله).

[3] وكمال السنة فى السجود وضع الجبهة والانف جميعًا،ولو وضع احدهما فقط ان كان من عذر لايكره،وان كان من غير عذر فان وضع جبهته دون انفه جاز اجماعًا ويكره وان كان بالعكس فكذلك عند ابى حنيفة رحمه الله،وقالا لا يجوز وعليه الفتوى.(عالمگيرى ج:۱ ص:۷۰،الفصل الاول فى فرائض الصلاة،ومنها السجود).

د دواړو سجدو مینځ کې څومره وخت کیناستل ضروري دي

سوال: د دواړو سجدو مینځ کې څومره وخت ناسته ضروري ده؟ځکه چې ځینې خلک لیدل شوي دي چې د یوې سجدې نه مکمل پورته شوي نه وي چې دویمې سجدې ته لاړ شي.که حدیث مبارك کې د دواړو سجدو مینځ کې څه دعا لوستل وي، نو هغه هم ولیکئ.

جواب: د دواړو سجدو مینځ کې بالکل نیغ کیناستل پکار دي او کم نه کم د یو تسبیح په اندازه دې کیني او "اللهم اغفرلی" دې لولي.[1]

د سجدې په وخت که دواړه پښې له ځمکې نه پورته شي

سوال: د سجدې کولو په وخت که دواړه پښې له ځمکې نه پورته شي. نو ایا لمونځ ماتیږي؟

جواب: که درې خله د "سبحان الله" ویلو په مقدار باندې پورته شي، نو لمونځ ماتیږي.[2]

که په سجده کې د ښځو د پښو سرونه پورته شي نو د لمانځه حکم

سوال: د ښځو د پښو سرونه(سجده کې د تللو په وخت او د سجدې نه د پورته کیدو په وخت)د ځمکې نه پورته کیږي،نو ددوی لمونځ ماتیږي؟

جواب: لمونځ نه ماتیږي[3]،خوښځه چې کله صحیح طریقې سره راغونډه شي او سجده کوي، نو پښې به یې څنګه پورته شي.

ایا سجده کې د پښو له ځمکې نه پورته کیدوسره لمونځ نه کیږي

سوال: عرض دا دی چې یو څو ورځې وړاندې مې د حضرت مولانازکریا صاحب رحمة الله علیه د کتاب "فضائل حج" مطالعه کوله.په هغه کې په صفحه ۵۱(څلورم فصل د حج حقیقت، کې لیکلي دي لمونځ "سجده کې دواړو پښو پورته کولوسرهٔ ضائع کیږي. ځکه چې دا هم د سکون او د وقار نه خلاف دي".

جواب: په سجده کې د دواړو پښو یا د یوې پښې په ځمکې باندې لګول فرض دي،که په سجده کې یې یو پښه هم په ځمکه ونه لګوله، نو لمونځ یې نه کیږي.[4]

---

[1]]وتعدیل الارکان هو تسکین الجوارح حتی تطمئن مفاصله وادناه قدر تسبیحة.(عالمگیری ج:۱ ص:۷۱).

[2]]ولو سجدولم یضع قدمیه علی الارض لایجوز ولو وضع احداهما جاز مع الکراهة ان کان بغیر عذر...الخ. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۷۰).ومن شرط جواز السجود ان لایرفع قدمیه فیه،فان رفعهما فی حال سجوده لاتجزیه السجدة. (الجوهرة النیرة ج:۱ ص:۶۳،باب صفة الصلاة،طبع مکتبه حقانیه).

[3]](فلووضع ظهرالقدم دون الاصابع.....تجوز صلاته کما لوقام علی قدم واحد.(عالمگیری ج:۱ ص:۷۰).

[4]]ولو سجد ولم یضع قدمیه علی الارض لایجوز ولو وضع احداهما جاز ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

که د سجدې ځای سره ریډیو (په بند حالت کې) وي نو د لمانځه حکم

سوال: دسجدې له ځای نه څه فاصله باندې ریډیو په بند حالت کې موجود وي. نولمونځ کیږي؟

جواب: لمونځ کیږي

د سجدې دوران کې د فرش او د تندي مینځ کې خولۍ راشي

سوال: د سجدې دوران کې که خولۍ د فرش او د تندي مینځ کې راشي. نو لمانځه کې خو به څه خلل نه واقع کیږي؟

جواب: هیڅ حرج نشته. [۱]

د سجدې په حالت کې که ماشوم په څټ باندې کیني نو څه کول پکار دي؟

سوال: دسجدې په حالت کې که یوماشوم راشي اوپه ملا یا څټ باندې کیني نو په دې صورت حال کې ماشوم غورځولو سره سجدې نه پورته کېدل پکار دي اوکه سجده اوږودل پکار دي؟

جواب: که یو لاس سره ماشوم کوز کړل شي. نوغوره خبره ده که نه سجده دې اوږده کړل شي [۲]

ښځې به د سړیو په شان سجده کوي که راټولیدو سره؟

سوال: څه خلک وايي چې ښځو ته لوړه سجده کول پکار دي لکه چې سړی یې کوي، ځکه چې د رسول الله ﷺ ارشاد دی(صلوا کما رایتموني اصلی)او دا هم وايي چې په مکه مکرمه کې ښځې لوړه سجده کوي څه خلک بیاوايي چې ښځو ته داسې سجده کول پکار دي چې په هغې کې د هغوی پښې له ځمکې سره لګیدلي وي او خېټه او پښې یې سره لګېدلې وي. یعنې غنډ انداز کې سجده کول پکار دي، تاسو بیان کړئ په دې باره کې ستاسو څه وینا ده؟ یعنې د قرآن او سنت په رڼا کې ایا صحیح دي؟

...بقیه د تیرمخ]..مع الکراهةان کان بغیر عذر. (عالمگیری ج:۱ ص:۷۰،طبع بلوچستان). ایضا: ومن شرط جواز السجود ان لایرفع قدمیه فیه فان رفعهما فی حال سجوده لاتجزیه السجدة.(الجوهرة النیرة ج:۱ ص:۶۳،طبع حقانیه،ملتان).

[۱] ومنها ان یسجد علی الجبهة والانف من غیر حائل من العمامة والقلنسوة ولو سجد علی کور العمامة ووجد صلابة الارض جاز عندنا.(بدائع الصنائع ج:۱ ص:۲۱۰،طبع ایچ ایم سعید).

[۲] وعن ابی قتادة قال:رایت النبی صلی الله علیه وسلم یؤم الناس وامامة بنت ابی العاص علی عاتقه،فاذا رکع وضعها واذا رفع من السجود اعادها.متفق علیه.(مشکوة ص:۹۰).وفی شرح المشکوة:لعل هذا مخصوص به علیه الصلوة والسلام او وقع قبل ورود قوله علیه الصلوة والسلام ان فی الصلوة لشغلا او لبیان الجواز فانه جائزمع الکراهة کما صرح به فی المنیة.(مرقاة شرح المشکوة ج:۲ص:۳۲،باب مالایجوزمن العمل فی الصلاة).

جواب: د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد هرې ښځې ته د ځمکې سره یو ځای کیدلو باندې د سجدې کولو حکم دی[1] په حدیث کې دي چې رسول الله ﷺ ښځو ته هم دا هدایت کړی و[2] (مراسیل ابی داود ص۸، طبع کارخانه کتب کراچی)

د ښځو د سجدې طریقه

سوال: لمانځه کې د ښځو د سجدې کولو طریقه څنګه ده؟ په اسانو الفاظ کې راته ووایئ

جواب: "بهشتي زیور" (جنتي کالي) کې دي وکتل شي، مختصر دا چې ښځه به کیني او دواړه پښې به ښي طرفته وباسي او بیا به راغونډیدو سره سجده وکړي [3]

د ښځو د سجدې طریقه

سوال: ستاسو کالم د ډیر وخت نه لولم، څو ځله مې د لیکلو سوچ وکړ، خو نن ستاسو توجه د ۱۴ اکتوبر صفحه باندې ستاسو کالم طرفته ګرځول غواړم، تاسو د ښځو د سجدې په باره کې جواب لیکلی دی چې په ناسته باندې به دواړه پښې ښي طرفته وباسي او بیا به دغه شان راغونډیدو سره سجده وکړي، مهرباني وکړئ په دې باره کې د یو حدیث شریف حواله راکړئ کوم چې د بخاري شریف وي، نو غوره به وي، دلته مور ښځې په دې باره کې د حدیث شریف په تلاش کې یو، خو نن پورې زمونږ له نظره تیر شوی نه دی، د "بهشتي زیور" یا د بل کتاب حواله مه راکوئ، یوازې د نبي ﷺ د فرمان باره کې راته ووایئ چې په هغه کې نبي کریم ﷺ ښځو ته جدا طریقې سره لمونځ ښودلی وي.

جواب: بي بي! "بهشتي زیور" د فقه حنفي معتبر کتاب ده او زه د فقه حنفي مطابق مسئلې لیکم. نبي کریم ﷺ په ډیرو کارونو کې د سړیو او د ښځو فرق بیان کړی دی، په مراسیل ابوداؤد صفحه: ۸ کې د نبي کریم ﷺ ارشاد مبارك روایت ده ښځو ته یې وفرمایل چې: "کله چې تاسو سجده کوئ، نو د بدن څه برخه ځمکې سره نښلوئ، ځکه چې ښځه په دې کې د سړي په شان نه ده". (کنزالعمال ج: ۴، ص: ۱۱۷) [4]

۱] (والمرأة تنخفض) فلا تبدی عضدیها (وتلصق بطنها بفخذیها) لانه استر...الخ. (الدر المختار مع الرد المحتار ج: ۱ ص: ۵۰٤، طبع سعید کراچی). وکذا فی البحر الرائق: (قوله والمرأة تنخفض وتلزق بطنها بفخذیها) لانه استر لها فانها عورة مستورة ویدل علیه ماروا‌ه ابو داؤد فی مراسیله انه علیه الصلاة والسلام مرعلی امراتین تصلیان فقال: اذا سجدتما فضمابعض اللحم الی الارض فان المرأة لیست فی ذلک کالرجل...الخ. (البحر ج: ۱ ص: ۳۳۹، طبع بیروت)۔

۲] عن ابن عمر اذاسجدت المرأة الصقت بطنها بفخذها کاستر مایکون لها. (السنن الکبری للبیهقی ج: ۲ ص: ۲۲۳، طبع بیروت) ۔

۳] اما المرأة فانها تنخفض....وتلزق بطنها بفخذیها..الخ (حلبی کبیر ص: ۳۲۲، طبع سهیل اکیدمی لاهور).

۴] فقال: اذا سجد فضما بعض اللحم الی الارض فان المرأة لیست فی ذالک .. [بقیه حاشیه په راروانه صفحه.

ښځه به د رکوع نه وروسته سجدې ته ځي اوکه اول به اطمینان سره کیني بیابه سجدې ته ځي؟

سوال: زه چې کله لمونځ کوم، نودرکوع نه وروسته سجده کوم.خو زما یوه ملګرې ماته وایي چې د رکوع نه وروسته اول کیناستل پکار دي او بیا سجده کول پکار دي.اوس زه په شك كې مبتلا شوې يم، تاسو راته صحيح طريقه وښايئ.

جواب: ستاسو ملګرې چې کومه طریقه ښودلې ده، نو دا صحیح ده.اول کیناستل او بیا څمکې سره پیوست سجده کول پکار دي.[1]

که په یو رکعت کې یې یوه سجده وکړه نو اوس څه وکړي؟

سوال: په کتاب احسن المسائل (ترجمه د كنزالدقائق دقرآن محل كراچی له لوري شائع شوی) کې د لمانځه په طريقه کې ليکل شوي دي چې.که په لمانځه کې یې په یو رکعت کې په غلطي سره یو سجده هم وکړه او د دویم رکعت له پاره دريدلو. نو لمونځ به فاسد نه وي. بلکې ناقص به وي کومه خبره صحيح ده؟

جواب: په هر رکعت کې دوه سجدې فرض دي که په یو رکعت کې یې یوه سجده وکړه. نو لمونځ نه کيږي،په احسن المسائل کې چې کومه مسئله ذکر شوي ده هغه داده چې که دويمه سجده یې ونکړه او د دويم رکعت له پاره دريدلو، نو لمونځ يي فاسد نه ده. خو ددې سجدې کول ضروري دي کله چې هم ورته راياد شي ددې سجدې قضاء دې وکړي تر دې چې که په التحيات لوستلو سره یې سلام هم اړولی و بیا ورته راياد شو چې ما خو يوه سجده کړې وه، نو د سلام اړولو نه وروسته که د لمانځه ماتونکی شی و نه موندل شي، نو ددې سجدې قضاء دې وکړي او سجده سهوه دې هم وکړي او که د سلام نه وروسته د لمانځه ماتونکی څه شی وموندل شو. له دې نه وروسته ورته راياد شو چې سجده پاتې شوې ده، نو لمونځ به په دويم ځل کوي،خلاصه دا چې د دويمې سجدې په تاخير سره لمونځ نه فاسديږي، خو دويمه سجده هم ضروري او فرض ده.[2]

...بقيه د تيرمخ]..كالرجل.(مراسيل ابو داؤد مع سنن ابى داؤد ص:٨،طبع ايچ ايم سعيد كراچى، ايضا: كنز العمال ج:٤ ص:١١٧،طبع بيروت).

[1] اما المرأة فانها تنخفض.....وتلزق بطنها بفخذيها...الخ.(حلبى كبير ص:٣٢٢،طبع سهيل اكيدمى لاهور).

[2] حتى لونسى سجدة من الاولى قضاها ولو بعد السلام قبل الكلام لكنه يتشهدثم يسجد للسهو ثم يتشهد لانه يبطل وبالعود الى الصلبيه والتلاوية...الخ.(الدر المختارمع الردالمحتار ج:١ص:٤٦٣،طبع ايچ ايم سعيد كراچى)

د قومې او جلسې شرعي حیثیت

سوال: زموږ د محلې یو سړی وایي چې یوازې رکوع،سجده یا قعده یا قیام د لمانځه ارکان نه دي،بلکې د رکوع نه وروسته څه ساعت ولاړه کول په خپل خای باندې بیل رکن دی او کم نه کم دومره ساعت دریدل پکار دي چې معلومه شي چې دا هم د لمانځه رکن دی. په همدې طریقې د یو سجدې نه وروسته په ارام سره کیناستل دا هم په خپل خای یو رکن دی او دومره ساعت دې کیني چې محسوسه شي چې دا یو رکن دی. وې فرمایل ددې کارونو په ادا کولو کې د مقتدي لوی لاس ده.صاحبه!زموږ په جومات کې چې په اکثریت سره څه کیږي هغه دا دي چې امام خو پخپله دا ارکان ادا کوي. خو مقتدي یې نه ادا کوي چې د هغه وجه کیدای شي چې داوي چې امام خو د رکوع نه دپورته کیدو په وخت په نیمه لار کې سمع الله لمن حمده الله اکبر شروع کړي او څو پورې چې مقتدي پورته کیږي تر هغه پورې امام صاحب خپل دا ارکان ادا کړي وي، خو هغه دومره نور نه ایساریږي چې مقتدي یې هم ادا کړي. که هغه له دې مسئلې نه خبر وي اوکه نه وي خبر خپل دا ارکان پوره کړي اوکه د امام د ایساریدلو په وجه د هغه دا ارکان پخپله ادا کیږي؟

جواب: په لمانځه کې د رکوع نه وروسته په اطمینان سره نیغ دریدل او د دواړو سجدو ترمینځه په ارام سره کیناستل(رکن خو نه دی) خو واجب دي. ددې اهتمام یې ضرور کول پکار دي او په امام باندې هم لازم دي چې لمونځ داسې ورکړي چې مقتدي قومه او جلسه په اطمینان سره وکړي.که نه د لمانځه په دویم ځل کول واجب دي.[1]

د لمانځه له غلا نه څه مراد دي؟

سوال: یو مولانا وویل چې نبي کریم ﷺ فرمایي چې د لمانځه نه غلا مه کوئ. موږ ترینه پوښتنه وکړه چې د لمانځه غلا څه ده؟ نو هغه وویل چې فرض خو موږ کوو.خو نوافل موږ پریږدو، موږ ورته وویل چې که نفل موږ وکړو ،خو ثواب ده او که یې ونکړو، نو ګناه نشته .نو دا خو د لمانځه نه غلا نه شوه.

جواب: د لمانځه غلا دا ده چې رکوع، سجده او نور ارکان اطمینان سره ونکړل شي.[2]

1] (وتعديل الاركان)اى تسكين الجوارح قدر تسبيحة فى الركوع والسجود.وكذا فى الرفع منهما على اختاره الكمال،(درمختار)وفى الشامية والحاصل ان الاصح رواية ودراية وجوب تعديل الاركان واما القومة والجلسة وتعديلها فالمشهور فى المذهب السنة وروى وجوبها وهو الموافق للادلة...الخ.(الدر المختار مع الرد المحتار ج:۱ ص:٤٦٤)_

۲]عن عبدالله بن ابي قتادة عن ابيه قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:اسوأ الناس سرقة الذى يسرق صلاته!قالوا:يا رسول الله!وكيف يسرق صلاته؟قال:لا يتم ركوعها ولا سجودها.(الترغيب والترهيب ج:۱ ص:۳۳۵،طبع بيروت).

د لمانځه ارکان څومره اوږدول پکار دي؟

سوال: د لمانځه هر رکن څومره اوږدول پکار دي چې له هغه سره لمونځ صحیح کیږي؟ځکه چې ځینې کسان لیدل شوي دي چې د رکوع نه سم دریدلي نه وي چې سجدې ته لاړ شي او همدغه شان د سجدې نه سم ناست نه وي چې دویمې سجدې ته لاړ شي.ایا د دې خلکو لمونځ کامل دی او که ناقص؟او که د داسې خلکو باره کې څه حدیث وغیره وي. نو هغه هم ذکر کړئ

جواب: د رکوع نه وروسته قومه کې اطمینان سره دریدل پکار دي.له دې نه وروسته دې سجدې ته لاړ شي او د دواړو سجدو مینځ کې اطمینان سره له ناستې نه وروسته دې دویمې سجدې ته لاړ شي، که نه لمونځ به یې ناقص وي، بلکې د داسې لمونځ راګرځول ضروري دي.[1]

د بیرې له وجې لمونځ تیزي سره کول

سوال: که ډیره بیړه وي، نو ایا لمونځ تیزي سره کیږي ؟

جواب: لمونځ اطمینان سره کول پکار دي.[2]

په التحیات(تشهد) کې لاس په کوم ځای کیښودل پکار دي؟

سوال: ما اوریدلي دي چې په التحیات کې لاس په په ګونډو کیښودل نه دي پکار ، ځکه چې زموږ روح به د ګونډو نه وځي؟

جواب: په قعده کې دې دواړه لاسونه په پنډیو باندې کیږدي اوګوتې دې د قبلې طرف ته متوجه وي په داسې طریقې چې د لاسونو ګوتې د ګونډو پورې ورسیږي، خو ګونډې دې نه نیسي، که نه د ګوتو رخ به قبلې طرف ته نه وي،خوکه ګونډې ونیسي. نو بیا هم جائز ده، خو غوره هغه ده کومه چې پورته ذکرشوه[3] او تاسو دالیکلي دي چې زموږ روح به د ګونډو نه وځي دا ما چېرته نه دي لوستلي.

سوال: دا مې هم اوریدلي دي چې په التحیات کې ګوتې ځوړندول نه دي پکار ،ځکه چې په قیامت کې به ځوړندې ګوتې پرې کیږي ایا دا صحیح ده؟

جواب: ما دا خبره نه ده اوریدلې په ظاهره، خو هسې فضول خبره معلومیږي.

1]قال الشيخ كمال الدين بن الهمام:وينبغى ان تكون القومة والجلسة واجبتين للمواظبة.(حلبى كبير ص:۲۹٤) ايضاً: كل صلاة اديت مع كراهة التحريم يجب اعادتها. (درمختار: ج۱، ص۴۵۷، طبع ايج ايم سعيد كراچى).

2]قد افلح المؤمنون.الذين هم فى صلاتهم خشعون.(المؤمنون:۱).

3](ويضع يمناه على فخذه اليمنى ويسراه على اليسرى،ويبسط اصابعه)مفرجة قليلاً (جاعلاً اطرافها عند ركبتيه)ولا ياخذ الركبة هو الاصح لتتوجه للقبلة.(درمختار)وفى الرد........والنفى للافضلية لالعدم الجواز...الخ.(فتاوى شامية ج:۱ ص:۵۰۸،قبيل مطلب مهم فى عقد الاصابع عند التشهد)۔

د تشهد په وخت کومه ګوته پورته کړو؟

سوال: په قعده کې د التحیات نه وروسته زموږ د جومات یو صاحب د ګس لاس د شهادت ګوته پورته کوي.ایا دا صحیح طریقه ده؟ او هغه صاحب به څنګه پوه کړل شي خکه چې هغه د ډیر عمر سړی دی او که ځوانان خلک ورته څه وایي، نو دا خلک د ځوانانو د عمر حواله ورکولو سره خپل لوی والی ښیي او صحیح خبره نه مني.

جواب: په التحیات کې د ښي لاس ګوته پورته کول پکار دي د چپ لاس نه. دې صاحب ته دې مسئله ضرور بیان کړل شي بیا که پرې هغه عمل کوي او که نه دا د هغه کار دی.[1]

که په تشهد کې ګوته پورته نه کړل شي نو ایا لمونځ کیږي

سوال: (الف)د یو عالم نه مې پوښتنه وکړه چې په التحیات کې د شهادت د ګوتې پورته کولو او ښکته کولو شرعي حیثیت څه دی؟ نو هغه په جواب کې وفرمایل چې ددې ضرورت نشته ، مطلب دا چې ددې فعل نه پرته هم لمونځ کیږي.مهرباني وکړئ وضاحت وکړئ چې د حدیث او فقه په رڼا کې ددې فعل شرعي حیثیت څه دی؟ (فرض،سنت موکده وغیره)

(ب)د التحیات په دوران کې کوم ځای ګوته پورته کړل شي او کوم ځای ښکته کړل شي او د ګوتې د ښکته کولونه وروسته لاس نیغ کړي یا د سلام پورې د حلقې په شکل کې دې وي؟

جواب: په تشهد کې د شهادت په ګوته باندې اشاره کول سنت دي.له دې وجې دا وینا غلطه ده چې ددې ضرورت نشته. خو دا صحیح ده چې که ونکړل شي، نولمونځ کیږي د اشارې طریقه داده چې د ,,**اشهدان لا اله الا الله**،، په (لا) باندې دې ګوته پورته کړل شي او په (**الا الله**) باندې دې ښکته کړل شي.[2]

د شهادت ګوته تر سلام پورې د اوچتولو مطلب

سوال: ستاسو فتوا مو د ګوتې د اوچتولو په باره کې ولوستله په دې باره کې ستاسو توجه د مولانا رشید احمد ګنګوهي طرف ته ببول غواړم د کتاب فتاوی رشیدیه په صفحه نمبر ۳۲۰ باندې لیکي چې چې د تشهد په (لا) باندې دې ګوته اوچته کړل شي او ترسلام پورې دې اوچته وي.ستاسو او د ګنګوهي صاحب په فتوا کې بالکل واضح اختلاف دی. لهذا په کومه فتوا باندې عمل وکړل شي ډیر زیات شک پیدا شوی دی او په حدیث شریف کې هم داسې راځي

۱] وصفتها ان يحلق من يده اليمنى عن الشهادة الابهام والوسطى ويقبض البنصر والخنصر،ويشير بالمسبحة ...الخ. (فتاوى شامية ج:۱ ص:۵۰۹،۵۰۸،طبع ايچ ايم سعيد كراچى)۔

۲] وفى الشرنبلالية عن البرهان:الصحيح انه يشير بمسبحته وحدها يرفعها عن النفى ويضعها عند الاثبات... الخ. (درمختار مع الشامى ج:۱ ص:۵۰۹،قبيل مطلب مهم فى عقد الاصابع عند التشهد)۔

چې د لفظ (لا) باندې ګوته اوچته کړئ او د ګوتې د ښکته کولو په باره کې په حدیث کې هیڅ هم نه دي راغلي، جواب د قرآن او حدیث په رڼا کې راکولو سره اجرعظیم حاصل کړئ.

جواب: د دواړو مینځ کې هیڅ اختلاف نشته.په اصل کې دوه مسئلې خاتنه خاتنه دي یو دشهادت په وخت ګوته اوچتول او ښکته کول ما دا مسئله لیکلې وه چې د (لا) وخت کې دې اوچتوي او د (الا الله) په وخت کې دې ښکته کوي[1] او دویمه مسئله داده چې د شهادت نه وروسته دې د ګوتو حلقه تر سلام پورې وساتل شي او د شهادت ګوته دې د سلام پورې هم هغه شان جدا وي په فتاوی رشیدیه کې یې دا مسئله بیان کړې ده .دلته د اوچتولو نه مراد دا نه ده چې څنګه په (لا)باندې پورته کړل شي هم هغه شان دې اوچته وي. بلکې مطلب دا دی چې د شهادت نه وروسته دې ګوتې نه خور وي څنګه چې د شهادت نه مخکې خورې وي. بلکې موټې دې سلام پورې یو شان بندساتل پکار دي او د شهادت ګوته دې ترې جدا وي هم دې سره یې په اوچتولوتعبیر کړی ده په سوال اوجواب کې غور کولو سره دامطلب واضح کیږي.[2]

په کلمه شهادت کې ګوته کله اوچتول پکار دي؟

سوال: په روزنامه جنګ کې تاسو د یو سوال جواب ورکړی ده کوم چې زه نقل کوم:په التحیات کې په(اشهد ان لا) باندې ګوته وچتول او په (الا الله) باندې ښکته کول سنت دي که ونه کړل شي، نو هیڅ ګناه نشته،نو حضرت د کلام حاصل دا چې ما په کیمیایي سعادت د حجت الاسلام امام غزالي رحمه الله کوم چې د هغه ډیر مشهور تصنیف دی. دهغه په ۱۷۲ ۱۷۳ صفحه په باب الصلاة کې لیکلي دي چې په (اشهد ان لا) باندې نه دي اوچتول پکار. بلکې په (الا الله) باندې اوچتول پکار دي او هسې هم د ګرامر په لحاظ او د عربي ژبې د اصولو په مناسبت سره، بلکې معنوي طورسره د (اشهد ان لا) معنی یوازې د ګواهي یا د شهادت ده او هغه د منفي شهادت یعنې هیڅ خدایې نشته یا هیڅوک الله نشته او د دې د تکمیل له پاره او ددې نیمګړې جملې د تندې د احساس ختمولو له پاره (الا الله) یعنې یوازې الله دی لکه څنګه چې د قرآن کریم د ډیرو آیتونو نه ښکاره ده،په سوونو داسې آیتونه دي چې دهغو نښانه کول او هغه هم ستاسو په شان عالم مخکې ګویا لمر ته ډیوه ښودل دي.

جواب: زموږ په فقهي کتابونو کې یې دا مسئله لیکلې ده کومه چې ما لیکلي ده،یعنې په لا اله باندې ګوته اوچتول پکار دي او په (الا الله) باندې ښکته کول پکاردي. له دې وجه یې دا

---

۱ [الصحيح انه يشير بمسبحته وحدها يرفعها عند النفى ويضعها عند الاثبات.(درمع الرد ج:۱ ص:۵۰۹)

۲ [الثاني بسط الاصابع الى حين الشهادة فيعقد عندها ويرفع السبابة عن النفى ويضعها عند الاثبات،وهذا ما اعتمده المتاخرون لثبوته عن النبى صلى الله عليه وسلم بالاحاديث الصحيحة...الخ.(الشامية ج:۱ ص:۵۰۹)

لیکلي دي چې د ګوتې اوچتولو سره اشاره د غیر الله د الوهیت د نفي طرف ته ده او په ګوته کینبودلو سره اشاره د الله پاک د الوهیت د اثبات له پاره ده. لهذا په (لا اله) باندې ګوته اوچتول پکار دي او په (الا الله) باندې کینبودل پکار دي.[1]

حضرت امام غزالي شافعي المذهب دی او شیخ عبدالقادر جیلاني حنبلي المذهب دی او امام غزالي په خپلو کتابونو کې د شافعي مذهب مطابق مسائل لیکي او شاه عبدالقادر جیلاني په غنیه الطالبین کې د حنبلي مذهب مسائل لیکي. احنافو ته په فقهي مسائلو کې د هغوی په کتابونو باندې نه، بلکې د فقه حنفي په کتابونو عمل کول پکار دي.

د مقتدي له پاره (التحیات) پوره لوستل لازمي دي

سوال: که امام سلام واړوي او لمونځ کونکي تر اوسه پورې التحیات پوره نه وي لوستي، نو ایا د امام سره سلام واړوي یا پوره دعا کولو سره سلام واړوي.

جواب: تشهد (التحیات د عبده ورسوله پورې) ویل په دواړو قعدو کې واجب دي، که په لومړۍ قعده کې تشهد پوره شوی نه و چې امام د دریم رکعت له پاره ودرید، نو مقتدي دې د امام تابعداري نه کوي، بلکې خپل تشهد پوره کولو سره دې ودریږي (عبده ورسوله پورې) هم دغه شان که په اخري قعده کې د مقتدي تشهد پوره شوی نه و چې امام سلام واړاو، نو مقتدي دې له امام سره سلام نه اړوي، بلکې خپل تشهد پوره کولو سره دې سلام واړوي.

که یو سړی په لومړۍ قعده کې راتلو سره په جماعت کې شریک شو او هغه التحیات شروع کړي و چې امام ودرید، نو دا سړی دې د امام سره نه دریږي، بلکې التحیات....عبده ورسوله پورې لوستلو نه وروسته دې ودریږي، که یو سړی په اخري قعده کې شریک شي اوسه پورې لا التحیات پوره کړي نه ده چې امام سلام واړو، نو دا سړی دې فورا نه دریږي، بلکې التحیات...عبده ورسوله....پورې پوره کولو نه وروسته دې پورته شي.[2]

په (التحیات) کې د سلام په صیغه د خطاب حکم

سوال: ستاسو په خدمت کې یو سوال سره حاضر شوي یم مونږ چې په لمانځه کې کوم التحیات وایو هغه دا ده:

التحیات لله والصلوات والطیبات السلام علیک ایها النبی ورحمة الله وبرکاته السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله.

---

[1] وفی المحیط انها سنة،یرفعها عند النفی،ویضعها عند الاثبات،وهو قول ابی حنیفة ومحمد وکثرت به الآثار والاخبار...الخ.(الشامیة ج:۱ ص:۵۰۸،قبیل مطلب مهم فی عقد الاصابع عند التشهد)_

[2] اذا ادرک الامام فی التشهد وقام الامام قبل ان یتم المقتدی او سلم الامام فی آخر الصلاة قبل ان یتم المقتدی التشهد،فالمختار ان یتم العشهد کذا فی الغیاثیة.(عالمگیری ج:۱ ص:۹۰،طبع بلوچستان)_

محترم محمود عباسي په خپل تاليف (تحقيق سيد و سادات) کې په يو ځای کې ليکي چې د التحيات دا درود د **صلوا عليه وسلموا تسليما** صحيح تعميل دی. صحابه کرامو د هغه په ژوند کې هم دا لوستلو کله چې هغه وفات شو، نو ضمير د خطاب يې ترک کړ او **السلام على النبى رحمة الله و بركاته** لوستل يې شروع کړل په يو بل ځای ليکي چې په فتح الباري شرح د صحيح البخاري **باب التشهد فى الاخيرة**(ص:۴۵۳ مطبوعه انصارى)ابن حجر رحمه الله د سلام على النبي روايتونه نقل کولو نه وروسته په صحيح سند سره دا روايت نقل کړی ده چې رسول الله ﷺ ثو پورې ژوندی و صحابه کرامو به التحيات لوستو(**السلام عليک ايها النبى**) ای نبي په تا دې سلام وي اوکله چې هغه وفات شو .نوبيا به يې لوستلو(**السلام على النبي**)په نبي دې سلام وي

موږ په لمانځه کې دا الفاظ: **السلام عليک ايها النبى** وايو ځکه د لمانځه چې څومره رسالې دي موږ لوستلي دي په هغو کې هم دا الفاظ نقل دي ستاسو نه سوال دا دی چې ايا اوس هم دا الفاظ ويل جائز دي سره له دې چې رسول الله ﷺ وفات شوی دی؟

جواب: د عباسي صاحب دا خبره خو صحيح نه ده چې د التحيات والا درود د آيت **صلوا عليه وسلموا تسليما** صحيح تعميل دی ځکه چې په دې ايت کريمه د درود او د سلام دوه شيانو حکم شوی دی او په التحيات کې يوازې سلام ده درود نشته په دې وجه په التحيات کې د يوې برخې تعميل کيږي او د دويمې برخې د تعميل له پاره د التحيات نه وروسته درود شريف کيښودل شوی دی او د فتح الباري په حوالې سره چې کوم روايت نقل شوی دی چې صحابه کرامو به د رسول الله ﷺ په حيات کې **السلام عليک ايها النبى** ويلو او د هغه له وفات نه وروسته به يې **السلام على النبى** ويلو دا روايت صحيح دی او په صحيح بخاري دويم جلد صفحه نمبر ۲۲۲ باندې موجود دی. حافظ ددې سلسلې روايت نقل کولو نه وروسته د شيخ تاج الدين سبکي رحمه الله په حوالې سره ليکلي دي چې ددې روايت نه معلوميږي ,,**السلام على النبى**،، ويل هم جائزدي، خو د کوموالفاظوچې رسول الله ﷺ تعليم ورکړی دی هغه اولی او افضل دي اود امت عمل هم په هغه راروان دی.

په لمانځه کې د درود شريف څه حيثيت دی؟

سوال: دا خو معلومه ده چې د تشهد نه وروسته درود شريف واجب نه ده، خو ايا دا دواړه درودونه چې موږيې په لمانځه کې وايو دا مسنون يا مستحب هم دي اوکه نه؟ فاران.....د اپريل شماره کې په ۱۹۸۱ء کې د جعفر شاه د تحرير مفهوم دا دی چې دهغه مسنون يا مستحب کيدل د صحاح سته نه ثابت نه دي، **صلوا عليه وسلموا تسليما** د حکم تعميل د تشهد داخري

برخې **السلام علیک ایها النبی الخ** نه کیږي. لهذا وروسته په رسول اللهﷺ او د هغه په ال باندې درود ویل صحیح نه دي.

، که په صحاح سته کې داسې یو حدیث وي یا احادیث وي چې د هغه په وجه د درود همدا رواج شوي الفاظ نقل شوي وي، نو مهرباني وکړئ د هغه پوره عبارت سره د حوالې د کتاب او سن اشاعت او د ناشر نه مو خبر کړئ چې د قاران لوستونکو ته د دې صاحب د پیدا کړې غلط فهمي نه د محفوظ ساتلو له پاره ولیکم.

جواب: د جعفر شاه تعلق د هغه ملحدینو سره دی کوم چې د دین قطعي او متفق علیه خبرو د مشکوک کولو له پاره دروغ وایي.

په مشکوة شریف ص: ۸۶ کې دصحیح البخاري اوصحیح مسلم په حوالې سره دکعب بن عجره رضی الله عنه نه روایت ذکر شوی دی چې موږ رسول اللهﷺته عرض وکړ چې په تاسو باندې د سلام لیږلو طریقه خو موږ ته الله پاک ښودلې ده. یعنې په التحیات کې **السلام علیک ایها النبی** ستاسو په ال باندې موږ درودپه څه طریقه ولیږو؟ ویې فرمایل داسې وایئ، **اللهم صلی علی محمد وعلی آل محمد....الخ.**[۱]

قرآن کریم امت ته د دوو بیلو بیلو خبرو حکم کړی دی. یو د درود او دویم د سلام د سلام د حکم تعمیل خو په التحیات کې ذکر شوي الفاظ: **السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته** ویلو سره ادا کیږي، خو د درود د حکم تعمیل په کومو الفاظو سره ادا کیږي؟ دا خبره صحابه کرامو د رسول اللهﷺ نه وپوښتله او رسول اللهﷺ د دې په جواب کې د درودابراهیمي الفاظ تعلیم ورکړ.

په یو بل حدیث کې دي چې د فضاله بن عبید رضی الله عنه نه روایت دی:

سمع رسول الله صلی الله علیه وسلم رجلا یدعو فی صلوته لم یمجد الله ولم یصل علی النبی صلی الله علیه وسلم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم: عجل هذا ثم دعاه فقال له او لغیره: اذا صلی احدکم فلیبداء بتحمید الله عزوجل والثناء علیه ثم لیصل علی النبی(صلی الله علیه وسلم)ثم لیدع بعد الثناء... (ابوداودج۱ص۲۰۸ نسائی ج۱ص۱۸۹ترمذیج۲ص۱۸۶ وصححه سنن کبری ج۲ص۱٤۷ صحیح ابن خزیمه ج۱ص۳۵۱ الاحسان بترتیب صحیح ابن حبان ج ٤ ص۲۰۸ مستدرک حاکم ج۱ص۲۳۰ تا ۲۶۸ وقال صحیح علی شرط مسلم واقره الذهبی).

---

[۱] عن عبدالرحمن بن ابی لیلی قال: لقینی کعب بن عجزة رضی الله عنه فقال: الا اهدی لک هدیة سمعتها من النبی صلی الله علیه وسلم؟فقلت: بلی! فاهدها لی، فقال: سالنا رسول الله، فقلنا: یا رسول الله! کیف الصلوة علیکم اهل البیت فان الله قد علمنا کیف نسلم علیک؟ قال: قولوا اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد...الخ. (مشکوة ج:۱ ص:۸۶باب الصلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم)۔

ترجمه:.....رسول الله ﷺ له یو سړي نه واوریدل چې په خپل لمانځه کې دعا غواړي هغه نه د الله پاک لوی والی بیان کړ، نه یې ثناء وویله او نه یې په رسول الله ﷺ باندې درود ووایه. رسول الله ﷺ وفرمایل دې سړي بیړه وکړه بیا یې هغه راوغوښت. نو ویې فرمایل کله چې په تاسو کې یو سړی لمونځ کوي، نو د دعا نه مخکې دې د الله پاک لویي او ثناء بیان کړي. بیا دې په رسول الله ﷺ باندې درود ووایي بیا دې له حمد او ثناء نه وروسته دعا وکړي

په یو بل حدیث کې د ابومسعود انصاري رضی الله عنه نه نقل دي:

اقبل رجل حتی جلس بین یدی رسول الله صلی الله علیه وسلم ونحن عنده فقال:یا رسول الله!اما السلام علیک فقد عرفناه.فکیف نصلی علیک اذا نحن صلینا علیک فی صلاتنا؟ قال فصمت رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی احببنا ان الرجل لم یساله ثم قال:اذا صلیتم علی فقولوا:اللهم صل علی محمد....الحدیث.(صحیح ابن خزیمه ج۱ ص ۳۵۲ الاحسان بترتیب صحیح ابن حبان ج ٤ ص ۲۰۷ موارد الظمان ص ۱۳۸ مستدرک حاکم ج ۱ ص ۲۶۸)

ترجمه:.....یو سړی راغی تر دې چې د رسول الله ﷺ مخې ته کیناست هغه عرض وکړ، یا رسول الله!په تاسو باندې د سلام لیږلو طریقه، خو موږ وپیژندله، خو کله چې موږ په خپل لمانځه کې په تاسو باندې درود لیږو، نو څنګه یې ولیږو رسول الله ﷺ په دې اوریدلو باندې خاموش شو تر دې چې زموږ زړه وغوښتل چې دې سړي د رسول الله ﷺ نه دا پوښتنه نه وې کړې. یعنې کیدای شي چې رسول الله ﷺ په دې سوال باندې خفه شوی وي، بیا یې وفرمایل کله چې تاسو په ما درود وایئ نو دا الفاظ وایئ:**اللهم صل علی محمد** د دې الفاظو تعلیم یې ورکړ.

له دې احادیثو په بنیاد باندې د رسول الله ﷺ له زمانې واخله ترنن پورې د امت دا عمل راروان دی چې په اخري قعده کې د التحیات نه وروسته دې درود شریف ولوستل شي بیا دې دعا وکړل شي بیا دې د لمانځه سلام واړول شي.د امام شافعي رحمه الله علیه په نزد په اخري قعده کې درود شریف لوستل غوره دي او د نورو علماءکرامو په نزد سنت دي[1].خو په امت کې د دې څوک هم قائل نه دي چې په اخري قعده کې دې درود شریف نه لوستل کیږي هسې هم د دعا نه مخکې د الله پاک حمد او ثناء کول او بیا په رسول الله ﷺ باندې درود لیږل د دعا د ادابو نه دي او دا د دعا د قبولیت مضبوطه ذریعه ده، نو دلمانځه په اخره کې د دعا نه مخکې درود شریف لوستل به د دې قاعدې لاندې راشي.

۱]ویتشهد وهو واجب عندنا وصلی علی النبی علیه والسلام وهو لیس بفریضة عندنا خلافا للشافعی فیهما. قوله فیهما ای فی التشهد والصلاة علی النبی صلی الله علیه وسلم فانهما من الفرائض عنده.(فتح القدیر ج:۱ ص:۲۲۳،طبع دار صادر بیروت). ایضا: قال ابوبکر:ولیست الصلاة علی النبی صلی الله علیه وسلم وآله فرضا فی الصلاة عند اصحابنا وفقهاء الامصار وهومسیئ بترکها وقال الشافعی:هی فرض فیها،وهذاقول لم یسبقه الیه احد فهوخلاف اجماع السلف والخلف.(شرح مختصرالطحاوی ج:۱ص:٦٤١کتاب الصلاة،طبع بیروت)

په لوړی قعده کې یوازې تشهد ولوستل شي که درود شریف هم؟

سوال: سنت غیرمؤکده (څلورو رکعتونو کې)اولني دوو رکعتونو کې تشهد لوستلو نه وروسته درېدل پکار دي او که درود شریف لوستل لازم دي؟

جواب: دواړه طریقې جائزې دي،خو درود شریف لوستلو نه وروسته درېدل غوره دي ا[۱]

د تشهد او درود شریف نه وروسته د دعا ماثوره نه څه مراد دي؟

سوال: فرض لمونځ، وتر لمونځ، نفل او سنت لمونځ ادا کوو او په اخري قعده کې تشهد او دورد ابراهیمی وایو،د علماءکرامو او د فقهاء کرامو د کتابونو نه معلومه شوې ده چې د تشهد او درود ابراهیمي لوستلو نه وروسته دې نقل شوې دعا هم ولولي.
اکثر لمونځ گزار نقل شوې دعا نه پېژني زه او نور ډېر ملگری یې پېژنو او نقل شوې دعا نه لولو چا ته دومره وخت نه معلومېږي که په دې وخت کې نقل شوې دعا ونه لولو ،نو په لمانځه کې، خو به څه نقصان نه راځي؟ او لمونځ به ادا شي؟ دا وضاحت هم وکړئ چې نقل شوې دعا په هر فرض لمونځ او وتر او نفلونو او سنتو کې لوستل پکار دي یا یوازې په فرض لمانځه کې؟

جواب: په اخري قعده کې د درود شریف نه وروسته دعا کول سنت دي په قرآن کریم یا احادیثو کې چې کومې دعا گانې راځي هغو ته نقل شوې دعاگانې وایي په هغو کې هره دعا لوستلو سره سنت ادا کیږي[۲]اکثر خلک د قرآن او احادیثو دعا گانې لولئي اگر چې د نقل شوې دعا په مطلب نه پوهیږي او دا دعا کول سنت دي که بالکل یې هم و نه کړي، نو لمونځ یې کیږي، خو په ثواب کې به یې کمی وي.

په اخري قعده کې د درود شریف نه وروسته کومه دعا لوستل پکار دي؟

سوال: په اخري قعده کې د درود شریف نه وروسته او د سلام گرځولو نه مخکې کومه دعا کول پکار دي؟ یو ځای کې "**اللّٰهم انی ظلمت نفسی ظلماً کثیرا**"اوپه ځینو ځایونو کې"**رب اجعلنی مقیم الصلاة**" د لوستلو له پاره لیکل شوي وي ایاپه دې کې به په یو دعا باندې لمونځ وشي؟

جواب: دقرآن اوحدیث چې کومه دعا ولولي لمونځ به یې وشي،په حدیث کې دي"**اللّٰهم انی ظلمت نفسی ظلماً**"والا دعا د ابوبکرصدیق رضی الله عنه په غوښتنه باندې رسول اللهﷺ هغه ته ښودلې وه.[۳]

---

[۱] وسنة فی الصلاة،ای فی قعود اخیر مطلقًا وکذا فی قعود اول فی النوافل غیر الرواتب تامل.(شامی ج:۱ ص:۵۱۸).

[۲] ودعا........بالادعیة المذکورة فی القرآن والسنة لا بما یشبه الناس.(الدر المختار ج:۱ ص:۵۲۳)۔

[۳] ومن الادعیة المالورة ما روی عن ابی بکر رضی الله عنه انه قال لرسول الله صلی الله علیه وسلم:علمنی دعاء ادعو به فی صلاتی!فقال:قل:اللهم ان ظلمت نفسی...الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:۷۶،طبع بلو چستان)۔

په لمانځه کې څومره دعا ګانې کول پکار دي؟

سوال: په اخري قعده کې که لمونځ کونکې ډېرې دعاګانې چې د قرآن او احاديثو نه ثابتې وي ويلو سره سلام واړوي، نو په لمانځه کې څه نقصان خو به نه راځي؟

جواب: څومره دعا ګانې چې کول غواړي کولی يې شي[۱]. خو امام ته پکار دي چې دومره يې نه اوږدوي چې مقتديان تنګ شي.[۲]

که په غلطي سره يې سلام چپ اړخ ته واړولو نو لمونځ کيږي

سوال: که په غلطي سره يې سلام ګس(چپ) اړخ ته واړاو او فورا په ياد راتلو سره يې ښي اړخ او بيا ګس(چپ) اړخ ته واړوي، نو لمونځ به وشي؟

جواب: کيږي.[۳]

له دې نه څه مراد دی چې خپلې ارادې سره لمونځ ختمول فرض دي؟

سوال: د لمانځه په يو کتاب کې يې د لمانځه څوارلس فرائض ليکل شوي دي.څوارلسم فرض دادی چې خپلې ارادې سره لمونځ ختمول، هر سړی ارادې سره لمونځ ختموي.د بل چا په وينا سره يا د بل چا په ارادې سره خو يې نه ختموي، بلکې جمعې کې چې کله امام صاحب سلام ګرځوي، نو هغه د امام اراده وي.مقتدي خپلې ارادې سره خو سلام نه شي ګرځولی.نو ددې څه مطلب ده چې "خپلې ارادې سره لمونځ ختمول"؟

جواب: "خپلې ارادې سره لمونځ ختمول"ددې مطلب دادی چې د لمانځه ټول ارکان ادا کړي، سلام ګرځول باقي وي چې لمانځه ماتوونکی يو شی د ارادې نه بغير پيښ شو، نو دا لمونځ به په دويم ځل کول ضروري وي ځکه چې په خپلې ارادې سره سلام ګرځول او د لمانځه نه وتل فرض دي.[۴]

۱]واما فى القعدة الاخيرة فيدعو بعد التشهد ويسال حاجته لقوله تعالى:فاذا فرغت فانصب،جاء فى التفسير ان المراد منه الدعاء فى آخر الصلاة اى فانصب للدعاء وقال رسول الله لابن مسعود:اذا قلت هذا او فعلت هذا فقد تمت صلوتک ثم اختر من الدعوات ما شئت.ولكن ينبغى ان يدعوا بما لايشبه كلام الناس حتى يكون خروجه من الصلاة على وجه السنة.(بدائع الصنائع ج:۱ ص:۲۱۳،طبع ايچ ايم سعيد كراچى)۔

۲] عن ابى هريرة رضى الله عنه قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:اذا صلى احدكم للناس فليخفف فان فيهم السقيم والضعيف والكبير،واذا صلى احدكم لنفسه فليطول ماشاء.متفق عليه.(مشكوة ص:۱۰۱،باب ماعلى الامام،الفصل الاول)۔

۳] (قوله ولو عكس)بان سلم عن يساره اولا عامدًا او ناسياً بحر(قوله)فقط اى فلا يعيد التسليم عن يساره...الخ.(الشامية ج:۱ ص:۵۲۴،مطلب فى خلف الوعيد وحكم الدعاء بالمغفرة للكافر...الخ)۔

۴]والسابعة من الفرائض.......وهى الخروج من الصلوة بفعل المصلى فانه..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

که په رکعتونو کې شک شي نو څومره شمار کړي؟

سوال: اکثره هیرشي او ځینې وخت گمان سره اندازه لګول هم مشکل شي چې څومره رکعتونه شوي دي، کوم رکعت کې کوم سورت لوستل شوی دی؟په دې صورت حال کې موږ څه وکړو؟

جواب: د لمانځه په رکعتونو کې که په دوو او دریو کې شك شي، نو دوه گڼل پکار دي [۱]

که د ایتونو او رکعتونو د هیرېدو بیماري وي نو هم لمونځ پریښودل پکار نه دي

سوال: زما والد صاحب ته د هیریدو بیماري ده.د لمونځ کولو په وخت ترینه ایتونه او رکعتونه هېرېږي او هغه د لمونځ کولو نه ویرېږي.د دې خلکو لپاره په دین کې څه حکم دی؟

جواب: د هیریدو له ویرې نه لمونځ پریښودل گناه ده، هغه دې لمونځ ادا کوي.په کومو رکعتونو چې یې گمان غالب وي، نو د هغه مطابق دې رکعتونه پوره کوي، کمی بیشی به ورته الله پاك معاف کړي.[۲]

که دا یاد نه وي چې څو سجدې مې کړي دي نو څه وکړي؟

سوال: زما نه په لمانځه کې هیر شي چې ما دوه سجدې کړي دي او که نه؟په هر رکعت کې ماته ډېره زیاته پریشاني وي،په سنتو او نفلو کې خو سجده سهو وکړم،خو په فرض لمونځونو کې زه په دویم ځل نیت تړم او دا ۴ فرض یا ۳فرض کله ۱۶او ۲۰شي،بیا ماته یقین وشي چې ما په هر رکعت کې دوه سجدې کړي دي،دا وواییځ چې زه څه وکړم؟

جواب: تاسو فرض لمونځ له جمعي سره کولو اهتمام وکړئ. ددې له پاره چې د دریو او څلورو په ځائ شپاړس او شل رکعتونه نه کوی او که کله یواځې والي کې د لمونځ کولو ضرورت شي، نو په دویم ځل د نیت کولو ضرورت نشته، بلکې څنګه چې په نفلو او سنتو کې سجده سهو کوئ ،نو همدغه شان په فرض لمانځه کې هم سجده سهو کوئ.[۳]

...بقیه د تیرمخ]..فرض عند ابی حنیفة خلافًا لهما.......وان سبقه الحدث من غیر عمد منه فی هذه الحالة فکذلک تمت صلاته عندهما ولم یبق علیه الا شیء واجب وهو السلام،واما الفرائض فقد تمت جمیعًا،وقال ابو حنیفة یتوضا ویخرج عن الصلوة بفعله قصدًا لکونه فرضًا قد بقی علیه من فرائضها حتی لولم یتوضا ولم یخرج بصنعه بل عمل عملاً ینافی الصلاة من غیر متعلقات الوضوء تبطل صلوته لفعله فرضًا من فرائضها وهو الخروج منها بغیر طهارة.(حلبی کبیر ص:۲۹۲،طبع سهیل اکیدمی لاهور).

[۱] واذاشک فی صلاته ....عمل بغالب ظنه ان کان له ظن للحرج والاّاخذبالاقل لتیقنه .(الدرالمختارمع الردج:۲ص :۹۳،۹۲،باب سجودالسهو،طبع ایچ ایم سعیدکراچی).

[۲] ایضا.

[۳] وحکم السهوفی الفرض والنفل سواءکذافی المحیط.(عالمگیری ج:۱ص :۱۲۶).

که د رکعتونو په تعداد کې غلطي راشي نو څه کول پکار دي؟

سوال: زما نه د رکعتونو تعداد هیریږي او ماته پوره یقین نه وي چې اوسه پورې ما څومره رکعتونه کړي دي؟ دې وخت کې ماته څه کول پکار دي؟

جواب: کوم رکعتونه چې کم وي بس هغه کوئ.[۱]

❖ په لمانځه کې څه لوستل پکار دي؟ ❖

....

د لمانځه له پاره هر مسلمان ته کم نه کم څلور سورتونه یادول پکار دي

سوال: په لمانځه کې که زیات ایتونه یاد نه وي یوازې سورة فاتحه او سورة اخلاص یاد وي او په هر لمانځه کې همدا دوه سورتونه لولي. نو له دې سره دلمانځه په ثواب کې څه فرق خوبه نه راځي؟ په ټولو لمونځونو کې د سورة فاتحې او سورة اخلاص ویلو سره ایا لمونځ کیږي او که نه؟ او په وترو کې که دا دواړه سورتونه یاد وي هم دا دوه سورتونو په وتر کې لوستلو سره به ایا لمونځ وشي او که نه؟

جواب: له سورة فاتحه نه وروسته په هر رکعت کې یو سورت لوستل مکروه دي له دې وجه کم نه کم څلور سورتونه خو هر مسلمان ته یادول پکار دي او څو پورې چې یاد نه وي په هر رکعت کې دې سورة اخلاص لولي لمونځ به یې ادا شي.[۲]

د لمانځه په هر رکعت کې دیو سورت تلاوت کول

سوال: مونږ چې د مشرانو نه کوم لمونځ زده کړی دی،د هغه په لحاظ سره مونږ پوره لمونځ یعنې سنت،فرض او نفل کې په هررکعت کې د الحمدشریف نه وروسته **قل هوالله احد** وایو.څۀ حرج خو په دې کې نشته؟

جواب: حرج خو شته.د لمانځه په هر رکعت کې همیشه یو سورت لوستل مکروه دي.کم نه کم څلور سورتونه، خو چې سړي ته یاد وي. بلکې هر عام او امي مسلمان ته د پاره عم

---

[۱] اذاصلی ولم یدراثلاثاصلی ام اربعا.......یتحری واخذمارکن الیه قلبه ...الخ.(خلاصة الفتاوی ج:۱ص :۱۶۹،طبع رشیدیه کوئته).

[۲] ویکره تکرار السورة فی رکعة واحدة فی الفرائض،ولا بأس بذلك فی التطوع کذافی فتاوی قاضیخان. (عالمگیری ج:۱ ص:۱۰۷)،وایضا ولاباس ان یقرا سورة ویعیدها فی الثانیة.(درمختار)وفی الرد (قوله ولاباس ان یقرأ سورة الخ) افاد انه یکره تنزیها وعلیه یحمل جزم القنیة بالکراهة.(شامی ج:۱ ص:۵٤٦. مطلب الاستماع للقرآن فرض کفایة)۔

(دیرشمې پارې) اخري پاو یادول پکار دي.[1]

چاته چې یو سورت هم نه وي یاد . هغه به لمونځ څنګه کوي؟

سوال: که چاته یو سورت هم یاد نه وي یا دعاء قنوت ورته یاده نه وي، نو ایا داسې سړی به یوازې تسبیح وغیره لولي. یا به هسې ولاړ وي؟

جواب: د سورتونو د یادولو کوشش دې وکړي ترڅوچې ورته یاد نه وي، نو تسبیح دې لولي.[2]

لمانځه کې قرآن پاک ته کتلو سره تلاوت کول

سوال: یو سړی په خپل لمانځه کې یو خاص سورت تلاوت کول غواړي چې د هغه په باره کې ده ته ویل شوي دي چې په لمانځه کې ددې سورت تلاوت کول لوی فضیلت لري او دا سورت دې سړي ته یاد نه وي، لهذا هغه په جای نماز باندې د کتاب یا د قرآن پاك نسخه خلاصه کیږدي او هغه ته کتلو سره سورة لولي، نو ایا دده دا کار جائز دی؟د ځینو حضراتو خیال دی چې داسې کول جائز نه دي؟ موږ د خپلې رایې نه خبر کړئ.

جواب: لمانځه کې قرآن کریم ته کتلوسره تلاوت کول صحیح نه دي.له دې سره لمونځ ماتیږي.[3]

قرآن پاك لاس کې اخستو سره د تهجدو لمونځ کول

سوال: زه حافظ خو نه یم،خودشپې مې د تهجد کولو شوق دی.ایا په دې صورت کې زه په لمانځه کې قرآن پاك په لاس کې اخستی شم؟

جواب: تهجدو کې قرآن کریم په لاس کې اخستل او ترېنه تلاوت کول جائز نه دي.له دې سره لمونځ نه کیږي،خو څومره سورتونه چې یاد وي، نو هغه لولئ.[4]

په فرض لمانځه کې مفصلات لوستل سنت دي

سوال: د قرأت متعلق په سهار او ماسپښین کې طوال مفصل، په ماز دیګر او ماسخوتن کې اوساط مفصل او د ماښام په لمانځه کې قصار مفصل لوستل سنت دي.که په لمانځه کې د

---

[1] وکذا تکرارها فی رکعتین منه بأن قرأها فی الاولی ثم کررها فی الرکعة الثانیة یکره ذکره فی القنیة. (حلبی کبیر ص:۳۵۵)

[2] عن عبدالله بن ابی اوفی قال:جاء رجل الی النبی صلی الله علیه وسلم فقال:انی لااستطیع ان آخذ) ای وردا أو اتعلم واحفظ (من القرآن شیئًا فعلمنی ما یجزئنی)ای عن ورد القرآن او عن القراءة فی الصلوة(قال)وفی نسخه فقال(قل سبحان الله والحمدلله ولا اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله).(مرقاة المفاتیح ج:۱ ص:۵۳۵،طبع بمبئی).

[3] ویفسدها قرائته من مصحف عند ابی حنیفة...الخ.(عالمگیری ج:۱ ص:۱۰۱).

[4] ایضاً.

قرات همدا معمول وي. نو په دې حالت کې د لومړیو پنځویشت سیپارو سره تعلق نه پاتې کیږي.دومره خو پوهیږم چې که له هر ځای نه یې لولي لمونځ کیږي. خو سوال د ډیر ثواب ګڼلو دی.

جواب: د قرآن کریم باقي برخه دې په سنت اونفلونوکې ولوستل شي په فرائضو کې د مفصلاتو لوستل افضل دي چې قرات اوږد نه شي[۱]

یادونه د سورة حجرات نه سورت بروج پورې سورتونو ته طوال مفصل وایي.له سورت بروج نه سورت البینه پورې اوساط مفصل او د سورة البینه نه د قرآن کریم اخره پورې ته قصار مفصل وایي[۲]

په ژبې سره د الفاظو ادا کولو نه پرته یوازې په زړه کې لوستلو سره لمونځ نه کیږي

سوال: په زړه کې لوستلو سره لمونځ او تلاوت کیږي اوکه په ژبې سره د اداکولوضرورت شته؟

جواب: په زړه کې لوستلو سره لمونځ نه ادا کیږي،په ژبې سره الفاظ ادا کول ضروري دي بیا یو قول خو دادی چې په مزه دې وایي چې پخپله یې اوري. خو دویم یې نه اوري او دویم قول دادی چې په ژبې سره د صحیح الفاظو ادا کول شرط دي.خپل ځان ته اورول شرط نه دي.لومړی قول ډیر مشهور دی او دویم قول ډیر د اعتبار وړ دی.[۳]

په لمانځه کې قرات په څومره اواز سره کول پکار دي

سوال: د لمانځه له پاره هر مسلمان ته دا حکم دی چې په زړه کې دې وایي، (که ځانته یې کوي یا په امام پسې) ځیني خلک خویې دومره په لوړ اواز لولي چې له هغوی سره په ناسته زه خپل لمونځ هم هیر کړم او څه یې دومره په ورو اواز سره لولي چې نه معلومیږي چې دوی څه وایي هم که غلي ناست دي؟ تر دې چې شونډې ښورول یې هم نه معلومیږي تاسووضاحت وکړئ چې په زړه کې په کومې طریقې سره لوستل پکار دي؟

جواب: په لمانځه کې قرات داسې کول پکار دي چې د ژبې نه حروف صحیح صحیح ادا شي

۱] واستحسنوا فى الحضر طوال المفصل فى الفجر والظهر،واوساطه فى العصر والعشاء،وقصاره فى المغرب، كذا فى الوقاية.(هندية ج:۱ ص:۷۷)_

۲] وطوال المفصل من الحجرات الى البروج،والاوساط من سورة البروج الى لم يكن،والقصار من سورة لم يكن الى الآخر هكذا فى المحيط والوقاية ومنية المصلى.(هندية ج:۱ ص:۷۷)_

۳] (القراءة وهو تصحيح الحروف بلسانه بحيث يسمع نفسه،وقيل اذا صحح الحروف يجوز وان لم يسمع نفسه).(حلبى كبيرص:۲۷۵،طبع سهيل اكيدمى،شامى ج:۱ ص:۵۳۵،مطلب فى الكلام على الجهر والمخافة)

او اواز نور خلک نه اوري[۱] د ورځې په لمانځه کې داسې قرات کول چې اواز نور خلک واوري مکروه دی[۲] او که داسې یې لولي چې د ژبې حرکت یې هم نه وي او حروف هم ادا نه شي. نو بیا یې لمونځ نه کیږي.[۳]

ایا ځانته سړی اوچت قرات کولی شي او که نه؟

سوال: که یوڅوک ځانته لمونځ کوي په خوا کې یې څوک عبادت نه کوي. نو دا سړی په اوچت اواز سره لمونځ کولی شي او که نه؟

جواب: د شپې په لمونځونو کې یې اوچت کولی شي.[۴] د شپې د لمونځونو نه سهار. ماښام. اوماسخوتن مراد دي.[۵]

یوازې لمونځ کوونکی به تکبیرات انتقال ورو لولي

سوال: عام طور باندې ځانته لمونځ کوونکي په کور یا جومات کې سري(خفي) لمونځونو کې د نیت نه وروسته تکبیر اولی زور سره وایي او د لاس تړلو نه وروسته ثناء،تسمیه او قراءت ورو ویلونه وروسته د رکوع تکبیر زورسره وایي او سمع الله هم زورسره وایي اود رکوع او د سجدې تکبیر ورو لولي او له دې نه وروسته هر تکبیر او سمع الله او سلام زور سره لولي ایا سري لمونځونو کې ټول شیان تکبیر اولی او نورتکبیرونه،سمع الله اوسلام ورو لوستل پکار نه دي؟

جواب: لمونځونو کې(کومو کې چې اوچت اواز سره قراءت نه وي)ځانته لمونځ کوونکي ته دا ټول شیان ورو ویل پکار دي.[۶]

لمانځه کې کلمات دومره زور سره لوستل چې نورو لمونځ کوونکو ته پریشاني وي

سوال: ځینې مقتدیان لمانځه کې زور سره کلمات لولي چې هغه سره نورو لمونځ کونکو ته

۱] ایضاً پورتنی حواله۔

۲]واما نوافل النهار فیخفی فیها حتمًا.(عالمگیری ج:۱ ص:۷۲)،ویسر فی غیرها کمتنفل بالنهار فانه یسر.(الدر المختار ج:۱ ص:۵۳۳)۔

۳] ایضاً اوګورئ تیره شوی حواله ((القراءة وهو تصحیح الحروف بلسانه بحیث یسمع نفسه...الخ (حلبی کبیر ص:۲۷۵،طبع سهیل اکیدمی،شامی ج:۱ ص:۵۳۵)۔

٤]وان کان منفردا ان کانت صلاة یخافت فیهایخافت حتماهو الصحیح،وان کانت صلاة یجهر فیهافهو بالخیار۔

۵] ویجهربالقراء فی الرکعتین الاولین من المغرب والعشاء.(عالمگیری ج:۱ص:۷۲)۔

۶]والجهرللامام والاسرارللکل فیمایجهرفیه ویسر.(درمختارمع ردالمحتار ج:۱ص:۴۲۹).والذکر ان کانت وجب للصلاة فانه یجهربه کتکبیرة الافتتاح ومالیس بفرض فماوضع للعلامة فانه یجهربه کتکبیرات الانتقال عندکل حفض ورفع اذا کان اماماواماالمنفرد والمقتدی لایجهران به (عالمگیری ج:۱ ص:۸۲،طبع بلوچستان).

پریشاني وي، دې باره کې څه حکم دی؟

جواب: دومره زور سره دې نه لولي چې آواز نورخلک اوري[۱] او د هغوی په لمانځه کې خلل واقع شي، که ورو اواز سره یې نه شي لوستلی، نو نورو لمونځ کونکو سره دې نه درېږي

که په لمانځه کې شونډې حرکت نه کوي نو ایا تلاوت به صحیح وي؟

سوال: نن سبا جوماتونو کې ډېر حضرات داسې لمونځ کوي چې د هغوی شونډې بالکل نه ښوري او ټول لمونځ دغه شان ادا کوي، غالباً په زړه کې یې لولي، ایا داسې لمونځ کیږي؟

جواب: په لمانځه کې قراءت فرض دی[۲] التحیات واجب دی[۳] او نور تسبیحات سنت دي[۴] کله چې سړی قراءت کوي یا څه لولي. نو د هغه شونډې به خامخا حرکت کوي. کوم سړی چې داسې تلاوت کوي چې د هغه شونډې نه ښوريږي. نو د هغه قراءت صحیح نه دی، ګویا په زړه کې یې لولي په ژبې سره نه لولي، دداسې سړي لمونځ نه کیږي، په لمانځه کې ژبې سره لوستل ضروري دي، ځینې حضرات فرمایي چې دومره اوچت اواز کې لوستل فرض دي چې خپل غوږونه یې اوري، که نه لمونځ یې نه کیږي او ځینې حضرات فرمایي چې که ژبې سره صحیح الفاظ ادا شي اګرچې دومره اوچت اواز سره یې ونه لولي، نو بیا به هم لمونځ وشي.[۵]

ښځو ته په لمانځه کې په اوچت اواز سره د تلاوت کولو حکم نشته

سوال: زه لمونځ ورو اواز سره نه شم کولی، ورو اواز سره لوستلو کې ماته د تلفظ په ادا کولو کې مشکل وي، کله چې ما علم تجوید زده کړی دی، نو ماته ورو لوستل سخت شوي دي، حالانکې زه کوشش کوم چې آواز ورو کړم، خودعادت جوړيدو له وجې نه غیرشعوري طور

---

[۱] والجهرللامام والاسرارللكل فيمايجهرفيه ويسر. (درمختار ج:۱ص:۴۶۹، طبع ایچ ایم سعید کراچی).

[۲] والثالثة من الفرائض القراءة وهوتصحيح الحروف بلسانه بحيث يسمع نفسه فان صح الحروف من غير ان يسمع نفسه لايكون ذالک قراءة فى اختيارالهندوائى والفضلى لان مجردحركة اللسان لايسمى قراءة بلا صوت لان الكلام اسم لمسوع مفهوم وقيل اذاصح الحروف يجوز وان لم يسمع نفسه .(حلبى كبيرص:۲۷۵، طبع سهيل اكيدمى).

[۳] ويجب التشهدفى القعدة الاخيره وكذافى القعدة الاولى وهوالصحيح هكذافى السراج الوهاج وهوالاصح ،كذافى محيط السراخى .(عالمگیری ج:۱ص:۷۱).ايضا:قوله والتشهدان اى تشهدالقعدة الاولى وتشهدالاخيرة والتشهدة المروى عن ابن مسعود لايجب بل هوالفضل من المروى عن ابن عباس وغيره خلافالمابحثه فى البحر. (ردالمحتار ج:۱ ص:۴۶۶، طبع ایچ ایم سعید کراچی).

[۴] وسننها.......والثناءوالتعوذوالتسمية والتامين ......وتكبيرالركوع وتسبيحه ثلاثا........ وتكبير السجود والرفع وكذا الرفع نفسه وتسبيحه ثلاثا...الخ.(عالمگیری ج:۱ص:۷۲،ايضا الدرالمختارج:۱ص:۴۷۳).

[۵] ان ادنى المخافتة اسماع نفسه اومن بقربه من رجل اورجلين مثلا،واعلاها تصحيح الحروف.(شامى ج:۱ص:۵۳۵)

باندې دوباره اواز تیز شي،دومره تیز چې خوا کې کس یې اسانتیا سره اوري. بلکې په کمره کې که څوك موجود وي، نو هغه یې هم اوري، مسئله داده چې لمونځ یوازې د الله پاك له پاره کیږي او کله چې ماسره نژدې څوك نوی کس مثلاً څوك خپلوان وغیره لمونځ کوي. نو زه کوشش کولو سره اواز ورو ساتم. ښکاره خبره ده همدا خیال به وي چې دی به څه وایي.کله داسې هم شوي دي چې د لمانځه دوران کې څوك کمرې ته داخل شي، نومااواز ورو کړی دی. زه یوه واده شوې(شادي شده) ښځه یم،نن سبا دې مسئلې سره ډیره پریشانه یم چې چېرته دا مسئله د ایمان د خرابي سبب جوړ نه شي؟

جواب: ښځو ته اوچت اواز سره د لوستلو حکم نشته. بلکې ورو اواز سره د لوستلو حکم دی[۱] تاسو اوچت اواز سره د لوستلو عادت پریږدئ او ورو اواز سره د لوستلو،چې دغه اواز نور خلک نه اوري،عادت جوړ کړئ، ستاسو دا خیال صحیح نه دی چې ورو لوستلو سره د تجوید مطابق نه لوستل کیږي،باقي دچا په راتلو سره اواز ورو کولو سره هیڅ هم نه دي شوي، ستاسو په اخلاص کې فرق نه دی راغلی ،له دې وجې نه د پریشانه کیدو ضرورت نشته.

د ماسپښین اومازدیګر قضا لمونځ که د شپې وکړل شي نوایا قراءت به لوړاواز سره کیږي؟

سوال: که د ماسپښین او د مازدیګر لمونځونه قضا شي او د شپې په وخت ددې قضاراوړل کیږي ،نو ایا قراءت به لوړ اواز سره ویل کیږي؟

جواب: که سرې لمونځونه د شپې په وخت قضا راوړل کیږي،نو بیا به هم په کې اوچت اواز سره نه، بلکې ورو اواز سره قراءت لوستل کیږي.[۲]

د مازدیګر او ماسپښین لمونځونه په پټه او باقي لمونځونه په تیز اواز سره ولې کیږي؟

سوال: د مازدیګر او ماسپښین لمونځونه په پټه او باقي لمونځونه د سهار ماښام او ماسخوتن په تیز اواز سره ولې کیږي؟ ددې وجوهات په تفصیل سره بیان کړئ.

جواب: داسلسله د رسول اللهﷺله زمانې نه همداسې راروانه ده چې د ماسپښین او مازدیګر

---

[۱] قال علیه الصلوة والسلام :التسبیح للرجال والتصفیق للنساءفلایحسن ان یسمعها الرجل اهــ وفی الکافی : ولاتلبی جهراً لان صوتها عورة، ومشی علیه فی المحیط فی باب الاذان بحر، قال فی الفتح: وعلی هذا لو قیل اذا جهرت بالقراءة فی الصلاة فسدت کان متجها،ولهذا منعهاعلیه الصلوة والسلام من التسبیح بالصوت لاعلام الامام بسهوه الی التصفیق.(ردالمحتار ج:۱ص:٤٠٦).

[۲] والجهرللامام والاسرارللکل فیمایجهرفیه ویسر.(درمختار ج:۱ ص:٤٦٩،طبع ایچ ایم سعید کراچی).

قرات په سر کیږي او د سهار او ماښام او ماسخوتن د لمانځهٔ قرات په جهر کیږي د یو حکم د ثبوت د تېولو نه لویه وجه د رسول الله ﷺ نه د هغه ثبوت دی[۱] له دې نه وروسته د بل څه له وجې یو مونږ ته ضرورت نشته، بلکې د عوامو له پاره د شرعي مسائلو وجې پوښتل نقصان ورکوي، اګر چې په هر شرعي حکم کې حکمتونه شته او الحمد لله علماء کرامو ته هغه حکمتونه معلوم هم دي، خو عوامو ته په حکمتونو پسې لګیدل نه دي پکار

سهار، ماښام او ماسخوتن لمونځ چې قضاء شي نو په ورځ کې به یې قضاء جهري وي او که سري؟

سوال: که د سهار، ماښام او ماسخوتن لمونځ قضاء شي او د ورځې جمعې سره وکړل شي، نو قرأت به یې جهري وي که سري؟

جواب: په دې صورت کې به قضاء په جهري قرات سره کیږي. د دې په خلاف کې که د ورځې د قضاء شوي لمونځ قضاء په شپه کې کیږي، نو قرات به پکې سري وي[۲]

د جمعې په لمانځه کې به مقتدي قرات کوي که چپ به وي؟

سوال: د جمعې د لمونځ دا داکولو په وخت په قیام کې د ثناء لوستلو نه وروسته مقتدي ته چپ دریدل پکار دي او که تلاوت کول پکار؟ دلته په ابوظبي کې مقامي خلک الحمد شریف ضرور لولي که تلاوت په جهري وي او که سري

جواب: فاتحه خلف الامام مشهوره اختلافي مسئله ده امام شافعي رحمه الله دا ضروري ګڼي او د اهل حدیث حضراتو هم په دې باندې عمل دی، د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد قرات د مقتدي کار نه دی بلکې د امام کار دی، له دې وجې د احنافو په نزد د امام په اقتداء کې د مقتدي قرات کول جائز نه دي، که تاسو د امام ابوحنیفه رحمه الله مقلد یئ نو چپ دریږئ او په زړه کې په فاتحه باندې سوچ کوئ

ضروري لیک:... د دې مسئلې د تشریح له پاره د ضرورت په اندازه زما د کتاب اختلاف امت او صراط مستقیم د دویمې برخې کتل پکار دي

فقه حنفي کې امام پسې سورة فاتحه لوستل صحیح نه دي

سوال: روزنامه "جنګ" کراچي تاریخ ۱۲ جنوري ۱۹۹۰ء بروز جمعه، اسلامي صفحه (اقراء) کې

---

[۱] وكذا واظب على الجهر فيما يجهر والمخافتة فيمايخافت وذلك دليل الوجوب وعلى هذا عمل الامة. (بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۱۶۱، طبع ایچ ایم سعید کراچي)۔

[۲] اذا ترك صلاة الليل ناسيًا فقضاها في النهار وام فيها وخافت كان عليه السهو وان ام ليلاً في صلاة النهار يخافت ولا يجهر فان جهر ساهيًا كان عليه السهو. (هندية ج: ۱ ص: ۷۲، طبع بلوچستان)۔

يو مضمون په عنوان د "كلام الهي احكام فضيلت وثمرات" شائع شوي دي.په هغه كې دا لاندې عبارت،كالم نمبر ۷،كې ليكل شوي دي

"سورة فاتحه په لمانځه كې لوستل په لمونځ كونكي .امام او مقتدي دواړو باندې ضروري دي.فرض.نفل.جهري.سري هيڅ يو لمونځ ددې سورت نه بغير نه قبليږي"

ستاسو نه دا پوښتنه كول غواړم چې ايا دا مسئله د حنفي مذهب مطابق ده چې په امام او مقتدي دواړو باندې هر فرض.نفل.سري او جهري لمونځونو كې سورت فاتحه لوستل ضروري دي؟

جواب: دا مسئله د حنفي مسلك نه خلاف ده.د امام ابوحنيفه **رحمه الله** په نزد د مقتدي په ذمه قراءت نشته. بلكې ده ته د چوپ دريدلو حكم دى.كه لمونځ سري وي يا جهري وي.لكه په قرآن كريم كې دي "**وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ**﴿الاعراف:۲۰۴﴾

"او كله چې قرآن پاك لوستل كيږي. نو تاسو دې ته غوږ ږدئ او چوپ اوسيږئ ددې له پاره چې په تاسو باندې رحم وكړل شي".

شيخ الاسلام حافظ ابن تيميه رحمه الله په خپله فتاوى كې ليكي چې امام احمد رحمه الله ذكر كړي دي چې په دې خبره باندې د اسلافو اجماع ده چې دا آيت د لمانځه په باره كې نازل شوى دى.يعني كله چې امام قرات كوي نو مقتدي دې چوپ اوسيږي.(**فتاوى شيخ الاسلام ج:۲۳، ص:۲۶۹**)[1]

او صحيح مسلم شريف كې د حضرت ابوموسى اشعري رضي الله عنه روايت سره د نبي كريم صلى الله عليه وسلم دا حكم هم نقل دى چې كله امام قرات كوي. نو تاسو چوپ اوسيږئ اوكله چې هغه "**ولا الضالين**" وايي، نو تاسو آمين وايئ.(**صحيح مسلم ج:۱،ص:۱۷۴**)[2]

ايا مقتدي د توجه برابرولو له پاره په زړه كې قرات يا ترجمه ويلى شي؟

سوال: زه اكثر په امام پسې لمونځ كولو كې خپل خيال د ورانيدلو نه د بچ كولو له پاره داسې كوم چې د امام صاحب قرات په زړه كې پټ پټ وايم يا بيا كه د سورت يا آيت ترجمه ياده وي، نو هغه ترجمه وايم تاسودابيان كړئ چې دفقه حنفي مطابق زما دا كارصحيح دى اوكه غلط؟

---

[1] (واذا قرئ القران فاستمعوا له وانصتوا لعلكم ترحمون)وقد استفاض عن السلف انها نزلت فى القراءة فى الصلاة......وذكر احمد بن حنبل الاجماع على انها نزلت فى ذالك،وذكر الاجماع على انه لاتجب القراءة على المأموم حال الجهر.(مجموع الفتاوى لشيخ الاسلام ابن تيمية ج:۲۳ ص:۲۶۹،طبع مكتبة المعارف،السعودية).

[2] عن حطان بن عبدالله الرقاشى قال:صليت مع ابى موسى الاشعرى.......فقال:اذا صليتم.....فاذا كبر فكبروا، واذا قال غير المغضوب عليهم ولا الضآلين فقولوا:آمين.....وفى رواية من الزيادة واذا قرا فانصتوا...الخ.(مسلم ج:۱ ص:۱۷۴).

جواب: د امام قرات طرف ته متوجه کیدل بالکل مطلوب دي په ژبې سره دې الفاظ نه اداکوي . بلکې امام چې څه وايي هغه دې په توجه سره اوري او خان دې پرې پوهوي [۱]

د مختلفو ځایونو نه قرآت کول

سوال: ایا امام یا ځانته انسان په یو رکعت کې د مختلفو ځایونو نه سورت، رکوع یا آیت د قرات له پاره یو ځای کولی شي؟ مثلا په شروع کې د سورت بقرې رکوع .له دی سره د سورت یوسف یوه رکوع یا آیت یا د یو بل ځای نه؟

جواب: جائز دي.[۲]

په لمانځه کې د قرآن کریم دلوستلو ترتیب باید څه وي؟

سوال: زه ستاسو نه په لمانځه کې د لوستل کیدونکو سورتونو ترتیب معلومول غواړم زه دوه قسمه ترتیب لیکم تاسو بیان کړئ په دې کې کوم قسم ترتیب صحیح دی؟

الف......اګر چې سنت کول وي، نو په لومړي رکعت کې د سورة نمبر(۱۰۲)په دویم رکعت کې سورة نمبر(۱۰۵) په دریم رکعت کې سورة نمبر(۱۰۹) او په څلورم رکعت کې سورة نمبر(۱۱۳) لوستل کیږي.

ب......که څلور سنت کول وي، نو په لومړي رکعت کې سورة نمبر(۱۰۲) په دویم رکعت کې سورة نمبر۱۰۳ په دریم رکعت کې سورة نمبر (۱۰۴)او په څلورم رکعت کې سورة نمبر (۱۰۵)لوستل پکار دي.

جواب: تاسو دواړه صورتونه صحیح لیکلي دي په قرآن کریم کې چې سورتونه په کوم ترتیب سره راغلي دي په هماغه ترتیب سره لوستل پکار دي د ترتیب خلاف لوستل مکروه دي او اخري واړه سورتونه یا خومسلسل لوستل پکاردي یاپه لومړي رکعت کې چې کوم سورتونه لوستل پکاردي دهغو نه وروسته یوسورت پریښودلوسره دې دویم نه لولي. بلکې دوه سورتونه پریښودلوسره دې دریم ولولي.[۳]

د سورتونو بې ترتیبي مکروه ده

سوال: ویل شوي چې په لمانځه کې د سورتونو ترتیب ضروري دی. که هغه د شروع نه یعنې

۱] والمؤتم لایقرا مطلقًا ولا الفاتحة فی السریة اتفاقًا.(الدر المختار مع الرد المحتار ج:۱ ص:۵۴۴)۔

۲] ولو قرافی رکعة من وسط سورة اومن وسط سورة اخری اومن اخرسورة اخری لاینبغی له ان یفعل ذلک علی ماهوظاهرالروایة ولکن لوفعل ذلک لاباس به کذافی الذخیرة.(عالمگیری ج:۲ص:۷۸)۔

۳] ایضا:ولوقرافی الرکعة الاولی سورة وفی الاخری سورة فوقهایکره،واذاقرافی الاولی قل اعوذبرب الناس یقرافی الثانیة قل اعوذبرب الناس ایضا...الخ.(الجوهرة النیرة ج:۱ص:۶۸).ایضا:لان ترتیب السورفی القراءة من واجبات التلاوة .(فتاوی شامی ص:۵۴۷مطلب الاستماع للقرآن فرض کفایة،ایضاحلبی کبیرص:۴۹۴)

د کوم ځای نه چې یاد وي د هغه ځای نه سورة الناس پورې یا بیا کوم ځای پورې چې یاد وي، که په لمانځه کې د ترتیب خیال ونکړل شي. نو لمونځ مکروه کیږي. که چاته د سورتونو ترتیب یاد نه وي. نو په داسې صورت کې که هغه اولنې سورتونه وروسته او وروستي سورتونه مخکې ولولي. نو ایا لمونځ قبول شو او که نه؟

جواب: دلمانځه ضروري مسائل زده کول واجب دي، په هرحال دسورتونو بې ترتیبي مکروه ده.[1]

لمانځه کې د سورتونو کوم ترتیب پکار دی؟

سوال: ماته دا سورتونه یاد دي. سورت قدر، سورت فیل، سورت الکافرون، سورة کوثر، سورة نصر، سورة عصر، سورة لهب. زه په لمانځه کې دا کوم ترتیب سره تلاوت کړم؟

جواب: کوم ترتیب سره چې دا سورتونه په قرآن پاك کې راغلي دي هغه ترتیب سره یې په لمانځه کې لوله.[2]

په لمانځه کې سورتونه د ترتیب نه خلاف لوستل پکار نه دي

سوال: زه لمانځه کې دغه شان سورتونه لولم لکه ماسخوتن څلورو فرضو رکعتونو کې **الم ترکیف**، **لایلاف قریش**، دوه رکعته سنت کې **ارءیت الذی**، **انا اعطینك**، درې رکعته وترو کې **قل یاایها الکافرون**، **اذا جاء**، **تبت**. زه قضا لمونځونه هم کوم، نو د ماسخوتن په قضاشویو څلور رکعته فرضو کې **قل هوالله**، **قل اعوذبرب الفلق** او ۳وترو کې **قل اعوذبرب الناس**، **الم ترکیف** او **لایلاف قریش**. مخکې به ما قضا لمونځ کې ۴فرضو کې **قل هوالله** پرېښودلو او **قل اعوذبرب الفلق** او **قل اعوذبرب الناس** او په ۳وترو کې به مې **الم ترکیف**، **لایلاف قریش** او **ارءیت الذی** به مې پرېښودلو او **انا اعطینك** به مې لوستلو. ایا دا دواړه طریقې صحیح دي او که نه؟ ماته په دویم ځل د لمونځ کول ضرورت به وي؟

جواب: کوم لمونځونه چې تاسو کړي دي هغه خو ادا شوي، په دویم ځل دهغو د کولو ضرورت نشته. اینده له پاره دا اصول اختیار کړئ چې د سنت، فرض، وتر کوم نیت تړئ، نو هغه کې سورتونه هغه ترتیب سره لولئ کوم ترتیب سره چې قرآن پاك کې لیکل شوي دي، د دغه ترتیب نه خلاف یې مه لولئ.[3]

[1]]ویکره ان یقرأفی الثانیة سورة فوق التی قرأهافی الاولی لان فیه ترک الترتیب الذی اجمع علیه الصحابه... الخ. (حلبی کبیرص: ٤٩٤، طبع سهیل اکیدمی لاهور).

[2]]ویکره ان یقرأفی الثانیة سورة فوق التی قرأهافی الاولی لان فیه ترک الترتیب الذی اجمع علیه الصحابه ...الخ.(حلبی کبیرص: ٤٩٤، طبع سهیل اکیدمی لاهور).

[3]]ویکره ان یقرأفی الثانیة سورة فوق التی قرأهافی الاولی ،لان فیه ترک ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه.

لمانځه کې قصداً سورتونه ترتیب سره نه لوستل

سوال: تاسو دا خبره ښو خله لیکلې ده چې په لمونځونو کې د سورتونو د ترتیب اهتمام ډیر زیات ضروري دی، که په اولني رکعت کې **سورة التّین** ولوستل شي او په دویم رکعت کې هیره بانديې یا د بې فکرۍ له وجې نه **الم نشرح** ولوستل شي. نو لمونځ وشو"که په دویم ځل کول ضروري دي؟ دغه شان که په اولني رکعت کې سورة کوثر او په دویم رکعت کې سورة کافرون ولوستل شي او دا کار په هیره بانديې نه، بلکې قصداً داسې وکړي. نو په لمانځه کې دا جائز دي؟ د لمانځه په کتابونو کې خو دا لیکلي دي چې په اولني رکعت کې لوی سورت او په دویم کې وړوکی سورة لوستل پکار دي او که دواړو کې برابر یوشان سورتونه لوستل پکار دي؟

جواب: لمانځه کې قصداً سورتونه د ترتیب نه خلاف لوستل مکروه دي[۱]. خود لمانځه دویم ځل کول په دې صورت کې هم ضروري نه دي او که هیره بانديې بې فکرۍ کې په دویم رکعت کې یې مخکې سورت شروع کړ، نو هیڅ حرج نشته، همدا دې ولولې. ددې په پرېښودلو سره دې اوس بل سورت نه شروع کوي، په اولني رکعت کې دوړوکي سورة لوستل او په دویم رکعت کې اوږد سورة لوستل مکروه دي[۲] خواخري سورتونه د لوی والي او وړوکوالي باوجود نژدې نژدې دي. له دې وجې نه که په اولني رکعت یې سورة الکوثر او په دویم کې یې سورة الکافرون ولوست، نو څه حرج په کې نشته.[۳]

ایا ټولو لمونځونو کې د سورتونو ترتیب ضروري دی؟

سوال: ما تاسو ته یو خپله مسئله راوړې ده چې زه په لمانځه کې د سورتونو په ترتیب بانديې نه پوهیږم. مور پلار مې نشته او د بل چا نه پوښتنه کولو بانديې شرمیږم. چې خلک راپورې ټوکې ونکړي، کوم سورت چې هم راته یاد شي، نو هغه لولم زه غواړم چې مکمل معلومات راته حاصل شي چې د سهار په لمانځه کې په اولني رکعت کې کوم او دې ترتیب سره په ماسپښین، مازدیګر، ماښام او ماسخوتن کې اولني رکعت نه اخر دا چې په نفلو کې کوم کوم

...بقیه د تیرمخ]. الترتیب الذی اجمع علیه الصحابه هذا اذاکان قصدا واماسهوًا فلا، (حلبی کبیر ص: ٤٩٤). ایضا: ویکره الفصل بسورة قصیرة وان یقرامنکوسا، وفی الشامیة:.......لان ترتیب السورفی القراءة من واجبات التلاوة .(شامی ج:: ۱ص: ٥٤٦).

[۱] ایضا.

[۲] قال محمد: احب الی ان یطول الاولی علی الثانیة فی الصلوات کلها.......فیستحب فیهاتطویل الاولی علی الثانیة بالاجماع فی الصلوات کلهاوهذافی الفرض .(الجوهرة النیرة ج: ۱ص: ٦٩، طبع حقانیه ملتان).

[۳] وطوال المفصل من الحجرات الی البروج، والاوساط من سورة البروج الی لم یکن، القصارمن سورة لم یکن الی الاخرهکذافی المحیط والوقایة ومنیة المصلی .(عالمگیری ج: ۱ص: ۷۷، طبع بلوچستان).

سورتونه لوستل کيږي؟او که نفل لمونځ د شکرانې وي، نو په هغه کې به څه ترتيب وي؟څکه چې زما عادت دی چې زه په څه خبره هم پريشانه شم. نو نفل منم.دوه نفل.څلور نفل يا څنګه هم چې خيال راشي چې دومره دومره نفل به کوم. نو هغومره بې کوم که تاسو زما دا مسئله حل کړئ. نو ستاسو به ډيره مهرباني وي،کېداى شي چې دې سره د بل چا ښيګړه هم وشي

جواب: په لمانځه کې د سورتونو د لوستلو ترتيب هم هغه دى کوم چې په قرآن مجيد کې ليکل شوى دی[۱]،يعنې په قرآن مجيد کې چې سورتونه کوم ترتيب سره ليکل شوي دي، نو په هغه ترتيب سره په لمانځه کې هم لوستل کيږي. خودا خبره ياد ساتئ چې يوځل موږ کوم نيت وتړوکه د فرض لمونځ وي يا د سنت يا د نفل دا يو لمونځ دى په دې کې به د ترتيب لحاظ ساتل کيږي،په دويم ځل چې کله نيت تړئ. نو په دې لمانځه کې به د سورتونو جدا ترتيب وي او ددې نه مخکې نيت کې چې کوم سورتونه لوستل شوي دي.د هغو نه مخکېني سورتونه هم لوستل کيداى شي.

لمانځه کې د سورتونو پابندي د امام لپاره صحيح نه ده

سوال: جناب روزنامه"جنګ"په تير شوي اشاعت کې فرمايلي و. په جمعة المبارک کې هميشه لپاره سورة اعلى،سورة الغاشيه او د سورة الجمعه نه پرته د قرآن مجيد د نورو برخونه دې هم تلاوت کيږي.زموږ امام صاحب سورة سورة اعلى.غاشيه او سورة جمعه لولي او په ټول کال ددې نه پرته بل سورت نه لولي.وايي چې دا مسنون قرات دی.تاسو ته درخواست دی چې په جمعة المبارک کې د قرآن پاک د نوروبرخو نه د تلاوت کولو چې کوم سند دی د هغه نه موږ خبر کړئ او دا چې آيا د حديثو نه هم دا ثابتيږي چې نبي کريم ﷺ به ۵۲ جمعې هم دا درې سورتونه تلاوت کول؟يا کوم صحابي چې دا حديث بيان کړى دى. يوازې هغه جمعو کې دا سورتونه تلاوت کړي دي کومو کې چې دغه صحابي موجود و؟

جواب: دنبي کريم ﷺ نه د جمعة المبارک په لمانځه کې سورة الاعلى او سورة الغاشيه لوستل هم ثابت دي او کله سورة جمعه او سورة منافقون لوستل هم ثابت دي.له دې نه معلومه شوه چې په لمانځه کې د يو معين سورة التزام صحيح نه دى چې هميشه همدغه سورت لوستل کيږي. بلکې بدلول يې پکار دي ددې له پاره چې د عوامو خيال نه شي چې په دې لمانځه کې بس دغه سورت لوستل کيږي او کېداى شي چې د بل سورت لوستل صحيح نه وي
خلاصه داچې امام صاحب ته د جمعة المبارک په لمانځه کې د سورة اعلى او د سورة الغاشيه دا سې پابندي کول پکارنه دي چې هميشه هم دا سورتونه لولي.بلکې بدلول يې هم پکار دی [۲]

---

۱ [لان ترتيب السور فى القراءة من واجبات التلاوة .(شامى ج:ص:۵۴۶،طبع سعيد کراچى).

۲ [عن النعمان بن بشيرقال:کان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقرافى العيدين وفى الجمعة بسبح اسم ربک الاعلى ،وهل اتاک حديث الغاشية...الخ .(مشکوة ص:۸۰،باب ..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه.

د څلور رکعتونو فرض لمونځ په اولنیو دوو رکعتونو کې سورة فلق، سورة ناس لوستل

سوال: که یو څوک څانته څلور رکعته فرض لمونځ کوي، نو په اولني رکعت کې د سورة فاتحه نه وروسته سورة فلق او په دویم رکعت کې سورة ناس لوستلی شي اوکه نه؟

جواب: هو لوستلی یې شي

په لمانځه کې یوازې (چارقل) لوستل

سوال: زه د شلو کالو راهیسې لمونځ کوم. کله یې له جمعې سره زیات تر په کور کې. قرآن شریف مې ویلی نه دی. یوازې راته چارقل یاد دي. چې ترتیب سره یې پنځه وخته لمانځه کې لولم. ایا لمونځ کیږي؟

جواب: لمونځ خو جمعې سره کول پکار دي. باقي چارقل ترتیب سره لوستل صحیح دي.

په وروستي رکعت کې د لومړي رکعت د سورت نه اوږد سورت لوستل

سوال: ما په (جنتي کالی) کې لوستلي دي چې په لمانځه کې په دویم رکعت کې د لومړي رکعت نه لوی سورت لوستل نه دي پکار ډیر خلک څلور رکعته لمونځ د الم تر کیف نه شروع کوي، نو هغوی به په دریم رکعت کې سورت الماعون وایي کوم چې د هغه نه مخکې سورت یعنې سورت القریش نه لوی دی، نو ایا لمونځ صحیح دی؟ په څلور رکعته نفل لمونځ کې خو غالبا په دریم رکعت کې د نوي لمونځ په شان شروع کیږي چې د هغه دا مطلب دی چې د دریم رکعت د وړوکي غټ سورت به د دریم رکعت په سورت باندې څه اثر نه پریوځي. خو دلته هم څلورم رکعت د د دریم رکعت د سورت نه زیات اوږدیدل نه دي پکار؟ مولانا صاحب ایا په موکد سنت کې هم دریم یا څلورم رکعت د لومړیو دوو رکعتونو نه جدا وي؟

جواب: دلته څو مسائل دي:

(۱) په فرض لمانځه کې دویم رکعت د لومړي رکعت نه د درې ایتونو په مقدار اوږدول مکروه دي په داسې انداز چې د دواړو سورتونو ایتونه یو بل ته لنډ وي او که د دواړو ایتونه لوی واړه وي، نو د حروفو او کلماتو اعتبار به کیږي.[۱]

...بقیه د تیرمخ]. القراءفی الصلاة). ایضا: عن عبیدالله بن ابی رافع قال: استخلف مروان اباهریرة علی المدینة وخرج الی مکة فصلی لناابوهریرة الجمعة فقرأ سورة الجمعة فی السجدة الاولی وفی الآخرة اذاجانک المنافقون. فقال سمعت رسول رسول الله صلی الله علیه وسلم یقراهمایوم الجمعة. رواه مسلم. (مشکوة ص: ۸۰باب القراءة فی الصلاة ،الفصل الاول).

[۱] وفی بعض شروح الجامع الصغیرلاخلاف ان اطالة الرکعة الثانیة ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

۲) دا حکم خو د فرض لمونځ دی او په نفل لمانځه کې خینود دويم رکعت د لومړي نه اوږدول پرته د کراهت نه جائز کړي دي او خینود نفلو دویم رکعت هم اوږدول مکروه کړي دي[۱]
۳) د نفلو هر څلورو رکعتو والا لمونځ مستقل لمونځ دی[۲] له دې وجه د نفل لمونځ که دریم رکعت د دويم نه اوږد شي، نو هيڅ ګناه نشته د سنت غير موکده هم دا حکم دی
۴) د سنت موکد حکم مې ښکاره نه دی لیدلی، غوره داده چې په دې کې هم روستني رکعتونه د لومړنیو نه اوږده نه کړل شي

د وړو سورتونو تر مینځه د څومره سورتونو فاصله پکار ده؟

سوال: یو عالم دین فرمایي چې امام ته د قرات کولو په وخت کې د وړو سورتونو مینځ کې کم نه کم د درې سورتونوو فاصله ساتل ضروري دي ددې څه وجه ده؟ او ایا دا مسئله صحیح ده؟

جواب: فقهاء کرامو لیکلي دي چې په وړو سورتونو کې قصدا یو سورت پریښودلو سره له هغه نه وروسته سورت لوستل مکروه دي، که لوی سورت په مینځ کې پریښودلو سره بل سورت ولوستل شي، نو مکروه نه دي او که دوه واړه واړه سورتونه پریښودل شي، نو هم مکروه نه دي او که په هیره باندې یو وړوکی سورت پریښودلو سره بل شروع کړي، نو بیا هم مکروه نه دي د کراهت وجه داده چې یو وړوکی سورت پریښودلو سره داسې شک پیدا کیږي ګویا چې دا سورت یې خوښ نه دی.[۳]

د بالکل وړوکي سورت نه مراد کوم سورت دی؟

سوال: وایي چې په لمانځه یو وړوکی سورت پریښودلو سره بل سورت نه دي لوستل پکار ایا د بالکل وړوکي سورت نه مراد سورت اخلاص ده او که سورت کوثر؟ که چا په دې مسئله باندې عمل ونکړ، نو هغه به ګناهګار وي؟

...بقیه د تیرمخ]..على الاولى مكروهة ان كانت بثلاث ايات اواكثروان كانت باقل من ذالك لايكره كذافى الخلاصة،قال المرغيناني التطويل يعتبربالآية ان كانت متقاربة وان كانت الآيات متفاوتة من حيث الطول والقصريعتبربالكلمات والحروف كذافى التبيين .(عالمگيرى ج:۱ص:۷۸)_

۱] فى الدرالمختار:واطالة الثانية على الاولى يكره تنزيهااجماعاان بثلاث آيات ان تقاربت طولا وقصرا والا اعتبر الحروف والكلمات....واستثنى فى البحرماوردت به السنة واستظهر فى النفل عدم الكراهة مطلقا. (الدرالمختارمع الرد ج:۱ص:۵۴۲، فصل فى القراءة ،طبع ايچ ايم سعيدكراچى)_

۲]امااذاكانت سنة اونفلافيبتدى كماابتدافى الركعة الاولى يعنى ياتى بالثناءوالتعوذ،لان كل شفع صلاة على حدة).(ردالمحتارج:۲ص:۱۶)_

۳] (ويكره الفصل بسورة قصيرة)امابسورة طويلة....فلايكرة....كما اذاكانت سورتان قصيرتان..الخ (شامى ج:۱ص:۵۴۶،).ايضا:لانه يوهم الاعراض والترجيح من غيرمرجح(حلبى كبيرص:۴۹۴،طبع سهيل اكيدمى)

جواب: د سورت لم یکن نه وروسته د قران د اخره پورې ټول سورتونه واړه سورتونه دي[۱] په لومړي رکعت کې چې کوم سورت لوستل شوی وي په دویم رکعت کې قصدا روستنی سورت پریښودل او بل سورت لوستل مکروه دي که په هیره یې شروع کړ، نو هیڅ ګناه نشته اوس دې هغه نه پریږدي[۲]

په لمانځه کې بسم الله په تیزه ویل پکار دي که په ورو؟

سوال: په سورت فاتحه کې ټول اووه ایتونه دي چې په هغه کې بسم الله هم شامله ده ما په ډیرو مولویانو پسې لمونځ ادا کړی دی. هغوی د سورت فاتحې نه مخکې بسم الله نه وایي. د یو مولانا سره زما په دي مسئله باندې بحث شو ما دا ویل: بسم الله الرحمن الرحيم د سورت فاتحې یو جز دی. یو ایت دی. د هغوی دا وینا وه چې موږ د لوی مولانا نه داسې اوریدلي دي. یعنې لوی مولانا هم د سورت فاتحې نه مخکې بسم الله نه وایي د لمونځ په رسالوکې هم بسم الله لیکل شوې ده.

جواب: د امام ابوحنیفه رحمة الله عليه په نزد بسم الله شریف یو مستقل ایت دی کوم چې د سورتونو مینځ کې د فرق راوستلو له پاره نازل شوی دی چې د هر سورت شروع د الله پاک د نوم نه وشي[۳] د سورت فاتحې نه مخکې ددې لوستل لازمي دي، خو بسم الله په جهري لمونځونو کې پټه ویل کیږي[۴] د رسول الله صلى الله عليه وسلم او د شیخینو: ابوبکر صدیق رضي الله عنه اوعمرفاروق رضي الله عنه هم دا معمول و، چې هغوی به بسم الله په پټه ویله[۵]

۱] والقصارمن سورة لم یکن الی الآخرهکذافی المحیط والوقایة ومنیة المصلی .(عالمگیری ج:۱ص:۷۷)۔

۲] ولوقرافی رکعة سورة وقرافی الرکعة الاخری سورة اخریٰ بینهماسورة اوقرأ سورة فوق تلک السورة فالمختارانه یمضی فی قراءتهاولایترک هکذافی الذخیرة .(عالمگیری ج:۱ص :۷۹،طبع بلوچستان)۔

۳] قال ابو جعفرفهذاعثمان یخبرفی هذاالحدیث ان بسم الله الرحمن الرحیم لم تکن عنده من السور.وانه انما کان یکتبهافی فصل السوروهوغیرهن .(شرح معانی الآثارج:۱ص :۱۳۹،باب قراءة بسم الله .....فی الصلاة).ایضا:وهی آیة من القرآن انزلت للفصل بین السورلیست من الفاتحة ولامن کل سورة بیان للاصح من الاقوال کمافی المحیط وغیره .(البحرالرائق ج:ص :۳۳۰،طبع بیروت ،ایضا:درمختارج:۱ص ۴۹۱،طبع ایچ ایم سعیدکراچی)۔

٤]وفی ذکرالتسمیة بعدالتعوذ اشارة الی محلهافلوسمی قبل التعوذ اعادهابعده لعدم وقوعهافی محلها...الخ.(البحرالرائق ج:۱ص :۳۳۰).ایضا:وسمی سرافی کل رکعة ای ثم یسمی المصلی بان یقول بسم الله الرحمن الرحیم هذا هو المراد بالتسمیة هنا.(البحر الرائق ج:۱ص :۳۲۹،طبع بیروت)۔

۵] عن انس رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم وابابکروعمرکانوایسرون ببسم الله الرحمن الرحیم .(شرح معانی الآثارج:۱ص:۱۳۹،باب قراءة بسم الله ....فی الصلاة ،طبع ایچ ایم سعیدکراچی)۔

له ثناء نه مخکې بسم الله ويل نه دي پکار

سوال: ايا کله چې لمونځ شروع کړو، نو د نيت کولو نه وروسته د **سبحانک اللهم** نه مخکې بسم الله ويل پکار دي او که نه؟

جواب: د **سبحانک اللهم** نه مخکې بسم الله نه لوستل کيږي، بلکې د ثناء نه وروسته اعوذ بالله او بسم الله لوستل پکار دي [۱]

د التحيات نه مخکې بسم الله ويل

سوال: دلته ډير خلک په يو خبره باندې متفق دي چې هغوی څلور رکعته لمونځ کې د دوو رکعتونو نه وروسته يعنې په دويم رکعت کې چې کله التحيات لولي، نو هغوی له دې نه مخکې بسم الله وايي. دا خبره کوم حد پورې صحيح ده؟

جواب: د التحيات نه مخکې بسم الله شريف لوستل نشته.

د التحيات نه مخکې بسم الله ويل

سوال: التحيات کې مې **بسم الله الرحمن الرحيم** لوستلو نه وروسته التحيات شروع کړه. نو ايا د تاخير له وجې نه سجده سهو کول ضروري شو؟

جواب: له دې سره سجده سهوه نه لازميږي.

د دويم رکعت د شروع کولو نه مخکې بسم الله ويل

سوال: د لمانځه دويم رکعت شروع کولو نه مخکې ايا بسم الله لوستل ضروري دي؟ عموما په لومړي رکعت کې لوستل کيږي په دويم، دريم او څلورم رکعت کې هم د لومړي رکعت په شان بسم الله ويل کيږي؟ که ونه ويل شي، نو څه فرق پرېوځي؟

جواب: په لومړي او دويم رکعت کې سورت فاتحه کې بسم الله لوستل د ځينې علماوو کرامو په نزد سنت دي، خوعلامه حلبي رحمه الله دمنيه په شرح کې ليکلي دي چې صحيح داده چې دا واجب ده که هيره شوه ترې، نوسجده سهوه واجب ده په دريم اوڅلورم رکعت کې مستحب ده. [۲]

---

۱ [(وكيفيتها)اذا ارادالدخول فى الصلاة كبر.....ثم يقدم سبحانك اللهم .....لم يتعوذ.....ثم التعوذتبع القراءة دون الثناء.....ثم ياتى بالتسمية ...الخ .(الهندية ج:۱ ص :۷۳،۷٤،طبع بلو چستان)ـ

۲] (ثم) بعدالتعوذ(يسمى) اى يقرء بسم الله الرحمن الرحيم (فياتى بها)اى بالتسمية فى اول كل ركعة ..... اما الاول فميل الشيخ حافظ الدين النسفى فى كتبه وقاضى خان وصاحب الخلاصة وكثيرالى المانسة ...... وذكر الزيلعى فى شرح الكنز ان الاصح المواجبة ...الخ .....قال الاكثراى يسجوللسهواذا تركها ساهيا اول كل ركعة تجب فيها القراءة لان اكثر العلماء،قالو ابوجوبهاوهذاهو الاحوط .(حلبى كبيرص :۳۰٦،طبع سهيل اكيدمى لاهور)ـ

ایا د لمانځه په هر رکعت کې تعوذ او تسمیه لوستل پکار دي؟

سوال: ایا د لمانځه په هر رکعت کې تعوذ او تسمیه لوستل پکار دي؟

جواب: اعوذ بالله یوازې په لومړي رکعت کې د ثناء نه وروسته امام او خانته لمونځ کونکي لولي[۱] بسم الله په هر رکعت کې د سورت فاتحه نه مخکې لوستل کیږي[۲]

ایا ثناء او تعوذ به د سنت موکده په دویم رکعت کې هم لوستل پکار دي؟

سوال: د څلور رکعتو سنتو د کولو په وخت په لومړي رکعت کې ثناء، تعوذ، تسمیه او له دې نه وروسته سورت فاتحه او سورت اخلاص لوستل کیږي چې کله په دویم دریم او څلورم رکعت کې یې لولو. نو ایا په ټولو رکعتونو کې به یې هم په دې ترتیب لولو کوم چې پورته ولیکل شو. یعنې ثناء تعوذ او تسمیه له دې نه وروسته سورت فاتحه او سورت اخلاص؟ د دې صحیح ترتیب ولیکئ چې ثناء تعوذ او تسمیه د کومو کومو رکعتونو پورې لولو.له دې نه وروسته د کوم ځای نه شروع کوو په کتاب کې صحیح ترتیب نه دی لیکل شوی.

جواب: بسم الله شریف خو د هر رکعت په شروع کې لوستل کیږي[۳] او ثناء او تعوذ د فرضو او د سنت موکده یوازې په لومړي رکعت کې لوستل کیږي. په پاتې رکعتونو کې نه[۴]،خو سنت غیر موکده او نفلو کې دریم رکعت نه د ثناء او تعوذ نه شروع کول غوره دي په دریم رکعت کې که ثناء تعوذ ونه لولي. نو بیا هم څه باک نشته.[۵]

د الحمد په هر یو آیت کې سکته کول

سوال: د "ایاک"او"نعبد"په مینځ کې سکته کولو سره لمونځ درست دی او که نه؟

جواب: د سکتې معنی اواز اوچتول خو ساه نه ماتول "ایاک" او "نعبد" په مینځ کې سکته نشته په له دې وجه دلته سکته کول غلط دي، خو لمونځ کیږي.[۶]

۱]وبعدالفراغ من الثناء یتعوذ اماماکان اومنفردا.....والتعوذعند افتتاح الصلوة لاغیرالخ .خلاصة الفتاوی ج:۱ص :۵۲،طبع مکتبه رشیدیه کوئته)_

۲] (ثم یاتی بالتسمیة)....ویاتی بها فی اول کل رکعة...وعلیه الفتوی .(الهندیة ج:۱ص: ۷٤،طبع بلوچستان)

۳]وسمی سرافی کل رکعة ....وقوله فی کل رکعة ای فی ابتداءکل رکعة .(البحر الرائق ج:۱ ص :۳۳۰)_

٤]لایاتی بالثناء والتعوذفی الشفع الثانی من الفرائض،والواجب کالفرض فی هذا(البحر الرائق ج:۱ص :۳٤٦)

۵] بخلاف النوافل سنة کانت غیرهافانه یاتی بالثناءوالتعوذفیه کالاول لان کان شفع صلاة علی حدة ...الخ. (البحرالرئق ج:۱ص:۳٤٦،طبع بیروت)_

٦] اذا وقف فی غیرموضع الوقف او ابتدا فی غیرموضع الابتداء ان لم یتغیرله المعنی تغیرا فاحشا..... لاتفسدبالاجماع بین علمائنا هکذافی المحیط.(الهندیة ج:۱ص :۸۱،الفصل الخامس فی زلة القاری)_

د "ض" تلفظ د کوشش کولو سره د نه صحیح کېدو باوجود لمونځ کېږي

سوال: په ماهنامه الفاروق کې یو خای کې د "غیر المغضوب" والا سوال راغلی و. چې که د غیر المغضوب" ض"د خپل مخرج نه "د" ادا کړل شي، نو ددې معنی بدلیږي د هغوی وینا ده چې مغدوب سختې غوښې ته وایي او د مغضوب معنی د غضب شوي ده او حواله یې د لسان العرب ورکړې وه او زموږ بریلوي علماء وایي چې ددې صحیح مخرج د لوی لوی علماء کرامو نه ادا نه شو. له دې وجه هغوی هم "د" د مخرج نه ادا کړو او هغوی د فتاوی مهریه حواله ورکړه

جواب: د "ض" مخرج د ظا او دال نه بیل دی. د یو ماهر نه دې ددې د ادا کولو مشق وکړي او کوم سړی چې د مشق باوجود په صحیح تلفظ باندې قادر نه وي د هغه لمونځ صحیح دی.[۱]

له قصده په فرض لمانځه کې یوازې فاتحه لوستلو باندې اکتفاء کول

سوال: زموږ د محلې د یو جومات امام صاحب د جمعې په یو رکعت کې خالي سورت فاتحه ولوستله او رکوع ته لاړ، مقتدي داوګڼله چې کېدای شي امام صاحب نه هیره شوي وي،وروسته چې یې له هغه نه پوښتنه وکړه، نو هغه وویل ما نه هیره شوې نه ده. ما په قصد داسې وکړل دا سنت دي ،ځکه چې د الله د رسول ﷺ نه دا ثابت دي چې هغه هم داسې کړي دي. له دې وجه ما صحیح وکړل.

جواب: د رسول الله ﷺ د سنت متواتره نه ثابت دي چې هغه به یوازې په سورت فاتحه باندې اکتفاء نه کوله، بلکې ددې نه وروسته به یې بل یو سورت لوستلو په هیڅ صحیح روایت کې دا خبره نشته چې رسول الله ﷺ یوازې سورت فاتحه لوستلو باندې اکتفاء کړې ده،حود امام بیهقي په کتاب سنن الکبری(ج۲ ص۲۱)کې ددې مضمون یو روایت د ابن عباس رضی الله عنهما نه روایت دی[۲]

او حافظ په فتح الباري کې(ج۲ ص۲۴۳)کې دا روایت د ابن خزیمه رحمه الله په روایت سره نقل کړی دی،[۳]خو دا روایت ضعیف او د سنت متواتره خلاف کېدو له وجې نه غلط او منکر

۱] وان کان لایمکن الفصل بین الحرفین الابمشقة کالظاء مع الضاد والصادمع السین والطاء مع التاء اختلف المشائخ قال اکثرهم لاتفسد صلاته...وکثیر المشائخ افتوابه...الخ.(هندیة ج:۱ص:۷۹،الفصل الخامس فی زلة القاری)

۲].......حدثنی عبدالله بن عباس رضی الله عنهما ان رسول الله صلی الله علیه وسلم صلی رکعتین لم یقرأ فیهما الا بفاتحة الکتاب، وکذالک رواه عبد الملک بن الخطاب عن حنظلة السدوسی الا انه قال:صلی صلوة لم یقرا الا بفاتحة.(سنن الکبری للبیهقی ج:۲ ص:۶۱،باب الاقتصار علی فاتحة الکتاب،طبع بیروت)۔

۳]ولا بن خزیمة من حدیث ابن عباس رضی الله عنهما ، ان النبی صلی الله علیه وسلم قام فصلی رکعتین لم یقرا فیهما الا بفاتحة الکتاب۔

دي[۱] څو پورې چې ماته معلومه ده اهل حديث حضرات هم د رسول الله ﷺ په سنت متواتره باندې عمل کولو سره د سورت فاتحه نه وروسته يو سورت ضرور لولي. معلومه نه ده ستاسو امام صاحب څه سوچ کړی دی، هغه يو ضعيف او غلط روايت په سنت متواتره باندې ترجيح ورکړه د فرض په دوه رکعتونو کې د فاتحې سره د سورت يو ځای کول واجب دي او که واجب قصداً ترک کړل شي، نو لمونځ په دويم ځل کول واجب دي[۲]

شوافع د سهار د لمانځه له دويمې رکوع نه وروسته دُعاء قنوت وايي

سوال: زه په مکه مکرمه کې د ډوډۍ په فيکټرۍ کې کار کوم او روزانه د مکې نه په لږه فاصله باندې وادي حينه (مسجد) کې د سهار لمونځ ادا کوم امام صاحب په لومړي رکعت کې رکوع هم کوي او سجده هم، خو دويم رکعت کې د قرات نه وروسته د رکوع په ځای الله اکبر ويلو سره لاس اوچتولو سره دعا کوي له دعا نه وروسته نيغ سجدې ته ځي رکوع نه کوي ايا د لمانځه دا طريقه صحيح ده او که نه؟ که صحيح ده، نو په کومه فقه کې صحيح ده؟

جواب: رکوع خود لمانځه فرض ده[۳] له دې نه پرته، خو لمونځ نه کيږي[۴] په اصل کې د امام شافعي په نزد په دويم رکعت کې د رکوع نه وروسته قنوت ويل کيږي دا به د امام شافعي په مسلک وي اوله رکوع نه وروسته به قنوت کوي دا ممکن نه ده چې هغه رکوع ونکړي، په هر حال چې کله امام قنوت وايي، نو تاسو چپ اوسئ.[۵]

۱] ولم ارهم فى نفى وجوب السورة الا مافى الفتح من حديث ابن عباس رضى الله عنهما عند ابن خزيمة:(ان النبى صلى الله عليه وسلم قام فصلى ركعتين لم يقرا فيهما الا بفاتحة الكتاب).وسكت عليه الحافظ،وفيه حنظلة السدوسى قال:هو نفسه فى التقريب ضعيف من السابعة.وفى التاريخ الصغير قال يحيى القطان:حنظلة السدوسى رايته وتركته على عمد وكان اختلط.(معارف السنن ج:۲ ص:۳۹۲،تحقيق حكم الفاتحة فى الصلاة). ايضا: عن حنظلة السدوسى عن عكرمة عن ابن عباس رضى الله عنهما.........قلت حنظلة هذا هو ابن عبدالله قال البيهقى فى باب معانقه الرجل الرجل كان قد اختلط تركه يحيى القطان لاختلاطه وضعفه احمد وقال منكر الحديث يحدث باعاجيب وقال ابن معين ليس بشىء تغير فى آخر عمره.(الجوهر النقى فى ذيل سنن البيهقى ج:۲ ص:۶۱،طبع بيروت)_

۲] وان كان(ترك الواجب)سهوًا يلزمه سجود السهو...الخ. (خلاصة الفتاوى ج:۱ ص:۵۲).ويجب قراءة الفاتحة وضم السورة.......فى الاولين بعد الفاتحة...الخ.(الهندية ج:۱ ص:۷۱)_

۳]فرائض الصلوة ستة .....التحريمة........والقيام .....والقراءة.....والركوع والسجود لقوله تعالى واركعوا واسجدوا (الجوهرة النيرة ج:۱،ص:۴۸، ۴۹)_

۴]وفى الولوالجية الاصل فى هذا ان المتروك ثلاثة انواع فرض وسنة وواجب، ففى الاول ان امكنه التدارك بالقضاء يقضى والا فسدت صلواته.(عالمگيرى ج: ۱ ص: ۱۲۶ ، فصل فى سجود السهو).ايضا: وفى ردالمحتار اى بخلاف ترك الفرض فانه يوجب الفساد،وترك الواجب فانه يوجب سجود السهو(ردالمحتار ج:۱ص: ۴۷۴)

۵] ان قنت الامام فى صلاة الفجر يسكت عن خلفه كذافى الهداية(الهندية ج:۱ص :۱۱۱فصل فى صلاة الوتر)

په قيام کې په هيره باندې التحيات ـ دعا او تسبيح او يا په رکوع او سجده کې قرات کول

سوال: که په قيام کې د قرات په ځاى (التحيات) يا دعا يا تسبيح وغيره ولولي يا ددې په خلاف په رکوع سجده کې د تسبيح په ځاى په هيره قرات وکړي. نو څه کول پکار دي؟

جواب: که د سورت فاتحه نه مخکې په هيره تشهد يا تسبيح ولولي. نوسجده سهوه نه لازميږي او که د سورت فاتحه نه وروسته يې ولولي. نو سجده سهوه لازم ده.[۱]

که په رکوع يا سجده کې په هيره قرات وکړي، نو په دې کې دوه قوله دي.يو دا چې سجده سهوه لازميږي، دويم دا چې سجده سهوه لازم نه ده صاحب د بحرالرائق لومړى قول ته ظاهر ويلي دي. يعنې په دې صورت کې سجده سهوه لازميږي.[۲]

د ماسپښين يا مازديګر په دويم رکعت کې شامليدونکي به پاتې لمونځ څنګه ادا کوي؟

سوال: مولانا صاحب!که زه د ماسپښين يا مازديګر په دويم رکعت کې شامل شم، نو د امام د سلام ګرځولو نه وروسته چې کله خپل پاتې شوى لومړى رکعت ادا کوم. نو زه به د سورت ترتيب څنګه قائموم؟ ځکه چې په دې لمونځونو کې قرات خفي وي دغه شان که زه د سهار يا ماسخوتن د جمعې په دويم رکعت کې شامل شم، نو د امام د سلام ګرځولو نه وروسته چې کله زه خپل پاتې رکعتونه ادا کوم، نو په دې صورت کې به زه د قرآن ترتيب څنګه قائموم؟ ځکه په دې لمونځونو کې په خاص طور سره د سهار او ماسخوتن کې د قرآن د مينځ نه تلاوت کيږي .ځکه چې زه حافظ نه يم.

جواب: کوم رکعتونه چې تاسو د امام د سلام ګرځولو نه وروسته پوره کوئ په دې کې تاسو د امام تابع نه يئ،بلکې خپل ځانته لمونځ کوئ[۳]،له دې وجه به په دې رکعتونو کې تاسو د

۱] ومنهالوتشهدفی قيامه بعدالفاتحة لزمه السجودوقبلهالا...الخ.(البحرالرائق ج: ۲ص:۱۰۵)ـ

۲] وکذالوقرأآية فی الرکوع والسجودوالقومة فعليه السهوکمافی الظهيرية وغيرها،وعلله فی المحيط بتاخير رکن او واجب عليه وکذالوقراها فی القعودان بدءبالقراءة وان بدءبالتشهد ثم قراهافلاسهوعليه کمافی المحيط،وفی البدائع لوقرا القرآن فی رکوعه او فی سجوده لاسهوعليه لانه ثناء وهذه الارکان تواضع الثناءهـ ولايکفی مافيه ،فالظاهرالاول .(البحرالرائق ج: ۲ص:۱۰۵،طبع بيروت)ـ

۳]ومنهاانه منفردفيمايقضی .(الهندية ج: ۱ص:۹۲،الفصل السابع فی المسبوق واللاحق).ايضاً:والمسبوق من سبقه الامام بهااوببعضهاوهومنفردحتی يثنی ويتعوذويقرا.......فيمايقضيه ای بعدمتابعته لامامه (قوله حتی يثنی الخ)تفريع علی قوله منفردفيمايقضيه بعدفراغ امامه فياتی بالثناءوالتعوذ لانه للقراءة ويقرالانه يقضی اول صلاته فی حق القراءة کماياتی .(ردالمحتارمع الدرالمختارج: ۱ص:۵۹٦،طبع ايچ ايم سعيد)ـ

خپل قرات د ترتیب لحاظ ساتل ضروري وي مثلا که ستاسو دوه رکعتونه پاتې شوي وي. نو په کوم رکعت چې تاسو کوم سورت لوستلی دی، په دویم رکعت کې به له هغه نه وروسته سورت راولئ ،ددې نه مخکې به نه لولئ ،خو د امام د قرات د ترتیب لحاظ ساتل ستاسو په ذمه نه ده، امام چې کوم سورتونه لوستلي دي تاسو په پاتې رکعتونو کې دهغو نه مخکې سورتونه هم لوستلی شئ او دهغه نه وروسته هم.

په دریم او څلورم رکعت کې سورت فاتحه واجب نه ده

سوال: زمونږ د جومات امام صاحب یو ورځ د ماښام په اخري رکعت کې د یو منټ نه هم کم قیام وکړ او رکوع ته لاړ لمانځه نه وروسته لمونځ ګزارو پوښتنه وکړه چې تاسو دومره زر فاتحه ولوستله؟، نو امام صاحب وویل چې زما بیړه وه له دې وجې ما دري ځله سبحان الله لوستلې وه لمونځ وشو ،خو زه ددې خبرې سره اتفاق نه کوم د مسجد کمیټۍ د یو مفتي نه پوښتنه وکړه، نو مفتي صاحب وویل چې د ماښام په دریم رکعت کې سورت فاتحه واجب نه ده مستحب ده ایا دا فتوا صحیح ده؟ که نه ده، نو ایا زما د هغه امام سره لمونځ کیږي؟

جواب: د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد قرات د فرض لمونځ یوازې په لومړیو دوو رکعتونو کې فرض ده په اخري دوه رکعتونو کې واجب نه ده، بلکې په هغه کې د سورت فاتحې لوستل مستحب دي له دې وجه د حنفي مذهب مطابق دا فتوا صحیح ده.[1]

که د سنت موکد په څلورو رکعتونو کې یې په لومړي رکعت کې یې سورت فلق ولوسته نو څه وکړي؟

سوال: که په څلور رکعته سنت موکده په لومړي رکعت کې په هیره سورت فلق ولوست په باقي سورتونو کې کوم سورت یو ځای کول افضل دي او کوم ناجائز؟

جواب: په پاتې رکعتونو کې دې سورت الناس ولولي.[2]

د وترو په لمانځه کې کوم کوم سورتونه لوستل افضل دي؟

سوال: ایا د وترو په لومړي، دویم او دریم رکعتونو کې د سورت فاتحه نه وروسته بالترتیب سورت اعلی،سورت الکافرون او سورت اخلاص لوستل ضروري دي؟ د سورت اعلی نه پرته بل سورت لوستلی شو؟

۱] وفی الفرائض محل القراءة الرکعتان حتی یفترض القراءة فی الرکعتین ..... وان کانت یقرا فی الاولین وفی الاخریین بالخیار ان شاء قرا وان شاء سبح وان شاء سکت .....روی الحسن عن ابی حنیفة انه لو سبح فی کل رکعة ثلاث تسبیحات اجزاه وقراءة الفاتحة افضل .(الفتاوی التا تارخانیة ج: ۱ ص: ٤٤٤ ،طبع کوئته)_

۲] واذا قرأ فی الرکعة الاولی قل اعوذ برب الناس ینبغی ان یقرا فی الرکعة الثانیة ایضا قل اعوذ بربالناس. (التاتارخانیة ج: ۱ ص: ٤٥٣ ، ایضا : الجوهرة النیرة ج: ۱ ص: ٦٨ ، طبع حقانیة ملتان)_

جواب: هم د دې درې سورتونو لوستل ضروري نه دي .بلکې بل سورت هم لوستلی شئ، خو د رسول اللهﷺ نه د دې درې سورتونو علی الترتیب لوستل نقل دي،له دې وجه د رسول اللهﷺ د اقتداء په نیت سره دا درې سورتونه ولوستل شي، نو ډیره غوره خبره ده خو کله کله نور سورتونه هم لوستل پکار دي.[1]

که د وترو په اول رکعت کې یې سورت فلق ولوستلو نو په اخري کې څه ولولي؟

سوال: د رمضان نه غیر زه د وترو د ادا کولو سره اکثر زما د خولې نه په لومړي رکعت کې سورت فلق وځي، په دویم رکعت کې سورت الناس لولم،ایا زه د وترو په دریم رکعت کې د سورت الفاتحه نه وروسته د سورت البقره ابتدائي آیتونه لوستلی شم یا مجبورا د سورت الفلق نه مخکې یو سورت ولولم؟

جواب: په دریم رکعت کې دې هم سورت الناس په دویم ځل ولوستل شي.[2]

د وترو په لومړي رکعت کې یې سورت الناس ولوستلو نو په پاتې دوو رکعتونو کې څه ولولي؟

سوال: موږ د وترو لمونځ ادا کاوو او په لومړي رکعت کې موږ سورت الناس ولوست.په اخري دوه رکعتونو کې کوم سورتونه لوستل پکار دي؟ دغه شان موږ د سنت موکده څلور رکعته ادا کوو او په لومړي رکعت کې موږ سورت الناس ولوست په اخري درې رکعتونو کې کوم سورتونه لوستل پکار دي؟

جواب: پاتې رکعتونو کې هم دا سورت ولولئ.[3]

که دعاء قنوت یې نه وي یاده نو څه ولولي؟

سوال: ما د صدر نه د اسان لمونځ کتاب اخیستی دی، کوم چې محمد عبدالمنان صاحب د مکتبه تهانوي نه شائع کړی دی چې دهغه په صفحه نمبر ۲ باندې لیکل شوي دي که دعاء قنوت یې نه وي یاد، نو "ربنا اتنا فی الدنیا" ولولئ، خو تعداد یې نه دی لیکلی.

۱] قال وماقرافی الوترفهوحسن وبلغنا عن رسول الله صلی الله علیه وسلم انه قرافی الوترفی الرکعة الاولی بسبح اسم ربک الاعلی ،وفی الثانیة بقل یا ایهاالکافرون،وفی الثالثة بقل هوالله احد،ولاینبغی ان یوقف شیئامن القران فی الوترکمامر......لکن لا یواظب علیه کیلایظنه الجهال حتماً.(البدائع الصنائع ج: ۱ص:۲۷۳،طبع ایچ ایم سعید)_

۲] واذا قرا فی الرکعة الاولی قل اعوذ برب الناس ینبغی ان یقرا فی الرکعة الثانیة ایضا قل اعوذ برب الناس .(التاتارخانیة ج: ۱ ص: ۴۵۳ ، ایضا : الجوهرة النیرة ج: ۱ ص: ۴۸ ، طبع حقانیة ملتان)_

۳]واذاقرافی الاولی قل اعوذبرب الناس یقرافی الثانیة قل اعوذبرب الناس ایضا.(الجوهرة النیرة ج:۱ص:۶۸)

جواب: یو ځل لوستل یې کافي دي. خو د قنوت دعا د یادولو اهتمام کول پکار دي[۱]

په لمانځه کې لومړی د دعا بیا درود شریف لوستل

سوال: په لمانځه کې د درود شریف نه وروسته د عربي نقل شوې دعا ګانې(کومې چې د لمانځه نه وروسته عام طورسره لوستل کیږي)یا په هغو کې خینې لوستل او بیا درود شریف لوستلو سره سلام اړول څنګه دي؟

جواب: جائز دي[۲]خو کوم ترتیب چې بیان شوی دی .د هغه خلاف ولې وکړل شي؟

د رکوع او سجدې نه پورته کېدو سره د مقررو الفاظو نه مختلف الفاظ ویل

سوال: (الف) او (جیم) په یو دفتر کې ملازمان دي یو ورځ (جیم) د ماسپښین امامت وکړ هغه د رکوع نه د پورته کېدو په وخت کې الله اکبر وویل او هغه ته سمع الله لمن حمده ویل پکار و. د دویمې سجدې نه د پورته کېدو په وخت کې (جیم) سمع الله لمن حمده وویل او الله اکبر ویل پکار و. همدغه شان یې د هرې رکوع نه وروسته الله اکبر وویل او د هر دویمې سجدې نه مخکې یې ربنالک الحمد وویل دغه شان څلور رکعته پوره شو او روزانه پنځه وخته لمونځ کوي په جومات کې د امام صاحب اواز برابر اوري او هیڅ ناپوه او ساده سړی نه دی. بلکې یو بالغ هوښیار پوه او ماشاء الله د څو بچو پلار دی، هغه د یو مولانا نه کم نه دی خپل ځان ښه پیژني نه هغه سجده سهوه وکړه نه یې لمونځ وکړ هغه ته چې د هغه غلطي بیان شوه، نو هغه ته احساس هم و نه شو،بلکې هغه د نورو غلطي بیانول شروع کړل (الف) تاسوته په ادب سره عرض کوي چې داسې لمونځ ادا شو یا به یې تول په دویم ځل کوي.؟

جواب: د رکوع نه د پورته کېدو په وخت کې **سمع الله لمن حمده** ویل او د سجدې نه د پورته کېدو په وخت کې تکبیر ویل سنت دي[۳]ددې په خلاف کولو سره لمونځ خو وشو[۴]خو په قصد باندې

۱]ومن لم یحسن القنوت یقول ربناآتنافی الدنیاحسنة وفی آخرة حسنة وقناعذاب النار.کذافی المحیط.(الهندیة ج: ۱ص:۱۱۱)۔

۲]فاذا فرغ من الصلاة علی النبی صلی الله علیه وسلم یستغفرلنفسه ولابویه وللمومنین والمومنات کذافی الخلاصة. (عالمگیری ج: ۱ص:۷٦).ایضاویستحب ان یقول المصلی بعدذکرالصلاة فی آخرالصلاة رب اجعلنی مقیم الصلوة ومن ذریتی ربناوتقبل دعاء...الخ.(عالمگیری ج: ۱ص:۷٦)۔

۳]قال ابوهریرة رضی الله عنه :کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا قام الی الصلاة یکبرحین یقوم ثم یکبرحین یرکع ثم یقول سمع الله لمن حمده حین یرفع صلبه من الرکوع .....ثم یکبرحین یسجد...الخ.(حلبی کبیرص:۳۱۵)۔

٤]ولایجب بترک التعوذوالبسملة فی الاولی والثناءوتکبیرات الانتقالات.(عالمگیری ج: ۱ص:۱۲٦)۔

د سنت خلاف کول بد دي[۱] او که د هغه مقصد د سنتو پورې ټوکې کول وي، نو دا کفردی.[۲]

د رکوع په تسبيح کې د"وبحمده"اضافه کول

سوال: د رکوع او د سجدې په تسبيح کې د"**وبحمده**"اضافه کول څنګه دي؟

جواب: هيڅ حرج په کې نشته،خو غوره هم دا ده چې کوم الفاظ منقول دي د هغه پابندي دې وکړل شي.[۳]

د رکوع او سجدې د تسبيحاتو په ځای نورې دعاګانې لوستل

سوال: د فرض لمانځه رکوع او سجده کې د تسبيحاتو نه پرته بله دعا لوستل څنګه دي؟

جواب: د فرض لمونځ رکوع او سجده کې د تسبيحاتو نه پرته بله دعا لوستل غوره نه دي،خو که ولوستل شي، نو لمونځ نه فاسد يږي.[۴]

په لمانځه کې لفظ د"محمد"راتلو سره درود شريف لوستل

سوال: که په لمانځه کې د"محمد ﷺ" نوم راشي،يعنې په قراءت کې يا په درود شريف وغيره کې،نو ايا د لمانځه دوران کې هم" ﷺ" ويل پکار دي؟دې سره لمونځ خو نه ماتيږي؟

جواب: په لمانځه کې د نبی کريم ﷺ نوم مبارك راتلو سره درود شريف نه لوستل کيږي،خو که چا ولوستلو، نو له دې سره لمونځ نه فاسد يږي.[۵]

۱]وان اقتصرفی التسبیح علی مرة واحداوترک التسبیح بالکیة جازت صلوته لعدم رکنیته ولکن یکره ذلک وهو الترک والاقتصارعلی مرة وکذا الاقتصارعلی مرتین للاخلال بالسنة .(حلبی کبیرص :۳۱٦،سهیل اکیدمی لاهور)

۲] کفرالحنفیة بالفاظ کثیرة وافعال تصدرمن المتهتکین لدلالتهاعلی الاستخفاف ......وباستخفافه بسنة من السنن.(البحرالرائق ج: ۵ص: ۱۳۰،طبع بیروت)

۳]وکذا لایاتی فی رکوعه وسجوده بغیرالتسبیح علی المذهب وماوردمحمول علی النفل ...الخ.(الدرالمختارمع الردالمحتار ج: ۱ص:۵۰۵،طبع ایچ ایم سعیدکراچی)

۴]ایضاً۔

۵]ولوسمع المصلی اسم الله تعالی فقال :جل جلاله،اوسمع اسم النبی صلی الله علیه وسلم فقال :صلی الله علیه وسلم ......لاتفسدصلاته ،لان نفس تعظیم الله تعالی والصلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم لاینافی الصلوة فلایفسدها.(حلبی کبیرص:٤٤٤طبع سهیل اکیدمی لاهور)

❖ دلاوډ سپیکر استعمال ❖

په لمانځه کې د لاوډ سپیکر استعمال جائز دی

سوال: زموږ په جومات کې تیرو ورځو کې یو مولانا صاحب بهر نه تشریف راوړ. هغه وعظ او خطبه وغیره، خو په لاؤډ سپیکر باندې وکړل. خو د لمانځه دورکولو په وخت یې وویل چې په لمانځه کې ددې استعمال جائز نه دی، د هغه دا خبره زموږ د پوهې نه بهر ده چې په کوم لاؤډ سپیکر باندې لږ ساعت مخکې د قرآن کریم د آیتونو تلاوت وکړ په کوم یې چې وعظ او تبلیغ وکړ اوس هم هغه لاؤډ سپیکر ناجائز ولې شو؟ موږ خلک خو د ماشوم والي نه تر اوسه پورې هم په دې باندې لمونځ کوو اوموږ داهم اوریدلي دي چې لوی لوی ددین علماء کرامو دې ته جائز ویلي دي، خو هغه مولانا صاحب دې ته ناجائز څنګه وایي دا خبره زموږ د پوهې نه بهر ده؟

جواب: په لمانځه کې د لاؤډ سپیکر استعمال د عام اهل علم په نزد جائز دي.[۱]

د لاوډ سپیکر سره د مکبر انتظام هم کول پکار دي

سوال: د جمعې لمونځ یا له دې نه پرته د کنې ګونې په وخت په لاؤډ سپیکر باندې لمونځ ورکول کیږي، نو په دې صورت کې شاته د مکبر ضرورت نه پیښیږي. نو ایا وروسته د مکبر مقررول په شریعت کې جائز دي اوکه نه؟

جواب: د لاؤډ سپیکر په صورت کې هم د مکبر کیدل پکار دي. که چرته بجلي لاړه شي. نو چې هغه تکبیر وایي او په لمانځه کې خلل پیدا نه شي.

د جومات نه بهر لاوډ سپیکر د اذان نه پرته چالا نول ناجائز دي

سوال: ډیر تیز او وچت اواز والا لاوډ سپیکر سره تراویح، درس او لمونځونه کوم چې د ټولې محلې سکون،خوب، د ښځو لمونځونه ،د بوډا ګانو یا کمزورو ارام برباد کړي جائز دی اوکه ګناه ده؟ یوازې د جومات په حدودو کې د لاؤډ سپیکر د استعمال شرعا جواز معلومیږي

جواب: د اذان له پاره د پورته سپیکرو چالانولو کې خو څه باک نشته. څکه چې د بهر خلکو ته د اذان آواز رسیدل مطلوب دي، خو لمونځ،تراویح، درس وغیره له پاره که د لاؤډ سپیکر د استعمال ضرورت وي ،نو دهغه آواز دجومات د مقتدیانو پورې محدود کېدل پکار دي،بهر نه دې تلل پکار،د تراویح له پاره یا درس وغیره له پاره د بهر لاوډسپیکرچالانول عقلا او شرعا ډیر زیات بد دي چې وجې یې دا دي:

۱] تفصیل دپاره اوګورئ: ص:۳٤آلات جدیده ازحضرت مولانامفتی محمدشفیع صاحب رحمة الله علیه ،طبع ادارة المعارف کراچی)۔

(۱) بعض جوماتونه دومره نژدې نژدې وي چې د یو آواز د نورو سره جنګیږي چې د هغه له وجې لمونځ کونکي پریشانه کیږی او د هغوی په لمانځه کې خلل پیدا کیږي. داسې واقعات هم پیښیږي چې د یو جومات مقتدیان کوم چې په وروسته صفونو کې وي،د دویم جومات په تکبیر باندې رکوع او سجدې ته لاړل شي .لمونځ کونکي په داسې شک کې اخته کول چې د هغوی لمونځونه ګډوډ شي ښکاره حرام دي او ددې حرامو وبال به ټول د هغو خلکو په څټونو باندې وي، کومو چې د لمانځهٔ په دوران کې پورته لاؤډ سپیکر آزاد ګړی وي [1]

(۲) د جومات لمونځ کونکو ته آواز رسول خو یو ضرورت شو .خو په لمانځه کې د بهر لاؤډ سپیکرچالانول یوازې ریاکاري ده چې په هغه سره د عبادت ثواب باطلیږي.په رمضان مبارک کې ځینې حافظان صاحبان ټوله شپه په لاؤډ سپیکر باندې د قرآن کریم تلاوت کوي. چې په هغه کې د ریاکاري نه پرته بل هیڅ غرض نه ښکاري.

(۳) په تراویح کې د بهر لاؤډسپیکرو د چالانولو یوه بدي داده چې په ګرځېدو کې او په کورونو کې د ناستو خلکو غوږونو ته د سجده تلاوت آواز راځي .چې د هغه په وجه په هغوی باندې د تلاوت سجده واجبیږي. په هغوی کې به ډیرو خلکو ته دا معلومه وي چې دا د سجدې آیت دی. بیا هم هغه خلک سجده نه کوي[2]د هغو بې شمېره خلکو د واجب د ترک وبال به هم د اورونکو په څټونو باندې وي.

(۴) لکه څنګه چې په سوال کې ذکر شوي دي د لاؤډ سپیکر په آواز سره د پوره محلې سکون برباد شي، بیمار آرام نه شي کولی. په کورونو کې د ښځو خپل لمونځ ګډوډ شي اوړاسې نور....او خلک په داسې تکلیف کې اچول حرام دي.

(۵) ځینې قاریان صاحبان د خپل لحن داودي داورولو په شوق کې د تهجدو په وخت کې هم په لاؤډ سپیکر باندې تلاوت یا نعت خواني شروع کړي، چې د هغه په وجه د تهجدو د آرام او دعاګانو وخت په شور او هنګامو سره ختم شي. که هغه وخت څوک په تهجدو کې خپل منزل ویل غواړي. نو نه یې شي لوستلی او ځینې ظالمان هغه وخت د تلاوت ریکارډ لګولو سره د خلکو سکون بربادوي.

خلاصه دا چې کوم خلک د اذان نه پرته پنځه وخته لمونځ کې په تراویح کې یا درس او تقریر

۱] هل یکره رفع الصوت بالذکروالدعاء؟ قیل نعم وفی الشرح :قوله قیل نعم یشعربضعفه مع انه مشی علیه فی المختاروالملتقی فقال وعن النبی صلی الله علیه وسلم انه کره رفع الصوت عندقراءة القرآن والجنازة والزحف والذکر...الخ.(ردالمحتار ج: ٦ ص:٣٩٨،کتاب الحظر والاباحة).الجهرالمفرط ممنوع شرعا. وکذا الجهر الغیر المفرط اذا کان ایذاءلاحدٍمن نائم اومصل اوحصلت فیه شبهة ریاء اولوحظت فی خصوصیات غیرمشروعة .(مجموعه رسائل اللکنوی رحمة الله تعالی ج: ٣ص:٣٤،طبع ادارة القرآن)_

۲]والاصل فی وجوب السجدة ان کل من کان من اهل وجوب الصلوة ،اماادا،اوقضاءکان. اهلالوجوب سجدة التلاوة ومن لافلا،کذافی الخلاصة ،(عالمگیری ج: ١ص:١٣٢،الباب الثالث عشرفی سجودالتلاوة)_

کې د بهر سپیکر چالانوي هغوی په خپل خیال کې خو کیدای شي چې د نیکۍ کار کوي. خو د هغوی په دې کار باندې ډیر مفاسد مرتب کیږي او د ډیرو حرام کارونو ګناه په هغوی باندې لازمیږي،او دا ټول محرمات په ګناه کبیره کې داخل دي،په دې وجه د لاوډ سپیکر آواز د جومات د حد پورې محدود ساتل ضروري دي او د اذان نه پرته د نورو شیانو له پاره د بهر سپیکر چالانول ناجائز او د ډیرو کبائرو مجموعه ده.

د جومات لاوډسپیکر په کوڅه کې لګول

سوال: زموږ د محلې لاوډسپیکرې په کافي فاصله باندې په کوڅو کې لګول شوي دي. ځکه چې د جومات فاصله د لیرې کېدو له وجې نه اواز نه اوریدل کیږي،ددې لاوډسپیکرو نه بوازې د اذان کار اخستل کیږي مقامي انتظامیه ته په دې لاوډسپیکرو باندې اعتراض دی. تاسو د مسئلې وضاحت وکړئ د انتظامیه اعتراض صحیح ده که غلط؟

جواب: دا مسئله د انتظام سره تعلق لري د اذان سنت، خو د جومات په اذان سره ادا کیږي. که پوره ابادي یې اوري او که نه وروسته که محلې والا ته د لیرې پورې په لاوډسپیکر لګولو باندې اعتراض نه وي، نو ودې لګول شي، که نه لګول یې نه دي پکار.

❖ د جمعې صف جوړول ❖

په جومات کې ناحقه ځای بندول

سوال: ځینې جوماتونو کې خاص خلک د خپل ځان له پاره خاص ځای ونیسي او د قبضې له پاره څه جامه وغیره واچوي او که یو سړی په دې ځای کیني. نو هغه سره جګړه کوي د شریعت دې باره کې څه حکم دی؟

جواب: کوم سړی چې لومړی جومات ته راشي هغه د خالي ځای مستحق دی. که یو سړی لومړی راتلو سره ځای ونیسي او بیا په اودس وغیره کې مشغول شي. نو دداسې ځای نیول صحیح دي، خو که د ځای له نیولو نه وروسته کور ته لاړ شي یا په بازار کې ګرځي. نو د داسې ځای نیول صحیح نه دي.[۱]

چاله پاره په صف کې جای نماز خورول او ځای خاص کول

سوال: دجمعې دریدو نه تقریباً یو ساعت یا درې پاوه وخت وړاندې جومات ته ددې له پاره خم چې په اولنې صف کې د ټولو نه مخکې ځای کې لمونځ ادا کړم ځکه چې ما اوریدلي دي

۱] ویکره للانسان ان یخص لنفسه مکانا فی المسجدیصلی فیه .(الفتاوی ج: ص: ۱۰۸،الباب السابع، الفصل الثانی فیمایکره فی الصلاة ومالایکره)۔

چې ددې ډېر لوی ثواب دی.زه یوداسې پیشې سره تعلق لرم چې د یو ښار نه بل ښار ته په کې تګ راتګ وي.وړاندې ورځو کې ماته دحیدرآباد یو جومات کې یوڅو ورځې د لمونځ کولو موقع ملاو شوه. زه چې کله جومات ته ورسیدم، نو هغه وخت کې هلته دوه کسان موجود وو او اولني صف کې اول ځای باندې د جومات په دری باندې یوه مصلی خوره شوې وه. ما په هغه باندې سنت ادا کړل او تقریباً نیمه ساعت ناست وم.د لمانځه شروع کیدو نه مخکې جومات ته کافي خلک راغلل.یو کس ماته وویل چې تاسو کوم ځای ناست یئ. نو ددې ځای نه پورته شه؛ ځکه چې دلته به یو بل صاحب لمونځ کوي.ما بحث مناسب ونه ګڼل.حالانکې دا خبره راباندې بده ولګیده او هغه ځای مې پرېښودو .بیا چې څومره ورځې هم ما لمونځ وکړ. نو د هغه ځای نه مې جدا وکړ،د هغه صاحب د راتلو پورې به هغه ځای خالي و.ایا داسې قسم بزرګان زموږ په شان ګنهګارانو ته د ثواب ګټلو موقع هم نه ورکوي؟معاشي حقوق په زبردستۍ سره اخستل، خو نن سبا په معاشره کې عام دي، خوثواب اخستل د حیرانتیا شی دی.مهرباني وکړئ د خپلو خیالاتو نه موږ خبر کړئ.ایا ددې بزرګ دې اقدام سره زه د متوقع ثواب نه محروم شوم؟

جواب: جومات کې یو ځای دچا له پاره د خاص کولو حق هیڅ چاته هم نشته.بلکې کوم سړی چې مخکې راشي او کیني، نو دا ځای د هغه حق دی. داکس ددې ځای نه پورته کول صحیح نه دي.له دې وجې نه کومو خلکو چې تاسو پورته کړي یئ، نو دا کار دوی غلط کړی دی.[1]

امام ته نژدې به څوک ولاړوي؟

سوال: امام صاحب پسې عین شاته یا نژدې چاته دريدل پکار دي دشریعت په نظر کې؟

جواب: کوم خلک چې باشریعته وي او د امام صاحب په لمانځه باندې صحیح پوهیږي او زده کولی یې شي، نو هغوی ته دریدل پکار دي.[2]

د جمعې صف کوم ترتیب سره جوړول پکار دي؟

سوال: د جمعې لمانځه له پاره صف کې په کوم ترتیب سره کیناستل پکار دي؟که جومات بالکل خالي وي، نو مقتدیانو ته د کوم طرف نه کیناستل پکار دي؟ایا دا صحیح ده چې د ټولو نه مخکې راتلونکی کس به امام صاحب وروسته کیني.بیا به راتلونکي خلک داولني کس سره ښي طرفته کیني،ترڅو چې دیوال پورې.بیا ګس طرفته دغه شان به وي؟که داسې نه

---

[1] یکره للانسان ان یخص لنفسه مکانافی المسجدیصلی فیه .(فتاوی عالمګیری ج: ۱ص:۱۰۸،الباب السابع، الفصل الثانی فیمایکره فی الصلاة ومالایکره)

[2] ویقف الاکثرمن واحدخلفه...ویصف الرجال ،لقوله علیه السلام لیلنی منکم اولوالاحلام والنهی، فیأمرهم الامام بذلک ...الخ.(مراقی الفلاح علی هامش حاشیة الطحطاوی ص:۱۶۷.طبع میرمحمدکتب خانه)

وي، نو صحیح طریقه د سنت مطابق څنګه ده؟دغه شان اخوا دیخوا د خپلې مرضي مطابق ځان له پاره ځای خوښول او کیناستل صحیح دي اوکه نه؟تفصیلي جواب راکړئ

جواب: کوم ځای چې پیداکړي، نو هلته کیناستلی شي.خو د ټولو نه غوره ځای امام صاحب وروسته دی، بیا ښي طرف ته او بیا ګس،چپ، طرف ته ا[1]

د لمانځه په حالت کې د اولني صف ډکولو طریقه

سوال: لمانځه کې د قیام په حالت کې که اولنی صف خالي وي، نو وړاندې کېدلو سره هغه ډکول پکار دي اوکه نه؟ که ډکول يې پکار دي، نو ددې طریقه څنګه ده؟

جواب: که لومړی صف ډکوئ،نو په تیزه مه ځئ ،بلکې یو قدم اخستلو نه وروسته دریږئ،بیا دویم قدم اخستلو نه وروسته دریږئ،تردې چې لومړي صف سره یوځای شئ. **والله اعلم.**[2]

مینځ کې خالي ځای پریښودل او دویم صف جوړول مکروه دي

سوال: اکثرپه حرمین شریفین کې لیدل شوي دي چې دصف مینځ کې ښه کافي ځای پاتې شي چې په هغه کې څوڅو کسان لمونځ کولی شي،سوال دادی چې دې خالي ځای له وجې نه وروستني صفونو والو په لمانځه کې څه فساد نه راځي؟اوکه فساد راځي،نوایا دښي اوګس او مخکې والاهم داحکم دی یابل څه؟ دا فساد څنګه لیرې کول پکاردي،تفصیل سره جواب راکړئ

جواب: د اولني صف خالي ځای دویم صف والو ته ډکول پکار دي،صف کې خالي ځای پریښودل مکروه دي،خوجوماتونو کې دننه که ځای پریښودل شوی وي او صفونه جوړشوي وي، نو لمونځ نه فاسدیږي.[3]

د صف ښی اړخ غوره ده

سوال: یو سړی وایي چې "د جمعې په لمانځه کې دامام ښي اړخ ته صف کې دریدو سره د لمانځه ثواب ډیر ملاویږي"په دې بانډې ما وویل چې بیا خو به څوک هم د امام ګس،چپ، طرف ته لمونځ نه کوي ،نو هغه وویل دا خبره ډیرو کمو خلکو ته معلومه ده دا خبره کوم ځای پورې صحیح ده؟

---

[1] لانه روی فی الاخباران الله تعالی اذا انزل الرحمة علی الجماعة ینزلهااولاعلی الامام ،ثم تتجاوزعنه الی من بحذائه فی الصف الاول ،ثم الی المیامن ،ثم الی المیاسرثم ،الی الصف الثانی .(شامی ج: ۱ص:۵۶۹،طبع ایچ ایم سعیدکراچی)

[2] مشی مستقبل القبلة هل تفسدان قدرصف ثم وقف قدر رکن ثم مشی و وقف کذلک وهکذا لاتفسد وان کثرمالم یختلف المکان .(الدرالمختار ج: ۱ص:٦٢٧،قبیل مطلب فی المشی فی الصلاة)

[3] ولوصلی علی رفوف المسجد ان وجدفی صحنه مکاناکره کقیامه فی صف خلف فیه فرجة،قوله :کره ،لان فیه ترکالاکمال الصفوف .(شامی ج: ۱ص: ۵۷۰،باب الامامة)

جواب: د صف ښي طرف ته دریدل افضل دي په حدیث کې دي چې

"الله پاک او د هغه فرښتې رحمت لیږي د صفونو په ښي طرف باندې"(مشکواة ص ۹۸)[۱]

خو که ښي طرف ته سړي ډیر ولاړ وي، نو بیا ګس(چپ) طرف ته دریدل ضروري دي چې د دواړو طرفو توازن برابر وي.[۲]

د لومړي صف د شمولیت له پاره له روستنیو صفونو اوښتل

سوال: په لومړي صف کې د لمونځ کولو ډیر لوی ثواب دی، ډیر خلک ددې ثواب د حاصلولو له پاره د ناوخته راتلو په وجه د خلکو په څټونو اوړیدلو سره ځي او په لومړي صف کې د ځای نه کیدو په وجه په لومړي صف کې په زوره ننوځي چې په هغه سره د هغه صف لمونځ کونکو ته نه یوازې تنګسیا، بلکې تکلیف وي او ددې لمونځ ګزارو د طرف په زړه کې هم قسم قسم خیالونه راځي ایا داسې په څټونو باندې اوښتل او په زوره لومړي صف کې داخلیدل صحیح دي؟ په شرع کې د داسې خلکو له پاره څه سزا راغلې ده؟

جواب: که په لومړي صف کې ځای وي، نو د روستني صفونو نه اوښتلو سره مخکې تلل جائز دي،[۳] خو که ګنجائش نه وي، نو د خلکو په څټونو باندې اوښتل او د سړیو په مینځ کې په زور ننوتل جائز نه دي، په حدیث کې ددې ممانعت راغلی دی او په داسې سړي یې د خفګان او ناراضتیا اظهار کړی ده.[۴]

موذن ته د امام کوم طرف ته دریدل پکار دي؟

سوال: د جمعې ددریدلو نه وروسته موذن تکبیر کوي، نو هغه ته د مولوي صاحب کوم طرف ته دریدل پکار دي؟

۱] عن عائشه رضی الله عنهاقالت:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم :ان الله وملائکته یصلون علی میامن الصفوف .(مشکوة ص: :۹۸).ایضاً:وافضل مکان الماموم حیث یکون اقرب الی الامام فان تساوت المواضع ففی یمین الامام وهوالاحسن .(عالمگیری ج: ۱ص:۸۹،باب الخامس فی الامامة والفضل الخامس)۔

۲] وینبغی للقوم اذا قاموا الی الصلوة ان یتراصوا ویسدوا الخلل ویسووا بین مناکبهم فی الصفوف .....وان وجدفی الصف الاول فرجة دون الصف الثانی یخرق الصف الثانی،کذافی القنیة .(عالمگیری ج: ۱ص:۸۹)۔

۳]ولووجدفرجة فی الاول لاالثانی له خرق الثانی لتقصیرهم فی الحدیث ،من سدفرجة غفرله .....(وفی الشامیة)....وفی القنیة قام فی آخرصف وبینه وبین الصفوف مواضع خالیة فللداخل ...ان یمربین یدیه لیصل الصفوف،لانه اسقط حرمة نفسه فلاپاثم المارین یدیه ،دل علیه مافی الفردوس عن ابن عباس عنه صلی الله علیه وسلم من نظرالی فرجة فی صف فلیسدهابنفسه،فان لم یفعل فمرمار فلیتخطی علی رقبته فانه لاحرمة له، ای فلیتخط المارعلی رقبة من لم یسدالفرجة.(فتاوی شامی ج:۱ص:۵۷۱،مطلب فی الکلام علی الصف الاول)

٤] عن عبدالله بن بسر رضی الله عنه قال :کنت جالسا الی جانبه یوم الجمعة فقال :جاءرجل یتخطی رقاب الناس فقال له رسول الله صلی علیه وسلم :ای اجلس فقدآذیت .(نسائی ج: ۱ص:۲۰۷،طبع قدیمی)۔

جواب: د یوه طرف تخصیص نشته، مکبر چې کوم طرف ته هم ولاړ وي شرعا سهي دی.[۱]

د حي علی الصلاة په وخت درېدلو سره د لمونځ کونکو کړو وړ کیدل

سوال: په خینوجومانونو کې کتنل شوي دي چې کله د جمعې د لمانځه له پاره تکبیر کیږي، نو ټول لمونځ کونکي او امام صاحب ناست وي کله چې مکبر "حي علی الصلاة" ووايي. نو بیا امام صاحب او ټول مقتدیان درېږي، په دې طریقه کې یوه ستونزه دا پیښیږي چې د اقامت ختمېدو سره، خو امام صاحب خپل لمونځ شروع کړي او اکثر مقتدیان لا خپل صفونه سموي. تکبیر اولی د ډیرو مقتدیانو نه پاتي شي، د تکبیر اولی نه مخکې چې کومه دعا مسنون ده ډیر خله دومره وخت خرچ شي چې مقتدي ثناء هم ونه ویلی شي او امام صاحب د الحمد قرات شروع کړي مجبورا موږ ثناء نه شو لوستلی، ځکه چې کله امام صاحب قرات کوي، نو دچپ دریدلو حکم دی، مهرباني وکړئ او بیان کړئ چې کومه طریقه صحیح ده، د اقامت د ابتداء نه دریدل یا په **حي علی الصلاة** باندې دریدل؟

ځینې حضرات د حي علی الصلاة نه مخکې قیام ته مکروه او ناجائز وايي، د مختلفو کتابونو حوالو سره دا مکروه او ناجائز ثابتولو کوشش کوي ددې له پاره اشتهارونه خوره وي.

جواب: زموږ په کتابونو کې "**حي علی الصلاة**" باندې پورته کېدل او "**قد قامت الصلاة**" باندې د امام لمونځ شروع کول په مستحباتو کې لیکل شوي دي اوس دلته یو څو خبرې د غور وړ دي

(۱)دویم جز یعنې قد قامت الصلاة باندې د لمونځ شروع کولو په ځای د اقامت د ختمولو پورې وروسته کول یې د یو عارض په وجه ډیر صحیح لیکلي دي په درمختار کې دي

...ولواخرحتی اتمها لا باس به اجماعا، وهوقول الثانی والثلاثه وهواعدل المذاهب کمافی شرح المجمع لمصنفه وفی القهستانی معزیا والخلاصة انه الاصح...

علامه شامي رحمه الله په دې باندې لیکلي دي **(قوله انه الاصح)لان فیه محافظه علی فضیلة متابعة الموذن واعانه له علی الشروع مع الامام...**(ردالمحتار ج۱ ص۴۷۹)

څنګه چې د یو عارض له وجې نه ددې تاخیر ته اعدل المذاهب او اصح ویل شوي دي هم دغه شان حي علی الصلاة نه مخکې قیام د صفونو د صحیح والي له پاره اصح ویلی شي ځکه چې د تسویه الصفوف ډیر سخت تاکید راغلی دی.

(۲)علامه طحطاوي رحمه الله په حاشیه د درمختار کې ذکر کړي دي چې حي علی الصلاة باندې د

۱] ویستقبل بهماالقبلة ای بالاذان والاقامة لفعل الملک النازل من السماءوللتوارث عن بلال ولوترک الاستقبال جازلحصول المقصود ویکره لمخالفة السنة ،کذافی الهدایة ،والظاهرانه کراهة تنزیه لمافی المحیط ،(البحرالرئق ج: ۱ص :۲۷۲،باب الاذان ،طبع بیروت)۔

پورته کېدلو مطلب دا دی چې له دې نه دې وروسته کوي . د تقدیم نفي مقصودنه ده. دهغه عبارت دا دي (قوله والقیام لامام و مؤتم....الخ) مسارعه لامتثال امره والظاهر انه احتراز عن التاخیر لا التقدیم حتی لو قام اول الاقامه لا بأس و حرر..(طحطاوی حاشیه درمختار ج۱ ص ۲۱۵)

(۳) ددې دواړه کارونو نه پرته دا کار هم د غور قابل دی چې مستحب هغه فعل ته وایي چې دهغه پرېښودونکي ملامته نه کړل شي[1] خو اهل بدعت دا کار خپل عادت جوړ کړی دی او عملا یې دې ته د فرض او واجب درجه ورکړې ده. ددې په پرېښودونکو باندې نه یوازې دا چې ملامته ویل کیږي، بلکې د هغوی خلاف اشتهارونه خوره ول کیږي.لکه چې تاسو هم حواله ورکړې ده کله چې په یو مستحب کې داسې غلو کیږي، نو دهغه پرېښودل ضروري وي[2]باقي موږ دا اشتهارونه د توجه قابل نه ګڼو، نه اشتهارونه خپل روزګار جوړو. له دې وجه ددې اشتهار د رد ضرورت نشته

د اقامت په وخت کې کیناستل او ګوتې ښکلول

سوال: د بریلوي مسلک په جوماتونو کې چې کله اقامت کیږي، نو ټول لمونځ کونکي او امام ناست وي یوازې تکبیر ویونکی صاحب په ولاړه باندې تکبیر وایي، کله چې هغه حي علی الصلاة ته ورسیږي، نو امام او مقتدیان ودریږي او د اشهدان محمد رسول الله په ویلو باندې خپلې ګوتې هم ښکلوي او سترګو ته یې وړي ایا دا دواړه کارونه صحیح دي؟

جواب: حي علی الصلاة پورې کیناستل جائز دي او له دې نه وروسته تاخیر کول نه دي پکار. خو غوره داده چې لومړی صفونه جوړکړل شي، بیا اقامت وویل شي، د حي علی الصلاة پورې ناستې باندې زور راوړل او دې ته دفرض او واجب درجه ورکول غلو في الدين ده.د رسول اللهﷺ په نوم اوریدلو باندې ګوتې ښکلول او دا ددین خبره ګڼل بدعت دي.[3]

په صفونو کې له اوږو سره اوږې یو ځای کول ضروري دي

سوال: زموږ د لمانځه صف چې کله جوړیږي، نو موږ لیرې لیرې ولاړ یو، نه مو د پښې سره پښه یو ځای کیږي نه د اوږې سره اوږه، نو ایا واقعې د پښې سره پښه او د اوږې سره اوږه یو ځای کول پکار دي؟

۱] المندوب اوالسنة :هو ماطلب الشرع فعله من المكلف طلباغيرلازم ،اوهوما يحمدفاعله ولايذم تاركه.(الفقه الاسلامى وادلته ج: ۱ص:۵۲،طبع دارالفكر)_

۲]اوالتزام كالتزام الملتزمات،فكم من مباح يصيربالالتزام من غيرلزوم،والتخصيص من غيرمخصص.. مكروها. (مجموعة رسائل اللكهنوى ،سباحة الفكرفى الجهربالذكر،الباب الاول ج: ۲ص:۳۴طبع ادارة القرآن كراچى)

۳] وفى تيسيرالمقال للسيوطى :فان الاحاديث التى فى تقبل الانامل وجعلهاعلى العينين عندسماع اسمه صلى الله عليه وسلم عن الموذن فى كلمة الشهادة كلهاموضوعات..الخ(بحواله عمادالدين ص:۱۲۳،فتاوى محمودية ج:۳ص:۱۵۶)

جواب: د اوړې سره اوږه یو ځای کول ضروري دي ځکه که داسې ونکړل شي، نو په مینځ کې به فاصله راشي او دا مکروه ده او دښنګریو برابرساتل ضروري دي. یو بل سره یې یو ځای کول ضروري نه دي [۱]

د پنځلسو کالو د هلک په لومړي صف کې دريدل

سوال: زموږ په محله کې یو جومات دی، کله چې زه لمانځه ته لاړ شم، نو صفونه خالي وي او کله چې جمعه ولاړه وي، نو یو صف هم نه پوره کیږي هلته ځای خالي وي، نو زه په دې سوچ کولو سره چې صف پوره کړم په لومړي صف کې ودریږم.خو مشران وايي چې ستا عمر د شپاړسو کالو نه دی له دې وجه ته په یو بل صف کې ودریږه. بیا زه دریم صف ته لاړ شم زما عمر پنځلس کاله ده،ایا زه په لومړي صف کې نه شم دریدلی؟ ایا په لومړي صف کې د شپاړسو کالو کیدل ضروري دي، یا مشران غلطه خبره کوي؟ یو خبره بله ده چې یو هلک چې د هغه عمر پنځلس کاله دی، خو هغه زما نه لږ شان لوړ ده (زما عمر هم پنځس کاله ده)او هغه په لومړي صف کې ولاړ وي او ما وروسته کوي. نو ایا په لومړي صف کې د دریدو له پاره لوړوالی ضروري ده ؟

جواب: د پنځلسو کالو هلک شرعا بالغ دی. دهغه د بالغ سړیو سره په صف کې دریدل صحیح دي [۲]

په لمانځه کې د ماشومانو صف

سوال: د نابالغه ماشومانو د جمعې په لمانځه کې د مشرانو سره شاملول شرعا څنګه دي؟ ددین د عالمانو نه موږ په ماشوم والي کې اوریدلي و چې د نابالغ او بې ګیرې ماشومانو صف د ټولو لمونځ کونکو نه وروسته پکار دی او که یوازې دوه ماشومان وي، نو د لویو سره دې چپ اړخ ته اخره کې ودریږي، خو نن سبا په هر صف کې هر لمانځه کې دوه څلور ماشومان راننوځي او کله چې جمعه دریږي، نو دا ماشومان یو بل ته دیکې ورکول شروع کړي او ښه شور یې جوړ کړی وي او د جمعې په ورځ، خو جومات ښه پوره د سیل ځای جوړ شوی وي که یو شریف سړی دا ماشومان رټي، نو ځینې لیوني خلک التـه جګړه شروع کړي.

جواب: کوم ماشومان چې بالکل کم عمره وي، د هغوی خو جومات ته راوستل جائز نه دي، [۱]

۱] عن ابن عمر رضي الله عنهما)قال :قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:اقيموا الصفوف وحاذوا بين المناكب وسدوا الخلل ولينوا بايدى اخوانكم ولاتذروا فرجات الشيطان ومن وصل صفاوصله الله ومن قطعه قطعه الله .(مشكوة ص:۹۹،باب تسوية الصفوف،الفصل الثالث)ـ

۲] (فان لم يوجدفيهما)شيء (فحتى يتم لكل منهماخمس عشرة سنة به يفتى)لقصراعماراهل زماننا.(درمختارمع الشامي ج: ۶ ص:۱۵۳،فصل بلوغ الغلام بالاحتلام ...الخ،طبع ايچ ايم سعيدكراچى)ـ

د نابالغ ماشومانو په باره کې اصل حکم خو دادی چې د هغوی دې بیل صف د سړیو د صف نه شاته وي، خو نن سبا ماشومان جمع کیدو سره ډیر زیات شور جوړوي له دې وجه مناسب هم داده چې د ماشومانو سربراهان هغوی د ځان سره ودروي ماشومان پوهول پکار دي او په مینې محبت سره هغوی ته په لمانځه کې د دریدلو طریقه ښودل پکاردي ماشومانو رټلو سره بالکل څه فائده نه کیږي

نابالغ ماشومان په صف کې کوم ځای کې ودرول شي؟

سوال: یو مولوي صاحب یو یادیو نه زیات نابالغ ماشومان کوم چې د فرض لمانځه په جمعه کې په لومړي صف کې ولاړ لیدو سره وویل چې نابالغ ماشومان په لومړي یا دویم صف کې مه دروئ، بلکې د ټولو نه شاته یې دروئ، تاسو ارشاد بیان کړی چې په شریعت محمدي ﷺ کې ددې څه حیثیت دی؟ دویمه خبره داده چې په مقتدیانو کې یو مقتدي وویل چې داددې مولویانو خپلې جوړې کړې خبرې دي، په شریعت کې ددې هیڅ اصل نشته. بلکې مقتدي وویل چې د نابالغه ماشومانو په دریدلو سره په لمانځه کې هیڅ فرق نه راځي. د شریعت په رڼا کې بیان کړئ مقتدي ته څه سزا پکار ده؟

جواب: که ماشوم یو وي، نو هغه دې د بالغ سړیو په صف کې ودرول شي[۲] که ماشومان ډیر وي نو د هغوی له پاره بیل صف د سړیوله صف نه شاته پکار ده او حکم د وجوب په طور نه دی، بلکې په طور د استحباب دی، خو که ماشومان یو ځای کیدو سره په لمانځه کې لانجې کوي، یا د لوی مجمع کیدو په وجه د هغوی د ورکیدو خطره وي، نو هغه د لویانو په صف کې درول پکاردي چې د هغوی په وجه د لویانو په لمانځه کې څه خلل رانشي او دا حکم د هغه ماشومانو دی کوم چې دلمانځه او اودس فرق ساتلی شي. که نه د ډیرکم عمر والا ماشومان جومات ته راوستل نه دي جائز.

او د یوې دیني مسئلې په اوریدو باندې دا ویل چې دا د مولایانو د خپل ځانه جوړې کړې خبرې دي، ډیره د ګستاخي او بې ادبي خبره ده چې ددې مقصد ددین عظمت نه کول دي، که نه ددې سړي په زړه کې به د عالمانو عظمت هم وي دې سړي ته ددې نه توبه کول پکار دي.

ماشومان به په کوم صف کې ولاړ وي؟

سوال: د جمعة المبارك په لمانځه کې نابالغ ماشومان مخکې صفونو ته راوستل یعنې خپل ځان سره کونج کې درول صحیح دي؟ایا لمونځ ادا شو؟یا مکروه دی؟حالانکې مشرانو کسانو ته وړاندې ځای نه پیدا کیږي.

۱]عن واثلة بن الاسقع ان النبي صلى الله عليه وسلم قال:جنبوا مساجدكم صبيانكم(سنن ابن ماجة ج:۱ ص:۵۵)
۲]ويقتضي ايضاًان الصبي الواحدلايكون منفرداعن صف الرجال بل يدخل في صفهم ...الخ .(البحرالرائق ج: ۱ ص: ۳۷٤،باب الامامة ،طبع دارالمعرفة ،بيروت)۔

جواب: غوره خبره دا ده چې د ماشومانو خپل صف وي.خو که مشرانو سره نژدې ودريږي، نو بيا هم جائز دي.[1]

ماشومان چې جومات ته راوستل شي نو کوم ځای يې درول پکار دي؟

سوال: اکثرداخبره ليدل کيږي چې جومات يا عيدګاه ته لمونځ کونکي حضرات خپل ماشومان د عادت ورکولو لپاره يا شوق له پاره راولي.څنګه چې جمعه دريږي.ځينې په دوی کې د خپل ماشوموالي د فطرت له وجې نه د نورو خلکو په لمانځه کې خلل اچوي.داسې ماشومانو له پاره شرعي حکم څه دی؟

جواب: ناپوهه ماشومان جومات ته راوستل پکار نه دي او که پوهه لري، نو داسې واړه راوستل سهي دي.خودې ماشومانوته د جدا درولو په ځای خپل ځان سره درول پکار دي،ځکه چې که ماشومان جداودريږي، نو هغوی به د خپل ماشوموالي له وجې نه د خلکو په لمانځه کې خلل واقع کوي.[2]

د ماشومانو صف چېرته پکار دی؟

سوال: جومات کې د فرض لمونځ کولو له پاره چې کله جمعه دريږي، نو لمونځ کونکي ماشومانو ته يا خو د صف اخري ته د تللو له پاره وايي يا اخري صف کې ورته د دريدو له پاره وايي،دې سره د ماشومانو زړه ازاريږي.تاسو وفرمايئ چې صحيح کار کوم يو دی؟

جواب: شرعي مسئله خو دا ده چې د ماشومانو صف د سړيو د صف نه وروسته کول پکار دي،له دې نه وروسته د ښځو،د شرعي حکم په مقابله کې دزړه ازاري بانه جوړول د يو مسلمان له پاره څه ښه خبره نه ده.[3]

د شر نه بچ کېدو له پاره ماشومان اولني صف کې دريدلی شي

سوال: نابالغ ماشومان په اولني کې صف کې ودرول شي اوکه د ټولو نه اخري صف کې؟ که ماشومان اولني صف کې ودريږي، نو لمانځه کې خلل واقع کيږي اوکه نه ؟دغه شان که ماشومان اولني صف کې ودريږي، نو ګناه به چا باندې وي؟

جواب: د ماشومانو لپاره اصل حکم خو دادی چې ددوی صف د سړيو له صف نه وروسته

[1] ويقوم الرجال مايلى الامام ثم الصبيان.(عالمگيرى ج:۱ص:۸۹،الفصل الخامس فى بيان مقام الامام والماموم)

[2] عن واثلة بن الاسقع ان النبى صلى الله عليه وسلم قال:جنبوا مساجدكم صبيانكم ...الخ .(سنن ابن ماجة ج: ۱ ص: ۵۴ ،باب ما يكره فى المساجد ،طبع مير محمد)_

[3] ولو اجتمع الرجال والصبيان ....يقوم الرجال الصى مايلى الامام ثم الصبيان ...الخ.(عالمگيرى ج: ۱ ص: ۸۹ ،الفصل الخامس فى بيان مقام الامام والماموم)_

کول پکار دي[1] اخو تجربه داده چې ماشومان جمع شي. نو شرارت کوي او ځينې وختونو کې د مشرانو لمونځونه هم خراب کړي.له دې وجې نه ځينې علماوو فرمايلي دي چې ماشومان خپل ځان سره درول سهي دي،دې له پاره چې خپل مينځ کې شور او شرارت نه کوي

په صفونو کې د ځای د نشتوالي له وجې وروسته صف کې يوازې دريدل

سوال: که يو سړی دلمانځه له پاره جومات ته داخل شي او د جمعې اولني صفونه برابر وي او دی يواځې وروسته صف کې ودريږي،دا کس دې نيت سره په دې صف کې يوازې نيت تړي چې نور کسان به راشي ماسره به شامل شي،خونور کسان ناوخته ده سره يوځای شي او دی څو رکعته په دې صف کې يوازې وکړي،نو په داسې صورت کې به ده ته د جمعې ثواب ورکول کيږي اوکه نه ؟يعنې په کومو رکعتونو کې چې دی يوازې ولاړ و؟

جواب: داسې صورت کې چې هرکله مخکې صفونو کې ځای نه وي، نو ديوازې دريدلو نه پرته بله لار نشته،غوره خو داده چې د مخکې صف نه څوك راوروسته کړي اوله ځان سره يې ودروي، خويه دې باندې فتوا نه شي ورکول کېدای ،ځکه چې هغه بل کس به ورسره د بې علمي له وجې نه په جنګ شي.[2]

اخري صف کې يوازې دريدل

سوال: که جمعه شروع وي او يو سړی اخري صف کې يوازې ولاړ وي، نو ايا ده ته به د جمعې ثواب ورکول کيږي اوکه نه؟ځينې خلک وايي چې ده ته پکار ده چې دی د اولني صف نه يو کس ځان له پاره راوروسته کړي اوپه خپل صف کې يې شامل کړي،دغه شان به ددغه کس لمونځ هم مات نه شي او دويم کس ته به هم، بلکې دواړو ته به د جمعې ثواب هم ورکول کيږي

جواب: تاسو چې د ځينو خلکو په حوالې سره کومه مسئله ليکلې ده، نو دا صحيح ده، خو کوم کس چې د مخکې صف نه وروسته راکش کوي،که هغه ته دا مسئله معلومه نه وي، نو هغه به لمونځ مات کړي او تاسو سره به په جنګ شي،له دې وجې نه ښه داده چې بس يوازې ودريږي[3] او يوازې دريدونکي کس ته به هم د جمعې ثواب ورکول کيږي.[4]

---

[1] ولو اجتمع الرجال والصبيان .....يقوم الرجال اقصى مايلى الامام ثم الصبيان.(عالمگيرى ج: ۱ ص: ۸۹)

[2] قال فى الشامية: وان وجد فى الصف فرجة سدها والا انتظر حتى يجىء آخرفيقفان خلفه وان لم يجىء حتى ركع الامام يختار اعلم الناس بهذه المسئلة فيجذبه ويقفان خلفه(شامى ج: ص:۵٦۸،باب الامامة،طبع سعيد)

[3] ولولم يجدعالمايقف خلف الصف بحذاءالامام للضرورة (شامى ج: ۱ص:۵٦۸،مطلب حل الاساءة دون الكراهة اوالفحش منها،طبع ايچ ايم سعيد)

[4] ولووقف منفردابغيرعذرتصح صلاته عندنا خلافالاحمد(شامى ج: ۱ص:۵٦۸)ايضا:وان وجدفى الصف فرجة سدها.....حتى ركع الامام يختاراعلم الناس بهذه المسئله فيجذبه ويقفان خلفه (شامى ج: ۱ص:۵٦۸)

د لمانځه پر مهال صف کې یوازې دریدل

سوال: جمعه کې که لومړی صف ډك شي.نو یوازې دویم صف کې دریدلوسره لمونځ کیږي او که نه؟

جواب: لمونځ کیږي.[1]

په لومړي صف کې د خالي ځای سره سره په دویم صف کې دریدل

سوال: یو سړی داسې دی چې کله جمعه دریږي. نو په لومړي صف کې د دریې ځلورو کسانو د دریدلو ګنجائش وي د جومات نور لمونځ کونکي او امام صاحب دې سړي ته په لومړي صف کې د شاملیدلو دعوت ورکوي، ځکه چې ځای خالي وي. خو ددې باوجود هغه په دویم صف کې یوازې د جمعې لمونځ ادا کوي،په پوښتنه کولو سره هغه سړی وایي له دې وجه چې زه دلته خپله وظیفه وایم. نولمونځ هم د وظیفې والا ځای باندې ادا کوم. نو ایا د وظیفې والا ځای دلومړي صف نه زیات افضلیت لري؟

جواب: افضلیت خو ښکاره ده چې دلومړي صف دی[2].د وظیفې والا ځای نه.بلکې په دویم صف کې ځانته دریدل خصوصا کله چې په لومړي صف کې ځای هم وي ډیر زیات بد دي، دې سړی ته به کېدای شي دا خیال وي چې د وظیفې والاځای پریښودلو سره به د وظیفې تسلسل مات شي، حال دا چې داسې نه ده او بیا د ټولو نه لویه وظیفه. خو لمونځ ده، د یوې بلې وظیفې له پاره لمونځ مکروه کول. خو ډیره د بې علمي خبره ده. هغه ته پکار دي چې خپله وظیفه په لومړي صف کې شروع کړي او که په دویم صف کې وظیفه شروع کړي. نو د جمعې په وخت کې دې په لومړي صف کې ضرور شریکیږي او د رسول الله ﷺ د حکم مخالفت کولو سره به د وظیفې څه برکت وي؟

په وروستني صف کې د یوازې ولاړ سړي لمونځ وشو

سوال: که لمونځ جمعې سره کیږی او بیا یو سړی راشي او په لومړي صف کې ځای نه وي او د دویم سړي د راتلو امید هم پاتې نه شي او رکعت شروع وي او هغه سړی یوازې په اخري صف کې ودرید ، نو د هغه لمونځ وشو اوکه نه؟

جواب: لمونځ یې وشو.[3]

---

[1]]ولووقف منفردابغیرعذرتصح صلاته عندناخلافاالاحمد.(شامی ج: ۱ص:۵٦۸،باب الامامة)

۲]والقیام فی الصف الاول افضل من الثانی ،وفی الثانی افضل من الثالث ،وان وجدفی الصف الاول فرجة دون الصف الثانی یخرق الصف الثانی ،کذافی القنیة.(الهندیة ج: ۱ص:۸۹أفی بیان مقام الامام والماموم)_

۳] وفی الظهیریة ولوجاءوالصف متصل انتظرحتی یجی ءالآخر.....وان اقتدی به خلف الصفوف جاز...الخ.
(البحرالرائق ج:۱ص:۳۷٤،باب الامامة طبع دارالمعرفة،بیروت)

د ښځې او خاوند په فاصلې سره لمونځ کول

سوال: ښځه او خاوند په یو لوی تخت باندې برابر برابر د یو فټ په فاصلې سره ولاړ لمونځ کولی شي؟ په دې کې څه بدي خو نشته؟

جواب: که خانته خانته لمونځ کوي، نو هیڅ کراهت نشته او د یو فټ یا د کم او زیات فاصله هم هیڅ شرط نه ده [۱]

د ښځې او سړي د جمعې لمونځ

سوال: ماله یو دیني عالم نه اوریدلي دي چې که دوه محرم یوه ښځه او یو سړی کور کې جمعې سره لمونځ ادا کوي. نو مقتدی ښځه به وروسته دریدو سره لمونځ کوي. ایا دا صحیح ده؟

جواب: دا مسئله تاسو صحیح نقل کړې ده چې که ښځه او سړی یوځای لمونځ کول غواړي. نو ښځه به سړي سره برابر نه دریږي، بلکې وروسته صف کې به دریږي. [۲]

که مجبوراً ښځې د سړیو په صف کې شاملې شي نو د لمانځه حکم

سوال: څینې ښځې د رش له وجې نه د ماښام په لمانځه کې د سړیو په صف کې ودریږي او دلیل دا پیش کوي چې په مجبوري کې هرڅه جائز دي. ایا ددې خلکو لمونځ کیږي اوکه نه؟ کومو خلکو چې د بې علمي له وجې نه کړي دي، نو ایا هغوی به دا لمونځونه په دویم ځل کوي اوکه نه؟

جواب: که ښځې په لمانځه کې شریکې شي، نو د نبي کریم ﷺ حکم دادی چې ددوی صف به سړیو نه وروسته وي، که د جمعې په لمونځ کې ښځې سړیو سره برابرې ودریږي، نو د حضرت امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد چې دوی سره برابر کوم سړي دي د هغوی لمونځ فاسد شو. د غه شان کوم سړي چې ترینه وروسته ولاړ دي، نو د هغوی لمونځ هم فاسد شو. دا په هغه صورت کې دي چې امام د ښځې د اقتدا نیت کړی وي، که امام د ښځو د اقتدا نیت نه وي کړی، نو د ښځې لمونځ به فاسد شي. له دې وجې نه ښځو ته پکار دي چې که په حرم شریف کې د لمونځ کولو موقع راشي، نو د سړیو نه جدا لمونځ کوي او که جدا ځای پیدا نه شي، نو په لمانځه کې دې نه شریکیږي، بلکې وروسته دې وکړي. [۳]

۱] و(منها)ان تکون الصلاة مطلقة .....فلوحاذت الرجل المرأة فیمایقضیان لاتفسدصلاته ،کذافی التبیین .الهندیة ج: ۱ص:۸۹)وقیدبالاشتراک لان محاذاة المصلیة لیس فی صلاتهالاتفسدصلاته لکنه مکروه کمافی فتح القدیر.(البحرالرائق ج: ۱ص:۳۷۷،طبع بیروت ،الدرالمختارمع الردج:۱ص:۵۷٤،طبع ایچ ایم سعید)_

۲]قوله اماالواحدة فتتاخر)وتاخرالواحدة محله اذا اقتدت برجل لابامراة مثلها...الخ(شامی ج: ۱ص:٥٦٦)

۳] محاذاة المرأة الرجل مفسدة لصلاته،ومنها:ان تکون المحاذاة فی رکن کامل..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه

ایا په حرم شریف کې د سړیو په صف کې د ښځو شاملیدو سره لمونځ فاسدیږي؟

سوال: په حرم شریف کې ښځې د سړیو صف ته راځي، ایا د سړیو او د ښځو لمونځ کیږي؟

جواب: زموږ په نزد که ښځه د سړي برابر ودریږي، نو ښي، چپ، کس، او شاته کسانو لمونځ نه کیږي، په دې شرط چې امام د ښځو د امامت نیت هم کړی وي. له دې وجې نه حتی الوسع داسې ځای کې دریدل پکار دي، چېرته چې ښځې نه وي. باقي د عامې ابتلاء له وجې نه دې الله پاک معافي وکړي [۱]

دوه سړي او یوه ښځه که جمعه کوي نو څنګه به دریږي؟

سوال: دري کسان چې په کې یو ښځه هم وي جمعې سره لمونځ کول غواړي. یو سړی امام جوړ شي. نو ورسته یو سړی پاتې شي. اوس ښځه د وروستني مقتدي کوم طرفته او څومره فاصلې باندې او څنګه ودریږي چې د دريواړه کسانو جمعې سره لمونځ ادا شي؟

جواب: کوم سړی چې مقتدي دی، هغه دې د امام ښي طرفته معمولي وروسته ودریږي، ښځه دې وروسته یوازې ودریږي. [۲]

❖ د جمعې لمونځ ❖

....

د مسواک سره د جمعې لمونځ څومره ثواب لري؟

سوال: دجمعې دلمونځ ثواب پنځویشت درجې زیات دی او د مسواک سره د لمانځه ثواب اوولس درجې زیات دی. مطلب داچې دمسواک سره شوي اودس سره دجمعې دلمانځه ثواب (۲۵×۱۷) درجې یعنې ۴۲۵ درجې دی، ایا همداسې ده؟

جواب: د اوولس درجو روایت خو ماته معلوم نه دی. خو د اویا درجو روایت شته[۱] ستاسو د ریاضي د حساب سره د (۷۰×۲۵) د حاصل ضرب سره نه ۱۷۵۰ درجې وي او په یو روایت

...بقیه د تیرمخ]..حتی لوکبرت فی صف ورکعت فی آخروسجدت فی ثالث فسدت صلاة من عن یمینها ویسارها وخلفها من کل صف .(عالمگیری ج: ۱ص:۸۹)

[۱] محاذاة المرأة الرجل مفسدة الصلاة،ومنها:ان تکون المحاذاة فی رکن کامل حتی لوکبرت فی صف ورکعت فی آخروسجدت فی ثالث فسدت صلاة من عن یمینهاویسارهاوخلفهامن کل صف .(عالمگیری ج: ۱ص:۸۹)

[۲] وان کان معه رجل وامرأة أقام الرجل عن یمینه والمرأة خلفه. (عالمگیری ج۱، ص:۸۸، طبع بلوچستان)_

کې د جمعې ثواب اوویشت درجې دی. نو کله چې اوویشتو ته په اویا کې ضرب ورکړل شي. نو حاصل ضرب ۱۸۹۰ راځي د الله پاک رحمت ډیر فراخه دی او د هغه د ورکړې او رحمت مخې ته زموږ حسابي پیمانې ماتیږي.

په جومات کې دویمه جمعه کول او په هغه کې شریکېدل

سوال: دلته اکثر په جومات کې داسې کیږي چې ځینې لمونځ کونکي چې دلمونځ د ختمیدو نه وروسته راځي. هغوی یوه بله جمعه جوړه کړي. په دې طریقې سره د جمعې افضلیت ختم شي د جمعې له پاره حکم دادی چې خپل کاروباره بندولو سره راشه. خو په دې صورت کې لمونځ کونکي شاملولو سره خپل جمعه جوړ کړم دا طریقه ترکومه حده صحیح ده؟ که موږ جومات ته داخل شو او په داسې طریقه دویمه یا دریمه جمعه شروع وي. نو په هغه کې شامل شو یا خپل لمونځ ځانته وکړو؟

جواب: په جومات کې دویمه جمعه (کله چې د یوې محلې جومات وي او د داسې لارې جومات نه وي چې هغه جومات ته د بهر خلک د خپلې محلې والانه زیات راځي) .نو که داسې جومات نه وي. نو دویمه جمعه مکروه ده او د ځینې اهل علمو په نزد که ځای بدل کړل شي مثلاً د جومات په بهرنۍ برخه کې وکړل شي او دویمه جمعه د اقامت نه پرته وي. نو جائز ده. ددې قول مطابق په جمعه کې شریکیدل غوره دي [۲]

د یوازې لمونځ کونکي په لمانځه کې شاملېدل

سوال: په جومات کې ډیر ځله داسې هم کیږي چې زه ځانته لمونځ کوم. په دې دوران کې یو بل لمونځ کونکی هم جومات ته داخل شي او ما په لمانځه لیدو سره زما نه شاته ودریږي او زما په اوږه باندې لاس کیښودلو سره اشاره کوي چې زه هم ستا نه وروسته په جمعه کې شامل یم. یعنې اوس زه امام او هغه دویم سړی مقتدي دی، سره له دې چې ما ابتداء دځانته لمانځه نیت کړی دی، په دې طریقه ایا د وروسته راتلونکي لمونځ کیږي؟

جواب: لمونځ کیږي.که مقتدي یواځې وي. نو د امام ښي طرف ته لږ شان وروسته دې ودریږي [۳]

۱]عن عائشه رضی الله عنها قالت :قال رسول الله صلی الله علیه وسلم :تفضل الصلاة التی یستاک لهاعلی الصلاة التی لایستاک لهاسبعین ضعفا.مشکوة ص:٤٥،باب السواک ،الفصل الثالث)_

۲] ویکره تکرارالجماعةفی مسجدمحلة باذان واقامة.....عن ابی یوسف ان اذالم تکن الجماعة علی الهیئة الاولی لاتکره والاتکره وهو الصحیح، و بالعدول عن المحراب تختلف الهیئة کذافی البزازیة انتهی .(شامی ج:۱ص:۵۵۲،۵۵۳)_

۳] (ویقف الواحد)......(یمین امامه)علی المذهب درمختاروفی الشامیة قوله علی المذهب .....ویامره الامام بذلک ،ای بالوقوف عن یمینه ولوبعدالشروع اشاربیده لحدیث ابن عباس..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

له اذان پرته دشوې جمعې نه دویمه جمعه کول

سوال: که په یو جومات کې جمعه وشي او بیا وروسته پته ولګیږي چې اذان نه دی شوی. نو څه کول پکار دي؟

جواب: کومه جمعه چې له اذان نه پرته شوې ده، هغه د سنت مطابق نه ده شوې. له دې وجې هغې ته اعتبارنشته.بیا دې له اذان او اقامت سره لمونځ ادا کړل شي (فتاوی هندیه ج۱ص۵٤ البحر الرائق ج۱ ص۲۸۰)[۱]

د جمعې پرمهال ناسته کول او په دویم ځل جمعه کول څنګه دي؟

سوال: زموږ د محلې په جامع مسجد کې له څه وخت نه ځینوخلکو دا سلسله شروع کړې ده چې په ځاکلو وختونو کې کله چې د قاعدې مطابق د جمعې لمونځ کیږي. نو هغوی یو طرف ته ناست وي او ټول لمونځ کونکي چې کله د جمعې سره لمونځ کولو نه فارغ شي. نو دا د شمار څه خلک بیا خپله ځانته جمعه کوي ایا داسې د جمعې د کیدو سره ناسته کول او ځانته خپله جمعه کول صحیح دي او که نه؟ .

جواب: داسې کول بالکل ناجائز او حرام دي، ځکه چې په دې سره د لومړۍ جمعې په وخت نه پاتې کیدل او په مسلمانانو کې د بدبختي او منافقت اچولو ارتکاب کول دي او دواړه خبرې ناجائزې او حرامې دي،[۲] جوماتونه د الله پاک د ذکر او د لمانځه او عبادت له پاره وي نه خپل

...بقیه د تیرمخ]..انه قام عن یسارالنبی صلی الله علیه وسلم فاقامه عن یمینه سراج.(شامی ج: ۱ص:۵٦٦، ۵٦۷، باب الامامة،طبع ایچ ایم سعید)۔

۱] جماعة من اهل المسجد اذنوا فی المسجد علی وجه المخافتة بحیث لم یسمع غیرهم ثم حضر قوم من اهل المسجد ولم یعلموا ما صنع الفریق الاول فاذنوا علی وجه الجهر ثم علموا ما صنع الفریق الاول فلهم ان یصلوا بالجماعة علی وجهها ولا عبرة للجماعة الاولی کذا فی فتاوی قاضی خان فی فصل الاذان.(عالمگیری ج:۱ ص:۵٤،۵۵). ایضا: وفی الخلاصة جماعة من اهل المسجد اذنوا فی المسجد علی وجه المخافتة بحیث لم یسمع غیرهم ثم حضر من اهل المسجد قوم وعلموا فلهم ان یصلوا بالجماعة علی وجهها ولا عبرة للجماعة الاولی. (البحر الرائق ج:۱ ص:۲۸۰)۔

۲]قال تعالی:ومن اظلم ممن منع مساجدالله ان یذکر فیها اسمه وسعی فی خرابها ای هدمها وتعطیلها،وقال الواحدی:انه عطف تفسیر،لان عمارتها بالعبادة فیها.(تفسیر روح المعانی ج:۳۹٤،سورة البقرة آیت:۱۱٤، طبع دار احیاء التراث العربی) ایضا: وعن معاذ بن جبل رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال:ان الشیطان ذئب الانسان کذئب الغنم،یأخذ الشاة القاصیة،والناصیة،فایاکم والشعاب وعلیکم بالجماعة والعامه والمسجد.(مسند احمد ج:٦ ص:۳۰۷،رقم الحدیث:۱۲۵۲٤،طبع دار احیاء التراث العربی).وقال تعالی:ولا تنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم،ان الله مع الصابرین.(الانفال:٤۷). ایضا: واما ان یجلس وهو مکروه ایضا لاعراضه عن الجماعة من غیر کراهة فی جماعتهم علی المختار.(رد المحتار ج:۱ ص:۵٦٤،باب الامامة)۔

مينځ کې د نفرت او جنګ جګړو له پاره. د مسلمانانو له پاره داسې صورت حال هلاکونکى دى. زر تر زره ددې د مخ نيوى کولو ضرورت دى. دويمه جمعه کول چې کله د يو صحيح غرض له پاره وي هغه خپله مکروه ده. زيات لا دا چې د يو فاسد غرض او حرام په بنياد دويمه جمعه وکړل شي.[۱]ابراهيم نخغي رحمة الله عليه د عمر رضي الله عنه دا قول نقل کوي چې د يوې جمعې کېدو نه وروسته دې په دويم ځل جمعه نه کيږي[۲].فقهاء کرامو دويمې جمعې ته مکروه ويلي دي.په حرمين شريفين کې د يوې زمانې پورې ډيرې جمعې د مختلفو امامانو په امامت کې کېدلې چې دهغو مقصد دا و چې مسلمانان د خپل خپل فقهي مسلک مطابق لمونځ ادا کړي. خو علماوو په دې سخت اعتراضونه وکړل او اعلان يې وکړ. چې په څلورو مذهبونو کې داسې ډيرې جمعې ادا کول ناجائز دي.[۳]

يوه جمعه کې لمونځ کولو سره په دويم ځاى کې په جمعه کې شريکيدل

سوال: که يوکس له جمعې سره لمونځ وکړ او کوم کار له لپاره ځي .هلته لاړ شي او کوم ځاى ته چې ورسيږي هلته جمعه نه وي شوي. نو ايا هماغه لمونځ کوم چې هغه د جمعې سره وکړ،په دويم ځل سره جمعې سره ادا کولى شي؟

جواب: د ماسپښين او ماسخوتن په لمانځه کې د نفلو په نيت په دويمې جمعې کې شريکيدلى شي ،خودسهار، مازديګر او ماښام په جمعه کې نه شي شريکېدلى.[۴]

۱] ويكره تكرارالجماعة باذان واقامة فى مسجد محلة(قوله ويكره)اى تحريمًالقول الكافى:لايجوز،والجمع،لا يباح وشرح الجامع الصغير،انه بدعة كمافى رسالة السندى...والمراد بمسجد المحلة ماله امام وجماعة معلومون كما فى الدرر وغيرها،ومقتضى هذا الاستدلال كراهة التكرار فى مسجد المحلة ولو بدون اذان،ويؤيده ما فى الظهيرية: لو دخل جماعة المسجد بعد ما صلى فيه اهله.يصلون وحدانا.وهو ظاهر الرواية.(ردالمحتار مع الدر المختار ج:۱ ص:۵۵۲،۵۵۴. ايضا: عالمگيرى ج:۱ ص:۸۳باب الامامة،والبدائع ج:۱ ص:۶۵۵فصل فى بيان من هو احق بالامامة).تفصيل دپاره اوگورئ:معارف السنن ج:۲ ص:۲۸۳تا۲۹۰،طبع مكتبة بنورية كراچى)

۲]عن ابراهيم قال:قال عمر:لايصلي بعد صلاة مثلها.(المصنف لابن شيبة ج:۴ ص:۲۹۳،رقم الحديث: ۶۰۵۰،باب من كره ان يصلى بعد الصلاة مثلها،طبع المجلس العلمى).وفيه ايضًا عن ابراهيم والشعبى قالا:قال عبدالله:لا يصلى على اثر صلاة مثلها.(نفس المرجع)_

۳] عن هذا ذكر العلامة الشيخ رحمه الله السندى تلميذ المحقق ابن الهمام فى رسالة ان مايفعله اهل الحرمين من الصلوة بائمة متعددة وجماعات مترتبه مكروه اتفاقًا،ونقل عن بعض مشائخنا انكاره صريحًا حين حضر الموسم بمكة........وذكر انه افتى بعض المالكية بعدم جواز ذالک على مذهب العلماء الاربعة،ونقل انكار ذالک ايضًا عن جماعة من الحنفية والشافعية والمالكية حضروا الموسم.(رد المختار على الدر المختار ج:۱ ص:۵۵۳،مطلب فى تكرار الجماعة فى المسجد. طبع ايچ ايم سعيد)_

۴] وان كان قد صلى وكانت الظهر والعشاء فلا باس بان يخرج،لانه اجاب داعى الله مرة الا اخذ المؤذن فى الاقامة،لانه يتهم لمخالفة الجماعة عيانًا،وان كانت العصر والمغرب او الفجر خرج وان اخذ المؤذن فيها لكراهية النفل بعدها.(هداية ج:۱ ص:۱۵۲،طبع شركت علميه،ملتان)_

که له امام نه پرته بل چا په بيرې سره جمعه ورکړه نو د دويمې جمعې حکم

سوال: د يوې علاقې په جومات کې کوم خاى چې ښځه وخند لمونځ جمعې سره ادا کيږي. يو ورځ د امام صاحب په نه موجوديت کې يو سړي د ماز ديګر دلمانځه جمعه زر ورکړه. بيا وروسته د امام صاحب د راتلو نه وروسته خلکو د امام صاحب سره هم په هغه خاى باندې د جمعې لمونځ ادا کړ. ايا دا لمونځ وشو؟

جواب: صحيح جمعه هغه ده کومه چې امام صاحب او د محلې والا اداکړه.لومړۍ جمعې ته اعتبار نشته.لمونځ د دواړو وشو.[۱]

د محرمو ښځو سره جمعه کول

سوال: مور. ښځه. لور يا محرمو ښځو سره که لمونځ وکړل شي او جومات نژدې نه وي په کور کې جمعه وکړي.نولمونځ به زمو.د ښځوسره وشي ياکه ښخوته په پرده کې لمونځ کول پکار دي؟

جواب: خپلې ښځې او محرمو ښځوسره جمعه کول جائز دي هغه دې وروسته ودريږي[۲] محرمې ښځې ته په پرده کې دريدل ضروري نه دي

د سړي په اقتدا کې د محرمو ښځو لمونځ

سوال: ايا دسړي په اقتداکې دهغه محرمې ښځې مور.خور.لور.ښځه جمعې سره لمونځ کولى شي؟

جواب: جائز ده.[۳]

د ښځې اوخاوند يوازې يا جمعې سره لمونځ کول صحيح دي؟

سوال: ايا ښځه د خپل خاوند سره لمونځ ادا کولى شي؟ که ښځه او خاوند ځانته ځانته په خپله مصلى باندې ځانته لمونځ وکړي، نو جائز به وي اوکه نه؟

۱] ولو صلى بعض اهل المسجد باقامة وجماعة ثم دخل المؤذن والامام وبقية الجماعة فالجماعة المستحبة لهم والكراهة للاولى كذا فى المضمرات.(الهندية ج:۱ ص:۵٤،طبع بلوچستان)_

۲]ولنا انه عليه السلام كان خرج ليصلح بين قوم،فعاد الى المسجد،وقد صلى اهل المسجد فرجع الى منزله فجمع اهله وصلى.(ردالمحتار ج:۱ ص:۵۵۳كتاب الصلوة.باب الامامة،مجمع الزوائد ج:۲ ص:٤۵باب فيمن جاء الى المسجد فوجد الناس قد صلو)_

۳]ولو ام امه او امراته ونحوهما فى الخلوة لم يكره.(الفتاوى السراجية ص:۱۵).واذا فاتته الجماعة لا يجب عليه الطلب فى مسجد آخر.......وذكر القدورى انه يجمع فى اهله ويصلى بهم...الخ.(عالمگيرى ج:۱ ص:۸۳).

جواب: که دوا ړه خاتته خاتته خپل لمونخونه وکړي، نو هيڅ باک نشته. خو که له جمعې سره يې کوي، نوښځه دې ورسره برابرنه درېږي، بلکې دې ته په بل صف کې خاتته دريدل پکار دي.[1]

د امام نه د مخکې کيدونکي مقتدي لمونځ نه کيږي

سوال: که د امام نه مقتدي مخکې شي، نو ايا لمونځ يې صحيح دی؟

جواب: د اقتداء د صحت له پاره شرط دادی چې مقتدي د امام نه مخکې نه شي کوم مقتدي چې د امام نه مخکې کيږي، د هغه اقتداء صحيح نه ده او د هغه لمونځ نه کيږي.[2]

په مسجد نبوي او بل جومات کې دې هم مقتدي له امام څخه نه مخکې کيږي

سوال: په مسجد نبوي ﷺ کې د امام مخې ته لمونځ کولی شو او که نه؟ سره له دې چې په نورو جوماتونو کې يې نه شو کولی د مسجدنبوي له پاره څه خاص حکم شته او که نه؟

جواب: د مسجد نبوي له پاره داسې څه خاص حکم نشته .ددې حکم هم هغه دی کوم چې د نورو جوماتونو دی، دمقتدي د امام نه مخکې کېدل د هغه د لمانځه له پاره مفسددي که په جومات کې وي يا غير جومات کې، په مسجد نبوي ﷺ کې وي يا بل جومات کې.[3]

ايا په حرم شريف کې مقتدي د امام نه مخکې دريدلی شي؟

سوال: زما ديودوست سره بحث راغی، هغه وايي چې په خانه کعبه کې خلک د امام نه وړاندې نيت تړلودريږي، سره له دې چې زما په نظر کې دا خبره صحيح نه ده، ځکه چې د امام نه مخکې د مقتدي لمونځ نه کيږي، نو بيا هلته داسې څنګه کېدای شي؟ که کيږي، نو څنګه لږ په تفصيل سره مو خبر کړئ؟

جواب: د کعبې شريفې په کوم طرف کې چې امام ولاړ وي هغه طرف ته خو چې کوم سړی د امام نه مخکې شو د هغه لمونځ نه کيږي په بل اړخ کې که د يو سړي فاصله بيت الله ته د امام نه کمه وي، نو د هغه لمونځ صحيح دی.[4]

۱] (قوله اما الواحدة فتتاخر)......وتاخر الواحدة محله اذ اقتدت برجل لا بامرأة مثلها عن البر جندى.(الشامية ج:۱ ص:٥٦٦بعد مطلب اذا صلى الشافعى قبل الحنفى...الخ). وايضا ولو ام امه او امراته ونحوهما فى الخلوة لم يكره.(الفتاوى السراجية ص:١٥،طبع ايچ ايم سعيد كراچى)۔

۲] ولوصلوا بجماعة يجزيهم ايضا الاصلاة من تقدم على امامه...الخ.(عالمگيرى ج:١ص:٦٥،طبع بلوچستان)

۳] ايضا)۔

٤] واذا صلى الامام فى المسجد الحرام وتحلق الناس حول الكعبة وصلوا صلوة الامام فمن كان منهم اقرب الى الكعبة من الامام جازت صلاته اذا لم يكن فى جانب الامام كذا فى الهداية.(عالمگيرى ج:١ ص:٦٥). (وفى الهداية بعد هذه العبارة)لان التقدم والتاخر انما يظهر عند اتحاد الجانب.(هداية ج:١ ص١٦٥،طبع شركت علميه،ملتان)۔

په حطیم کې سنت وتر او نفل کیږي

سوال: په حطیم کې دننه د فرض لمونځ نه کولو حکم دی. ایا موږ سنت وتر وغیره هم په حطیم کې کولی شو؟

جواب: فرض لمونځ، خو د جمعې سره کیږي له دې وجې د مقتدي د حطیم نه بهر کیدل ضروري دي، که نه د مقتدي لمونځ نه کیږي سنت او وتر په حطیم کې کولی شي او په رمضان المبارک کې د وترو جمعه کیږي کوم مقتدي چې په دې جمعه کې شریک وي هغه هم په حطیم کې نه شي دریدای.[۱]

د مازدیګر لمونځ د ماسپښین ګڼلو سره ادا کول

سوال: په لس منټه کم څلور بجې باندې د ماسپښین د لمانځه له پاره جومات ته لاړم هلته جمعه ادا کیدله، په جمعه کې شامل شوم، معلومه شوه چې دا د مازدیګر جمعه وه اوس زه څه اوکړم ایا زما د ماسپښین لمونځ وشو که د مازدیګر؟

جواب: که د امام نیت د مازدیګر وي او د مقتدي نیت د ماسپښین وي، نو د مقتدي لمونځ نه کیږي، له دې وجې ستاسو نه دماسپښین لمونځ شوی دی او نه مازدیګر. دواړه لمونځونه په دویم ځل وکړئ.[۲]

ایا په جمعي لمونځ کې د هر مقتدي په بدله کې یو درجه ثواب ورکول کیږي؟

سوال: ایا د جمعي دلمانځه په صورت کې د هر مقتدي په بدله کې یوه درجه ثواب ورکول کیږي، مثلا که د مقتدیانو تعداد شل وي، نو ایا د هر لمونځ کونکي ثواب هم شل درجې زیات وي دغه شان خو به په دې جمعه کې د مسواک په اودس سره ثواب ۸۵۰۰ درجې شي؟

جواب: جمعه چې څومره زیاته وي هغه هومره افضله وي او د افضل مطلب همدا دی چې هغومره ثواب به هم زیات وي، کوم حساب چې تاسو لګولی دی، دا په څه حدیث کې د نظر نه نه دی تیر شوی.[۱]

۱] ځکه چه په دې صورت کښې دمقتدی د امام نه مخکښې کیدل لازمیږی، اود مقتدی دامام نه مخکښې کیدلو سره د مقتدی مونځ فاسدیږی. صح فرض الصلاة ونفلها فی الکعبة ولو صلوا فی جوف الکعبة بجماعة واستدروا حول الامام........ومن جعل ظهره الی وجه الامام لم یجز هکذا فی الجوهرة النیرة والسراج الوهاج.(عالمګیری ج:۱ ص:۶۵،الفصل الثالث فی استقبال القبلة،کتاب الصلاة)_

۲] لایصح اقتداء مصلی الظهر بمصلی العصر ومصلی ظهریومه بمصلی ظهرامسه..الخ.(عالمګیری ج:۱ ص:۸۶)

❖ په کورکې لمونځ کول ❖

له شرعي عذر نه پرته د سړي په کورکې لمونځ کول څنګه دي؟

سوال: سړی په کور کې لمونځ کولی شي او که نه؟ ایا د صحت په حالت کې د سړي لمونځ په کور کې کیږي؟ او په کوم وخت او کوم صورت کې د سړي لمونځ په کور کې کیږي؟

جواب: لمونځ خو په کور کې کیږي، خو د فرض لمانځه له پاره جوماتونه تلل ضروري دي[1] او د عذر نه پرته جوماتونه د نه راتلونکو له پاره سخت وعید راغلی دی.[2] صحابه کرامو به داسې سړی منافق ګڼلو چا به چې د جمعې د لمانځه پابندي نه کوله[3] جوماتونه د نه حاضریدو له پاره بیماري وغیره عذر کیدلی شي[4]

په کورکې د لمونځ کولو عادت خپلول

سوال: زما یو دوست دی، هغه زیاتره لمونځ په کور کې کوي، حال دا چې د هغه کور ته جومات نژدې دی، انسان ته یوه ورځ مجبوري وي، نو هغه په کور کې لمونځ وکړي، خو روزانه نه، د لمانځه زیات ثواب په جوماتونو کې له جمعې سره ورکول کیږي او په کور کې ثواب ورکول کیږي او که نه؟ او روزانه په کور کې لمونځ کولو سره به لمونځ قبلیږي او که نه؟

جواب: له عذر پرته د جوماتونو او دجمعې د لمونځ پریښودلو عادت کبیره ګناه ده[5]، له دې نه توبه کول پکار دي، که کله په جوماتونو کې د جمعې لمونځ ونه موندل شي، نو په کور کې دې د خپل کور له خلکو سره جمعه وکړي.[6]

۱] وفی المضمرات انه مکتوب فی التوراة صفة امة محمد وجماعتهم وانه بکل رجل فی صفوفهم تزاد فی صلاتهم صلاة یعنی اذا کانوا الف الف رجل یکتب لکل رجل الف صلاة.(البحر الرائق ج:۱ ص:۳٦۷،طبع بیروت)

۲]عن ابی هریرة رضی الله عنه قال:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم:لقد هممت ان آمر بالصلوة فتقام،ثم آمر رجلاً فیصلی بالناس،ثم انطلق معی برجال معهم حزم من حطب الی قوم لا یشهدون الصلوة،فاحترق علیهم بیوتهم بالنار.(سنن ابی داؤد ج:۱ ص:۸۸،کتاب الصلوة باب فی التشدید فی ترک الجماعة،طبع امدادیه ملتان.صحیح مسلم ج:۱ ص:۲۳۲،طبع قدیمی کراچی،صحیح بخاری ج:۱ ص:۸۹،طبع نور محمد کراچی)

۳]عن عبدالله بن مسعود رضی الله عنه قال:لقد رایتنا وما یتخلف عن الصلوة الا منافق قد علم نفاقه او مریض ان کان المریض لیمشی بین رجلین حتی یاتی بالصلوة...الخ.(مشکوة ج:۱ ص:۹٦،باب الجماعة، الفصل الثالث)۔

٤] (الجماعة سنة مؤکدة)......وصرح فی المحیط بانه لایرخص لاحد فی ترکها بغیر عذر حتی لو ترکها اهل مصر یؤمرون بها فان انتمروا والا یحل مقاتلهم.(البحر الرائق ج:۱ ص:۳٦۵،طبع بیروت)۔

۵]ثم رایت الذهبی ذکر ان ذالک من الکبائر لکن علی غیر الوجه الذی ذکرته فانه قال:الکبیرة السادسة والستون الاصرار علی ترکه صلاة الجماعة من غیر عذر.(الزواجر عن ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

له عذر پرته په کور کې د لمانځه عادت جوړول کبيره ګناه ده

سوال: يو پيرصاحب دی چې هرکال له کلي نه کراچۍ ته راځي. خو هغه پير صاحب په جوماتکې لمونځ نه ادا کوي. بلکې په کور کې لمونځ ادا کوي. خو جمعې لمونځ په جوماتکې ادا کيږي.چې د هغې باره کې ما مسئله اوريدلې ده چې که جومات نږدې وي. نو په کور کې لمونځ نه کيږي؟ خلک هغه ته ورځي او هغه پير مني. زما دوست ما ته هم دعوت راکوي. خو زه نه ورځم.ځکه چې زړه مې مات شوی دی.له دې وجې چې په جوماتکې لمونځ نه ادا کوي

جواب: له څه صحيح عذر نه پرته د جومات په جمعه کې نه شريکيدل کبيره ګناه ده. که پير صاحب ته څه معقول عذر وي،خو صحيح ده. که نه د جمعې د ترک کولو په وجه فاسق دی[۲] او فاسق د دې لائق نه دی چې د هغه په لاس کې لاس ورکړل شي اوله هغه نه بيعت وشي

که په کور کې عادتاً لمونځ کول کبيره ګناه وي نو لمونځ کول پريږدو؟

سوال: څو مياشتې مخکې تاسو په کور کې لمونځ کولو ته له شرعي عذر نه پرته د ګناه کبيره ويلو فتوا ورکړې وه. په حديث کې خو داسې دي چې په کور کې د لمانځه يوه درجه ثواب دی، په جوماتکې کولو سره اوويشت درجې، په مسجد نبوي کې پنځوس زره درجې او په بيت الله کې يو لاکھ درجې. زما په خيال کې به بيا په کور کې لمونځ نه کوو چې کم نه کم د کبيره ګناه نه خو بچ شو ستاسو څه خيال دی؟

جواب: له عذر پرته جمعه پريښودل کبيره ګناه ده.دا خو يوه داسې واضحه مسئله ده چې په دې کې د هيڅ عالم اختلاف نشته، پاتې شوه دا چې د جمعې د لمانځه ثواب اوويشت درجې زيات ورکول کيږي، له دې نه دا خبره هيڅ کله هم نه ثابتيږي چې له عذرپرته په کور کې لمونځ کول جائز دي او ستاسو دا ارشاد زما په پوهه کې رانغی. کله چې لمانځه له پاره جومات ته نه تلل ګناه ده. نو د لمانځه پريښودل. خو د هغه نه هم لويه ګناه ده. خلاصه داچې له عذر پرته جمعه پريښودل ګناه کبيره ده او د لمانځه بالکل پريښودل اکبر الکبائر دي[۳].

...بقيه د تيرمخ]..اقتراف الكبائر ج:۱ ص:۱۴۴،باب صلاة الجماعة. الكبيرة الخامسة والثمانون)_

۱]. ولنا انه عليه السلام كان خرج ليصلح بين قوم،فعاد الى المسجد وقد صلى اهل المسجد فرجع الى منزله فجمع اهله وصلى.(رد المحتار،باب الامامة ج:۱ ص:۵۵۳)_

۲]وبه يظهرما دلت عليه هذه الاحاديث ايضا من ان ترک الجماعة......كبيرة.(الزواجر ج:۱ ص:۱۴۴)_

۳]قال تعالى مخبرا عن اصحاب الجحيم:ما سلككم فى سقر.قالوا لم نک من المصلين......واخرج احمد:بين الرجل وبين الكفر ترک الصلاة ومسلم بين الرجل وبين الشرک او الكفر ترک الصلاة...الخ. اوګورئ: الزواجر عن اقتراف الكبائر ج:۱ ص:۱۳. ايضا: والجماعة سنة مؤكدة للرجال قال الزاهدى:ارادوا بالتاكيد الوجوب.وقيل واجبه وعليه عامة وفى الشامية:قال فى شرح المنية:والاحكام تدل على الوجوب من ان تاركها بلا عذر يعزر وتردشهادته...الخ.(رد المحتار مع الدر ج:۱ ص:۵۵۲تا۵۵۴.باب الامامة)_

په حدیث کې ددې نه په کفر سره تعبیر شوی دی[۱] او تاسو په مسجد نبوي ﷺ کې د لمونځ کولو پنځوس زره درجې بیان کړې دي دا مشهوره، خو په احادیثو کې ددې ثواب زر درجې بنودل شوی دی[۲]

په کورکې د لمانځه عادت جوړولو له پاره وعیدونه

سوال: په جنګ اخبار کې مې ستاسو فتوا لوستلې وه چې له عذر پرته په جومات کې د جمعې لمونځ پریښودلو عادت کبیره ګناه ده. له دې نه توبه کول پکار دي. له دې نه وروسته مو ستاسو په خدمت کې عرض کړی و چې مهرباني وکړئ د قرآن او حدیث حواله ورکړئ چې د کوم په بنیاد تاسو دا فتوا ورکړې وه، خو په جواب کې تاسو وفرمایل چې د جمعې د لمانځه د پریښودلو په باره کې په احادیثو کې ډیر سخت وعیدونه راغلي دي...او دا چې د مولانا زکریا صاحب رساله فضائل نماز وګوره...ما مخکې هم عرض کړی و چې د قرآن او حدیث حواله ورکړئ. خو تاسو د مولانا د رسالې حواله ورکړه د الله خاطر وکړئ ما ته د قرآن او احادیثو حواله راکولو سره دا بیان کړئ چې د جمعې لمونځ پریښودل کبیره ګناه ده، ما خو اوریدلي دي چې په جومات کې د لمانځه ثواب اوویشت درجې دی او سنت په کور کې کول غوره دي. ستاسو د خیال مطابق په کور کې لمونځ کول ګناه کبیره شوه، خو زه په دې نه پوهیږم چې په نیک او فرض کار کولو باندې کبیره ګناه څنګه کیږي په دې لحاظ سره، خو زموږ مذهب د عیسایانو په شان شو چې یوازې په ګرجا کې عبادت کیدلی شي او سره له دې زموږ په مذهب کې په هر ځای کې لمونځ کیدلی شي.

جواب: د جمعې د پریښودلو عادت کبیره ګناه ده، تاسو په دې باندې دوه شکونه ذکر کړي دي اول شک خو دا چې لمونځ کول عبادت دي، عبادت کول کبیره ګناه څنګه شوه؟ ددې شک حل دا دی چې په کور کې لمونځ کول خو بذات کبیره ګناه نه ده، خو په جومات کې د جمعې په لمانځه کې د نه شریکیدو عادت جوړول کبیره ګناه ده[۳] په جمعه کې شریکیدل د ځیني علماء کرامو په نزد فرض دي د ځینوپه نزد واجب او د ځینوپه نزد سنت موکد دي. کوم چې واجب ته نژدې دي[۴] او په احادیثو کې ددې ډیر زیات تاکید راغلی دی او ددې په

۱]عن جابر رضی الله عنه قال:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم:بین العبد وبین الکفر ترک الصلوة.رواه مسلم.(مشکوة ج: ۱ ص:۵۸،کتاب الصلوة،الفصل الاول)_

۲] عن ابی هریرة رضی الله عنه قال:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم:صلوة فی مسجدیْ هذا خیر من الف صلوة فیما سواه الا المسجدالحرام.متفق علیه.(مشکوة ص:٦٧، باب المساجد ومواضع الصلاة،الفصل الاول)

۳] قال فی شرح المنیة:والاحکام تدل علی الوجوب من ان تارکها بلا عذر یعزر وتردشهادته ویأثم الجیران بالسکوت عنه وقد یوفق بان ذلک مفید بالمداومة علی الترک کما هو ظاهر قوله صلی الله علیه وسلم:لا یشهدون الصلوة.(فتاوی شامی ج:۱ ص:۵۵۲،کتاب الصلوة،باب الامامة)_

٤]والجماعة سنة مؤکدة للرجال، قال الزاهدی:ارادوا بالتاکید الوجوب،..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

پرينبودلو باندې ډير وعيدونه راغلي دي ددې له پاره ما د شيخ زكريا صاحب د رسالې فضائل نماز حواله دركړې وه تاسو به په هغه كې ټول تفصيل وګورئ څو احاديث هم ليكم
(۱) اول حديث: ما اراده وكړه چې د لرګو د جمع كولو حكم وكړم. بيا د لمانځه د اذان له پاره حكم وكړم. بيا يو سړي ته حكم وكړم چې هغه امامت وكړي او خپله هغو خلكو پسې لاړ شم كوم چې په لمانځه كې نه حاضريږي او د هغوى كورونه وسيزم[1] (مشكواة ص:۹۵ بحواله بخاري و مسلم)
(۲) دويم حديث چا چې د موذن اواز واوريده او هغه ته د جومات په راتلو كې څه عذر ويره يا مرض مانع نه و او د هغه باوجود هغه رانغى. نو هغه چې كوم لمونځ په كور كې كړى دى هغه نه قبليږي. (مشكواة: ۹۲ بحواله ابوداود ودارقطنى)[2]
(۳) دريم حديث: كه په كورونو كې ښځې او ماشومان نه واى، نو ما به خپلو ځوانانو ته حكم كړى و چې كوم خلك د ماسخوتن لمانځه ته نه حاضريږي. د هغوى كورونه وسيزي (**مشكوٰة ص:۹۷ بحواله مسند احمد**)[3]
(۴) څلورم حديث: كوم سړي چې اذان واوريده، بيا له عذر پرته جومات ته رانغى. نو د هغه لمونځ نه كيږي. (**مشكوٰة ص ۹۷ بحواله دارقطنى**)[4]
په دې احاديثو كې د جمعې په پرينبودلو باندې چې د كومې غوسې اظهار شوى دى. دهغې نه صفا واضحه ده چې دا كار كبيره ګناه ده.

ستاسو دويم شك دادى چې كه د فرض لمانځه له پاره جومات ته تلل ضروري دي، نو زموږ مذهب هم د عيسايي مذهب په شان شو چې يوازې په ګرجا كې عبادت كيدلى شي. ددې شك جواب دادى چې د لومړنيوامتونو عبادت به يوازې د هغوى په عبادت خانو كې كيده او كه يو سړي به د يو عذر په بنياد په عبادت خانه كې نه شو حاضريدلى. نو د هغه د عبادت د موخر كولو حكم و. رسول الله ﷺ ته دا عزت وركړل شو چې د هغه له پاره ټوله ځمكه

...بقيه د تيرمخ]. وقيل واجبة وعليه العامة. (در مختار ج:۱ ص:۵۵۲، ۵۵٤، كتاب الصلوة، باب الامامة)۔
۱] عن ابي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: والذى نفسى بيده! لقد هممت ان آمر بحطب فيحطب ثم آمر بالصلاة فيؤذن لها ثم آمر رجلا فيؤم الناس ثم اخالف الى رجال وفى رواية لا يشهدون الصلاة فاحرق عليهم بيوتهم. (مشكوة ص:۹۵)۔
۲] عن ابن عباس قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من سمع المنادى فلم يمنعه من اتباعه عذر، قالوا: وما العذر؟ قال: خوف اومرض لم تقبل منه الصلاة التى صلى. رواه ابو داؤد والدار قطنى. (مشكوة ص:۹٦، باب الجماعة وفضلها)
۳] عن ابى هريرة عن النبى صلى الله عليه وسلم قال: لو لاما فى البيوت من النساء والذرية اقمت صلوة العشاء وامرت فتيانى يحرقون ما فى البيوت. رواه احمد. (مشكوة ص:۹۷، باب الجماعة وفضلها، الفصل الثالث)
٤] عن ابن عباس رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال: من سمع النداء فلم يجبه فلا صلوة له الا من عذر. (مشكوة ص:۹۷، باب الجماعة وفضلها)۔

مسجد يعنې د سجدې ځاى جوړکړل شو.د رسول الله ﷺ د امت كوم سړي بانديې چې په كوم ځاى كې د لمانځه وخت راغى هلته لمونځ كولى شي[۱] جومات ته د نه رسيدلو په وجه هغه ته د لمانځه د وروسته كولو ضرورت نشته. خو كه څه عذر مانع نه وي. نو په جومات كې د جماعت لمونځ ادا كول ضروري دي.هو! د نفلونو په كور كې د ادا كولو حكم دى او د سنن موكده په باره كې خو اصل حكم هم دادى چې هغه دې په كور كې ادا كړي په دې شرط چې په كور كې يې په اطمينان او سكون سره ادا كولى شي.كه نه د سنن موكده ادا كول هم په جومات كې غوره دي[۲]

كه لمونځ له جمعې نه پاتې شي نو څه كول پكار دي؟

سوال: كه له څه وجې د جمعې لمونځ ادا نه كړل شي يا د مجبوري له وجې نه د جمعې لمونځ پاتې شو. نو ايا لمونځ خاتته په كور كې ادا كړي يا په جومات كې؟ په دواړو كې كوم يو ته ترجيح وركړل شي؟ او واقعه داده چې د كور په ځاى په جومات كې د لمانځه ثواب زيات دى او بل طرف ته دا هم واضحه ده چې د جمعې پريښودونكى ګناه ګار دى او د هغه دا عمل يعنې جمعه پريښودل په ګناهونو كې راځي او بيا جومات ته تللو سره دا اظهار كول چې زما نه دا ګناه شوې ده،سره له دې چې د ګناه او عيب د پټولو څه حكم دى؟

جواب: جمعه قصدا پريښودل ګناه ده كه د څه رښتينى عذر له وجې نه جمعه پاتې شوه. نو د جمعې د پاتې كېدلو ګناه به نه وي.غوره داده كه په يو بل جمعه كې د شامليدو اميد وي. نو هلته دې لاړ شي. يا دې په خپل كور كې جمعه وكړيَ كه نه په جومات كې دې خاتته وكړي[۳]

د نژدې جومات باوجود د لوبو په ميدان كې لمونځ كول

سوال: نن سبا نوي كهول كې د كركټ لوبه ډيره مقبوله ده،ځينې حافظان يو ميدان ته د كركټ ميچ له پاره لاړشي. نوهغه ميدان كې د لمانځه اهتمام كوي. حالانكې د جومات فاصله د لسو دقيقو ده. نو په داسې صورت كې لمونځ جومات كې ادا كول پكار دي يا په دې ميدان كې؟

۱]عن جابر قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:اعطيت خمسًا لم يعطهن احد قبلي،نصرت بالرعب مسيرة شهر، وجعلت لى الارض مسجدًا وطهورًا،فايما رجل من امتى ادركته الصلاة فليصل...الخ.(مشكوة المصابيح ص:۵۱۲، باب فضائل سيد المرسلين صلوات الله وسلامه عليه،الفصل الاول)_

۲] والافضل فى السنن اداءها فى المنزل الا التراويح......وفى الخلاصة فى سنة المغرب ان خاف لو رجع الى بيته شغله شان آخر ياتى بها فى المسجد وان كان لا يخاف صلاها فى المنزل وكذا فى سائر السنن حتى الجمعة والوتر فى البيت افضل...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۵۲)_

۳] ذكر فى الاصل انه اذا فاتته الجماعة فى مسجد حية فان اتى مسجد آخر يرجوا ادراک الجماعة فيه فحسن وان صلى فى مسجد حية فحسن لحديث الحسن......وذكر القدورى انه اذا فاتته الجماعة جمع باهله فى منزله.(البدائع الصنائع ج:۱ ص:۱۵۶،وايضا فى بحر ج:۲ ص:۳۶۷)_

جواب: که جومات نژدې وي. نو لمونځ جومات کې کول پکار دي. حدیث مبارک کې ددې تعلیم ورکړل شوی دی [۱]

که جومات ته رسیدل ممکن نه وي نو کور کې لمونځ کول

سوال: زموږ په علاقه کې د غریزې علاقې له وجې نه جومات د کلي یا د محلې نه لیرې وي که نژدې هم وي. نو لاره سخته وي د هغه له وجې نه مشران یا هلکان چې لمونځ پرې فرض دی جومات ته نه شي رسیدلی. داسې صورت کې اذان کولوسره دوه یا زیات کسان جمعې سره لمونځ کولی شي؟

جواب: فرض لمونځونه خو په جومات کې کول پکار دي. که جومات لیرې وي. نو نژدې جومات جوړول پکار دي. په هرحال که جومات ته رسیدل ممکن نه وي. نو کور کې جمعه کول صحیح دي خو د جومات د فضیلت نه به محروم وي [۲]

که جومات کې د لمونځ کولو نه والدین منع وکړي نو څه کول پکار دي؟

سوال: زما والد صاحب ما جومات کې لمونځ کولو ته نه پریږدي او وایي چې کور کې لمونځ کوه. زه جمعة المبارك لپاره پټ ځم. لمونځ کولو نه وروسته راځم. نو ما وهي او د کور نه د ویستلو دهمکي راته راکوي. داسې څو خله شوي دي

جواب: جومات کې جمعې سره لمونځ کول واجب دي او له عذرپرته دجومات لمونځ پرېښودل ګناه ده [۳] او مور پلار چې کله د ګناه حکم کوي. نو د هغوی خبره منل جائز نه دي [۴]. له دې وجې نه تاسو جومات کې د لمونځ کولو اهتمام کوئ او د والدصاحب د منع کولو پرواه مه کوئ

کور کې څو کسانو سره لمونځ کول د جمعې ثواب لري

سوال: که کوروالو سره چې تعداد یې پنځه. شپږ وي. کور کې فرض لمونځ وکړل شي. نو ایا دې سره د جمعې فرض ثواب ورکول کیږي؟

---

[۱] وقال ان رسول الله صلى الله عليه وسلم علمنا سنن الهدى وان من سنن الهدى الصلوة فى المسجد الذى يؤذن فيه.(حلبى كبير ص:۵۰۹).

[۲] تجب على الرجال العقلاء البالغين الاحرار القادرين على الصلاة من غير حرج وفى الشامية فبالحرج يرتفع الاثم ويرخص فى تركها ولكنه يفوته الافضل...الخ.(شامى ج:۱ ص:۵۵۴،مطلب فى تكرار الجماعة فى المسجد).

[۳] قال عامة مشايخنا انها واجبة،وذكر الكرخى انها سنة،ثم فسرها بالواجب،فقال:الجماعة سنة لايرخص لاحد التاخر عنها الالعذر،وهو تفسير الواجب عند العامة.(بدائع ج:۱ ص:۱۵۵).

[۴] عن النواس بن سمعان رضى الله عنه قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:لا طاعة لمخلوق فى معصية الخالق.رواه فى شرح السنة.(مشكوة ص:۳۲۱،كتاب الامارة والقضاء).

جواب: که جومات کې کله جمعه ونه موندل شي، نو د کور کسانو سره جمعې سره لمونځ کولو کې به د جمعې ثواب خامخا ورکول کيږي[۱]. خو قصداً د جومات جمعه پريښودل او له څه وجې نه پرته په کور کې لمونځ کول ناجائز دي.

د شرعي عذر نه پرته يوازې لمونځ کول

سوال: که يو سړی د شرعي عذر نه پرته يا له څه مجبوري نه پرته يوازې لمونځ کوي. نو ايا د ده لمونځ کيږي؟ حالانکې که ده غوښتل، نو جمعې سره يې لمونځ کولی شو.

جواب: پنځه وخته لمونځ جمعې سره کول قريب قريب واجب دي[۲] کوم کس چې د عذر نه پرته يوازې لمونځ کوي دا سخت ګناهګار دی[۳]. ده ته ددې نه توبه کول پکار دي او جمعې سره د لمانځه اهتمام کول پکار دي.

د فوج د نده (ډيوټي) او لمونځ

سوال: زما اولنی مسئله داده چې که د يو مسلم فوج سپاهي په دندې (ډيوټي) باندې وي او د لمانځه وخت شي او ډيوټي هم د لوی اهميت وي، مثلاً د اسلحې ډيپو وغيره او د فوج انچارج د لمونځ کولو نه منع کوي، نو څه وکړل شي؟ په بل صورت کې که ډيوټي د عام حالت وي، د امن زمانه وي يعنې جنګ نه وي. نو ايا ډيوټي پريښودلو سره لمونځ کېدای شي؟

جواب: که څه متبادل انتظام نه وي. نو لمونځ به قضا کړي [۴] او که حساس او خطرناك صورت نه وي، نو لمونځ دې نه قضا کوي[۵] که ملازمت ختميږي. نو ملازمت دې پريږدي.[۶]

۱]وذكر القدورى:يجمع باهله ويصلى بهم يعنى وينال ثواب الجماعة كذا فى الفتح.(شامى ج:۱ ص:۵۵۵).

۲]والجماعة سنة مؤكدة للرجال قال الزاهدى:اراد بالتاكيد الوجوب،وقيل:واجبة وعليه العامة،قال فى شرح المنية والاحكام تدل على الوجوب من ان تاركها بلاعذر يعزر وترد شهادته...الخ.(در مختار ج:۱ ص: ۵۵۴ ،۵۵۲، باب الامامة). ايضا: تجب.......على الرجال العقلاء البالغين الاحرار القادرين على الصلوة من غير حرج.(شامى ج:۱ ص:۵۵۴).

۳]الاتفاق على ان تركها (الجماعة)مرة بلا عذر يوجب اثما...الخ.(شامى ج:۱ ص:۵۵۲). ايضا: عن ابن عباس رضى الله عنهماقال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:من سمع المنادى فلم يمنعه من اتباعه عذر قالوا: وما العذر؟قال:خوف او مرض،لم تقبل منه الصلوة التى صلى.(مشكوة ج:۱ ص:۹۶باب الجماعة).

۴]وتؤخر (الصلاة)بسبب اللص ونحوه.(خلاصة الفتاوى ج:۱ ص: ۶۹،طبع كوئته).

۵]ان الصلوة كانت على المؤمنين كتبا موقوتا(النساء:۱۰۳).

۶]عن النواس بن سمعان لا طاعة لمخلوق فى معصية الخالق.(مشكوة ص:۳۲۱).

که د اداري مشر د لمانځه اجازه نه ورکوي نو د هغه خبره مه منئ

سوال: اداري مشر که له څه وجې نه د جمعې نه منع کوي، نو ايا د هغه خبره ومنل شي؟ ځکه چې د هغه وينا ده چې د ډيوټي په وختونو کې کارکوونکي زمونږ تابع دي. که مونږ اجازه ورکړو، نو جمعې سره به لمونځ وکړي، که نه نه شي يې کولی

جواب: جمعې سره لمونځ ادا کول سنت مؤکد، بلکې واجب دي[1] اوله عذر نه پرته جمعه پريښودل ناجائز دي[2] او په ناجائز کار کې د چاخبره منل هم جائز نه دي.له دې وجې نه د اداري مشرته دجمعې نه د منع کولو حق نشته،کارکنانو ته د هغه خلاف احتجاج کول پکار دي او د جمعې لمونځ اجازه حاصلول پکار دي او که هيڅ شان سره هم اجازه نه ورکوي، نو بيا هم مسلمان کارکنانو ته جمعې سره لمونځ ادا کول پکار دي اګر که ملازمت ختم شي [3]

د کلي په جوماتکې لمونځ ادا کوئ

سوال: زه چې کله کلي ته لاړ شم، نو يو وړوکی جومات دی،په هغه کې پنځه وخته لمونځ نه کيږي.زه هلته ورشم د هغه صفايي وغيره وکړم.که بل څوك راشي، خو جمعه وشي. که نه يوازې لمونځ وکړم.ايا په دې صورت کې به ماته د جمعې د لمانځه ثواب راکول کيږي؟

جواب: دوه، څلورو کسانو ته ترغيب ورکړئ او جومات ته يې راولئ او د جمعې اهتمام کوئ، دې له پاره چې جومات هم اباد وي او د جمعې د ثواب نه هم محروم پاتې نه شي. [4]

[1]]قال عامة مشايخنا انها واجبة وذكر الكرخي انها سنة ثم فسرها بالواجب...الخ.(بدائع ج:۱.ص:۱۵۵).
[2]]الاتفاق على ان تركها مرة بلا عذر يوجب اثما...الخ.(شامی ج:۱ ص:۵۵۲).
[3]]ايضا حاشيه نمبر ۳صفحه هذا.
[4]]واما بيان من تنعقد به الجماعة فاقل من تنعقد به الجماعة اثنان وهو ان يكون مع الامام واحد.(بدائع ج:۱ ص:۱۵٦).

❖ د امام مسائل ❖

....

د اهل کېدو په وخت کې غير اهل امام جوړول

سوال: زيد او عمر دواړه په يو جومات کې اوسيږي.زيد امام مقرر دی کوم چې عالم حافظ او قاري دی، خودخو شامد يا ويري له وجې نه عمر د لمانځه له پاره مخکې کوي. کوم چې نه حافظ ، نه قاري او نه مولوي دی او قرآن پاک هم صحيح نه شي لوستلی. نو ايا د زيد په موجوديت کې د عمر په اقتداء کې د ټولو لمونځ صحيح کيږي؟

جواب: په دې مسئله کې دوه خبرې د غور قابل دي:اول دا چې زيد کله چې امام مقرر دی. نو عمرته امامت کول نه دي پکار،که د زيد د اجازې نه پرته امامت کوي، نو مکروه تحريمي او که د زيد په اجازې سره يې کوي. نو بيا هم خلاف اولی دی.[۱] ځکه چې هغه د زيد نه ډېر کم دی[۲].بله خبره داده چې زيد عالم، قاري او حافظ دی او ددې په خلاف عمر قرات صحيح نه لولي حافظ، عالم او قاري هم نه دی، په دې صورت کې دوه حالتونه دي چې د عمر د حروفو د مخارجو قرات د صفات ذاتيه سره دی که نه:اول که حروف او صفات ذاتيه نه ادا کوي. نو لمونځ صحيح نه دی[۳]او دويم که مخارج او صفات ذاتيه ادا کوي. خو صفات محسنه او مميزه(کوم چې د قرات د کتابونو مفيد بحثونه دي) نه ناخبره وي. نو په دې صورت کې به يې لمونځ وشي، خو د زيد په مقابله کې د هغه امامت مکروه تنزيهي او خلاف اولی دی.پاتې شوه دا چې قرات صحيح لولي اوکه نه؟ دهغه فيصله مستند قاريان کولی شي عوام يې نه شي کولی له دې وجه که زيد په دې مسئله کې نرمي کوي، نودعمر قرات يو بل قاري ته په اورولو سره دې فيصله واخلي.

۱]دخل المسجد من هو اولى بالامامة من امام المحلة فامام المحلة اولى كذا فى القنية.(عالمگيرى ج:۱ ص:۸۳،الباب الخامس فى الامامة). ايضا: ويكره للرجل ان يؤم الرجل فى بيته الا باذنه لما روينا حديث ابى سعيد مولى بنى اسيد ولقول النبى صلى الله عليه وسلم لا يؤم الرجل الرجل فى سلطانه ولا يجلس على تكرمة اخيه الا باذنه.......ولان فى التقدم عليه ازدراء به بين عشائره واقاربه وذا لايليق بمكارم الاخلاق.ولو اذن له لاباس به لان الكراهة كانت لحقه...الخ. (بدائع الصنائع ج:۱ ص:۱۵۸،كتاب الصلاة،فصل فى بيان من هو احق بالامامة)_

۲] الاولى بالامامة اعلمهم باحكام الصلاة.(عالمگيرى ج:۱ ص:۸۳،الباب الخامس فى الامامة،الفصل الثانى)_

۳]ومنها القراءة بالالحان ان غير المعنى والا لا.(الدر المختار ج:۱ ص:۶۳۰طبع ايچ ايم سعيد)_

جمعه کې د یوعالم باوجود دمتولي امامت

سوال: زموږ په جامع جومات کې د ماز دیګر لمونځ د امام صاحب د غیرحاضري له وجې نه غیرعالم متولي ورکړي، حالانکې د هغه ته دا خبره معلومه وه چې د محلې یو باقاعده عالم دین د جمعې په اولني صف کې موجود دی.ایا د متولي له پاره دا ښه نه وه چې د امامت له پاره یې عالم دین ته ویلي وای؟

جواب: هو! همداسې کول غوره و. [۱]

د فقه حنفي مطابق په امام کې کوم صفات پکار دي؟

سوال: د حنفي مسلك مطابق په امام صاحب کې کوم صفات پکار دي؟تاسوخبر راکړئ.

جواب: امام متقي او پرهیزګار کېدل پکار دي.چې حلال او حرام پیژني.د لویو ګناهونو نه ځان ساتي او د لمانځه د ضروري مسئلو او د صحیح تلاوت نه خبردار وي.**والله اعلم**.[۲]

په اعراب کې د غلطي کونکي امام په اقتداء کې لمونځ

سوال: که په قرات کې امام صاحب په اعراب کې غلطي کوي او متواتر غلطي کوي. نو ایا لمونځ به یې صحیح شي اوکه نه؟

جواب: په کومه اعرابي غلطي سره چې د قرآن کریم معنی بدله شي. په هغې سره لمونځ ماتیږي اوکه داسې تبدیلي رانشي، نولمونځ صحیح دی.[۳]

چې دسهي تلفظ والا ړوند موجود وي نو غلط تلفظ والا امام مه جوړوئ

سوال: د جومات امام صاحب د بلې علاقې دی چې هغه د څه کارله وجې یا بل څه غرض باندې لس دولس ورځې چوټي باندې لاړ شي. نو د هغه په غیرموجودګۍ کې موږ سره دوه کسان دي، یو حافظ صاحب چې سترګو باندې ړوند دی، هغه قرآن مجید صحیح طریقې سره

---

[۱] (والاحق بالامامة تقديمًا الاعلم باحكام الصلاة)فقط صحة وفسادًا بشرط اجتنابه الفواحش الظاهرة(قوله تقديمًا)اى على من حضر معه...الخ.(فتاوى شامى ص:۵۵۷،باب الامامة).

[۲] والاحق بالامامة تقديمًا بل نصبًا،الاعلم باحكام الصلاة فقط صحةً وفسادًا بشرط اجتنابه الفواحش الظاهرة وحفظ قدر فرض.......ثم الاحسن تلاوةً وتجويدًا للقراءة ثم الاروع اى الاكثر اتقاء للشبهات،والتقوى اتقاء المحرمات...الخ(قوله تقديمًا)اى على من حضر معه(قوله نصبًا)اى للامام الراتب(قوله يشترط اجتنابه الخ).......الاعلم بالسنة اولى الا ان يطعن عليه فى دينه...الخ.(درمختار مع رد المحتار ج:۱ ص:۵۵۷،باب الامامة).

[۳] اذا لحن فى الاعراب لحنًا يغير المعنى بان قرا لاترفعوا اصواتكم برفع التاء لا تفسد صلاته بالاجماع وغير المعنى تغيرًا فاحشًاہان قراوعصى ادم ربه بنصب الميم ورفع الرب وما اشبه ذلك ممالو تعمد به لكفر اذا قرا خطا فسدت صلاته.(عالمگيرى ج:۱ ص:۸۱،الباب الرابع فى صفة الصلاة،الفصل الخامس فى زلة القارى)۔

لولي او په مدرسه کې ماشومانو ته سبق ښيي او اودس وغیره بالکل صحیح کوي،خو ستر ګو باندې نابینا دی،دا حافظ صاحب د امام صاحب په نه موجودیت کې امامت کولی شي او که نه؟ دویم کس هم لمونځ ورکوي، خو ځینې خلک وايي چې دا کس د قرآن تلفظ صحیح نه ادا کوي، سوال دادی چې په دې دواړو کې کوم کس ته امامت کول پکار دي؟

جواب: که نابینا سړی صفا وي،قرآن کریم صحیح لولي او د لمانځه د ضروري مسئلو نه خبر وي، نو هم دی امام جوړول پکار دي، کوم کس چې قران غلط لولي، نو هغه امام جوړول پکار نه دي [1]

کوم پرهیز ګار چې نه امامت کوي نه اقتداء کوي هغه ګناهګار دی

سوال: که په یو محله یا کلي کې د جومات پیش امام له څه وجې نه جمعې ته رانغی او د هغه په ځای یو بل مشر لمونځ ورکړي او په پوره کلي کې یو سړی داسې وي چې خپله هم پرهیزګا، وي او هغه خپله امامت کول نه غواړي او نه هغه په چا پسې لمونځ کوي، نو د شریعت مطابق ددې سړي څه حکم دی؟

جواب: دا سړی ګناهګار دی.[2]

د شریعت پابند خو په قرأت د غلطي کونکي امامت

سوال: ایا په داسې امام پسې لمونځ صحیح دی چې په صحیح طریقې سره د شریعت پابند وي. خو د لمانځه په دوران کې په قرات کې غلطي کوي؟

جواب: د قرات ځینې غلطي داسې وي چې په هغه سره لمونځ فاسدیږي له دې وجې داسې سړی امام جوړول صحیح نه دي.[3]

د غلط قرات کونکي امام اقتداء

سوال: زموږ په کلي کې امام صاحب او خطیب کوم چې د تیرو دولسو کلنو نه امامت کوي چې د هغه ددیني تعلیم دا حالت دی چې په لمانځه کې د قرات په دوران کې داسې غلطي کوي چې په هغې سره لمونځ فاسدیږي مثلا: د قرات دوران کې د زیر په ځای زبر،د زبر په ځای زیر

---

[1] وعند کراهة امامة الاعمی فی المحیط وغیره بان لایکون افضل القوم،فان کان افضلهم فهو اولی.(البحر الرائق ج:١ ص:٣٦٩وهکذا فی الفتاوی الشامیة ج:١ ص:٥٦٠.باب الامامة).

[2] قال:الجماعة سنة مؤکدة لایرخص لاحد التخلف عنها بغیر عذر...الخ.(فتاوی سراجیة ص:١٥) ایضالیس فی المحلة الا واحدًا یصلح للامامة لاتلزمه ولا یاثم بترکها.کذا فی القنیة.(عالمگیری ج:١ ص:٨٤)۔

[3] اذا اتی بالادغام فی موضع لم یدغمه احد من الناس ویقبح العبارة ویخرجها عن معرفة الکلمة نحو ان یقرا......فسدت صلوته وان اتی بالادغام فی موضع لم یدغمه احد الا ان المعنی لا یتغیر به ویفهم ما یفهم مع الاظهارنحو ان یقرا.....لاتفسد صلوته.(عالمگیری ج:١ ص:٨١، الباب الرابع،الفصل الخامس فی زلة القاری)

او د زبر زیر په ځای پیش او د واو زیات استعمال یا د واو حروف پرېښودل.د شد او مد خیال نه ساتل د ولاړ زبرپه ځای پوازې زبر لوستل د لام د تاکید په ځای منفي لا لوستل اوداسې نور د تیرو پنځو کلنو نه ما امام صاحب ته دا قسمه غلطۍ په ننبه کړي دي. خوهغه بیاهم بند نه شو او هم هغه شان د الله پاک په کلام پورې مسخرې کوي اخر ما د ډیرې مجبورۍ له وجې نه په هغه پسې لمونځ کول پرېښودل او د کلي په سوونو خلک د هغه په اقتداء کې لمونځ کوي او د کلي څه مالدار خلک د مولوي صاحب حمایت کوي او دا دلیل پیش کوي چې موږ نا پوهه خلک یو. زموږ لمونځ کیږي حال دا چې ما ددې نه مخکې د څو مفتیانو نه فتوا حاصله کړې ده. خو دا خلک په خپل ضد باندې کلک ولاړ دي.

جواب: په داسې امام پسې لمونځ نه کیږي امام دې بدل کړل شي او څوک صحیح لوستونکی دې امام مقرر کړل شي. که نه ټول لمونځونه به برباد شي.

د ږیره لنډونکي عالم په شتون کې د کم علمه ږیره ور امامت

سوال: په جومات کې ټول خلک چې په هغه کې د علم خاوندان هم شته.ټولو ږیرې لنډې کړې دي، له یوسړي نه پرته اوس په دې صورت کې اقامت او امامت په کوم ترتیب سره وکړل شي؟ سره له دې چې د ږیرې والا سړی کم علمه دی.

جواب: که د ږیرې والا سړی لمونځ ورکولی شي او د لمانځه د ضروري مسائلو نه خبر وي. نو لمونځ هم هغه باندې ورکول پکار دي، اقامت دې هم هغه په خپله کوي، چې ږیره لنډوي هغه اهل علم نه، بلکې اهل جهل دي په قول د سعدي:

"علمی که راه حق نماید جهالت است!".

د مجبورۍ له وجې بې ږیرې پسې لمونځ کول دیوازې لمانځه نه غوره دي

سوال: د لمونځ اهتمام د یو مشر استاد د لاندې کیږي کوم چې ږیرې والا دي په ټول سکول کې پرته له هغه نه څوک هم دږیرې والانشته هم هغه امامت کوي، خو په کومه ورځ چې هغه نه راځي دویم استاد چې ږیره نه لري امامت کوي، د بې ږیرې امام پسې لمونځ کولو په باره کې ستاسو څه خیال دی؟

جواب: مکروه تحریمي دی.[1] خو که په ټوله جمعه کې یو هم د ږیرې والا انسان نه وي، نو

۱] ږیره خرئیل یا دومره کمول چه د یو موټی نه کمه شی دا حرام دی او مرتکب د حرامو فاسق دی. والفاسق من فعل کبیرة او اصر علی صغیرة.(شامی ج:٤ ص:٥٣١،طبع ایچ ایم سعید). ویکره تقدیم العبد ...... والفاسق لانه لایهتم لأمر دینه.(هدایة ج:١ ص:١٠١). وایضا فی الشامیة ج:١ ص:٥٦٠واما الفاسق فقد عللوا کراهة تقدیمه بانه لایهتم لامر دینه،وبان فی تقدیمه للامامة تعظیمه وقد وجب علیهم اهانته شرعًا...الخ.(فتاوی شامی ج:١ ص:٥٦٠،باب الامامة)_

دیوازې لمونځ کولو په ځای داسې امام پسې لمونځ کول غوره دي.[1]

د ورې ورې ږیرې سره امامت کول

سوال: مسئله داده کوم ځای چې زه کار کوم هلته ډېر خلق چې کله د لمانځه وخت شي. نو مونږ پنځه شپږ ملګري یو. یو هم د شریعت مطابق نه وي.زما وړه وړه ږیره ده او قرات مې هم صحیح دی.د لمانځه د مسائلو نه هم خبر یم. ملګري ماته د لمانځه د ورکولو له پاره وایي .نو جمعه وکړو،خو کله چې یو پوره ږیرې والا وي، نو زه هغه په امامت باندې مجبور وم تاسو دا بیان کړئ چې په داسې صورت کې چې د مقتدیانو په صف کې یو هم د پوره ږیرې والانه وي. زه لمونځ ادا کولی شم او که نه؟

جواب: که تاسو ته د لمانځه ورکولو موقع ملاوېږي. نو تاسو ته پوره ږیره پرېښودل پکار دي. تاسو ته به د صحیح امامت ثواب درکول کېږي او د مړ شوي سنت د ژوندي کولو ثواب به هم وي په موجوده صورت کې ستاسو امامت مکروه دی. خو د ځانته لمونځ کولو نه په دې طریقې سره جمعه کول غوره دي.[2]

تراویحو لپاره د ږیره ساتونکي حافظ امامت

سوال: دې تیر رمضان شریف کې یو حافظ صاحب چې غالباً ملتان سره تعلق لري،د هغه ږیره د سنت مطابق نه وه. یعنې وړوکې وه،هغه کټ کړی وه او د جومات مولانا ورته وویل چې ستا ږیره وړه ده.دا تا ولې غټه کړې نه ده؟هغه په جواب کې وویل چې زه بیمار وم او ددې له وجې نه زما ږیره وړه ده او څو ورځې وروسته هغه بیا ږیره کټ کړه. بیا مولانا صاحب د هغه نه خفه شو چې تا د حضورپاک ﷺ د سنت مبارك توهین کړی دی او تاپسې لمونځ نه کېږي.خو د جمعې ټولو ملګرو د حافظ صاحب تأید کاو او راروان رمضان لپاره یې هم دعوت ورکړی دی. مهرباني وکړئ زمونږ رهنمایي وکړئ.ایا لمونځونه شوي دي یعنې د تراویحو لمونځ،چې خلکو دې حافظ صاحب پسې کړي دي د کوم حافظ چې ږیره بالکل وړه وه؟د مولانا صاحب د منع کولو نه وروسته هم هغه کټ کړه.ایا حافظ صاحب ګناهګار دی او که نه ؟او د جمعې کومو ملګرو چې دده تاید کاوو هغه هم ګناهګار دي؟ایا راروان کال کې دا حافظ صاحب لمونځ ورکولی شي؟

جواب: کوم حافظ چې ږیره کټ کوي،هغه پسې لمونځ جائز نه دی. مولاناصاحب صحیح وایي او دې حافظ ته د خلکو دعوت ورکول ګناه ده.دوی ته توبه کول پکار دي.داسې حافظ

---

[1] فان امکن الصلوة خلف غیرهم فهو افضل والا فالاقتداء اولی من الانفراد.(شامی ج:۱ص:۵۵۹،باب الامامة)

[2] تیره شوی حاشیه (ږیره خرئیل یا دومره کمول چه د یو موټی نه کمه شی دا حرام دی....الخ (فتاوی شامی ج:۱ ص:۵۶۰،باب الامامة)_

پسې لمونځ نه کيږي ا[1]

که د ږيره خريلي امامت جائز نه دی نو امام کعبه په ضياء الحق با ندې ولې امامت وکړ؟

سوال: د هغه امام په باره کې څه حکم دی. چې دا خبره کوي چې هغه سړي پسې لمونځ کيږي د چا ږيره چې غيرشرعي وي او ددې له پاره د جواز دليل دا پيش کوي چې امام کعبه په ضياء الحق صاحب باندې لمونځ کړی و ،سره له دې چې د هغه ږيره نه وه؟

جواب: ددې امام دا ښودل شوې مسئله غلطه ده،د کوم کس ږيره چې غيرشرعي وي. نو هغه فاسق دی او د فاسق سړي اذان او امامت د امت د فقهاء کرامو د وضاحت مطابق مکروه تحريمي دي.[2]

د تاکلې وظيفې نه لرونکي امام طرزعمل

سوال: زه ديو کلي کې په جومات کې خادم يم،ماشومانو ته درس قرآن او د امامت فريضه هم سر ته رسوم،زما څه تاکلې وظيفه نه شته،د هغه ځای شتمن خلک د ضرورت مطابق ماسره تعاون کوي، هرکال کې دوه مياشتې جمعې له پاره ورځم،د هغه خرچه هم د هغه نه اخلم يعنې هغوی ته دخرچې له پاره وايم. هغه خلک يې په خوشحالي سره راکوي،دغه شان د کور خرچې هم راکوي،په هرحال څه تاکلې وظيفه نه شته،ايا داسې عمل ماله پاره جائز دی؟

جواب: دا طرزعمل ستاسو له پاره جائز دی، خوددې نه ښه خبره داده چې تاسو د چا نه څه غواړئ، د الله پاك كار د الله پاك د رضا له پاره يوازې په الله پاك باندې توكل كولو سره كوئ. بيا چې الله پاك څه انتظام وكړي، نو هغه قبول كړئ.[3]

ايا د امام له پاره په منبر باندې د خپل ځان له پاره زكات او عطيات غوښتل جائز دي؟

سوال: امام صاحب د جومات د كميټۍ له اجازې پرته په جمعه كې د لمانځه نه وروسته اعلان وكړي چې زه د جومات قرضدار يم او د خلكو هم قرضدار يم او دې وخت كې زما حالت

---

[1] اوتجوز امامة الاعرابى والاعمى والعبد وولد الزنا والفاسق كذا فى الخلاصة الا انها تكره.(عالمگيرى ج:۱ ص:۸۵،باب الامامة).ويكره تقديم العبد......والفاسق لانه لايهتم لامر دينه.(فتح القدير ج:۱ ص:۲٤۷،هداية ج:۱ ص:۱۰۱).

[2] ويكره اذان الفاسق.(عالمگيرى ج:۱ ص:٥٤)،ويكره تقديم العبد.......والفاسق لانه لايهتم لامر دينه.(فتح القدير ج:۱ ص:۲٤۷)،ايضا سابقه حواله جات.

[3] ومن يتوكل على الله فهو حسبه الآية (الطلاق:۳).

د رحم وړ دی، لهذا دادرخواست کوم چې د زکات،عطیات او فطرانې په ذریعې سره ماسره تعاون وکړئ او خپل کسان یې د جومات په دروازو کې کینول.ایا د امام صاحب له پاره داسې غوښتنه جائز ده؟

جواب: تاسو چې څنګه ذکر کړل، نو د جومات امام صاحب له پاره داسې قسم اعلان کول ډیره د ذلت خبره ده.الله پاك دې په چا باندې هم سخت حالات نه راولي، زما عقیده خو دا ده چې د امام د لوړې نه مړ کیدل دداسې قسم ذلت آمیز سوال کولونه غوره دي، باقي محلې والو او جومات والو ته د امام صاحب د ضروریاتو په خپله خیال ساتل پکار دي.

د هغه کس امامت چې کورونو ته د قرآن پاك ددرس له پاره ځي او فیس اخلي

سوال: نن سبا عموماً په جوماتونو کې چې کوم امامان دي،د خلکو کورونو ته ځي او قرآن مجید ورته ښيي او ډیر فیسونه ترې اخلي،ایا داسې امام پسې لمونځ کول جائز دي؟

جواب: ددې د ناجائز کیدو شك درته ولې وشو؟والله اعلم

که لاس باندې پټی وي . نو د لمانځه حکم

سوال: که د امام په لاس باندې پټی تړلې وي چې د هغې له وجې نه اودس نه پوره کیږي، نو په دې صورت کې داکس امامت کولی شي؟دغه شان د امامت کولو په صورت کې د مقتدیانو په لمانځه کې به څه فرق راځي اوکه نه؟

جواب: که چاپه زخم باندې پټی تړلې وي او پټی لرې کولو سره د زخم وینځل تاوان کوي، نو حکم دا دی چې په دې پټی باندې مسح وکړي او ګیرچاپیره ځای ورسره ووینځي، په پټی باندې مسح کول د غَسل(د وینځلو)قائم مقام دی، له دې وجې نه داسې سړی امام جوړیدای شي چې په پټی باندې یې مسح کړې وي،دده په اقتدا کې څوك لمونځ کوي، نود هغوی لمونځ صحیح دی.[1]

لمانځه کې دیوې بلې خوا کتونکي امامت

سوال: یو سړی چې کله لمونځ کوي، نو د قیام په حالت کې د سجدې ځای ته د کتلو په ځای یوې اوبلې خوا ته ګوري،که دی جمعه کوي، نو کیدای شي چې په جمعه کې به هم یوې اوبلې خواته ګوري.دداسې سړي په امامت کې لمونځ کول جائز دي؟

جواب: یوې اوبلې خواته کتل مکروه دي.[2]

---

[1]]ویجوز المسح علی الجبائر وان شدها علی غیر وضوء...الخ.(الجوهرة النیرة ص:۲۸،مطبع مجتبائی دهلی)، ویجوز اقتداء الغاسل بماسح الخف وبالماسح علی الجبیرة.(عالمگیری ج:۱ ص:۸٤،باب الامامة،الفصل الثالث).

[2]]ویکره ان یلتفت بوجهه یمیناوشمالاً...الخ.(حلبی کبیر ص:۳۵۱).

د داسې سړي امامت چې د اسلام په باره کې معمولي معلومات لري

سوال: يو داسې سړی چې انګريزي خو يې ډيره زده کړې او لوستلي ده،خو د دين اسلام په باره کې دومره معلومات نه لري،ايا دی کله کله امامت کولی شي؟ايا داسې صورت کې به دده ته ګناه نه وي؟

جواب: که د شريعت پابند وي،د لمانځه ضروري مسائلو باندې پوهيږي او قرآن مجيد باندې د ضرورت مطابق پوهيږي، نو امامت کولی شي.[۱]

د پنځه وخته لمانځه اجرت اخستونکي اقتداء

سوال: زما د تره د زوی مسئله داده چې هغه پنځه وخته لمونځ کوي او د جمعې سره يې کوي. خو نن سبا له يو څو مولويانو پرته ټول اجرت اخلي. د هغوی د محلې امام هم اجرت د تنخواه په صورت کې اخلي او د تراويح اجرت د مخکې نه مقرروي،هغه ته يو جومات معلوم دی چې د هغه ځای امام څه نه غواړي هو! که څوک يې په خوشحالي ورکوي. نو اخلي يې .خو هغه جومات ډير لرې په بله علاقه کې دی. هغه نوکري هم کوي. له دې وجه هغه هلته تللو سره لمونځ نه شي ادا کولی. تاسو بيان کړئ چې هغه ته د شريعت په رڼا کې تراويح کوم ځای ادا کول پکار دي. په جومات کې يا په کور کې؟

جواب: په تراويح اجرت جائز نه دی،ددې په ځای دې د الم تر کيف سره تراويح وکړل شي[۲] د پنځه وخته لمونځ د امامت اجرت متاخرينو جائز کړی دی،له دې وجه دې جمعه نه پرېښودل کيږي .بلکې خپل جومات کې دې د جمعې سره لمونځ ادا کړل شي.[۳]

د امام له اجازې پرته امامت کول

سوال: يو سړي ديارلس کاله د امامت فرائض ادا کړل او وروسته هغه د امامت نه استعفی ورکړه او محلې والا امام مقرر کړو،څه موده وروسته هغه هم امامت پرېښود او بيا محلې والا خلکو امام مقرر کړ اوس هغه امام چا چې ديارلس کاله امامت کړی دی هغه راتلو سره ددې امام په موجودګي کې پرته له اجازې نه په مصلی باندې ولاړ امامت کولی شي او که نه؟

---

[۱]]والاحق بالامامة تقديما بل نصبًا الاعلم باحكام الصلاة فقط صحةً وفسادًا بشرط اجتنابه الفواحش الظاهرة وحفظ قدر فرض.......ثم الاحسن تلاوةً وتجويدًا للقراءة...الخ (در مختار مع الشامی ج:۱ ص:۵۵۷.باب الامامة)

۲]قال العينی وشرح الهداية:ويمنع القارئ للدنيا،والآخذ والمعطی آثمان.(شامی ج:۶ ص:۵۶)_

۳] لان ماجازوه فی محل الضرورة كالاستئجار لتعليم القرآن او الفقه او الاذان او الامامة خشية التعطيل لقلة رغبة الناس فی الخير.(شامی ج:۶ ص:۶۹۱،وايضا ج:۶ ص:۵۵،۵۶،كتاب الاجارة)_

جواب: اوس چې کله هغه امام نه دی، نوپرته د امام له اجازې نه د هغه لمونځ ورکول صحيح نه دي.[۱]

ايا امام يوازې د ښځو او ماشوما نو امامت کولی شي؟

سوال: ايا امام يوازې د ښځو او ماشومانو امامت کولی شي؟ دامام نه پرته هيڅوک بالغ سړی نشته

جواب: که بالغ سړی نه وي، نو د ماشومانو او ښځو سره هم لمونځ کيږي د امام نه شاته د ماشومانو صف پکار دی اوله هغو نه وروسته د ښځو او که ماشوم يو وي، نو هغه دې د امام ښي طرف ته ودريږي او ښځه که يوه هم وي هغه دې په شاته صف کې ودريږي.[۲]

ايا يو امام په دوه جوماتونو کې امامت کولی شي؟

سوال: زموږ په کلي کې دوه جوماتونه په څه فاصله باندې موجود دي،په دې دواړه جوماتونو کې کافي لمونځ کونکي وي،خو په دې ټول کلي کې د امام جوړيدلو لائق يوازې يو سړی دی، ايا يو لمونځ په مختلفو وختونو کې په دواړه جوماتونو کې هغه يو امام ورکولی شي؟ څه ګنجائش په شريعت کې موجود دی اوکه نه؟

جواب: يو سړی دوه ځله امامت نه شي کولی، ځکه چې د هغه لومړی لمونځ فرض دی او دويم نفل،د فرض لمونځ کونکي اقتداء په نفل کونکي پسې صحيح نه دی.[۳]

له يوازې لمانځه وروسته بل ته جمعه ورکول

سوال: يو سړی چې فرض لمونځ وکړي،ايا دی بيا وروسته راتلونکي کس ته دلمانځه له پاره امامت کولی شي؟

جواب: کوم سړي چې فرض لمونځ ادا کړی وي، نو هغه په دې لمانځه کې د بل چا امام نه شي جوړيدلی.[۴]

۱] (واما الامام الراتب فهو احق من غيره وان كان غيره افقه منه.(البحر الرائق ج:۱ ص:۳۶۸)،صاحب البيت اولى بالامامة من غيره.(فتاوى سراجية ص:۱۶)_

۲] واطلق فى الواحد فشمل البالغ والصبى واحترز به عن المرأة فانها لاتكون الاخلفه فلو كان معه رجل وامراة فانه يقيم الرجل عن يمينه والمرأة خلفها...الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص:۳۷٤).وان كان معه رجل وامراة اقام الرجل عن يمينه والمرأة خلفه...الخ.(عالمگيرى ج:۱ ص:۸۸،الفصل الخامس،الباب الخامس فى الامامة)_

۳] ولا يصلى المفترض خلف المتنفل لان الاقتداء بناء ووصف الفرضية معدوم فى حق الامام فلا يتحقق البناء على المعدوم.(هداية ج:۱ ص:۱۲۷،باب الامامة)_

٤]لان الفرض لا يتكرر.(شامى ج:۲ ص:٦٤)،ولا يصلى المفترض خلف المتنفل،لان الاقتداء بناء ووصف الفرضية معدوم فى حق الامام فلا يتحقق البناء على المعدوم.(هداية ج:۱ ص:۱۲۷،باب الامامة).

د لمانځه پر مهال که د امام اودس مات شي نو هغه ته پکار دي چې څوک خلیفه جوړ کړي

سوال: جمعه کې د امام صاحب اودس مات شو او د امام صاحب په ځای دویم څوک نشته، اوس به خلک پاتي لمونځ څنګه ادا کوي؟او ایا دا لمونځ پوره شو؟دویم دا چې امام د تللو په وخت په اولني صف کې یو کس په خپل ځای ودراو، نو دا دویم امام به د شروع نه لمونځ کوي یا د کوم ځای نه چې اولني امام صاحب لمونځ پریښی و د هغه ځای نه به یې کوي؟او په سري لمونځ کې څه پته لګیږي چې سورة یې هم لوستلی و اوکه نه؟او ایا د امام په تللو سره د جمعې ثواب کیږي اوکه نه ؟یا به په دویم ځل جمعه کول ضروري وي؟واضح او تفصیلي جواب راکړئ.

جواب: امام ته په خپل ځای باندې بل څوک خلیفه جوړول پکار دي.که څوک خلیفه جوړ نه کړي، نو په مقتدیانو کې په خپله یو کس ته پکار دي چې وړاندې شي او خلیفه جوړ شي.که امام د خلیفه جوړولو نه پرته د جومات نه بهر شو او د هغه په ځای بل څوک رانغلل. نو د ټولو لمونځ فاسد شو.[1]

لومړي امام چې لمونځ کوم ځای کې پریښی دی، نو خلیفه ته پکار دي چې هم د هغه ځای نه یې شروع کړي،که د امام په ذمه قرات پاتې وي، نو خلیفه ته به اشاره وکړي مثلاً د ژبې طرفته به اشاره وکړي ددې مطلب به دا وي چې قرات پاتې دی او که قرات یې کړی وي. نو په ګونډو باندې لاس کیښودلو سره به ورته اشاره وکړي چې رکوع پاتې ده [2]

که یوازې یو سړی او یو ښځه مقتدیان وي نو ښځه به کوم ځای دریږي؟

سوال: درې کسان چې په هغوی کې یو ښځه شامله ده،د جمعې لمونځ ادا کول غواړي.یو سړی خو دې امام جوړ کړل شي. نو شاته یو سړی پاتې کیږي اوس به ښځه د شاته مقتدي کوم طرف ته .په څومره فاصله باندې او څنګه دریږي چې درې واړه د جمعې لمونځ ادا کړي ؟

جواب: کوم سړی چې مقتدي دی هغه دې د امام ښي اړخ ته لږ وروسته ودریږی ښځه دې په شاته صف کې ځانته ودریږي.[3]

---

[1]]وله ان یستخلف مالم یجاوز الصفوف فی الصحراء وفی المسجد مالم یخرج عنه.(عالمگیری ج:۱ ص:۹۵).

[2]]ولو تقدم یبتدئ من حیث انتهی الیه الامام.......ولوترک رکوعًا یشیر بوضع یده علی رکبته اوسجودًا یشیر بوضعها علی جبهته او قراءة بوضعها علی فمه.(عالمگیری ج:۱ ص:۹۶).

[3]] فلو کان معه رجل وامراة فانه یقیم الرجل عن یمینه والمرأة خلفها.(البحر الرائق ج:۱ ص:۳۷٤)

امام ته محراب کې دریدل مکروه دي

سوال: نن سبا تقریبا په ټولو جوماتونو کې د امام صاحب د جای نمازله پاره محراب جوړیږي، د امام صاحب جای نمازپه محراب کې په کوم خای کې پکار دی؟

جواب: د جومات محراب خو د قبلې د پیژندګلوي له پاره وي. د امام جای نمازد محراب نه لږ بهر پکار دی، ددې له پاره چې کله امام ولاړ وي، نو د هغه پښې د محراب نه بهر وي. د امام په محراب کې دننه دریدل مکروه دي.[۱]

امام د پورتني منزل(پوړ) نه هم امامت کولی شي

سوال: که په جومات کې د یو نه زیات منزلونه وي ، نو ایا امام په پورتني منزل کې امامت کولی شي یا په لاندې منزل کې امامت کول ضروري دي؟

جواب: په پورتني منزل کې هم امامت کولی شي. خو غوره، مناسب او متوارث طریقه داده چې امام دې په لاندې منزل کې وي.[۲]

ایرکنډیشن جومات او د امام اقتداء

سوال: که په جومات کې ایرکنډیشنډ ولګول شي اود جومات صورت حال داسې وي چې کله جومات ډک شي، نوخلک په برنډه کې لمونځ ادا کوي او د ایرکنډیشنډ له پاره ضروري ده چې د جومات دروازه بنده کړل شي، خو که دا صورت حال وي چې د جومات دروازې د شیشې وساتل شي چې دهغو نه دننه لمونځ کونکي ښکاري، نو څنګه به وي؟

جواب: که دروازې بندې وي، خو د بهر والاوو ته د امام د انتقالاتو پته لګیږي، نو اقتداء صحیح ده. دغه شان که دروازې د شیشې ولګول شي، نوهم اقتداء صحیح ده، کله چې دامام تکبیرونه مقتدیانو ته رسیږي.[۳]

۱] (وقیام الامام فی المحرب لاسجوده فیه)وقدماه خارجه ،لان العبرة للقدم (مطلقا).....قلت ای لان المحراب انمابنی علامةلمحل قیام الامام لیکون قیامه وسط الصف کماهوالسنة لالان یقوم فی داخله فهولان کان من بقاع المسجدلکن اشبه مکاناآخرفاورث الکراهة .(فتاوی شامی ج: ۱ص:٦٤٦،٦٤٥،باب مایفسدالصلاة وما یکره فیها،مطلب اذا ترددالحکم بین سنة وبدعة)۔

۲] وکره .....وانفراد الامام علی الدکان للنهی وقدر الارتفاع بذراع ولاباس بمادونه،وقیل مایقع به الامتیاز وهو الاوجه ذکره الکمال وغیره (قوله للنهی)وهوماخرجه الحکم انه صلی الله علیه وسلم نهی ان یقوم الامام فوق ویبقی الناس خلفه وعللوه بانه تشبه باهل الکتاب ...الخ.(فتاوی شامی ج: ۱ص:٦٤٦،باب مایفسد الصلاة ومایکره فیها)۔

۳] وان کان الباب مسدودا والکوة صغیرة لایمکن النفوذمنهااومشبکة فان کان لایشتبه علیه حال الامام برویة اوسماع لایمنع علی ما اختاره شمس الائمة الحلوانی قال فی المحیط وهوالصحیح وکذا اختاره قاضیخان وغیره (حلبی کبیرص:٥٢٤)۔

د اذان او اقامت ویونکي امامت صحیح دی

سوال: کوم سړی چې اذان او اقامت کوي، که هم هغه جمعه ورکړي، نو صحیح ده او که نه؟

جواب: صحیح ده.[۱]

د پنځلسو کلنو د هلک امامت

سوال: زما عمر پنځلس نیم کاله دی(زما قرات، مشق او تجوید ښه دی)د امام صاحب په نه شتون کې یو صاحب غلط قرات کولو سره لمونځ ورکوي، زه له دې وجې لمونځ نه ورکوم چې ایا ما پسې لمونځ جائز دی او که نه؟

جواب: دلته دوه مسئلې دي: ۱.د پنځلسو کالو هلک شرعاً بالغ وي او د هغه امامت صحیح دی، اګر که د هغه ږیره نه وي.[۲]

۲.د یو داسې سړي په شتون کې چې قرات صحیح کولی شي، که یو داسې سړی لمونځ ورکوي چې قرأت غلط کوي، نو په ټوله جمعه کې د هیچا لمونځ هم نه کیږي.[۳]

له دې وجې تاسو ته لمونځ ورکول پکار دي او که ستاسو په شتون کې غلط لوستونکی کس اما، جوړېشي. نو د ټولو لمونځ برباديږي.

د بالغ سړي که ږیره هم نه وي امامت یې صحیح دی

سوال: د امامت له پاره یو موټی ږیره ضروري ده، خو د کوم سړي چې قدرتي ږیره نه وي د هغه امامت څنګه دی؟ یا که بالغ دی، خو ږیره یې او سه پورې نه ده راغلې د هغه څه صورت دی؟

جواب: که د عمر په لحاظ بالغ وي او او سه پورې یې ږیره نه ده راغلې د هغه امامت صحیح دی ،هم دغه شان چې د کوم سړي قدرتي ږیره نه وي ،د هغه امامت هم صحیح ده.[۴]

د بالغ هلک امامت څنګه دی چې ږیره یې نه وي راغلې ؟

سوال: ستاسو په کتاب "ستاسو مسئلې او دهغې حل" کې دي چې داسې هلك چې پنځلس کالو ته رسیدلی وي او بالغ شوی وي،خو ږیره یې ښکاره شوي نه وي، نو دی امامت کولی شي،ما دلته د یو عالم نه پوښتنه وکړه، هغه وویل:داسې وخت کې دا هلك لمونځ کولی شي کله چې

۱] وجاء انس بن مالک الی مسجد قدصلی فاذن واقام وصلی جماعة .(صحیح البخاری ج: ۱ص:۸۹باب فضل صلوة الجماعة)_

۲](فان لم یوجدفیهما)شیء(فحتی یتم لکل منهما خمس عشرةسنة به یفتی).(درمختارمع الشامی ج:۱ص:۵۷۷)

۳] اذا ام امی امیا وقارئاًفصلاة الجمیع فاسدة عندابی حنیفة ...الخ.(عالمگیری ج: ۱ص:۸۵)،ایضاامامة الامی بقوم ای جائزة ولوکان خلفه قاری فصلوة الکل فاسدة .(فتاوی سراجیة ص:۱۵)_

٤] (ایضاحاشیه نمبر۲و) فالذکر البالغ تصح امامته للکل ...الخ (درمختارمع الشامی ج: ۱ص:۵۷۷)_

بل څوك د لمانځه له پاره نه وي،خو مستقل امامت يې مكروه ده. تاسو د صحيح مسئلې طرفته زموږ رهنمايي وكړئ

جواب: ستاسو مولوي صاحب صحيح مسئله ښودلې ده.د پنځلس كالو نه وروسته به هلك بالغ شمېرل كيږي او د هغه امامت كول صحيح دي،خوكه په جمعه كې بل څوك امامت كولو والا موجود وي. نو دی امام جوړول پكار نه دي

سماع موتی د نه منونكيو په اقتدا كې لمونځ كول

سوال: داسې علماء كرامو اوقاريانو پسې لمونځ كيږي اوكه نه چې د سماع موتی قايل نه وي؟

جواب: سماع موتی كې اختلاف دی،له دې وجې نه په دې باره كې څۀ فيصله نه شي كېدای.

اګرچې زما او د زما د اكابرينو عقيده دا ده چې سماع موتی برحق ده. **والسلام**

په غير مقلد پسې لمونځ كول

سوال: د مقلد په غير مقلد پسې اقتداء كيږي اوكه نه؟ كه جائز وي نو رفع اليدين هم كول پكار دي اوكه نه؟

جواب: غير مقلد كه دښې عقيدې والا وي،يعنې سلفو ته بد نۀ وايي او په مسائلو كې د مقتديانو د مذهب رعايت كوي. نو هغه پسې لمونځ جائز دی،په رفع اليدين كې دې مقلد د خپل امام په مسلک باندې عمل كوي.[١]

د شيعه امام په اقتداء كې لمونځ كول

سوال: كه امام شيعه وي او وروسته مقتدي سني وي، نو د سني لمونځ جائز دی؟

جواب: د اماميه شيعه ګانو عقائد د كفر دي، له دې وجې په شيعه امام پسې په اقتداء كولو سره لمونځ جائز نه دی.[٢]

د ګناهونو نه د توبه كونكي امامت

سوال: عبدالله په ماضي كې د كبيره ګناهونو ارتكاب كونكی دی،اوس يې توبه وكړه او لمونځ ګزار شو.د لمانځه مسائل يې هم زده كړي دي،په تبليغي جماعت كې يې وخت هم لګولی دی،خلک د هغه ماضي نه پيژني، هغه نيک ګڼي،كه خلک هغه ته د فرض لمانځه د امامت له پاره ووايي، نو هغه امامت وكړي او كه نه؟

١] اقتداء الحنفی بالشافعی يجوز اذا لم يكن متعصبا...ويحتاط فی مواضع الخلاف يعنی لايصلی الوتر ركعة...الخ .(فتاوی سراجية ص: ١٥ ،وايضا هندية ج: ١ص:٨٤_

٢] الصلوة خلف الرافضی الغالی وهوالذی ينكرخلافة ابی بكررضی الله عنه.....لاتجوز...الخ.(فتاوی سراجية ص:١٥ ،وايضاًعالمگيری ج: ١ص:٨٤)_

جواب: له توبې نه وروسته امامت کولی شي، ځکه چې د توبې په صورت کې مخکني ګناهونه داسې معاف کيږي لکه چې بالکل يې کړي نه وي[۱]

مړي ته د غسل ورکونکي پسې اقتداء

سوال: مړي ته غسل ورکونکي پسې لمونځ کول څنګه دي، چې د شريعت احکامات هم شاته غورځوي؟

جواب: مړي ته غسل ورکول خو عبادت دي[۲] که بله څه وجه نه وي، نو په هغه پسې لمونځ کول له شک پرته جائز دي.

دړوند عالم په اقتداء کې امامت صحيح دی

سوال: په سترګو معذور ړوند امام پسې لمونځ نه کيږي؟ حال دا چې زموږ امام صاحب ډير لوی عالم دی، خو په سترګو معذور دی، نو ايا زه په هغه پسې لمونځ کولی شم او که نه اودجمعې لمونځ پسې کولی شم؟

جواب: په ړوند امام پسې لمونځ په هغه وخت کې مکروه دی، کله چې هغه په پاکي او پليتي کې احتياط نه شي کولی. که نه له کراهت پرته صحيح دی. دجمعې اود پنځه وخته لمانځه يو حکم دی.[۳]

که ړوند د بل کس نه زيات علم لري نو امامت يې صحيح دی

سوال: ايا ړوند کس امامت کولی شي؟

جواب: که پاك صفاوي اودنورونه زيات علم لري، نودده امامت صحيح دی، که نه مکروه دی.[۴]

که مقتديان ناراضه وي نو دړانده سړي امامت مکروه دی

سوال: ړانده سړي پسې لمونځ کول څنګه دي حالانکې ده ته په خپلې پاکي حاصلولو کې

۱] عن عبدالله بن مسعود رضی الله عنه قال :قال رسول الله صلی الله علیه وسلم :التائب من الذنب کمن لاذنب له .رواه ابن ماجة.(مشکوة ص: ۲۰۶،باب الاستغفاروالتوبة_

۲]عن الحسن عن عتی ابی عن النبی صلی الله علیه وسلم .....قالوا:یابنی آدم !هذه سنتکم فی موتاکم فکذاکم فافعلوا.(المستدرک حاکم ج: ۱ص:۳۴۵،کتاب الجنائز،طبع دارالفکر).ایضا:وهوواجب علی الاحیاءبالاجماع .(العنایة علی فتح القدیرج:۱ص :۴۴۷،باب الجنائز،طبع دارصادر،بیروت)_

۳] (تبع ذلک صاحب البحر حیث قال)وقیدکراهة امامة الاعمی فی المحیط وغیره بان لایکون افضل القوم فان کان افضلهم فهواولی ...الخ .(شامی ج: ۱ص: ۵۶۰،البحرالرائق ج: ۱ص:۳۶۹)_

۴]وقیدکراهة امامة الاعمی فی المحیط وغیره بان لایکون افضل القوم،فان کان افضلهم فهواولی .(البحرالرائق ج: ۱ص:۳۶۹،کتاب الصلاة،باب الامامة ،طبع دارالمعرفة،بیروت)_

تکليف وي او د نورو خلکو محتاج وي او ددې کس په موجودګي کې نور کسان د لمونځ کولو له پاره موجود وي او مقتديان ددې ړانده په امامت نه ناراضه وي. چې له دې وجې نه هغوی ده پسې لمونځ کول نه خوښوي.

جواب: ړوند سړی که صفا او پاك وي او د نورو خلکو نه زيات عالم وي، نو دده امامت د څه کراهت نه پرته صحيح دی. که نه مکروه دی[1] اهرکله چې ددې نابينا امام نه مقتديان خفه دي، نو دی امام جوړول مکروه دي.[2]

د داسې سړي امامت چې د لاس ګوتې يې نه وي

سوال: زموږ په علاقه کې يو کس دی،د ۱۹۷۱ء د جنګ پرمهال يې د ګس(چپ) لاس دوه ګوتې شهيدې شوې دي،هغه سره ظاهري او باطني دواړه علوم موجود دي،سوال دادی چې ده پسې لمونځ کيږي اوکه نه؟

جواب:که دې صاحب کې د امامت نور شرائط موجود وي، يعنې د ضرورت په اندازه د مسئلو نه خبر وي،د صورت او سيرت په لحاظ سره د سنت نبوي پابند وي،د فسق و فجور نه پرهيز کوي،متقي او پرهيزګار وي،ږيره يې د شريعت مطابق وي، نو ددوو ګوتو شهيد کېدل د امامت نه مانع نه دي.[3]

معذورسړی امام جوړول ، غيرمستند امام جوړول

سوال: انګلينډ(برطانيه) کې يو رجحان زيات شوی دي چې مستند امام نه وي،بس د شرط پوره کولو له پاره هرڅوك چې وي، نو امام جوړيږي.يا د جوماتونو انتظاميه د خپل سهولت او د بچت له پاره نااهله امام مقرروي. حالانکې په حديث شريف کې دي چې امام د الله پاك په نزد د مسلمانانو سفير وي،لهذا هرلحاظ سره د اسلامي تعليم يافته مستند امام کېدل ضروري دي،ددې سوال جواب په خپل کالم کې ورکړئ ددې له پاره چې د ټولو خلکو فايده وشي.

ايا معذور سړی يعنې يو غوږ يا يو سترګه يا يو لاس يا يو پښه يا د بدن هيڅ يو اندام نه وي،يا اسلامي تعليماتو کې يې اعلی تعليم نه وي،بس اردو ليکلو او لوستلو والا وي،يا قرآن

---

[1]]وقيدكراهة امامة الأعمى فى المحيط وغيره بان لايكون افضل القوم ،فان كان افضلهم فهواولى.(البحرالرائق ج: ۱ ص: ۳۶۹ ،كتاب الصلوة ،باب الامامة طبع دار المعرفة ،بيروت)_

[2]]ولو ام قوما وهم له كارهون ان الكراهة لفساد فيه اولا انهم احق بالامامة منه كره له ذالک تحريما لحديث ابى داود لايقبل الله صلوة من تقدم قوما وهم له كارهون ،وان هو احق لا ،والكراهة عليهم ،(الدر المختارمع الرد ج: ۱ ص: ۵۵۹)_

[3]]واولى الناس بالامامة اعلمهم بالسنة اى بما يصلح الصلوة ويفسدها والمراد بالسنة هناالشريعة فان تساووافاقروهم لكتاب الله تعالى ...الخ .(الجوهرةالنيرة ج: ۱ ص: ۵۸)_

پاك غلط لولي، نو داسې سړی د مسلمانانو امام ټاکل کېدای شي او که نه؟که نه شي ټاکل کېدای، نو د ټاکونکو لپاره شرعا څه سزا ده؟

جواب: د سترګې، غوږ، لاس او د پښې نه معذور سړي کې که د امامت شرطونه موجودوي. نو دی امام جوړول صحیح دي. خوغوره دا ده چې امام هرلحاظ سره کامل وي[۱]. د دغه شان که یو سړی عالم او قاري نه وي، نو د عالم او د قاري په موجودیت کې دې دی امام نه جوړیږي[۲]. خوکه څوك عالم او قاري پیدانه شي. نو داسې سړی امام جوړېدای شي. کوم چې ماهر قاري نه وي، خو د حروف او تلفظ ادایګي یې صحیح وي. د جومات کمیټۍ ته د امامت د شرطونو لحاظ ساتلو سره د امام انتخاب کول پکار دي او لمونځ کونکي حضراتو ته پکار ده چې خپل لمونځ کوي، هسې جګړې او اختلافات نه کوي. د هغوی لمونځ په هرحال کیږي. څکه چې نبي کریم ﷺ فرمايي: هرنیك او فاجر سړي پسې لمونځ کوئ په دې شرط چې امام د خرابې او غلطې عقیدې والانه وي[۳]. خوکه د ښه عالم او قاري انتظام کېدای شي. نو کمیټۍ والاوو ته هم د خپلې خوښې مطابق جاهل او غیرقاري امام جوړولو باندې اصرار پکار نه دی.

د ګوډ، شل امامت

سوال: ایا ګډ، شل سړي ته امامت کول پکار دي، چې غیرمعذور کسان هم موجود وي؟

جواب: که د ارکانو په ادا کولو کې څه خلل نه واقع کیږي. نو هیڅ حرج نشته [۴]

په معذورامام پسې اقتداء کول

سوال: که یو امام صاحب د عمر د تقاضې له وجې نه د مجبوري په وجه د دوو سجدو مینځ کې په جلسه کې نه شي کیناستلی، چې له وجې د واجبو ترک لازمیږي او هم دغه شان په قعده کې هم ددې عذر په وجه خپلې دواړه پښې غوړولو سره کیني. نو په هغه پسې د اقتداء شرعا څه حیثیت دی؟ ایا د بل عالم او قاري په موجودیت کې به د هغوی اقتداء صحیح وي؟ او چې ذکرشوي د ۲۵: ۲۲ کالو نه په یو جومات کې امام وي د مقتدیانو لوی تعداد د امام صاحب د زوړ والي نه په هغه پسې لمونځ کولو باندې هیڅ اعتراض نه کوي، یوازې د څو عالمانو نه پرته، ایا په دې صورت کې ذمه داري د مسجد په انتظامیه باندې راځي؟

---

[۱] ثم الاحسن خلقا بالضم الفة بالناس ثم الاحسن وجها ...الخ. وفی الشرح: قال فی البدائع لاحاجةالی التکلف بل یبقی علی ظاهره لانه صباحة الوجه سبب لکثرةالجماعة کما فی البحر ،(شامی ج: ۱ ص: ۵۵۷)_

[۲] الاولی بالامامة اعلمهم باحکام الصلوۃ .(عالمگیری ج: ۱ ص: ۸۳)_

[۳] قال صلی الله علیه وسلم : صلوا خلف کل برو فاجر . رواه مکحول عن ابی هریرة رضی الله عنه واخرجه الدار قطنی. (شرح عقیدة الطحاویة ص: ۴۲۱)_

[۴] وکذالک اعرج یقدم ببعض قدمه فالاقتداء بغیره اولی،تاتارخانیة.(ردالمحتارج:۱ص:۵۶۲ مطلب فی امامة الامرد)

جواب: هر کله چې هغه د دوو سجدو مینځ کې کیناستلی نه شي د هغه په ځای د یو بل امام مقررول ضروري دي، که نه د ټولو لمونځونه خرابیږي[1]،امام صاحب که زوړ دی، نو د محلې والاته پکار دي چې د هغه خدمت او امداد کوي.

د مسافر امام اقتداء

سوال: د قصر لمونځ به څنګه کیږي ؟ څو ورځې مخکې یو صاحب موږ ته یوې شپې له پاره راغی.د ماسخوتن په لمانځه کې موږ هغه خپل امام جوړ کړ،نو هغه د لمونځ راکولو نه مخکې موږ خبر کړو چې زه مسافر یم له دې وجې به دوه رکعته فرض کوم او تاسوت ته به یې هم درکوم. پاتې دوه رکعتونه تاسو پرته د سلام ګرځولو نه نور خپله وکړئ له دې نه وروسته امام صاحب پاتې سنت. وتر او نفل پوره کړل .پوښتنه داده چې ایا دا طریقه صحیح ده؟

جواب: امام که مسافر وي. نو هغه به د قصر لمونځ کوي او په هغه پسې خلک که مقیم وي، نو هغه به خپل رکعتونه پوره کړي هغه صاحب صحیح مسئله بیان کړې ده او که امام مقیم وي او مقتدي مسافر وي، نو د امام سره به ټول لمونځ کوي، خو څلور رکعته قضاءوالا لمانځه کې د مسافر اقتداء په مقیم پسې صحیح نه ده.[2]

د نا واده کړي امام اقتداء

سوال: په ناواده کړي امام پسې اقتداء کول صحیح دي او که نه؟ که صحیح وي، نو په کوم صورت کې؟ او که نه وي. نو په کوم صورت کې؟ ځینې خلک وایي چې په نا واده کړي پسې لمونځ بالکل نه کیږي او داسې انسان امام ټاکل صحیح نه دي.

جواب: نا واده کړی که نیک سړی وي، نو په هغه پسې لمونځ صحیح دی او د هغه امام جوړول هم صحیح دي.[3]

ایا د حجام امامت صحیح دی؟

سوال: یو سړی د نایي توب کار و بار کوي هغه سړی د لمانځه نیت کوي. جومات ته ځي ، اتفاقا پیش امام نه راځي او د مقتدیانو په وینا باندې هغه لمونځ ورکوي، ایا په هغه پسې

۱]وبناء..الکامل علی الناقص لا یجوزلان ضعیف لایصلح اساسا للقوی(الاختیارلتعلیل المختارج:۱ ص: ٦٠)

۲] وان اقتدی المسافر بالمقیم فی الوقت اتم اربعا لانه یتغیر فرضه الی اربع للتبعیة ......وان دخل معه فی فائتة لم تجزه لانه لایتغیر بعد الوقت لانقضاء السبب....وان صلی المسافر بالمقیمین رکعتین سلم واتم المقیمون صلاتهم ...الخ ، (ج:۱ ص١٦٦ ، ١٦٧ ،باب صلوة المسافر)_

۳] فان تساووافاورعهم لقوله علیه السلام : من صلی خلف عالم تقی فکانما صلی خلف نبی تولو فاورعهم الوع اجتناب الشبهات والتقوی اجتناب المحرمات ....وروی الحاکم عنه صلی الله علیه وسلم ان سرکم ان تقبل صلاتکم فلیومکم خیارکم .(فتح القدیر ج: ۱ ص: ٢٤٦ ،باب الامامة)_

لمونځ جائز دی؟

جواب: که هغه د شرع پابندوي د قرآن کريم لوستل ورته ورځي او د لمانځه د مسائلو نه خبر وي. نو دهغه امامت صحيح دی. يوحلاله پيشه سپکه ګڼل جاهلي تکبر دی. اسلام ددې تعليم نه ورکوي، خو که هغه د خلکو ږيري خريي يا د شريعت خلاف ويښته جوړوي. نو هغه فاسق دی په هغه پسې لمونځ کول مکروه تحريمي دي.[۱]

په سجده کې د پښو ګوتې نه تاوونکي پسې اقتداء

سوال: زموږ د جومات د امام صاحب يو ګوته په لمانځه کې نه تاويږي. چې له وجې يې د شريعت مطابق سجده نه کيږي او د سجدې د نه کيدو په وجه لمونځ ونه شو. ما په دې باره کې امام صاحب متوجه کړ، خوهغه په دې هيڅ عمل ونه کړ. د جومات چير مين ته مې وليکل، خو هغه هم ددې هيڅ حل ونه ليکه، اوس تاسو بيان کړئ چې په دې امام پسې لمونځ وکړو او که نه؟ کوم ځای چې زه کار کوم د هلته نه دومره وخت چوتيي نه ملاويږي چې د محلې نه بهر جومات ته تللو سره لمونځ ادا کړم؟

جواب: که په سجده کې يې ګوتې نه تاويږي، خو په ځمکه باندې پرتې وي، نو سجده صحيح ده او د امام صاحب امامت هم صحيح دی.[۲]

په سر او ږيره باندې د رنګ لګونکي امامت

سوال: موږ چې په کوم دفتر کې لمونځ کوو هلته موږ يو ځای د لمانځه د ادا کولو له پاره خاص کړی دی، کوم ځای چې د دفتر په وختونو کې د ماسپښين او مازديګر لمونځ ادا کيږي، کوم حافظ صاحب چې ددې امامت کوي هغه دلته په دې اداره کې ملازم دی. خو واضحه دې وي چې د امامت په سلسله کې هيڅ اجرت نه اخلي . مسئله په اصل کې داده چې اوس له څو ورځو نه هغه خپلې ږيرې او سرته رنګ ورکول شروع کړي دي چې دهغه په ظاهر کې هيڅ وجه نه ښکاري، ستاسو نه پوښتنه دا ده چې ايا د فقه حنفي د لاندې په هغه پسې لمونځ کول جائز دي؟ او کوم خلک چې په هغه پسې لمونځ ادا کوي ايا د هغوی لمونځ صحيح دی؟

جواب: کوم امام چې تور رنګ لګوي په هغه پسې لمونځ مکروه تحريمي دی.[۳]

۱] ويکره امامة عبد واعرابي وفاسق ... الخ .(درمختار) وفي الشامية (قوله وفاسق) من الفسق وهو الخروج عن الاستقامة...الخ (شامي ج: ۱ ص: ۵۶۰)_

۲] (قوله وقدميه)يجب اسقاطه، لان وضع اصبع واحدة منها يكفي ...الخ. (شامي ج: ۱ ص: ۴۴۷)_

۳] واما الخضاب بالسوادومن فعل ذلك ليزين نفس للنساء،وليحبب نفسه اليهن فذلك مكروه وعليه عامة المشائخ.(عالمگيري ج:۵ص:۳۵۹،كتاب الكراهية،والباب العشرون)_

د هغه شاګرد امامت چې استاد ورته ښېرې کړې وي

سوال: يو امام خپل شاګرد ته د خپلې ذاتي جګړې (چې د خمکې جګړه وه) په وجه ښېرې (بددعا) وکړې او څو ورځې وروسته پيش امام وفات شو او شاګرد هم په دې جومات کې امام وټاکل شو. اوس په مقتديانو کې اختلاف دی. ځينې وايي چې موجوده امام ته استاد ښېرې کړې دي. له دې وجې په ده پسې لمونځ نه کيږي او دويمه ډله وايي چې لمونځ کيږي او سره له دې چې په کلي کې بل څوک د لمونځ ورکولو قابل نه دي.

جواب: د استاد ښېرې که بې وجې وې. نو الله پاک دې هغه معاف کړي او که په جائز وجه وې. نو شاګرد ته د استاد له پاره د اوچتو درجو له پاره دعا کول پکار دي او د الله پاک نه دې هم معافي غواړي لمونځ په هغه پسې صحيح دی.

د حديث په مقابله کې ږيره لنډونکی امام سخت ترين مجرم دی

سوال: موږ سره دلته په جومات کې يو امام دی. د هغه ږيره تقريبا يو انچ وه. هغه ته چا وويل چې په حديث کې دي چې ږيرې اوږدې کړئ.نو هغه وويل زه خو به يې نوره هم لنډوم. څو ورځې وروسته هغه نوره هم لنډه کړه او نيم انچ پاتې شوه.کله چې هغه ته وويل شو چې دا مو څه کړي دي؟ نو هغه جواب ورکړ چې وينښته مې برابر کړي دي او د هغه وينا ده چې چېرته هم د يو موټي ږيرې پرېښودلو حکم نشته.دا خبره د هغه کوم حده پورې صحيح ده؟ او په داسې امام پسې د لمونځ کولو څه حکم دی؟

جواب: امام ابو يوسف يو ځل حديث بيان کړ چې د رسول الله ﷺ کدو خوښ و.په مجلس کې يو سړي وويل: زما خو نه دی خوښ! امام ابو يوسف وويل دی قتل کړئ!دا د رسول الله ﷺ د حديث نه مخ اړوي،هغه توبه وکړه[۱].دا واقعه ستاسو په پيش امام باندې رښتيني راځي که د امام ابويوسف په مجلس کې دا امام راغلی وای. نو هغه به دده د قتل فتوا ورکړې وه. له دې وجې نه چې دی ږيره لنډوي، بلکې له دې وجې چې دی د رسول الله ﷺ د حديث نه مخ اړوي.

پاتې شوه د هغه دا وينا چې چېرته هم په حديث کې د يو موټي ږيرې حکم نه دی راغلی.د هغه نه دا پوښتنه وکړئ چې د ږيرې د کټ کولو حکم په کوم حديث کې راغلی دی؟ رسول الله ﷺ خو د اوږدولو حکم کړی دی.[۲]خو د ځينو صحابه کرامو نه د يو مُوټي نه د زياتو

۱]وفي الخلاصة عن ابي يوسف انه قيل بحضرة الخليفة المامون ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يحب القرع .فقال رجل:النطع والسيف فقال الرجل :استغفرالله مماذكرته.(شرح فقه اكبرص:۲۰٤)_

۲]عن نافع عن ابن عمرعن النبي صلى الله عليه وسلم قال:خالفوا المشركين وفروا اللحى واحفوا الشوارب. (صحيح البخاري ج:۲ص:۸۷۵،باب تقليم الاظفار)_

وېښتو کټ کول ثابت دي[1] له دې وجې د امت ټول فقهاء کرامو د يو موټې نه زيات پرې کولو نه جائز ويلي دي او له دې نه کم ساتلو ته يې حرام ويلي دي.په هر حال خپل امام صاحب ته ووايئ چې د دې خپلې ګستاخانه کلمې نه توبه وباسي او د خپل ايمان خير دې وغواړي او که په دې سره هم خبره د هغه په عقل کې رانشي. نو هغه دې له امامت نه ليرې کړل شي.په هغه پسې لمونځ کول جائز نه دي تر څو چې يې توبه نه وي کړې[2]

د ښنګرو پټوونکي امامت صحيح نه دی

سوال: د داسې امام متعلق ستاسو څه رايه ده چې د پرتوګ د ښنګرو نه دلاندې ساتلو عادت لري؟

جواب: پرتوګ(پاجامه، د نيمې پنډۍ پورې ساتل د رسول الله ﷺ سنت دي. د ښنګرو پورې د ساتلو اجازه شته او د ښنګرو نه لاندې ساتل حرام دي[3] او په لمانځه کې دا کار کول نور هم بد دي .کوم امام چې د پرتوګ او پاجامې د ښنګرو نه د لاندې ساتلو عادت وي. که هغه منع نه شي. نو هغه د امامت نه ليرې کول ضروري دي[4]

د فاسق په اقتداء کې لمونځ ادا کول مکروه تحريمي دي

سوال: ايا د فاسق په اقتداء کې د لمانځه ادا کول صحيح دي؟

جواب: د فاسق په اقتداء کې ادا کيدونکې لمونځ مکروه تحريمي دی[5] د قاعدې په لحاظ خو دا راګرځول پکار دي. خوځينې علماء کرام فرمايي چې د راګرځولو ضرورت يې نشته.[6]

د تعويذونو له وجې په خپل وخت د امامت نه کوونکي شرعي حکم

سوال: زموږ د محلې د دويم جومات امام د جمعې د وخت پابندي نه کوي.هروخت د تعويذ ليکلو او د دم اچولو په فکر کې وي.د محرمو او غيرمحرمو ښځو په ډله کې ناست وي.د

۱]وکان ابن عمر اذاحج اواعمرقبض على لحيته فمافضل اخذه.(صحيح البخارى ج:۲ص:۸۷۵.باب تقليم الاظفار)

۲] ويكره امامة عبد.....فاسق.وفي الشامية:واماالفاسق فقدعللوا كراهة تقديمه بانه لايهتم لامردينه .وبان فى تقديمه لامامة تعظيمه،وقدوجب عليهم اهانته شرعا.(شامي ج:۱ص: ۵۲۰)۔

۳]عن ابى سعيد الخدرى رضى الله عنه قال:سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: ازرة المومن الى انصف ساقيه، لاجناح عليه فيما بينه وبين الكعبين ، وما اسفل من ذالك ففى النار قال: ذالک ثلاث مرات . ولاينظرالله يوم القيامة الى من جر ازاره بطرا.رواه ابوداودوابن ماجة.(مشکوة ص: ۳۷٤)۔

٤] ويكره تقديم....الفاسق.(الفتح القديرج:۱: ۲٤۷)۔

۵]ويكره امامة فاسق.(الدر المختار ج: ۱ ص: ۵٦۰ طبع ايم ايچ سعيد)۔

٦] وفى المحيط لو صلى خلف فاسق اومبتدع احرز ثواب الجماعة.(فتح القدير ج: ۱ ص: ۲٤۷ بابالامامة، طبع دارصادر بيروت).وفى الحاشية : والفاسق لانه لايهتم بامر دينه وقال مالک لاتجوز الصلوة خلفه لانه لما ظهر منه الخيانة فى الاموراالدينيةلا يوتمن فى اهم الامور وقلنا عبدالله بن عمر وانس ابن مالک وغير هما من الصحابة والتابعين صلوا خلف الحجاج وكان افسق اهل زمانه.(فتح القديرج: ۱ص: ۲٤۷)۔

ماسپښین لمانځه روزانه ناوخته راتلو نه وروسته اول جمعه کوي، بیا وروسته سنت کوي، له دې وجې نه یوځو کسان اوس بل جوماتٍ کې لمونځ کوي او دا جومات یې پرېښی دی، امام څو ځله پوه کړل شو چې د لمانځه د وخت پابندي کوه،خو هغه په خپل تعویذ لیکلو کې لګیدلی وي، په دې باره کې تفصیل سره جواب راکړئ چې ایا دی د امامت قابل دی او که نه؟

جواب: دا سړی د دې لائق نه دی چې امام وساتل شي، بدلول یې پکار دي[1]

د تعویذ کوونکي په اقتدا کې لمونځ کول

سوال: دلته زموږ دځینو خلکو خپل مینځ کې اختلاف دی.اختلاف دا دی چې یو مولوي صاحب تعویذونه کوي،هرقسم تعویذ کوي او په هغه باندې پیسې هم اخلي. نو دې مولوي صاحب پسې لمونځ کیږي او که نه؟ددې خبرې مکمل جواب راکړئ.د کتاب نوم،صفحه نمبر،جلد نمبر.

جواب: جائز مقصد له پاره تعویذ کول چې د قرآن اوحدیث په الفاظو باندې مشتمل وي. جائز دي او په دې باندې اجرت اخستل هم جائز دي[2] اوداسې سړي په اقتداکې لمونځ هم صحیح دی.

وعده خلاف سړي پسې لمونځ کول

سوال: که یو سړي څه وعده کړې وي او هغه پوره نه کړي او وجه هم نه ښيي، نو ایا دا معامله د وعد خلافي په زمره کې نه راځي؟په پوښتنه کولو باندې دا عذر پیش کوي چې زموږ هیره ډیره ده، حالانکې هرکار پابندي سره د وخت مطابق کوي او هیڅ پریشاني ورته نشته.داسې سړی که امامت کوي، نو ده پسې لمونځ کول جائز دي او که نه؟

جواب: یو سړي سره وعده کول او بیا هغه وعده نه پوره کول دا د منافقت علامه ده[3]، خو که عذر وي، نو د عذر اظهار کول پکار دي او کوم سړی چې له عذر نه پرته وعده خلافي کوي، نو هغه پسې لمونځ کول مکروه دي.[4]

د دروغژن او کله کله شرک کوونکي سړي امامت

سوال: زما کورته مخامخ چې کوم جومات دی د هغه امام صاحب دروغ هم وایي او کله کله

---

[1]]ویکره تقدیم.... الفاسق .....الخ . (فتح القدیر ج: ۱ ص:۲٤۷)_

[2]]استاجره لیکتب له تعویذالاجل السحرجاز،ای لاجل ابطاله والافالسحر نفسه معصیة بل کفر لایصح الاستجارعلیه .(الدرالمختار مع الرد المحتار ج: ۶ ص: ۹۳ ،مطلب فی اجرة صک القاضی والمفتی)_

[3]]عن ابی هریرة رضی الله عنه قال رسول الله صلی الله علیه وسلم :آیة المنافق ثلاث، زاد مسلم: وان صام وصلی زعم انه مسلم ،ثم اتفقا:اذا حدث کذب واذا وعد اخلف واذااوتمن خان.(مشکوة ص: ۱۷)_

[4]]ویکره تقدیم .....الفاسق ..الخ . (فتح القدیر ج: ۱ ص: ۲٤۷)_

شرك هم كوي.ددروغو خو ماته پته ده. خو دد شرك رانه شك دی او هغه جادو او تعويذ وغيره هم كوي.ايا داسې سړي پسې لمونځ كول صحيح دي؟
جواب: دې امام پسې لمونځ كول مكروه تحريمي دي.دا امام بدل كړئ.[1]

د زلمي سهره تړلو، د مزار نه د نذر شيا تو خوړونكي سړي امامت

سوال: زموږ د جومات امام د واده په ورځ ډول او باجې والا سره لاړ شي د واده د زلمي سهره تړي،جومات سره واقع د فقير مزار دی، هغه باندې د غيرالله دنذرچې كوم شيان پراته وي هغه هم خوري،كه څوك ورته د جومات له پاره روپۍ وركړي چې دا منتظم ته وركړه. نو هغه په خپله خوري او ددې واقعاتو د ګواهانو د موجوديت باوجود انكار كوي چې ماته پيسې نه دي راكړل شوي.دغه شان كه څوك ورته د قرباني څرمن ورنكړي. نو د هغه ماشومانو ته د قرآن پاك نبودلو نه انكار كوي. حالانكې امام صاحب په خپله صاحب نصاب دی.دده ددې اندازه وجې نه كافي خلك خفه دي.بايدڅه وكړل شي؟
جواب: دا سړی امام مه ساتئ،بل څوك امام مقرر كړئ. والله اعلم.[2]

د سهار لمونځ قضا كوونكي پسې لمونځ كول

سوال: داسې سړی چې مسلسل دسهارلمونځ قضا كوي(قصداً)،نو ده پسې لمونځ كيږي اوكه نه؟
جواب: مكروه تحريمي دي.[3]

د سود د پيسو نه د امام تنخواه

د استيټ بينك له طرفه تعميرشوي جومات كې امامت كول اود بينك له طرفه تنخواه وصولول جائز دي؟ ايا دا هم په بينك كې د ملازمت په شان كار دی كوم ته چې حرام ويل كيږي؟
جواب: دا جومات كه د سود په پيسو باندې جوړ شوی وي، نو په دې كې لمونځ مكروه دی[4] او كه امام ته تنخواه د سود له پيسو نه وركول كيږي، نو دا تنخوا هم حرامه ده.[5]

---

[1]]ويكره تقديم ......الفاسق ..الخ . (فتح القدير ج: ۱ ص: ۲۴۷)_
[2]]ويكره امامة عبد ....وفاسق .(الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۵۹ ، ۵۶۰
[3]]ويكره تقديم ....الفاسق .(فتح القدير ج: ۱ ص: ۲۴۷)_
[4]]قال تاج الشريعة:امالو انفق مالا خبيثا ومالا سببه الخبيث والطيب يكره،لان الله لايقبل الا الطيب. (شامي ج:۱ ص: ۶۵۸)_
[5]]وفي حظر الاشباه:الحرمة تتعدد مع العلم بها الا في حق الوارث .(وفي الشامية) .....ومانقل عن بعض الحنفية من ان الحرام لايتعدى ذمتين .....هو محمول على ما اذالم يعلم بذالك،امالورای المكاس مثلاًياخذمن احدشيئامن المكس ثم يعطيه آخرثم ياخذمن ذالك الآخرفهوحرام.(ردالمحتار مع الرد ج:۵ص:۹۸،مطلب الحرمة تتعدد).

دداسې حافظ د امامت شرعي حکم چې د لمانځه د مسائلو نه ناواقف وي

سوال: يوازې حافظ دقرآن دی او هغه د لمانځه د مسائلو نه بالکل بې خبره دی.نه ورته د واجباتو علم شته.نه ورته د فرائضو علم شته. نودی امام جوړول جائز دي اوکه نه؟حالانکې ددې حفظ نه نيم مقتديان له دې وجې نه متنفر دي چې دی د لمانځه په مسائلو باندې نه پوهيږي او ناخبره دی. د جوماتت کميټيي والا وايي چې کار جاري وي.موږ ته د عالم ضرورت نشته. مهرباني وکړئ د قرآن او سنت او د فقه حنفي مطابق دليل سره موږ ته جواب راکړئ

جواب: کوم سړی چې د لمانځه د ضروري مسئلو نه ناواقف او بې خبره وي. نو د هغه امامت مکروه تحريمي دی او ددې وبال د جومات په انتظاميه باندې دی.[۱]

غله ، دروغژن او غلطه فتوا ورکوونکي امام پسې لمونځ کول

سوال: هرکله چې باخبره ذريعو سره معلومه شي چې د جومات امام په څو ناجائز کارونو کې شامل ده مثلاً د جومات مال پټول.دروغ ويل او د دروغو قسمونه خوړل او غلط قسم فتوا جاري کول او د خپل پلار او استاذ نافرماني کول اوداسې نور... . نوده پسې لمونځ کول جائز دي اوکه نه ؟

جواب: که شرعي شهادت سره دا کارونه ثابت شي. نو دداسې امام په اقتدا کې لمونځ کول مکروه تحريمي دي.[۲]

د کوم سړي کوروالا چې بې پردې وي هغه پسې لمونځ

سوال: منظور ږيره خريلي. خو د هغه په کور کې شرعي پرده ده. حکيم متقي دی. خو د هغه په کور کې پرده نشته په دې دواړو کې د امامت لائق څوک دی؟

جواب: په ږيره خريلي پسې لمونځ جائز نه دی او کوم سړی چې خپل کور والا د بې پردګۍ نه منع کوي او د هغه په رضا بې پردګي کيږي د هغه امامت هم جائز نه دی.[۳]

---

[۱] ويکره تقديم العبد لانه لايتفرغ للتعلم والاعرابى لان الغالب فيهم الجهل .(فتح القدير ج: ۱ ص: ۲٤۷)

[۲] ويکره تقديم ..... الفاسق ..الخ (فتح القدير ج: ۱ ص: ۲٤۷)ايضا: ويکره امامة عبد واعرابى وفاسق واعمى. (الدر المختار).(قوله وفاسق)من الفسق وهوالخروج عن الاستقامة ولعل المراد به من يرتکب الکبائر کشارب الخمر والزانى واکل الربا ونحو ذالک.(رد المحتار ج: ۱ ص: ۵۵۹،۵٦۰)_

[۳] ويکره تقديم ..... الفاسق .الخ (فتح القدير ج: ۱ ص: ۲٤۷)ايضا: ويکره امامة عبد واعرابى وفاسق واعمى. (الدر المختار).(قوله وفاسق)من الفسق وهوالخروج عن الاستقامة ولعل المراد به من يرتکب الکبائر کشارب الخمر والزانى واکل الربا ونحو ذالک.(رد المحتار ج: ۱ ص: ۵۵۹.۵٦۰)_

د بینک د ملازم امامت مکروه تحریمي دی

سوال: که پیش امام په بینک کې ملازم وي. نو ایا په هغه پسې لمونځ کیږي اوکه نه؟ په خاصه توګه چې د هغه نوکري سودي لین دین وي او تنخواه یې حرامه ده که حلاله؟

جواب: د بینک ملازمت جائز نه دی[۱] او د داسې امام امامت مکروه تحریمي دی[۲] د بینک تنخواه چونکه په سود سره ملاویږي له دې وجې هغه هم حلاله نه ده

د ناحقه زکات اخستونکي امامت

سوال: یو صاحب مالدار دی صاحب نصاب دی هغه د زکات ورکولو په ځای زکات اخلي او امامت کوي. یو صاحب ډیر زیات دروغ وایي او د امامت فرائض هم کوي. یو صاحب درزي دی یا کشن میکر دی او د ضرورت نه زیاته جامه اخلي یعنې چې څومره اخلي هغه هومره لګوي نه. بچت کوي. په ځینو صورتو کې د نوي په ځای زوړ مال دننه لګوي او نوي بچت کړي او امامت هم کوي ایا په داسې امامانو پسې لمونځ جائز دی؟

جواب: د مال دار په ځا چې زکات واجب وي، زکات اخستل دروغ ویل او د درزي جامه پټول او خیانت کول ټوله ګناه ده او ددې کارونو کونکی فاسق دی او د فاسق امامت مکروه تحریمي دی. ځکه چې د امامت عهده د عزت او احترام عهده ده فاسق یې اهل نه دی. له دې وجې د داسې سړي په امامت کې لمونځ جائز نه دی. بلکې مکروه تحریمي دی.[۳]

د فاسق امام او د هغه د حمایت کونکي متولي حکم

سوال: کوم امام چې پنځه وخته لمونځ ورکوي. خطیب وي او د اخترونو لمونځ هم ورکوي او ږیره یې پاوباندې یو انچ ته نژدې وي او سره د مقتدیانو د زورنې پوره ږیره نه پریږدي او دا وایي چې د واده نه وروسته به پوره ږیره پریږدم، ایا د داسې امام امامت صحیح دی؟ ایا د جمعې لمونځ یې کیږي؟ او د جومات متولي ضد کوي چې زه به هم دا امام ساتم دا تنخواه کمه اخلي

جواب: دا امام د حرامو او د کبیره ګناه کونکی دی. ددې لائق نه دی چې دی امام وساتل شي او په هغه پسې لمونځ مکروه تحریمي دي او که توبه ونکړي. نو د محلې والا باندې فرض

۱]عن جابر قال: لعن رسول الله صلی الله علیه وسلم آکل الربا وموکله وکاتبه وشاهدیه وقال هم سواء. رواه مسلم.(مشکوة ص: ۲۴۴ الفصل الاول،باب الربا)_

۲]وتکره الصلاة خلف شارب الخمر واکل الربالانه فاسق.(الجوهرة النیرة ج:۱ص:۵۸،ایضاً:فتاوی شامي ج:۱ص:۵۶۰)_

۳] ویکره امامة .....فاسق من الفسق وهوالخروج عن الاستقامة ولعل المرادمن یرتکب الکبائرکشارب الخمروالزاني وآکل الرباونحوذالک......واماالفاسق فقدعللواکراهة تقدیمه بانه لایهتم لامردینه،وبان في تقدیمه للامامة تعظیمه وقدوجب علیهم اهانته شرعاً...الخ.(ردالمحتارمع الدرالمختار ج:۱ص:۵۵۹،۵۶۰)_

دي چې د هغه په ځای بل څوک امام وساتي او که متولي د داسې امام په ساتلو باندې ضد کوي، نو هغه هم د لیرې کولو قابل دی. د خلکو لمونځونه بربادونکی د جومات متولي جوړول جائز نه دي.[۱]

د کبیره ګناه کونکي امامت

سوال: یو سړي کبیره ګناه وکړه او په خلکو کې بدنام شو ایا هغه سړی په حیثیت د امام لمونځ ورکولی شي؟ که هغه سړی په حیثیت د مقتدي ما سره ولاړ وي. نو ایا زما او د باقي لمونځ ګزارو لمونځ صحیح دی او که نه؟ سره له دې چې ټولو لمونځ کونکو ته ددې علم دی. ایا موږ د هغه سره دعا سلام کولی شو؟ ایا موږ په یوه خوښۍ (ښادۍ) کې یوځای خوراک کولی شو؟ ایا د اختر نه وروسته اختر مبارکي ورسره کولی شو؟

جواب: کبیره ګناه کونکی که د توبې کولو سره د راروان وخت له پاره خپله اصلاح وکړي. نو د هغه امام ټاکل جائز دي. مسلمان که هر څومره ګناهګار وي د هغه په لمانځه کې شاملیدو سره د چا لمونځ نه ماتیږي او د هغه سره خوراک څښاک کول جائز دي. یو مسلمان دومره سپک ګڼل پخپله کبیره ګناه ده.[۲]

د حرامي او بدعتي امامت

سوال: په بدعتي پسې لمونځ کول جائز دي او که ناجائز؟

جواب: د فاسق، حرامي او بدعتي امامت مکروه تحریمي دی، په دې شرط چې د بدعتي بدعت د کفر حد ته نه وي رسیدلی، که نه په هغه پسې لمونځ بالکل نه کیږي.[۳]

په جوماتو کې د تصویر ویستونکي امامت

سوال: په جومات په تقریب (محفل) کې د امام په حکم د هغه معاون تصویران باسي په منع کولو باندې د امام حواله ورکوي له دې نه امام صاحب قسم کولو سره انکار کوي، ایا دا فعل صحیح دی او د داسې امام څه حکم دی؟

۱] ایضاً۔

۲] عن خالدبن معدان عن معاذقال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: من عیراخاه بذنب لم یمت حتی یعمله یعنی من ذنب قدتاب منه. رواه الترمذی. (مشکوة ص: ٤١٤)۔

۳] تیره شوی حواله، ایضاً: قال المرغینانی: تجوزالصلاة خلف صاحب هوی وبدعة.....وحاصله ان کان هوی لایکفربه صاحبه تجوزالصلاة خلفه مع الکراهة والافلاهکذافی التبیین والخلاصة. (عالمگیری ج:۱ص:۸٤). ایضاً: وانما یجوز الاقتداء به مع الکراهة اذالم یکن مایعتقده یودی الی الکفرعنداهل السنة امالوکان مودیاالی الکفر فلایجوز اصلا کالغلاة من الروافض الذین یدعون الالوهیة لعلی رضی الله عنه .(حلبی کبیر ص: ٥١٤، باب الاولی بالامامة، طبع سهیل اکیدمی)۔

جواب: تصویر جوړول او خصوصا جومات په دې ګندګي سره لړل حرام او سخته ګناه ده[۱]که دا حضرات ددې نه ښکاره توبه باسي او د خپلې غلطۍ اقرار کولو سره د الله پاک نه معافي وغواړي خو صحيح ده.که نه دا صاحب دې د امامت او تدريس نه لیرې کړل شي په هغه پسې لمونځ ناجائز او مکروه تحريمي دی.[۲]

دتصوير ويستونکي امام په اقتدا کې لمونځ مکروه دی

سوال: زموږ دمحلې د جومات امام صاحب چې الحمدلله حافظ.قاري.عالم دين دی او د شريعت پابند دی.خو په هغه کې ما دا خبره ښو ځله وليده او محسوس کړې مې ده چې هغه تصويرونه باسي په شريعت کې تصوير ويستل او په بل باندې خپل تصوير ويستل دواړه حرام دي، لهذا تاسو ووايئ چې داسې کار کوونکي پسې لمونځ کول جائز دي اوکه نه ؟

جواب: که د څه قانوني مجبوري له پاره يې جوړ کړی وي، نو لمونځ جائز دی او که د شوق نه يې جوړ کړی وي، نو بياپسې لمونځ کول مکروه دي.[۳]

که يو جومات ته کلی امام نه لري نو داسې کس امام ټاکل چې د امامت حق نه لري ددې پوښتنه به له چا نه کيږي؟

سوال: په کوم جومات کې چې امام مقرر نه وي يا موجود نه وي، نو د امامت حق چاته حاصل دی؟ نن سبا ږيره وړونکي امامان ډير زيات دي؟

جواب: داسې ږيرې والا امام پسې لمونځ مکروه دی.[۴]

سوال: چې د امامت حقدار نه وي، نو په ده باندې د امامت کولو ذمه دار څوك دی ـ امام، منتظمين يا مقتديان؟

جواب: د دواړو نه به پوښتنه کيږي.

۱]وظاهر كلام النووى فى شرح مسلم الاجماع على تحريم تصوير الحيوان وقال:وسواء صنعة لمايمتهن اولغيره فصنعته حرام بكل حال.(شامي ج:۱ص:٦٤٧)_

۲] ويكره امامة .....فاسق من الفسق وهوالخروج عن الاستقامة ولعل المرادمن يرتكب الكبائر كشارب الخمروالزانى وآكل الرباونحوذالک...... واماالفاسق فقدعللوا كراهة تقديمه بانه لايهتم لامردينه،وبان فى تقديمه للامامة تعظيمه وقدوجب عليهم اهانته شرعاً...الخ.(ردالمختارمع الدرالمختار ج:۱ص:۵۵۹،۵٦۰)_

۳]ويكره تقديم.....الفاسق...الخ.(فتح القديرج:۱ص:۲٤۷،طبع دارصادر،بيروت)_

٤]واخذاطراف اللحية والسنة فيهاالقبضة.....ولذايحرم على الرجل قطع لحيته...الخ.قوله والسنة فيهاالقبضة وهوان يقبض الرجل لحيته فمازادمنهاعلى قبضة قطعه كذا ذكرمحمدفى كتاب الآثارعن الامام قال وبه اخذمحيط (شامى ج:٦ص:٤٠٧)_

د حرمین شریفین اماما نو پسې لمونځ ولې جائز دی حالانکې هلته هم ویډیو جوړیږي؟

سوال: د تیرو شوو څو ورځو نه ستاسو د یوې فتوا په حواله سره دا مسئله شائع کیږي چې د ویډیو جوړوونکي امام پسې لمونځ جائز نه دی.له دې وجې نه د حرمین شریفین د امامانو په اقتدا کې هم لمونځ کول جائز نه دي.ایا دا فتوا تاسو جاري کړې ده؟په دې سلسله کې وضاحت وکړئ.

جواب: ما د یو داسې سوال جواب ورکړی و چې د داسې امام په اقتدا کې لمونځ جائز دی؟ چې په خپله ویډیو جوړوي او تصویر وغیره باسي،که چیرته امام قصداً ویډیو جوړوي. نو دده په اقتدا کې لمونځ جائز نه دی،دې مسئلې ته ځنې خلکو بنیاد جوړ کړ او د حرمینو شریفینو د امامانو خلاف یې مهم شروع کړ چې د هغوی په اقتدا کې لمونځ جائز نه دی. حالانکې د مذکوره سوال په جواب کې چیرته هم د ائمه حرمین تذکره نشته. زمونږ د اطلاع مطابق د حرمینو شریفینو امامان حنبلي المسلك دي او د هغوی په مسلك کې هم ویډیو او تصویر جوړول جائز نه دي[۱]په حرمینو کې چې کوم لمونځونه تیلي کاستې کیږي په هغه کې ددغه امامانو د رضا څه دخل نشته،له دې وجې نه د هغوی په اقتدا کې لمونځ جائزدی. ډیره د محرومي خبره به وي چې د بیت الله شریف او د مسجدنبوي شریف د امام په امامت کې لمونځ ونکړل شي، او دې امامانوته د متنازع جوړولو کوشش وکړل شي. د بیت الله شریف د لمانځه ثواب یو لاکهـ او جومات نبوي.....**زاد الله شرفاً**.... کې د لمانځه ثواب د پنځوس زره لمونځونو برابر دی[۲]او د جمعې په صورت کې ددې ثواب د احادیث نبویه په رڼا کې څو چنده زیاتیږي.له دې وجې نه په جمعه کې خامخا شرکت کول پکار دي،د یو لمونځ نه محرومه کیدل هم ډیره لویه محرومي ده.

داسې امام پسې لمونځ جائز نه دی چې د قادیاني هلك نکاح کوي

سوال: زمونږ د محلې د جومات امام صاحب د یو قادیاني سړی نکاح یو مسلماني (سني) انجیلی سره کړې ده ، کوم وخت چې مولانا صاحب دا نکاح تړله، نو هغه وخت هغه له دې خبرې نه خبر و چې هلك قادیاني دی،خود واده دوران کې(یعني د تقریب دوران کې)مولانا صاحب خبر کړل شو چې هلك قادیاني دی،خو مولانا څه نوټس وانه خسته،وروسته راتلو باندې چې کله مولانا سره خبره کړل شو، نو هغه وویل چې زه به د نکاح رجسټري منع کړم، خو

---

[۱] ویکره تقدیم.....الفاسق...الخ.(فتح القدیر ج: ۱ ص: ۲۴۷ ،طبع دار صادر ،بیروت)_

[۲] فی شرح المشکوة:فانه قال صلاة فی مسجدی بخمسین الف صلاة وصلاة فی المسجدالحرام بمائة الف صلاة.رواه ابن ماجة.(مرقاة المفاتیح ج: ۱ ص: ۴۴۵ ،الفصل الاول،باب المساجدومواضع الصلوة)_

مولانا داسې ونه کړل او د نکاح رجسټري يې وکړه. ایا داسې سړي پسې لمونځ کول جائز دي؟

جواب: د قادیاني نکاح يو مسلمان سره نه کيږي

کومو خلکو ته چې معلومه وه چې هلك قادیاني دی او هغوی د قادیانانو د عقيدې نه هم خبر وو، نو دهغوی ایمان لاړو، هغوی دې دخپل ایمان اودخپلو نکاحونو تجدید وکړي[1] امام صاحب بې خبره و، له دې وجې نه هغه معذور و، بیا چې هرکله امام صاحب ته معلومه شوه، نو دوی ته پکار و چې اعلان يې کړي وای، چې هلك قادیاني دی، له دې وجې نه نکاح ونه شوه، خوکېدای شي هغه ته په دې اطلاع باندې اطمینان شوی نه وي او که اطمینان يې شوی وي چې دا هلك واقعي قادیاني دی او ددې باوجود چوپ اوسېدلی وي، نو ګناهګار شو. ترڅو چې امام صاحب د خپل موقف اظهار کړی نه وي، يا يې د خپلې غلطۍ نه توبه کړې نه وي، نو ده پسې دې لمونځ نه کيږي.

د قاتل په اقتداء کې لمونځ

سوال: په قاتل پسې لمونځ کول که هغه قیدي (بندي) وي يا ازاد لمونځ کول جائز دي اوكه نه؟ ځکه چې دلته اکثر قاتلان خلک لمونځ ورکوي؟

جواب: په قاتل پسې لمونځ جائز دی د رسول الله ﷺ ارشاد دی: **صلوا خلف كل بر و فاجر**[2] يعنې په هرنیک او بدپسې لمونځ کوئ که قاتل د خپلې ګناه نه توبه وکړه. نو په هغه پسې لمونځ پرته د کراهت نه جائز دی. که نه مکروه تحریمي دی.[3]

په دروغژن او کنځل کونکي امام پسې لمونځ کول

سوال: په کومه کمپنۍ کې چې موږ کار کوو، په هغه جومات کې د يو پيش امام مستقل بندوبست نشته يو صاحب دی کوم چې د ماسپښین لمونځ اکثر ورکوي. زه هغه د نژدې نه پيژنم دروغ وايي په لږه شان خبره باندې خفه کيدو سره ډير غلطې کنځلې کوي، تاسو ته دومره درخواست دی چې ایا په دې سړي پسې لمونځ کول جائز دي؟ کوم چې غیبت کوي کنځلې کوي او دروغ وايي.

---

[1] لان الرضاء بالكفر كفر. (شرح فقه اكبر ص: ۴۹). ما يكون كفراً اتفاقا يبطل العمل والنكاح.....وما فيه خلاف يؤمر بالاستغفار والتوبة وتجديد النكاح. (الدر المختار مع الرد ج: ۴ ص: ۲۴۷، مطلب جملة من لا يقتل اذا ارتد).

[2] بيهقي ج: ۴ ص: ۱۹).

[3] ويكره تقديم.....الفاسق لانه لا يهتم بامر دينه. (الجوهرة النيرة ج: ۱ ص: ۵۸).

جواب: په داسې امام پسې لمونځ مکروه دی[۱] خو د خاتمه کولو نه غوره دی[۲].

د سينما كتونكي امامت

سوال: کوم سړی چې سينما ته تللو سره فلم ګوري په ټي وي باندې ګډا ګانې هم ګوري په ريډيو او ټيپ ريکارډ باندې ګانې او موسيقي هم اوري او په جومات کې امامت هم کوي په هغه پسې لمونځ جائز دی اوکه ناجائز؟

جواب: په داسې سړي پسې لمونځ مکروه تحريمي دی، داسې سړی دې امام نه ټاکل کيږي.[۳]

ټي وي كتونكي او ګانې اوريدونكي پسې لمونځ كول

سوال: کوم مولوي، قاضي يا د جومات امام چې د ټي وي او ګانې اوريدلو شوقي وي په داسې سړي پسې لمونځ کول صحيح دي اوکه نه؟

جواب: کوم سړی چې ټي وي ګوري او ګانې اوري هغه فاسق دی، هغه دې له امامت نه ليرې کړل شي، په هغه پسې لمونځ کول مکروه تحريمي دي.[۴]

حاجي، لمونځ كونكي ټي وي كتونكي پسې لمونځ كول

سوال: يو سړی حاجي، لمونځ کونکی، ږيره وره ونکی، ټي وي، فلم، ګانې اوداسې نور... هرڅه کوي او بياد امامت له پاره هم تيار شي، نو ايا ده پسې لمونځ کيږي؟

جواب: جائز نه دی.[۵]

د فلم كتونكي امامت

سوال: يو قاري صاحب چې رمضان کې تراويح هم کوي او د امام صاحب په نه شتون کې امامت هم کوي او سينما ګهر کې فلم هم ګوري، ايا داسې سړي پسې لمونځ جائز دی؟ ايا زمونږ

۱]عن عبدالله بن مسعود رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : سباب المسلم فسوق وقتاله كفر. متفق عليه.(مشكوة ص: ٤١١)۔

۲] ولو صلى خلف مبتدع او فاسق فهو محرز ثواب الجماعة لكن لا ينال مثل ما ينال خلف تقى، كذا فى الخلاصة. (عالمگيرى ج:۱ ص: ٨٤)۔

۳] ويكره امامة فاسق من الفسق وهو الخروج عن الاستقامة ولعل المراد من يرتكب الكبائر كشارب الخمر والزانى وآكل الربوا ونحو ذالک......وفى الشامية: واما الفاسق فقد عللوا كراهة تقديمة بانه لا يهتمم لامر دينه وبان فى تقديمة للامامة تعظيمة وقد وجب عليهم اهانته شرعًا. (ردالمحتار مع الدر المختار ج:۱ ص: ٥٥٩، ٥٦٠)۔

٤] ايضا)۔

٥] ويكره تقديم ......الفاسق لانه لا يهتم لامر دينه.(فتح القدير ج:۱ ص: ٢٤٧). ايضا حواله بالا)۔

لمونځ کیږي؟

جواب: ده پسې لمونځ خو په هر حال کیږي، خو هر کله چې ددې خبرې معلومات دی چې ددې حافظ صاحب یا ددې امام صاحب کردار داسې دی، نو دده امام جوړول مکروه دي او ددې حافظ صاحب له پاره هم امام جوړیدل مکروه دي، خو که جوړ شو، نو لمونځ به وشي [۱]

د ټي وي کتونکي او کنځل کوونکي سړي امامت

سوال: کوم امام چې اکثر ټي وي ګوري او فحش او خراب قسم کنځل هم کوي. نو داسې امام پسې لمونځ کیږي او که نه؟

جواب: ده پسې لمونځ کول مکروه دي.[۲]

دداسې امام په اقتدا کې لمونځ کول چې د جومات په چت باندې اوسیږي او ټي وي ګوري

سوال: زموږ دعلاقې د جامع جومات امام چې د ډیر وخت نه د جومات په چت باندې اوسیږي، یعنې د جومات په حدودو کې اوسیږي، هغه کره ټي وي هم دی، چې دومره زور سره چلیږي چې د هغه د اواز نه په لمانځه کې خلل واقع کیږي او امام صاحب د ماسخوتن یوازې فرض وکړي او پورته ځان رسوي چې ډرامه یا خبرنامه وګوري، نو مسئله دا ده چې داسې امام پسې لمونځ کول جائز دي او که نه؟ او د جومات په حدودو کې ټي وي کتل او چلول جائز دي؟ او که ناجائز دي، نو دداسې امام څه انتظام وکړل شي؟ وویستل شي یا ورته سزا ورکړل شي؟

جواب: ټي وي کتل او هغه هم د جومات په چت باندې لویه ګناه او ډیرزیات غلط کار دی، داسې سړی ددې لائق نه دی چې امام وساتل شي، دده په اقتدا کې لمونځ کول مکروه تحریمي دي.[۳]

د شراب څښونکي پسې اقتداء او د جمعې ترک کول

سوال: ما یو سړی په شراب څښلو باندې پخپله لیدلی دی او یو ځل مې هغه د جمعې لمونځ ورکونکی اتفاقي طور سره ولید، په دې صورت کې په هغه پسې د جمعې لمونځ ادا کړم یا ځانته یې وکړم؟ د جمعې د لمانځه څه حیثیت دی واجب دی او که سنت؟

جواب: داسې سړی که توبه ونه باسي، نو فاسق دی په هغه پسې لمونځ کول مکروه دي[۴]

---

[۱] ویکره تقدیم ......الفاسق لانه لا یهتم لامر دینه.(فتح القدیر ج:۱ ص: ۲۴۷). ایضا حواله بالا.

[۲] ویکره تقدیم.....الفاسق.....الخ.(فتح القدیر ج:۱ ص: ۲۴۷) ایضا حواله صفحه گزشته.

[۳] ایضا.

[۴] ویکره امامة عبد واعرابي وفاسق. تنویر.(قوله فاسق) وهو الخروج..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه.

خو د ځانته کولو نه غوره دي.[۱] په جمعې سره لمونځ کول واجب دي[۲]. که اتفاقا جمعه تيره شي،نوخير ده.خو د جمعې د ترک کولو عادت جوړول ګناه کبيره ده[۳].رسول الله ﷺ په دې وعيدونه فرمايلي دي او دې ته يې د منافقانو علامه ويلې ده[۴].علامه حلبي د منيه په شرح کې(ص ۵۰۹)کې فرمايي ددې احکام په وجوب باندې دلالت کوي.کوم سړی چې پرته له عذر نه جمعه پريږدي هغه د سزا لائق دی او د هغه شهادت مردوددی او که د هغه ګاونډيان په دې چپ شي. نو هغوی هم ګناه ګار دي[۵]

رشوت خور امام جوړول صحيح نه دي

سوال: که د جومات يو امام رشوت اخلي. نو د هغه په اقتداء کې لمونځ کول جائز دي؟

جواب: رشوت اخستل کبيره ګناه ده[۶]ددې مرتکب فاسق دی اودفاسق امامت مکروه تحريمي دی.[۷]

د سود خور په اقتداء کې لمونځ

سوال: زيد له بينک نه له ملګري سره د سوسائټي والو سره په سود باندې پيسې واخيستلې،

...بقيه د تيرمخ].. عن الاستقامة، ولعل المراد به من يرتكب الكبائر كشارب الخمر. (شامى، كتاب الصلاة، باب الامامة ج:۱ ص: ۵۵۹، طبع ايچ ايم سعيد)_

[۱] فان امكن الصلاة خلف غيرهم فهو افضل ، والا فالاقتداء اولى من الانفراد .(شامى ، كتاب الصلاة ، باب الامامة ج:۱ ص: ۵۵۹، طبع ايچ ايم سعيد)_

[۲] الجماعة سنة مؤكدة للرجال، وقيل: واجبة ، وعليه العامة ، فتسن او تجب.(درمختار ج:۱ ص: ۵۵۲، ۵۵۴، كتاب الصلاة ، كتاب الامامة)_

[۳] وعند الخراسانيين انما ياثم اذا اعتاده كما فى القنية .(شامى ، كتاب الصلاة ، باب الامامة، ج:۱ ص: ۵۵۴، طبع ايچ ايم سعيد)_

[۴] عن عبدالله بن مسعود قال: لقد رايتنا وما يتخلف عن الصلوة الا منافق قد علم نفاقه او مريض ان كان المريض ليمشى بين رجلين حتى ياتى الصلاة وقال ان رسول الله صلى الله عليه وسلم علمنا سنن الهدى وان من سنن الهدى الصلاة فى المسجد الذى يؤذن فيه.(مشكوة، باب الجماعة وفضلها ص: ۹۶ ، طبع قديمى)_

[۵] وكذا الاحكام تدل على الوجوب من ان تاركها من غير عذر يعزر وترد شهادته وياثم الجيران بالسكوت عنه. (حلبى كبير ص: ۵۰۹ ،طبع سهيل اكيدمى)_

[۶] الكبير الرابعة والخامسة والسادسة.......والعشرون بعد الاربع ماة: آخذ الرشوة ولو بحق واعطائها بباطل والسعى فيها بين الراشى والمرتشى.......قال تعالى: ولا تاكلوا اموالكم بينكم بالباطل وتدلوا بها الى الحكام لتاكلوا فريقا من اموال الناس وانتم تعلمون......واخرج ابو داود والترمذى........لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم الراشى والمرتشى.......لعنة الله على الراشى والمرتشى.....والاحاديث التى ذكرتها صريحة فى اكثر ذالك لما فيها من الوعيدالشديد واللعنة للراشى والمرتشى وللسفير بينهما. (الزواجر ج:۲ ص: ۱۸۸، ۱۸۹)

[۷] (ويكره امامة فاسق) من الفسق وهو الخروج عن الاستقامة ولعل المراد من يرتكب الكبائر كشارب الخمر والزنى وآكل الربوا ونحو ذالك.(درمختار ج:۱ ص: ۵۵۹)_

زید وخت په وخت د لمانځه فرائض هم ادا کوي. زید مخکې دا نه و ويلي چې زه په سود کې اخته شوی یم. کله چې د جومات والاوو نه ددې معلومات وشو چې زید هم په سود قرض اخیستی دی. نو د جومات والاوو د زید له پاره فتوا راوغوښتله دا فتوا د زید خلاف لاړه کله چې دا فتوا وکتل شوه. نو زید وويل ما يو میاشت مخکې توبه کړې ده. زید خو خپله وايي خو څوک گواه نشته او نه يې د چا مخکې توبه کړې ده. چا ته وايي چې ما ټولې پیسې ادا کړې دي چا ته وايي چې دوه دوه نيم زره روپۍ پاتې دي او سره له دې چې اوود اته زره روپۍ د زید په ذمه پاتې دي چې د هغه سود ادا کوي دروغ ویل هم کبیره گناه ده

د سوسائټي والا د زید ملگرو ته ویلي دي چې زید په سود باندې د قرضه ورکونکو ډایریکټر دی، د ډایریکټر په حیثیت زید هم خپل ملگري قرض اخیستلو ته تیار کړل او د هغوی گواه جوړ شو، بینک والو ته يې گارنټي ورکړه چې که دیې خلکو قرض ادا نه کړ، نو زه به يې ادا کوم، په حدیث شریف کې راغي چې سود اخیستونکي، ورکونکي، لیکونکي، گواه جوړیدونکي به ټول یوډول شمیرل کیږي. ایا د دوی له پاره یو حکم دی یا بیل بیل؟ په دې صورت کې په زید پسې فرض یا تراویح پرته د کراهت نه جائز دي؟ ایا زید د امامت فرائض ادا کولی شي؟ شرعي طور سره چې کوم حکم وي هغه دې بیان کړل شي مهرباني به وي.

جواب: زید که راروان وخت کې د سودي کاروبار نه توبه کوي او په خپل تیر کار باندې پښیمانه وي، نو په هغه پسې لمونځ جائز دی او که هغه د خپلې غلطۍ اقرار کولو سره د راروان وخت له پاره د منع کېدو عهد نه کوي، نو په هغه پسې دې لمونځ نه کیږي.[1]

د داسې امام حکم چې د لمانځه د ټاکل شویو وختونو خیال نه ساتي

سوال: امام صاحب ټول مقتدیان ذهني طور باندې پریشان کړي دي، وجه دا ده چې د لمانځه له پاره کوم وخت وټاکل شي. هغه د مولانا صاحب د حکم مطابق وي، خو مولانا صاحب په خپله د هغه پابندي نه کوي، د جومات په ساعت کې که جمعې ته څلور پنځه دقیقې پاتې وي. نو لمونځ کونکي نفل شروع کړي، خوځنگه چې خلک نیت وتړي او لمونځ شروع کړي. نو مولانا صاحب جمعه ته ودروي، ددې خبرې له وجې نه څوځله داسې هم شوي دي چې د جمعې وخت پوره وي او مولانا صاحب چاسره په خبرو کې مشغول وي، نو د اصل وخت نه څلور پنځه دقیقه واوړي، که څوك مولانا صاحب د وخت یاددهاني وکړي، نو هغه بې عزته کوي او وايي چې څوك لمونځ کوي. نو بل جومات ته دې لاړ شي، په خاصه توگه د جمعې په ورځ خو د جمعې لمونځ کله هم په خپل ټاکلي وخت باندې نه کوي، وخت دوه بجې مقرر دی، خوهمیشه يې د دوه نیمو نه وروسته کوي، زیات تر لمونځ گزار مزدوران وي، هغوی ته دخپلې ډیوټۍ هم غم وي، ستاسو نه د پوښتنې کولو مقصد دادی چې مقتدیانو سره د امام صاحب داسې رویه

[1] وکذا(اي یکره) الاقتداء بمن کان معروفاً باکل الربا والفسق(فتاوی قاضیخان علی عالمگیری ج:۱ص: ۹۱)

ساتل او دوی ته ذهني تکلیف ورکول کوم حد پورې صحیح دي؟

جواب: امام ته پکار دي چې د مقتدیانو رعایت ساتي یا خو د لمانځه وخت نه ټاکي یادې په ټاکلي وخت باندې لمونځ کوي. کله که د څه ضرورت له وجې نه دوه څلور دقیقې زیاتې شي، نو جدا خبره ده او دومره رعایت مقتدیانو ته هم پکار دی چې امام ته یې باید ورکړي

زور سره مصلی (جای نماز) باندې د دریدو نکي سړي امامت

سوال: کوم امام چې اول د امامت نه انکار وکړي او ووایي چې ما د امامت له پاره مه رابلئ او بیا څه موده وروسته زور سره په مصلی (جای نماز) باندې کیني او وایي چې امامت به زه کوم. ده پسې لمونځ کول جائز دي او که نه؟

جواب: دی دې امام نه ساتل کیږي، دده په ځای بل څوك امام وساتئ

غسل نه کونکی امام که په هیره باندې جمعه وکړي نو اوس به څه کوي؟

سوال: امام صاحب لمونځ وکړ، بیا معلومه شوه چې امام صاحب غسل نه و کړی، حالانکې غسل کول پرې واجب و، (د احتلام وغیره له وجې نه)، نو کومو خلکو چې لمونځ کړی دی. هغوی ټولو ته اطلاع ورکول ضروري دي؟ که ده بل ځای چېرته جمعه کړي وي اوس هغوی ته اطلاع ورکولی نه شي، یا یې کلي کې لمونځ ورکړی وي، خواوس ورته پته نه لګیږي چې کومو کومو خلکو ده پسې لمونځ کړی دی او ددې واقعې دوه درې ورځې هم تیرې شوې وي، نو ددې له پاره څه وکړل شي؟

جواب: په کوم جوماتو کې چې یې لمونځ کړی دی، نو په هغه کې ددې اعلان کول ضروري دي چې فلانی ورځ په لمانځه کې غلطي شوې وه، له دې وجې نه کومو حضراتو چې جمعې سره دا لمونځ کړی وي، نو هغوی دې دا لمونځ په دویم ځل وکړي.[1]

ایا امام د سنت موکدوله کولو پرته لمونځ ورکولی شي؟

سوال: ځینې وخت کې امام صاحب ناوخته راشي او د جمعې وخت شي، کله چې هغه ته د جمعې وویل شي، نو اول سنت ادا کوي او بیا امامت کوي ایا د امام له پاره ضروري ده چې که وخت شوی وي، نو هم هغه به سنت ضرور ادا کوي؟ ایا له هغه وروسته سنت نه شي ادا کولی؟ ددې دواړو مسائلو د جواب سره دې دا مسئله یاد وي چې موږ په کارخانه کې کار کوو له دې وجې د ډیوټي د وخت خیال ساتل هم پکار وي.

---

[1] في الدر المختار: واذا ظهر حدث امامه وكذا كل مفسد في راى مقتد بطلت فيلزم اعادتها لتضمنها صلاة المؤتم صحة وفسادا كما يلزم الامام اخبار القوم اذا امهم وهو محدث او جنب او فاقد شرط او ركن.(الدر المختار مع الرد ج:۱ ص: ۵۹۱).

جواب: که امام سنت نه وي کړي. نو هم جمعه ورکولی شي. امام صاحب ته پکار دي چې د سنتو مخکې نه د فراغت اهتمام کوي او که کله فارغ نه شي. نو مقتدیانوته پکار دي چې امام ته د سنتو موقع ورکړي، خو که د کارکنانو د مشغولتیا له وجې نه وخت کم وي. نو امام دې له فرضو نه وروسته سنت وکړي.[۱]

د اقامت په وخت کې امام خلک په صف کې برابرولی شي

سوال: موږ سره په جومات کې چې کله له لمانځه نه مخکې اقامت ویل کیږي. نو امام صاحب لمونځ کونکو ته وايي چې تاسو هلته ودریږئ تاسو دلته ودریږئ. امام صاحب ته په دې ځای کې د څه حکم دی؟ ایا امام صاحب ته چپ اوسیدل پکار دي یا لمونځ کونکو ته هدایت ورکول جائز دي؟

جواب: که لمونځ کونکي مخکې وروسته وي یا په صف کې خالي ځای وي. نو امام ته لارښونه کول پکار دي.[۲]

د امام او مقتدي په لمانځه کې فرق

سوال: د مقتدي او د امام په لمانځه کې څه خاص فرق دی؟ هغه کوم کوم عبادتونه دي کوم چې انسان ځانته کوي او که امام جوړ شي، نو نه دې کوي؟

جواب: ځانته لمونځ او د امام په لمانځه کې خو هیڅ فرق نشته، خو مقتدي به په امام پسې قرات نهکوي، باقي ټول ارکان او دعا ګانې به کوي.[۳]

ایا امام به د مقتدیانو نیت کوي؟

سوال: مقتدیان حضرات د جمعې په لمانځه کې وايي چې په دې حاضر امام پسې.خو امام صاحب چې کله په مصلی باندې دریږي، نو هغه ته هم دا ویل پکار دي چې مخکې ددې مقتدیانو نه، په دې باره کې تفصیل سره خبر راکړئ.

جواب: په ژبې سره د ویناضرورت، خو مقتدیانو ته هم نشته[۴]یوازې دا نیت کول کافي

۱] كفاية المفتي ج:۳ ص: ۱۲۵، خير الفتاوى ج:۲ ص: ۳۳۱)۔

۲] وينبغي للقوم اذا قاموا الى الصلوة ان يتراصوا ويسدد الخلل ويسوو بين مناكبهم في الصفوف ولا باس ان يامرهم الامام بذلك.(البحر الرائق ج:۱ ص: ۳۷۵، عالمگیری ج:۱ ص: ۸۹)۔

۳] عن عبادة بن الصامت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: لا صلوة لمن لم يقرا بفاتحة الكتاب فصاعداً، قال سفيان هذا لمن يصلي وحده.(ابوداود ص: ۱۱۹، مسلم ص: ۱۶۹). فاما المقتدى فلا قراءة عليه عندنا.......الخ. (البدائع الصنائع ج:۱ ص: ۱۱۰)۔

٤]اما اصلها ان يقصد بقلبها فان قصد بقلبه وذكر بلسانه كان افضل....الخ.(قاضي خان ج:۱ ص: ۳۹)۔

دي چې زه خاتته لمونځ نه کوم د امام سره کوم[۱] امام نه هم دا نیت کول پکار دي چې زه د نورو امامت کوم، خو که هغه نیت ونه کړي، نو بیا هم اقتداء صحیح ده [۲]

د ورو(ارام) اواز لرونکي امام اقتداء

سوال: ایا موږ ته په داسې امام پسې اقتداء کول پکار دي چې د هغه اواز موږ ته رارسیږي. خو په دې نه پوهیږو چې هغه څه لولي؟

جواب: دامام اواز که رسیږي یا نه رسیږي، اقتداء صحیح ده او په ثواب کې هم څه کمی نه راځي [۳]

د ترتیب خلاف کونکي امام پسې لمونځ کول

سوال: ایا په لمانځه کې قرآن په ترتیب سره لوستل پکار دي؟ که داسې ضروري وي. نو داسې امام چې ددې شي پابندي نه کوي، نو ایا په هغه پسې لمونځ جائز دی. چې هغه ته ددې خبرې پته هم وي؟

جواب: قرآن کریم د ترتیب خلاف لوستل مکروه دي، کله چې قصدا داسې وکړل شي. خو که په هیره داسې وشي، نو مکروه نه دي، څومره چې زما خیال دی. امام ته قصدا د ترتیب خلاف نه دي کول پکار، په هیره داسې کېدای شي له دې وجې لمونځ جائز دی.[۴]

دومره اوږد لمونځ دې نه ورکوي چې مقتدیان تنګ شي

سوال: زموږ په علاقه کې امام صاحب په عامو لمونځونو کې دومره اوږد قرات کوي چې ځینې وخت کې بوډا ګان لمونځ کونکي راوغورځیږي. ځینې نور مقتدیان په مینځ کې کیني رکوع ګانې او سجدې دومره اوږدې وي چې ځینې مقتدیان شل دیرش ځله تسبیحات لولي، په تشهد او قعدې کې دومره وخت لګوي ،چې ګمان کیږي امام صاحب ویده شوی دی. یاالله مه کړه......تاسو مهرباني وکړئ او د قرآن کریم او احادیثو په رڼا کې دا بیان کړئ:

۱ چې د امامت په باره کې څه احکام دي؟

۱]ولو كان مقتدياً ينوى ما ينوى المنفرد وينوى الاقتداء ايضا لان الاقتداء لا يجوز بدون النية...... الخ. (عالمگيرى ج:۱ ص: ٦٦)_

۲] والامام ينوى ما ينوى المنفرد ولا يحتاج الى نية الامامة......الخ.(عالمگيرى ج:۱ ص: ٦٦)_

۳] والحائل لا يمنع الاقتداء ان لم يشتبه حال امامه بسماع او روية ولو من باب مشبک يمنع الوصول فى الاصح. وفى الشامية: قوله بسماع اى من الامام او المكبر تتارخانية . قوله او روية ينبغى ان تكون الروية كالسماع ، لا فرق فيها بين ان يرى انتقالات الامام او احد المقتدين.(فتاوى شامى ج:۱ ص: ۵۸٦)_

٤] يجب الترتيب فى سور القرآن فلو قرا منكوسا اثم لكن لا يلزمه سجود السهو.....الخ.(درمختار مع الشامى ج:۱ ص: ٤۵۷)_

۲ ایا د رکوع او سجدې تسبیحات د اوو نه زیات خله او په تشهد او قعده کې چې وخت بچت شي، نو نورې دعا ګانې لوستلی شي؟

جواب: ستاسو امام صحیح نه کوي، امام ته پکار دي چې په لمانځه کې د مقتدیانو رعایت وساتي او دومره اوږد دې نه کوي چې خلک تنګ شي.په حدیث شریف کې دي چې کوم سړی امام وي هغه دې مختصر لمونځ ورکوي، ځکه چې په مقتدیانو کې به څوک کمزوري وي،څوک به بیمار وي.څوک به حاجتمند وي[۱]په یو بل حدیث کې حکم دی چې په جمعه کې چې د ټولو نه کمزوری سړی وي د هغه رعایت کولو سره دې لمونځ وکړل شي[۲]

امام ته پکار دي چې په لمانځه کې مناسب مقدار کې تلاوت کوي

سوال: زموږ د جومات امام صاحب پنځه وخته لمانځه کې د قرآن شریف ختم کوي. امام صاحب د ماسخوتن او د سهار په لمونځونو کې په خاصه توګه د سهار په لمانځه کې کم و بیش د تراویحو په شان تلاوت کوي،په مقتدیانو کې بیماران هم وي.کمزوري او بوډاګان هم وي، اوس یې د سهار په لمانځه کې دومره وږد تلاوت وکړ چې یو بزرګ سړی چې کافي کمزوری دی او په ولاړه باندې لمونځ جمعې سره ادا کوي.هغه کیناست. زه څه عالم دین نه یم. خواورو چې نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې کله په تاسو کې څوك د خلکو امام جوړ شي. نو پکار ده چې معمولي (مختصر) لمونځ کوي(یعني اوږدوالی نه کوي)،ځکه چې په مقتدیانو کې بیماران هم وي او کمزوري هم وي.بوډاګان هم وي(چې د هغوی له پاره د لمانځه اوږدوالی د تکلیف سبب ګرځېدای شي)او کله چې په تاسو کې څوك یواځې لمونځ کوي. نو څومره چې خوښه وي اوږد لمونځ دې کوي.

جواب: تاسو چې د کوم حدیث شریف حواله ورکړې ده. نو دا صحیح ده[۳]امام صاحب که په لمانځه کې قرآن پاك ختموي، نو بیا هم مختصر قرات کولی شي.چې هغه سره کمزوري کسانو باندې بوجهـ نه وي ، په هرحال ستاسو امام صاحب دې‌ یا خو په لمانځه کې قرآن پاك نه ختموي یا دې په مناسب مقدار کې تلاوت او قرات کوي.

۱]عن ابی هریرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم:اذا صلی احدکم للناس فلیخفف فان فیهم السقیم والضعیف والکبیر، واذا صلی احدکم لنفسه فلیطول ماشاء .متفق علیه.(مشکوة ص: ۱۰۱)ـ

۲] عن علی ان معاذا صلی بقومه الفجر فقرا سورة البقرة وخلفه رجل اعرابی معه ناضح لهفقال النبی صلی الله علیه وسلم : صل بهم صلاة اضعفهم ، فان فیهم الصغیر والکبیر وذا الحاجة لا تکن فتانا (کنزالعمال ج:۸ ص: ۲۷۰، ایجاز الصلوة ،هدایة ج:۱ ص: ۱۲۲، باب الامامة)ـ

۳]عن ابی هریرة ان النبی صلی الله علیه وسلم قال: اذا ام احدکم الناس فلیخفف ، فان فیهم الصغیر والکبیر والضعیف والمریض ، فاذا صلی وحده فلیصل کیف شاء . وفی روایة: فان فی الناس الضعیف والسقیم وذا الحاجة .(صحیح مسلم ج:۱ ص: ۱۸۸، باب امر الائمة بتخفیف الصلوة).

په لمانځه کې اوږد قرات ولې کيږي؟ سره له دې چې لمونځ کونکي ستړي وي

سوال: زما د بيکاره رايې مطابق د نوي نسل د دين نه د بې رغبتۍ يو وجه دا هم ده چې په جوماتونو کې امامان حضرات اوږد قرات کوي، عيسايان په هفته کې يو ورځ عبادت کوي .لهذا پادريان د ټولې هفتې کمي پوره کوي، نو له دې وجې نه په انګريزي کې د پادريانو متعلق په سوونو لطيفې مشهورې دي. زموږ په مذهب کې الله پاک ته حاضري ورځ کې پنځه خله ده. بلکې يو لحاظ سره د مؤمن ټول ژوند عبادت دی.لهذا د جومات عبادت(خصوصاً نن سبا خطرناك دور کې)چې څومره مختصر وي، نو خلك به هغومره زيات رغبت کوي.په جمعه کې اکثر ليدل کيږي چې امام صاحب په مصلی باندې دپنکې لاندې يخ ځای کې ولاړ وي او بهر لمونځ کونکي په خولو کې ډوب ولاړ وي،خو دقراءت د ختميدو نوم نه اخلي. رمضان المبارك کې د ماسخوتن په لمانځه کې ددې خبرې خيال نه ساتل کيږي چې لمونځ کونکي به اوس د تراويحو مشقت هم برداشت کوي.دغه شان په وترو کې ددې خبرې خيال نه ساتل کيږي چې خلك په تراويحو کې ستړي شوي وي.

جواب: د نبي کريمﷺ ارشاد مبارك دی چې په تاسو کې څوك امام وي، نو هغه دې مختصر لمونځ کوي، ځکه چې په لمونځ کونکو کې به څوك بيمار وي،څوك به کمزوري وي او څوك به ضرورتمند وي.[۱]

ډير لوړ اواز سره تلاوت کول څنګه دي؟

سوال: زموږ د جومات قاري صاحب لمانځه کې قرآن مجيد مختلف طريقو سره لولي،کله نعتيه انداز کې،کله ورو اواز سره او د زيات قرآن کيفيت دادی چې هغه قرآن پاك ډير لوړ اواز سره لولي.سره له دې چې په جومات کې يوڅو کسان وي،په دې خبره باندې ټولو لمونځ کونکو ته اعتراض دی چې په دومره تيز اواز سره او طرزونو بدلولو سره ولې لولي؟که څوك اعتراض وکړي، نو وايي چې زه يې صحيح لولم.

جواب: د قاري صاحب مقصد لمونځ کونکو ته اورول دي ،اواز دومره لوړول پکار دي څومره چې لمونځ کونکي يې واوري.له دې نه زيات اواز لوړول بې ضرورته دي[۲]. **والله اعلم**

---

[۱] عن ابي هريرة رضي الله عنه يقول: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : اذا صلى احدكم للناس فليخفف، فان في الناس الضعيف والسقيم وذا الحاجة .رواه مسلم.(مسلم ج:۱ ص: ۱۸۸، طبع دهلى).

[۲] وفى الدرر: ويجهر الامام وجوبًا بحسب الجماعة فان زاد عليه اساء. وفى الشرح : قوله فان زاد عليه اساء وفى الزاهدى عن ابي جعفر: لو زاد على الحاجة فهو افضل الا اذا اجهد نفسه او آذى غيره، قهستانى.(الدر المختار مع الرد المحتار ج:۱ ص: ۵۳۲، فصل فى القراءة).

دریم صف ته د اواز نه رسو نکي سړي امام تا کل

سوال: که د امام اواز دومره کم وي چې دریم صف والا مقتدیان تکبیر نه اوري. نو ایا ده له پاره مکبر مقررول پکار دي؟ دد ې ذمه داري نوعیت په دین کې بیان کړئ

جواب: که د امام تکبیر مقتدیانو ته نه رسیږي. نو وروسته هریو مقتدي ته اختیار دی چې په هغوی کې یو کس لوړ اواز سره تکبیر ولولي [۱]

په فرائضو کې امام ته فتح (لقمه) ورکول

سوال: ایا د تراویح د لمانځه نه پرته په نور لمونځونو کې مثلا سهار، ماښام یا ماسخوتن کې فتحه ورکول جائز دي او که نه؟ که امام فتحه قبلوي. نو ایا لمونځ فاسدیږي؟ او ایا په دې سلسله کې په علماء کرامو کې څه اختلاف شته؟

جواب: که امام قرات غلط لوستلی وي، نو بیا هغه ته فتحه ورکول ضروري دي چې په دویم ځل یې صحیح ولولي او که امام په قدر د ضرورت قرات کړی وي او له هغه نه وروسته په قرات کې بند شي، نو هغه ته پکار دي چې رکوع وکړي، مقتدیان دې په فتحه ورکولو نه مجبوروي، خو که یو مقتدي فتحه ورکړه، نو بیا هم لمونځ نه فاسدیږي [۲]

د امام صاحب هیره همیشه د مقتدي د غلط اودس له وجې نه نه وي

سوال: د ماښام د جمعې په دویم رکعت کې امام د التحیات نه وروسته دریدل هیر کړل. په فتحه ورکولو سره پاڅېده او د سجده سهوه کولو سره یې خپل لمونځ پوره کړ. د لمانځه نه وروسته امام صاحب وفرمایل چې په تاسو کې د چا اودس صحیح نه دی په له دې وجه دا غلطي وشوه او رسول الله ﷺ هم فرمایلي دي. تاسو نه پوښتنه داده چې دا خبره صحیح ده؟ ځکه چې هغه وخت په جمعه کې د باران په وجه موږ یوازې پنځه لمونځ کونکي و. د امام صاحب دې خبرې موږ په شک کې واچولو. ما د یو بل صاحب نه دا خبره هم اوریدلې ده چې کله په جمعه کې د امام صاحب نه څه غلطي وشي. نو هغه وخت خضر علیه السلام جومات ته تشریف راوړي او د انسانو په شکل کې لمونځ ګزارو سره مصافحه کوي

جواب: دا وینا خو ګرانه ده چې د امام صاحب نه کله هم هیره وشي، نو د هغه سبب همیشه هم دا وي چې په مقتدیانو کې به د چا اودس صحیح نه وي، خو دا وینا صحیح ده چې د نورو

---

[۱] انه علیه الصلاة والسلام کان اماما وابوبکر مبلغا للناس تکبیره وبه استدل علی جواز رفع المؤذنین اصواتهم فی الجمعة والعیدین وغیرهما کما فی المجتبی.(البحر الرائق:ج:۱ ص: ۳۸۶ باب الامامة).

[۲] وان فتح علی امامه لم تفسد......واما اذا قرا او تحول ففتح علیه تفسد صلاة الفاتح ، والصحیح انها لا تفسد صلاة الفاتح بکل حال......ولا ینبغی للامام ان یلجئهم الی الفتح، لانه یلجئهم الی القراءة خلفه وانه مکروه بل یرکع ان قرا قدر ما تجوز به الصلاة والا ینتقل الی آیة اخری......الخ.(عالمگیریة ج:۱ ص: ۹۹)۔

اسبابو په شان دا سبب هم کېدلی سي. ستاسو امام صاحب چې د کوم حدیث حواله ورکړي ده هغه په سنن نسايي (ج ۱ ص ۱۵۱) کې دي[1]. چې د هغې مفهوم دادی چې یو خل رسول الله ﷺ د سهار په لمانځه کې د سورت روم قرات وکړ. د قرات په دوران کې په هغه ګډوډي راغله. د لمانځه د فراغت نه وروسته یې وفرمایل د هغه خلکو څه حال دی کوم چې صحیح اودس نه کوي. هم دا خلک دي د چا په وجه چې زموږ په قرات کې ګډ وډي راځي. په هر حال د امام صاحب د هیرې سبب کله د مقتدیانو دا کوتاهي هم کېدلی شي او کله خپله د امام کوتاهي. بلکې همدا غالبه ده

د خضر علیه السلام د تشریف راوړلو او لمونځ کونکو سره د مصافحې خبره ما چېرته نه ده اوریدلې او نه مې لوستلې ده.

امام د خپل بچي د ژړا له وجې د لمونځ ماتول

سوال: زموږ د محلې په نژدې جومات کې چې کوم امام مقرر دی. یو ورځ د ماسخوتن د لمانځه په اخري رکعت کې امام صاحب سجدې ته لاړو. نو هغه د جومات سره نژدې د خپل کور نه د خپل ماشوم د ژړا اواز راغی. دا لمونځ په انګړ کې ادا کیده. د جومات د انګړ نه د امام صاحب کور ته یو دروازه ده. امام صاحب په سجده کې لمونځ پریښودو سره خپل کور ته لاړ. مقتدیان تر ډیر وخته پورې په سجده کې وو. نو په هغوی کې یو مقتدي پورته شو. ویې کتل چې امام صاحب غائب دی. هم دغه شان نورو مقتدیانو هم لمونځ مات کړ. چې کله مقتدیانو د امام صاحب نه پوښتنه وکړه. نو هغه وویل چې ما د خپل بچي اواز واوریده ما دا اوګڼله چې څوک هغه تنبتوي حال دا چې د امام صاحب ښځه په کور کې وه. مقتدیانو لمونځ مات کړ. دا بیان وکړئ چې په دې صورت کې هغوی ته څه کول پکار وو. په دویم ځل د جمعې سره لمونځ کول پکار و؟ اوس څه ورځې مخکې امام صاحب د امامت دوران کې قرات کولو کې هیره وکړه. یو مقتدي د هغه نه ددې باره کې پوښتنه وکړ. نو هغه د مسئلې د بیان په ځای دا وویل چې په دې کې زما هیڅ قصور نشته. یو مقتدي به اودس صحیح نه وي کړی. تاسو بیان کړئ چې داسې عملونه کونکي امام پسې لمونځ جائز دی او که ناجائز؟

جواب: د ماشوم د ژړا په اوریدلو باندې د امام صاحب له پاره د لمونځ ماتول جائز نه و. که هغه داسې وکړل. نو غلط یې وکړل په دې سره د امام او مقتدیانو لمونځ مات شو او په دویم ځل د جمعې سره کول پکار و[2]. د چا د اودس کولو یا نه کولو د امام په هیرولو کې همیشه څه

---

[1] عن النبي صلى الله عليه وسلم انه صلى صلاة الصبح فقرا الروم، فالتبس عليه،فلما صلى قال: ما بال اقوام يصلون معنا لايحسنون الطهورفانما يلبس علينا القرآن اولئک.(سنن نسائی ج:۱ص:۱۵۱القراءة فی الصبح بالروم)

[2] المصلى اذا دعاه احد ابويه لا يجيب مالم يفرغ من صلاته الا ان يستغيث به لشيء لان قطع الصلاة لا يجوز الا لضرورة.....الخ.(عالمگیری ج:۱ ص: ۱۰۹، الفصل الثانی فيما يكره في الصلاة وما لا يكره)۔

دخل نه وي، ډېر خله ښه ښه علماء کرام هیره وکړي، دا دومره د عیب خبره نه ده. د دواړو مسئلو نه معلومیږي چې امام صاحب د فقه او د لمانځه د مسائلو نه ناخبره دی. غوره داده چې داسې امام چې قرات هم ورځي امام وټاکل شي.

امام ته خپل لمونځ د جمعې نه په زيات اطمينان سره کول پکار دي

سوال: لیدل شوي دي چې پیش امام صاحب جمعه. خو ډیر په اهتمام سره ورکوي او وروسته پاتې رکعتونه کوم چې د جمعې نه وروسته ادا کیږي زر زر کولوسره ختم کړي. سوال دادی چې داسې هغه سره د علمه کوي یا د هغه له پاره شرعي جواز دی؟ ایا د جمعې پرته رکعتونه په ارام سره ادا کول پکار دي یا د امام صاحب په شان زر زر؟

جواب: د فرائضو خو د مختصر ورکولو حکم دی، ددې له پاره چې بیمارانو، بوډاګانو او د کمزورو رعایت وساتل شي، خپل ځانته لمونځ سړي ته ډېر په ارام سره کول پکار دي. د کومې غلطي چې تاسو ننبه ورکړې ده، هغه په حقیقت کې د اصلاح قابله ده.[۱]

د امام د سنتو له پاره ځای بدلول

سوال: امام فرائض ادا کولو نه وروسته د مصلی نه لیرې کېدو سره سنت ادا کړي یا په هم هغه ځای باندې؟

جواب: ځای بدلول او لږ شان وروسته مخکې یا ښې، ګس طرف ته کېدل پکار دي.[۲]

د لمانځه نه وروسته امام کوم طرف ته مخ کولو سره کیني؟

سوال: ایا د جمعې له هر لمانځه نه وروسته د امام صاحب د دعا له پاره مقتدیانو ته مخ کول ضروري دي یا سنت دي؟

جواب: د لمانځه نه وروسته مقتدیانو ته مخ کولو سره کیناستل بالکل ضروري نه دي، ښي اوګس کوم اړخ ته چې کیني، نو کیني دې.[۳]

د امام صاحب لمونځ کونکي ته مخامخ کیناستل صحیح نه دي

سوال: د ماسخوتن لمانځه دسلام اړولو نه وروسته امام صاحب مقتدیانو ته مخ کولو سره

۱] عن ابی هريرة رضی الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : اذا صلى احدكم للناس فليخفف فان فيهم السقيم والضعيف والكبير، واذا صلى احدكم لنفسه فليطول ماشاء .متفق عليه.(مشكوة ص: ۱۰۱)

۲] (وان) كانت صلاة بعدها سنة يكره له المكث قاعدا......لان المكث يوجب اشتباه الامر على الداخل فلا يمكث ولكن يقوم وينحى عن ذلک المكان ثم ينتقل.......الخ.(بدائع الصنائع ج:۱ ص: ۱۶۰)_

۳] ثم اختلف المشائخ فى كيفية الانحراف......وقال بعضهم هو مخير ان شاء انحرف يمنة وان شاء يسرة وهو الصحيح.....الخ.(البدائع الصنائع ج:۱ ص: ۱۶۰)_

دعا كوي، او دعا ختمه شي، امام صاحب اوس هم مقتديانو ته مخ كړي. ناست وي امام صاحب ته مخامخ په اول صف كې يو ډير كمزوري نظر او كمزوري غوږونو والا د ډير عمر بوډا سړى ناست وي،دا مشرد دعا د ختميدلو نه وروسته د عادت مطابق د سنت موكده د ادا كولو له پاره د ريږي او نيت تړلو سره لمونځ ادا كوي، امام صاحب هم هغه سړي ته مخ كولو سره ناست وي

جواب: د لمونځ گزار مخې ته مخ كولو سره كيناستل جائز نه دي[۱]او د لمونځ كونكي د مخې نه پورته كېدل او تلل جائز دي.

د لمانځه نه وروسته د امام كعبه طرف ته شا كول جائز دي

سوال: ايا د لمانځه نه وروسته د امام كعبه طرف ته يا قبله اول طرف ته شا كول جائز دي؟

جواب: امام ته پكار دي چې د لمانځه نه وروسته مقتديانو ته شا كولو سره نه كيني.[۲] بلكې يا خو دې مقتديانو ته مخ كړي، يا دې ښي او گس طرف ته مخ كړي.[۳]

فرض لمانځه نه وروسته امام هم د قبلې په طرف مخ كولو سره ولې دعا غواړي؟

سوال: د لمانځه نه وروسته خصوصاً د فرض لمانځه نه وروسته امام د قبلې طرفته مخ وي او دعا غواړي.د مقتديانو طرفته مخ نه گرځوي.ايا داسې كول د احاديثو او د سلف صالحينو د اقوالو په رڼا كې جائز دي يا يې څه صورت دى؟

جواب: ددې د ناجائز كېدو شك دې ولې پيدا شو؟

د هر لمانځه نه وروسته د امام درې ځله دعا غوښتل

سوال: د هر لمانځه نه وروسته د امام صاحب درې ځله دعا غوښتل څنگه دي؟

جواب: يوځل چې څومره دعا غواړي، نو ودې كړي.يوځل دعا كول بيا په مخ لاس راښكل.بيا دعا كول بيا لاس راښكل بدعت دي.[۴]

د امام سره د اختلاف په بنياد په مسجد نبوي ﷺ كې لمونځ نه كول ډيره لويه محرومي ده

سوال: د مسجد نبوي ﷺ طرف ته تلل او هلته لمونځ نه كول(كوم چې د څلويښتو لمونځونو برابر دي)يوازې د امام سره د اختلاف په بنياد څنگه كار دى؟

---

[۱] ولكنه يستقبل القوم بوجهه ان شاء ان لم يكن بحذائه احد يصلي.....الخ.(بدائع الصنائع ج:۱ ص: ۱۵۹)
[۲] فلا باس بالقعود الا انه يكره المكث على هيئته مستقبل القبلة.....الخ.(بدائع ج:۱ ص: ۱۵۹)۔
[۳] هو مخير ان شاء انحرف يمنة وان شاء يسرة وهو الصحيح.(بدائع الصنائع ج:۱ ص: ۱۶۰)۔
[۴] ددعا نه پس درې ځله ددعا غوښتلو التزام بدعت دې، كفاية المفتي ج:۳ص: ۳۳۰ كتاب الصلوة.

جواب: په مسجد نبوي شریف کې لمونځ کول د زرو لمونځونو برابر دی. په حدیث شریف کې دي چې چا زما په جومات کې څلويښت لمونځونه داسې ادا کړل. چې هيڅ لمونځ ترې پاتې نه شي، د هغه له پاره د دوزخ نه خلاصی او د عذاب نه نجات ليکل کيږي او هغه د نفاق نه بري کيږي،(مسنداحمد ج۳ص۱۵۵)[۱] ددې فضائلو باوجود يوازې امام سره د فقهي اختلاف په وجه د رسول اللهﷺ د جومات لمونځونه پريښودل څومره لويه محرومتيا او د الله پاک د توفيق نه کېدل دي،ددې هم اندازه کېدلی شي انا لله و انا اليه راجعون......

د امام نه د خفګان په صورت کې هغه پسې اقتداء

سوال: که څوک ديوامام نه خفه وي،نوپه دې صورت کې په هغه پسې لمونځ کول جائزدي اوکه نه؟

جواب: د امام سره په څه دنيوي سبب ناراضتيا ساتل بد دي .لمونځ په هغه پسې جائز دي.

د امام دبې عزتي کونکي په همدې امام پسې لمونځ کول

سوال: د کلي د مالدارو خلکو يوه اجتماع د فلاح او ترقي له پاره مقرره شوه چې په هغه کې د جومات امام شريک شو،په خبرو خبرو کې يو سړي د مولوي صاحب په اعتراض باندې وويل چې مولوي صاحب بکواس کوي او دروغ وايي.ايا دا سړی د ټولې مجمعي مخکې د امام صاحب د بې عزتي کولو نه وروسته په يو ځای کې په فرض يا واجب وغيره کې ددې امام صاحب په اقتداء لمونځ ادا کولی شي؟ د هغه له پاره شرعي سزا يا تعزير څه دی؟ چې د راروان وخت له پاره مخ نيوی وشي او د امام صاحب عزت محفوظ پاتې شي،ياد لرئ چې ذکر شوي امام صاحب د لسو کلنو نه خاص د الله پاک رضا له پاره ديني خدمات،د اخترونو لمونځ،د جمعې اوجنازه وغيره ادا کوي.

جواب: د امام په ناحقه بې عزتي کولو سره هغه سړي ګناه کړې ده، هغه ته له دې نه توبه کول پکار دي او د امام صاحب نه معافي غوښتل پکار دي[۲]د هغه لمونځ په امام صاحب پسې صحيح دی.

۱] عن انس بن مالک عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال: من صلی فی مسجدی اربعین صلاة لا یفوته صلاة کتبت له براءة من النار ونجاة من العذاب وبرئ من النفاق.(مسند احمد ج:۳ ص: ۱۵۵)۔

۲](قال رسول الله صلی الله علیه وسلم :المسلم).......(من سلم المسلمون).......(من لسانه) ای بالشتم واللعن والغیبة والبهتان والنمیمة والسعی الی السلطان وغیر ذلک.....(ویده) بالضرب والقتل والهدم والدفع والکتابة بالباطل. (مرقاة شرح المشکوة ج:۱ ص: ۶۳)۔

که د امام سره په څه مسئله کې اختلاف پيدا شي نو په هغه پسې لمونځ کول څنګه دي؟

سوال: زما ددکان مخې ته جومات دی،د اتو میاشتوقیصه ده چې د مازدیګر دجمعې نه وروسته يو لمونځ کونکی په دويم ځل د لمانځه له پاره ودريده.خوا کې يو لمونځ کونکي هغه وراته چې تا خو اوس له جمعې سره لمونځ کړی دی. د مازديګر د لمانځه نه وروسته لمونځ کول حرام دي،هغه صاحب جواب ورکړ چې زه به لومړي لمونځ قضاء کوم.په دې باندې رټلو والاهم هغه خبره بيا وکړه چې هريولمونځ کول حرام دي،که غواړې، نو د امام صاحب نه پوښتنه وکړه،نور لمونځ ګزار د رټلو والاسره ملاؤ شو او امام صاحب ته يې د لمونځ ګزار راوست. امام صاحب هم دا جواب ورکړ چې د مازديګر د لمانځه نه وروسته هر يو لمونځ کول حرام دي. په دې اوريدلو باندې ما لمونځ کونکو ته وويل: زما د معلوماتو د لاندې دا قضاء لمونځ کولی شي، اوس خو لا ماښام ته يوه ګنټه پاتې ده،زما په جواب ورکولو باندې لمونځ کونکي ماته راستانه شو او ويې ويل: تا د امام صاحب مخالفت کړی دی، له دې وجې خپل لمونځونه په دويم ځل وکړه، له دې واقعې نه وروسته ما په هغه جومات کې لمونځونه کول بند کړل،په لږه فاصله باندې مې په بل جومات کې کول شروع کړل.زه تاسو نه دا معلومول غواړم چې امام صاحب او لمونځ کونکو سره په دې اختلاف باندې په بل جومات کې لمونځ کول ايا جائز دي؟ او ايا ماته هغه لمونځونه کوم چې ما د هغه امام صاحب سره کړی دي په دويم ځل ادا کړم؟

جواب: ستاسو په سوال کې څو مسائل دي هغه بيل بيل ليکم:

۱: د سهار او د مازديګر د لمانځه نه وروسته نفل کول جائز نه دي[۱]،خو قضاء لمونځونه کول جائز دي .خو د خلکو په مخکې قضاء مکروه ده[۲] بيل ځای کې يې کول پکار دي.

۲: کوم سړی چې قضاء لمونځ کوي يوازې د هغه سړي مقتدي جوړيدلی شي، چې هغه قضاءلمونځ کوي.مثلاً د يوې ورځې د مازديګر لمونځ د دوه سړيو نه پاتې شوی و. هغه دواړه جمعه کولی شي، خو که امام يو لمونځ ورکوي او د مقتدي لمونځ بيل وي، نو اقتداء صحيح نه ده. مثلاً امام د نن د مازديګر لمونځ ادا کول غواړي او مقتدي د قضاء شوي پرون مازديګر لمونځ کول غواړي، نو اقتداء صحيح نه ده.[۳]

۱]الفصل الثالث فی بيان الاوقات التی لا تجوز فيها الصلاة وتكره فيها.....ومنها ما بعد صلاة الفجر قبل طلوع الشمس.....ومنها ما بعد صلاة العصر قبل التغير.(عالمگيری ج:۱ ص: ۵۳)۔

۲]ويكره قضاءها فيه، لان التاخير معصية فلا يظهرها.(الدر المختار مع الرد ج:۱ ص: ۳۹۱)۔

۳] ولا يصلی المفترض خلف المتنفل لان الاقتداء بناء ووصف الفرضية معدوم فی حق الامام فلا يتحقق البناء علی المعدوم، قال: ولا من يصلی فرضًا خلف من يصلی فرضًا آخر، لان الاقتداء شركة وموافقةً فلا بد من الاتحاد.(هداية ج:۱ ص: ۱۲۷)۔

۳:د امام سره که په مسئله کې اختلاف پیدا شي، نو که د امام غلطي وي، نو هم په هغه پسې شوي لمونځونه صحیح دي هغه به نه راګرځول کیږي. له دې وجې چې کومو دوستانو تاته د لمانځه راګرځولو مشوره درکړې ده، هغه غلطه ده او ستاسو په هغه جومات کې لمونځ پریښودل او بل جومات ته تلل هم ددې غلطې مشورې نتیجه ده.له دې وجې دا هم غلطي ده.ستاسو لمونځ په دې امام صاحب پسې صحیح دی

که دمقتدي لمونځ خراب شو نوهغه هم ددې لمانځه په بل ځای کې امامت وکړي

سوال: په منی کې په خپله نژدې خیمه کې زه د لمانځه له پاره لاړم.هغه خلک د طائف نه د ۵۳میله، په فاصله باندې حج ته راغلي و.دهغه ماته وروسته علم وشو او.د ماسپښین د لمانځه وخت و، هغوی لمونځ شروع کړ،زه هم په هغه کې شامل شوم.امام چې د قرآن کریم حافظ و، خو زیره یې نه وه، هغه بالجهر قرات سره سورت فاتحه او سورت ولوستل.حال دا چې د وروسته نه یې څو ځله الله اکبر هم وویل، په دویم رکعت کې هم هغه شان سورت فاتحه اویوسورت ولوست،اوبیا د دوو رکعتونو نه وروسته سلام واړولو.ځکه چې هغه قصر هم کولو ما هم سلام واړولو، امام صاحب مې پوه کړ چې جناب په ماسپښین او مازدیګر کې په جهر باندې قرات نه دي کول پکار.په هر حال زما په هغه لمانځه باندې تسلی ونه شوه، زه د مقامي یعنې مکې مکرمې اوسیدونکی وم، له دې وجې ما د قصر لمونځ نه کاو،بلکې پوره به مې ادا کاو.له دې وجې خپلې خیمې ته راغلم، کوم ځای چې زما ملګري او ورونه د لمانځه له پاره تیار وو،هغوی ما ته د امامت له پاره وویل او ما د ماسپښین لمونځ ورکړ، مهرباني وکړئ دا وضاحت وکړئ چې ایا زما داعمل صحیح دی؟ خاص طور سره امامت کول مې څنګه و؟

جواب: د ورځې په لمونځونو کې جهري قرات صحیح نه دی[1]سره له دې چې تاسو د مقیم کېدو باوجود په دوه رکعتو باندې سلام واړو، نو ستاسوهغه لمونځ ونه شو. له دې وجې ستاسو امامت کول صحیح شو.

د حرمینو شریفینو د امام په اقتدا کې لمونځ نه کول لویه محرومي ده

سوال: زه یو څو ملګرو سره په مکه مکرمه کې کار کوم.اوس یو څو ورځو له پاره پاکستان ته راغلی یم.کله چې موږ په مکه مکرمه کې یو، نو زما په دوستانو کې څوك هم د حرمینو شریفینو د امام په اقتدا کې لمونځ نه کوي،ما څو ځله هغوی پوه کړل،هغوی وایي چې دا وهابیان دي، بیا به زه چوپ شوم،خودلته د راتلو نه وروسته هم د هغوی په عمل کې څه

---

۱ [۱]یجب الجهر فیما یجهر والمخافتة فیما یخافت هکذا في التبیین ویجهر بالقراءة في الفجر......ویخفیها الامام في الظهر والعصر.(عالمګیری ج:۱ ص: ۷۲)۔

تبديلي رانغله. بلکې دلته هيڅ يو امام پسې هم لمونځ نه کوي. يو څو جوماتونه خاص دي او د هغو نه پرته نورو ټولو ته غيرمسلم وايي

جواب: حرمينو شريفينو ته رسيدلو نه وروسته هلته د جمعې لمانځه نه محرومه کېدل ډيره لويه محرومي ده[۱] د حرمينو شريفينو امامان د حضرت امام احمد بن حنبل رحمه الله مقلدين دي.د سنتو تابعدار دي.اګرچې ځينې مسئلو کې ورسره زموږ اختلاف دی.خودا خبره نشته چې هغوی پسې دې لمونځ هم نه کيږي.

لمانځه کې د امام په سلګو سلګو ژړل

سوال: که امام صاحب د قرات دوران کې جهري لمونځ کې لومړي رکعت کې په سلګو سلګو په ژړا شي او ټول لمانځه کې همدا حالت وي(ښکاره خبره ده چې سترګې او پوزه به هم بهيږي)ايا په داسې صورت کې لمانځه کې څه قسمه نقصان واقع کيږي؟ژړلو او سلګو سره په قرات کې څو ځله رکاوټ جوړيږي،خود ضرروت په اندازه د قرات نه وروسته همدا اوږدوي،ايا په داسې موقع کې رکوع ته تلل غوره نه دي؟

جواب: لمانځه کې اواز سره ژړل او د آخرت ويره، يا د الله پاك دمحبت او د عظمت له وجې نه دي، نو له دې سره لمانځه کې خلل نه راځي او که د څه دنيوي حادثې له وجې نه وي يا د څه غم درد له وجې نه وي، نو له دې سره لمونځ ماتيږي.[۲]

د زياتې تنخوا جعلي کاغذات جوړونکي امام او کميټي دواړه به ګناهګار وي

سوال: که د جومات امام صاحب ووايي چې:زما تنخواه کمه ده(او حقيقت همدا دی)خو زما د ښځې او د بچو د ويزې معامله ده،له دې وجې نه د جومات کميټی والو ته پکار دي چې په کاغذاتو کې زما تنخوا زياته وليکي او يو سرټيفيکيټ جوړ کړي،ددې له پاره چې زما په ويزه کې اسانتيا وي،ددې مجبوري له وجې نه که د جومات کميټی سرټيفيکيټ جوړ کړي، نو امام صاحب يا کميټي والابه ګناهګار وي اوکه نه ؟

جواب: دا صحيح نه ده،ځکه چې که په کاغذاتو کې تنخوا زياته وليکل شي، نو امام صاحب ته به بيا دغه تنخوا هم ورکول کيږي او که زياته وليکل شي او بيا ورته کمه ورکول

---

[۱] عن ابي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : صلوة في مسجدى هذا خير من الف صلوة فيما سواه الا المسجد الحرام. متفق عليه.(مشكوة ص: ٦٧، باب المساجد ومواضع الصلاة).

[۲] ولو ان في صلاته او تاوه او ابكى فارتفع بكاؤه فحصل له حروف فان كان من ذكر الجنة او النار فصلاته تامة وان كان من وجع او مصيبة فسدت صلاته.(عالمگيرى ج:۱ ص: ۱۰۱).

کیږي، نو دا دروغ دي.[1]

د پګړۍ نه پرته لمونځ کول

سوال: زموږ د محلې په جومات کې ځینې وخت کې امام صاحب د څه مجبوري له وجې نه لمونځ ونکړي، نو دهغه په غیرموجودیت کې موذن صاحب د پګړۍ نه پرته لمونځ کوي. یعنې یوازې خولۍ یې په سر وي، نو زه بلکې زموږ د محلې حضرات دا سوال کوو چې یوازې امام صاحب پګړۍ سره لمونځ کوي، نو دا لمونځ سنت مؤکد دی او که مقتدي پرته د پګړۍ نه لمونځ کوي. نو دا لمونځ سنت غیرمؤکد دی. یا دا هم سنت مؤکد دی؟

جواب: د پګړۍ نه پرته لمونځ کیږي، پګړۍ په سرول سنت مؤکدنه دي. بلکې سنت غیرمؤکد دي او دایوازې د لمانځه سنت نه دي، بلکې عام سنت دي.[2]

که دا خیال وي چې زید امام دی او امام بکر وي نو د لمانځه حکم

سوال: په جومات کې دجمعې لمونځ کولو له پاره مستقل امام دی.خوکله کله زید او نور حضرات جمعه ورکوي،اواز کې یوشان والی وي،چې د هغه له وجې نه جمعه کې د شاملیدونکو کسانو خیال داوي چې خپل مستقل امام صاحب امامت کوي،د نیت کولو په وخت دې امام صاحب پسې نیت وکړي،خو د جمعې یا پوره لمونځ نه وروسته معلومه شي چې امامت بل چا وکړ.په داسې صورت کې ایا:

۱: جمعې سره لمونځ کیږي؟

۲: که ونه شو.نو اوس به څه کوو.ځکه چې داسې ډیرځله شوي دي،د هغه تعین هم ممکن نه دی؟ ۳: چې د جمعې نه وروسته معلومه شي، نو څه صورت به وي؟

۴: که د پوره لمونځ ختمیدو نه وروسته معلومه شي، نوباید څه وکړل شي؟

جواب: دانیت دې وکړي چې زه ددې امام صاحب په اقتدا کې لمونځ کوم.لمونځ به وشي.[3]

د بوډاوالي له وجې نه که امام صاحب د لمانځه په ارکانو کې تاخیر کوي نو مقتدیان څه وکړي؟

سوال: زموږ امام صاحب د څو کلنو نه موږ ته لمونځ راکوي او کافي کمزوری دی، کله چې

---

[1] لان عين الكذب حرام. قلت: وهو الحق، قال تعالى: قتل الخراصون، وقال عليه الصلاة والسلام: الكذب مع الفجور وهما في النار، ولم يتعين عين الكذب للنجاة وتحصيل المرام.(رد المحتار ج:٦ ص: ٤٢٧).

[2] عن عبادة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : عليكم بالعمائم! فانها سيماء الملائكة وارخوها خلف ظهوركم . رواه البيهقي في شعب الايمان .(مشكوة ص: ٣٧٧).

[3] واذا اراد المقتدى تيسير الامر على نفسه ينبغي ان ينوى صلاة الامام والاقتداء به او ينوى ان يصلى مع الامام ما يصلى الامام كذا في المحيط.(عالمگيرى ج:١ ص: ٦٧).

هغه سجدې ته ځي يا د سجدې نه پورته کيږي.نو الله اکبر وايي او مقنديان دريږي او هغه د مقتديانو نه وروسته دريږي، يعنې رکن ته اول مقتديان لاړ شي او بيا وروسته مولوي صاحب لاړ شي.نو ايا دې سره زموږ لمونځ کيږي؟حالانکې هغه ته خوځله ويل شوي هم دي چې تاسو اوس استعفی ورکړئ او زموږ لمونځونه مه خرابوئ.خو هغه يې نه مني.ايا دې سره زموږ په لمونځونو باندې څه اثر پريوځي؟

جواب: د هغه د استعفی خبره ده.خو تاسو پوه شئ او هغه دې پوه شي. نبي کريمﷺ به په اخري عمر کې فرمايل:اوس زه بوډا شوی يم.له دې وجې نه مانه مخکې مه ځئ. بلکې زه چې کله رکوع ته لاړ شم، نو بيا رکوع ته ځئ او چې کله سجدې ته لاړ شم، نو بيا سجدې ته ځئ"[۱] له دې وجې نه مقتديانو ته پکار دي چې د امام د حالت خيال ساتي.که امام بوډا دی يا کمزوری دی، نو د هغه نه وړاندې مه ځئ ځکه چې د امام نه مخکې تلل د وبال خبره ده.يو حديث مبارك کې دي:"ايا هغه سړی ددې نه نه ويريږي څوك چې د خپل امام نه وړاندې ځي چې دده سر د خره د سر سره بدل کړل شي".[۲]

❖ مقتدي ❖

په دويم ځل امامت کونکي پسې اقتداء کول

سوال: موږ سره په رياض کې عرب امام صاحب د ماسپښين جمعه ورکوي،که يو سړی د جمعې نه پاتې شي، نوپه دويم ځل د هغهٔ سره امام جوړ شي او جمعه ورکوي چې په دې طريقې سره د امام نيت د نفلو وي او مقتدي فرض کوي.پوښتنه داده چې کله د امام نيت د نفلو وي او د مقتدي د فرضو، نو جمعه کيږي اوکه نه؟ صحابه کرامو به د رسول اللهﷺ په اقتداء کې د لمانځه د ادا کولو نه وروسته په محلو کې د جمعې امامت کولو اوکه نه؟

جواب: د احنافو په نزد د فرض کونکي اقتداء په نفل کونکي پسې صحيح نه ده[۳]،د ځينې

---

[۱] عن ابی هريرة رضی الله عنه قال : سمعت رسول الله صلی الله عليه وسلم يقول: ياايها الناس انی قد بدنت فلا تسبقونی بالركوع والسجود، ولكن اسبقكم انكم تدركون ما فاتكم. لم يضبط عن شيوخنا بدنت او بدنت واختار ابوعبيد بدنت بالشديد ونصب الدال يعنی كبرت ومن قال بدنت يرفع الدال فانه اراد كثير اللحم. (السنن الكبری للبيهقی ج:۲ ص: ۹۳، باب يركع بركوع الامام ويرفع برفعه ولا يسبقه وكذلک فی السجود وغيره).

[۲] عن ابی هريرة رضی الله عنه قال: قال محمد صلی الله عليه وسلم : اما يخشی الذی يرفع راسه قبل الامام ان يحول الله راسه من راس حمار.(صحيح مسلم ج:۱ ص: ۱۸۲، مشكوة ج:۱ ص: ۱۰۲).

[۳] ولا(يصح) اقتداء المفترض بالمتنفل(هندية ص:۸۶،الفصل الثالث فی بيان من يصلح اماما لغيره،باب الامامة)

نورو امامانو په نزد جائز ده،[۱] هغه سړی به د خپل مسلک مطابق په دویم ځل لمونځ ورکوي. خو یو حنفي ته د هغه د دويم ځل امامت اقتداء کول صحيح نه دي. که نه د هغه لمونځ به نه کيږي [۲]

ايا يوازې په تکبر تحريمه سره مقتدي جمعه کې شريک شو؟

سوال: که مقتدي تکبيرتحريمه وويل، خو په قعده کې امام سره د شامليدو له پاره يې ګونډې په ځمکه کيښودې چې امام سلام وګرځاو. نو ايا مقتدي په جمعه کې شريک شو؟

جواب: که د سلام نه مخکې يې تکبيرتحريمه ويلې وي. نو امام سره شريك شو [۳]

که امام په پورته منزل باندې وي نود لاندې منزل والا لمونځ

سوال: زمونږ د محلې جومات جوړيږي، د جومات يوه برخه جوړه شوې ده. کومه چې په دوه منزلو باندې مشتمله ده. د جومات د جوړيدلو دوران کې هم په هغه ځای باندې باقاعده لمونځ کيږي. د جمعې لمونځ داسې کيږي چې پيش امام صاحب په پورتني منزل باندې وي او مقتديان په پورته او لاندې دواړو ځايونو کې جمعه ادا کوي. په دواړه ځايونو کې د لاؤډ سپيکر په ذريعه د امام صاحب د اواز پيژندلو انتظام و. مسئله داده چې د څو حضراتو وينا ده چې په لاندې منزل کې د لمونځ کونکو لمونځ نه کيږي، د امام مقتدي ته مخامخ کېدل ضروري دي او دا هم چې پيش امام په کوم ځای ولاړ دی او مقتدي چې په کوم ځای ولاړ دی د هغه د اوچت والي حد مقرر دی، ستاسو نه ددې مسئلې د پوښتنه کونکی يم، ايا هغه لمونځونه کوم چې مونږ په لاندې منزل کې له جمعې سره ادا کړي دي وشو اوکه نه، نو په دويم ځل ادا کول پکار دي؟ اميد دی چې تاسو به تفصيل سره جواب راکولو سره د شکريه موقع راکړئ.

جواب: که په پورته منزل کې په امام پسې څو مقتديان هم وي لکه څنګه چې په سوال کې ذکر دي، نو په لاندې برخه کې د لمونځ کونکو اقتداء صحيح ده[۴] خو په لاندې منزل پريښودلو

۱]واکتفى الشافعية باشتراط توافق نظم صلاتى الامام والمقتدى .....وتصح قدوة المؤدى بالقاضى (الاداء خلف القضاء) وعكسه والمفترض بالمتنفل وعكسه .....الخ.(الفقه الاسلامى وادلته ج:۲ ص: ۲۲۷، اتحاد صلوة الامام والماموم، طبع بيروت)_

۲]ولا مفترض بمتنفل وبمفترض فرضًا آخر لان اتحاد الصلوة شرط عندنا.(الدرالمختارمع الردج:۱ص: ۵۷۹)

۳] وان ادرک الامام فى القعدة لايأتى بالثناء بل يكبرللافتتاح ثم للانحطاط ثم يقعد هكذا فى البحر الرائق. (ج:۱ ص: ۹۱)

۴]ويكره ان يكون الامام وحده على الدكان وكذا القلب فى ظاهر الرواية كذا فى الهداية وان كان بعض القوم معه فالاصح انه لا يكره، كذا فى محيط السرخسي.(فتاوى عالمگيرى ج:۱ ص: ۱۰۸، الباب السابع، الفصل الثانى فيما يكره فى الصلاة وما لا يكره)_

سره د امام صاحب په پورتني منزل کې امامت کول مکروه دي.[۱]

سوال: دلته يو مسئله ده هغه داده چې جومات دوه منزله جوړوو ،خکه چې ځای وړوکی دی ،د جمعې په لمانځه کې د لمونځ کونکو د ډير والي له وجې نه او ماشومانو ته د قرآن کريم د تعليم له وجې د دويم منزل پروګرام هم دی ،څو ملګري دا وايي چې په لومړي منزل کې دې د محراب ځای ګيلري وساتل شي چې د امام صاحب اواز پورته ځي هسې لاؤډ سپيکري به هم ولګول شي که بجلي نه وي. نو د اواز مسئله به هلته پيدا کيږي او وايي که ګيلري پرېښودل شوه. نو پورته منزل بيل شو او لاندې بيل شو. ددې مسئلې شرعي حل بيان کړئ مهرباني به وي ګيلري پريښودل ضروري دي او که نه؟

جواب: که پورتنو خلکو ته د امام صاحب د انتقالاتو(يعنې هغه تکبيرونه کوم د يو رکن نه بل ته د منتقل کېدو له پاره ويل شي)علم وي که د لاؤډ سپيکر په ذريعه وي يا د مکبر په ذريعه وي. نو د پورتنو خلکو اقتداء صحيح ده که ګيلري وي او که نه وي هسې د ګيلري تجويز هم ډير مناسب دی.[۲]

د امام سره دارکانو ادا کول

سوال: د جمعې دلمانځه دوران کې امام چې کله رکوع او سجده کوي، ايا له ده سره سره يا وروسته سجدې ته لاړ شي. بيا مقتدي ته سجده کول پکار دي يا د امام سره سره؟

جواب: د مقتدي رکوع او سجده او قومه او جلسه د امام سره پکار دي په دې شرط چې مقتدي د امام د رکن د شروع کولو نه وروسته هغه رکن شروع کړي او دا هم چې د امام نه د مخکې کېدو ويره نه وي،که د امام د پورته کېدو، کيناستو رفتار سست وي او دا ويره وي چې ددې امام سره يې انتقال شروع کړي، نو د امام نه به مخکې شي، نو په دې حالت کې لږ ايسار يدل پکار دي.[۳]

مقتدي دې ټول ارکان د امام په تابعداري کې ادا کوي

سوال: حضرت! ما ته د سعودي عرب نه يو ميلمه راغلی و، هغه يو ورځ ما سره لمانځه ته لاړ، د لمانځه نه وروسته يې وفرمايل چې دلته دجمعې په لمونځ کې يوه خطا شوې ده. د لمانځه

۱] ولو صلى على رفوف المسجد ان وجد فى صحنه مكانًا كره كقيامه فى صف خلف صف فيه فرجة. وفى الشامية: قوله كره لان فيه تركا لاكمال الصفوف .(الدر المختار مع الردالمحتار ج:۱ ص: ۵۷۰ مطلب فى الكلام على الصف الاول)۔

۲] ولو قام على سطح المسجد واقتدى بامام فى المسجد ان كان للسطح باب فى المسجد ولا يشتبه عليه حال الامام يصح الاقتداء .(هندية ج:۱ ص: ۸۸، الفصل الرابع فى بيان ما يمنع صحة الاقتداء وما لا يمنع)۔

۳] والحاصل ان متابعة الامام فى الفرائض والواجبات من غير تاخير واجبة.(شامى ص: ۴۷۰)۔

حکم دا دی چې کله امام الله اکبر ووایي. نو له دې نه وروسته دې مقتدي الله اکبر وایي ددې له پاره یې وویل چې ضروري ده چې مقتدي هم خیال وکړي او امام هم لفظ د الله یا اکبر نه راکاږي، بلکې ډیر په تیزه دې الله اکبر وایي. همدغه شان یې دا هم وفرمایل چې حکم دادی چې کله امام رکوع ته لاړ شي یا سجدې ته لاړ شي. یا د سجدې نه پورته شي.نو تر څو چې امام الله اکبر پوره نه وي ویلی تر هغه وخته پورې دې مقتدي الله اکبر نه شروع کوي او نه دې رکوع ته یا سجدې ته ځي او نه دې د سجدې نه پورته کیږي.همدغه شان یې دا وفرمایل چې هم دا حکم د رکوع نه د پورته کېدودی هم په دې طریقه یې وفرمایل چې هم دا حکم د سلام د اړولو هم دی،حضرت! تاسو نه پوښتنه داده چې دا خبره د کوم ځای پورې صحیح ده؟ او که صحیح وي، نو زموږ په جوماتونو کې، خو اکثر د ډیرو مقتدیانو لمونځونه ددې حکم نه ډیر مختلف دي،چې دهغه لومړی وجه د خلکو نا خبري ده.او دویمه اهمه وجه داده چې زموږ په جوماتونو کې اکثراماماں حضرات په هررکن کې الله اکبریاسمع الله لمن حمده یا سلام کافي اوږد راکاږي.

جواب: ستاسو د سعودي دوست خبره تریوه حده پورې صحیح ده چې د مقتدي ارکان د امام نه مخکې ادا کول نه دي پکار او بیا په دې کې څه تفصیل دی او هغه دا چې د امام تحریمه لومړی تکبیر نه مخکې مقتدي تحریمه ختم کړي، نو اقتداء صحیح نه شوه. له دې وجې د مقتدي لمونځ ونه شو او په نورو ارکانو کې یې لمونځ فاسد نه دی، خو سخت ګناه ګار به وي،مثلا که رکوع سجده ته لومړي لاړو او امام هم د هغه سره رکوع سجدې ته تللو سره شریک شو، نو د مقتدي لمونځ خو وشو، خو ګناه ګار شو خلاصه دا چې د امام نه مخکې کېدل جائز نه دي او په ځینې صورتونو کې په دې سره لمونځ فاسدیږي.[1]

که مقتدي د رکوع نه وروسته راورسیږي نو ایا هغه امام سره لمانځه کې شریک شي؟

سوال: که یو سړی لمانځه له پاره لاړ شي،اودس وکړي او بیا د اودس کولو نه وروسته چې کله دننه لاړ، امام صاحب رکوع ته تللی وي. نو موږ ته څه کول پکار دي؟ ځکه چې هرکله رکوع کوي، نو بیا خو صحیح ده،خو که هغه د رکوع نه پورته شي او سجدې ته لاړ شي. نو څه وکړو؟رکوع کولو نه وروسته سجدې ته لاړ شو یا د دویم رکعت انتظار وکړو؟

جواب: وروسته راتلونکی سړی دې تکبیرتحریمه ووایي او بیا چې په کوم حالت کې امام ومومي، نو هغه سره دې شریك شي،که امام سره رکوع کې شریك شو. نو رکعت یې وموند.

---

[1] واجمعوا على ان المقتدى لو فرغ من قوله الله قبل فراغ الامام من ذلک لا يکون شارعًا فی الصلاة فی اظهر الروايات کذا فی الخلاصة.(الهندية ج:۱ ص: ۶۹، الباب الرابع) وايضًا: ويکره للماموم ان يسبق الامام بالرکوع والسجود وان يرفع راسه فيهما قبل الامام کذا فی محيط السرخسي.(الهندية ج:۱ ص: ۱۰۷، الباب الرابع ، الفصل الثانی فيما يکره فی الصلاة وما لا يکره)۔

که نه دا رکعت دې نه شماروي [۱]

که امام د رکوع نه وروسته ومومي نو ایا شامل شي یا انتظار وکړي؟

سوال: که یو سړی امام د قیام یا د رکوع نه پرته حالت کې وموميږ. نو څه وکړي؟ایا په لمانځه کې شامل شي یا د قیام(یعني د دویم رکعت)انتظار وکړي؟ځکه چې خینې خلک لیدل کیږي چې که د هغوی نه رکعت لاړ شي، نو هغوی دریږي او انتظار کوي. ددې له پاره چې امام د دویم رکعت له پاره ودریږي، نو موږ به ورسره شامل شو.

جواب: په کوم حالت کې چې امام وموميږ، نو هغه سره دې شریك شي انتظار دې نه کوي [۲]

که امام په رکوع، سجده وغیره کې وي نو امام سره شریکیدل

سوال: که امام رکوع،سجده،التحیات یا بل یو عمل کې وي. نو تاخیر سره راتلونکی سړی څه وکړي؟ ایا ینت کولو نه وروسته د **الله اکبر** ویلو نه وروسته د قیام کولو نه پرته سجده کې شامل شي یا قیام هم وکړي؟

جواب: په ولاړه دې تکبیرِتحریمه ووایي او امام سره دې شریك شي. [۳]

د امام حرکت لیدو سره د تکبیر ویلو نه مخکې رکوع او سجدې ته د تلونکي لمونځ

سوال: د جمعې دوران کې اولني صف کې یو کس د امام صاحب د الله اکبر ویلو نه مخکې یوازې د امام صاحب حرکت لیدو سره رکوع یا سجدې ته ځي، ایا یوازې د امام صاحب حرکت لیدو سره رکوع یا سجدې ته تلل صحیح دي؟یا د امام صاحب د **الله اکبر** اواز اوریدلو نه وروسته تلل پکار دي؟مهرباني وکړئ اوجواب خامخا راکړئ.

جواب: د امام د تکبیر انتظار پکار ده،خو که د امام د منتقل کیدو سره منتقل شي، نو بیا هم جائز ده. په دې شرط چې د امام نه وړاندې نه شي. [۴]

---

[۱] لو ادرک الامام وهو راکع فکبر قائمًا وهو یرید تکبیرة الرکوع جازت صلاته.....الخ.(عالمگیری ج:۱ ص: ۶۹، الباب الرابع فی صفة الصلاة).

[۲] وان ادرک الامام فی الرکوع والسجود یتحری ان کان اکبر رایه انه لو اتی به (الثناء) ادرکه فی شیء من الرکوع او السجود یاتی به قائمًا والا یتابع الامام ولا یاتی به.....الخ.(عالمگیری ج:۱ ص: ۹۱، الفصل السابع فی المسبوق واللاحق).

[۳] لو ادرک الامام وهو راکع فکبر قائمًا.(عالمگیری ج:۱ ص: ۶۹، الباب السابع فی صفة الصلاة).

[۴] ویکره للماموم ان یسبق الامام بالرکوع والسجود وان یرفع رأسه فیهما قبل الامام.(عالمگیری ج:۱ ص: ۱۰۷، الباب الرابع، الفصل الثانی).

مقتدي به تكبير كله وايي؟

سوال: مقتدي امام پسې لمونځ څنګه ادا کړي؟ د امام د خولې نه چې الله ووځي فورا عمل شروع کړي؟

جواب: د امام د تکبیرشروع کولونه وروسته تاسو تکبیر ویلی شئ، خو ددې خیال دې وساتل شي چې تکبیر د امام نه مخکې شروع نه کړل شي او د امام نه مخکې ختم هم نه کړل شي [۱]

مقتدي ته تكبير په مزه ويل پكار دي

سوال: د سړیو له پاره په فرض رکعتونو کې تکبیرونه او ثناء (د ماسپښین او د ماز دیګر نه پرته) په اوچت اواز د لوستلو حکم دی، په جومات کې هم (د جمعې نه پرته ایا داسې کول پکار دي؟ عموما خلک په جوماتونو کې فرائض هم په چوپتیاسره ادا کوي ایا دا صحیح ده؟

جواب: په اوچت اواز سره تکبیر امام وایي، مقتدي او ځانته لمونځ کونکي ته تکبیرونه په مزه ویل پکار دي او ثناء خو به امام هم په مزه وایي [۲]

مقتدي به تكبيرونه څومره اواز سره وايي

سوال: ځینې خلک د جمعې لمونځ کولو سره د امام تکبیرونو سره تکبیرونه وایي او وایي یې هم تیز، یعنې د هغه سره ولاړ دوه درې کسان د هغه اوازونه اوریدلی او په هغه پوهیدلی شي، ایا د هغوی لمونځونه کیږي؟

جواب: مقتدي ته تکبیرونه په مزه ویل پکار دي او د ورو مطلب دادی چې اواز یوازې د هغه غوږونو ته ورسیږي [۳]

د امام په اقتداء كې ثنا ويل تر كوم وخت پورې پكار دي؟

سوال: په سري او جهري لمونځونو کې مقتدي ته ثناء څنګه ادا کول پکار دي، یعنې په سري لمونځ کې څو پورې او په جهري لمونځ کې څو پورې لوستل پکار دي؟

۱] ويحرم مقارنا التحريمة الامام عند ابى حنيفة رحمه الله تعالى وعندهما بعد ما احرم والفتوى على قولهما هكذا فى المعدن......والمقارنة......ان يوصل المقتدى همزة الله براء اكبر كذا فى المصفى فى باب الحنفية. (الهندية ج:۱ ص: ۶۸_ ۶۹، الباب الرابع ، فى صفة الصلاة)_

۲] (وجهر الامام بالتكبير) بقدر حاجته للاعلام بالدخول والاستقلال وكذا بالتسميع والسلام، واما المؤتم والمنفرد فيسمع نفسه (والثناء والتعوذ والتسمية والتامين) وكونهن سرا.(درمختار مع الشامى ج:۱ ص: ۴۷۵، باب صفة الصلاة ، مطلب فى التبليغ خلف الامام)_

۳] (وجهر الامام بالتكبير) ....واما المؤتم والمنفرد فيسمع نفسه.(درمختار مع الشامى ج:۱ ص: ۴۷۵ ، باب صفة الصلاة ، مطلب فى قولهم الاساءة دون الكراهة)_

جواب: کله چې امام قرات شروع کړي، نو ثناء پریښودل پکار دي او په سري لمونځ کې چې ترڅو دا خیال وي چې امام قرات شروع کړی نه دی ثناء دې وایي له دې نه وروسته دې پریږدي.[۱]

دمقتدي د ثنا په مینځ کې که امام فاتحه شروع کړي نو مقتدي دې چپ شي

سوال: دامام د سورت فاتحې دشروع کولو نه مخکې ما ثناء لوستل شروع کړل او په مینځ کې امام سورت فاتحه شروع کړه، په دې وخت پاتې ثناء اوتعوذ اوتسمیه لوستل جائز دي او که نه؟

جواب: کله چې امام قرات شروع کړي، نو ثناء لوستل دې هم هلته بند کړي، تعوذ او تسمیه د قرات تابع دي، له دې وجې به هغه ځانته لمونځ کونکب وایي مقتدي نه، مقتدي دې یوازې ثناء ویلونه وروسته چپ شي.[۲]

ایا د امام د قرات په وخت مقتدي ثناء لوستلی شي؟

سوال: یو مقتدي هغه وخت د امام په اقتدا کې شامل شي کله چې امام د سورة الفاتحه قرات شروع کړی وي، نو ایا مقتدې د قرات دوران کې ثناء لوستلی شي او که نه ؟

جواب: چې کله امام قرات شروع کړي، نو مقتدي ته د ثنا ویلو اجازه نشته.[۳]

مقتدي به یوازې ثناء لولي، تعوذ او تسمیه نه

سوال: امام سره د شروع کولو نه مخکې مقتدي ته ثنا، تعوذ او تسمیه درې واړه کلمات ادا کول پکار دي، که یوازې ثنا او تعوذ لوستل پکار دي لکه څنګه چې د جنازې په لمانځه کې یوازې ثنا او تعوذ لوستل کیږي؟

جواب: تعوذ اوتسمیه د قرات له پاره دي، امام او ځانته لمونځ کوونکي له پاره د ثنا نه وروسته قرات هم کول دي، نو له دې وجې نه هغه به تعوذ او تسمیه هم لولي او مقتدي ته قرات کول نشته، نو له دې وجې نه به مقتدي یوازې ثنا لولي، تعوذ او تسمیه نه.[۴]

۱] ولو ادرک الامام بعد ما اشتغل بالقراءة قال ابن الفضل لا یثنی، وقال غیره یثنی، وینبغی التفصیل ان کان الامام یجهر لا یثنی وان کان یسر یثنی وهو مختار شیخ الاسلام.(الشامیة ج:۱ ص: ٤٨٨، مطلب فی بیان المواتر والشاذة)_

۲] ولو ادرک الامام بعدما اشتغل بالقرآن قال ابن الفضل لا یثنی، وقال غیره یثنی، وینبغی. التفصیل ان کان الامام یجهر لا یثنی وان کان یسر یثنی وهو مختار شیخ الاسلام.(الشامیة ج:۱ ص: ٤٨٨، مطلب فی بیان المواتر والشاذة)_

۳] واذا ادرک الامام وهو یجهر بالقراءة لا یاتی بالثناء بل یستمع وینصت للآیة. (حلبی کبیر ص: ۳۰٤، طبع سهیل اکیدمی لاهور).

٤] فاستعذ بالله الآیة فلا یاتی به المقتدی لانه لا یقرا بخلاف الامام والمنفرد. (حلبی کبیر ج:۱ ص: ۳۰٤).

ایا د رفع یدین کوونکي مقلد امام په اقتدا کې رفع یدین وکړل شي؟

سوال: که کله داسې امام پسې لمونځ کول راشي چې شافعي، مالکي یا حنبلي مسلك والا وي، نو ایا د امام په اتباع کولو کې ماته هم رفع یدین کول پکار دي؟که د اتباع کولوله وجې نه رفع یدین وکړم، نو ایا دا جائز دي؟حالانکې زه په حنفي مسلك باندې یم

جواب: تاسو په خپل مسلك باندې عمل کوئ او هغوی به په خپل مسلك باندې عمل کوي [۱]

د حنفي عالم په اقتدا کې د حنبلي مسلك والا وتر کول

سوال: زموږ یو خپلوان په دوحه قطر کې د یوجومات امام دی، د هغه ځای خلک مسلکا حنبلیان دي او زموږ خپلوان حنفي مسلك سره تعلق لري، هلته وتر یو رکعت کیږي ،ځکه چې د حنبلیانو په نزد وتر یو رکعت ده او امام حنفي دی، نو ایا دا لمونځ کیږي اوکه نه ؟که کیږي، نو د امام یا د مقتدیانو؟یا د دواړو؟

جواب: د فقه حنفي په نزد یو رکعت لمونځ نه کیږي، له دې وجې نه حنفي په یو رکعت وترو کې امام جوړول جائز نه دي، د حنفي امام اوحنفي مقتدیانو لمونځ به نه کیږي او هرکله چې د امام لمونځ ونه شو، نو د حنبلي مقتدیانو لمونځ جائز دی اوکه نه دی؟دا تحقیق دې د حنبلي عالمانو نه وکړل شي، ماته د دې تحقیق نشته [۲]

شافعي امام چې کله د سهار په لمانځه کې قنوت وایي نو حنفي مقتدي دې چپ شي

سوال: اکثر د سهار د لمانځه په دویم رکعت کې شافعي امام لاس اوچتولو سره قنوت وایي چې په هغه کې پنځه یا اوو منټه لګیږي، په حیثیت د حنفي مسلك ماته لاس اوچتولو سره دعا کول پکار دي که چپ دریدل پکار دي؟ که د امام په اتباع کې د لاس اوچتولو سره دعا وکړل شي، نو په دې کې څه ګناه شته؟ لمونځ وشو که په دویم ځل کول غواړي؟

جواب: زموږ په نزد دسهار قنوت په شرع کې نشته له دې وجې دې په دې کې د شافعي امام متابعت نه کوي، بلکې چپ دې ولاړ وي. [۳]

---

[۱] واماالاقتداء بالمخالف فی الفروع کالشافعی فیجوز مالم یعلم منه ما یفسد الصلاة علی اعتقاد المقتدی علیه الاجماع. (حلبی کبیر ص: ۵۱۶).

[۲] قال فی البحر وهو صریح فی ان صلاة رکعة فقط باطلة.(شامی ج:۲ ص: ۵۳).

[۳] وان قنت الامام فی صلاة الفجر یسکت من خلفه کذا فی الهدایة ویقف قائما وهو الصحیح کذا فی النهایة. (الهندیة ج:۱ ص: ۱۱۱، الباب الثامن فی صلاة الوتر)۔

د سهار د لمونځ په دويم رکعت کې په قنوت لوستونکي امام پسې څه وکړل شي؟

سوال: دلته یعني په ابوظبی کې په اکثرو جوماتونو کې ګورو چې د سهار لمانځه په دوران کې دويم رکعت کې د رکوع نه وروسته او د سجدې نه مخکې په ولاړه او لاس اوچتولو سره امام په اوچت اواز سره اوږده دعا کوي او د هغه سره ټول لمونځ کونکي هم دعا کوي او ،امين، وايي،داسې خلک هم شته چې په هغوی کې زه هم شامل یم چې د امام سره د دعا لوستلو په ځای چپ ولاړ وي او کله چې امام دعا ختمولو سره سجدې ته ځي، نو ورسره سجدې ته ځي د قران کريم او احاديثو په رڼا کې د دې دعا متعلق په تفصيل سره جواب راکړئ.

جواب: دې ته دعاء قنوت وايي چې هغه شافعي حضرات هميشه د سهار په لمانځه کې لولي. زمونږ په نزد د سهار په لمانځه کې قنوت هميشه نه لوستل کيږي. بلکې کله چې مسلمانانو ته يو اهمه حادثه پېښه شي، نو قنوت نازله لوستل کيږي ،ځکه چې د رسول اللهﷺنه په دې موقعو باندې دعا لوستل ثابت دي. وروسته که امام. شافعي المذهب وي او هغه د سهار په لمانځه کې هميشه قنوت وايي، نو د هغه قنوت لوستلو دوران کې لاس پرېښودلو سره چپ دريدل پکار دي او کله چې امام سجدې ته لاړ شي، نو د هغه سره دې سجدې ته لاړ شي.[1]

په سري لمونځونو به مقتدي د ثناء نه وروسته څه کوي؟

سوال: په فرض لمانځه کې په امام پسې د لمونځ کولو دوران کې سهار،ماښام او ماسخوتن کې. خو امام صاحب په اوچت اواز سره قرات کوي، خو ماسپښين او مازديګر کې اوچت اواز سره قرات نه کوي، ايا مقتدي ته په دې دواړو لمونځونو کې د ثناء نه وروسته څه لوستل پکار دي، که په چپوالي سره د امام اقتداء کول پکار دي؟

جواب: د جمعې په لمانځه کې قرات د امام وظيفه ده مقتدي ته دچوپوالي حکم دی. له دې وجې که د ورځې لمونځ وي يا د شپې مقتدي ته د ثناء نه وروسته چپ اوسيدل پکار دي[2]او په زړه کې دې سورت فاتحه ولولي، خو په ژبې سره دې الفاظ نه ادا کوي.

۱] وان قنت الامام فى صلاة الفجر يسكت من خلفه كذا فى الهداية ويقف قائمًا وهو الصحيح كذا فى النهاية.(الهندية ج:۱ ص: ۱۱۱، الباب الثامن فى صلاة الوتر)_

۲](قوله وانصات المقتدى) فلو قرا خلف امامه كره تحريما ولا تفسد فى الاصح.(الشامية ج:۱ ص: ۴۷۰)، وايضا مؤطا امام محمد (ص: ۹۷)، وايضا وتكره القراءة خلف الامام عند ابى حنيفة وابى يوسف رحمهما الله تعالى هكذا فى الهداية .(الهندية ج:۱ص: ۱۰۹،الباب السابع، الفصل الثانى فيما يكره فى الصلاة وما لا يكره)

په امام پسې د قرات په معامله کې د خپل مسلک مطابق عمل کوئ

سوال: ځینې خلک په یو پیش امام پسې لمونځ ادا کوي سورتونه خپله هم لولي ایا دا مناسب دی؟

جواب: د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد د امام قرات د مقتدي له پاره کافي ده په امام پسې سورتونه لوستل صحیح نه دي او اهل حدیث حضرات په امام پسې یوازې د فاتحه لوستلو حکم کوي، تاسو چې د کوم مسلک یئ په هغه عمل کوئ په اختلافي مسئلو کې د بل سره اینښتل نه دي پکار.[۱]

مقتدي ته د مازدیګر او ماسپښین په لمانځه د سورت سوچ کول غوره دي

سوال: که له امام سره د ماسپښین یا مازدیګر څلور رکعته کوو، نو ایا په اول او دویم رکعت کې په قیام کې مونږ الحمد شریف او څه سورت په ذهن کې لوستلی شو اوکه نه، چې په زړه کې دنیاوي خیالات رانشي؟

جواب: په زړه کې سوچ ضرور کول پکار دي، خو په ژبې سره دې الفاظ نه ادا کوي.

ایا په سري لمونځونو کې مقتدي په زړه کې سورت لوستلی شي؟

سوال: په کومو لمونځونو کې چې(ماسپښین، مازدیګر)اوچت اواز سره قراءت نه وي، دې لمونځ کې مقتدي په زړه کې قرات یعنې الحمد شریف، قل هو شریف وغیره لوستلی شي اوکه نه ؟ما له چا نه پوښتنه وکړه، نو هغه وویل چې ویل پکار نه دي، حالانکې هغه دا چېرته لوستلي و چې که څوک وایي، نو ویلی شي او که نه وایي، نو څه حرج نشته.

جواب: د ژبې خوزولو نه پرته دې په زړه کې لولي.[۲]

مقتدي په رکوع او سجده کې څو ځله تسبیح ولولي؟

سوال: مقتدي په رکوع او سجده کې چې ورته څومره وخت ملاویږي هغومره تسبیح ویلی شي یا مقرر حد درې ځله دې وایي؟ داسې هم کېدای شي چې په رکوع کې پنځه ځله تسبیح په لومړۍ سجده کې اووه ځله او په دویمه سجده کې د امام صاحب د زر وچتیدلو په وجه یوازې درې ځله تسبیح ویلی شوایا په دې طریقې سره څه قباحت شته؟

۱] عن جابر بن عبدالله ان النبي صلى الله عليه وسلم قال: من كان له امام فقراءة الامام له قراءة.(طحطاوی ج:۱ ص: ۱۵۹، باب القراءة خلف الامام ، طبع مكتبه حقانيه)۔

۲] څکه چه دا قرأت نه دې، قرأت لپاره په ژبه الفاظ اداکول ضروری دی.(واما حد القراءة فنقول تصحيح الحروف امر لا بد منه فان صح الحروف بلسانه ولو يسمع نفسه لا يجوز وبه اخذ عامة المشائخ هكذا في المحيط .(عالمگیری ج: ۱ ص: ٦۹، الفصل الاول في فرائض الصلاة).

جواب: درې ځله د کمال ادنی درجه ده، له دې نه زیات چې څومره لوستلی شي. هغه دې ولولي، خو د طاق رعایت دې ساتي.[۱]

ربنالک الحمد په ځای سمع الله لمن حمده ویلو سره څه خرابي نه راځي

سوال: بکر په غلطي سره په لومړي رکعت کې یو ځل د امام سره سمع الله لمن حمده ووایي د ربنا لک الحمد په ځای او بیا یې ربنا لک الحمد هم ووایي، نو ایا په لمانځه کې څه خرابي راغله؟

جواب: هیڅ خرابي نه راځي.

د امام نه مخکې سجده کول

سوال: ځینې مقتدیان د امام صاحب نه مخکې رکوع اوسجدې ته ځي، نوپوښتنه داده چې ایا ددې خلکو لمونځ کیږي، کوم چې د امام نه مخکې رکوع اوسجده کوي؟

جواب: د مقتدي د امام نه مخکې رکوع سجده کول ډیر زیات غلط حرکت دی د صحیحینو په حدیث کې دي چې کوم سړی د امام نه مخکې سر اوچتوي ایا هغه ددې خبرې نه ویریږي چې الله پاک د هغه سر د خره په سر بدل کړي؟ (مشکواة ص۱۰۲)[۲]

کوم انسان چې د امام نه مخکې رکوع اوسجدې ته لاړ شي، که له امام سره په رکوع سجده کې شریک شي، نو د هغه لمونځ به وشي، خو که د امام د رکوع او سجدې د راپورته کېدو نه مخکې اوچت شي، نو د هغه لمونځ نه کیږي، خو دا چې د امام سره یا د امام نه وروسته په دویم ځل رکوع یا سجده وکړي.[۳]

ایا د امام نه مخکې رکوع او سجدې ته تلل ګناه ده؟

سوال: ایا د لمانځه دوران کې د امام صاحب نه مخکې رکوع او سجدې ته تلل ګناه ده؟

جواب: هو! مقتدي ته په هیڅ یو رکن کې د امام نه مخکې والی جائز نه دی، په حدیث شریف کې دي چې کوم کس د امام نه مخکې د رکوع یا د سجدې نه سر اوچتوي، ایا هغه ددې خبرې نه نه ویریږي چې الله پاک دده سر د خره دسر سره بدل کړي.[۴]

۱] واختلف فی معنی قوله ذلک ادناه فقیل ادنی کمال السنة وقیل ادنی کمال التسبیح وقیل ادنی القول المسنون والاول اوجه وعلی کل فالزیادة علی الثلاث افضل ویستحب ان یختم علی وتر خمس او سبع او تسع لحدیث الصحیحین : ان الله وتر یحب الوتر.(البحر الرائق ج:۱ ص: ۳۳۵)_

۲] عن ابی هریرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : اما یخشی الذی یرفع راسه قبل الامام ان یحول الله راسه راس حمار.متفق علیه.(مشکوة ص: ۱۰۲)_

۳] فلو لم یرکع اصلاً او رکع ورفع قبل ان یرکع امامه ولم یعده معه او بعده بطلت صلاته.(الشامیة ج:۱ ص: ۴۷۱،طبع ایچ ایم سعید ، مطلب مهم فی تحقیق متابعة الامام)_

۴] عن ابی هریرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

له امام نه مخکې بل رکن ته د تلونکي سړي شرعي حکم

سوال: نن سبا په هرکار کې تیزرفتاري زموږ عادت جوړ شوی دی. تردې چې د دین د ارکانو په ادا کولو کې هم موږ پرته دضرورت نه تیزي کوو. دمثال په طور لمانځه کې امام د رکوع نه سر پورته کړی نه وي چې موږ نیغ شوي یو.امام سجده کې وي چې موږ سر پورته کړی وي.اکثر خو امام سلام هم پوره ګرځولی نه وي چې موږ سلام ګرځولی وي او د لمانځه نه مو ځان فارغ کړی وي. همداسې څه صورت حال یو ملګري ته پیښ شو چې وړاندې ورخو کې د لمانځه دوران کې په دویمه سجده کې یې دامام نه مخکې سرپورته کړ.تاسووایئ چې دغه شان لمونځ صحیح شو؟

جواب: قصداً د امام نه مخکې پاڅیدل لویه ګناه ده[۱]،خوکه د غلطي له وجې نه اوچت شي، نو ګناه نشته.بیا د پاڅیدو نه وروسته که بل رکن کې امام سره شریك شي. نو بیا هم لمونځ صحیح شو او که د امام نه مخکې یې بل رکن هم ختم کړ. نو دده لمونځ فاسد شو.مثلاً یو سړی د امام نه مخکې د سجدې نه سر پورته کړ او دویم رکعت له پاره پورته شو،امام دویم رکعت له پاره لا پورته شوی نه وي چې دی رکوع ته لاړ، نو دده لمونځ فاسد شو او که د دویم رکعت په قیام کې امام سره یوځای شو. نو لمونځ یې صحیح شو.[۲]

د امام نه مخکې رکوع او سجدې وغیره ته تلل

سوال: زما یو دوست دی،هغه لمانځه کې د امام نه مخکې مخکې ځي،کله چې موږ هغه منع کړو، نو وایي چې دې سره لمانځه کې څه خرابي نه راځي، سوال دادی چې ایا دې سره لمانځه کې څه فساد راځي اوکه نه ؟او که ددې کار په وعید کې څه حدیث وي، نو هغه ذکر کړئ او دا هم ووایئ چې د جمعې په لمانځه کې امام سره کله تلل پکار دي؟رکوع سجده وغیره یعنې سنت طریقه څه ده؟

جواب: لمونځ د امام نه مخکې کول بیوقوفي ده ،ځکه چې ترڅو لمونځ ختم شوی نه وي، نو دا سړی د لمانځه نه فارغیدای خو نه شي،بیا په ارکانو کې د مخکې کېدو څه فائده شوه؟ مقتدي ته د امام نه وروسته وروسته ارکان ادا کول پکار دي.[۳]

...بقیه د تیرمخ]... اما یخشی الذی یرفع رأسه قبل الامام ان یحول الله رأسه رأس حمار.متفق علیه.(مشکوة ج:۱ ص: ۱۰۲).

[۲]]ویکره للماموم ان یسبق الامام بالرکوع والسجود وان یرفع رأسه فیهما قبل الامام.(عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۰۷، الباب السابع، الفصل الثانی).

] حواله سابقه.

[۳]]ویکره للماموم ان یسبق الامام بالرکوع والسجود وان یرفع رأسه فیهما قبل الامام.(عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۰۷، الباب السابع، الفصل الثانی).

مقتدي که له امام نه مخکې سر اوچت کړ نو د لمانځه څه حکم دی؟

سوال: ما د جمعة المبارک لمونځ کاو، د جمعې دوران کې چې کله امام صاحب د رکوع په حالت کې و، نو په مونږ د پاسه هوايي جهاز تیریده چې د هغې اواز مونږه روستنی صف والا د امام اواز اوریدلو ته پرینښودلو، له دې نه وروسته امام صاحب سجدې ته لاړ، نو مونږ هم ربنا لک الحمد وویل او د هغه سره یوځای شو، خو څو سیکنډه وروسته مونږ په خپله اندازه د سجدې نه اوچت شو خو امام صاحب لا په سجده کې و، په دې سره مونږ د رکن په ادا کولو کې مخکې شو او ما د علماء کرامو نه اوریدلي دي چې کوم سړی د جمعې په لمانځه کې د امام نه مخکې کیږي د هغه لمونځ ماتیږي او رسول اللهﷺ فرمايي چې د قیامت په ورځ به د داسې انسان شکل د خره په شان وي، په داسې صورت حال کې تاسو ته درخواست دی چې د قرآن او حدیث په رڼا کې جواب راکولو سره مونږ مطمئن کړئ چې زمونږ لمونځ وشو او که نه؟ که مات شوی وي، نو بیا څه کول پکار دي؟

جواب: قصداً د امام نه مخکې پورته کېدل لویه ګناه ده، خو که په غلطي سره پورته شي، نو ګناه نشته[۱]، بیا د پورته کېدلو نه وروسته که په بل رکن کې د امام سره شریک شي. نو بیا خو لمونځ صحیح شو[۲] او که د امام نه مخکې یې رکن هم ختم کړ، نو د هغه لمونځ فاسد شو[۳] مثلاً که چا د امام نه مخکې له سجدې نه سر اوچت کړ او د دویم رکعت له پاره ودرید، امام بل رکعت له پاره دریدلی نه و، چې دی رکوع ته لاړ، نو د هغه لمونځ فاسد شو او که د دویم رکعت په قیام کې امام د هغه سره یوځای شو، نو لمونځ یې صحیح شو.

مقتدي په اخري قعده کې نورې دعا ګانې هم لوستلی شي

سوال: امام چې کله د اخري رکعت په قعده کې وي، نو مقتدي د درود شریف او دعا "**یوم یقوم الحساب**" د لوستلو نه وروسته نورې دعا ګانې لوستلی شي او که چپ به وي د امام د سلام اړولو پورې؟

جواب: د امام د سلام اړولو پورې چې کومې دعا ګانې یادوي په هغه چې څومره غواړي لولي دي[۴]

---

۱ [ویکره للماموم ان یسبق الامام بالرکوع والسجود وان یرفع راسه فیهما قبل الامام.....الخ.(الهندیة ج:۱ ص: ۱۰۷، الباب السابع، الفصل الثانی)۔

۲ [ویدخل فیها ما لورکع قبل امامه ودام حتی ادرکه امامه فیه.(الشامیة ج:۱ ص: ۴۷۱، طبع ایچ ایم سعید)

۳ [فلو لم یرکع اصلاً او رکع ورفع قبل ان یرکع امامه ولم یعده معه او بعده بطلت صلاته.(الشامیة ج:۱ ص: ۴۷۱،طبع ایچ ایم سعید، مطلب مهم فی تحقیق متابعة الامام)۔

۴ [ودعا بما یشبه الفاظ القرآن والسنة لا کلام الناس.(البحرالرائق ج:۱ص: ۳۴۹کتاب الصلاة طبع بیروت)

د امام په اقتداء کې به مقتدي کله سلام اړوي

سوال: د جمعې په لمانځه کې امام صاحب لمونځ د ختمولو له پاره د التحيات درود شريف او دعا لوستلو نه وروسته سلام واړو، خو يو مقتدي لا درود شريف لوستلو، نو ايا مقتدي هم کله چې امام صاحب لمونځ ختمولو له پاره سلام اړولی و، سلام اړول پکار دي يا مقتدي ته درود شريف او دعا پوره کولو نه وروسته سلام ګرځول پکار دي؟

جواب: که التحيات يې نه وي پوره کړي، نو هغه دې پوره کړي او که التحيات يې پوره کړې وي، نو د امام سره دې سلام واړوي درود شريف دې نه پوره کوي.[1]

د امام د دويم سلام سره د مقتدي د قبلې نه مخ اړول

سوال: زموږ د جوماټ امام صاحب په ډير زيات وخت کې سلام اړوي، يو مقتدي د امام صاحب د دويم سلام اړولو سره د قبلې د طرف نه مخ واړوي او د امام صاحب سلام لا نه وي پوره شوی د هغه وبنا ده چې د دويم سلام کولو په وخت کې مقتدي د امام د اقتداء نه ازاديږي، ايا د هغه دا عمل صحيح دی؟

جواب: امام ته سلام دومره اوږدول نه دي پکار چې د مقتديانو سلام په مينځ کې ختم شي، کوم مقتدي چې د امام د دويم سلام د اړولو نه مخکې د قبلې نه مخ واړوي د هغه لمونځ فاسديږي نه، خو داسې کول مکروه دي، چې هغه پنځه يا اووه منټه د امام سره صبر کړی دی، نو يو څو سيکنډه دې نور هم صبر وکړي.[2]

له امام نه مخکې سلام ګرځول

سوال: دا مو ليدلي دي چې د جمعې په لمونځونو کې مقتديان (بوډاګان، ځوانان او ماشومان) د امام نه مخکې سلام واړوي، د امام نه مخکې د مقتدي دا عمل کوم ځای پورې صحيح دی، ايا هغوی ګناه ګار نه شو؟ د داسې خلکو لمونځ وشو او که نه؟

جواب: په رکوع او سجده کې د امام نه مخکې تلل ګناه ده[3]، که مقتدي تشهد لوستلی

---

[1] اذا ادرک الامام فی التشهد وقام الامام قبل ان يتم المقتدی او سلم الامام فی آخر الصلاة قبل ان يتم المقتدی التشهد فالمختار ان يتم التشهد.....ولو سلم الامام قبل ان يفرغ المقتدی من الدعاء الذی يکون بعد التشهد او قبل ان يصلی علی النبی صلی الله عليه وسلم فانه يسلم مع الامام.(الهندية ج:۱ ص: ۹۰، الباب الخامس فی الامامة ، الفصل السادس)۔

[2] والسنة فی السلام إن تکون العسليمة الثانية اخفض من الاولی.....اختلفوا فی تسليم المقتدی قال الفقيه ابو جعفر المختار ان ينتظر اذا سلم الامام عن يمينه يسلم المقتدی عن يمينه واذا فرغ عن يساره يسلم المقتدی عن يساره .....الخ. (الهندية ج:۱ ص: ۷۷، الباب الرابع، الفصل الثالث)۔

[3] ويکره للماموم إن يسبق الامام بالرکوع والسجود..الخ.(الهندية ج:۱ص:۱۰۷الباب السابع الفصل الثانی)

وي، نو د هغه لمونځ وشو، خو د امام نه مخکې سلام اړول ناجائز او مکروه تحریمي دي [۱]

که مقتدي په اولنی قعده کې دواړو طرفو نو ته سلام وګرځوي نو څه وکړي؟

سوال: زید امام صاحب سره لمونځ کوي، په اولنی قعده کې زید په هیره باندې سلام وګرځاو ،امام صاحب د دریم رکعت له پاره ودرید ، په موجود صورت کې به زید څه کوي؟او لمونځ به څنګه پوره کوي؟

جواب: مقتدي ته پکار نه دي چې امام پسې سلام وګرځوي که سهواً داسې وشي. نو دده لمونځ صحیح دی،دده لمونځ نه باطلیږي.[۲]

د امام په اقتدا کې د رکوع پاتې کېدو نکو لمونځ نه کیږي

سوال: یوځل د مازدیګر په لمانځه کې امام صاحب د اولني رکعت رکوع ته د تکبیر نه پرته لاړ ،لهذا هغه سره یوازې هغه کسان رکوع ته لاړل کوم چې بالکل شاته ولاړ وو، صف اوږد و لهذا د لمونځ کونکو لوی تعداد له رکوع نه پاتې شو امام صاحب چې کله "سمع الله لمن حمده" وویله او پورته شو،نو لمونځ کونکي پریشان وو چې دا څه قصه وشوه؟څه خلک هغه وخت رکوع ته لاړل او څه پورته شول،بیا چې کله امام صاحب ته وویل شوچې ددې لمونځ کونکو به څه کیږي کومو چې رکوع نه ده کړې، نو امام صاحب وویل چې د هغوی لمونځ هم وشو ،ځکه چې ما خو رکوع کړې وه او د امام په اقتدا کې هرڅه معاف دي.

جواب: کومو خلکو چې امام سره یا د امام د رکوع نه د پورته کېدونه وروسته رکوع وکړه،له دې نه وروسته سجدې ته لاړل د هغه لمونځ وشو او کومو خلکو چې رکوع ونکړه،د قیام نه وروسته نیغ سجدې ته لاړل، نو هغه لمونځ نه دی شوی. هغه دې خپل لمونځ بیا وکړي، امام صاحب چې کومه مسئله بیان کړې ده، هغه صحیح نه ده،واجبات چې پاتې شي، نو هغه معاف دي،خو رکوع او سجده فرض دي دا نه معاف کیږي.[۳]

۱] والسنة فى السلام ان تكون التسليمة الثانية اخفض من الاولى.....اختلفوا فى تسليم المقتدى قال الفقيه ابو جعفر المختار ان ينتظر اذا سلم الامام عن يمينه يسلم المقتدى عن يمينه واذا فرغ عن يساره يسلم المقتدى عن يساره ....الخ. (الهندية ج:۱ ص: ۷۷، الباب الرابع، الفصل الثالث)_

۲] لو سلم مع الامام ساهيًا او قبله لا يلزمه سجود السهو.(عالمگيرى ج: ۱ ص: ۹۱، الباب الخامس فى الامامة، الفصل السابع فى المسبوق واللاحق).

۳] فلو لم يركع (المسبوق) اصلاً وركع ورفع قبل ان يركع امامه ولم يعده معه او بعده بطلت صلاته.(شامى ج: ۱ ص: ٤۷۱ ، مطلب مهم فى تحقيق متابعة الامام).

د معذور سړي په کور کې په لاؤډ سپیکر امام پسې اقتداء کول

سوال: زه یو معذور سړی یم د جمعې د لمانځه له پاره جومات ته نه شم تللی جومات زما کور ته ډیر نزدې دی په لاؤډ سپیکر باندې خطبه او پوره لمونځ واوریدل شي. ایا زه په کور کې په لاؤډ سپیکر باندې د جمعې لمونځ ادا کولی شم؟

جواب: د اقتداء له پاره یوازې د امام د اواز رسیدل کافي نه دي، بلکې دا هم ضروري ده چې صفونه هغه ځای ته رسیدلي وي، که په مینځ کې څه نهر یا سړک راځي نو اقتداء صحیح نه ده[۱]، له دې وجې ستاسو په کور کې ناست د جمعې په لمانځه کې شریکیدل صحیح نه دي، که تاسو د عذر په وجه جومات ته نه شئ تللي، نو په کور کې د ماسپښین لمونځ ادا کوئ.

ایا په ټي وي پسې اقتداء جائز ده؟

سوال: جناب! ځینې وخت مخامخ د حرم پاک خانه کعبې نه دجمعې لمونځ ښودل کیږي، که یو انسان په بله کمره کې د هغه اواز تیز وساتي او د ټي وي د امام سره لمونځ وکړي، نو دا لمونځ به صحیح وي یا پرته د ټي وي نه یې وکړي؟

جواب: کومه طریقه چې تاسو لیکلې ده په دې سره به د امام اقتداء صحیح نه وي اونه به ستاسو لمونځ کیږي.[۲]

د مستقل امامت تنخوا جائز ده

سوال: ما اوریدلي دي چې کله یو حافظ قرآن د تراویح د ورکولو له پاره تنخوا د مخکې نه مقرره کړي، نو په هغه پسې تراویح جائز نه دي، لکه چې نن سبا مولویان او د قرآن کریم حافظان په جوماتونو کې په مقرر شوې تنخواه ګانو باندې لمونځونه کوي. ایا په داسې حافظانو پسې د تراویح او نور لمونځونه کول جائز دي او که نه؟

جواب: دجومات دمستقل امامت د تنخواه سره جائز دی،[۳] یوازې تراویح ورکولو اجرت جائز نه دی.[۴]

۱] المانع من الاقتداء ثلاثة اشياء (منها) طريق عام يمر فيه العجلة والاوقار......ومنها نهر عظيم ....الخ. (الهندية ج:۱ ص: ۸۷، الباب الخامس فى الامامة ، الفصل الرابع)۔

۲] السابع فى المانع من الاقتداء يشترط لصحة الاقتداء اتحادمكان الامام والماموم...الخ.(حلبى كبيرج:۱ ص: ۵۳۳)

۳] ويفتى اليوم بصحتها لتعليم القرآن والفقه والامامة والاذان....الخ.(درمختار ج:٦ ص: ۵۵)۔

٤] وقال العينى فى شرح الهداية: ويمنع القارى للدنيا، والآخذ والمعطى آثمان.(شامى ج:٦ ص: ۵٦)۔

امام او يو مقتدي لمونځ شروع کړ بيا دويم مقتدي راغی. اوس به څه کوي؟

سوال: په بوحومات کې د امام صاحب نه پرته يو مقتدي دی. امام صاحب او مقتدي دواړه يو ځای ودريږي او جمعه کوي، دې دوران کې دويم مقتدي راشي او په جمعه کې شامل شي. اوس امام وړاندې مصلی ته لاړ شي يا مقتدي وروسته شي؟امام به هلته ولاړ وي؟حالانکې امام صاحب ددې دويم مقتدي د راتګ اواز هم اوري او دې په زور سره الله اکبر ويلو لمانځه کې شامليږي. امام او مقتدي دواړه هلته ولاړ وي، راتلونکی سړی د امام شا پريږدي او بل طرفته ودريږي او لمونځ کوي نو ايا دا لمونځ وشو او که نه؟

جواب: لمونځ خو وشو، خو ښه به دا وه چې اول مقتدي هم وروسته شوی وای او دواړه امام پسې ولاړ وی.[1]

په جهري لمونځ کې امام صاحب د دريو ايتونو لوستلو نه وروسته غلط شو يا ترينه هير شو نو مقتديان به څه کوي؟

سوال: جهري لمونځ کې امام صاحب قرات وکړ او د دريو ايتونو د تلاوت نه وروسته ترې وړاندې سبق هير شو يا يې غلط ولولي، نو مقتدي ته له شانه نه فتحه ورکول پکار دي داسې حال کې چې فرض لمونځ ادا کوي؟

جواب: که امام د دريو ايتونو د تلاوت کولو نه وروسته هير شي، نو ورته پکار دي چې رکوع وکړي، مقتديان په لقمه باندې مجبور نه کړي[2] البته که مقتدي لقمه ورکړه، نو لمونځ نه فاسديږي[3] او که امام غلطه ولوسته، نو ددې اصلاح ضروري ده.

فرض لمانځه کې امام ته فتحه ورکول

سوال: که امام صاحب فرض لمونځ کوي مثلاً د سهار لمونځ، د الحمد شريف نه وروسته په يو سورت لوستلو کې بند شو، نو وروسته نه فتحه ورکول پکار دي او که نه ؟ځينې خلک وايي چې په فرض لمانځه کې فتحه ورکول پکار نه دي او ځينې وايي چې په لقمه ورکولو کې څه حرج نشته، مهرباني وکړئ جواب د اخبار په ذريعې سره هم راکړئ او جوابي لفافه ليږم، مهرباني وکړئ جلد از جلد جواب راکړئ.

---

[1]]واذا کان معه اثنان قاما خلفه.(عالمگيری ج: ٦ ص: ٨٨، الباب الخامس فی الامامة، الفصل الخامس فی بيان مقام الامام والماموم)_

[2]] (وينبغی) للامام أن لا يلجئهم اليه بل يرکع او ينتقل الی آية اخری.(هداية ج:١ ص: ١١٦).

[3]] فی الدر المختار: بخلاف فتح علی امامه فانه لا يفسد مطلقا لفاتح وآخذ بکل حال.....الخ.قوله بکل حال ای سواء قرا الامام قدر ما تجوز به الصلاة ام لا، انتقل الی آية اخری ام لا تکرر الفتح ام لا هو الاصح ' نهر.(رد المحتار ج:١ ص: ٦٢٢ مطلب المواضع التی لا يجب فيها رد السلام).

جواب: که امام انښي وي، نو ورته پکار دي چې يوبل سورت شروع کړي يا دې رکوع وکړي. خلک دې په فتحه ورکولو باندې نه مجبوروي، خوکه لقمه ورکړل شوه، نو لمونځ وشو [۱]

امام په رکوع کې ليدو سره شرکت کولو له پاره منډه وهل څنګه دي؟

سوال: اکثر ليدل شوي دي چې جمعه ولاړه وي، نو سړی ورو ورو روان وي، خوکله چې ووينې چې امام صاحب رکوع ته لاړ، نو بيا منډې وهي، ايا داسې کول د لمونځ حاصلولو له پاره صحيح دي؟که صحيح نه وي، نو ايا جمعه فوت کېدو سره ګناه خو نه کيږي؟

جواب: منډه کول جائزنه دي، البته د رکعت حاصلولو له پاره په تيز تللو کې څه حرج نشته [۲]

که امام په هيره باندې قرات شروع کړي نو مقتدي به فتحه څنګه ورکوي؟

سوال: لمانځه کې که امام په هيره سره قرات شروع کړي، نو مقتدي ته څنګه يعنې په کومو الفاظو سره لقمه ورکول پکار دي؟ايا امام صاحب به هم بيا سجده سهو کوي؟

جواب: مقتدي دې "سبحان الله" ووايي، نو امام ته به خبر وشي[۳] په لمانځه د وړوکې درې ايتونو مقدار ديرش حروف دي، نو که سړي لمونځ کې امام د ديرش حرفونو په مقدار باندې جهراً قراءت کړی وي، نو سجده سهو لازم شوه.

امام سره به مقتديان هم سجده سهو کوي

سوال: يو سړی جمعه کوي، يعنې امام، کله چې په ده باندې سجده سهو لازم شي، په اخري قعده کې چې کله د تشهد نه وروسته سلام ګرځوي، نو هغه وخت به مقتديان هم سلام ګرځوي. يعنې په دوی باندې هم سلام ګرځول لازمي دي؟

جواب: مقتديان به هم يو طرفته سلام ګرځوي، خود کومو مقتديانو نه چې څه رکعتونه شوي وي(يعنې مسبوق وي)هغوی به امام سره سلام نه ګرځوي، بلکې د سلام ګرځولو نه پرته به امام سره سجده سهو وکړي.[۴]

---

[۱] ولا ينبغي للامام ان يلجئهم الى الفتح لانه يلجئهم الى القراءة خلفه وانه مكروه بل يركع ان قرا قدر ما تجوز به الصلاة والا ينتقل الى آية اخرى. (عالمگيرى ج: ۱ ص: ۹۹، الباب السابع فيما يفسد الصلاة وما يكره فيها ، الفصل الاول).

[۲] عن ابى هريرة رضى الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: اذا اقيمت الصلاة فلا تاتوها تسعون واتوها تمشون وعليكم السكينة،فما ادركتم فصلواوما فاتكم فاتموا.(مسلم ج:۱ص: ۲۲۰،طبع انديا).

[۳] عن ابى هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : التسبيح للرجال والتصفيق للنساء. (مسلم ج:۱ ص: ۱۸۰، طبع انديا). ولو جهر الامام فيما يخافت او خافت فيما يجهر قدر ما تجوز به الصلاة يجب سجود السهو عليه وهو اى التقدير بمقدار ما تجوز به الصلاة هو الاصح والا اى وان لم يكن ذلک مقدار ما تجوز به الصلاة فلا اى فلا يجب عليه سجود السهو.(حلبى كبير ص: ۴۵۷).

[۴] ثم المسبوق انما يتابع الامام فى السهو دون السلام بل ينتظر الامام حتى ..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

❖ د لمانځه په دوران کې یا وروسته دعا او ذکر ❖

....

د دعا اهمیت

سوال: د دعا په اهمیت باندې رڼا واچوئ.

جواب: د الله پاك نه غوښتلو ته دعا ویل کیږي ،ددې په اهمیت باندې خو پوره کتابونه لیکل کیږي،خودومره پوهیدل کافي دي چې بنده یوازې محتاج دی او الله پاك مطلق غني دی،بنده سره خپل هیڅ شی نشته او دمالك په خزانه کې د هیڅ شي کمی نشته، له دې وجې نه د الله پاك نه د هرشي غوښتل او همیشه غوښتل د بنده شان دی، بنده ته د بندګانو نه غوښتل پکار نه دي ،ځکه چې هغوی هم دده په شان یوازې محتاج دي، بلکې د الله پاك نه غوښتل پکار دي، که د بندګانو نه وغوښتل شي، نو هغوی خفه کیږي او که د الله پاك ونه غوښتل شي، نو هغه خفه کیږي.[1]

د دعا فضیلیت

سوال: د دعا په اهمیت باندې رڼا واچوئ.

جواب: د دعا معنی د الله تعالی نه غوښتنه او د هغه په دربار کې د خپل حاجت لمن خورول دي،د دعا اهمیت هم ددې نه واضح دی چې موږ د سر نه پښو پورې حاجتمند یو او د اخرت د هرې کامیابي محتاج یو ،رسول الله ﷺ ارشاد فرمایي:

"دعا دمومن وسله ده،ددین ستن ده اودځمکې او اسمان نور دی"[2](مسند ابو یعلی مستدرک حاکم)

په یو بل حدیث کې دي: "دعا د عبادت مغز دی" (ترمذی)[3]

په یو بل حدیث کې دي: "دعا عین عبادت دی"[4] (مسند احمد،نسائی،ابوداود،ترمذی)

...بقیه د تیرمخ] ..یسلم فیسجد فیتابعه فی سجود السهو لا فی السلام.(بدائع ج:۱ ص: ۱۷٦، فصل فی بیان من یجب علیه سجوذ السهو ومن لا یجب علیه، طبع ایچ ایم سعید).

[1] عن ابی هریرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : من لم یسال الله یغضب علیه. رواه الترمذی. (مشکوة ص: ۱۹۵، کتاب الدعوات).

[2] الدعاء سلاح المؤمن وعماد الدین ونور السماوات والارض.(کنز العمال ج:۲ ص: ٦۲، رقم الحدیث :۳۱۱۷، طبع بیروت)_

[3] عن انس رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : الدعاء مخ العبادة.(مشکوة ص: ۱۹٤، کتاب الدعوات)_

[4] عن النعمان بن بشیر رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ; الدعاء هوا العبادة. ثم قرا: وقال ربکم ادعونی استجب لکم.(مشکوة ص: ۱۹٤، مستدرک حاکم ج:۱ ص: ٤۹۱، کتاب الدعاء) _

په يو بل حديث کې دي "دعا د رحمت کنجي (کيلي) ده، اودس د لمونځ کيلي ده او لمونځ د جنت کيلي ده"[۱] (ديلمی بسند ضعيف)

له دې ارشاداتو نه معلوميږي چې الله پاک ته دعا څومره محبوبه ده او ولې به نه وي؟ هغه غني مطلق دی او د بندګانو عاجزي او بې وسي د هغه په دربار کې د ټولو نه لويه ډالۍ ده، ټول عبادتونه هم ددې بې وسۍ، حاجتمندۍ او بندګۍ مختلف شکلونه دي. په دعا کې انسان د الله پاک په دربار کې د خپلې بې وسۍ، بې کسۍ او عاجزۍ او ګناه اعتراف کوي له دې وجې يې دعا ته عين عبادت، بلکې د عبادت مغز وفرمايه. په عبادت سره چې د کوم سړي په زړه کې دا کيفيت پيدا نه شي هغه د عبادت د خوږوالي او شيريني نه محروم دی.

سوال: د ټولو نه غوره دعا کومه يوه ده؟

جواب: په حديث کې ارشاد دی چې ستاسو د خپل رب نه د دنيا او اخرت ښېګنه غواړئ، ځکه چې دواړه شيان په دنيا کې هم ملاو شو او په اخرت کې هم ته کامياب شوئ. (ترمذی)[۲]

په يو بل حديث کې دي چې د چا له پاره د دعا ذروازه پرانستل شوه، د هغه له پاره د رحمت دروازې پرانستل شوې او د الله پاک نه چې څومره شيان غوښتل کيږي په هغو کې د ټولو نه زيات الله پاک ته دا خوښه ده چې انسان ښېګنه وغواړي. (ترمذی)[۳]

ددې احاديثو نه معلومه شوه چې د ټولو نه غوره دعا دا ده:

"اللهم انی اسئلک العفو والعافيه فی الدنيا والاخرة"[۴]

هم دغه شان د سورت بقره آيت: ۲۰۱ کې چې کومه دعا ذکر ده هغه هم ډيره جامع ترين دعا ده رسول الله ﷺ به اکثر هم دا دعا کوله. (صحيح مسلم وبخاری)[۵]

۱] الدعاء مفتاح الرحمة، والوضوء مفتاح الصلاة، والصلاة مفتاح الجنة. (كنز العمال ج:۲ ص: ۶۲، رقم الحديث ۳۱۱۶، طبع مؤسسة الرسالة ، بيروت) _

۲] عن انس رضى الله عنه ان رجلا جاء الى النبى صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله ! اى الدعاء افضل؟ قال: سل ربک العافية والمعافاة فى الدنيا والآخرة.....فاذا اعطيت العافية والمعافاة فى الدنيا والآخرة فقد افلحت . رواه الترمذى. (مشكوة ج:۱ ص: ۲۱۹)_

۳] عن ابن عمر رضى الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : من فتح له منكم باب الدعاء فتحت له ابواب الرحمة وما سئل الله شيئا يعنى احب اليه من ان يسال العافية.رواه الترمذى. (مشكوة ج:۱ ص: ۱۹۵، كتاب الدعوات)_

۴] عن انس رضى الله عنه ان رجلا جاء الى النبى صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله ! اى الدعاء افضل؟ قال: سل ربک العافية والمعافاة فى الدنيا والآخرة. ثم آتاه فى اليوم الثانى.....فقال له مثل ذلک.(مشكوة ج:۱ ص: ۲۱۹، باب جامع الدعاء)_

۵] عن انس رضى الله عنه قال: كان اكثر دعاء النبى صلى الله عليه وسلم : اللهم آتنا فى الدنيا حسنة وفى الآخرة حسنة وقنا عذاب النار.متفق عليه.(مشكوة ج:۱ ص:۲۱۸باب جامع الدعاء مسلم ج:۲ ص: ۳۴۴)

سوال: د کومو وختونو دعا ګانې زیات اثر لري؟

جواب: د الله پاک د رحمت دروازه هر وخت پرانستې وي او کوم سړی چې کله غواړي .د هغه کریم رب په دربار کې پرته د څه منع نه غوښتنه کولی شي.له دې وجې دعا کول خو هر وخت اثر لري،خو شرط دادی چې څوک غوښتنې والا وي او په طریقه یې غواړي.په دعا کې د ټولو نه زیات اثر لرونکی شی د انسان عاجزي او د هغه منت(زاری) کول دي. کم نه کم په داسې منت. خو غوښتل پکار دي. لکه چې یو سوالګر سوال کوي.

په حدیث کې فرمایل شوي دي چې الله پاک د غافل زړه دعا نه قبلوي[۱]او په قرآن کریم کې دي څوک دی چې قبوله کړي د بې قرار دعا کله چې هغه الله راوبلي[۲] ...له دې نه معلومه شوه چې د دعا له پاره اصل قبولیت د غوښتونکي د نا قراری کیفیت دی. د دعا د قبولیت له پاره یو اهم شرط حلاله روزي ده. په حدیث کې ارشاددی چې"یو سړی په خاورو باندې خړ ګډو وډو ویښتو والا.د لیرې نه سفر کونکی. د حج له پاره راشي او هغه ډیر منت اوزاري کوي یا رب!...یا رب!...وایي خو د هغه خوراک حرام. د هغه څښاک حرام. لباس یې د حرامو. د هغه دعا به څنګه قبوله شي؟(صحیح مسلم)[۳]

د دعا د قبولیت له پاره یو شرط دادی چې سړی دبیړې(جلدبازي) نه کار وانخلي.څینې وخت داسې کیږي چې سړی د خپل یو حاجت له پاره دعا کوي .خو کله چې په ظاهر کې هغه مراد پوره نشي. نو په ناامیده کېدو سره نه یوازې دعا پریږدي. بلکې ... نعوذ بالله... په الله پاک باندې بدګمانه شي. حدیث کې فرمایل شوي دي چې: د بنده دعا قبلیږي خو پورې چې هغه بیړه ونکړي، پوښتنه وشوه:د بیړې نه څه مراد دي؟ ویې فرمایل:چې داسې وایي ما ډیرې دعا ګانې وکړې، خو یوه هم نه قبلیږي.[۴]

دلته دا هم یاد ساتل پکا ردي چې د انسان هره دعا الله پاک قبلوي. خو د قبولیت شکلونه مختلف وي. کله هم ورته هما غه شی ورکړل شي.کوم شی چې هغه غوښتی و.کله

۱]وعنه (ای ابی هریرة) قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : ادعوا الله وانتم موقنون بالاجابة واعلموا ان الله لا یستجیب دعاء من قلب غافل لاه.(مشکوة ص: ۱۹۵، کتاب الدعوات)_

۲]امن یجیب المضطر اذا دعاه ویکشف السوء.(النمل :۶۲)_

۳]عن ابی هریرة قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : ان الله طیب لا یقبل الا طیبا......ثم ذکر الرجل یطیل السفر اشعث اغبر یمد یدیه الی السماء یارب !یارب! مطعمه حرام ومشربه حرام وملبسه حرام وغذی بالحرام فانی یستجاب لذلک؟ رواه مسلم.(مشکوة ج:۱ ص: ۲٤۱، کتاب البیوع، باب الکسب وطلب الحلال)_

٤] وعنه (ای ابی هریرة) رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : یستجاب للعبد ما لم یدع باثم او قطیعة رحم، ما لم یستعجل ، قیل: یا رسول الله! ماالاستعجال ؟ قال : یقول: قد دعوت وقد دعوت فلم اریستجاب لی،فیستحسر عند ذلک ویدع الدعاء.رواه مسلم.(مشکوة ج:۱ ص: ۱۹٤، کتاب الدعوات)

د هغه نه غوره ورکړل شي. کله د هغه په برکت یو مصیبت لیرې کړل شي او کله دې بنده له پاره دا دعا د اخرت ذخیره جوړه شي. له دې وجې که یو وخت د انسان غوښتلې خواهش پوره نه شي، نو په زړه ماتې دې نه کیني. بلکې دا یقین دې ساتي چې د هغه دعا خو ضرور قبوله شوې ده، خو کوم شی چې غواړي هغه کېدای شي د الله په علم کې د هغه له پاره مناسب نه وي، یا الله پاک د هغه شي نه د غوره ورکړې فیصله کړې ده. په حدیث شریف کې راځي

الله پاک به مومن د قیامت په ورځ را وغواړي او هغه ته به په خپل دربار کې د حاضریدو اجازه وکړي، بیا به ورته ارشاد وشي چې ما تا ته د غوښتلو حکم کړی و او د قبلولو وعده مې کړې وه. ایا تا به ماته دعا کوله؟ بنده به عرض وکړي یا الله دعا خو به ما کوله. ارشاد به وشي چې تا څومره دعا ګانې غوښتې وې ما ټولې قبولې کړي. ګوره تا د فلانې مصیبت په وخت کې فلانۍ دعا کړې وه او ما هغه مصیبت تا نه لیرې کړ، بنده به اقرار وکړي. واقعي هم داسې شوي و. ارشاد به وشي: هغه خو ما تا ته په دنیا کې درکړې وه. او ګوره تا د فلانې مصیبت په وخت ما ته اواز کړی و. خو په ظاهر کې هغه مصیبت نه و لیرې شوی. بنده به عرض وکړي چې هو! اې ربه! هم داسې شوي وو. ارشاد به وشي: ما هغه ستا له پاره په جنت کې ذخیره کړې ده رسول الله ﷺ د دې واقعې نقل کولو نه وروسته فرمایلي دي

مومن بنده چې د الله پاک نه څومره دعا ګانې غواړي. الله پاک به د یوې یوې وضاحت فرمایي چې یا خو د هغه بدله په دنیا کې ورکړل شوه، یا هغه په اخرت کې ذخیره کړل شوه. په دې لیدلو باندې به هغه غوښتنه کوي چې ارمان! په دنیا کې د هغه یوه دعا هم نه وای قبوله شوې. (مستدرک)[1]

په یو بل حدیث کې دي چې: الله پاک رحیم او کریم دی. کله چې بنده هغه ته لاسونه پورته کړي، نو هغه ته حیاء ورځي چې هغه خالي لاس واپس کړي. (ترمذی، ابن ماجه)[2]

الغرض! د دعا کولو په وخت کې د قبولیت کامل یقین او اعتماد ساتل پکار دي او که په څه وخت کې په ظاهر کې دعا قبوله نه شي، نو بیا هم نا امیده کېدل نه دي پکار، بلکې په دې

---

[1] عن جابر بن عبدالله رضی الله عنهما عن النبی صلی الله علیه وسلم قال: یدعوالله بالمؤمن یوم القیامة حتی یوقفه بین یدیه، فیقول: عبدی! انی امرتک ان تدعونی ووعدتک ان استجیب لک، فهل کنت تدعونی؟ فیقول: نعم یارب! فیقول: اما انک لم تدعی بدعوة الا استجیب لک، فهل لیس دعوتنی یوم کذا وکذا لغم نزل بک ان افرج عنک، ففرجت عنک؟ فیقول: نعم یارب! فیقول: فانی عجلتها لك فی الدنیا ودعوتنی یوم کذا وکذا لغم نزل بك عن افرج عنکفلم تر فرجا؟ قال نعم یا رب! فیقول انی ادخرت لک بها فی الجنة کذا کذا وکذا. قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: فلا یدع الله دعوة علیها عبده المؤمن الا بین له اما ان یکون عجل له فی الدنیا واما ان یکون ادخر له فی الآخرة، قال: فیقول المؤمن فی ذلک المقام: یا لیته لم یکن عجل له فی شیء من دعائه. (مستدرک ج:۱ ص: ۴۹۴، کتاب الدعاء)۔

[2] عن سلمان قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: ان ربکم حیی کریم یستحیی من عبده اذا رفع یدیه ان یردهما صفراً. رواه الترمذی وابو داود. (مشکوة ج:۱ ص:۱۹۵، کتاب الدعوات)۔

ځان پوهول پکار دي چې الله پاک به زما ددې دعا په بدل کې ماته غوره شی راکوي. د مومن شان خو دا پکار دی چې

یابم او را یا نه یا بم جستجوئے می کنم   حاصل آید یا نیاید آرزوئے می کنم

عارفین حضرات په دې خبره ډیر ښه پوه شوي دي، هغوی د قبولیت په ځای عدم قبولیت اوچت مقام ګڼي او هغه د تفویض او تسلیم مقام دی.

شیخ عبدالقادر جیلاني رحمة الله عليه فرمايي:

کله چې په یو سړي باندې یو مصیبت راشي، نو هغه په خپل ځان باندې تیرول خوښوي او د هغه خبر بل چا ته ورکول نه خوښوي، خو کله چې هغه د قابو نه بهر شي، نو د خپلوانو او ملګرو نه د امداد غوښتونکی شي، ظاهري اسبابو طرف ته منډه وهي، کله چې په هغه سره هم کار نه کيږي، نو د الله پاک په دربار کې په دعا او التجاء سره متوجه کيږي، خپله هم په ژړا ژړا سره دعا ګانې کوي او په نورو باندې یې هم کوي او کله چې په ده باندې هم هغه مصیبت نه لرې کيږي، نو د الله پاک درباز کې سر ښکته کړي، د خپلې بندګې، بې وسي او عبدیت ته نظر کولو سره د الله پاک په رضا باندې رضا شي، شيخ فرمايي: دا د تفويض او تسليم مقام دی، هغه چې الله پاک یې خپل بنده ته ورکوي. (تاریخ دعوت و عزیمت از مولانا ابوالحسن علی ندوی)

ځينې اکابرینو د قبولیت په باره کې ډیره عجیبه خبره لیکلې ده، عارف رومي رحمة الله عليه فرمايي چې ستاسو دعا ولې نه قبليږي؟ ځکه چې تاسو په پاکه ژبه دعا نه کوئ. بیا په خپله سوال کوي: پوهيږئ چې په پاکه ژبه د قبولیت مطلب څه دی؟ په پاکه ژبه باندې د دعا کولو مطلب دا دی چې تاسو د بل چا په ژبه باندې دعا وکړئ، هغه اګر چې ګناه ګار وي، خو ستاسو په حق کې د هغوی ژبه پاکه ده.

دا ناکاره عرض کوي چې په پاکه ژبه باندې د دعا کولو یو بل صورت هم دی، هغه دا چې د یو مومن له پاره دعا وکړل شي. ستاسو چې کوم شی د خپل ځان له پاره مطلوب وي، د هغه دعا د یو بل مومن له پاره وکړئ، نو ان شاء الله تاسو ته به اول درکول کيږي. په حدیث کې ارشاد دی چې کله مومن د بل مومن له پاره پسې شا دعا کوي، نو فرشتې وايي:

اللهم آمين ولک.... يعنې يا الله دعا قبوله کړې او بیا دعا کونکی مخاطب کړي چې تا ته دې هم الله پاک داشی درکړي.[1]

ګویا د فرشتو په پاکو ژبو باندې ځان ته د دعا کولو طریقه چې تاسو یو مومن ته دعا کوئ، په دې باندې فرشتې (امین) وايي او بیا د دعا کونکي په حق کې هم د دعا د قبلولو درخواست کوي له همدې وجې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمایلي دي چې د بل مومن په حق کې غائبانه دعا قبليږي.[2]

---

[1] دعاء المرء المسلم مستجاب لاخيه بظهر الغيب عند راسه ملک موکل به کلما دعا لاخيه بخير قال الملک: آمين ولک مثل ذلک. (کنز العمال ج:۲ ص: ۹۸، حدیث نمبر ۳۳۱۰)

[2] عن عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ان اسرع الدعاء اجابة دعوة غائب لغائب. رواه الترمذی وابوداود (مشکوة ص: ۱۹۵، کتاب الدعوات)

په هر حال دعا خو د هر سړي قبليږي او هر وخت قبليږي،که د قبوليت حالت هر څنګه وي،،خو ځيني وختونه داسې دي چې په هغه کې د دعا د قبليدلو زيات اميد کېداى شي. په هغو کې څو وختونه ذکر کوم
(۱) د سجدې په حالت کې. په حديث کې دي چې انسان ته د الله پاک قرب د سجدې په حالت کې ډير زيات حاصل وي، لهذا په دې وخت کې په کثرت او د زړه نه دعا کوئ (صحيح مسلم)[۱]
خود احنافو په نزد په فرض لمونځونو کې هغه تسبيحات لوستل پکار دي کوم چې په احاديثو کې راغي. يعنې (سبحان ربي الاعلى) د الله پاک ثناء هم د دعا او درخواست په ضمن کې شميرل کيږي او د نفل لمونځونو په سجدو کې چې څومره وخت غواړئ دعا ګانې کوئ[۲]
(۲) د فرض لمونځونو نه وروسته،رسول اللهﷺ نه پوښتنه وکړل شوه چې: د کوم وخت دعا زياته اوريدلى شي؟ ويې فرمايل: د شپې د اخرى برخې او د فرض لمونځونو نه وروسته.(ترمذى)[۳]
(۳) د پيشمنې په وخت په حديث کې دي چې کله دوه برخې شپه تيره شي. نو د ځمکې والا طرف ته د الله پاک د ورکړې نظر متوجه شي او اعلان کيږي چې: ايا څوک غوښتونکي شته چې زه هغه ته ورکړم؟ شته څوک دعا کونکي چې د هغه دعا قبوله کړم؟ شته څوک ښښنه غوښتونکي چې زه هغه ته ښښنه وکړم؟ داسلسله د سهار د اذان پورې جاري وي.(صحيح مسلم)[۴]
(۴) د موذن د اذان په وخت.[۵] (۵) د رحمت د باران د نزول په وخت [۶]

۱] عن ابي هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : اقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد فاكثروا الدعاء . رواه مسلم.(مشكوة ص: ۸٤، باب التشهد)_

۲] وكذا لا يأتي فى ركوعه وسجوده بغير التسبيح على المذهب وما ورد محمول على النفل....الخ.(الدر المختار مع الردالمحتار ج:۱ ص: ۵۰۵)_

۳] عن ابي امامة رضى الله عنه قال: قيل: يا رسول الله ! اى الدعاء اسمع؟ قال: جوف الليل الآخر ودبر الصلوات المكتوبات . رواه الترمذى .(مشكوة ص: ۸۹، باب الذكر بعد الصلوات)_

٤] عن ابي هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ينزل ربنا تبارك وتعالى كل ليلة الى السماء الدنيا حين يبقى ثلث الليل الآخر يقول: من يدعونى فاستجيب له، من يسالنى فاعطيه ، من يستغفرنى فاغفر له. متفق عليه .وفى رواية لمسلم : ثم يبسط يديه ويقول:من يقرض غير عدوم ولا ظلوم،حتى ينفجر الفجر .(مشكوة ص:۱۰۹،باب التحريض على قيام الليل)_

۵] عن عبدالله بن عمرو رضى الله عنهما ان رجلا قال:يا رسول الله!ان المؤذنين يفضلوننا، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم:قل كما يقولون،فاذا انتهيت فسل تعطه.(سنن ابى داؤد ج:۱ ص:۷۸،باب ما يقول اذا سمع الاذان)_

٦] تفتح ابواب السماء ويستجاب الدعاء فى اربعة مواطن:عند التقاء الصفوف فى سبيل الله،وعند نزول الغيث،وعند اقامة الصلاة،وعند رُؤية الكعبة.(كنز العمال ج:۲ ص:۱۰۱ حديث نمبر:۳۳۳٤)_

(۷) د اذان او اقامت په مینځ کې [۱] (۷) د سفر په حالت کې [۲]
(۸) د بیماری (ناروغی) په حالت کې [۳] (۹) د زوال په وخت کې [۴]
(۱۰) په شپه ورځ کې یو غیر معین وخت [۵]

دا وختونه په احادیثو کې روایت شوي دي

په حدیث کې ارشاد دی چې خپل ځان، خپل اولاد، خپل تعلق دارانو او د خپل مال په حق کې بد دعا مه کوی. په ورځ او شپه کې یو وخت داسې دی چې په هغه کې کومه بددعا وکړل شي هغه قبلیږي. هسې نه چې ستاسو بددعا په هغه وخت کې وي او هغه قبوله شي نو بیا به پښیمانه یئ (صحیح مسلم وغیره) [۶]

د دعا صحیح طریقه

سوال: ځینې خلک وایي د رسول اللهﷺ په وسیله باندې دعا کول پکار دي. په دې طریقه باندې دعا قبلیږي او د بزرګانو منښتې هم کوئ او ځینې په دې کې اختلاف کوي او وایي چې د مسائلو حل یعنې دعا یوازې الله پاک نه غوښتل پکار دي تاسو دا بیان کړئ چې دَ قرآن او سنت په رڼا کې د دعا صحیح طریقه کومه ده؟

جواب: د دعا غوښتلو صحیح طریقه داده چې اول د الله پاک حمد او ثناء ووایئ بیا په رسول اللهﷺ باندې درود ولیږئ او بیا د خپل ځان له پاره او د ټولو مسلمانانو له پاره د مغفرت دعا

۱] عن انس بن مالک رضی الله عنهما قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: لا یرد الدعاء بین الاذان والاقامة. (سنن ابی داؤد ج:۱ ص:۷۷، باب فی الدعاء بین الاذان والاقامة)_

۲] عن ابی هریرة رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال: ثلاث دعوت مستجابات، لاشک فیهن: دعوة الوالد ودعوة المسافر ودعوة المظلوم. (سنن ابی داؤد ج:۱ ص:۲۱۵، باب الدعاء بظهر الغیب)_

۳] عن ابن عباس رضی الله عنهما عن النبی صلی الله علیه وسلم قال: خمس دعوات یستجاب لهن: دعوة المظلوم حتی ینتصر، ودعوة الحاج حتی یصدر، دعوة المجاهد حتی یفقد، ودعوة المریض حتی یبرا، ودعوة الاخ لاخیه بظهر الغیب، ثم قال: واسرع هذه الدعوات اجابة: دعوة الاخ بظهر الغیب. رواه البیهقی. (مشکوة ص:۱۹٦، کتاب الدعوات)_

٤] روی عن ثوبان ان رسول صلی الله علیه وسلم کان یستحب ان یصلی بعدنصف النهار، فقالت عائشة: یارسول صلی الله علیه وسلم! انی اراک تستحب الصلاة هذاالساعة. قال: تفتح فیهاابواب السماءوینظرالله تبارک وتعالی بالرحمة الی خلقه، وهی صلاة کان یحافظ علیهاآدم ونوح وابراهیم وموسی وعیسی. رواه البزار. (اعلاء السنن ج:۷ ص:۳۲، تتمة فی صلاة فیئ الزوال)_

٥] عن جابر قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: لا تدعوا علی انفسکم، ولا تدعوا علی اولادکم، ولا تدعوا علی اموالکم، لاتوافقوامن الله ساعة یسال فیها عطاءً فیستجیب لکم. رواه مسلم. (مشکوة ص:۱۹٤، کتاب الدعوات)

٦] ایضا.)_

وکړئ او څه چې د الله پاک نه غواړې، غواړې دې[۱] د ټولو نه لویه وسیله. خو د الله پاک د رحیمیت او کریمیت واسطه کول دي او د رسول اللهﷺ او بزرګانو په وسیله دعا کول جائز دي[۲] په حدیث پاک کې دي چې رسول اللهﷺ به د غریبانانو مهاجرینو حواله ورکولو سره د الله پاک نه د فتح دعا کوله. (مشکواة ص:۴۲۷ بروایت شرح السنه)[۳]

د الله رب العزت نه د دعا غوښتلو بهترینه طریقه

سوال: د دعا غوښتلو فضیلت ډیر ځله بیان شوی دی. ما په ډیرو کتابونو کې هم د دعا غوښتلو د برکت، قبولیت او ضرورت مطالعه کړې ده. پخپله الله پاک فرمايي چې غواړئ زه یوه ګناه ګاره عاجزه ښځه یم، زما معلومات او مطالعه محدود ده. د ژوند په مسائلو کې هم پریوتې یم، د الله پاک شکر دی حلال رزق راته حاصل دی. د لمانځه وروسته کومه دعا چې مو چېرته په ماشوموالي کې یاده کړې وې هغه کوو. هغه خو پخپله د ژبې نه وخي "ربنا اتنا فی الدنیا"خو له دې نه پرته که یوه بله دعا یا قرآن لوستل غواړم چې د خپلو مسائلو متعلق څه دعا وغواړم، نو ماته الفاظ نه ملاویږي زما ژبه ګونګه شي. بس داسې ښکاري چې زما د بدن هر ویښته دعا جوړ شوی دی، په زړه کې مې دا خیال راځي چې هغه وحده لا شریک عالم الغیب دی، هغه د هر زړه په خبره باندې پوهیږي. هغه ته څه وویل شي. اوس زه نه پوهیږم چې زما دا کار صحیح دی او که نه؟ امید دی تاسو به د قرآن او حدیث په رڼا کې جواب راکړئ

جواب: دا خو واضحه ده چې الله پاک ته هر څه معلوم دي. ددې باوجود یې موږ ته د غوښتنې حکم کړی دی، ښکاره ده چې په دې کې به څه حکمت وي او هغه حکمت زموږ د فقر او ضرورت اظهار وي، کوم چې د بندګۍ لوی مقام دی او د الله پاک نه په نه غوښتلو کې یو قسم بې پروايي ده کومه چې د بندګۍ د شان سره منافي ده. باقي دعا په زړه کې هم کېدلی شي او ستاسو دا جمله چې د بدن هر ویښته دعا جوړه شي....د زړه د دعا طرف ته اشاره ده. خو غوره داده چې په ژبه هم وغوښتل شي که نور څه هم نه وي. نو داسې وایئ چې یا الله زه د سر نه پښو پورې فقیر یم، زه د یو یو شي محتاج یم، د خپلو ضرورتونو او حاجتونو نه خپله هم خبر نه یم او تاسو زما ټول ضرورتونه پېژنئ، ماته د دنیا او اخرت ټولې ښېګڼې راکړې او د ټولو

۱] عن عبدالله بن مسعود قال:كنت اصلى والنبى صلى الله عليه وسلم وابوبكر وعمر معهم فلما جلست بدات بالثناء على الله تعالى ثم الصلوة على النبى صلى الله عليه وسلم ثم دعوت لنفسى فقال النبى صلى الله عليه وسلم:سل تعطه سل تعطه.رواه الترمذى.(مشكوة ص:۸۷،باب الصلوة على النبى صلى الله عليه وسلم)

۲]وقال السبكى:يحسن التوسل بالنبى صلى الله عليه وسلم الى ربه ولم ينكره احد من السلف ولا الخلف الا ابن تيمية فابتدع مالم يقله عالم قبله.(شامي ج:٦ ص:۳۹۷،كتاب الحظر والاباحة،فصل فى البيع)۔

۳] عن امية بن خالد ابن عبدالله بن اسيد عن النبى صلى الله عليه وسلم انه كان يستفتح بصعاليك المهاجرين. رواه فى شرح السنة.(مشكوة ص:٤٤٧،باب فضل الفقراء وما كان من عيش النبى صلى الله عليه وسلم)۔

نقصانونو نه مې حفاظت وکړي.

د دعا الفاظ په زړه زړه کې ادا کول هم صحيح دي

سوال: څنګه چې په لمانځه کې قرات ادا کول صحيح نه دي، بلکې د قرات اواز غوږونو ته په واضحې طريقې سره رسيدل ضروري دي، ايا داسې د دعا الفاظ په اواز سره ادا کول ضروري دي؟ ما سره اکثر داسې کيږي چې د دعا غوښتلو دوران کې مې د شونډو حرکت ودريږي او د دعا الفاظ په زړه کې ادا کيږي ايا د دعا کولو دا طريقه صحيح نه ده؟

جواب: صحيح ده په زړه سره هم دعا کېدلی شي.[1]

د بد دعا د اثراتو نه د خلاصېدلو طريقه

سوال: په تې وي يې باندې يو پروګرام راځي، په هغه باندې يو مولوي صاحب د سوالونو جواب ورکوي، دا ځل يې د يو سوال جواب ورکړ، چې بالکل پرې پوه نه شو. ستاسو په خدمت کې هغه سوال پيش کوم يقين دی چې جواب به ضرور راکړئ ډيره مهرباني به مو وي.

سوال داسې و چې يو سړي د چا له پاره بد دعا وکړه. نو هغه څو ورځې وروسته په مشکلاتو کې اخته شو. نو کوم صاحب چې بد دعا وکړه هغه دا سوچ وکړ چې دا زما د بد دعا اثردی. نو هغه پوښتنه وکړه چې دا د هغه بد دعا اثر دی. نو يو داسې طريقه بيان کړئ چې د هغې مخ نيوی وکړل شي، مولانا صاحب جواب ورکړ چې تکليفونه خو د الله پاک له طرفه راځي او د لومړۍ ورځې نه ليکل کيږي، د چا بد دعا نه لګيږي او په حديث کې راځي چې د مظلوم او يتيم بد دعا ډير زر قبليږي، تاسو د قرآن او احاديثو په رڼا کې دا بيان کړئ چې بد دعا قبليږي او که نه؟

جواب: د مولانا صاحب دا خبره خو بالکل صحيح ده چې هر تکليف مخکې ليکل شوی وي. خو دا صحيح نه ده چې د چا بد دعا نه لګيږي، معاذ بن جبل رضي الله عنه چې کله رسول الله صلى الله عليه وسلم يمن ته ليږلی و، نو هغه ته يې د رخصت کولو په وخت کې ارشاد فرمايلی و چې د مظلوم د بد دعا نه ويريږه ،ځکه چې د هغه او د الله پاک په مينځ کې هيڅ پرده نه وي[2] له دې نه پرته په ډيرو

١] قال تعالى:اُدعوا ربكم تضرعا وخفية انه لايحب المعتدين(الاعراف:٥٥).عن ابى موسى قال:كنا مع النبى صلى الله عليه وسلم فى سفر فجعل الناس يجهرون بالتكبير فقال النبى صلى الله عليه وسلم:ايها الناس!اربعوا على انفسكم، انكم.ليس تدعون اصم ولا غائبًا،انكم تدعونه سميعًا قريبًا وهو معكم.....الخ.(صحيح مسلم ج:٢ ص: ٣٤٦، كتاب الذكر والدعاء)_

٢] عن ابن عباس قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لمعاذ بن جبل حين بعثه الى اليمن.....واتق دعوة المظلوم فانه ليس بينه وبين الله حجاب .(صحيح بخارى ج:٢ ص: ٦٢٣، باب بعث ابى موسى ومعاذ بن جبل رضى الله عنهما الى اليمن قبل حجة الوداع، طبع مير محمد كتب خانه)

احاديثو کې د مظلوم او د کمزوري د بد دعا نه ويره ورکړل شوې ده

په اصل کې کوم سړی چې مظلوم وي او د خپلې کمزورتيا په وجه د خپل بدل اخستلو طاقت نه لري، نو د هغه مقدمه سرکاري شي او الله پاک د بدلې اخيستلو له پاره خپله رامخکې کيږي، موږ په سوونو ظالمان د الله پاک د انتقام په ننبه کيدو کې ليدلي دي. له دې وجې د کمزورو سره ظلم او زياتی کولو سره سړي ته ويره پکار ده.الله پاک دې موږ د خپل قهر او غضب نه محفوظ وساتي او د مخ نيوي صورت يې دادی چې د مظلوم نه ببننه وغوښتل شي او هغه راضي کړل شي او د الله پاک په دربار کې رښتينې توبه وشي. چې د نن نه وروسته به په چا هم ظلم نه کوو.

ظالم ته د مظلوم بددعا کول

سوال: ايا مظلوم ظالم ته بددعا کولی شي؟

جواب: ظالم له پاره د مظلوم بددعا کول جائز دي.خو که صبر وکړي او بددعا ونکړي. نو دا ډيره د ثابت قدمي خبره ده.

دعا څنګه کول پکار دي؟

سوال: ما دا خبره لوستې ده چې ددعا کولو په وخت د درود شريف نه وروسته د الله پاک-تعريف او صفت کې چې څومره ښائسته کلمات ويل کېدای شي. نو هغه دې ولولې او قرآني دعاګانې دې ولولې.له دې نه وروسته دې اسم اعظم او اسماء حُسنٰی ولولې.نو کومې کومې قرآني دعاګانې لوستل دي هغه راته ووايئ او د اسم اعظم نه مراد د الله پاك نهه نوي نومونه دي اوکه نه؟

جواب: د دعا په آدابو کې دي چې اول د الله پاك حمدوثنا بيان کړي. "**الحمد لله رب العالمين**" د ټولو نه غوره حمدوثناء ده، له دې نه وروسته دې په نبي کريم ﷺ درود شريف ولولې.بيا دې د ټولو مسلمانانو له پاره دعا او استغفار وکړي[1].بيا دې دعا وکړي.د الله پاك په نومونو کې اسم اعظم، په نهه نوي اسماء حُسنٰی کې هغه هم راځي.[2]

---

[1] عن عبدالله بن مسعود قال : كنت اصلى والنبى صلى الله عليه وسلم وابوبكر وعمر معه فلما جلست بدأت بالثناء على الله تعالى ثم الصلوة على النبى صلى الله عليه وسلم ثم دعوت لنفسى ، فقال النبى صلى الله عليه وسلم:سل تعطه، سل تعطه.رواه الترمذى.(مشكوة ص:۸۷ باب الصلوة على النبى صلى الله عليه وسلم)

[2] عن اسماء بنت يزيد ان النبى صلى الله عليه وسلم قال: اسم الله الاعظم فى هاتين الآيتين: والهكم اله واحد لا اله الا هو الرحمن الرحيم، وفاتحة آل عمران : الم الله لا اله الا هو الحى القيوم. رواه الترمذى وابو داود وابن ماجة والدارمى.(مشكوة ص: ۲۰۰، كتاب اسماء الله تعالى).

د دعا اداب

سوال: دلمانځه نه وروسته له درود شریف پرته د بیمارانو له پاره دعا کول څنګه دي؟ دعا قبلیږي اوکه نه؟

جواب: د دعا په اداب کې داده چې اول د الله پاک حمد وویل شي بیا په رسول الله ﷺ باندې درود ووایي، بیا د خپل ځان له پاره او د ټولو مسلمانانو سړیو او ښځو له پاره د مغفرت دعا وکړي. بیا بې چې کوم حاجت وي هغه وغواړي، عبدالله بن مسعود رضی الله عنه فرمایي چې ما لمونځ کولو او رسول الله ﷺ ناست و، ابوبکر رضی الله عنه او عمر رضی الله عنه هم په خدمت کې حاضر وو، زه د لمانځه نه فارغ شوم اول مې د الله پاک ثناء وکړه، بیا مې په رسول الله ﷺ درود ووایه، بیا مې د خپل ځان له پاره دعا وکړه، نو رسول الله ﷺ وفرمایل غواړه تاته به درکول کیږي غواړه تاته به درکول کیږي! (ترمذی، مشکوة ص۷۸)[۱]

د عمر رضی الله عنه ارشاد دی چې دعا د ځمکې او اسمان تر مینځه ولاړه وي، په هغه کې هیڅ شی هم پورته نه خیژي، تردې چې تاسو په رسول الله ﷺ باندې درود ونه وایئ (ترمذی مشکوٰۃ ص:۸۷)[۲]

په دعا کې د یو بزرګ واسطه کول

سوال: د دعا غوښتلو په وخت دا وینا څنګه ده چې یا الله جل جلاله! د فلاني بنده په خاطر زما دا کار وکړه؟

جواب: د الله په نزد چې کوم خلک مقبول وي د هغوی په وسیله دعا کول جائز دي[۳]

د فرض، واجب او سنت لمانځه په سجده کې دعا کول

سوال: فرض یا واجب یا سنت او د نفل لمونځونو په سجدو کې دعا کول جائز دي اوکه نه؟

۱] عن عبدالله بن مسعود قال: كنت اصلى والنبي صلى الله عليه وسلم وابوبكر وعمر رضى الله عنهما معه فلما جلست بدات بالثناء على الله تعالى ثم الصلوة على النبي صلى الله عليه وسلم ثم دعوت لنفسى . فقال النبي صلى الله عليه وسلم : سل تعطه، سل تعطه . رواه الترمذى. (مشكوة ص: ۸۷، باب الصلوة على النبي صلى الله عليه وسلم)

۲] عن عمر بن الخطاب رضى الله عنه قال: ان الدعاء موقوف بين السماء والارض لا يصعد منها بشيءٌ حتى تصلى على نبيك.رواه الترمذى.(مشكوة ص: ۸۷، كتاب الدعوات)_

۳] عندنا وعند مشائخنا رحمهم الله تعالى يجوز التوسل فى الدعوات بالانبياء والصالحين من الاولياء والشهداء والصديقين فى حياتهم وبعد وفاتهم بان يقول فى دعائه : اللهم انى اتوسل اليك بفلان ان تجيب دعوتى وتقضى حاجتى. الى غير ذالك.(المهند على المفند ، الجواب عن السوال الرابع ص: ۳۲، طبع مكتبة العلم). ايضا: ان التوسل بجاه غير النبي صلى الله عليه وسلم لا باس به ايضا ان كان المتوسل بجاهه مما علم ان له جاهًا عند الله تعالى كالمقطوع بصلاحه وولايته. (روح المعانى ج:٦ ص: ۱۲۸، سورة المائدة:۳۵،طبع دار احياء التراث العربى ، ايضا: امداد الفتاوى ج:۵ ص: ۴۰۳، طبع انديا)_

که په غیر عربي کې وي، نو څه ګناه شته او که نه؟

جواب: د لمانځه سجده کې د قرآن او احادیثو راغلې دعا ګانې کول جائزدي. پرته د عربي نه صحیح نه دي. فرض لمونځونو کې چې د سجدې د اوږوالي له وجې مقتدیان تنګیږي. نو امام ته پکار دي چې په هغه کې تسبیحاتو باندې اکتفاء وکړي[۱] په خپله خاتنه لمانځه کې چې څومره دعا ګانې غواړي په سجده کې دې کوي[۲]

د فرض لمانځه نه وروسته د دعا کیفیت څه ډول پکاردی؟

سوال: امام صاحب د هر لمانځه نه وروسته په عربي کې دعا کوي. ایا په اردو کې دعا غوښتلی شو او که نه؟ دا هم بیان کړئ چې دعا مختصره کول پکار دي یا اوږده؟

جواب: د فرض لمونځ نه وروسته دعا مختصر کول پکاردي[۳] او په مزه کول پکار دي[۴] خپله چې د انسان کوم حاجت وي د هغه له پاره دې دعا کوي عربي ألفاظ دې همیشه تیز نه وایي[۵]

ایا د لمانځه نه وروسته تسبیحات ضروري دي؟

سوال: د هر لمانځه نه وروسته چې کومې دعاګانې وي مثلاً د استغفار دعا او ایت کرسي وغیره لوستل ضروري دي او که نه؟

---

۱ [وان کان اماما لا یزید علی وجه یمل القوم کذا فی الهدایة.(الهندیة ج:۱ص:۷۵،الفصل الثالث فی سنن الصلاة)

۲] وکذا لا یأتی فی رکوعه وسجوده بغیر التسبیح علی المذهب وما ورد محمول علی النفل....الخ.(الدر المختار ج:۱ ص: ۵۰۵، ۵۰۶، باب صفة الصلاة ، طبع ایچ ایم سعید)۔

۳]عن عائشة رضی الله عنها قالت:کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا سلم لا یقعد الا مقدار ما یقول اللهم انت السلام ومنک السلام،تبارکت یا ذا الجلال والاکرام.(جامع الترمذی ج:۱ ص:۳۹،ابواب الصلاة،باب مایقول اذا سلم.صحیح مسلم ج:۱ ص:۲۱۸).ایضا:وفی الدر المختار(ج:۱ ص:۵۳۱.کتاب الصدقة).ویکره تاخیر السنة الا بقدر اللهم انت السلام)۔

٤]عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال:خیر الدعاء الخفی...............وعن انس رضی الله عنه مرفوعًا،ودعوة السر تعدل سبعین دعوة فی العلانیة.(اعلاء السنن ج:٦ ص:۹۳،ابواب الوتر).وفی ردالمختار (ج:۲ ص:۵۰۷)واما الادعیة والاذکار فبالخفیة اولی،قلت:ویجتهد فی الدعاء،والسنة ان یخفی صوته لقوله تعالی:ادعوا ربکم تضرعًا وخفیة.وقال العلامة الآلوسی فی رُوح المعانی (ج:۸ ص:۱۳۹،طبع دار احیاء التراث العربی)وجاء من حدیث ابی موسی الاشعری انه صلی الله علیه وسلم قال لقوم یجهرون : ایها الناس ارجعوا علی انفسکم، انکم لا تدعون اصم ولا غائبًا، انکم تدعون سمیعًا بصیرا، وهو معکم، وهو اقرب الی احدکم من عنق راحلته. والمعنی ارفقوا بانفسکم واقصروا من الصیاح فی الدعاء)۔

۵] الاصرار علی المندوب یبلغه الی حد الکراهة .(السعایة ج:۲ ص: ۲٦۵، کتاب الصلاة ، باب صفة الصلاة ، طبع سهیل اکیدمی). ایضاً: قال الطیبی: وفیه ان من اصر علی امر مندوب وجعله عزمًا، ولم یعمل بالرخصة ، فقد اصاب منه الشیطان من الاضلال.(مرقاة المفاتیح ج:۲ ص: ۱٤، کتاب الصلاة ، باب فی الدعاء فی التشهد . طبع اصح المطابع بمبی)۔

جواب: د لمانځه نه وروسته اذکار ، ایت کرسي او تسبیحات ضروري نه دي.خو ددې لوی فضیلت راغلی دی.ددې اهتمام کول پکار دي[1] اغیرضروري ګڼلول. وجې نه ددې پرېښودل لويه محرومي ده

د فرض لمانځه نه وروسته په سر باندې لاس کیښودل "بسم الله الذی لا اله الا هو الرحمن.....الخ" ویل

سوال: زما معمول دی چې زه د فرض لمونځ کولو نه وروسته سر باندې لاس کیږدم او دا دعا وایم: **بسم الله الذی لا اله الا هو الرحمن الرحیم ،اللهم اذهب عنی الهم والحزن**".نو يو کس په خبرو خبرو کې زما تعریف وکړ، يو بل صاحب چې زموږ په محفل کې شریك و او دین دار سړی و ،هغه وویل چې دا هم څه خبره ده چې تاسو ددې صفت کوئ.دا څه خاصه خوبي خو نه ده، بلکې حقیقت خو دادی چې دا عمل بدعت دی. تاسو وواياست چې دا بدعت دی اوکه نه؟که بدعت وي چې زه يې پرېږدم،مولاناصاحب!يو بزرګ قسم سړی و. نو هغه ماته دا مشوره راکړې وه چې ته په "حصن حصین" کې وظائف وغیره ګوره او هغه لوله.نو دا دعا هم ما د هغه کتاب نه زده کړې وه،اوس تاسو وواياست چې دا کتاب مستند دی اوکه نه؟ځکه چې دغه صاحب دې دعا ته بدعت ویلو سره زه شك کې غورځولی یم .

جواب: د "حصن حصین" په حاشیه باندې لیکل شوي دي چې دا روایت طبراني په "الاوسط" کې او ابن سني په "عمل الیوم واللیلة" کې د حضرت انس رضی الله عنه نه نقل کړی دی[2] او ددې سند کمزوری دی.[3]

---

[1] عن ابی هریرة قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : لان اقول سبحان الله والحمدلله ولا اله الاالله والله اکبر احب الی مما طلعت علیه الشمس.(مشکوة ص: ۲۰۰). ایضًا: وعن کعب بن عجرة رضی الله عنه عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال: معقبات لا یخیب قائلهن او فاعلهن دبر کل صلوة مکتوبة، ثلاثًا وثلاثین تسبیحة، ثلاثًا وثلاثین تحمیدة ، واربعًا وثلاثین تکبیرة.(صحیح مسلم ، کتاب المساجد ، باب استحباب الذکر بعد الصلوة وبیان صفته ج:۱ ص: ۲۱۹). وفی الدر المختار (ج:۱ ص: ۵۳۰) کتاب الصلاة : ویستحب ان یستغفر ثلاثًا، ویقرء آیة الکرسی والمعوذات ویسبح ویحمده ویکبر ثلاثًا وثلاثین، ویهلل تمام المائة ویدعو، ویختم بسبحان ربک.

[2] وګوری: حصن حصین مترجم ص: ۲۲۳، طبع دار الاشاعت.

[3] وعن انس بن مالک ان النبی صلی الله علیه وسلم کان اذا صلی وفرغ من صلاته مسح بیمینه علی رأسه وقال: بسم الله الذی لا اله الا هو الرحمن الرحیم ، اللهم اذهب عنی الهم والحزن.وفی روایة مسح جبهته بیده الیمنی، وقال فیها اللهم اذهب عنی الغم والحزن. رواه الطبرانی فی الاوسط والبزار بنحوه باسانید، وفیه زید العمی وقد وثقه غیر واحد، وضعفه الجمهور، وبقیة رجال احد اسنادی الطبرانی ثقات، وفی بعضهم خلاف.(مجمع الزوائد ج: ۱۰ ص: ۱۰۷، باب الدعاء فی الصلاة وبعدها، طبع دار الکتب العلمیة ، بیروت).

د فرض لمانځه نه وروسته دعا قبلیږي

سوال: زما په علم کې دي چې که د فرض لمانځه نه وروسته یو سړی لاس اوچتولو سره دعا نه کوي، نو الله پاك د هغه لمونځ واپس کوي. ځینې خلك وايي چې د لمانځه نه وروسته دعا کول فرض نه دي، زه وایم چې د فرض لمانځه نه وروسته دعا خامخا کول پکار دي. کومه نظریه صحیح ده؟

جواب: د فرض لمانځه نه وروسته دعا قبلیږي[۱] اخو که څوك دعا ونکړي، نو ګناه نشته

د فرض لمانځه نه وروسته ددعا شرعي حیثیت

سوال: د لمانځه نه وروسته ددعا شرعي حیثیت څه ده؟ځینې خلك سلام ګرځولو نه وروسته پرته ددعا غوښتلو نه پورته شي او وايي چې حضورپاك ﷺ د لمانځه نه وروسته دعا نه ده غوښتې، ځینې خلك وايي چې کله یې غوښتې ده او کله نه، صحیح صورت څه دی؟ دقرآن او سنت په رڼا کې وضاحت وکړئ.

جواب: لمانځه نه وروسته ددعا غوښتلو حکم راغلی دی، له دې وجې نه د فرض لمونځونو نه وروسته دعا خو خامخا کول پکار دي.[۲] خو په دې دعا کې مقتدیان د امام پابند نه دي، که څوك لږه دعا کوي او که څوك اوږده دعا کوي، خپله خپله دعا دې وکړي. **والله اعلم**

د فرض لمانځه نه وروسته د اواز نه پرته کلمه لوستل

سوال: موږ چې کله واړه وو، نو د فرض لمانځه نه وروسته به اوچت اواز سره کلمه لوستل کېده، خواوس په اکثرو جوماتونو کې کلمه شریفه اوچت اواز سره نه لوستل کیږي، ایا دا کلمه شریفه لوستل جائز دي یا بل شی لوستل پکار دي؟که بل څه لوستل پکار وي، نو هغه ولیکئ.

جواب: د لمانځه نه وروسته ډیر اذکار او دعاګانې منقول دي[۳] خوهغه ورو لوستل پکار

---

[۱] عن ابی امامة قال: قیل یا رسول الله ! ای الدعاء اسمع؟ قال: جوف اللیل الآخر ودبر الصلوات المکتوبة. (مشکوة ص: ۸۹، جامع الترمذی ج:۲ ص: ۱۸۷، ابواب الدعوات).

[۲] عن معاذبن جبل قال: لقیت النبی صلی الله علیه وسلم ، فقال لی: یا معاذ! انی احبک فلا تدع ان تقول فی دبرکل صلوة: اللهم اعنی علی ذکرک وشکرک وحسن عبادتک.(عمل الیوم واللیلة لابن السنی ص: ۱۰۵، باب ما یقول فی دبرصلاة الصبح،رقم الحدیث:۱۱۸،طبع مکتبة الشیخ). وعن انس بن مالک رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال: ما من عبد بسط کفیه فی دبر کل صلوة ثم یقول: اللهم الهی واله ابراهیم واسحاق ویعقوب، واله جبرئیل ومیکائیل واسرافیل علیهم السلام ، اسالک، ان تستجیب دعوتی، فانی مضطر،وتعصمنی فی دینی فانی مبتلی ، وتنالنی برحمتک فانی مذنب، وتنفی عنی الفقر فانی متمسکن، الا کان حقا علی الله عزوجل ان لا یرد یدیه خائبتین.(عمل الیوم واللیلة لابن السنی ص:۱۲۱رقم الحدیث :۱۳۸)

[۳] عن ام سلمة.....رضی لله عنهما....کان رسول الله صلی الله علیه وسلم ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه

دي.په تیز اواز په شریکه باندې کلمه شریفه لوستل جائز نه دي چې لمونځ کونکو ته تکلیف وي.[1]

د جمعې نه وروسته زور سره د"حق لا اله الا الله"ورد کول

سوال: د جمعې ختمیدو نه وروسته خلک زور و شور سره د تسبیح(حق لا اله الا الله)لوستل شروع کړي.له دې د وجې نه څوك چې لمونځ کوي. نو د هغوی په لمانځه کې خلل واقع شي.ایا د جمعې نه وروسته دا تسبیح لوستل جائز دي؟

جواب: جومات کې اوچت اواز سره ذکر کول چې لمونځ کونکو ته تکلیف وي او د هغوی په لمانځه کې خلل واقع کیږي جائز نه دي.[2]

د لمونځونو نه وروسته"سبحان الله،الحمد لله،لا اله الاالله"ویل

سوال: د لمونځونو نه وروسته سبحان الله،الحمد لله،لا اله الا الله او الله اکبر ویل څه حکم لري؟

جواب: تاسو "سبحان الله،.الحمد لله،لا اله الا الله،الله اکبر"لیکلي دي او په حدیث شریف کې دي چې د(قرآن مجید نه وروسته)دا څلور کلمات د ټولو نه افضل ترین کلمات دي.[3]

د فرض لمونځونو نه وروسته د دعا ګانو ثبوت

سوال: د پنځه واړه لمونځونو نه وروسته د امام سره ټول لمونځ کونکو لاس اوچتولو سره دعا کوي. خو اوس څه خلک وایي چې په لاس اوچتولو سره د هر لمانځه نه وروسته دعا کول

...بقیه د تیرمخ]..اذا صلی الصبح قال: اللهم انی اسئلک علمًا نافعًا، وعملاً متقبلاً ورزقًا طیبًا.(عمل الیوم واللیلة لابن السنی ص: ۱۰۰، رقم الحدیث :۱۱۰). عن ابی امامة قال: ما دنوت من رسول الله صلی الله علیه وسلم فی دبر صلوة مکتوبة ولا تطوع الا سمعته یقول: اللهم اغفرلی ذنوبی وخطایای کلها، اللهم اغننی واجبرنی واهدنی لصالح الاعمال والاخلاق ، انه لا یهدی لصالحها ولا یصرف سیئها الا انت.(ایضًا: ص: ۱۰۲، رقم الحدیث :۱۱٤).

[1] وفی حاشیة الحموی عن الامام الشعرانی : اجمع العلماء سلفًا وخلفًا علی استحباب ذکر الجماعة فی المساجد وغیرها الا ان یشوش جهرهم علی نائم او مصل او قاری.(شامی ج:۱ ص: ٦٦٠، مطلب فی رفع الصوت بالذکر). ایضًا: نعم الجهر المفرط ممنوع شرعًا، وکذا الجهر الغیر المفرط اذا کان فیه ایذاء لاحد من نائم او مصل او حصلت فیه شبهة ریاء او لوحظت فی خصوصیات غیر مشروعة.(مجموعه رسائل اللکنوی . سباحة الفکر فی الجهر بالذکر ج:۳ ص: ۳٤). .

[2] ایضًا.

[3] عن سمرة بن جندب قال:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم :افضل الکلام اربع: سبحان الله والحمدلله ولااله الاالله والله اکبر،وفی روایة : احب الکلام الی الله اربع : سبحان الله والحمدلله ولا اله الاالله والله اکبر لا یضرک بایهن بدأت . رواه مسلم. (مشکوةص:۲۰۰،باب ثواب التسبیح والتحمید).

بدعت دي او دا په هیڅ حدیث کې هم ثابت نه دي. موږ په دې شک کې یو چې دعا کوواوکه نه؟ امید دی تاسو به زموږ رهنمایي وکړئ

جواب: لومړی په دې ځان پوه کول پکار دي چې بدعت څه ته وایي. بدعت د هغه عمل نوم دی چې د هغه د صاحب شریعتﷺ نه خو قولاً تعلیم ورکړی وي نه یې عملاً کړی وي او نه هغه عمل د سلف صالحین په مینځ کې عام او رواج وي[1] خو د کوم عمل چې صاحب شریعتﷺ ترغیب ورکړی وي یا یې خپله په هغه باندې عمل کړی وي هغه بدعت نه دی. بلکې سنت دی.[2]

له دې نه وروسته دا خبرې یاد ساتئ:

۱: رسول اللهﷺ په ډیرو احادیثو کې د فرض لمونځونو نه وروسته د دعا کولو ترغیب ورکړی دی او دا یې د دعا د قبولیت په موقعو کې شمیر کړی دی.[۳]

۲: په صحیح احادیثو کې په دعا کې لاس اوچتول او د دعا نه وروسته دلاسونو په مخ رابنکل د دعا په ادابو کې ذکر دي.[۴]

۳: په ډیرو احادیثو کې د رسول اللهﷺ دعا کول ثابت دي، دا ټول کارونه چې یو د علم خاوند چې د هغه په احادیثو باندې نظر وي له دې نه نا خبره نه دی. له دې وجې د امت فقهاء کرامو د فرض لمونځونو نه وروسته دعا په ادابو او مستحباتو کې شمیر کړې ده، امام نووي په شرح المهذب(ج۳ ص۴۴۸)کې لیکي:

"الدعا للامام والمأموم والمنفرد مستحب عقب کل الصلوٰة بلا خلاف"

یعنې د لمونځونو نه وروسته دعا کول پرته د څه اختلاف نه مستحب ده،د امام له پاره هم د مقتدي له پاره هم او د ځانته لمونځ کونکي له پاره هم،په علم حدیث کې چې د امام نووي لویه مرتبه چا ته معلومه وي هغه به کله هم دې متفق علیه مستحب ته د بدعت ویلو جرات نه کوي او فرض لمونځ چې کله په جمعې سره ادا شوی وي، نو ظاهره ده چې له دې نه وروسته به

۱]بانها (ای البدعة) ما احدث علی خلاف الحق المتلقی عن رسول الله صلی الله علیه وسلم من علم او عمل او حال بنوع شبهة واستحسان،وجعل دینا قویماوصراطا مستقیما،فافهم.(ردالمحتار ج:۱ ص: ۵۶۰، ۵۶۱ کتاب الصلوة،باب الامامة)۔

۲] السنة معناها فی اللغة: الطریقة والعادة، وفی اصطلاح الفقهاء : العبادة النافلة . واصطلاح المحدثین والاصولیین: ما صدر عن النبی صلی الله علیه وسلم من غیر القرآن من قول او فعل او تقریر اهـ.(تیسیر الوصول ص: ۱۳۷، الباب الثانی فی مباحث السنة ، طبع مکتبه صدیقه ملتان)۔

۳] عن ابی امامة رضی الله عنه قال: قیل یا رسول الله‌ای الدعاء اسمع؟ قال: جوف اللیل الآخر ودبر الصلوات المکتوبات .(مشکوة ص: ۸۹، باب الذکر بعد الصلوات)۔

٤] عن عمر رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : اذا رفع یدیه فی الدعاء لم یحطهما حتی یمسح بهما وجهه.رواه الترمذی .(مشکوة ص: ۱۹۵، کتاب الدعوات)۔

دعا صورتا اجتماعي وي،خو امام او مقتدي د يو بل پابند نه دي. بلكې خپله خپله دعا كوي. له دې وجې د امام په تيزه تيزه دعا كول او د مقتديانو (امين امين) ويل صحيح نه دي. هر سړي ته خپله خپله دعا كول پكار دي[1] او د سنت او نوافلو نه وروسته امام د مقتديانو په انتظار كې كيناستل او بيا د ټولو په جمع باندې دعا كول هم صحيح نه دي [2]

سوال: د فرضو نه وروسته په اجتماعي طريقې سره د دعا كولو د حديث نه ثبوت شته؟

جواب: د فرض لمانځه نه وروسته د دعا په ډېرو احاديثو كې ترغيب او تعليم راغلى دى او لاس اوچتول يې د دعا په ادابو كې ښودلي دي د تفصيل له پاره د امام جزري رحمة الله عليه حصن حصين كتاب كتل پكار دي. امام بخاري په كتاب الدعوات كې يو باب **الدعا بعد الصلاة** (ج۲ ص ۹۳۷) باندې تړلى دى او يو باب **رفع الايدى فى الدعاء** (ج۲ ص ۹۳۸) باندې تړلى دى[3] او دواړه يې د احاديث طيبه نه ثابت كړي دي. له دې وجې د فرض لمانځه نه وروسته د اجتماعي دعا معمول د سنت خلاف نه دى. خلاف سنت عمل هغه ته وايي چې كوم شارع عليه السلام خپله نه وي

۱]هل يكره رفع الصوت بالذكر والدعاء؟ قيل: نعم، وفى الشامية (قوله :قيل:نعم) يشعر بضعفه مع انه مشى عليه فى المختار والملتقى ، فقال: وعن النبى صلى الله عليه وسلم انه كره رفع الصوت عند قراءة القرآن والجنازة والزحف والذكر. (ردالحتار مع الدر المختار ج:٦ ص: ٣٩٨، كتاب الحظر والاباحة، فصل فى البيع).ايضًا: الجهر المفرط ممنوع شرعًا، وكذا الجهر الغير المفرط اذا كان فيه ايذاء لاحد من نائم او مصل او حصلت فيه شبهة رياء او لوحظت فى خصوصيات غير مشروعة.(سباح ا لفكر مشموله مجموعه رسائل لكهنوى ج:٣ ص: ٣٤)۔

۲] ورحم الله طائفة من المبدعة فى بعض اقطار الهند حيث واظبوا على ان الامام ومنه معه.....اذا فرغوا من فعل السنن والنوافل يدعو الامام عقب الفاتحة جهرًا بدعاء مرة ثانية والمقتدون يؤمنون على ذالک وقد جرى العمل منهم بذالک على سبيل الالتزام والدوام حتى ان بعض العوام اعتقدوا ان الدعاء بعد السنن والنوافل باجتماع الامام والماموم ضرورى واجب..... وايم الله ان هذا امر محدث فى الدين .(اعلاء السنن ج:٣ ص: ١٦٧، كتاب الصلاة، باب الانحراف بعد السلام وكيفيته وسنة الدعاء والذكر بعد الصلاة . طبع ادارة القرآن كراچى)۔

۳]عن ابى هريرة رضى الله عنه قالوا: يا رسول الله! ذهب اهل الدثور بالدرجات والنعيم المقيم ، قال: كيف ذاک؟ قالوا: صلوا كما صلينا وجاهدوا كما جاهدنا، وانفقوا من فضول اموالهم، وليست لنا اموال، قال: افلا اخبركم بامر تدركون من كان قبلكم وتسبقون من جاء بعدكم، ولا ياتى احد بمثل ما جئتم الا من جاء بمثله، تسبحون فى دبر كل صلاة عشرا وتحمدون عشرًا وتكبرون عشرًا. وعن وراد مولى المغيرة بن شعبة قال: كتب المغيرة الى معاوية ابن ابى سفيان رضى الله عنهما ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يقول فى دبر صلوته اذا سلم: لا اله الاالله وحده لا شريک له ، له الملک وله الحمد، وهو على كل شىء قدير، اللهم لا مانع لما اعطيت ولا معطى لما منعت، ولا ينفع ذا الجد منک الجد.(صحيح بخارى ج:٢ ص: ٩٣٧، كتاب الدعوات ، باب الدعاء بعد الصلوة). عن انس رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم رفع يديه حتى رايت بياض ابطيه.(بخارى ج:٢ ص: ٩٣٧ باب رفع الايدى فى الدعاء ، طبع نور محمد كتب خانه)۔

کړي او نه یې د هغه ترغیب ورکړی دي

مقتدي د امام نه مخکې دعا کولی شي

سوال: د سهار په لمانځه کې امام د وظیفې لوستلو نه وروسته د دعا له پاره لاس اوچتوي. زه ملازم یم اته نیمي (۸:۳۰) بجې ډیوټي ته حاضریدل وي، شیدې راوړل، ناشته تیارول، بیا خوړل، جامې بدلول، تیاریدل د بس انتظار کول، په داسې صورت کې ایا زه د هغه سره په دعا کې شریکیدلی شم یا خپله مختصر دعا کولو سره د جومات نه راځم؟

جواب: د امام سره دعا کول هیڅ ضروري نه دي، تاسو د لمانځه نه فارغ کېدو سره خپله دعا کولو سره تللی شئ.[1]

ایا رسول الله ﷺ به د لمانځه نه وروسته لاس اوچتولو سره دعا کوله؟

سوال: ایا رسول الله ﷺ به د لمونځ د ادا کولو نه وروسته لاس اوچتولو سره دعا کوله؟ که کوله به یې، نو د یو حدیث حواله بیان کړئ؟

جواب: دلمانځه نه وروسته لاس اوچتولوسره د دعا کولو صراحت، خو نقل نه دی، خو د فرض لمانځه نه وروسته د دعا کولو ترغیب راغلی دی او لاس اوچتولو نه وروسته دعا کول د دعا په ادابو کې داخل دي له دې وجې د فرض لمانځه نه وروسته لاس اوچتولو سره دعا کول د رسول الله ﷺ د ارشاداتو بالکل مطابق دي، خو په اوچت اواز سره دعا کول نه دي پکار چې په هغه سره د لمونځ کونکو په لمونځ کې خلل رانشي.

د لمانځه نه وروسته په عربي یا اردو کې دعا ګاني

سوال: د لمانځه د فراغت نه وروسته زه درود ابراهیمي، سورت فاتحه او یو دعا **ربنآ اتنا في الدنیا** لوستلو نه وروسته پاتې دعا په اردو کې غواړم، ځکه چې نورې د عربي دعا ګانې یادې نه وي، ایا زما دا عمل مسنون دی؟

جواب: هیڅ باک نشته.

د سنتو نه وروسته اجتماعي دعا کول بدعت دي

سوال: د ماسپښین او د ماسخوتن د سنتو نه وروسته دوه ځله دعا کوم او دا دعا په هیئت اجتماعي سره کوم، د خواصو له پاره او د عوامو له پاره دعا په حیثیت اجتماعي بدعت سیئه دي یا بدعت حسنه؟ شرعي جواب راکړئ؟

---

[1] ځکه چه د امام د سلام اړولو نه پس د مقتدیانو تعلق دامام نه ختم شي، له دې وجې مقتدیانو له پاره د فرض مونځ نه پس امام سره اجتماعي طور باندې دعا کول ضروري نه دي)۔

جواب: د سنتونه وروسته اجتماعي دعا له پاره دامام اومقتديانوكيناستل اوبيا په جمع دعا كول صحيح نه دي،ددې اهتمام اوالتزام بدعت دی[1] د بدعت لفظ چې مطلق وويل شي. نو مراد ترې سيئه وي.

د لمانځه نه وروسته په اوچت اواز سره دعا كول

سوال: زيد وايي چې د امام د لمانځه نه وروسته په اوچت اواز سره دعا كول مكروه دي. د فقه حنفي په رڼا كې جواب راكړئ

جواب: د امام ابوحنيفه رحمة الله عليه په نزد دعا ورو كول پكار دي. په اوچت اواز د دعا عادت جوړول صحيح نه دي،كله كه د مقتديانو د تعليم له پاره يو جمله په تيزه ووايي. نو هيڅ باک نشته [2]

د دعا په وخت اسمان طرف ته سترګې اوچتول

سوال: د جابر بن سمره رضي الله عنه او ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل اې خلكو! په لمانځه نظر اسمان طرف ته مه اوچتوئ ويره ده چې دا نظر واخيستل شي او بيا واپس نه شي. مسئله داده چې ايا دا حديث پاک د دعا په وخت اسمان ته چې كوم سړي نظر اوچتوي او لاس غوړلو سره د خپل رب نه دعا غواړي په هغه باندې صادقيږي؟ يعني د دعا په وخت ايا نظر اوچت نه كړل شي؟ (دا حديث په مسلم شريف كې دی)

جواب: امام نووي رحمه الله ددې حديث په شرح كې ليكلي دي چې ځينې حضرات د لمانځه نه بهر هم په دعا كې د نظر اوچتولو ته مكروه وايي. خو اكثر علماء ددې قائل دي چې دا

١]ورحم الله طائفة من المبدعة فى بعض اقطار الهند حيث واظبوا على ان الامام ومن معه يقومون بعد المكتوبة بعد قراتهم: اللهم انت السلام ومنک السلام الخ ثم اذا فرغوا من فعل السنن والنوافل يدعو الامام عقب الفاتحة جهرًا بدعاء مرة ثانية والمقتدون يؤمنون على ذالک وقد جرى العمل منهم بذالک على سبيل الالتزام والدوام حتى ان بعض العوام اعتقدوا ان الدعاء بعد السنن والنوافل باجتماع الامام والمامون ضرورى واجب....ومن لم يرض بذالک يعزلونه عن الامامة ويطعنونه، ولا يصلون خلف من لايصنع بمثل صنيعهم. وايم الله ان هذا امر محدث فى الدين .(اعلاء السنن ج:٣ ص: ١٦٧، كتاب الصلاة، باب الانحراف بعد السلام وكيفيته وسنة الدعاء والذكر بعد الصلاة ، طبع ادارة القرآن كراچى) ايضًا: عن عائشة رضى الله عنها قالت: قال النبى صلى الله عليه وسلم : من احدث فى امرنا هذا ما ليس منه فهو رد.(بخارى ج:١ ص: ٣٧٠ كتاب الصلح). نيز تفصيل دپاره اوگورئ: كفاية المفتى ج:٣ ص: ٣٣٦تا ٣٤٠)_

٢] عن النبى صلى الله عليه وسلم انه قال: خير الدعاء الخفى......وعن انس رضى الله عنه مرفوعًا: دعوة السر تعدل سبعين دعوة فى العلانية (اعلاء السنن ج:٦ ص:٩٣ ابواب الوتر).وفى ردالمحتار (ج:٢ ص:٥٠٧) كتاب الحج: واما الادعية والاذكار فبالخفية اولى، قلت: ويجتهد فى الدعاء، والسنة ان يخفى صوته لقوله تعالى: ادعوا ربكم تضرعًا وخفية. وفى الفتاوى الهندية (ج:٥ ص: ٣١٨) كتاب الكراهية ، الباب الرابع: اذا دعا بالدعاء المأثور جهراً ومعه القوم ايضا ليتعلموا الدعاء لا باس به.زيات تفصيل دپاره اوگورئ:نفائس مرغوبه. تاليف : مفتى كفايت الله صاحب)

مکروه نه دي ځکه چې اسمان د دعا قبله ده [۱]

د دعا غوښتلو په وخت کې لاس کوم ځای پورې او چتول پکار دي؟

سوال: څه موده مخکې د ماشومانو په کالم کې د لمونځ ښودلو په طريقه کې ليکل شوي و. چې د دعا کولو په وخت خيال ساتل پکار دي چې لاس د اوږې نه وچت نه شي ايا دا خبره صحيح ده؟

جواب: هو! په عام حالاتو کې هم دا صحيح طريقه ده [۲] خو د استسقاء په لمانځه کې ددې نه زيات اوچتول ثابت دي. په دعا کې د عاجزي او فقر کيفيت پکار دی [۳]

د دعا غوښتلو په وخت لاسونه چپرته پکار دي؟

سوال: د دعا مسنونه طريقه څه ده؟يعني يوازې ناسته باندې دواړه لاسونه اوږو پورې اوچتولو سره دعا کېدای شي.له دې نه پرته بل څه طريقه اختيارول د ګناه ذريعه خو نه ده؟ايا د عاجزي په صورت کې بنده د خپل رب په حضور کې د سجدې په شان سر کيښودلو سره دعا که وکړي، نو دا طريقه خلاف سنت خو نه ده؟ د ځيني اهل علم نه ما اوريدلي دي چې د سجدې په انداز کې دعا کول غيرمسنون دي،له دې نه ځان ساتل پکار دي؟

جواب: لاس اوچتولو سره دعا کول د سنت کمال دی[۴].که د لاس وچتولو نه پرته دعا وکړي. نو بيا هم څه حرج نشته او په سجده کې دعا کول جائز دي.خود لمانځه نه وروسته د ټولو خلکو په وړاندې دې داسې مه کوئ. بلکې که په کور کې يواځې والي کې داسې وکړل شي.نو څه حرج په کې نشته.

په سجده کې دعا غوښتل جائز دي

سوال: ما اوريدلي دي چې په سجده کې پريوتلو سره دعا غوښتل نه دي جائز. ځکه د نيت

۱] وفی شرح المسلم للنووی: قال القاضی عياض: واختلفوا فی کراهة رفع البصر الی السماء فی الدعاء فی غير الصلوة فکرهه شريح وآخرون وجوزه الاکثرون وقالوا لان السماء قبلة الدعاء کما ان الکعبة قبلة الصلوة....الخ. (مسلم شريف ج:۱ ص: ۱۸۱)_

۲]عن سهل بن سعد عن النبی صلی الله عليه وسلم قال: کان يجعل اصبعيه حذاء منکبيه ويدعو.(مشکوة شريف ص: ۱۹۶)_

۳] عن انس قال: کان النبی صلی الله عليه وسلم : لا يرفع يديه فی شیء من دعائه الا فی الاستسقاء فانه يرفع حتی يُری بياض ابطيه . متفق عليه.(مشکوة ص: ۱۳۱، باب الاستقاء)_

۴] وقال ابو موسی الاشعری رضی الله عنه : دعا النبی صلی الله عليه وسلم ثم رفع يديه، ورايت بياض ابطيه.(صحيح البخاری ج:۲ ص: ۹۳۸ کتاب الدعوات ، باب رفع الايدی فی الدعاء). (قوله فيبسط يديه حذاء صدره) کذا روی عن ابن عباس من فعل النبی صلی الله عليه وسلم ، قنيه عن تفسير السمان....الخ.(فتاوی شامی ج:۱ ص: ۵۰۷، کتاب الصلاة ، مطلب فی اطالة الرکوع للجائی).

نه پرته سجده نه کيږي.

جواب: په سجده کې د دعا کولو دا تفصيل دی: چې سجده يا خو به د لمانځه وي يا پرته د لمانځه نه، که د لمانځه وي، نو په سجده کې دعا ګانې کول جائز دي. خو شرط دا دی چې دعا به په عربي ژبه کې کوی. بلکې په قرآن او احاديثو کې چې کومې دعا ګانې راغلي هغه دې اختيار کړي[۱] په فرض لمانځه کې امام ته په سجده کې دعا ګانې نه دي کول پکار چې په مقتديانو باندې بار نه وي[۲] او که سجده د لمانځه نه پرته وي. نو د خلکو مخکې اودفرض لمونځونو نه وروسته دې په سجدې کې تلو سره دعا ګانې نه کوي[۳] په تنهايي کې په سجده کې تلو سره دعا ګانې کولو کې هيڅ باک نشته.[۴]

د دعا نه وروسته په سينه پوکی کول

سوال: کله چې خلک دعا وکړي، نوځينې خلک په خپله سينه باندې پوکی کوی ايا دا جائز ده؟

جواب: څه وظيفه لوستلو سره به پوکی کوی او دا جائز ده.[۵]

امام د لمانځه نه وروسته د مقتديانو طرف ته مخ کول او دعا کول

سوال: د سهار او مازديګر د لمانځه وروسته امام د مقتديانو طرف مخ کولو او قبلې ته تقريبا شا کولو سره ولې دعا غواړي؟

جواب: ځکه چې د لمانځه نه ،خو فارغ شواوس مقتديانو ته مخ کولو سره کيناستل پکار دي په باقي لمونځونو کې د مختصر دعا نه وروسته د سنتو له پاره ودريږي.له دې وجې په دې مختصر وقفې کې مقتديانو طرف ته د مخ کولو اهتمام نه کيږي او په سهار او مازديګر کې د تسبيحاتو د لوستلو نه وروسته دعا کيږي.له دې وجې د اوږدې وقفې له وجې نه مقتديانو ته مخ کولو سره ناسته کول پکار دي.د لمانځه نه وروسته امام ته رخ بدلول پکار دي، که ښي طرف ته وي يا ګس طرف ته يا د مقتديانو طرف ته. په هر حال مقتديانو طرف ته دې شا کولو

۱] ينبغي ان يدعو في صلاته بدعاء محفوظ واما في غيرها فينبغي ان يدعو بما يحضره...الخ.(شامي ج:۱ ص: ۵۲۳)

۲] وان كان امامًا لا يزيد على وجه يمل القوم..الخ.(الهندية ج:۱ص:۷۵، الفصل الثالث في سنن الصلوة..الخ)

۳] اما بغير سبب فليس بقربة ولا مكروه وما يفعل عقيب الصلاة فمكروه لان الجهال يعتقدونها سنة او واجبة وكل مباح يؤدى اليه فمكروه انتهى.(شامي ج:۲ ص: ۱۲۰، قبيل باب صلاة المسافر)_

٤] وحاصله ان ما ليس لها سبب لا تكره ما لم يؤد فعلها الى اعتقاد الجهلة سنيتها كالتى يفعلها بعض الناس بعد الصلاة ....الخ. (شامي ج:۲ ص: ۱۲۰، قبيل باب الصلاة المسافر)_

۵] عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اذا اشتكى يقرا في نفسه بالمعوذات وينفث فلما اشتد وجعه كنت اقرا عليه وامسح عليه بيده رجاء بركتها.(سنن ابي داود ج:۲ ص: ۱۸۹، باب كيف الرقى، حديث نمبر:۲۹۰۵)_

سره نه کیني[۱]

د لمانځه په وخت کې په تیزاواز سره ذکر کول ناجائز دي

سوال: زموږ په جومات کې د ماسخوتن د لمانځه نه وروسته فورا د ذکر اذکار سلسله شروع کیږي ذکر دومره په ارچت اواز سره کیږي چې اواز د جومات د حد نه بهر اوریدل کیږي الاتي، بلب وغیر بند کړل شي او لمونځ کونکي د ناوخته پورې د ماسخوتن لمونځ کوي په شور سره په لمانځه کې خلل پیدا کیږي، په تفصیل سره ولیکئ چې دا تر کومه حده پورې صحیح دی؟

جواب: په داسې وخت کې په اوچت اواز سره ذکر کول چې کله خلک لمونځ کوي صحیح نه ده،فقهاء کرامو دا ناجائز لیکلي دي.[۲]

په جومات کې اجتماعي ذکر بالجهر کومه حده پورې جائز دی

سوال: زموږ په جومات کې بلکې ددې علاقې په ټولو جوماتونو کې د سهار د لمانځه نه وروسته. بلکې په ځینو ځایونو کې په لاؤډ سپیکر باندې د سلام نه وروسته د کلمې طیبې ذکر کیږي او وروسته درود شریف په دې الفاظو سره "**صلی علی نبینا صلی علی محمد**"خو زموږ په جومات کې مسبوق دخپل لمانځه یو رکعت یا دواړه رکعتونه ولولي. له دې نه وروسته اوچت ذکر په تیزه درمیانه جهر هم نه. بلکې په زور سره په یو سر لمونځ کونکي کوي او بیا مسنون ذکر یعني ایت کرسي او تسبیح۳۳ ځله تحمید ۳۳ ځله تکبیر۳۴ ځله لولي او یو ځل اجتماعي دعا غوښتل کیږي. داسې ذکر کول جائز دي او که نه؟ په بل جومات کې د سلام نه وروسته

۱] عن سمرة بن جندب رضی الله عنه قال: كان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا صلی صلاة اقبل علینا بوجهه. (بخاری شریف ج:۱ ص: ۱۱۷). وفی صلاة لا تطوع بعدها كالفجر والعصر یكره المكث قاعدا فی مكانه مستقبل القبلة والنبی علیه الصلوة والسلام فسمی هذا بدعة....الخ.(عالمگیری ج: ۱ ص: ۷۷). وكذا یكره مكثه قاعدًا فی مكانه مستقبل القبلة فی صلاة لا تطوع بعدها...الخ.(شامی ج:۱ ص: ۵۳۱). ایضًا: واما بیان ما یستحب للامام ان یفعله عقیب الفراغ من الصلاة ، فنقول اذا فرغ الامام من الصلاة فلا یخلوا اما ان كانت صلاة لا تصلی بعدها سنة او كانت صلاة تصلی بعدها سنة فان كانت صلاة لا تصلی بعدها سنة كالفجر والعصر، فان شاء الامام قام، وان شاء قعد فی مكانه یشغل بالدعاء....لما روی ان النبی صلی الله علیه وسلم كان اذا فرغ من صلاة الفجر استقبل بوجهه اصحابه.....ثم اختلف المشائخ فی كیفیة الانحراف......وقال بعضهم : هو مخیر ان شاء انحرف یمنة ، وان شاء یسرة ، وهو الصحیح......وان كانت صلاة بعدها سنة ،یكره له المكث قاعدًا.(بدائع الصنائع ج:۱ ص: ۳۹۳، ۳۹۴، كتاب الصلاة ، فصل واما بیان ما یستحب للامام، طبع رشیدیه)_

۲] قوله ورفع صوت بذكر......اجمع العلماء سلفًا وخلفًا علی استحباب ذكر الجماعة فی المساجد وغیرها الا ان یشوش جهرهم علی نائم او مصل او قاری..الخ.(شامی ج:۱ ص: ٦٦٠، مطلب فی رفع الصوت بالذكر). وایضا فالاسرار افضل حیث خیف الریاء وتاذی المصلین او النیام....الخ.(شامی ج:٦ ص: ۳۹۸، طبع سعید)

دري خله استغفار په مزه ويل کيږي او ايت الکرسي او"**اللهم اجرنی من النار**" اووه خله او تسبيحات مسنونه له دې نه وروسته يو **خل** دعا کيږي.تاسو بيان کړئ چې په ورو طريقه مسنون ده. د حضرت فرمايل شوي يا په تيزه ذکر کول يعنې په اوچت ذکر کونکو ته ثواب ملاويږي؟ په دې وخت کې ځوک ويده نه وي که ويده وي. نو هغه د لمانځه له پاره پورته کولی شي چې د سهار لمونځ قضاء نه شي او جوماتونه نزدې ځوک بيمار هم نه وي او نه ځوک لمونځ کونکي وي.د محلې اکثر خلک راځي او که ښځې يې په کور کې وايي. نو وايي به په داسې وخت او داسې صورت کې کوم ذکرمسنون دی اوکوم ذکربدعت اومنع دی؟ چې موږخلک مسنون ذکروکړو او بدعي ذکربند کړو. اوچت ذکر کونکي لوی لوی اشتهارونه پيش کوي. چې رسول اللهﷺ علي ﷺاو صحابه کرامو به اوچت ذکر کولو موږ هم اهل سنت والجماعت يو.بلکې دا علامت دی ځوک چې کلمه په اوچت اواز سره کوي ،هغه سني حنفي دی او ځوک چې په اوچت اواز سره ذکر نه کوي هغه د ذکر د مانعينو نه دی. د عذاب مستحق دي وهابي دی وغيره وغيره جګړه کوي.

جواب: ۱.د لمانځه نه وروسته په وچت اواز سره ذکر کول په کوم سره چې د مسبوق لمونځ کونکو په لمانځه کې خلل پيدا شي جائز نه دي او ددې مقصد له پاره د لاوډ سپيکر استعمال نوز هم بد دي[۱]په حديث کې د قيامـ په علاماتو کې يو دا هم ارشاد فرمايل شوي دي:

وارتفعت الاصوات فی المساجد[۲]يعني په جوماتونو کې به اوازونه وچت شي له دې نه معلوميږي چې په جومات کې اوازونه وچتول په امت کې د بې اتفاقي علامه ده.

۲.د رسول اللهﷺصحابه کرامو او سلف صالحين نه چې کومه طريقه نقل ده هغه داده چې د لمانځه د فراغت نه وروسته په مزه تسبيحات او مسنون اذکار اوکړل شي او په مزه دعا وکړل شي. رسول اللهﷺ به کله کله د تعليم له پاره يو کلمه په وچت اواز سره ويله په تيز اواز سره که چرته دعا وشي چې کله په هغه سره په لمانځه کې **خلل** نه راځي. نو هيڅ بدي نشته. جهري دعا عادت جوړول او د سنت په شان ددې پابندی کول صحيح نه دي.

۳.د ذکر او د دعا تعلق د الله پاک او د بنده ترمينځه دی په تيز اواز سره خصوصا په لاوډ سپيکر باندې د ذکر او دعا اجازه ورکول ددې د روح منافي دي او په دې کې ريا او د مخلوق طرف ته د رغبت ويره ډيره ده له دې وجې مسلمانانو ته ددې نه ځان ساتل پکار دي که ځوک

۱]الجهر المفرط ممنوع شرعًا، وكذا الجهر الغير المفرط اذا كان فيه ايذاء لاحد من نائم او مصل، او حصلت فيه شبهة رياء اولوحظت فيه خصوصيات غيرمشروعة كما صرح به علی القاری فی شرح مشكوة والحصكفی فی الدر المختار وغيرها.(سباحة الفكر فی الجهر بالذكر، الباب الاول، مشموله رسائل لكنوی ج:۳ ص: ۳۴)

۲] (وظهرت الاصوات) ای رفعها(فی المساجد) وهذا مما كثر فی هذا الزمان وقد نص بعض علمائنا بان رفع الصوت فی المسجد ولوبذكرحرام.(مرقاة المفاتيح شرح مشكوة المصابيح ج:۵ ص:۱۷۶.باب اشراط الساعة)

ددې خلاف کوي، نو د هغه سره اینښتل نه دي پکار [۱]

د لمانځه دوران کې په ګوتو باندې تسبیحات شمیرل

سوال: ما یو ځای کې لوستلي وو چې په لمانځه کې الحمد لله، سبحان الله، الله اکبر وغیره په لاس باندې یا په تسبیح باندې نه دي ویل پکار، له دې سره لمونځ مکروه کیږي که دا خبره صحیح وي، نو موږ څنګه دا الفاظ لوستلی شو؟

جواب: په لمانځه کې په ګوتو باندې تسبیح وغیره شمیرل واقعی مکروه دي صلوٰة التسبیح کې ددې کلماتو د شمیر کولو ضرورت راځي د هغه تدبیر دا دی چې یو یو ګوته لږه شان زوروي [۲]

ایتونه، سورتونه او تسبیحات په ګوتو باندې شمیرل

سوال: ایتونه، سورتونه یا تسبیحات په ګوتو باندې شمیرل د لمانځه په مکروهاتو کې شامل دي ایا دا صحیح ده؟ د لمانځه نه وروسته چې موږ په ګوتو کوم تسبیحات کوو د هغه څه حکم دی؟

جواب: د ایتونو یا تسبیحاتو په ګوتو باندې شمیر کول په لمانځه کې مکروه دي [۳] د لمانځه نه بهر مکروه نه دي، بلکې امر پرې راغلی دی. [۴]

د تسبیحات فاطمه رضی الله عنها فضیلت

سوال: ما په یو حدیث کې لوستلي دي چې سبحان الله ۳۳، الحمد لله ۳۳، الله اکبر ۳۴ ویلو مطلب د سل دانو دا تسبیح چې کوم سړی روزانه د سهار د لمانځه په وخت کې او د ماسخوتن د لمانځه نه وروسته یا د هر لمانځه نه وروسته لولي، نو د قیامت په ورځ به د هغه مرتبه ډیره اوچته وي؟

جواب: تاسو صحیح لیکلي دي، دې ته کلماتو ته تسبیحات فاطمي وایي، ځکه چې رسول الله ﷺ خپلې ګرانې لور فاطمې رضی الله عنها ته ښودلي وو. په حدیث کې ددې ډیر فضائل راغلي دي [۵] کوم چې شیخ الحدیث مولانا محمد زکریا کاندهلوي مدني رحمة الله علیه په خپله رساله "فضائل

۱] ایضًا.)_

۲] ویکره عد الآیة والتسبیح بالید.....والاظهر ان الخلاف فی الکل کذا فی التبیین.(هندیة ج:۱ ص: ۱۰۵). اما خارجها فلا یکره کعده بقلبه او بغمزة انامله وعلیه یحمل ما جاء من صلاة التسبیح.(درمختار ج:۱ ص: ٦٥٠)_

۳]وکره تنزیها (عد الآیة والسور والتسبیح بالید فی الصلاة مطلقًا) ولو نفلا اما خارجها فلا یکره.(الدر المختار ج:۱ ص: ٦٥٠، باب ما یفسد الصلاة وما یکره فیها)_

٤]عن یسیرة رضی الله عنها وکانت من المهاجرات قالت: قال لنا رسول الله صلی الله علیه وسلم:علیکن بالتسبیح والتهلیل والتقدیس واعقدن بالانامل فانهن مسؤلات مستنطقات ولاتغفلن فتنسین الرحمة.(مشکوة ص:۲۰۲)

۵]عن کعب بن عجرة رضی الله عنه عن رسول الله صلی الله علیه وسلم ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

ذکر کې جمع کړي دي. دا پاک کلمات د هر لمانځه نه وروسته او هره شپه د ویده کېدو نه مخکې ډېر په اهتمام سره لوستل پکار دي.

د لمانځه نه وروسته تسبیحات په ګوتو باندې شمېرل غوره دي

سوال: ما چېرته دا مسئله لوستلې وه چې د لمانځه نه وروسته لوستل کېدونکي تسبیحات (سبحان الله۳۳، الحمدلله۳۳، الله اکبر۳٤) د لاس په ګوتو باندې شمېرل مکروه دي. درخواست دی چې په دې سلسله کې تاسو دا بیان کړئ چې دا مسئله صحیح ده او که نه؟

جواب: په ګوتو باندې تسبیحات کول نه یوازې جائز دي، بلکې په حدیث شریف کې د تسبیحاتو په ګوتو باندې د شمېرلو حکم راغلی دی: **عن یسیرة رضي الله عنها وکانت من المهاجرات قالت: قال لنا رسول الله ﷺ عخو بالتسبیح والتهلیل والتقدیس واعقدن بالانامل فانهن مسئولات مستنطقات ولا تغفلن فتنسین الرحمة.**.(رواه الترمذی وابوداودمشکواة ص:۲۰۲)

ترجمه: یسیره رضي الله عنها کومه چې په هجرت کونکو کې وه هغه فرمایي چې رسول الله ﷺ موږ ته فرمایلي وو چې تسبیح او تهلیل او تقدیس په خپل ځان باندې لازم کړئ او هغه په ګوتو باندې شمېرئ ،ځکه چې د دې نه به سوال کیږي او دا به راغوښتل کیږي او د ذکر نه غفلت مه کوئ. که نه د رحمت نه به هېر شئ.

په کړځېدو ګرځېدو کې تسبې کول

سوال: ما په کراچۍ کې سړي اوښځې په لاره باندې تللو سره تسبې ویونکي لیدلي دي.اکثر مې دا هم لیدلي دي چې سړک باندې اوړي. خو د تسبو دانې روانې وي ،مخکې ورځو کې ما په بس استاپ باندې یو ښځه ولیده چې د نیم نه یې زیات سر لوڅ دی ،په ولاړه یې تسبې اړولې زه تاسو نه دا پوښتنه کوم چې ایا د تسبو کولو دا صحیح طریقه ده؟

جواب: تسبې لوستل په ګرځېدو هم جائز دي،بلکې ښه خبره ده چې هر وخت سړی د الله پاک په ذکر کې مصروف وي که یو انسان د تسبیح کولو په دوران کې غلط کار کوي، نو هغه ته داسې نه دي کول پکار.[1]

تسبې بدعت نه دي بلکې د الله پاک د ذکر ذریعه ده

سوال: تاسو د یو سوال په جواب کې ګرځېدلو کې تسبیح ویلو ته جائز ویلي و، بلکې ډېر ښه

....بقیه د تیرمخ] قال: معقبات لا یخیب قائلهن او فاعلهن دبر کل صلوة : ثلاثًا وثلاثین تسبیحة ، وثلاثًا وثلاثین تحمیدة، واربعًا وثلاثین تکبیرة.(صحیح مسلم ج:۱ ص: ۲۱۹، کتاب المساجد، باب استحباب الذکر بعد الصلاة وبیان صفته)_

۱] قال(صلی الله علیه وسلم): لا یزال لسانک رطبًا من ذکر الله .(مشکوة ص: ۱۹۸، باب ذکر الله)_

خبره مو لیکلي وه، دلته زما مقصود ستاسو په علم کې څه قسمه شک او شبه کول نه دي، بلکې ستاسو علم وسیع دی، خو څو پورې چې زما د معلوماتو تعلق دی هغه دا چې د تسبو دانې اړول د رسول اللهﷺ په سنت کې داخل نه و او نه دې ته د الله پاک ذکر ویل کیږي. د ذکر الله معنی ددې نه بالکل مختلفه ده دا یو شرعي بدعت دی.چې نن سبا زموږ په ژوند کې د فیشن په شکل کې داخل شوی دی.امید دی چې تاسو به دې مسئله باندې نوره هم رڼا واچوئ

جواب: ۱: تسبې په خپل ذات کې مقصود نه دي، بلکې د ذکر د شمیر کولو ذریعه ده ډیرو احادیثو کې دا مضمون راغلی دی چې فلانی ذکر او فلانی کلمه که دومره خله وویل شي. نو دومره ثواب پرې ملاویږي .د احادیثو د طالبانو نه دا احادیث پټ نه دي او ښکاره ده چې ددې تعداد د شمار له پاره یو نه یو ذریعه ضرور شمیرل کیږي. که په ګوتو یې شمیر کړي یا په کاڼو سره یا په دانو سره او کومه ذریعه چې هم اختیار کړل شي هغه به په هر حال ددې شرعي مقصد د حصول ذریعه وي او کوم شی چې د شریعت د مطلوب شي ذریعه وي هغه ته بدعت نه وایي، بلکې د فرض له پاره د داسې ذریعه اختیارول فرض او د واجب له پاره د داسې ذریعه کیدل واجب هم دغه شان د مستحب له پاره ددامې ذریعه اختیارول مستحب دي.تاسو پوهیږئ چې د حج له پاره بحري او بري او فضایي ټولې لارې اختیار کېدای شي. خو که په یو زمانه کې په دې کې دوه لارې بندې شي اویوازې یو پرانستې وي، نو د هغه اختیارول به فرض وي،هم دغه شان که درې واړه پرانستې وي، نوبه هغه کې به یوپرته د تعین کولونه اختیارول فرض وي، همدغه شان تسبیحات او اذکار شمارل د شرع په نزد مطلوب دي او د هغه د حصول یو ذریعه تسبې هم دي،نو دې ته به بدعت نه وایو،بلکې د نورو ذرائعو په شان یو ذریعه به یې ګڼو او چونکه په ټولو ذرائعو کې ډیره اسانه ده له دې وجې به دې ته ترجیح ورکول کیږي.

۲: په ډیر احادیثو کې ثابت ده چې په کاڼو او دانو باندې شمیرل رسول اللهﷺ کتل خو انکار یې پرې نه دی کړی نو:

الف: په سنن ابی داود(ج۱ص۲۱۰ باب التسبیح بالحصی)او مستدرک د حاکم(ج۱ ص ۴۸۵)کې سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه روایت کوی چې:

"انه دخل مع النبی صلی الله علیه وسلم علی امراة وبین یدیها نوی او حصی تسبح به فقال: اخبرک بما هو ایسر علیک من هذا و افضل...الحدیث" (سکت علیه الحاکم وقال الذهبی صحیح)

ترجمه: هغوی د رسول اللهﷺ سره یو ښځې ته لاړل چې د هغې مخې ته د کجورو هډوکي او کاڼي پراته وو، په هغه باندې هغه تسبیحات لوستل، رسول اللهﷺ وفرمایل: زه تا ته داسې شی ونه ښایم چې هغه ددې نه زیات اسان او افضل دي....الخ

ب: ترمذی او مستدرک حاکم(ج۱ ص۵۴۷)باندې د صفیه رضی الله عنها نه روایت دی چې

..قالت: دخل علیّ رسول الله صلی الله علیه وسلم وبین یدی اربعة آلاف نواة اسبح بهن، فقال: یا

بنت حيي اما هذا؟ قلت اسبح بهن: قال: قد سبحت منذ قمت على راسك اكثر من هذا. قلت: علمني يا رسول الله! قال: قولي: سبحان الله عدد ما خلق من شيء. (قال الحاكم هذا حديث صحيح الاسناد ولم يخرجاه، وقال الذهبي صحيح)

ترجمه: رسول الله ﷺ ماته تشريف راوړ. ماته څلور زره هډوكي پراته وو چې په هغه باندې م تسبيح لوستل رسول الله ﷺ وفرمايل دا څه دي؟ عرض مې وكړ زه په دې باندې تسبيحات لولم، ويې فرمايل زه چې كله تا نه لاړم ما ددې نه ډير تسبيحات ولوستل ما عرض وكړ يا رسول الله ﷺ ماته يې هم وښايئ ويې فرمايل داسې وايه: **سبحان الله عدد ما خلق من شيء.**

د دې حديث لاندې صاحب د عون المعبود ليكي:

"**هذا اصل صحيح لتجويز السبحة بتقريره صلى الله عليه وسلم فانه في معناها اذ لا فرق بين المنظومة والمنثورة فيما يعد به ولا يعتد بقول من عدها بدعة**" (عون المعبود ج:۱ ص:۵۵۵)

ترجمه: د رسول الله ﷺ په هډوكو باندې انكار نه كول د تسبيح د جائز كيدو صحيح اصل دي. ځكه چې تسبې هم د هډوكو په معنى كې دي، ځكه چې د شمير له پاره په دې سره هيڅ فرق نه پريوځي چې هډوكي دې پېيل شوي وي يا دې پرته پېيل شوي وي او كوم خلك چې دې ته بدعت وايي د هغوى قول د اعتبار وړ نه دي.

۳ تسبې، په يو بل لحاظ سره هم د الله د تسبيح ذريعه ده او هغه دا چې تسبې په لاس كې وي، نو په ژبه خپله ذكر جاري كيږي او كه تسبې نه وي، نو انسان ته ذكر ياد نه وي، هم په دې بنياد باندې تسبو ته "**مذكره**" يعنې يادونكې وايي او هم په دې بنياد صوفياء دې ته د شيطان له پاره كوړه وايي چې ددې په ذريعه شيطان لرې كيږي او انسان ته د الله جل جلاله د ذكر نه په غافل كولو كې نه كاميابيږي. كله چې د الله جل جلاله په ذكر مشغوليدل مطلوب دي او د تسبو په لاس كې كېدل ددې مشغولتيا ذريعه ده، نو دې ته بدعت ويل غلط دي، بلكې د الله جل جلاله د ذكر د ذريعه كېدو له وجې نه كه دې ته مستحب وويل شي، نو لېرې نه ده.

د درود شريف ثواب زيات دى كه د استغفار

سوال: د درود شريف ثواب زيات كه د استغفار؟

جواب: د دواړو ثواب په خپل خپل ځاى دى د استغفار مثال د لوښي وينځلو دى او د درود شريف مثال د لوښى د قلعي(كلايي) كولو دى.

مختصر درود شريف

سوال: موږ اكثر اورو چې په رسول الله ﷺ باندې په كثرت سره درود وايئ. نو مولانا صاحب! تاسو د درود ليږلو يو اسانه طريقه بيان كړئ او دا هم بيان كړئ چې په درود شريف كې كوم غوره دى؟

جواب: د ټولو نه غوره درود شریف خو هغه دی کوم چې په لمانځه کې لوستل کیږي او مختصر درود شریف دا هم دی **اللهم صلّ علی سیدنا و مولانا محمد و علی اله و اصحابه و بارک وسلم**...ددې درود شریف درې تسبیح د سهار او درې تسبیح د ماښام کول پکار دي که دومره اوزګارتیا نه وي. نو سهار ماښام دې یو یو تسبیح ولوستل شي. یعنې سل سل خله ددې نه پرته چې کله هم موقع ملاؤ شي، نو درود شریف د ژبې ورد جوړول پکار دي.

د لمانځه والا درود شریف کې د سیدنا او د مولانا زیاتوالی کول

سوال: د لمانځه نه وروسته التحیات او د تشهد نه وروسته درود کې د رسول الله ﷺ او د ابراهیم علیه السلام نومونو نه مخکې لفظ د سیدنا او د مولانا ویل څنګه دي؟

جواب: زموږ د امامانو نه خو دا مسئله نقل نه ده، په درمختار کې د شوافعو د حوالې نه یې دې ته مستحب ویلي دي او دهغه سره یې موافقت کړی دی.[۱]

په روضه مبارکه باندې درود شریف رسول الله ﷺ خپله اوري

سوال: په رسول الله ﷺ باندې درود او سلام جائز دي؟ او کله یې چې موږ وایو. نو رسول الله ﷺ یې خپله اوري؟

جواب: په رسول الله ﷺ باندې د درود او سلام لیږلو حکم دی او ددې بې شمیره فضائل راغلي دي.خو ددې الفاظ او ددې هغه طریقه صحیح ده کومه چې رسول الله ﷺ خپله ارشاد فرمایلې ده نن سبا چې خلک کوم د ګانې په انداز درود وایې دا طریقه نه یوازې د سنت خلاف ده، بلکې یوازې ریاکاری ده،درود شریف که د رسول الله ﷺ په روضه باندې وویل شي. نو رسول الله ﷺ یې خپله اوري،که نه فرشتې یې ورسوي.[۲]

په یو مجلس کې د رسول الله ﷺ په نوم اوریدو باندې یو ځل درود واجب او هر ځل مستحب دی

سوال: په لانډهي کالونی ایریا...۳ بي کې رحمانیه مسجد واقع ده هلته ماته د جمعې د لمانځه د ادا کولو موقع ملاویږي ،امام صاحب د لمانځه نه مخکې پاو کم یو ګنټه تقریر کوي.د رسول الله ﷺ او حضور نوم یې بار بار په ژبه باندې راځي. خو داسې چې رسول الله فرمایلي دي او حضور فرمایلي دي . .رسول الله ﷺ نه وایي ماته ذاتي طور سره ډېر تکلیف

۱] وندب السیادة لان زیادة الاخبار بالواقع عن سلوک الادب فهو افضل من ترکه ذکره الرملی الشافعی وغیره.(الدر المختار ج:۱ ص: ۵۱۳، باب صفة الصلاة ، طبع ایچ ایم سعید)۔

۲] عن ابی هریرة قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : من صلی علی عند قبری سمعته ومن صلی علی نائیا ابلغته. رواه البیقی .(مشکوة ص: ۸۷، باب الصلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم ، الفصل الثالث)

وي ایا داسې د هغه نوم مبارک اخیستل او درود نه ویل بې ادبي نه ده؟

جواب: په یو مجلس کې چې کله د رسول اللهﷺ نوم مبارک راشي، نو درود ویل واجب دي او هرځل د نوم مبارک سره درود ویل مستحب دي واجب نه دي،زړه نه غواړي چې د رسول اللهﷺ نوم واخیستل شي او درود شریف ونه لوستل شي، که په یو مجلس کې سل ځله هم د رسول اللهﷺ نوم واخیستل شي، نو هر ځل صلی الله علیه وسلم لوستل مستحب دي [۱]

د دعا د قبولیت له پاره په اول او اخر کې درود شریف لوستلو سره د قبلیدلو ډېر امید کیږي

سوال: ایا د دعا په اول او اخر کې په رسول اللهﷺ باندې درود شریف ولولئ پرته د نه ویلو دعا نه قبلیږي؟

جواب: د دعا په اول او اخر کې درود شریف ویل د دعا د قبلیدو له پاره ډیر امید دی[۲]. د عمرؓ قول دی چې دعا د اسمان او ځمکې تر مینځه معلق وي ترڅو چې د هغه په اول او اخر کې درود شریف نه وي.[۳]

بې اودسه درود شریف لوستل

سوال: بې اودسه درود شریف لوستل پکار دي اوکه نه؟ په اول او اخر کې درود شریف لوستلو سره د الله پاک نه دعا کوم ایا داسې طریقې سره دعا صحیح ده اوکه نه؟

جواب: بې اودسه درود شریف لوستل جائز دي او د دعا په اول او اخر کې درود شریف لوستل د دعا په ادابو کې داخل دي[۴]په حدیث کې د دې حکم راغلی دی،د عمرؓ ارشاد دی چې دعا د اسمان او ځمکې په مینځ کې ځوړنده وي،ترڅو چې په رسول اللهﷺ باندې درود ونه ویل شي.[۵]

۱]وقد جزم بهذا القول ایضًا المحقق ابن الهمام فی زاد الفقیر فقال: ....وایجابها کلما ذکر الا ان یتحد المجلس فیستحب التکرار بالتکرار....الخ.(شامی ج:۱ ص: ۵۱۶، ۵۱۷، مطلب هل نفع الصلاة عائد للمصلی)۔

۲]ونص العلماء علی استحبابها (الصلاة علی النبی صلی الله علیه وسلم)فی مواضع....واول الدعاء واوسطه وآخره. (شامی ج:۱ ص: ۵۱۸، مطلب نص العلماء علی استحباب الصلاة علی النبی فی مواضع)۔

۳] عن عمر بن الخطاب رضی الله عنه قال: ان الدعاء موقوف بین السماء والارض لا یصعد منها شیء حتی تصل علی نبیک.رواه الترمذی.(مشکوة ص: ۸۷)، وکذا عن علی رضی الله عنه .(ترمذی ج:۱ ص: ۹۶)۔

٤](قوله ومستحبة فی کل اوقات الامکان) ای حیث لا مانع ونص العلماء علی استحبابها فی مواضع .....واول الدعاء، واوسطه، وآخره.(الدر مع الشامیة ج:۱ ص: ۵۱۸، مطلب نص العلماء علی استحباب الصلاة علی النبی)

۵] عن عمر بن الخطاب رضی الله عنه قال: ان الدعاء موقوف بین السماء والارض لا یصعد منها شیء حتی تصل علی نبیک.رواه الترمذی.(مشکوة ص: ۸۷)، وکذا عن علی رضی الله عنه .ترمذی ج:۱ ص: ۹۶، باب الصلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم)۔

د درود شریف ډیر والی د بختوروالي او برکت سبب دی

سوال: زه د هر لمانځه نه وروسته د درود شریف یو تسبیح لولم ایا درود زیات نه زیات لوستلی شم؟

جواب: د خپل صحت، طاقت او فراغت لحاظ ساتلو سره چې څومره ډیر درود شریف لولئ هغومره د بختوروالي او سعادت سبب دی.[۱]

په خالي وختونو کې د درود شریف زیاتول ښکار دي

سوال: په خالي وختونو کې جوماتونو یا کورونو کې درود شریف یا استغفار لولو. نو په دواړو کې غوره کوم یو دی؟

جواب: دواړه په خپل ځای غوره دي تاسو د درود شریف کثرت کوئ.[۲]

درود شریف په ناسته او ولاړه جائز دی

سوال: درود شریف په ولاړه جائز دی او که نه؟ ځکه چې په ناسته ولاړه کې د الله پاک حمد او ثناء کول ښکار دي.

جواب: درود شریف هم په ناسته او هم ولاړه جائز دی.[۳]

د لمونځ پریښودونکي د دعا نه قبلیدل

سوال: ایا د لمونځ پریښودونکو دعاګانې نه قبلیږي؟ او داسې خلک چې کومې دعا ګانې کوي د هغه د الله جل جلاله په نزد څه مرتبه ده؟ داسې دعا ګانې څه مطلب لري؟

جواب: دعا خو د کافر هم قبلیدلی شي[۴] باقي کوم سړی چې لمونځ نه کوي د هغه تعلق د الله پاک سره صحیح نه دی، که د هغه دعا قبوله هم شي، نو داسې به وي لکه سپي ته چې ډوډۍ واچول شي.

۱] عن ابن مسعود رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : ان اولی الناس بی یوم القیامة اکثرهم علیّ صلوة.رواه الترمذی.(ترمذی ج:۱ ص: ٦٤). وعن انس قال : قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : من صلی علی واحدة صلی الله علیه وسلم عشرصلوات وحُطت عنه عشرخطیئات،ورفعت له عشردرجات(مشکوة ص: ٨٦)

۲] ایضاً_

۳] ومستحبة فی کل اوقات الامکان ای حیث لا مانع.....الخ.(ردالمحتار ج:۱ ص: ۵۱۸، مطلب نص العلماء علی استحباب الصلاة)_

٤]قال الله تعالی: امن یجیب المضطر اذا دعاه ویکشف السوء ویجعلکم خلفاء الارض(النمل :٦٢) .قال تعالی: فاذا رکبوا فی الفلک دعوا الله مخلصین له الدین ای الدعاء ای لا یدعون معه غیره لانهم فی شدة ولا یکشفها الا هو، فلما نجاهم الی البر اذا هم یشرکون.(تفسیر جلالین ص: ۳٤۰، العنکبوت ، طبع قدیمی کتب خانه)_

اويا زره ځله کلمه ويلو سره د مړي نه عذاب ليرې کيږي

سوال: ما څه موده مخکې يو ځای کې لوستي و . چې يو سړی وفات شو . بل کس په خوب کې وليد چې هغه په عذاب کې اخته دی. چا هغه ته ويلي و چې کلمه طيبه پاو باندې يو لاک خله تعداد ماته صحيح ياد نه دي هغه ته دا ثواب وبښي، نو الله پاک به د هغه عذاب ليرې کړي. هغه دا اولوستلو او بيا يې په دويم ځل په خوب کې وليد چې د هغه سړي نه عذاب ليرې شوی و . په دې سلسله کې د څه بزرګانو نومونه و کوم چې ماته ياد کړي نه دي ايا داسې څه شی شته؟
جواب: داسې واقعه زموږ شيخ مولانا محمد زکريا مهاجر مدنيرحمة الله د شيخ ابويزيد قرطبي رحمة الله نه نقل کړې ده، هغه فرمايې چې ما اوريدلي دي چې کوم سړی اويا زره ځله "لا اله الا الله" ووايي هغه ته به د دوزخ نه نجات ملاؤ شي ما په دې خبر اوريدو سره يو نصاب يعنې اويا زره ځله د خپلې ښځې له پاره وويل او څو نصابه مې د خپل ځان له پاره د اخرت ذخيره جوړه کړه.موږ سره يو ځوان اوسيده چې د هغه متعلق مشهوره وه چې هغه صاحب کشف دی. د جنت دوزخ هم هغه ته کشف کيږي.ما ته ددې په صحت کې څه تردد و .يو ځل هغه ځوان موږ سره په خوراک کې شريک و ،چې ناڅاپه يې يو چغه وهله او ويې ويل چې زما مور په دوزخ کې سوزي دهغې حالت ما وليد.

قرطبي رحمه الله وايي چې ما د هغه ويره ليدله.زما خيال راغی چې يو نصاب د هغه مور ته اوبښم چې په دې سره به ددې خبرې د رښتيا کيدو به هم ماته خبر وشي. ما د يو نصاب د اويا زرو کومې چې ما د خپل ځان له پاره لوستلی و هغه ته وبښلو ما په خپل زړه کې په پټه بښلي وي او زما ددې لوستلو خبر هم زما نه پرته بل چا ته نه وه معلومه. خو هغه ځوان فورا وويل چې اې تره!زما د مور نه د دوزخ عذاب ليرې کړل شو.

قرطبي رحمه الله وايي چې ما ته ددې قيصې نه دوه فائدې وشوې يو خو دهغه برکت کوم چې د اويا زره ځله وينا باندې ما اوريدلي و دهغه تجربه هم وشوه .بل دهغه ځوان د رښتينې کيدو هم ماته يقين وشو.[1]

ايا د رسول اللهﷺ له پاره د مغفرت دعا کولی شو؟

سوال: عام طور سره موږ د خپلو خپلوانو(مړو)د مغفرت له پاره د الله تعالى نه سوال کوو او قرآن کريم او نفلونو کولو سره هغوی ته ثواب بښنو او د الله پاک نه د هغوی له پاره د جنت الفردوس دعا غواړو. خو رسول اللهﷺ کامل انسان دی او د هغه متعلق د غلطې يا کمې سوچ کول هم ګناه ده، نو ايا د هغه له پاره د مغفرت دعا کول پکار دي او که نه؟
جواب: د رسول اللهﷺ په برکت خو به د ګناهګارانو بښنه کيږي، له دې وجې د هغه له پاره د

۱] فضائل ذکر ص: ۸۴، ۸۵، طبع دهلی)_

مغفرت د دعا کولو ضرورت نشته. بلکې د درجو د اوچتیدو دعا کول پکار دي د ټولو نه غوره ډالۍ د رسول الله ﷺ په اوچت دربار کې درود شریف ده او د نفلي عبادتونو ثواب هم رسول الله ﷺ ته ضرور بښل پکار دي چې زموږ د مینې او تعلق تقاضا ده مثلاً د قرباني په موقع که ګنجائش وي، نو د رسول الله ﷺ د طرفه دې هم قرباني وکړل شي صدقه او خیرات دې د رسول الله ﷺ د طرفه وکړل شي حج او عمره دې د رسول الله ﷺ له طرفه وکړل شي [۱]

استغفار د هر چا له پاره کیږي

سوال: د استغفار متعلق ویل شوي دي چې د خپلو وروڼو له پاره استغفار کوئ.په دې مو پوه کړئ چې د ژوندي وررورله پاره یا د مړ وررورله پاره د استغفار څه طریقه ده؟ اوبیادا استغفار دې وروڼوته څه فائده رسوي؟

جواب: استغفار د مړو او ژوندو ټولو له پاره کیږي. مثلا عربي کې دا الفاظ ډیر جامع دي

اللهم اغفر للمومنين والمومنات والمسلمين والمسلمات الاحياء منهم والاموات...او په پښتو کې دې دا الفاظ ووایي: یا الله جل جلاله! ماته او ټولو مسلمانانو سړیو اوښځو ته بښنه وکړې. پاتې شوه دا چې د استغفار څه فائده ده؟ نو ددې جواب دادی چې کوم مسلمان د ټول امت له پاره استغفار کوي الله پاک د هغوی هم بښنه کوي او د کوم سړي له پاره چې ډیر مسلمانان استغفار کوي الله پاک د هغوی د دعا په برکت د هغه سړي هم مغفرت کوي،ګویا پوره امت له پاره د استغفار کولو فائده پخپله استغفار کونکي ته هم رسیږي او هغو خلکو ته هم چې د چا له پاره استغفار وکړل شي،د چا له پاره چې استغفارکیږي، ګویا دهغه له پاره شفاعت کیږي اوالله پاک داهل ایمان شفاعت قبلوي.

د شپې د اخري برخې وضاحت او په دې کې عبادت

سوال: ما په کتابونو کې لوستلي دي چې کله د شپې اخري دریمه برخه پاتې شي. نو الله پاک اول اسمان ته(څنګه چې د هغه شان سره لائق وي)راکوزیږي او کومه دعا چې وکړل شي هغه قبلیږي. دریمه برخه باقي پاتې شي له دې نه کوم وخت مراددی؟ یعنی ۳ بجې یا ۲ بجې؟ یعنې صحیح وخت کوم یو دی؟ او دا چې د اودس دوه رکعته کول پکار دي او بیا دعا کول پکار دي یا که څه بل څه طریقه وي؟ جواب ضرور راکړئ انتظار به کوم؟

جواب: د لمر پریوتو نه تر د صبح صادق پورې وخت که په درې برخوکې تقسیم کړل شي، نو اخري دریمې برخه مراد ده،مثلا نن سبا د لمر د پریوتلو نه تر د صبح صادق پورې نهه ګنټې

۱] قلت: وقول علمائنا له ان يجعل ثواب عمله لغيره يدخل فيه النبي صلى الله عليه وسلم فانه احق بذلك حيث انقذنا من الضلالة، ففي ذلك نوع شكر واسداء جميل له، والكامل قابل لزيادة الكمال.(الشامي ج:۲ ص: ۲۴۴)_

شپه وي او د پاو باندې يوې بجې پورې دويمه برخه شپه تيره شي د يوې بجې نه د صبح صادق پورې هغه وخت دې د کوم فضيلت چې په حديث کې بيان شوی دی[1] په دې وخت کې اودس کولو سره د څلورو نه تر دولسو رکعتو پورې د څومره رکعتونو چې الله پاک توفيق ورکړی وي تهجد کول پکار دي له دې نه وروسته چې څومره دعاګانې غواړي کوي دې.

عهد نامه، دعاء ګنج العرش او د درود تاج شرعي حيثيت

سوال: ما اربعين د امام نووي رحمه الله وکتلو چې د هغه په ۱۲۸ صفحه باندې يې د دعاء ګنج العرش او د عهد نامې متعلق د شکونو او شبهاتو اظهار کړی دی، زه څو دعا ګانې ستاسو په رايه کې کتل غواړم ،د هغو دعا ګانو په شروع کې چې کوم فضيلت ليکل شوی دی ،د هغه نه تاسو ښه خبريئ زيات فضيلت چې د هغه نه زيات نه شي ليکلی ايا دا خلکو په خپله خونه دي ليکلي؟

تاسويوازې جواب راکړئ په دې کې کومه دعا د قرآن او حديث نه ثابته ده او کومه نه ده،که ثابته ده، نو د شروع فضيلتونه د قرآن کريم او احاديثو نه ثابت دي؟ که نه وي. نو موږ ته دا دعا ګانې لوستل پکار دي او که نه؟ ايا دا د اسلام د دښمنانو سازش خو نه دی؟

دعا ګانې دادي: ۱ :وصيت نامه۲ :درود ماهي۳ :درود لکهي۴ :دعاء ګنج العرش ۵ :دعاء جميله۶ :دعاعکاشه ۷ :عهد نامه۸ :درود تاج ۹ :دعاء مستجاب

جواب: د "وصيت نامه"په نوم چې کوم کتاب چاپ کيږي هغه، خو خالص دروغ دي او دا دروغ تقريبا د يوې پيړۍ نه خوريږي،همدغه شان نن سبا معجزه زينب رضي الله عنها او د بې بې سيده قصه هم سل دروغ د ځانه جوړ شوي خوريږي.

باقي کومې دعا ګانې چې تاسو ليکلي دي هغه په يو حديث کې خو راغلي نه دي، نه ددې څه فضيلت په احاديثو کې ذکر شوي دي، کوم فضائل چې ددې په شروع کې ليکل شوي دي هغه صحيح ګڼل جائز نه دي،ځکه چې هغه خالص دروغ دي او دروغ خبره رسول الله صلی الله عليه وسلم ته منسوب کول ډيره لويه ګناه ده، ترڅو پورې چې د الفاظو تعلق دی دا خبره خو يقيني ده چې دا الفاظ د الله او د هغه د رسول صلی الله عليه وسلم ويل شوي نه دي، بلکې چا په محنت او ذهانت سره دا ليکلي دي په هغه کې ځينې الفاظ في الجمله صحيح دي او د قرآن اود احاديثو سره مشابه دي او ځينې الفاظ د قواعد شرعيه په لحاظ سره هم صحيح نه دي دالله پاک اونبي عليه السلام ارشادات خو پرېږده!

دا وينا خو ګرانه ده چې ددې دعا ګانو او درود رواج څنګه وشو؟ د يو سازش د لاندې شوی دی يا د کتابونو ناشرانو د مسلمانانو د بې علمي نه فائده اوچته کړې ده؟ زموږ اکابرين ددې

۱] عن ابی هريرة رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله عليه وسلم قال: ينزل الله تبارک وتعالی الی السماء الدنيا کل ليلة يمضی ثلث الليل الاول فيقول: انا الملک من ذا الذی يدعونی فاستجب له.الحديث(ترمذی شريف ج:۱ص:۶۹)

دعاګانو په ځای په قرآن او حدیث کې نقل شوي الفاظ غوره ګڼي او خپلو تعلق دارانو او ملګرو ته هم ددې شیانو د وینا مشوره ورکوي

د لمانځه نه وروسته د لاس ورکولو (ستړي مشي) رسم بدعت دی

سوال: زه ګورم چې بالخصوص د سهار په او د مازدیګر د لمانځه نه وروسته.له دې نه پرته د ماسپښین ماښام او ماسخوتن لمانځه نه وروسته بالعموم په لمونځ ګزار حضرات جناب امام صاحب له دې نه وروسته د یو بل سره شرعي مصافحه کوي دا مصافحه وروسته د لمانځه نه څنګه ده؟ مهرباني وکړئ د شرعي احکام د فقه حنفي مطابق مو خبر کړئ

جواب: د لمانځه نه وروسته لاس ورکولو یعنې مصافحه کولو ته فقهاء کرامو بدعت لیکلي دي له دې وجې ددې خبرې التزام دې نه کوي.[۱]

د لمانځه نه وروسته غاړه ورکول یا مصافحه کول بدعت دي

سوال: د جمعې د لمانځه نه وروسته د مقتدیانو د یو بل سره یو ځای کېدل یا لاس ورکول د ثواب سبب دي سنت دي یا واجب؟

جواب: نه سنت دي، نه واجب، بلکې بدعت دي[۲]،که یو سړی د لیرې نه راغلی وي او د لمانځه نه وروسته ملاؤ شي، نو د هغه سره مصافحه او معانقه کول جائز دي.[۳]

د فرض لمونځونو نه فورا وروسته او د سنتو نه مخکې د چا سره ملاویدل څنګه دي؟

سوال: زما مشر رور په جومات کې لمونځ کولو، هغه د فرض کولو نه وروسته سلام واړولو. خوا کې یوسړي هم سلام واړولو هغه سړي د مشر رور ډیرپخوانی ملګري وخوت.له ډیرې مودې نه یې ملاقات نه و شوی، له دې وجې تولو مصافحه وغیره وکړه او بیا یې باقي لمونځ وکړ، څه خلکو وویل دا غلطه ده،اول به تاسو تول لمونځ کړی و چا وویل هیڅ خبره نه ده تاسو ضرور بیان کړئ که واقعي غلطي وشوه؟

جواب: که د چا سره داسې ملاقات وشي لکه چې ستاسو د مشر رور د خپل دوست سره شوی دی، نو د فرض لمونځ نه وروسته هم مصافحه جائز ده. خو په اوچت اواز سره دې نه وي چې په

۱] ونقل فی تبیین المحارم عن الملتقط انه تکره المصافحة بعد اداء الصلاة بکل حال، لان الصحابة رضی الله عنهم ما صافحوا بعد اداء الصلاة ، ولانها من سنن الروافض. ثم نقل عن ابن حجر عن الشافعیة انها بدعة مکروهة لا اصل لها فی الشرع....الخ.(شامی ج:٦ ص: ۳۸۱، کتاب الحظر والاباحة ، باب الاستبراء)_

۲]ایضا.)_

۳] اعلم ان المصافحة مستحبة عند کل لقاء.(شامی ج:٦ ص: ۳۸۱)_

هغه سره لمونځ گزار پریشانه شي[۱]

د اخترونو دعا کله کول پکار دي؟

سوال: ستاسو په کتاب "ستاسو مسائل اود هغې حل" کې د اخترونو په خطبه کې د دعا متعلق داسې ليکل شوي دي چې "ځينې حضرات دعا د لمانځه نه وروسته کوي او ځينې د خطبې نه وروسته، ددواړو گنجائش شته، د نبي کريم ﷺ، صحابه کرامو رضی الله عنهم او تابعين حضراتو نه په دې سلسله کې څه منقول نه دي" حالانکې هم ددې مسئلې متعلق په "**فتاوٰی دارالعلوم ديوبند**" **جلدنمبر۵، صفحه:۲۳۱** باندې د يوسوال په جواب کې ليکل شوي دي چې "د اخترونو د لمانځه نه وروسته دعا کول، خو د ټولو لمونځونو په شان مسنون او مستحب دي. خود خطبې نه وروسته دعا غوښتل ثابت او جائز نه دي" په دې سلسله کې صحيح مسئله کومه ده؟

جواب: ما خپل اکابرين دخطبې نه وروسته په دعا کولو باندې ليدلي دي، که د لمانځه نه وروسته دعا وکړل شي يا د خطبې نه وروسته دعا وکړل شي، ددواړو گنجائش شته، ددې نه زيات زه نه پوهيږم. **والله اعلم**

د هدايت او د الله پاک د رضا دعا

سوال: زه د الله پاك نه دعا کوم چې هغه ماته هدايت وکړي، زما مقصد دادی چې الله تعالى سل فيصده زما نه راضي شي او زما په ذمه چې کوم حقوق او فرائض دي د هغه ادايېگي وکړی شم. ايا داسې دعا غوښتل صحيح دي؟

جواب: بس دا دعا کافي ده چې يا الله ماته د نبي کريم ﷺ، د صحابه کرامو رضی الله عنهم او د دين د بزرگانو په نقش قدم باندې د تلو توفيق نصيب کړې اوزما نه چې کومې کوتاهي اوغلطي کيږي نوهغه يوازې په خپل فضل او احسان سره معاف کړې خپل ځان له پاره د مغفرت دعا کوئ.

د تعريف او د صفت الفاظ هم دعا ده

سوال: زما چې څومره خيال دی، نو د لمانځه نه وروسته دعا کول دعايه الفاظو سره پکار دي، بيا د الله پاك تعريف او صفت سره دعا کيږي زموږ د جومات امام صاحب د ماښام د لمانځه نه وروسته لاس وچت کړي او د "**قل ياعبادي الذين اسرفو......انه هوالغفور الرحيم**" لولي، په دې الفاظو کې اخراجاتو سره متعلق د الله پاك هدايت ده، دعايه په کې څه خبره نشته، دغه شان د سهار د لمانځه نه وروسته لاس اوچتولو سره "**قل اللهم مالك الملك......وترزق من تشاء بغير حساب**" لولي ، په دې کې هم دعايه الفاظ نشته. په دې کې

۱] اعلم ان المصافحة مستحبة عندكل لقاء.(شامی ج:٦ص:٣٨١،كتاب الحظر والاباحة، باب فی الاستبراء)

د الله پاك صفت خو شته. خود غوښتلو په کې هيڅ هم نشته د **بغير حساب** نه وروسته که په رزق کې د وسعت دعا وکړل شي. نو دعا جوړيږي په دې باندې دوه درې کسان **لاريب** وايي له دې نه پرته کله کله مولوي صاحب"**رب اجعلنی مقيم الصلوة**"والا دعا هم غواړي کومه چې خالص انفرادي دعا ده،اجتماعي نه ده. زما موقف دادی چې دا دعا امام مقتديانو سره غوښتل پکار نه دي،په دې سلسله کې تاسو زما رهنمايي وکړئ۔

جواب: د الله پاك د تعريف او د توصيف کلمات ادا کول هم دعا ده.دغه شان"**قل اللهم مالك الملك**"نه "**بغير حساب**"پورې دا ټوله هم دعا ده او"**رب اجعلنی مقيم الصلوة**"دا هم دعا ده. غرض دا چې څومره کلمات چې د الله پاك د تعريف او د صفت وويل شي. نو دا ټول په دعا کې شامل دي. **والله اعلم**

په دې شيانو باندې بحث ومباحثه کول پکار نه دي **والسلام!**

❖ د مسبوق اولاحق مسائل ❖

....

د جمعې د شروع کېدو نه وروسته شامليدل

سوال: مسبوق چاته وايي؟ دغسې لاحق چاته وايي؟

جواب: کوم سړي نه چې د امام سره د لمانځه څه رکعتونه پاتې شوي وي او هغه په روستنه رکعتونو کې د امام سره شريک شوی وي، هغه ته مسبوق وايي او کوم سړی چې په شروع کې د امام سره شريک شوی وي، خوله څه وجې نه د هغه روستې رکعتونه د امام سره ونه شو هغه ته لاحق وايي. مثلا کوم سړی چې د امام سره په دويم رکعت کې شريک شو هغه مسبوق دی او کوم سړی چې د امام سره په اول رکعت کې شريک و،خو په دويم رکعت له څه وجې نه شريک نه شو هغه لاحق دی.[1]

د مسبوق د لمانځه د ادا کولو طريقه

سوال: د فقه حنفي مطابق د ماسپښين،مازديگر او ماسخوتن دجمعې فرض لمانځه کې که يو سړی په دريم رکعت کې،څلورم رکعت کې،د څلورم رکعت د رکوع نه وروسته التحيات پورې يا د سلام گرځولو نه مخکې ورته د شامليدو موقع پيداشي، نو دا سړی خپل لمونځ

[1] واعلم ان المسبوق هو من وقع شروعه مع الامام بعد ما فاته الركعة الاولى معه، واللاحق من شرع معه قبل فواتها ثم فاته شيء فيما بعد.....الخ.(حلبى كبير ص: ٤٦٧، فصل فی سجود السهو)۔

څنګه پوره کړي؟ د دې تفصيل هم په کار ده چې په باقي رکعتونو کې په کوم رکعت کې يوازې سورة فاتحه او په کوم رکعت کې د سورة فاتحه نه وروسته سورت ولولي؟مجموعي طور باندې به څومره التحيات شي؟

دغه شان د ماښام په لمانځه کې که يو سړي ته په دريم رکعت کې د رکوع نه مخکې او د دريم رکعت د رکوع نه وروسته د التحيات يا د سلام ګرځولو نه مخکې جمعه کې د شامليدو شرف حاصل شي، نو کوم لمونځ چې ترينه شوي دي هغه به څنګه پوره کوي؟

جواب: د کوم سړي نه چې يو رکعت يا زيات رکعتونه شوي وي، نو هغه ته مسبوق وايي[۱] او د مسبوق حکم دادی چې کوم رکعتونه د امام د فراغت نه وروسته پوره کوي هغه د قرات په لحاظ سره اولني دي، يعنې په اولني رکعت کې به ثناء، تعوذ، تسميه، فاتحه او سورت لولي په دويم کې تسميه، فاتحه او سورت لولي او دريم کې به يوازې فاتحه لولي، دې سره به سورت نه يوځای کوي او التحيات په لحاظ سره دا وروستني رکعتونه دي، نو که امام سره يې يو رکعت کړی وي، نو يو بل رکعت کولو نه وروسته دې قعده وکړي، دا يې اولنی قعده شوه، بيا دې دوه رکعتونه وکړي او اخري قعده دې وکړي.[۲]

د فرضو په اخري رکعت کې شامليدونکی کس باقي لمونځ څنګه ادا کړي؟

سوال: . څلور رکعته لمونځ کې اخري رکعت کې شامليدونکی مقتدي به باقي درې رکعته لمونځ څنګه ادا کوي؟

جواب: يو رکعت کولو نه وروسته دې قعده وکړي او دوه رکعته نور کولو نه وروسته دې اخري قعده وکړي[۳] اول چې کوم رکعت کوي په هغه کې **سبحانك اللهم** ولولي[۴] او يو سورت دې ولولي او په دويم رکعت کې يوازې الحمدشريف او سورت او په دريم رکعت کې يوازې الحمدشريف دې ولولي.

۱] المسبوق من سبقه الامام بجميع ركعاتها او بعضها.(قواعد الفقه ص: ٤٨٢، الميم).

۲] ومنها ان يصلى اولاً ما ادرک مع الامام ثم يقضى ما سبق......ومنها ان يقضى اول صلاته فى حق القراءة وآخرها فى حق التشهد حتى لو ادرک رکعة من المغرب، ففى رکعتين وفصل بقعدة فيكون بثلاث قعدات وقرا فى كل فاتحة وسورة ......ولو ادرک رکعة من الرباعية فعليه ان يقضى رکعة يقرا فيها الفاتحة والسورة ويتشهد ويقضى رکعة اخرى كذلک ولا يتشهد وفى الثالثة بالخيار والقراءة افضل هكذا فى الخلاصة، ولو ادرک رکعتين قضى رکعتين بقراءة.(فتاوى عالمگيرى ج: ۱ ص: ۹۱، الباب الخامس فى الامامة، الفصل السابع فى المسبوق واللاحق).

۳] ايضًا حواله بالا.

٤] والمسبوق ياتى بالثناء اذا ادرک الامام حال المخافتة ثم اذا قام الى قضاء ما سبق ياتى به ايضًا كذا ذكره فى الملتقط ووجهه ان القيام الى قضاء ما سبق كتحريمة اخرى للخروج به من حكم الاقتداء الى حكم الانفراد. (حلبى كبير ص: ۳۰٤، باب صفة الصلاة ، احكام المسبوق).

مسبوق به په امام پسې د څو رکعتونو نیت تړي؟

سوال: اکثر داسې کیږي چې جمعه دریدلې وي او موږ ناوخته په جمعه کې شریک شو او څو رکعتونه ځي، خو موږ نیت د ټولو رکعتونو په امام پسې تړو او زموږ نه څه رکعتونه لاړهم شي کوم چې موږ وروسته پخپله پوره کوو تاسو نه پوښتنه داده چې موږته په جمعه کې د شریکیدلو په وخت کې په داسې حال کې چې ځینې وخت موږ ته دا هم معلومه نه وي چې څومره رکعتونه شوي دي؟ موږ ته د پوره رکعتونو نیت په امام پسې پکار دي یا یوازې د هغه رکعتونو کوم چې موږ ته په جمعه کې د امام سره ملاؤ شي؟

جواب: په امام پسې د اقتداء نیت کولو سره لمونځ شروع کړئ،څومره رکعتونه چې پاتې شوي وي هغه وروسته پوره کړئ د رکعتونو د تعیین ضرورت نشته.[1]

وروسته شاملیدونکی به باقي رکعتونه څنګه پوره کوي؟

سوال: مسبوق یعنې د چا چې په امام پسې څه رکعتونه پاتې شوي وي،هغه به خپل پاتې رکعتونه څنګه ادا کوي؟ د امام سره یې درې رکعته ادا کړل او یو رکعت د هغه پاتې شو،یا امام سره یې دوه رکعته ادا کړل او د هغه دوه رکعته باقي پاتې شو،یا په امام پسې یې یو رکعت ادا کړ او درې رکعته د هغه باقي دي؟

جواب: که یورکعت یې باقي پاتې شوي وي، نو دپورته کیدلوسره څنګه چې رکعت کیږي **سبحانک اللهم** نه دې شروع کړي اؤ سورت فاتحه او دسورت لوستلو سره دې رکعت پوره کړي[2]او که دوه رکعته پاتې شوي وي، نو پورته کیدلوسره دې د اول رکعتونو په شان وکړي، یعنې په اول رکعت کې دې د **سبحانک اللهم**....نه شروع کړي او سورت فاتحه او یو سورت لوستلو سره دي رکعت وکړي اودویم رکعت دې د سورت فاتحه سره شروع کړي[3] او که درې رکعته پاتې شوي وي، نو اول رکعت دې د **سبحانک اللهم**....نه شروع کړي او سورت فاتحه او سورت دې ولولي او په دې رکعت باندې دې قعده وکړي،په بل رکعت کې سورت فاتحه او یو سورت دې ولولي،په دریم کې دې یوازې سورت فاتحه ولولي او اخري قعده دې وکړي ‹یو طریقه داده کوم چې ذکر شوه او بله طریقه چې هغه هم صحیح ده او د سند په اعتبار غوره هم ده هغه داده چې:که یو رکعت تللی وي، نو هغه به د عوامو د اصطلاح مطابق تش وکړي او د

۱] (ومنها) انه یصلی اولاً ما ادرک مع الامام ثم یقضی ما سبق کذا فی محیط السرخسی.(فتاوی هندیة ج:۱ ص: ۹۲، الباب الخامس فی الامامة، الفصل السابع فی المسبوق واللاحق)۔

۲]فاذا قام الی قضاء ما سبق یاتی بالثناء ویتعوذ للقراءة......(وبعد اسطر) منها یقضی اول صلاته فی حق القراءة وآخرها فی حق التشهد..الخ.(عالمگیری ج:۱ص:۹۱،کتاب الصلاة، الباب الخامس ، الفصلُ السابع)

۳]ولو ادرک رکعتین قضی رکعتین بقراءة...الخ.(عالمگیری ج: ۱ ص: ۹۱،کتاب الصلاة ، الباب الخامس)

کوم رکعت نه چې دا سړی د امام سره ولاړ وي هغه به د هغه اول رکعت حساب شي. نو وروسته دریم رکعت اګر که تش دی. خو د هغه به ډک حساب شي او د هغه له پاره به دویم وي. نو څلورم رکعت به هم تش وي او چې کوم له امام نه پرته وکړي هغه به هم تش شي که دوه رکعته وي. نو دواړه به تش کوي که ذهن په مسئله کولاؤ شوی وي که درې رکعته وي. نو باقي درې رکعتونو کې به اول ډک وکړي او باقي دواړه به تش وکړي. حاصل دا دی چې مسبوق به یا د پاتې شویو رکعتونو قضاء راوړي دا د امام ابوحنیفه رحمه الله او د هغه د اصحابو مذهب دی او یا به هغه رکعت چې کوم کې دامام سره شریک شي خپل اول رکعت حساب کړي دا دامام شافعي رحمه الله مذهب دی، خوغوره داده چې په دې دواړه طریقو باندې عمل وکړل شي. (والله اعلم)[1]

د مازدیګر په آخري دوو رکعتونو کې شاملیدونکی سړی به اولني دوه رکعته څنګه کوي؟

سوال: یو سړی د مازدیګر لمانځه له پاره راغی او په اخري دوو رکعتونو کې مولوي صاحب سره شامل شو. د جمعې، خو دا اخري دوه رکعتونه دي کوم چې د قرات نه پرته دي. خو کوم سړی چې په اخري دوو رکعتونو کې شامل شوی دی د هغه اولني رکعتونه دي. کله چې مولوي صاحب سلام وګرځاو او سړی د باقي دوو رکعتونو له پاره پورته شو. نو دا سړی به قرات سره دا دوه رکعتونه کوي یا د قراءت نه پرته؟ او که دی قرات سره باقي دوه رکعته پوره کوي. نو دده لمونځ الټه خو نه شو؟ ځکه چې د قراءت نه پرته لمونځ اولني او قراءت والا لمونځ اخري شو؟

جواب: په اخري دوو رکعتونو کې خو دی امام سره و کوم چې د امام رکعتونه وو. هغه د ده هم وو او دامام له فراغت نه وروسته به دی هغه دوه رکعتونه کوي کوم چې دده خپل شوي رکعتونه دي. له دې وجې نه به په هغې کې قرات کوي. ددې رکعتونو ترتیب د مجبورۍ له وجې نه الټه شو.[2]

امام سره اخري رکعت کې شاملیدونکی کس به خپل لمونځ څنګه پوره کوي؟

سوال: که یو سړی جمعې سره اخري رکعت کې شامل شي. نو باقي لمونځ به څنګه ادا کوي؟ یعنې په اخري رکعت به الحمد، رکوع او سجدې نه وروسته ایا التحیات، درود او دعا لولي

---

[1] ولو ادرک رکعة من الرباعية فعليه ان يقضي رکعة يقرا منها الفاتحة والسورة ويتشهد ويقضي رکعة اخرى کذلک ولا يتشهد...الخ.(عالمگيري ج:۱ ص:۹۱، کتاب الصلاة الباب الخامس . کذا في الشامي ج:۱ ص: ۵۹۷)

[2] منها انه يصلي اولاً ما ادرک مع الامام ثم يقضي ما سبق کذا في محيط السرخسي....ولو ادرک رکعتين قضى رکعتين بقراءة.(فتاوی عالمگيري ج: ۱ ص: ۹۱، کتاب الصلاة ، الباب الخامس، الفصل السابع).

يا به چوپ او سيږي؟

جواب: امام سره به التحيات عبده ورسوله پورې ولولي بيا به چوپ شي د امام د سلام گرځولو نه وروسته به پورته شي ثناء،تعوذ،تسميه،فاتحه او سورة به ولولي ركعت پوره كولو نه وروسته به قعده وكړي او التحيات به د عبده ورسوله پورې لوستلو نه وروسته پورته شي،په دويم ركعت كې به بسم الله،سورة فاتحه او سورة ولولي او په دريم ركعت كې به بسم الله او سورة فاتحه لوستلو سره ركعت پوره كړي او بيا به اخرى قعده وكړي[۱]

د مسبوق باقي ركعتونه به د هغه لومړى شميرل كيږي يا اخري؟

سوال: د جمعې په لمانځه كې د وروسته شامليدونكي مقتدي كه يو يا دوه ركعته قضاء شي، نو هغه ركعتونه به په كوم ترتيب سره پوره كوي؟ د شروع گڼلو سره يا اخري گڼلو سره؟ ښكاره ده چې په دواړو كې فرق د سورت فاتحه نه وروسته د سورت لوستلو يا نه لوستلو سره ده او دا هم چې ثناء به څه وخت لولي په لمانځه كې د شموليت په وخت يا د باقي ركعتونو د پوره كولو په وخت؟

جواب: باقي ركعتونه د ترتيب په لحاظ سره، خو اول دي وروسته پورته كېدلو سره دې اول ركعت د سبحانک اللهم نه شروع كړي[۲]او د فاتحې سره دې يو بل سورت هم ضم كړي او په دويم كې فاتحه او سورت او په دريم كې يوازې فاتحه به لولي،خو په التحيات كې د ناستې په لحاظ دا ركعتونه اخري دي، كه د امام سره يو ركعت ملاؤ شوى وي، نو د يو ركعت د كولو نه وروسته قعده كول ضروري دي او باقي دوه ركعتونه دې په يو قعده كې ادا كړي[۳]

په ركوع كې شامليدونكي د ثناء او نيت نه پرته شامليدلى شي

سوال: كه جمعه شروع شوي وي او موږ هغه وخت په جمعه كې شامليږو چې كوم وخت امام ركوع ته د تلو له پاره تكبير وايي كه موږ په دې وخت كې د نيت د ټولو الفاظ او ثناء وايو. نو

---

[۱] ان المسبوق ببعض الركعات يتابع الامام فى التشهد الاخير اذا اتم التشهد لا يشتغل بما بعده من الدعوات ..... ولو ادرک ركعة من الرباعية فعليه ان يقضى ركعة يقرا فيها الفاتحة والسورة، ويتشهد ويقضى ركعة اخرى كذلک ولا يتشهد وفى الثالثة بالخيار والقراءة افضل. هكذا فى الخلاصة .(فتاوى عالمگيرى ج: ۱ ص: ۹۱، الباب الخامس فى الامامة، الفصل السابع فى المسبوق واللاحق ، طبع رشيديه).

[۲] والمسبوق ياتى بالثناء اذا ادرک الامام حال المخافته ثم اذا قام الى قضاء ما سبق يأتى به ايضا كذا ذكره فى الملتقط .(حلبى كبير ص: ۳۰٤، صفة الصلاة ، احكام المسبوق، طبع سهيل اكيدمى)۔

[۳] ان المسبوق ببعض الركعات يتابع الامام فى التشهد الاخير اذا اتم التشهد لا يشتغل بما بعده من الدعوات ..... ولو ادرک ركعة من الرباعية فعليه ان يقضى ركعة يقرا فيها الفاتحة والسورة، ويتشهد ويقضى ركعة اخرى كذلک ولا يتشهد وفى الثالثة بالخيار والقراءة افضل، هكذا فى الخلاصة .(فتاوى عالمگيرى ج: ۱ ص: ۹۱، الباب الخامس فى الامامة، الفصل السابع فى المسبوق واللاحق ، طبع رشيديه)۔

په دومره ساعت کې به رکوع شوي وي او زموږ يو رکعت تېرشي، ايا په دې وخت کې چې جمعه په رکوع کې وي او موږ سره دومره وخت نه وي چې موږ د نيت الفاظ او ثناء ووايو فورا په جمعه کې شامليدلو سره رکوع ته تللی شو او که نه؟

جواب: په ژبې سره د نيت الفاظ ويل ضروري نه دي،بس په زړه کې نيت کولو سره چې فلانی لمونځ د امام په اقتداء کې کوم[۱]، په ولاړه ولاړه الله اکبر وايه او رکوع ته لاړ شه ثناء مه وايه[۲] کوم سړی چې په اول رکعت کې شريک شي هغه دومره وخته پورې ثناء لوستلی شي ځو پورې چې امام قرات نه وي شروع کړی،کله چې امام قرات شروع کړ، نو مقتديانو ته د ثناء ويلو اجازه نشته اوکه سري لمونځ وي، نو دا انداز لګول پکار دي چې امام به د ثناء د فراغت نه وروسته قرات شروع کړی وي اوکه نه؟ که اندازه وي چې امام قرات شروع کړی ده، نو ثناء دې نه وايي.[۳]

وروسته راتلونکي به په رکوع کې څنګه شامليږي؟

سوال: د لمانځه په دوران کې که امام په رکوع کې وي، نو نوي راتلونکي لمونځ کونکي فورا الله اکبر ويلو سره رکوع ته لاړ شي،ځيني خلک يو ساعت ولاړې سره رکوع ته لاړ شي، ځيني په ولاړه باندې ثناء وايي بيا رکوع ته ځي په دې دوران کې ځيني وخت يا خو امام صاحب د رکوع نه دريږي يا پورته شوی وي، نو په دې سلسله کې شرعي طريقه کار څه دی؟

جواب: حکم دادی چې وروسته راتلونکي سړي به په ولاړحالت کې تکبيرتحريمه وايي او رکوع ته به ځي د تکبير نه وروسته د قيام په حالت کې دريدل بالکل ضروري نه دي ،بيا که د امام سره په عين رکوع کې يوځاى شو، نو رکعت يې وموند، اګر که په رکوع کې د تللو نه وروسته فورا امام اوچت شي او هغه ته د رکوع د تسبيح ويلو موقع هم پيدانه شي او که داسې وي چې د هغه رکوع ته د رسيدلو نه مخکې امام د رکوع نه وچت شو، نو رکعت ورته نه دی پيداشوی.[۴]

۱] النية ارادة الدخول فى الصلاة والشرط ان يعلم بقلبه اى صلاة يصلى.....الخ.(هندية ج:١ ص: ٦٥، كتاب الصلاة، الباب الثالث فى شروط الصلاة ، الفصل الرابع فى النية)_

۲] ومدرک الامام فى الركوع لا يحتاج الى تكبيرتين....الخ.(البحر الرائق ج:٢ ص: ٨٢)، وايضًا وان ادرک الامام فى الركوع او السجود يتحرى ان كان اكبر رايه انه لو اتى به ادركه فى شىء من الركوع او السجود ياتى به قائمًا والا يتابع الامام ولا ياتى به.(فتاوى هندية ج:١ ص: ٩١،الباب الخامس ، الفصل السابع)

۳] (منها) انه اذا ادرک الامام فى القراءة فى الركعة التى يجهر فيها لا ياتى بالثناء كذا فى الخلاصة.(عالمگيرى ج: ١ ص: ٩٠، كتاب الصلاة، الباب الخامس فى الامامة، الفصل السابع فى المسبوق واللاحق)_

٤] وان ادرک امامه راكعًا فكبر ووقف حتى رفع راسه لم يدرک الركعة ولو ركع مقتد فادركه امامه فيه صح.(كنز الدقائق مع البحر ج:٢ ص: ٨٢_ ٨٣)_

په دویم رکعت کې یو ځای شوي به په دویم رکعت کې سورت یو ځای کوي

سوال: زه د ماښام د لمانځه له پاره جومات ته لاړم، خو په ما ناوخته شو، جمعه کېدله او امام صاحب یو رکعت کړی و، زه د جمعې سره په دویم رکعت کې شریک شوم، تاسو دا بیان کړئ چې کله زه رکعت ادا کوم، نو زه په دې رکعت کې یوازې سورت فاتحه ولولم یا د سورت فاتحه نه وروسته بل سورت هم لوستل پکار دي؟ ځکه چې زما نه چې کوم سورت پاتې شوی و په هغه کې د سورت فاتحه نه وروسته یو قرآني سورت هم لوستل شوی و؟

جواب: کوم رکعت چې د امام سره تاسو ته پیدا نه شو، هغه ستاسو اول رکعت و، د امام د فراغت نه وروسته چې کله تاسو دا ادا کوئ په دې کې به سبحانک اللهم...بسم الله.... اعوذبالله...سورت فاتحه او د هغه نه وروسته به سورت لولئ.[1]

د ماښام په دریم رکعت کې شاملیدونکي به باقي لمونځ څنګه ادا کوي؟

سوال: د ماښام په وخت فرض لمونځ کې څوک په دریم رکعت کې د جمعې سره شریک شي، نو باقي دوه رکعتونه به څنګه ادا کوي؟ قرات او التحیات درود، دعا د ټولو ادا کول په وضاحت سره مو پوه کړئ.

جواب: په اول رکعت کې به ثناء او سورت فاتحه او یو سورت ولولي او د رکعته پوره کولو نه وروسته به په قعده کیني او یوازې التحیات ویلو سره به پورته شي په دویم رکعت کې سورت فاتحه او یو سورت لوستلو سره رکعت پوره کړي او اخري قعده دې وکړي په دې کې دې درود شریف او دعا لوستلو نه وروسته سلام واړوي.[2]

که امام سره د یو رکعت نه وروسته شامل شي نو باقي لمونځ به څنګه کوي؟

سوال: د جمعې دوران کې تاخیر وشي، نو باقي لمونځ چې کوم شوی ده هغه څنګه پوره کړل شي؟ مثلاً: د ماښام په لمانځه کې یو رکعت شوی ده. نو د امام د سلام ګرځولو نه وروسته چې دریږي. نو ثناء ولولي یا د سورة فاتحې سره نوی رکعت شروع کړي؟او په دې رکعت کې قرآني یو سورت ووایي اوکه نه ؟مختصر دا چې باقي لمونځ د امام پرېښودل شوي ترتیب سره پوره کړي یا د خپل لمانځه ترتیب قائم وساتي؟

---

۱ [فاذا قام الى قضاء ما سبق ياتي بالثناء ويتعوذ للقراءة......منها يقض اول صلاته فى حق القراءة وآخره فى حق التشهد.....الخ.(هندية ج:۱ ص: ۹۱، الباب الخامس ، الفصل السابع ، شامي ج:۱ ص: ۵۹۶، باب الامامة ، مطلب فيما لو اتى بالركوع او السجود او بهما مع الامام او قبله او بعده)_

۲ [حتى لو ادرك (اى المسبوق) مع الامام ركعة من المغرب فانه يقرء فى الركعتين الفاتحة والسورة ويقعد فى اوليهما لانها ثانية.(حلبى كبير ص: ۴۶۸)_

جواب: د کوم سړي نه چې یو یا زیات رکعتونه شوي وي هغه چې د امام صاحب سلام ګرځولو نه وروسته کله پورته شي ،نو دا خیال دې وکړي چې لمونځ اوس شروع کوي .په اولني رکعت کې به ثناء ،تعوذ ،تسمیه ،فاتحه او سورت ولولي .په دویم رکعت کې بسم الله سره سورة فاتحه او بیا سورت ولولي ،په دریم کې دې یوازې بسم الله او فاتحه ولولي [1]

د ماښام په لمانځه کې چې امام سره دریم رکعت کې شامل شي نو اولني دوه رکعته به څنګه کوي؟

سوال: یومقتدي د ماښام جمعه کې دریم رکعت کې شامل شو .د اولني دوو رکعتونو اداېګي به د کوم ځای نه شروع کوي؟ او څنګه به یې ادا کوي؟ ددې جواب لږ تفصیل سره راکړئ.

جواب: ده خو یو رکعت امام سره وموند .د امام د سلام کولو نه وروسته دې پورته شي اولني رکعت کې دې ثناء ،تعوذ ،تسمیه ،سورت فاتحه او یو سورت ولولي او رکعت پوره کولو نه وروسته دې قعده وکړي التحیات لوستلو نه وروسته دې پورته شي او دریم رکعت کې دې بسم الله او سورت فاتحه ولولي اوله دې سره دې سورت هم ضم کړي او د رکعت پوره کولو نه وروسته دې اخري قعده (التحیات) وکړي. [2]

مسبوق ، د امام په اخري قعده کې التحیات څومره ووایي؟

سوال: ځینې وخت داسې کیږي چې دلمانځه کولو له پاره جومات ته لاړ شو ، نو جمعه دریدلې وي او دوه یا درې رکعتونه شوي وي د مسئلې مطابق نیت کولو سره په جمعه کې شاملیدل پکار دي او کله چې سلام واړوي، نو پرته د سلام د اړولو نه هغه انسان کوم چې ناوخته راغلی دی هغه دې پورته شي او خپل لمونځ دې پوره کړي چې هغه مخکې نه دی کړی، مسئله داده کوم وخت چې د څلورم رکعت نه وروسته ناسته کول وي، نو کوم سړی چې وروسته په لمانځه کې شامل شوی دی هغه به التحیات پوره لولي یا د درود شریف پورې به یې لولي او بیا به چپ شي؟

جواب: دا سړی به یوازې التحیات پوره کړي درود شریف او دعا دې نه وایي ،غوره خو داده

---

[1] والمسبوق من سبقه الامام بها او ببعضها وهو منفرد حتی یثنی ویتعوذ ویقرا.....فیما یقضیه ای بعد متابعة لامامه......(قوله حتی یثنی الخ) تفریع علی قوله منفرد فیما یقضیه بعد فراغ امامه، فیاتی بالثناء والتعوذ لانه للقراءة ویقرا لانه یقضی اول صلاته فی حق القراءة کما یاتی.(درمختار مع رد المحتار ج:۱ ص: ۵۹۶، باب الامامة، مطلب فیما لو اتی بالرکوع او السجود أو بهما مع الامام او قبله او بعده).

[2] یقضی اول صلاته فی حق القراءة وآخرها فی حق التشهد.....الخ.(عالمگیری ج: ۱ ص: ۹۱)، حتی لو ادرک (ای المسبوق) مع الامام رکعة من المغرب فانه یقرا فی الرکعتین الفاتحة والسورة ویقعد فی اولهما، لانها ثنائیة.(حلبی کبیر ص: ۴۶۸)

چې هغه دومره په مزه التحيات ووايي چې د امام د التحيات لوستلو پورې د هغه التحيات پوره شي او که د امام نه مخکې د التحيات نه فارغ شي، نو **اشهد ان لا اله الله واشهد ان محمدا عبده و رسوله**....دي بيا بيا وايي.[۱]

وروسته په جمعه کې شريکيدونکى به د امام سره سجده سهوه کوي

سوال: که يو سړى د جمعې په اخر کې شريک شو، په همدې حالت کې هغه انسان د قعدې اراده، مخکې د هغه د ناستې نه امام سجده سهوه وکړه ايا دې سړي ته څه حکم دى، د امام سره سجده سهوه وکړي او که نه؟ که ويې نه کړي، نو د هغه لمونځ کيږي او که نه؟

جواب: په دې سړي باندې په سجده سهوه کې د امام سره شريکيدل واجب دي[۲] که شريک نه شو، نو ګناهګار به وي، ځکه چې مسئله داده چې امام په کوم حال کې وي مسبوق ته هم په هم هغه حال کې شريکيدل پکار دي[۳] امام ځيني وخت په قعده يا سجده کې وي، نو خلک د هغه د پورته کېدو په انتظار کې ولاړ وي چې قيام ته راشي، دا غلط کار دى، نو موږ به شريک شو.

مسبوق به د امام په متابعت کې سجده سهوه څنګه کوي؟

سوال: که امام سجده سهوه وکړه، نو مسبوق به هم سجده سهوه کوي، خو امام په متابعت کې به سلام هم اړوي يا يوازې سجده سهوه به کوي؟

جواب: مسبوق به د امام متابعت کې سجده سهوه ضرور کوي، خو سلام به نه اړوي، بلکې د سلام اړولو نه پرته دې د امام سره سجده سهوه وکړي.[۴]

۱] (ومنها) ان المسبوق ببعض الركعات يتابع الامام فى التشهد الاخير واذا اتم التشهد لا يشتغل بما بعده من الدعوات ثم ماذا يفعل تكلموا فيه وعن ابن شجاع انه يكرر التشهد اى قوله اشهد ان لا اله الاالله وهو المختار كذا فى الغياثية.(هندية ج:۱ ص: ۹۱، كتاب الصلاة ، الباب الخامس فى الامامة، الفصل السابع فى المسبوق واللاحق)۔

۲]ثم المسبوق انما يتابع الامام فى السهو دون السلام بل ينتظر الامام حتى يسلم فيسجد فيتابعه فى سجود السهو لا فى سلامه.(البدائع الصنائع ج:۱ ص: ۱۷۶)۔

۳]لان متابعة الامام واجبة،قال النبى صلى الله عليه وسلم: تابع امامک على اى حال وجدته ...الخ.(البدائع الصنائع ج:۱ ص: ۱۷۵)۔

۴] ثم المسبوق انما يتابع الامام فى السهو دون السلام بل ينتظرالامام حتى يسلم فيسجدفيتابعه فى سجود السهو لافى سلامه.(البدائع الصنائع ج:۱ص:۱۷۶)۔

مسبوق كه د امام سره سلام واړوي نو باقي لمونځ به څنګه كوي؟

سوال: كه د څلورو ركعتو فرضو جمعه كيږي او يو سړى د دوه ركعتونو نه وروسته په جمعه كې شامل شي او په هيره د امام سره سلام واړوي، نو هغه ته څه كول پكار دي؟ په دويم ځل څلور فرض كول پكار دي يا دوه فرض كولو نه وروسته سجده سهوه كول پكا ردي؟ ځيني خلک وايي چې په امام پسې سجده سهوه كول جائز نه دي او ځيني وايي چې پورته كېدونه وروسته به د دوه ركعته كولو نه وروسته سجده سهوه وكړي ،نو څه به كوي؟

جواب: كه د امام سره يې سلام واړولو، نو پورته كېدوسره دې خپل لمونځ پوره كړي د سجده سهوې ضرورت نشته او كه د امام د فارغېدو نه وروسته يې سلام واړولو. نو لمونځ پوره كولو نه وروسته به په اخر كې سجده سهوه وكړي.[۱]

مسبوق به كله دريږي ؟

سوال: كه په جمعه كې اول دويم يا دريم ركعت پاتې شي، نو كله دريدل پكار دي؟ كله چې امام يو طرف ته سلام واړوي يا دواړه طرفو ته د سلام اړولو نه وروسته؟

جواب: كله چې امام د دويم طرف سلام شروع كړي، نو مسبوق دې دريږي په يو طرف سلام اړولو دې نه دريږي، ځكه كېداى شي چې د امام په ذمه سجده سهوه وي.[۲]

ايا مسبوق به د امام د سلام ګرځولو نه وروسته تكبيرويلو سره پورته كيږي؟

سوال: د امام د سلام ګرځولو نه وروسته مسبوق ته تكبير ويلوسره پورته كېدل پكار دي يا پرته د تكبير نه؟

جواب: تكبير ويلو سره به پورته كيږي.[۳]

۱] وهل يلزمه سجود السهو لاجل سلامه ينظر ان سلم قبل تسليم الامام او سلمامعا لايلزمه لان سهو سهو المقتدى وسهو المقتدى متعطل وان سلم بعد تسليم الامام لزمه لان سهو بسهو المنفردفيقضي مافاته ثم يسجد للسهو في آخر صلوته ...الخ .(البدائع الصنائع ج: ۱ص:۱۷۶)_

۲] لان او ان قيامه (اى المسبوق)للقضاء بعد خروج الامام من الصلوة ،فينبغي ان يو خر القيام عن السلام ...الخ .(بدائع الصنائع ج: ۱ص: ۱۷۷)_

۳] لانه فيما يقضي بمنزلةالمفرد .(بدائع الصنائع ج:۱ص:۱۷۵).

د لمونځ کونکي مخې ته تیریدل ❖

. . . .

په بې خبرۍ کې د لمونځ کونکي مخې ته تیریدل

سوال: که یو سړی لمونځ کوي او بل څوک د هغه مخې ته په بې خبرۍ سره تیر شي. نو ایا لمونځ مات شو؟ او مخکې تیریدونکي گناه گار شو؟

جواب: د لمونځ کونکي مخې ته تیریدل گناه ده[۱] خو په دې سره لمونځ نه ماتیږي او که څوک په خطا کې تیر شو، نو معذور دی.[۲]

د لمونځ کونکي بالکل د مخې نه پاسیدل

سوال: لمونځ کونکي سره څومره فاصله ساتلو سره تیریدل جائزدي؟ که یو سړی د لمانځه نه فارغ شي او د هغه په روستي صف کې بالکل هغه ته مخامخ څوک لمونځ کوي. نو ایا هغه سړی د خپل ځای نه تللی شي؟ که نه شي تللی، نو دا پابندي به تر څو صفونو پورې وي؟

جواب: که څوک په میدان کې یا په لوی جومات کې لمونځ کوي. نو دوه درې صفه پریښودلو سره د هغه مخې ته د تیریدلو گنجائش شته او په وړوکي جومات کې بالکل گنجائش نشته کوم انسان چې د لمونځ کونکي بالکل مخې ته ناست وي هغه ته د تلو اجازه ده.[۳]

له عذر پرته د لمونځ کونکي مخې ته تیریدلو باندې سخت وعید دی

سوال: عموماً خلک د فرض لمانځه ادا کولو نه وروسته زر تر زره د صفونو نه د وتللو کوشش کوي او اکثر اوقات د لمونځ کونکو مخې ته تیریږي ؟دده له پاره څه حکم دی؟

جواب: که څه عذر نه وي، نو د مسبوق د لمانځه د ختمیدو پورې انتظار پکار دی.د لمونځ کونکي مخې ته تیریدلو باندې په احادیثو کې سخت وعید راغلی دی.[۴]

۱] عن ابی جهیم قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : لو یعلم المار بین یدی الصلی ماذا علیه کان ان یقف اربعین خیراً له من ان یمر بین یدیه......الخ.(مشکوة ص: ۷۴، باب السترة). وفی البحر :ان المار آثم للحدیث لو یعلم المار بین یدی المصلی..الخ.(البحر الرائق ج:۲ص:۱۶، باب ما یفسد الصلوة وما یکره فیها)

۲] (قوله او مروره الخ)......ای لا یفسدها ایضًا مروره ذلک وان اثم المار.(شامی ج:۱ ص: ۶۳۴، باب ما یفسد الصلاة وما یکره فیها)

۳] لحاصل المذهب علی الصحیح ان الموضع الذی یکره المرور فیه هو امام المصلی فی مسجد صغیر وموضع سجوده فی مسجد کبیر وفی الصحراء..الخ.(البحرالرائق ج:۲ص: ۱۸، باب ما یفسد الصلاة وما یکره فیها)

۴]عن ابی جهیم یساله ماذا سمع من رسول الله صلی الله علیه وسلم ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

د لمونځ کونکي مخې ته ځنکه واوړي کله چې خلک په نفلو مشغول وي

سوال: جومات کې د فرض لمانځه نه وروسته خلک مختلفو ځایونو کې نفل ادا کوي.داسې صورت کې به د اولني صفونو نه د وتللو څه طریقه وي؟حالانکې د لمونځ کونکو مخې ته تیریدل سخته ګناه ده؟

جواب: د لمونځ کونکو مخې ته د تیریدو ضرورت نشته.که وروسته خلک لمونځ کوي. نو هغوی دې په خپل ځای باندې لمونځ کوي.خو څو انچ دې اخوا دیخوا شي.[۱]

لمونځ کونکي ته مخامخ دریدل

سوال: دلمونځ کونکي مخې ته د تیریدلو سخت وعید راغلی دی.په دې تقریباً هر مسلمان پوهیږي. خوما اکثر لیدلي دي چې ځینې حضرات لمونځ کونکي ته مخ کړي او ودریږي چې دی کله لمونځ ختم کړي، نو موږ به لاړ شو.ایا دغه شان لمونځ کونکي ته مخ کولو سره دریدل صحیح دي اوکه نه؟

جواب: لمونځ کونکي ته مخ کول او دریدل صحیح نه دي.که یو سړی لمونځ کونکي ته بالکل مخامخ ناست وي،هغه پورته کیدای شي او تلی شي،دی به د لمونځ کونکي مخې ته تیریدلو سره نه ګناهګاریږي او که د لمونځ کونکي د فارغیدو انتظار کول وي، نو هغه طرفته شا کولو سره کیناستل پکار دي.[۲]

ایا د سجدې په حالت کې د لمونځ کونکي مخې ته تیریدل جائز دي؟

سوال: تیرو ورځو کې د ماسپښین د لمانځه په وخت کې یو لمونځ کونکي د بل لمونځ کونکي مخې ته(د لمانځه په حالت)کې تیر شو.په منع کولو باندې موصوف وویل چې زه هغه وخت تیر شوی یم چې چې نوموړی د سجدې په حالت کې و او د سجدې په حالت کې د لمونځ کونکي مخې ته تیریدل جائز دي،د لمونځ کونکي مخې ته د تیریدلو څه حکم دی؟ د سجدې په حالت کې دلمانځه مخې ته تیریدل صحیح دي؟

جواب: څنګه چې د قیام په حالت کې د لمونځ کونکي مخې ته تیریدل منع دي. همدغه شان

...بقیه د تیرمخ]..فی المار بین یدی المصلی فقال ابو جهیم : قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : لو یعلم المار بین یدی المصلی ماذا علیه لکان ان یقف اربعین خیر له من ان یمر بین یدیه.(ترمذی ج:۱ ص: ۴۵، باب ما جاء فی سترة المصلی، ایضًا: مشکوة ص: ۷۴، باب السترة).

[۱]]ولو صلی الی وجه انسان وبینهما ثالث ظهره الی وجه المصلی لم یکره کذا فی التمرتاشی .(عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۰۸، کتاب الصلاة، الباب السابع، الفصل الثانی فیما یکره فی الصلاة وما لا یکره).

[۲]]الاستقبال الی المصلی مکروه سواء کان المصلی فی الصف الاول او فی الصف الاخیر کذا فی المنیة. ولو صلی الی ظهر رجل یتحدث لا یکره.....الخ.(عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۰۸، کتاب الصلاة ، الباب السابع).

د سجدې په حالت کې هم تیریدل منع دي په دواړو کې هیڅ فرق نشته.[۱]

په دې صورتونو کې به کوم یو گناه گار وي لمونځ کونکي یا مخې ته تیریدونکي؟

سوال: څه خلک په داسې ځای کې لمانځه ته دریږي چې هغه د تیریدلو ځای وي. په داسې حالت کې که د یو لمونځ کونکي مخې ته څوک تیر شي، نو کوم یو به گناه گار وي تیریدونکي یا لمونځ کونکی، کوم چې په قصد د خلکو لار بندوي؟

جواب: فقهاء کرامو ددې درې صورتونه لیکلي دي.

(۱) که لمونځ کونکي له پاره په بل ځای کې دلمانځه گنجائش نه و او تیریدونکو له پاره بل ځای د تلو گنجائش و، نو تیریدونکي به گناه گار وي.[۲]

(۲)دویم ددې برعکس،چې دلمونځ کونکي له پاره بل ځای کې ددریدلوگنجائش و،خود تیریدونکو له پاره په بل ځای د تیریدلو گنجائش نشته، نو په دې صورت کې به لمونځ کونکی گناه گار وي.[۳]

(۳) چې د دواړو له پاره گنجائش وي لمونځ کونکي له پاره په بل ځای کې د لمونځ کولو او تیریدونکي له پاره په بل ځای د تیریدلو. په دې صورت کې به دواړه گناه گار وي. په هرحال په دې کې لمونځ کونکو ته هم احتیاط کول پکار دي او تیریدونکو ته هم.[۴]

د لمونځ کونکي مخې ته تیریدونکي منع کول

سوال: که څوک د لمونځ کونکي مخې ته تیرشي، نو ایا دلمانځه په حالت کې یې منع کولی شي؟

جواب: د لاس په اشارې سره دې منع کړي، که کلارنه شي، نوځې دې هغه به خپله گناه گار وي.[۵]

۱] ویکره للمار ان یمر بین یدی المصلی....الخ.(البدائع الصنائع ج:۱ ص: ۱۲۷)_

۲] الاولی ان یکون للمار مندوحة عن المرور بین یدی المصلی ولم یتعرض المصلی لذلک فیختص المار بالاثم ان مر. (شامی ج:۱ ص: ٦۳۵، باب ما یفسد الصلاة وما یکره فیها ،مطلب اذا قرا تعالی جد بدون الف)_

۳] والثانیة مقابلتها وهی ان یکون تعرض للمرور والمار لیس له مندوحة عن المرور فیختص المصلی بالاثم دون المار ....الخ.(شامی ج:۱ ص: ٦۳۵، کتاب الصلاة ، باب ما یفسد الصلاة وما یکره فیها)_

٤] الثالثة ان یتعرض المصلی للمرور ویکن للمار مندوحة فیاثمان اما المصلی فلتعرضه واما المار فلمرور مع امکان ان لا یفعل..الخ.(شامی ج:۱ص:٦۳۵طبع ایچ ایم سعید، مطلب اذا قرا تعالی جد بدون الف لا تفسد)

۵] ویدرء المار.......لقولة علیه السلام فادروا ما استطعتم ویدرء بالاشارة......الخ.(هدایة ج:۱ ص: ۱۳۹، باب ما یفسد الصلاة). ایضًا: ان المار آثم لقوله علیه السلام : لو علم المار بین یدی المصلی ماذا علیه من الوزر لوقف اربعین....الخ.(هدایة ج:۱ ص: ۱۳۸، باب ما یفسد الصلاة)_

که تکیه یا یو بل شی د لمونځ کونکي مخې ته وي، بیا یې مخې ته تیریدل څنګه دي؟

سوال: د لمانځه دوران کې د لمونځ کونکي مخې ته د تیریدو ممانعت شوی دی.ځینې وخت مونږ د لمانځه نه وړاندې مخامخ تکیه یا یو بل شی کیږدو.دې سره زمونږ دا خیال وي چې اوس د ضرورت له وجې نه د لمونځ کونکي مخې ته تیریدل صحیح دي.ایا دا خبره صحیح ده؟

جواب: مخامخ کیښودونکې شی کم نه کم یو لاس اوږد کیدل پکار دي،یوازې تکیه کیښودل کافي نه دي.[۱]

د شیشې دروازې بندولو سره د لمونځ کونکي مخې ته تیریدل

سوال: د لمونځ کونکي مخې ته څومره فاصلې سره مونږ تیریدای شو؟اکثرو جوماتونو کې د شیشې دروازې وي،خلک دغه دروازې بندې کړي او د لمونځ کونکو مخې ته تیریږي، حالانکې دې سره به د هغه لمونځ کوونکي توجه خرابه شوي وي.ایا داسې کولو تیریدل صحیح دي؟دویم دا چې په دې شیشو کې د لمونځ کونکو عکس ښکاري.داسې لمونځ کول صحیح دي؟

جواب: که د لمونځ کونکو مخې ته دروازه بنده کړل شي، نو تیریدل صحیح دي،اګرکه د شیشې دروازه وي.[۲]

د لمانځه لپاره د سُترې اوږدوالی او پلن والی څومره پکار ده؟

سوال: د لمونځ کونکي مخې ته تیریدو له پاره چې کومه ستره کیښودل شوي وي.د هغه اوږدوالی او پلن والی څومره پکار دی؟

جواب: یو لاس یا له دې نه زیات پکار دی،د پیړوالي څهٔ لحاظ نشته بس چې د نزدې نه په نظر راځي.[۳]

د لمونځ کونکي مخې ته څومره فاصلې سره تیریدل جائز دي؟

سوال: د لمونځ کونکي مخې ته څومره فاصلې سره تیریدای شي؟ځینې خلک دوه درې صفه

---

[۱] سترة بقدر ذراع طولاً وغلظ اصبع لتبدو للناظر....الخ.(قوله بقدر ذراع) بيان لاقلها والظاهر ان المراد به ذراع اليد كما صرح به الشافعية وهو شبران.(درمختار مع الرد المحتار ص: ٦٣٧، مطلب اذا قرا تعالى جد بدون الف لا تفسد).

[۲] (ويغرز).....(سترة بقدر ذراع طولاً وغلظ اصبع) لتبدو للناظر.....الخ.(درمختار ج:۱ ص: ٦٣٧).

[۳] سترة بقدر ذراع طولاً وغلظ اصبع لتبدو للناظر بقربه. وفى الشامية(قوله بقدر ذراع) بيان لاقلها، والظاهر ان المراد به ذراع اليد.(فتاوى شامى ج:۱ ص: ٦٣٧، مطلب اذا قرا تعالى جد بدون الف لا تفسد).

وړاندې او ځینې خلک څه خولې وغیره کیږدي او تیر شي، ایا داسې کول جائز دي؟

جواب: لوی جومات کې دوه درې صفونه پریښودلو نه وړاندې تیریدل صحیح دي. د سجدې ځای باندې تیریدل ممنوع دي.[1]

د لمونځ کونکي د مخې نه څه شي وچتولو سره په لمانځه باندې اثر

سوال: د لمانځه دوران کې که یو سړی د لمونځ کونکي یو طرفته ودریږي او د بل طرف نه څه شی (د مخې نه) اوچت کړي، نو ایا له دې سره د لمونځ کونکي نیت ماتیږي او که نه؟

جواب: د لمونځ کونکي د مخې نه څه شي وچتولو سره لمونځ نه ماتیږي.[2]

ماشوم که مخې ته تیر شي نو لمونځ نه فاسدیږي

سوال: تیره جمعه د لمونځ کولو له پاره جومات ته تللم. نو زما ماشوم زوی چې د هغه عمر درې میاشتې کم درې کاله دی، په زور شامل شو. هغه مې په وروستي صف کې کیناوه. خو کله چې لمونځ شروع شو او امام صاحب قرات شروع کړ. نو هغه ماشوم د صفونو مینځ کې ګرځیده چې په هغه سره د لمونځ کونکو په لمانځه کې خلل واقع شو، ستاسو نه پوښتنه داده چې ایا د هغه لمونځ کونکو لمونځ خراب یا فاسد شو د کومو مخې ته چې ماشوم تیر شوی و؟

جواب: دومره واړه ماشومان جومات ته بوول نه دي پکار. په حدیث شریف کې واړه ماشومان راوستلو نه منع راغلې ده[3]. د هغه په تیریدو باندې د چا لمونځ فاسدیږي نه. خو د ماشوم په داسې ګرځیدو سره د لمونځ کونکو توجه ضرور خرابیږي.[4]

---

[1] ولو مر مار فی موضع سجوده لا تفسد وان آثم وتکلموا فی الموضع الذی یکره المرور فیه والاصح انه موضع صلاته من قدمه الی موضع سجوده کذا فی التبیین، قال مشایخنا اذا صلی رامیًا بصره الی موضع سجوده فلم یقع بصره علیه لم یکره وهو الصحیح کذا فی الخلاصة.(عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۰۴، الباب السابع فیما یفسد الصلاة وما یکره فیها، الفصل الاول).

[2] او مر مار فی موضع سجوده لا تفسد وان آثم ......وهو مرور المار فی موضع سجود المصلی فانما لا یفسدها عند عامة العلماء .(البحر الرائق ج:۲ ص: ۱۶، باب ما یفسد الصلاة وما یکره فیها، ایضًا هدایة ج:۱ ص: ۱۳۸).

[3] وفی الدر المختار : ویحرم ادخال صبیان ومجانین حیث غلب تنجیسهم والا فیکره. وفی ردالمحتار (قوله لیحرم) لما اخرجه المنذری مرفوعًا جنبوا مساجدکم صبیانکم ومجانینکم......والمراد بالحرمة کراهة التحریم لظنیة الدلیل. (ردالمحتار علی الدر المختار ج:۱ ص: ۵۷۱، ۶۵۶، مطلب فی احکام المسجد)۔

[4] عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال : لا یقطع الصلاة مرور شیء فادروا ما استطعتم ولو مر لا تقطع الصلاة.(البدائع الصنائع ج:۱ ص: ۲۱۷)۔

د ماشومانو د لمونځ کونکو مخې ته تيريدل

سوال: زما واړه بچي چې د هغو عمر زيات نه زيات څلور کاله دی، د لمانځه دوران کې مخې ته تيريږي او زما مخې ته لوبې کوي،اگر چې زه خپلې مخې ته د لمانځه دوران کې وړوکی ميز يا لوټه ږدم. ايا د ماشومانو مخې ته تيريدل د طرفينو گناه خو نه ده؟

جواب: هيڅ گناه نه ده، خو که ماشومان پوهيږي، نو هغوی دې پوه کړل شي چې د لمونځ کونکو مخې ته تيريدل ډير غلطه خبره ده.[۱]

د پيشو وغيره د لمونځ کونکي مخې ته تيريدل

سوال: که د لمونځ کولو په وخت کې يو ځناور مثلاً پيشو وغيره د جانماز مخې ته راشي. نو څه کول پکار دي؟ او ددې شيانو په ليرې کولو سره نيت خو نه ماتيږي؟ که مات شي. نو ايا په دويم ځل لمونځ کول پکار دي؟

جواب: د پيشو وغيره د ليرې کولو ضرورت نشته،نه د هغه مخې ته تيريدلو سره په لمانځه کې څه خلل راځي او که د لاس په اشارې سره يې پيشو ليرې کړه، نو لمونځ نه فاسديږي.[۲]

د طواف کونکي د لمونځ کونکي مخې ته تيريدل جائز دي

سوال: د لمونځ کونکي مخې ته تيريدو کې څه گناه ده؟ په خانه کعبه کې طواف کونکي هروخت د لمونځ کونکو مخې ته تيريږي.

جواب: د لمونځ کونکي مخې ته تيريدل جائزنه دي[۳]د طواف حالت ددې نه مستثنى دى،ځکه چې طواف هم دلمانځه په حکم کې دی، له دې وجې طواف کونکی دلمونځ کونکي مخې ته تيريدلی شي[۴]

۱] إن الصبي ينبغي ان يؤمر بجميع المامورات وينهى عن جميع المنهيات.(فتاى شامى ج:۱ ص: ۳۵۲، كتاب الصلاة ، طبع ايچ ايم سعيد)_

۲] عن ابي سعيد الخدرى رضى الله عنه ان النبى صلى الله عليه وسلم قال : لا يقطع الصلاة مرور شيء فادروا ما استطعتم ولو مر لا تقطع الصلاة.(البدائع الصنائع ج:۱ ص: ۲۱۷)_

۳]عن ابي جهيم قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : لو يعلم المار بين يدى المصلى ماذا عليه لكان ان يقف اربعين خيراً له من ان يمر بين يديه..الخ.(مشكوة ص:۷٤باب السترة، ايضًا:البحرالرائق ج:۲ ص: ۱٦)

٤] ذكر في حاشية المدني لا يمنع المار داخل الكعبة وخلف المقام وحاشية المطاف عن المطلب بن ابي وداعة انه راى النبي صلى الله عليه وسلم يصلى مما يلى باب بني سهم والناس يمرون بين يديه، وليس بينهما سترة، هو محمول على الطائفين فيما يظهر، لان الطواف صلاة.....الخ.(شامي ج:۱ ص: ۲۳٦)_

حرم شریف او نبوي جوماتونو کې د لمونځ کونکي مخې ته د تیریدو حکم

سوال: حرم شریف، مسجد نبوي کې د لمونځ کونکي مخې ته د تیریدو ضرورت پېښ شي، بچ کېدل نه وي، هلته څه حکم دی؟

جواب: دا مې هم لیکلي دي چې د لمونځ کونکي د سجدې ځای سره مه تیرېږئ، دومره ځای پریښودو سره د تیریدو ګنجائش شته.[۱]

سوال: حرم شریف او نبوي جومات کې د لمونځ کونکي مخې ته تیریدل، زبردستۍ سره ځای جوړول، په خلکو دپاسه اوړیدل، ځای نه ورکول، جنګ کول، د چا شاته کیناستل او د قرآن پاك تلاوت کول، په پښو باندې قرآن پاك کېښودل، قبلې ته پښې کول، د قرآن مجید طرفته پښې کول، دڅپلیو لاس کې نیول او دقرآن مجید دپاسه پښې اړول، قرآن مجید سره دڅپلیو کېښودل. د حرم شریف او جومات نبوي په توسیع کې لاړې تو کل، اکثر پاکستانیان لیدل شوي دي؟

جواب: ددې ټولو کارونو نه ځان ساتل پکار دي. خدای مکړه داسې نه چې نیکۍ برباد ګناه لازم شي.

❖ د ښځو د لمانځه څو مسائل ❖

....

په ښځو باندې لمونځ کله فرض کیږي؟

سوال: په څومره عمر کې په ښځو باندې لمونځ فرض کیږي؟

جواب: که د ځواني وخت یې معلوم وي، نو د هغه وخت نه پرې لمونځ فرض دی. که نه په ښځې باندې به د نهه کاله د پوره کیدو نه وروسته په لسم کال لمونځ فرض حسابیږي.[۲]

د ښځې په بدن کې څومره حصه پټول ضروري دي؟

سوال: اکثر خلک وایي چې د ښځې له پاره ضروري ده چې هغه د لمانځه په وخت کې ضرور پټه جامه(سینه بند) واچوي چې له دې نه پرته لمونځ نه کیږي، وجه دا بیانوي چې دا جامه یعنې سینه بند په کفن کې هم شامل دی او سره ددې په اکثر ځایونو باندې لیکل شوي دي چې د لاس پښو او مخ نه برته دې هر ځای پټ وي اوس تاسو بیان کړئ چې کومه خبره صحیح ده او ایا سینه بند د لمانځه په وخت کې ضروري ده؟

---

[۱] ایضاً۔

[۲] وادنی مدته له.....ولها تسع سنین هوالمختار ....الخ.(درمختار مع شامي ج:٦ ص: ١٥٤)۔

جواب: د ښځې له پاره په لمانځه کې لاس، پښې او د مخ نه پرته پاتې ټول بدن پټول ضروري دي، سینه بند ضروري نه دی، څوک چې سینه بند ته ضروري وایي هغوی غلط وایي [۱]

داسې نرۍ جامه چې په هغو کې بدن ښکاري لمونځ نه کیږي

سوال: مور په ګرمي کې د لان او د وائل نرۍ جامې اغندو او په همدې حال کې لمونځ کوو. نو ایا زمونږ لمونځ قبلیږي؟ ځکه چې زمونږ یو خپلوان ویلي و چې په دې جامو کې لمونځ نه قبلیږي، ځکه چې په دې کې بدن ښکاري.

جواب: کومې جامې چې داسې نرۍ وي چې د دننه نه بدن په نظر راځي په هغو کې لمونځ نه کیږي د لمانځه له پاره لوېته پېړه استعمالول پکار دي. [۲]

د ښځو د لوڅ سر او لوڅ لاس سره لمونځ کول

سوال: ډېرې ښځې د لمانځه دوران کې خپل ویښته نه پټوي، لوپټه ډېره زیاته نرۍ استعمالوي یا دومره وړه وي چې د څنګلو نه پورته لاسونه یې هم لوڅ وي، نو ستر یې هم پوره طریقې سره ممکن نه وي ، داسې ښځې ته چې کله وویل شي، نو وایي چې کله د بندګانو نه پرده نشته، نو د الله نه څه پرده؟ ستاسو په خیال داسې لمونځ کیږي؟ او که کیږي، نو څنګه؟

جواب: مخ، دواړه لاسونه تر مړوند پورې او دواړه پښې تر ګیټو پورې ددې درې اندامونو نه پرته په لمانځه کې پوره بدن پټول د ښځې د لمانځه د صحت له پاره شرط دي، له دې نه پرته به لمونځ نه کیږي[۳] د ښځو دا وینا چې هر کله د بندګانو نه پرده نشته، نو د الله نه څه پرده؟ بالکل غلطه خبره ده، د الله پاک نه خو د جامو سره هم انسان نه شي پټېدلی، نو ایا پوره جامو ویستلو سره به د لمونځ اجازه کولی شي؟ بیا د بندګانو نه پرده نه کول یو مستقله ګناه ده. کومه ښځه چې په دې ګناه کې اخته وي د هغې له پاره څنګه جائز شوه چې هغه دې په لمانځه کې هم سر نه پټوي؟ الغرض د ښځو دا شک، شیطان د هغوی د لمونځونو د بربادولو له پاره ایجاد کړې ده.

ماشوم که د لمانځه په دوران کې د مور سر لوڅ کړي نو ایا لمونځ کیږي؟

سوال: د شپږو میاشتو نه واخله تر درې کلنو پورې د ماشوم مور لمونځ کوي، ماشوم د مور د سجدې په ځای کې څملي کله چې مور سجدې ته لاړه شي، نو ماشوم د مور په شا باندې کیني

۱] ویستر عورته......وبدن الحرة كلها عورة الا وجهها وكفيها، لقوله عليه السلام : المرأة عورة مستورة والاستثناء لعضوين للابتلاء بابدائها.(هداية ج:۱ ص: ۷٦، باب شروط الصلوة التى تقدمها)۔

۲] وفى شرح شمس الائمة السرخسى اذا كان الثوب رقيقًا بحيث يصف ماتحته اى لون البشرة لا يحصل به ستر العورة اذ لا ستر مع رؤية لون البشرة......الخ.(حلبى كبير ص: ۲۱٤)۔

۳] (وبدن المرأة الحرة كلها عورة الا وجهها وكفيها وقدميها)....الخ.(حلبى كبير ص: ۲۱۰)۔

اود سرنه یې لوپټه کوزه کړي او ویښتنه یې راخواره کړي، ایا په دې حالت کې د مور لمونځ کیږي؟

جواب: د لمانځه په دوران کې که سر ښکاره شي اودرې ځله د سبحان الله ویلو په مقدار ښکاره پاتې شي، نو لمونځ مات شو[1] او که د ښکاره کېدو سره یې پټ کړ. نو لمونځ یې وشو [2]

ساړي (غټ لنګ) ترلو سره لمونځ کول

سوال: هغه ښځې کومې چې ساړی تړي ایا هغوی په ولاړه لمونځ نشي کولی؟

جواب: هغوی ته په ولاړه لمونځ کول فرض دي[3] او لباس دې داسې اغوندي چې په هغه کې بدن نه ښکاره کیږي، په ناسته به د هغوی لمونځ نه کیږي، که بدن پوره پټ شوی وي. نو لمونځ به یې ساړي کې هم وشي، خو ساړي صحیح لباس نه دی.

ایا ساړی اغوستونکې زنانه په ناسته لمونځ کولی شي؟

سوال: ساړي اغوستونکو د ځینو زنانه وو وینا ده چې مونږ ساړي اچوو له دې وجې مونږ فرض او سنت لمونځ په ناسته هم کولي شو، ایا د هغوی دا عمل صحیح دی او که نه؟ سره له دې چې هغوی د ضعیف عمر والا نه دی، نه ورته بیمارۍ شته او نه عذر.

جواب: د نفل لمونځ خو په ناسته د کولو اجازه شته[4] اګرچې په ناسته به ورته نیم ثواب ورکول کیږي، خو فرض لمونځ په ناسته نه کیږي ،ځکه چې قیام د لمانځه رکن دی د سړیو له پاره هم او د ښځوله پاره هم او اصول دا دي چې د لمونځ رکن پاتې شي، نو لمونځ نه کیږي. لهذا کومې ښځې چې فرض لمونځ له عذر پرته په ناسته کوي. د هغوی لمونځ نه کیږي[5] هو! د بدن صحیح پټول ضروري شرط دي که ساړي وي ،که پرتوګ وي اوکه پاجامه. [6]

په لمونځ کې په سینه باندې لوپټه اچول او د غیږې پټول لازمي دي

سوال: ایا دلمونځ کولو په وخت په سینه باندې لوپټه اچول او لاسونه د لوپټې لاندې پټول لازمي دي؟

---

[1] (ویمنع حتی انعقادها کشف ربع عضو قدر اداء رکن بلا صنعه من عورة غلیظة او خفیفة علی المعتمد.(وفی الشامیة)(قوله قدر اداء رکن) وذاک قدرثلاث تسبیحات..الخ.(فتاوی شامیة ج:۱ص:۴۰۸،باب شروط الصلاة)

[2] واحترز عما اذا انکشف ربع عضو اقل من قدر اداء رکن فلا یفسد اتفاقًا....واعلم ان هذا التفصیل فی الانکشاف الحادث فی اثناء الصلاة.(فتاوی شامیة ج:۱ص:۴۰۸،باب شروط الصلاة،مطلب فی النظرالی وجه الامرد)

[3] (ومنها القیام...فی فرض....لقادر علیه وعلی السجود....الخ.(درمختار ج:۱ ص: ۴۴۵، باب صفة الصلاة)

[4] (ویجوزان یتنفل القادرعلی القیام قاعداً بلاکراهة..الخ.(فتاوی هندیة ج:۱ص:۱۱۴ الباب التاسع فی النوافل)

[5] (وفی الدرالمختار(ج:۱ص:۴۴۵) ومنها القیام فی فرض لقادرعلیه...لان القیام رکن فلایترک مع القدرة علیه)

[6] (وبدن المرأة الحرة کلها عورة الا وجهها وکفیها وقدمیها)....الخ.(حلبی کبیر ص: ۲۱۰) ویمنع حتی انعقادها کشف ربع عضو قدر اداء رکن بلا صنعه من عورة غلیظة او خفیفة علی المعتمد.(وفی الشامیة) (قوله قدر اداء رکن) وذاک قدر ثلاث تسبیحات.....الخ.(فتاوی شامیة ج:۱ ص: ۴۰۸، باب شروط الصلاة)

جواب: که مړوند پورې لاس پرانستي وي، نو هیڅ باک نشته په سینه باندې لوپټه اچول پکار دي.[۱]

که په سجده کې لوپټه لاندې راشي نو هم لمونځ کيږي

سوال: زما مسئله داده چې کله زه لمونځ کوم، نو د لمونځ د کولو په وخت کې که لوپټه د سجدې په ځای راشي، نوایا سجده کيږي ؟ اکثر داسې کيږي چې په لوپټه باندې د پاسه سجده کولی شي.

جواب: هيڅ باک نشته لمونځ صحيح ده.[۲]

د ښځوله پاره د اذان انتظار ضروري نه دی

سوال: ايا ښځې په کور کې د لمانځه په وخت کې د اذان د اوريدو نه پرته لمونځ کولی شي. اوکه د اذان انتظار کول ضروري دي؟

جواب: د وخت کېدو نه وروسته د ښځو له پاره په اول وخت کې لمونځ کول افضل دي. هغوی ته د اذان انتظار ضروري نه دی، خو که د وخت پته نه لګيږي، نو د اذان انتظار دې وکړي.[۳]

د ښځوله پاره په چت باندې لمونځ کول څنګه دي؟

سوال: د ښځو يا جينکو په چت باندې لمونځ کول جائز دي اوکه نه؟

جواب: که باپرده ځای وي، نو جائز دي ،خو په کور کې د هغوی لمونځ افضل دی.[۴]

ښځه د خاوند په اقتداء کې لمونځ کولی شي

سوال: ښځه خو جومات ته نه شي تللی، خو ښځه په خپل خاوند پسې د جمعې لمونځ کولی شي اوکه نه،سره له دې چې د خاوند نه پرته بل څوک سړی نه وي يوازې خاوند او ښځه وي؟

جواب: ښځه دخاوندپه اقتداء کې لمونځ کولی شي[۵]خو برابره به ورسره نه دريږي، بلکې

۱] (وبدن المرأة الحرة كلها عورة الا وجهها وكفيها وقدميها).....الخ.(حلبى كبير ص: ۲۱۰)_

۲] واشار بالكور الى ان كل حائل بينه وبين الارض متصل به، فان حكمه كذالک يعنى الصحة كما لو سجد على فاضل ثوبه او كمه على مكان طاهر.....الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص: ۳۳۷)_

۳] كان اولى للنساء ان يصلين فى اول الوقت لانهن لا يخرجن الى الجماعة......الخ.(فتاوى شامية ج:۱ ص: ۳۶۷، مطلب فى طلوع الشمس من مغربها)_

٤] عن ابن مسعود رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : صلوة المرأة فى بيتها افضل من صلاتها فى حجرتها، وصلوتها فى مخدعها افضل من صلوتها فى بيتها.رواه ابو داود.(مشكوة ج:۱ ص: ۹۶، باب الجماعة وفضلها، الفصل الثانى)_

۵]وذكر القدورى انه اذا فاتته الجماعة جمع باهله فى منزله.....الخ.(البدائع الصنائع ج:۱ ص: ۱۵۶)_

وروسته به ترې دريږي.[۱]

په کور کې د ښځو د تراويح لمونځ په جمعې سره کول

سوال: ايا ښځه جمعې لمونځ نه شي کولی؟ سره د دې چې په کور کې د تراويح جمعه کيږي او يوازې د کور سړي لمونځ ادا کوي او که ادا کولی شي. نو ايا امام به د ښځې نيت کوي؟

جواب: که په کور کې د جمعې اهتمام وي، نو ډير ښه خبره ده. نو د کور ښځې دې هم په دې جمعه کې شريکې شي، خو سړی دې فرض لمونځ په جوماتونو کې کولو نه وروسته راځي[۲] امام ته د ښځې نيت ضروري دي.[۳]

ښځه، د ښځو امامت کولی شي خو مکروه ده

سوال: په اسلام کې ښځه هم دامامت فرائض اداکولی شي اوکه نه؟ د قرآن او سنت په رڼا کې جواب راکړئ.

جواب: ښځې د سړيو امامت خو نه شي کولی که د ښځو امامت وکړي. نو دا مکروه دي.[۴]

د ښځو په يو کور کې جمع کېدل او په جمعې سره لمونځ ادا کول بدترين بدعت دي

سوال: زموږ په محله کې لس پنځلس کورونه دي، د جمعې په ورځ ټولې ښځې زموږ په کور کې لمونځ کوي په هغوی کې يو ښځه په اوچت اواز سره لمونځ وايي او پاتې ښځې د هغې نه وروسته، ايا دا طريقه صحيح ده؟ کومه ښځه چې لمونځ ورکوي د هغوی په لاس او پښو باندې نيل پالش لګيدلی وي او څه ښځې د نيمو لستونو والا قميص اغوستلو سره راځي د هغوی متعلق د اسلام په رڼا کې بيان کړئ چې داسې لمونځ کيږي اوکه نه؟

جواب: په سوال کې دا ذکر نه دی شوی چې دا ښځې چې کوم لمونځ کوي ايا دا د جمعې لمونځ کوي يا نفل لمونځ کوي؟ که هغوی په خپل خيال کې د جمعې لمونځ کوي، نو د هغوی د جمعې لمونځ نه ادا کيږي ،ځکه چې د جمعې په لمانځه کې د امام سړی کېدل شرط دي ،د

۱] واذا كان مع الامام امراة اقامها خلفه، لان محاذاتها مفسدة.....الخ.(البدائع الصنائع ج:۱ ص: ۱۵۹)_

۲]وان اقيمت التراويح بالجماعة فى المسجد وتخلف عنها افراد الناس وصلى فى بيته لم يكن مسيئا......والصحيح ان للجماعة فى بيته فضله وللجماعة فى المسجدفضيلة اخرى.الخ(البحرالرائق ج:۲ص:۷۳،وايضًا:حلبى كبيرص: ۴۰۲)

۳] امامة الرجل للمرأة جائزة اذا نوى الامام امامتها.....الخ.(عالمگيرى ج: ۱ ص: ۸۵، كتاب الصلاة)_

۴] ويكره امامة المرأة للنساء فى الصلوات كلها.....الخ.(عالمگيرى ج: ۱ ص: ۸۵، كتاب الصلاة، الباب الخامس فى الامامة، الفصل الثالث فى بيان من يصلح اماما لغيره.....وايضا البدائع الصنائع ج:۱ ص: ۱۵۷)

هغوی د جمعې لمونځ ونه شو[1]، (دا نفل لمونځ شود کوم ذکرچې مخکې راغې)او د ماسپښين لمونځ د هغوی په ذمه پاتې شواو که نفل لمونځ کوي، نو د ښځو داسې جمع کېدل اونفل لمونځ په جمعې سره کول بدترين بدعت دی او د ډېر غلطيو مجموعه ده چې د هغه په وجه هغوی سختې ګناه ګارې دي[2]او د نيل پالش[3]او د نيمو لستونيو والا خو ځانته لمونځ هم نه کيږي.[4]

ښځو ته د اذان نه څومره وخت وروسته لمونځ کول پکار دي؟

سوال: ښځو ته د اذان نه څومره وخت وروسته لمونځ کول پکار دي؟ ځکه چې عام طور سره په اوريدلو کې راغلي دي چې اول سړي د لمونځ کولو نه وروسته کور ته راشي. نو بيا دې ښځې لمونځ کوي؟

جواب: د سهار لمونځ خو دښځو په اول وخت کې کول غوره دي او نور لمونځونه د جومات د جمعې نه وروسته غوره دي.[5]

ښځې د جمعې په ورځ لمونځ د کوم اذان نه وروسته ادا کړي؟

سوال: د جمعې په لمانځه کې دوه اذانونه کيږي او د جمعې لمونځ په ښځو باندې فرض نه دی.د څه خلکو خيال دی چې ښځو له په اول اذان باندې د ماسپښين لمونځ ادا کول پکار نه دي. بلکې کله چې په جوماتونو کې لمونځ ختم شي، نو هغوی دې د ماسپښين لمونځ ادا کړي تاسو موږ ته ددې شرعي حال ضرور بيان کړئ.

جواب: په ښځو باندې داسې هيڅ پابندي نشته.د وخت کېدو نه وروسته هغوی د ماسپښين لمونځ کولی شي.

۱]واما المرأة والصبی العاقل فلا يصح منهما اقامة الجمعة لانهما لا يصلحان للامامة فی سائر الصلوات ففی الجمعة اولی .....الخ.(البدائع الصنائع ج:۱ ص: ۲۶۲)۔

۲]واعلم ان النفل بالجماعة علی سبيل التداعی مکروه.....فعلم ان کلا من صلاة الرغائب......بالجماعة بدعة مکروهة.(حلبی کبير ص: ۴۳۳)۔

۳]وفی فتاوی ما وراء النهر ان لقی من موضع الوضوء قدر راس ابرة او لزق باصل ظفره طين يابس او رطب لم تجز. (فتاوی هندية ج:۱ ص: ۴ کتاب الطهارة ، الباب الاول ، الفصل الاول فی فرائض الوضوء)۔

۴] (وبدن المرأة الحرة کلها عورة الا وجهها وکفيها وقدميها)....الخ.(حلبی کبير ص: ۲۱۰) ويمنع حق انعقادها کشف ربع عضو قدر اداء رکن بلا صنعه من عورة غليظة او خفيفة علی المعتمد.(وفی الشامية) (قوله قدر اداء رکن) وذاک قدر ثلاث تسبيحات.....الخ.(فتاوی شامية ج:۱ ص: ۴۰۸، باب شروط الصلاة)۔

۵] الافضل للمرأة فی الفجر الغلس وفی غيرها الانتظار الی فراغ الرجال عن الجماعة.....الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص: ۲۶۰)۔

ښځې به د جمعې څو رکعته کوي؟

سوال: دا بیان کړئ چې د زنانو له پاره د جمعې په لمانځه کې څو رکعتونه وي؟

جواب: ښځه که په جومات کې د جمعې سره جمعه ادا کوي، نو دهغې له پاره هم د سړیو برابر رکعتونه دي یعنې اول څلور سنت،بیا دوه فرض،بیا څلور سنت موکده،بیا دوه سنت غیر موکده[۱]، په ښځو باندې جمعه فرض نه ده. له دې وجې که هغه په خپل کور کې لمونځ کوي. نو د عامو ورځو په شان دې د ماسپښین لمونځ وکړي [۲]

د ښځو په جمعه او اخترونو کې شرکت

سوال: ځینې حضرات په دې باندې زور کوي چې ښځوته جمعه،دجمعې او اخترونو کې ضرور حاضریدل پکار دي،ځکه چې د رسول اللهﷺ په زمانه کې به په جمعه،دجمعې او اخترونو کې ښځې شریکیدلې. کوم شریعت نازل شو چې ښځې د جوماتونو نه منع کړل شوې؟

جواب: جمعه،دجمعې او د اخترونو لمونځ د ښځو په ذمه نشته[۳]،د رسول اللهﷺ زمانه د شر او فساد نه خالي وه، یو طرف ته ښځو ته د رسول اللهﷺ نه د احکامو د زده کولو ضرورت و، له دې وجې ښځو ته په جومات کې د حاضریدلو اجازه وه او په هغه کې هم دا قید و چې پردې سره به راځي،خیرنې به ځي،ډول او سنګار به نه کوي، له دې سره سره به ښځو ته ترغیب ورکول کېده چې هغوی دې په خپلو کورونوکې لمونځ کوي.

وروسته د عبدالله بن عمر رضی الله عنهما نه نقل دي چې رسول اللهﷺ وفرمایل:

"**لا تمنعوا نساءکم المساجد، وبیوتهن خیر لهن**" **ترجمه**:خپلې ښځې د جوماتونو نه مه منع کوئ او د هغوی کورونه د هغوی له پاره ډیر غوره دي.

عبدالله بن مسعود رضی الله عنه روایت کوي چې رسول اللهﷺ وفرمایل: "**صلاة المراة فی بیتها افضل من صلوٰتها فی حجرتها وصلاتها فی مخدعها افضل من صلوتها فی بیتها**"

ترجمه: دښځې په خپله کوټه کې لمونځ کول د خپل کور په چار دیواري له لمانځه نه غوره دي او د کمرې په کونج کې لمونځ کول د کمرې د ښکاره برخې نه غوره دي.

په مسند احمد کې د ام حمید ساعدیه رضی الله عنها نه روایت دي چې هغې عرض وکړ: یا رسول اللهﷺ!

۱] (وسن) مؤکدا قبل الظهر واربع قبل الجمعة واربع بعدها بتسلیمة.(درمختار ج:۲ ص: ۱۲، مطلب فی القنوت النازلة). ایضًا: وقبل الظهر والجمعة وبعدها اربع کذا فی المتون.(هندیة ج:۱ ص: ۱۱۲، الباب التاسع فی النوافل). ایضًا: وعن ابی یوسف انه ینبغی ان یصلی اربعا ثم رکعتین.....الخ.(البحر الرائق ج:۲ ص:۵۲)

۲]حتی لا تجب الجمعة علی العبید والنسوان..الخ.(هندیة ج:۱ص:۱٤٤)وکفاهم اداء الظهر(حلبی کبیرص: ٤۷۳)

۳]قال فی التنویر وشرحه: ویکره حضور هن الجماعة ولو جمعة، وعید، ووعظ مطلقا، ولو عجوزاً لیلاً علی المذهب المفتی به لفساد الزمان.....الخ.(درمختار علی الشامیة ج:۱ ص: ۵٦٦)۔

زه تاسو سره لمونځ کول غوړم کنیم رسول اللهﷺ وفرمایل

"قد علمت انک تحبين الصلاة معي وصلوٰتک في بيتک خير لک من صلوٰتک في حجرتک، وصلوٰتک في حجرتک خير من صلوٰتک في دارک، وصلوٰتک في دارک خير لک من مسجد قومک، وصلوٰتک في مسجد قومک خير لک من صلوٰتک في مسجدي. قال: فأمرت فبني لها مسجد في اقصى شئ من بيتها واظلمه. فكانت تصلي فيه حتى لقيت الله عز وجل" (مسند احمد ج:۱ص:۳۷۱ وقال الهيثمي ورجاله رجال الصحيح غير عبدالله بن سويد الانصاري و ثقه ابن حبان مجمع الزوائد ج:۲ص:۳٤)

ترجمه:.....ما ته معلومه ده چې تاته ماسره لمونځ کول خوښ دي. خو ستا د خپل کور په کوټه کې لمونځ کول ستا د کور په انګړ کې د کولو نه غوره دي او د کور په انګړ کې دې لمونځ کول د کور په چاپير چل کې د لمونځ کولو نه غوره دي او د خپلې محلې په جومات کې دې لمونځ کول زما په جومات کې لمونځ کولو نه غوره دي راوي وايي چې ام حميد رضي الله عنها ددې ارشاد په اوريدلو باندې د خپل کور خلکو ته حکم وکړ چې د خپل کور د ټولو نه ليرې او تياره کونج کې هغې د پاره د لمانځه ځای جوړ کړي، د هغې د هدايت مطابق ځای جوړ کړل شو. هغې به هم هلته لمونځ کولو تر دې چې وفات شوه.

په دې احاديثو کې د ښځو د جومات د راتګ په باره کې د رسول اللهﷺ مرضي هم معلوميږي او د صحابه کرامو او د صحابياتو شوق هم.

دا خو د رسول اللهﷺ د نيک دور خبره وه، خو وروسته چې کله ښځو په دې قيوداتو کې کوتاهي شروع کړه چې په کومو سره هغوی ته جوماتونو ته د تللو اجازه ورکړل شوې وه. نو د امت فقهاوو د دوی تګ مکروه کړ.

د ام المؤمنين عائشه صديقه رضي الله عنها ارشاد مبارک دی:

"لو ادرک رسول اللهﷺ ما احدث النساء لمنعهن المسجد كما منعت نساء بني اسرائيل....

(صحيح البخاري ج:۱ص:۱۲۰ صحيح مسلم ج:۱ ص:۱۸۳ موطاء امام مالک ص:۱۸٤)

ترجمه:.....ښځو چې کومه نوې طريقه اختيار کړې ده. که رسول اللهﷺ دا ليدلې وای. نو ښځې به يې د جومات نه منع کړې وې، څنګه چې د بني اسرايېلو ښځې منع کړل شوې وې.

د ام المؤمنين رضي الله عنها دا ارشاد دهغې د زمانې د ښځو په باره کې و، ددې نه اندازه کيږي چې زموږ د زمانې د زنانو به څه حال وي.....؟

خلاصه دا چې شريعت نه دی بدل شوی، د رسول اللهﷺ نه وروسته چا ته هم د شريعت د بدلولو اختيار نشته، خو د کومو قيدونو او شرطونو په لحاظ سره چې رسول اللهﷺ ښځو ته جومات د تللو اجازه ورکړې وه، کله چې ښځو د هغې شرطونو لحاظ ونه ساته، نو اجازه به هم باقي نه پاتې کيږي، په دې بنياد فقهاء امت چې په حقيقت کې حکماء امت دي، د ښځو جومات ته حاضريدل يې مکروه کړل، ګويا دا شی د خپل اصل په اعتبار سره جائز دی، خو د

څه عارض له وجې نه ممنوع شوی دی او ددې مثال داسې ده چې د يو مرض په زمانه کې يو طبيب د امرودو خوړولو نه منع وکړي اوس ددې مطلب دا نه دی چې هغه د شريعت حلال او حرام بدل کړي دي. بلکې مطلب دا دی چې يو شی کوم چې جائز او حلال دی. هغه د يو خاص موسم او ماحول په لحاظ سره صحت ته نقصان رسوي له دې وجې منع کړل شوی دی

جوماتکې د ښځو په حاضري باندې ولې پابندي لګول شوې ده حالانکې د نبي کريم ﷺ په زمانه کې به ښځې راتللې؟

سوال: د نبي کريم ﷺ په زمانه کې به ښځو هم په جمعه کې شرکت کاو. نن سبا ګنده ماحول کې ښځو له پاره جمعه کې نه شريکيدل غوره دي،خوښځو ته جمعه کې د نه شريکيدو حکم چا لګولی دی، ځکه چې حضوراکرم ﷺ خو منع نه وه فرمايلې؟

جواب: بنديز خو چا لګولی نه دی،اوس هم ځينې ځايونو کې ځينې ښځې ځي.خوحضرات فقهاء کرامو د فتنې له ويرې نه اود زمانې د فساد له وجې نه د دوی تلل مکروه ګرځولی دي[1] صحيح بخاری.مسلم.مؤطا او ابوداؤد کې د حضرت عائشه رضي الله عنها ارشاد دی چې ښځو د نبي کريم ﷺ نه وروسته کوم نوي صورتونه اختيار کړي دي.که نبي کريم ﷺ دا ليدلی و. نو دوی به يې جوماتونو ته د راتلو نه منع کړې وې لکه څنګه چې د بنواسرايلو ښځې منع کړل شوې وې(جامع الاصول،ج:۱۱،ص:۲۰۱)[2]

جوماتکې د ښځو لمونځ کول

سوال: نن سبا جوماتکې د ښځو لمونځ کول ليدل شوي دي،ايا جوماتکې د ښځو لمونځ کول صحيح دي؟

جواب: جوماتته د ښځو حاضري مکروه ده.خوکه د پردې انتظام موجود وي.[3]

ښځه دې د حيض په ورځو کې د لمونځ په ځای تسبيح کوي

سوال: لمونځ کول په ټولو مسلمانانو سړيو او ښځو باندې فرض دي. موږ ډيرې جينکۍ په دفتر وغيره کې کار کوو،د ماسپښين لمونځ د دفتر د کار دوران کې وي،مسئله داده چې د پاکوالي دوران کې خو موږ لمونځ وکړو، خو د حيض په ورځو کې څه وکړو؟ يو پيژندګلو وويل

---

[1]]ويكره حضورهن الجماعة ولو جمعة، وعيد، ووعظ مطلقًا، ولو عجوزاً ليلاً على المذهب المفتى به لفساد الزمان. (درمختار مع الشامي ج:۱ ص: ۵٦٦، باب الامامة).

[2]]ولو ادرک رسول الله صلى الله عليه وسلم ما احدث النساء لمنعهن المسجد كما منعت نساء بني اسرائيل. (بخاری ج:۱ ص: ۱۲۰،طبع نورمحمد كراچي ، جامع الاصول ج:۱۱، ص: ۲۰۱، طبع دار البيان، بيروت)

[3]] ويكره حضورهن الجماعة ولو لجمعة وعيد ووعظ مطلقًا ولو عجوزاً ليلا على المذهب المفتى به لفساد الزمان. وفي الشامية اى مذهب المتاخرين.....الخ.(شامي ج:۱ ص: ۵٦٦، باب الامامة).

چې بيا هم لمونځ کوم (يعنې هم داسې په جانماز باندې ناسته دولس رکعته وکړم) زه په شک کې يم ايا په خاص ورځو کې زه د ماسپښين لمونځ نه کوم يا د هغې وينا کونکې په وينا باندې عمل کوم؟ (په اصل کې دفتر ډيرورکی دی اويوازې چې کوم ځای کمره بندولوسره بنده کيني، نود لمونځ کولو ځای نشته)

جواب: ښځوته دحيض په ورځو کې د لمونځ کولو اجازه نشته.له دې وجې هغې ښځې چې تا ته کومه مسئله بيان کړې ده هغه بالکل غلطه ده[۱]،خوپه خاص ورځوکې د ښځوله پاره غوره داده چې دلمانځه په وخت کې اودس کولو سره په مصلی باندې ناسته څه ذکر او تسبيح کوي.[۲]

د ښځو د لمانځه پوره وضاحت

سوال: د ښځو د لمانځه په باره کې تفصيل سره بيان کړئ.خاص طور سره د سجدې حالت به څنګه وي؟

جواب: د ښځو لمونځ هم د سړيو په شان دی،خو په څو کارونو کې د هغوی د زنانوالي او ستر په لحاظ د سړيو نه بيل حکم دی،لاندې قيام،رکوع،سجده او قعده په عنوانانو سره د هغوی مخصوص مسائل ذکر کوم:

قيام

(۱) ښځو ته په قيام کې دواړه پښې يو ځای کول پکار دي، يعنې په دې کې دې فاصله نه ساتي، همدغه شان په رکوع او سجده کې دې هم ګيتې يو ځای وي (او سړيو له پاره دا حکم دی چې د قيام دوران کې دې د هغوی د قدمونو ترمينځه د څلورو پنځو ګوتو فاصله وي).[۳]

---

۱ [(ومنها) ان يسقط عن الحائض والنفساء الصلاة فلا تقضى هكذا فى الكفاية.(عالمگيرى ج: ۱ ص: ۳۸، الباب السادس فى الدماء المختصة بالنساء، الفصل الرابع فى احكام الحيض والنفاس). وعن ابى سعيد الخدرى ...قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : اليس اذا حاضت لم تصل ولم تصم.(بخارى ، كتاب الغسل ج:۱ ص: ٤٤، باب ترک الحائض الصوم، مسلم كتاب الايمان ج:۱ ص: ٦۰، باب بيان نقص الايمان). وعن معاذة قالت: سالت عائشة رضى الله عنها فقلت: ما بال الحائض تقضى الصوم ولا تقضى الصلاة؟ فقالت: احرورية انت؟ قلت: لست بحرورية ولكنى اسال : قالت: يصيبنا ذلک فنومر بقضاء الصوم ولا نومر بقضاء الصلاة. (ابو داود، كتاب الطهارة ج:۱ ص: ۳۵، باب فى الحائض لا تقضى الصلوات ، نسائى ج:۱ ص: ۳۱۹)

۲ [ويستحب للحائض اذا دخل وقت الصلاة ان تتوضا وتجلس عند مسجد بيتها تسبح وتهلل قدر ما يمكنها اداء الصلاة لو كانت طاهرة كذا فى السراجية .(عالمگيرى ج: ۱ ص: ۳۸، الباب السادس فى الدماء ، الفصل الرابع فى احكام الحيض)۔

۳ [وينبغى ان يكون بين قدميه اربع اصابع فى قيامه. كذا فى الخلاصة.(الهندية ج:۱ ص: ۷۳، الباب الرابع فى صفة الصلاة، الفصل الثالث فى سنن الصلاة وآدابها وكيفيتها)۔

(۲) ښځو له پاره که د يخني عذر وي او که نه وي،په هر حال کې څادر يا لوپټه کې دننه لاس اوچتول پکار دي،بهر ويستل نه دي پکار،او سړيو ته دا حکم دی که هغوی څادر وغيره اغوستي وي، نو د تکبير تحريمه په وخت به دهغه نه لاس راوښکلو سره لاس اوچتوي.[۱]

(۳) ښځوته يوازې داوږو پورې لاس اوچتول پکاردي[۲]اودسړيو له پاره حکم دادی چې دومره يې اوچت کړي چې غټې ګوتې يې دغوږونود نرميوبرابرشي،بلکې د غوږونو پوسکو پورې دې ولګوي.[۳]

(۴) ښځو ته د تکبير تحريمه نه وروسته په سينه باندې لاس تړل پکار دي[۴]او سړيو له پاره د نامه نه لاندې،(۵) ښځه به د لاس تړلو په وخت کې يوازې ښی لاس د خپل ګس لاس په شا باندې کيږدي،حلقه جوړول او ګس مړوند نيول نه دي پکار (او سړيو ته دا حکم ده د ښي لاس د غټې ګوتې حلقه جوړولوسره دې دګس لاس ګيتې ونيسي اودمينځ درې واړه ګوتې په مړوند باندې نيغې وساتي)[۵]

رکوع

(۱) په رکوع کې ښځوته ډير ښکته کيدل نه دي پکار،بلکې دومره دې ښکته شي چې د هغوی لاسونه(کونډو ته ورسيږي[۶]او سړيو ته دا حکم ده چې دومره ښکته شي چې ملا يې بالکل نيغه شي او سر او شا يې برابر شي)[۷]

(۲) ښځوته په رکوع کې د دواړو لاسونو ګوتې پراخه ساتلو نه پرته[۸](بلکې يو ځای) کيښودل پکار دي،(او سړيو له پاره حکم دادی چې په رکوع کې به د لاس ګوتې پراخه ساتي)[۹]

١] (اخراج الرجل كفيه من كميه عند التكبير) للاحرام لقربه من التواضع الا لضرورة كبرد، والمرأة تستر كفيها حذراً من كشف ذراعها.(مراقى الفلاح مع الحاشية الطحطاوية ص: ١٥١)_

٢](و) اما(المرأة) فانها(ترفع) يديها عند التكبير (حذاء ثدييها) بحيث تكون رؤس اصابعها حذاء منكبيها لان ذلك استرلها وامرها مبنى على الستر.....الخ.(كبيرى ص: ٣٠٠، طبع سهيل اكيدمى لاهور)_

٣] اذا اراد الدخول فى الصلاة كبر ورفع يديه حذاء اذنيه حتى يحاذى ابهاميه شحمتى اذنيه وبرؤس الاصابع فروع اذنيه كذا فى التبيين.(الهندية ج:١ ص: ٧٣، كتاب الصلاة ، طبع رشيديه)_

٤](و) اما (المرأة) فانها (تضعها تحت ثدييها) بالاتفاق لانه استرلها.(كبيرى ص: ٣٠١)_

٥] (ثم يضع يمينه على يساره) ....(ويقبضن بيده اليمنى رسغ يده اليسرى)......فكيفية الجمع ان يقع كف اليمنى على كف اليسرى ويحلق الابهام والخنصر على الرسغ ويبسط الاصابع الثلاثة على الذراع...... (ويضعهما) الرجل (تحت السرة).....الخ.(كبيرى شرح منية ص: ٣٠٠)_

٦]والمرأة تنحنى فى الركوع يسيرا.(الهندية ج:١ ص: ٧٤، الفصل الثالث فى سنن الصلاة وآدابها)_

٧] ويبسط ظهره حتى لو وضع على ظهره قدح من ماء لاستقر ولا ينكس راسه ولا يرفع يعنى مسوى راسه بعجزه كذا فى الخلاصة.(الهندية ج:١ ص: ٧٤، الفصل الثالث فى سنن الصلاة وآدابها)

٨]ولكن تضم يديها.(الهندية ج:١ ص: ٧٤، ايضًا: حاشية الطحطاوى على المراقى ص: ١٤١)_

٩] ويفرج بين اصابعه.(الهندية ج:١ ص: ٧٤)_

(۳) ښځه به په رکوع کې لاس په ګونډو ساتي، خو ډیر زور به نه ورکوي[۱](او د سړیو له پاره حکم دا دی لاسونه له به په ګونډو باندې ښه زور ورکولو سره رکوع کوي)[۲]
(۴) په رکوع کې ښځه لاسونه په کونډو باندې ږدي، خو ګونډې دې نیسي نه[۳](او د سړیو له پاره حکم دادی چې په ګوتو سره دې ګونډې مضبوطې ونیسي)[۴]
(۵) په رکوع کې ښځوته خپلې څنګلې د خپلو ډډو سره یو ځای کول پکار دي، یعني راغونډې دې وي[۵](او د سړیو له پاره حکم دادی چې څنګلې به د ډډو نه بیلې ساتي)

سجده:

(۱) په سجده کې ښځوته څنګلې په ځمکه باندې غوړول پکار دي(او د سړیو په ځمکه باندې څنګلې غوړول مکروه دي)[۶]
(۲) ښځوته په سجده کې دواړه پښې د ګوتو په څوکو درول نه دي پکار، بلکې دواړه پښې ښي طرف ته اوښکلو سره دې په کوناټو باندې کیني او ښه په راټولیدو سره او ښکته کیدلو سره دې سجده کوي، کوناټې دې نه اوچتوي[۷](او د سړیو له پاره حکم دادی چې په سجده کې دې دواړه پښې د ګوتو په څوکو ولاړې ساتي او کوناټي دې د پښو نه اوچت ساتي)[۸]

۱]ولا تعتمد ولا تفرج اصابعها.(الهندية ج:۱ ص: ۷٤)_
۲] ويعتمد بيديه على ركبتيه كذا فى الهندية ج:۱ ص: ۷٤)_
۳]وتضع على ركبتيها وضعا وتنحنى ركبتيها.(الهندية ج:۱ ص: ۷٤)_
٤] (سننها) واخذ ركبتيه بيديه.....الخ.(عالمگيرى ج: ۱ ص: ۷۲)_
٥]ولا تجافى عضديها كذا فى الزاهدى.(الهندية ج:۱ ص: ۷٤)_
٦] وفى مراقى الفلاح : وافتراش ذراعيه وهو بسطها على الارض حالة السجود الا للمرأة. وفى حاشية الطحطاوى : وافتراش ذراعيه لقول عائشة رضى الله عنها كان النبى صلى الله عليه وسلم ينهى عن عقبة الشيطان وان يفترش الرجل ذراعيه افتراش السبع. رواه البخارى .(حاشية طحطاوى على مراقى الفلاح ص: ۱۹۲، فصل فى المكروهات). ايضًا عن ابن عمر مرفوعًا اذا جلست المرأة فى الصلاة وضعت فخذها على فخذها الاخرى فاذا سجدت الصقت بطنها على فخذها كاستر ما يكون ، فان الله تعالى ينظر اليها يقول: يا ملائكتى! اشهدكم انى قد غفرت لها.(بيهقى ج:۲ ص: ۲۲۳)_
۷]وفى الطحطاوى : (ويسن وضع المرأة يديها.....الخ المرأة تخالف الرجل فى مسائل منها هذه ومنها : انها لا تخرج كفيها من كميها عند التكبير وترفع يديها حذاء منكبيها ولا تفرج اصابعها فى الركوع وتنحنى فى الركوع قليلاً بحيث تبلغ حد الركوع فلا تزيد على ذلک لانه استرلها وتلزق مرفقيها بجنبيها فيه وتلزق بطنها بفخذيها فى السجود وتجلس كلتارجليها من الجانب الايمن وتضع فخذيها على بعضها وتجعل الساق الايمن على الساق الايسر كما فى مجمع الانهر. (حاشية الطحطاوى على مراقى الفلاح شرح نور الايضاح ص: ۱٤۱، طبع مير محمد كتب خانه آرام باغ ، كراچى)
۸] واذا رفع راسه من السجدة الثانية فى الركعة الثانية افترش رجله اليسرى وجلس عليها ونصب اليمنى نصبا ووجه اصابعه نحو القبلة ووضع يديه على فخذيه وبسط اصابعه كذا فى الهداية.(عالمگيرى ج: ۱ ص: ۷۵، الفصل الثالث فى سنن الصلوة وآدابها)_

(۳) په سجده کې د ښځو خیټه ورنونو سره لګېدل پکار دي او لاسونه د غیږې سره یو ځای کېدل پکار دي .لنډه دا چې ښه غونډه سجده کول پکار دي[۱]او د سړیو ته خیټه د رونونو او د غیږې نه بېل ساتل پکار دي[۲]

قعده:

(۱) په التحیات کې د کیناستلو په وخت د سړیو په خلاف ښځوته دواړه پښې ښي طرف ویستلوسره په ګس کوناتي باندې کیناستل پکار دي،یعنې کوناتي دې په ځمکه باندې وي،په پښه دې نه ساتي،[۳] او د سړیو له پاره حکم دادی چې په قعده کې د خپله ښي پښه ولاړه ساتي او ګسه پښه خورولو سره دې په هغه باندې کیني[۴]

(۲) ښځه دې په قعده کې د لاسونو ګوتې یو ځای ساتي او سړیو ته پکار دي چې هغه په خپل حال باندې پرېږدي نه دې پراخه ساتي او نه دې یو ځای کوي[۵]

د ښځو د لمانځه نور مسائل

(۱) کله چې یو خبره په لمانځه کې پیښه شي مثلاً لمونځ کولو سره څوک مخې ته تیرشي او هغه بندول مقصود وي. نو ښځه دې لاس نه پړق وباسي چې د هغه طریقه داده چې د ښي لاس د ګوتو په شا سره دې د ګس لاس ورغوی ووهي[۶]او د سړیو له پاره د داسې کار کولو په وخت

۱]عن یزید بن حبیب رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم مر علی امراتین تصلیان، فقال: اذا سجدتما فضما بعض اللحم الی الارض فان المرأة لیست فی ذلک کالرجل.(مراسیل ابی داود ص: ۸)۔

۲] وجافی ای باعد الرجل بطنه عن فخذیه وعضدیه عن ابطیه لانه ابلغ فی السجود بالاعضاء......والمرأة تخفض فتضم عضدیها لجنبیها وتلزق بطنها بفخذیها لانه استرلها ثم رفع راسه.(مراقی الفلاح شرح نور الایضاح علی هامش الطحطاوی ص: ۱۵۴، فصل فی کیفیة ترکیب افعال الصلاة)۔

۳] وان کانت امراة جلست علی ایستها الیسری واخرجت رجلیها من جانب الایمن.کذا فی الهدایة. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۷۵). ایضًا ویسن افتراش الرجل رجله الیسری ونصب الیمنی وتوجیه اصابعها نحو القبلة کما ورد عن ابن عمر رضی الله عنهما. ویسن تورک المرأة بان تجلس علی الیتها وتضع الفخذ علی الفخذ وتخرج رجلیها من تحت ورکها الیمنی لانه استرلها.(مراقی الفلاح علی هامش الطحطاوی ص: ۱۴۶)

۴] واذا رفع راسه من السجدة الثانیة فی الرکعة الثانیة افترش رجله الیسری وجلس علیها ونصب الیمنی نصبا.....الخ.(مراقی الفلاح علی هامش الطحطاوی ج:۱ ص: ۷۵)۔

۵] واذا فرغ الرجل من سجدتی الرکعة الثانیة......ووضع یدیه علی فخذیه وبسط اصابعه وجعلها منتهیة الی راس رکبتیه.(مراقی الفلاح علی هامش الطحطاوی ص: ۱۵۵، فصل فی کیفیة ترکیب افعال الصلاة). ایضًا ویضع یدیه فی الرکوع علی رکبتیه متعمداً بهما ویفرج اصابعه ولا یندب الی التفریج الا فی هذه الحالة لیکون امکن من الاخذ بالرکبة والاعتماد ولا الی الضم الا فی حال السجود لتکون رؤس الاصابع متوجهة الی القبلة وفیما سواهما وهو حال الرفع عند التکبیر والوضع فی التشهد بترک علی ما علیه العادة من غیر تکلف ضم ولا تفریج لعدم ما یقتضی احدهما دون الآخر. (حلبی کبیر ص: ۳۱۵، باب صفة الصلاة)۔

۶] اما النساء فانهن یصفقن وکیفیته ان یضرب بظهور الاصابع الیمنی علی..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

کې د سبحان الله ویلو حکم دی.[۱] خو ښځه دې سبحان الله نه وايي. بلکې د پورتني لیکل شوي طریقې مطابق دې لاس وپړقوي.

(۲) ښځه دې د سړیو امامت نه کوي.[۲]

(۳) ښځه که جمعه کوي، نو کومه ښځه چې امامه وي هغه دې مخکې نه دریږي. بلکې د صف په مینځ کې دې ولاړه وي.[۳] دښځو خانته جمعه مکروه ده.[۴]

(۴) د فتنې او فساد له وجې نه دښځو جومات ته حاضریدلو سره په جمعه کې حاضریدل مکروه دي.[۵] (۵) ښځه که په جمعه کې شریکه شي، نو د سړیو او ماشومانو نه په روستني صف کې دې ودریږي.[۶]

(۶) په ښځې باندې جُمعه فرض نه ده،خو که د جُمعې په لمانځه کې شریکه شي. نو دهغې جُمعه به ادا شي او د ماسپښین لمونځ به ترې ساقط شي.[۷]

(۷) د ښځو په ذمه د اخترونو لمونځ واجب نه دی.[۸]

(۸) په ښځو باندې په ایام تشریق کې یعنې د فرض لمونځونو نه وروسته تکبیرات تشریق واجب نه دي، خو که یوښځه په جمعه کې شریکه شوي وي، نو د امام په متابعت کې په هغې باندې هم واجب دي.[۹]

...بقیه د تیرمخ]...صفحة الکف من الیسری.....الخ. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۰۴. کتاب الصلاة. الباب السابع، الفصل الاول)۔

۱]ویدرا المار اذا لم یکن بین یدیه سترة او مر بینه وبین السترة بالاشارة او بالتسبیح کذا فی الهدایة. وقالوا هذا فی حق الرجال.....الخ.(عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۰۴، الباب السابع، الفصل الاول)۔

۲] لا یجوز اقتداء رجل بامراة هکذا فی الهدایة.(عالمگیری ج: ۱ ص: ۸۵، کتاب الصلاة، الباب الخامس)۔

۳]فان فعلن وقفت الامام وسطهن وبقیامها وسطهن لا تزول الکراهة.....الخ.(هندیة ج: ۱ ص: ۸۵)۔

٤] ویکره امامة المرأة للنساء فی الصلوات کلها من الفرائض والنوافل.....الخ.(هندیة ج: ۱ ص: ۸۵)۔

۵] والفتوی الیوم علی الکراهة فی کل الصلوات لظهور الفساد.....الخ.(هندیة ج: ۱ ص: ۸۹)۔

٦] یقوم الرجل اقصی ما یلی الامام ثم الصبیان ثم الخنثی ثم لاناث.....الخ.(هندیة ج: ۱ ص: ۸۹، کتاب الصلاة، الباب الخامس، الفصل الخامس، طبع رشیدیه)۔

۷] لا تجب الجمعة علی مسافر ولا امراة ولا مریض.....فان حضروا فصلوا مع الناس اجزاهم عن فرض الوقت.....الخ.(هدایة ج: ۱ ص: ۱٦۹، طبع شرکت علمیه ملتان)۔

۸] تجب صلوة العیدعلی کل من تجب علیه الجمعة کذا فی الهدایة.(عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۵۰،ولا تجب علیها الجمعة)

۹]دا دامام ابوحنیفه رحمه الله قول ده، حضرت شهید رحمه الله هم دا قول اختیارکړی دی، د صاحبینو په نزد د سړیو په شان په ښځو باندې هم تکبیرات تشریق ویل واجب دي اوپه دې مسئله کښې فتوا د صاحبینو په قول ده، لهذا په ښځو باندې هم تکبیرات د تشریق واجب دي،په الجوهرة النیرة کښې دی (قوله: والتکبیر عقیب الصلوة) هذا علی الاطلاق انما هو علی قولهما لان عندهما التکبیر تبع للمکتوبة فیاتی به کل من یصلی المکتوبة، واما عند ابی حنیفة لا تکبیر الا علی الرجال الاحرار المکلفین...... وفی الخجندی: التکبیر انما یؤدی بشرائط خمسة علی قول ابی حنیفة ..[بقیه حاشیه په راتلونکې صفحه..

خوپه تيز اوازسره دې تکبير نه وايي خکه دهغې اواز هم عورت دی [۱]

(۹) ښځو ته د سهار لمونځ په تياره کې کول مستحب دي او نور ټول لمونځونه په اول وخت کې کول مستحب دي [۲]

(۱۰) ښځو ته په لمانځه کې په اوچت اواز سره د قرات کولو اجازه نشته.لمونځ که جهري وي که سري،هغوی له په هر حال کې پټ قرات کول پکار دي.بلکې د ځينې فقهاء کرامو په نزد دښځې اواز هم عورت دی، له دې وجې که هغه په اوچت اوازسره قرأت کوي. نو دهغې لمونځ به فاسد شي.[۳] (۱۱) ښځه اذان نه شي کولی [۴]

(۱۲) ښځه دې په جومات کې اعتکاف نه کوي.بلکې په خپل کور کې په هغه ځای کې کوم چې د لمانځه له پاره خاص وي،اعتکاف دې وکړي[۵]او که په کور کې يو ځای د لمانځه له پاره خاص نه وي، نو د اعتکاف له پاره دې يو ځای مقرر کړي.[۶]

...بقيه د تيرمخ]..وعلى الرجال دون النساء وان صلين بجماعة الا اذا اقتدين برجل ونوى امامتهن.....وقال ابو يوسف ومحمد التكبير يتبع الفريضة فكل من ادى فريضة فعليه التكبير والفتوى على قولهما....الخ. (الجوهرة النيرة ج:۱ ص: ۱۱۵، باب صلاة العيدين ، طبع حقانيه ملتان، ايضًا: عالمگيری ج: ۱ ص: ۱۵۲، كتاب الصلاة ، ايضًا: درمختار ج:۲ ص: ۱۷۹، كتاب الصلاة). قال فى البحر الرائق: واما عندهما فهو واجب على كل من يصلى المكتوبة لانه تبع لها، فيجب على المسافر والمرأة والقروى. قال فى السراج الوهاج والجوهرة: الفتوى على قولهما فى هذا ايضًا فالحاصل ان الفتوى على قولهما فى آخر وقته وفيمن يجب عليه.(البحر الرائق ج:۲ ص: ۱۷۹، باب العيدين، عالمگيری ج: ۱ ص: ۱۵۲، الدر المختار ج:۲ ص: ۱۸۰، طبع ايچ ايم سعيد كراچی)۔

۱] والمرأة تخافت بالتكبير لان صوتها عورة. (البحر الرائق ج:۲ ص: ۱۷۹، باب العيدين)۔

۲] والمستحب للرجل الابتداء فى الفجر.....الا لحاج بمزدلفة فالتغليس افضل كمراة مطلقًا، وفى غير الفجر الافضل لها انتظار فراغ الجماعة. قوله مطلقًا اى ولو فى غير مزدلفة لبناء حالهن على الستر وهو فى الظلام اتم.(الدر المختار مع ردالمحتار ج:۱ ص: ۳۶۶ مطلب فى طلوع الشمس من مغربها)۔

۳] وفى الدر المختار: وصوتها على الراجح.....(قوله على الراجح) عبارة البحر عن الحلية لانه الاشبة. وفى النهر وهو الذى نبغى اعتماده ومقابله ما فى النوال: نغمة المرأة عورة، وتعلمها القرآن من المرأة احب. قال عليه الصلاة والسلام: التسبيح للرجال والتصفيق للنساء فلا يحسن ان يسمعها الرجل. وفى الكافى ولا تلبى جهراً لان صوتها عورة ومشى عليه فى المحيط فى باب الاذان بحر. قال فى الفتح: وعلى هذا لو قيل اذا جهرت بالقراءة فى الصلاة فسدت كان متجها، ولهذا منعها عليه الصلاة والسلام من التسبيح بالصوت لاعلام الامام بسهوه الى التصفيق.(شامى ج:۱ ص: ۴۰۶، باب شروط الصلاة، مطلب فى ستر العورة)۔

۴] واما اذان المرأة فلانها منهية عن رفع صوتها لانها يؤدى الى الفتنة....الخ.(البحر الرائق ج:۱ ص: ۲۷۷). ايضًا كره اذان المرأة فيعاد ندبا.....الخ.(هندية ج:۱ ص: ۵۴، كتاب الصلاة ، الباب الثانى ، الفصل الاول)

۵]والمرأة تعتكف فى مسجد بيتها....الخ.(هندية ج:۱ ص: ۲۱۱ الباب السابع فى الاعتكاف، كتاب الصوم)

۶] ولو لم يكن فى بيتها مسجد تجعل موضعا منه مسجداً فتعتكف فيه كذا فى الزاهدى.(هندية ج:۱ ص: ۲۱۱، كتاب الصوم، الباب السابع فى الاعتكاف، طبع رشيديه كوئته)۔

❖ په کوم شیانو سره لمونځ فاسدیږي؟ ❖

غیر اسلامي لباس اغوستلو کې لمونځ کول

سوال: د غیر اسلامي زندګي طرز اختیارولو سره زموږ د الله په نزد څه حیثیت پاتې کیږي؟ په داسې صورت کې زموږ لمونځ قبلیږي. کله چې موږ غیر اسلامي لباس اغوستلو سره لمونځ کوو؟

جواب: د لمانځه د قبولیت دوه مطلبه دي. یو د فرضیت لیرې کېدل او دویم د لمانځه د هغه انوار او برکات نصیب کېدل کوم چې الله پاک په دې کې ایښي دي. کوم سړی چې غیر اسلامي لباس اغوستلو سره یا غیر شرعي کارونو کولو سره لمونځ کوي. فرض خو به د هغه ادا شي. خو عین د لمانځه په حالت کې هم هغه داسې شکل او وضع جوړه کړې ده کومه چې د الله پاک په نزد ناخوښه او مبغوضه ده. له دې وجې د هغه لمونځ مکروه دی او په هغه باندې به د لمانځه ثمره په پوره طریقې سره مرتب نه وي.[۱]

دلمانځه دوران کې د سړیو دښنګرونه ښکته پاجامه . پرتوګ اغوستل

سوال: سړیو له پاره دښنګرو نه ښکته پاجامه یا پرتوګ او د لمانځه په وخت د ښنګرو نه لاندې پاجامه یا پرتوګ شرعاً جائز دي یا حرام؟

جواب: د نبي کریمﷺ ارشاد مبارك دی چې کومه پاجامه د ښنګرو نه ښکته وي. نو دا په دوزخ کې ده، له دې وجې نه پرتوګ یا پاجامه دښنګرو نه ښکته کول حرام او لویه ګناه ده او په لمانځه کې لویه ګناه کول نوره هم ډیره بده خبره ده.[۲]

ایا د ږیره نه ساتونکي لمونځ مکروه دی؟

سوال: ایا دا خبره صحیح ده چې کوم کس ږیره نه ساتي، نو د هغه لمونځ مکروه دی؟

جواب: ږیره خریل حرام دي او د دې حرام کار اثر به په لمانځه کې هم وي. له دې وجې نه که

۱] ثم القبول قسمان احدهما: ان یکون الشیء مستجمعًا للارکان والشرائط ویراد فیه الصحة والاجزاء، والثانی: کون الشیء یترتب علیه من وقوعه عندالله جل ذکره موقع الرضا وتترتب علیه الثواب والدرجات وهذه المرتبة بعد الاولی ....الخ.(معارف السنن ج:۱ ص: ۲۹، باب ما جاء لا تقبل صلاة بغیر طهور) وایضًا ویکره للمصلی کل ما هو من اخلاق الجبابرة عمومًا لان الصلوة مقام التواضع والتذلل والخشوع وهو ینافی التکبر والتجبر.(کبیری ص: ۳۴۸)۔

۲] عن ابی هریرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : ما اسفل من الکعبین من الازار فی النار.رواه البخاری.(مشکوة ص: ۳۷۳، کتاب اللباس، طبع قدیمی).

لمونځ یې مکروه شي، نو څه لیرې خبره نه ده.[1]

په ناپاکه جامو کې شوی لمونځ دې په دویم ځل وشي

سوال: د لمانځه نه مخکې انسان ته معلومه وي چې زماجامې خرابې دي، خو که هغه یې د لمانځه دوران کې هیر کړي او لمونځ وکړي په لمانځه کې یادیدو سره یا وروسته که رایاد شي، نو ایا د هغه لمونځ وشو؟

جواب: که په جامه یا بدن باندې دومره نجاست لګیدلی وي کوم چې د لمانځه نه مانع وي، نو لمونځ نه کیږي، که په هیره یې لمونځ شروع کړ او په لمانځه کې ورته رایاد شو، نو فورا دې لمونځ پریږدي او نجاست لیرې کولو نه وروسته دې په دویم ځل لمونځ وکړي او که د لمانځه نه وروسته ورته رایاد شو، نو بیا دې هم په دویم ځل وکړي.[2]

پرانستي ګریوان سره لمونځ کول څنګه دي؟

سوال: د لمونځ کونکو اکثریت په صحیح طریقې باندې لمونځ نه ادا کوي او د لمانځه د ټولو ارکانو د ادا کولو په ځای د هغه نه د ځان خلاصولو کوشش کوي، کوم چې د لمانځه د اصل روح منافي ده، یو لویه غلطي چې د هغې طرف ته د نن پورې چا هم توجه نه ده کړې هغه داده چې د اکثرو لمونځ کونکو ګریوانونه د ملنګانو په شان پرانستي وي او ښکته کېدو سره په عاجزۍ سره دریدلو په ځای سینه ویستلو سره ولاړ وي او ددې په عکس کې که یو سړی د وخت د بادشاه مخکې پیش شي، نو ایا د هغه عمل به داسې وي؟ بالکل نه. مولانا صاحب! جواب راکړئ چې د بادشاهانو بادشاه د دواړو جهانونو د خالق الله سبحانه و تعالی په مخکې د داسې عمل ښکاره کونکي خپل عملونه ضائع کوي یا په داسې کولو کې څه ګناه نشته؟

جواب: پرانستي ګریوان سره لمونځ کول جائز دي، خو بندول غوره دي او د قیام په حالت کې انسان ته په خپل اصلي وضع کې دریدل پکار دي نه په تکبر سره او نه ښکته کېدو سره.[3]

---

[1] عن عائشة رضى الله عنها قالت: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : عشر من الفطرة : قص الشوارب واعفاء اللحية ....الخ.(صحيح مسلم ج:۱ ص: ۱۲۹). واما الاخذ منها وهى دون ذلک كما يفعله بعض المغاربة ومخنثة الرجال فلم يبحه احد، واخذ كلها فعل يهود الهند ومجوس الاعاجم.(فتاوى شامى ج:۲ ص: ۴۱۸، باب ما يفسد الصوم وما لا يفسده ـ مطلب فى الاخذ من اللحية، فتح القدير ج:۲ ص: ۷۷، البحر ج:۲ ص: ۲۰۲).

[2] النجاسة نوعان.....والغليظة اذا زادت على قدر الدرهم تمنع جواز الصلاة.(الفتاوى الخانية على هامش الهندية ج:۱ ص: ۱۸، كتاب الطهارة، فصل فى النجاسة التى تصيب الثوب)ـ

[3] وقوموا لله قنتين(البقرة: ۲۳۸). ايضًا ويكره للمصلى كل ما هو من اخلاق الجبابرة عمومًا لان الصلاة مقام التواضع والتذلل والخشوع وهو ينافى التكبر والتجبر.(حلبى كبير ص: ۳۴۸، طبع سهيل اكيدمى لاهور)

رومالي پرتوګ یا پاجامه کې لمونځ کول

سوال: پرتوګ یا پاجامه چې رومالي وي، نو لمونځ کیږي؟

جواب: کیږي؛ په دې شرط چې پرتوګ یا پاجامه پاکه وي او د بدن جوړښت په نظر نه راځي.[۱]

د زنځیر والا ګړۍ (ساعت) سره لمونځ کول

سوال: زموږ د محلې په جامع مسجد کې یو صاحب ماته د لمانځه نه مخکې وویل چې د زنځیر والا ګړۍ اچولو سره لمونځ مه کوه .ځکه چې له دې سره لمونځ نه کیږي.ما د هغه نه وجه وپوښتله، نو ویې ویل چې زنځیر یو قسم دهات دی او هر قسم دهات په سړیو باندې حرام دی.لهذا له دې سره لمونځ نه قبلیږي، تاسو په دې سلسله کې وضاحت وکړئ زه په ډیر شک کې پریوتی یم.

جواب: د هغه صاحب فتوا غلطه ده.د زنځیر ګړۍ جائز ده او په هغه سره په لمانځه کې هیڅ خرابي نه راځي،د سړیو له پاره سره زر او سپین زر حرام دي،خو سړي سپین زرو ګوتمه چې دهغې وزن د درې نیمو ماشو نه زیات نه وي په ګوته کولی شي پاتې دهاتونه سړي له پاره حرام نه دي،خو کالی د سړیو له پاره نه وي د ښځوله پاره وي او د زنځیر ګړۍ په دې کالو کې شامله نه ده.[۲]

سره زر اچولو سره لمونځ کول

سوال: یو اهمه مسئله ستاسو په خدمت کې پیش کول غواړم. هغه دا چې د سرو زرو ګوتمه اچولو سره لمونځ کیږي او که نه؟ سره زره د سړي له پاره حرام دي او حرام شي اچولو سره لمونځ د کوم حده پورې صحیح دی؟

جواب: لمونځ د الله پاک په دربار کې حاضري ده، کوم سړی چې عین د حاضریدلو په وخت کې هم د حرام کار کونکی وي او د الله پاک د احکامو ماتولو کې لګیدلی وي پخپله سوچ وکړئ هغه ته به د قرب او رضا دولت حاصل شي.....؟ الغرض سره زر یا یو بل حرام شي سره لمونځ کول صحیح نه دي اګر چې د لمانځه فرض به یې ادا شي.[۳]

۱] تطهير النجاسة من بدن المصلى.....واجب(وبعد اسطر).....ستر العورة شرط لصحة الصلاة اذا قدر عليه. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۸، کتاب الطهارة ، الفصل الاول فى الطهارة وستر العورة)۔

۲] ولا يتحلى الرجل بذهب وفضة مطلقًا ولا يتختم الا بالفضة لحصول الاستغناء بها فيحرم بغيرها.(درمختار ج:٦ص:۳۵۸) وفى الشامية قال اتخذه من ورق ولا تتمه مثقالا..الخ.(ج:٦ص:۳۵۹،کتاب الحظر والاباحة)

۳] ويكره للمصلى كل ما هو من اخلاق الجبابرة عمومًا لان الصلاة مقام التواضع والتذلل والخشوع وهو ينافى التكبر والتجبر.(حلبی کبیر ص: ۳٤۸، طبع سهيل اكيدمى لاهور)۔

وربښم ، سره زرا غوستل او له ږيرې پرته لمونځ کول

سوال: ما اوريدلي دي چې وريښم او سره زر په سړي باندې حرام دي او که يو سړی له دې سره لمونځ کوي، نو د هغه لمونځ نه قبليږي دا خبره تر کومه حايه پورې صحيح ده؟ څکه چې ږيره خريل هم حرام دي ايا پرته د ږيرې نه لمونځ قبليږي؟

جواب: دا ټول کارونه ناجائز او کبيره ګناهونه دي او کوم انسان چې د لمانځه په حالت کې د الله پاک نافرماني کوي،د هغه له پاره ظاهره ده چې د لمانځه پوره ثواب به ورته نه ورکول کيږی خصوصا چې هغه په دې نافرماني پښيمانه هم نه وي[۱] لمونځ خو به يې وشي. خو د سړي له پاره سره زر او وريښم اغوستل حرام دي[۲]او د ښځوله پاره وريښم او سره زر حرام نه دي.

د سرو زرو غاښونو لګولو سره لمونځ کول

سوال: که يو سړي د سرو زرو غاښ لګولی وي. نو ايا له دې سره لمونځ کيږي؟ ايا د سرو زرو غاښ لګول جائز دي؟

جواب: د سرو زرو غاښ لګول جائز دي.لمونځ ورسره کيږي [۳]

سرتور سر جومات ته راتلل

سوال: عموما په ښارونو کې اکثر لمونځ کونکي جومات ته راځي د هغوی په سر باندې جامه نه وي، هلته د جومات والا سرتور سر حضراتو له پاره د خولی انتظام کوي،ډير خله د خولی اوچتولو له پاره لمونځ کونکي د لمانځه والا مخې ته تيريږي. اوس پوښتنه دا ده چې د کور نه سر تور راتلل او د جومات والا د خوليوانتظام کول شرعا صحيح دي اوکه نه؟ او د ټوپيو اينښودونکي دا د خير کار ګڼي.

جواب: سرتور سر په بازارونو کې ګرځيدل د مروت او اسلامي وقار خلاف دي او فقهاء کرامو ليکلي دي چې د داسې انسان شهادت په شرعي عدالت کې معتبر نه دي،له دې وجې مسلمان ته سرتور سر کېدل نه دي پکار[۴] په جوماتونو کې چې کومې ټوپۍ کيښودل شوي دي که هغه صفا ستره او ښکلې وي، نو دهغه په سر کولو سره لمونځ کول صحيح دي اوکه هغه شليدلې خيرنې ټوپۍ چې دهغې په سرکولو سره انسان کارتړ په نظر راځي دهغې سره لمونځ کول

۱] ايضاً تيره شوی حاشيه(ويکره للمصلى كل ما هو من اخلاق الجبابرة...الخ)۔

۲](قوله وكره الخ) لان النص حرم الذهب والحرير على ذكور الامة بلا قيد البلوغ..الخ(شامى ج:٦ص:٣٦٢)

۳] اذا جدع انفه او اذنه اوسقط سنه فاراد ان يتخذ سنا آخر،فعندالامام يتخذ ذلك من الفضة فقط، وعند محمد من الذهب ايض.(ردالمحتار ج:٥ص:٣١٨،كتاب الحظر والاباحة ،فصل فى اللبس).

۴] ولاتقبل شهادة من يسمع الغناء...وكذا كل ما يخل بالمروءة....الخ.(درمختار مع الشامى ج:٥ ص:٤٨٢)

مکروه دي[۱] او د لمونځ کونکو مخې ته تیریدل ګناه ده.[۲]

د جامې نه شتون په صورت کې سرتور سر لمونځ کول

سوال: که په یو جومات کې ټوپۍ یا په سر باندې د اچولو له پاره جامه پیدانه شي. نو ایا هغه سرتور سر لمونځ کولی شي؟

جواب: دلته درې مسئلې دي:

۱: نن سبا په خلکو کې د سرتور سر او په همدې حالت کې بازارونو کې د ګرځیدلو رواج دی او د غیرت خلاف ده مسلمانانو ته په بازارونو کې سرتور سر ګرځیدل نه دي پکار

۲: عام طور باندې خلکو سره د سر د پټولو له پاره څه شی نه وي. له دې وجې په جوماتونو کې د ټوپیو کیښودلو رواج دی چې خلک د لمانځه په وخت کې هغه په سر کوي په دې کې اکثر بدشکله خیرنې او زړې وي په داسې ټوپیو کې لمونځ کول مکروه دي، ځکه چې ددې په اغوستلو سره انسان د عزت مندو محفل ته نشي تللی. د احکم الحاکمین په دربار کې د هغې په سرکولو سره حاضري کول د ادب خلاف ده.[۳]

۳: په سرتور سر لمونځ کول مکروه دي.[۴]

په څنګه ټوپۍ کې لمونځ کول پکار دي؟

سوال: په څنګه ټوپۍ کې لمونځ کول پکار دي؟

جواب: د کومې ټوپۍ په سر کولو سره چې انسان د شریفانو محفل ته تللی شي په هغې سره لمونځ کول او ورکول جائز دي.[۵]

د څرمنې په قراقلي ټوپۍ کې لمونځ کول جائز دي

سوال: د څرمنې په ټوپۍ (قراقلي) په سر کول څنګه دي؟ ځینې حضرات وایي چې په دې کې لمونځ نه کیږي؟

---

[۱] وکذلك یکره ان یصلی فی ثیاب البزلة وهو مالا یصان ولا یحفظ من الدنس ونحوه او فی ثیاب المهنة.......... وهی الخدمة.........الخ. (حلبی کبیر ص: ۳۴۹، طبع سهیل اکیدمی لاهور)

[۲] قال ابوجهم: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: لو یعلم المار بین یدی المصلی ما ذا علیه لکان ان یقف اربعین خیرا له من ان یمر بین یدیه..الخ.(بخاری ج:۱ص:۷۳،طبع نورمحمد کراچی،مسلم ج:۱ص:۱۹۷،طبع قدیمی)

[۳] وکذا یکره ان یصلی فی ثیاب البذلة.....او فی ثیاب المهنة.....وهی الخدمة والعمل تکمیلاً لرعایة الادب فی الوقوف بین یدیه تعالی بما امکن من تجمیل الظاهر والباطن فی قوله تعالی: خذوا زینتکم عند کل مسجد اشارة الی ذالک.(حلبی کبیرص:۳۴۹، طبع سهیل اکیدمی لاهور، عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۰۶،طبع رشیدیه)

[٤] ویکره ان یصلی حاسراً ای حال کونه کاشفاً راسه تکاسلاً ای لاجل الکسل..الخ.(حلبی کبیرص:۳۴۹)

[۵] ایضا تیره شوی حاشیه (وکذا یکره ان یصلی فی ثیاب البذلة....الخ)

جواب: قراقلي ټوپۍ په سر کول مباح دي او په دې کې لمونځ کول جائز دي

د جرابو اغوستلو سره لمونځ کېږي

سوال: که پایڅې پورته وي او جرابې واچوي، نو ایا لمونځ کېږي؟ څکه په جرابو اغوستلو سره ښنګري پټیږي؟

جواب: په دې کې هیڅ باک نشته [۱]

چشمو سره که په سجده کې خلل نه راځي لمونځ صحیح دی

سوال: چشمې اچولو سره لمونځ کول یا ورکول څنګه دي؟ ایا دا جائز دي او که ناجائز؟ یو مشر وایي چې چشمو سره لمونځ کول نه دي پکار .څکه چې هغه مفتي کفایت الله رحمه الله او مولانا کرامت الله رحمه الله اولیدل چې هغوی به د چشمو ویستلو سره لمونځ کولو. خو د نورو خلکو خیال د دې په خلاف دی.

جواب: که د نظر چشمې وي چې د هغه نه پرته څمکه وغیره ښه په نظر نه راځي، نو د چشمو لیرې کولو نه پرته که لمونځ وکړي، نو غوره ده او که د چشمې لیرې کولو سره د سجدې ځای په لیدو کې څه تکلیف نه وي یا د نظر چشمې نه دي، نو لیرې کول یې غوره دي.خو د چشمې اچولو سره هم لمونځ ادا کیږي.له دې سره په لمانځه کې خلل نه واقع کیږي.خو د چشمې لګولو سره که سجده په صحیح طریقې سره نه ادا کیږي، پوزه یا تندی په څمکه نه لګیږي. نو چشمې لیرې کول ضروري دي. په هرحال که د چشمو سره په سجده وغیره کې خلل نه وي. نو لمونځ صحیح دی. خو که د سجدې ځای وغیره پرته د چشمې نه په نظر راځي. نو په دې صورت کې د چشمو لیرې کول غوره او افضل دي.[۲]

په نوټ باندې تصویر ناجائز دی اګر که په جیب کې کېښودو سره یې لمونځ جائز دی

سوال: جومات د الله پاک کور دی. په دې کې د یوانسان د تصویر سوال نه پیدا کیږي سره له دې چې د مسلمانانو ورونو په جیبونو کې په نوټونو باندې تصویرونه وي او هغوی لمونځونه کوي په نوټونو باندې تصویر چاپ کول ولې ضروري دي؟ عوام خو د قائداعظم احترام کوي

۱] عن المغيرة بن شعبة قال: رايت النبي صلى الله عليه وسلم يمسح على الخفين على ظاهرهما. رواه الترمذى وابوداود عنه قال: توضا النبي صلى الله عليه وسلم ومسح على الجوربين والنعلين . رواه احمد والترمذى وابوداود وابن ماجة.(مشكوة ص: ٥٤)۔

۲] ولو سجد على الحشيش.....ان استقر جبهته وانفه ويجد حجمه يجوز وان لم يستقر لا.....الخ.(خلاصة الفتاوى ج:۱ ص: ٥٤، كتاب الصلاة ، طبع رشيديه كوئته)۔

که د هغوی تصویر په نوټ باندې نه وي، نو څه فرق پریوځي؟ ایا داسې په جیب کې تصویر کېښودو سره لمونځ کېږي؟ اوکه نه کېږي، نو ددې له پاره اسلام څه فرمایلي دي او موږ ته څه کول پکار دي؟

جواب: په نوټونو باندې د تصویر چاپ کول شرعي طور سره ناجائز دي[۱]. دا د نوي دور ناروا بدعت دی او ددې په وجه تعلق لرونکي محکمه او د اقتدار صاحبان ګناه ګار دي او د نوټونو په جیب کې د کېښودو سره لمونځ صحیح دی.[۲]

په جومات کې د لګېدلې شیشې مخې ته لمونځ کول

سوال: زموږ په جومات کې، بلکې په ډېرو جوماتونو کې د شیشې کړکۍ او دروازې وي چې په هغو کې لمونځ کونکي ته خپل عکس په نظر راځي، تاسو نه پوښتنه داده چې په دې سره د لمونځ کونکي په لمونځ کې څه فرق راځي اوکه نه؟

جواب: که په دې سره د لمونځ کونکي توجه خرابیږي، نو مکروه دي که نه، نه دي.[۳]

په یو لیکل شوي شي باندې نظر پریوتو سره یا اواز اوریدو سره لمونځ نه ماتیږي

سوال: ایا د لمانځه په حالت کې که په جای نماز باندې کېښودل شوی یو شی ولوستل شي، نو لمونځ ماتیږي؟ دا بیان کړئ چې په لمانځه کې د چا اواز واوریدل شي او د لمانځه په حالت کې د هغه اواز مطلب باندې هم پوه شي، نو ایا لمونځ ماتیږي؟

جواب: که یو لیکل شوی شي باندې نظر پریوځي یا انسان د هغه لیک په مفهوم باندې پوه شي، خو په ژبې سره یې تلفظ ادا نه کړي، نو په دې لمونځ نه ماتیږي[۴]. همدغه شان د چا اواز په غوږونو کې پریوتو سره او د هغه په مطلب باندې پوهیدلو سره هم لمونځ نه ماتیږي.

د لمانځه دوران کې په ګړۍ کې وخت کتل، چشمې ویستل او خاورې ته پوکۍ ورکول

سوال: ۱.... که یو انسان د لمانځه په دوران کې دلاس یا دیوال ګړۍ قصدا دوخت د معلوملو

۱]وظاهر كلام النووى فى شرح مسلم الاجماع على تحريم صورة الحيوان وقال: وسواء صنعه لما يمتهن او لغيره، فصنعته حرام بكل حال.(شامى ج:۱ ص: ٦٤٧، مطلب اذا ترد الحكم بين سنة وبدعة)۔

۲] (قوله لا المستتر بكيس او صرة) بان صلى ومعه صرة او كيس فيه دنانير او دراهم فيها صور صغار فلا تكره لاستتارها بحر.(شامى ج:۱ ص: ٦٤٨). (وايضًا) ويكره التصاوير على الثوب.....اما اذا كانت فى يده وهو يصلى لا باس به لانه مستور بثيابه.....الخ.(خلاصة الفتاوى ص: ۵۸، كتاب الصلاة ، طبع رشيديه)۔

۳] فصل من آدابها....ومنها نظر المصلى سواء كان رجلاً او امراة الى موضع سجوده قائمًا حفظًا له عن النظر الى ما يشغله عن الخشوع .(مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص: ۱۵۱، طبع مير محمد كتب خانه)

٤] لو نظر المصلى الى مكتوب وفهمه......ولم تفسد صلاته لعدم النطق بالكلام.....الخ.(مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ، فصل فيما لا يفسد الصلاة ص: ۱۸۷)۔

له پاره وګوري. ۲ د لمانځه په دوران کې ټوپۍ په سر باندې کیږدي چې د سجدې کولو په وخت يې ټوپۍ د سر نه غورځيدلې وي.۳ د سجدې کولو په وخت د سجدې ځاى ته پوکې ورکولو سره خاوره اوچتولو نه وروسته سجده کول ۴... چشمې ليرې کول ترې هير شو. د سجدې کولو په وخت چشمې وباسي، ځکه چې د چشمې اچولو سره پوزه او تندى په يو وخت کې نه لګيږي.

پوښتنه دا کول دي چې په دې خبرو سره په لمانځه کې څه فرق راځي. ايا لمونځ به په دويم ځل کيږي، يا به سجده سهوه کوي ؟

جواب: په قصد باندې ګړۍ کتل مکروه دي او د خشوع منافي ده.[1]

۲. په يو لاس باندې ټوپۍ اوچتول او په سر باندې کيښودلو کې هيڅ باک نشته دواړه لاسونه دې نه استعمالوي[2] ۳... دا کار مکروه دى[3] ۴ که په يو لاس يې وباسي. نو دا مکروه نه دي په دې څلورو واړو صورتونو کې د لمونځ راګرځولو ضرورت نشته. نه د سجده سهوې کولو[4]

د لمانځه په حالت کې ساعت کې وخت کتل

سوال: لمانځه کې ګړۍ (ساعت) کې وخت کتل څنګه دي؟(قصداً او سهواً)؟

جواب: قصداً داسې کول مکروه دي، که د ارادې نه پرته وشي. نو څه حرج نشته [5]

لمانځه کې قرآن کتلو سره تلاوت کول

سوال: ايا په لمانځه کې قرآن کتلو سره تلاوت کيداى شي؟ ځکه چې زما حافظه ډيره کمزورې ده او ما په يو کتاب کې لوستلي دي چې د جمعرات او جمعة المبارك شپه کې څلور رکعته

١] فالاصل فيه انه ينبغي للمصلى ان يخشع فى صلاته....الخ.(البدائع الصنائع ص: ٢١٥)، ايضًا لو نظر المصلى الى مكتوب وفهمه سواء كان قرآنا او غيره قصد الاستفهام او لا اساء الادب ولم تفسد صلاته لعدم النطق بالكلام (قصد الاستفهام) بهذا علم ان ترک الخشوع لا يخل بالصحة بل بالكمال.....(اساء الادب) لان فيه اشتغالاً عن الصلاة وظاهره ان الكراهة تنزيهية وهذا انما يكون بالقصد.(حاشية الطحطاوى مع المراقى الفلاح ص: ١٨٧، فصل فيما لا يفسد الصلاة، طبع مير محمد كتب خانه)۔

٢] لو سقطت قلنسوته فاعادها افضل الا اذا حتاجت لتكوير او عمل كثير.(شامى ج:١ ص: ٦٤١). وفيه ان القول الثانى ان ما يعمل عادة باليدين كثير.(ص: ٦٢٥). ايضًا ان رفع القلنسوة.....بعمل قليل اذ سقطت افضل من الصلاة مع كشف الراس.....الخ.(حلبى كبير ص: ٤٤٣، طبع سهيل اكيدمى لاهور)۔

٣] ان الله كره لكم ثلاثًا.....الخ.(شامى ج:١ ص: ٦٤٠، مطلب فى الكراهة التحريمية والتنزيهية)۔

٤] ......بهذا علم ان ترک الخشوع لا يخل بالصحة بل بالكمال.....الخ.(حاشية الطحطاوى على مراقى الفلاح ، باب فيما لا يفسد الصلاة ص: ١٨٧، طبع مير محمد كتب خانه)۔

٥]اعلم ان الفعل......فان كان اجنبيا من الصلاة ليس فيه تتميم لها ولا فيه دفع ضرر فهو مكروه ايضًا.(حلبى كبير ص: ٣٤٥، طبع سهيل اكيدمى لاهور).

داسې ادا کړي چې په اولني رکعت کې فاتحه او سورت یسین او په دویم رکعت کې سورت فاتحه او سورت دخان، دریم رکعت کې سورت فاتحه او سورت الم سجده. څلورم رکعت کې سورت فاتحه او سورت ملك ولولي او دا عمل درې یا اوو جمعو پورې برابر وکړي. نو حافظه به تیزه شي که لمانځه کې قرآن کتلو سره تلاوت نه شي کېدای. نو ماته داسې څه عمل وښیئ چې په هغې سره زما حافظه تیزه شي.

جواب: دقرآن حفظ کولوله پاره خوداعمل صحیح دی، خو لمانځه کې قرآن کتلوسره لوستل صحیح نه دي. له دې سره لمونځ نه کیږي[۱]. تاسو محنت وکړئ دا سورتونه یاد کړئ. بیا دا لمونځ وکړئ.

په عمل کثیر سره لمونځ ماتیږي

سوال: زموږ یو ملګري په لمانځه کې په مختلف اندازونو کې خپلو اندامونو ته حرکت ورکوي مثلاً کله د سر په ویښتو باندې لاس راکاږي، جیب ته لاس دننه کوي، په ګوته کې ګوتمه خوځوي. یو خوا بل خوا ګوري، غرض دا چې داسې معلومیږي چې دی د لمانځه په حالت کې نه دی. د لمانځه په حالت کې په داسې حرکاتو باندې لمونځ فاسدیږي (بغیرد عذر نه)ما چې کله دا خبره هغه ته بیان کړه، نو هغه د لمونځ فاسد کېدل بالکل ونه منل. بلکې د ناراضتیا اظهار یې وکړ، د هغه څه اثر نه اخیستلو زه په شک کې واچولم.

جواب: د حنفي مذهب فتوا ده چې په عمل کثیر سره لمونځ فاسدیږي[۲] او داسې عمل ته عمل کثیر وایي چې د هغه په لېدو سره لیدونکي دا ګڼي چې دا سړی په لمانځه کې نه دی[۳]. د کوم کارله پاره چې د دواړو لاسونو استعمال وشي هغه هم عمل کثیر دی[۴] او که په یو لاس سره په یو رکن کې بار بار یو عمل وکړل شي، نو هغه هم عمل کثیر جوړیږي[۵] تاسو چې د خپل ملګري کوم حالت لیکلی دی، هغه د عمل کثیر د لاندې راځي او په دې سره لمونځ ماتیږي او د هغه دا مسئله نه منل د هغه ناخبري ده.

۱]ویفسدها......قراءته من مصحف ای ما فیه قرآن مطلقًا لانه تعلم قوله لانه تعلم ذکروا لابی حنیفة فی علة الفساد وجهین، احدهما: ان حمل المصحف والنظر فیه وتقلیب الاوراق عمل کثیر، والثانی انه تلقن من المصحف فصار کما اذا تلقن من غیره.(شامی ج:۱ ص: ٦٢٤، باب ما یفسد الصلاة وما یکره فیها، طبع ایج ایم سعید کراچی).

٢]ویفسدها کل عمل کثیر لیس من اعمالها ولا لاصلاحها......الخ.(درمختار مع الشامی ج:۱ ص: ٦٢٤)ـ

٣](والثالث) انه لو نظر الیه ناظر من بعید ان کان لا یشک انه فی غیر الصلاة فهو کثیر مفسد، وان شک فلیس بمفسد....الخ.(الفتاوی الهندیة ج:۱ ص: ١٠٣، کتاب الصلاة ، الباب السابع)ـ

٤](الاول) ان ما یقام بالیدین عادة کثیر.....الخ.(هندیة ج:۱ ص: ١٠٣، کتاب الصلاة ، الباب السابع)ـ

٥]وما عمل بواحد قلیل.....الا اذا تکرر ثلاثًا متوالیة....الخ.(شامی ج:۱ ص: ٦٢٥، طبع ایج ایم سعید)ـ

لمانځه کې بدن ته په مختلفو ډولونو سره حرکت ورکول صحيح نه دي

سوال: ځينې حضرات لمونځ کولو سره د هغه د بنيادي روح او د هغه وضع قطع بدله کړي. يعنې دومره په بيړه سره يې وکړي چې داسې ښکاري چې په هغه څه بيړه ده. يو صاحب د رکوع نه وروسته پوره نه دريږي او فورا سجدې ته لاړشي. د تکبير له پاره لاس اوچتولو نه وروسته د واوروسته راوستلو په وخت لاسونو ته په مختلفو اندازونو سره حرکت ورکوي او سجدې ته د تللو نه مخکې د څه وخته پورې په پوندو ناست وي، غرض دا چې د هغه لمونځ بالکل مختلف او عجيبه تاثرکوي کله چې هغه ته وويل شي. نو د قرآن او حديث نه ثبوت غواړي. داسې خلکو ته څه جواب ورکړل شي؟ او د هغوی لمونځ څنګه دی؟

جواب: دداسې حضراتو لمونځ په ځينو صورتونو کې خو کيږي هم نه او په ځينو صورتونو کې مکروه کيږي. د رکوع نه وروسته نيغ نه دريدل او د دواړه سجدو مينځ کې په اطمينان سره نه کيناستل د واجب ترک کول دي[۱] او د داسې لمونځ په دويم ځل راګرځول واجب دي[۲] او لاسونو ته غير ضروري حرکت ورکول او سجدې ته تللو سره په مينځ کې غير ضروري ايساريدل مکروه دي.[۳]

په لمانځه کې په بريتو باندې لاس راښکل عبث کار دی

سوال: زموږ په علاقه کې زيات تر پوليس والا دي او عام طور سره کنټل شوي دي چې کله هم هغوی د جمعې سره لمونځ کوي، نو زياتره په بريتو باندې لاس راکاږي، اوس دا بيان کړئ چې په لمانځه کې په بريتو باندې لاس وهلو سره لمونځ پوره کيږي او که نه؟

جواب: په بريتو باندې لاس راښکل عبث کار دی، په دې سره لمونځ مکروه کيږي.[۴]

په لمانځه کې جامې راغونډول او بدن سره لوبې کول مکروه دي

سوال: زه اکثر ګورم چې ځينې لمونځ کونکي د لمونځ کولو په وخت د خپلو جامو ګونجې هواروي ايا داسې کول صحيح دي؟

جواب: په لمانځه کې د خپلو جامو يا بدن سره لوبې کول مکروه دي.[۵]

۱] (قوله وكذا فى الرفع منهما) اى يجب التعديل ايضًا فى القومة من الركوع والجلسة بين السجدتين ....الخ.(شامي ج:۱ ص: ٤٦٤، وايضًا حلبي كبير ص: ۲۹۵)۔

۲] (وان كان تركه) الواجب (عمداً اثم ووجب) عليه (اعادة الصلاة) تغليظًا له.(مراقى الفلاح شرح نور الايضاح على هامش الطحطاوى ص: ۲۵۱ باب سجود السهو) ، قال فى التجنيس: كل صلاة اديت مع الكراهة فانها تعاد لا على وجه الكراهة.(مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص: ۱۸۹)۔

۳] يكره للمصلى ان يعبث بثوبه او لحيته او جسده...الخ.(هندية ص: ۱۰۵، كتاب الصلاة، الباب السابع)

٤] ويكره ان يعبث بثوبه ا وبشيء من جسده....الخ.(حلبي كبير ص: ۳٤۹، طبع سهيل اكيدمي لاهور)۔

۵] وكره.....عبثه به اى بثوبه وبجسده للنهي الا لحاجة (قوله وعبثه) ..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

که رکوع ته د تلو په وخت تکبیر هیر شي نو هم لمونځ کیږي

سوال: که یو سړی په لمانځه کې د قیام نه رکوع ته تللو سره "الله اکبر" ویل هیر کړي یا اکثر هیروي. د هغه له پاره څه حکم دی؟

جواب: په لمانځه کې تکبیر تحریمه فرض ده[۱]. له دې نه پرته پاتې ټول تکبیرونه سنت دي[۲]. له دې وجې یې که رکوع ته د تللو په وخت تکبیر هیر کړ، نو لمونځ وشو او سجده سهود هم لازمه نه ده[۳]

په رکوع کې د سجدې تسبیح ویلو سره لمونځ نه ماتیږي

سوال: د لمونځ کولو په وخت کې څه غلطي وشي مثلاً په رکوع کې د سبحان ربي العظیم په ځای سبحان ربی الاعلی یا په سجده کې د سبحان ربي الاعلی په ځای بسم الله الرحمن الرحیم یا بل څه لفظ د خولې نه ووځي. نو ایا لمونځ کیږي؟

جواب: که په سجده کې یې سبحان ربي العظیم یا په رکوع کې یې سبحان ربي الاعلی وویل، نو په دې سره په لمانځه کې هیڅ خلل نه راځي لمونځ صحیح دی.[۴]

په لمانځه کې د مجبورۍ له وجې په ځمکه باندې تکیه لګولو سره پاڅیدو کې هیڅ باک نشته

سوال: زما عمر دې وخت کې څلویښتو کلنو ته نژدې دی، وجود مې درون دی، زه په لمانځه کې پورته کیدو کیناستو سره په ځمکه باندې د موټې په شکل کې تکیه لګوم په دې سره لمانځه کې څه خلل خو نه راځي؟

جواب: ستاسو په ځمکه باندې داسې پورته کېدل د مجبورۍ له وجې دي په دې کې هیڅ باک

...بقیه د تیرمخ]..هو فعل لغرض غير صحيح ....(قوله للهفى) وهو ما اخرجه القضاعى عنه صلى الله عليه وسلم ان الله كره لكم ثلاثًا، العبث فى الصلاة.......وهى كراهة تحريم....الخ.(درمختار مع الشامى ج:۱ ص: ٦٤٠، مطلب فى الكراهة التحريمية والتنزيهية)_

۱] وهى اى الفرائض الست المتفق عليها تكبيرة الافتتاح....الخ.(حلبى كبير ص: ٢٥٦). فرائض نفس الصلاة ستة: الاول: التحريمة قائمًا، لقوله عليه السلام : مفتاح الصلاة الطهور وتحريمها التكبير.(اللباب فى شرح الكتاب ج:۱ ص: ۷۹، باب صفة الصلاة ، طبع قديمى كتب خانه)_

۲](وسننها)...وتكبير الركوع وكذا الرفع منه بحيث يستوى قائمًا...الخ.(درمختارمع الشامى ج:۱ص: ٤٧٦)

۳] ترک السنة لا يوجب فسادا ولا سهوا...الخ.(درمختار مع الشامى ج:۱ ص: ٤٧٤، باب شروط الصلاة)

٤] السنة فى تسبيح الركوع سبحان ربى العظيم ،الا ان كان لا يحسن الظاء فيبدل به الكريم لئلا يجرى على لسانه العزيم فتفسد به الصلوة.(شامى ج:۱ ص: ٤٩٤، باب شروط الصلاة ، طبع ايچ ايم سعيد كراچى)_

نښته .له ضرورت پرته داسې نه دي کول پکار [۱]

ایا په لمانځه کې د ښۍ پښې غټه ګوته کلکه ساتل ضروري دي؟

سوال: ایا په لمانځه کې د ښۍ پښې غټه ګوته دومره مضبوطیا سره درول پکار دي چې که اوبه د پښوسره تیریږي، نود ګوتې ځای وچ وي؟

جواب: دا هیڅ مسئله نه ده

په سجده کې قدم په ځمکه باندې لګول

سوال: مادلمانځه په حالت کې خلک لیدلي دي چې هغوی خپله ښۍ پښه د ځمکې نه اوچته کړي او ما د جومات د امام صاحب نه دا مسئله معلومه کړه. نو هغوی وویل چې د لمونځ کولو په وخت کې د سجدې کولو په وخت کې پښه پوره طریقې سره اوچتولو سره لمونځ ماتیږي، ما د خلکو لمونځ دفساد نه د بچ کولو له پاره ستاسو نه دا مسئله پوښتلې ده؟

جواب: د سجدې په حالت کې د دواړو پښو ګوتې قبلې طرف ته متوجه کول سنت دي[۲] او دواړه پښې په ځمکه لګول واجب دي[۳] اوپرته د عذر نه د یو پښې اوچتول مکروه تحریمي دي او په دواړو پښو کې د یوې پښې څه برخه په ځمکه باندې لګول فرض دي اګر که یو ګوته ولګول شي فرض به ادا شي[۴] او که دواړه پښې یې د ځمکې نه اوچتې کړې او د درې ځله

۱] فاذا فرغ من السجدة الثانية ينهض قائمًا على صدر قدميه ولا يقعد ولا يعتمد بيديه على الارض عند النهوض الا من عذر....الخ.(حلبى كبير ص: ۳۲۳، طبع سهيل اكيدمى لاهور)۔

۲] (قوله ووجه اصابع رجليه نحو القبلة) لحديث ابى حميد فى صحيح البخارى انه عليه الصلاة والسلام كان اذا سجد وضع يديه......واستقبل باطراف اصابع رجليه القبلة، ونص صاحب الهداية فى التجنيس على انه ان لم يوجه الاصابع نحوها فانه مكروه.(البحر الرائق ج:۱ ص: ۳۳۹، كتاب الصلاة ، باب صفة الصلاة ، ايضاً: منحة الخالق على هامش البحر الرائق ج:۱ ص: ۳۳۶ طبع دار المعرفة، بيروت)۔

۳]وقال: فى الحلية: وَالْأَوْجَهُ عَلَى مِنْوَال مَا سَبَقَ هُوَ الْوُجُوبُ لِمَا سَبَقَ مِنْ الْحَدِيث ا هــ أَيْ عَلَى مِنْوَال مَا حَقَّقَهُ شَيْخُهُ مِنْ الاسْتِدْلَال عَلَى وُجُوب وَضْع الْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ ، وَتَقَدَّمَ أَنَّهُ أَعْدَلُ الْأَقْوَال فَكَذَا هُنَا . فَيَكُونُ وَضْعُ الْقَدَمَيْنِ كَذَلِكَ وَاخْتَارَهُ أَيْضًا فِي الْبَحْرِ وَالشُّرُنْبُلالِيَّة(ردالمحتار على الدرالمختار ج: ۱،ص:۴۹۹،باب صفة الصلوة،مطلب فى اطالة الركوع للجانى،ايضاً: البحرالرائق ج: ج:۱،ص:۳۳۶،باب صفة الصلوة،طبع دارالمعرفة،بيروت)۔

۴] إذَا رَفَعَ قَدَمَيْه فِي السُّجُود فَإِنَّهُ لَا يَصِحُّ ؛ لِأَنَّ السُّجُودَ مَعَ رَفْعِهِمَا بِالتَّلَاعُب أَشْبَهُ مِنْهُ بِالتَّعْظِيم وَالْإِجْلَال ، وَيَكْفِيه وَضْعُ أُصْبُعٍ وَاحِدَة فَلَوْ لَمْ يَضَعْ الْأَصَابِعَ أَصْلًا وَوَضَعَ ظَهْرَ الْقَدَم فَإِنَّهُ لَا يَجُوزُ ؛ لِأَنَّ وَضْعَ الْقَدَم بِوَضْعِ الْأُصْبُع وَإِذَا وَضَعَ قَدَمًا وَرَفَعَ آخَرَ جَازَ مَعَ الْكَرَاهَة مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ كَمَا أَفَادَهُ قَاضِي خَانْ....الخ (البحرالرائق ج: ۱،ص:۳۳۶،كتاب الصلوة،طبع بيروت)ايضاً: ولو سجد ولم يضع قدميه على الارض لايجوز،ولو وضع احداهما جاز مع الكراهة ان كان بغيرعذر....ووضع القدم بوضع اصابعه وان وضع اصبعاً واحداً....الخ (فتاوى عالمگيريه ج:۱ص:۷۰،وايضاً حلبى كبيرص:۲۸۵)وفى الدر المختار..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه.

سبحان الله ویلو په مقدار یې اوچتې وساتلې، نو لمونځ به فاسد شي. د ګوتې د څمکې سره د لګیدو شرط دادی چې یوازې نوک دې د څمکې سره نه لګیږي. بلکې د ګوتې د سر غوښه هم د څمکې سره ولګیږي. یعنې ګوته په څمکه باندې کږه شي[۱]

په لمانځه کې اررمی کول مکروه دي

سوال: ځینې حضرات په لمانځه کې غټ غټ اررمي کوي چې په هغه سره نژدې خلکو ته ډیر کراهیت محسوسیږي د لمانځه دوران کې اررمي کول شرعا څنګه دي؟

جواب: په لمانځه کې اررمي کول مکروه دي. ددې د بندولو کوشش دې وشي او څو پورې چې ممکن وي اواز دې ښکته وساتل شي[۲]

په لمانځه کې خوږ شی حلق ته تلو سره لمونځ ماتیږي

سوال: که د اودس نه وروسته یې څه خوږ شی وخوړ، بیا یې لمونځ وکړاو د لمانځه دوران کې په خوله کې هم خوږوالی محسوسیږي او دهغه د خوږ والي مزه پاتې ده او د لاړو سره حلق ته ځي، نو ایا لمونځ صحیح دی او که نه؟

جواب: که یوازې ذائقه باقي وي، نو لمونځ کیږي او که هغه خوږ شی په خوله کې باقي وي او حل کېدو سره حلق ته لاړ شي، نو لمونځ به فاسد شي[۳]

ایا په لمانځه کې منصوبې جوړول جائز دي؟

سوال: یو صاحب راته وویل چې په لمانځه کې د دنیاوي خبرو په باره کې سوچ کول او د یو کار له پاره منصوبې جوړول جائز او صحیح دي او مثال یې ورکړ چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه او

...بقیه د تیرمخ].. (ومنها السجود) بجبهته وقدميه، ووضع اصبع واحدة منهما شرط وفى الشامية وافاد انه لولم يضع شيئامن القدمين لم يصح السجود...الخ (شامى ج:۱،ص:٤٤٧،بحث الركوع والسجود)

۱] ويكره السعال والتنحنح قصداً وان كان مدفوعاً اليه لايكره كذا فى الزاهدى(هندية ج:۱،ص:۱۰۷)ايضاً ومن الادب دفع السعال ما استطاع تحرزاً عن المفسد فانه اذا كان بغير عذريفسد،وكذالجشاء(مراقى الفلاح مع الطحطاوى ص:۱۵۱،فصل من آدابها اى الصلوة،طبع مير محمدكتبخانه)

۲] وآدابها.....كظم فمه عندالتثاؤب (عالمگيرى ج:۱،ص:۷۳) ومن الادب كظم فمه عندالتثاؤب فان لم يقدر غطاه بيده او كمه لقوله صلى الله عليه وسلم التثاؤب فى الصلوة من الشيطان فاذا تثاؤب احدكم فليكظم مااستطاع(كظم فمه عندالتثاؤب) اى امساكه وسده ولو ياخذ شفتيه بسنه.....الخ (حاشية طحطاوى مع المراقى ص:۱۵۱،فصل من آدابها،طبع مير محمدكتب خانه)

۳] ولو اكل شيئاً من الحلاوة ابتلع عينها فدخل فى الصلوة فوجد حلاوتها فى فيه فابتلعها لا تفسد صلاته،ولو ادخل الفانيذ اوالسكر فى فيه ولم يمضغه لكن يصلي والحلاوة تصل الى جوفه تفسد صلوته كذا فى الخلاصة(الهندية ج:۱،ص:۱۰۲،كتاب الصلوة،الباب السابع،ايضا ج:۱،ص:۶۵۱)

عمر ﷛ وغیره به په لمانځه کې د جنګ له پاره منصوبې جوړولې اوس زما په زړه کې دا خبره راځي چې موږ یقین ساتو چې په لمانځه کې څه دنیاوي خیال راشي. نو لمونځ نه ماتیږي. ستاسو څه رایه ده؟

جواب: ددې صاحب دا خبره غلطه ده.لمونځ د توجه الی الله له پاره وي او د دنیا د خبرو په خپله سوچ کول او دهغې منصوبې جوړول د توجه الی الله منافي دي د عمر ﷛ نه نقل دي چې:زه په لمانځه کې لښکر تیاورم په دې باندې دنیاوي خبرې قیاس کول غلط دي.عمر ﷛ خلیفه راشد و او په لمانځه کې د حاضریدو په وخت به هغه ته د الله پاک د طرفه د جهاد تدبیرونه القاء کیدل،دا د هغه خپل سوچ نه و، بلکې د الله پاک القاء وه او بیشکه ددې مثال داسې دی چې د حاضریدو په وخت کې د بادشاه د طرفه وزیر اعظم ته هدایات ورکول کیږي. عمر ﷛ به د الله پاک د رضا تعمیل کولو، له دې وجې به هغه ته د الله پاک د طرفه د هغه هدایات القاء کېدل او په لمانځه کې د خیالونو راتلل بد نه دي کله چې هغه پوره طریقې سره لمانځه ته متوجه وي، خو خیالات راوستل بد دي له دې وجې د سوال دا فقره صحیح نه ده. چې که"په لمانځه کې څه دنیاوي خیال راشي، نو لمونځ نه کیږي".[۱]

د لمانځه دوران کې لاحَول لوستل

سوال: په لمانځه کې د شیطان د لیرې کولو له پاره لاحول لوستل څنګه دي؟

جواب: په لمانځه کې چې کوم اذکار مقرر دي هغه لوستل پکار دي .د لاحول په ځای چې لمانځه کې څه لوستل کیږي هغو ته توجه کول پکار دي. شیطان به په پخپله لیرې کیږي.

د لمانځه دوران کې وسوسو لیرې کولو لپاره لاحول ولا قوة....الخ لوستل

سوال: زه پنځه وخته لمونځ پابندي سره کوم،ماته په لمانځه کې څه شیطاني وسوسې راشي، نو زه جمعې سره د لمونځ کولو دوران کې "لا حول ولا قوة الا بالله"وایم.ایا د لمونځ کولو دوران کې دا لوستل جائز دي؟

جواب: لوستل خو جائز دي،[۲] خود وسوسو اصل علاج دادی چې ددې طرفته توجه ونکړل شي،د لمانځه طرفته توجه راګرځول پکار دي.

۱] (قوله للنهی) وهو مااخرجه القضاعی عنه صلی الله علیه وسلم ان الله کره لکم ثلاثاً: العبث فی الصلوة.....الخ (شامی ج:۱،ص:۶۴۰،مطلب فی الکراهة التحریمیة والتنزیهیة، طبع ایم ایچ سعید)۔

۲]ولو وسوسه الشیطان فقال لاحول ولا قوة الا بالله العلی العظیم ان کان ذلک فی امرالآخرة لا تفسد....الخ (عالمگیری ج:۱،ص:۱۰۰،کتاب الصلوة ،الباب السابع،الفصل الاول،طبع رشیدیه)

د لمانځه دوران کې سترګې بندول نه دي پکار

سوال: داخبره خوزمایه علم کې ده چې دلمانځه دوران کې سترګې پټول نه دي پکار .بلکې دلمانځه په مختلفو ارکانو کې نظر په خپلو خپلو خایونو باندې ساتل پکاردي.خو زه یوازې د خپلې توجه د قائم ساتلو له پاره سترګې پټولو سره لمونځ کوم.که سترګې بندې نه کړم. نو د نظر سره سره ذهن هم ګډوډ کیږي.ځینې وخت زه دعا هم سترګو پټولو سره کوم.مهرباني وکړئ دا وضاحت وکړئ چې زما دا عمل صحیح دی یا ما ته په هر صورت کې سترګو پرانستلو سره لمونځ کول پکار دي؟

جواب: سترګو پټول سره اګر چې په ذهن کې خیال په یو طرف وي، خو افضل هم داده چې په لمانځه کې سترګې بندې نه کړل شي.[۱]

د خیالاتو نه دځان ساتلو لپاره سترګې بندول

سوال: زما مسئله داسې ده چې کله زه لمونځ کوم. نو سترګې مې سجدې طرفته وي. خو خوا په خوا شیان هم په نظر راځي او خیال هم د هغه طرف ته لاړ شي.له دې سره لمونځ ماتیږي. ایا په دې صورت کې سترګې بندولی شو؟

جواب: غیراختیاري طور که خوا په خوا شیانو باندې نظر پریوځي، نو په دې سره په لمانځه کې هیڅ خلل نه راځي[۲]،سترګې بندول نه دي پکار .په سترګو بندولو سره خیال په یو طرف شي او خیالات منتشر کیدو کې امداد ملاویږي، ددې باوجود سترګو غړولو سره لمونځ کول غوره دي او سترګې بندول مکروه دي، که مستقل طور سره سترګې بندې وساتل شي او که کله یې بندوي او کله یې پرانیزي، نو مکروه نه دي.[۳]

که د لمانځه دوران کې په زړه کې بد بد خیالات راځي نو ایا لمونځ پریږدي؟

سوال: محترمه ! زه چې کله هم لمونځ کولو له پاره جومات ته ځم، نو په لمانځه کې مې قسم قسم دنیاوي خیالات ذهن ته راځي او ځینې وخت خو داسې ګنده ګنده خیالات ذهن ته راځي چې بیا مې زړه وایي اوس به لمونځ نه کوم، ځکه چې دې سره خو به د ثواب په ځای نوره هم

۱] وفی الدرر وتغمیض عینیه للنهی الا لکمال الخشوع .وفی الرد(قوله للنهی)ای فی حدیث اذا قام احدکم فی الصلوة فلایغمض عینیه...فی البدائع بان السنة ان یری ببصره الی موضع سجوده...(قوله الا لکمال الخشوع) بان خاف فوت الخشوع بسبب رؤیة ما یفرق الخاطر فلایکره.....الخ(درمختار مع الشامی ج:۱،ص:۶۴۵)

۲] واما النظر بمؤخرالعین یمنة أو یسرة من غیر تحویل الوجه فلیس بمکروه..الخ(البدائع الصنائع ج۱ ص۲۱۵)

۳]وفی الدرر وتغمیض عینیه للنهی الا لکمال الخشوع . وفی الرد(قوله للنهی) ای فی حدیث اذا قام احدکم فی الصلوة فلایغمض عینیه...فی البدائع بان السنة ان یری ببصره الی موضع سجوده...(قوله الا لکمال الخشوع) بان خاف فوت الخشوع بسبب رؤیة ما یفرق الخاطر فلایکره.....الخ(درمختار مع الشامی ج:۱،ص:۶۴۵)

گناه وي، تاسو بيان کړئ، که د لمانځه دوران کې بدبد خيالونه راځي، نو لمونځ کيږي او که نه؟
جواب: په لمانځه کې پخپله د خيالاتو راوستل بده خبره ده، پرته د اختيار نه د هغه راتلل بد نه دي، بلکې خيالات دې راځي او تاسو د لمانځه طرف ته د توجه برابرولو کوشش کوئ او خيال د لمانځه سورتونو او په دعا گانو باندې د غورځولو کوئ. نو تاسو ته به د مجاهد ثواب ملاويږي. په لمانځه کې د خيالاتو د راتلو نه د پريشان کېدو ضرورت نشته. که نه شيطان به خوشحاله شي، په حديث کې دي چې شيطان په لمانځه کې خو وسوسې اچوي او د لمانځه نه وروسته وايي: تا څه لمونځ وکړ؟ له دې نه خو نه کول ښه دي داسې لمونځ به څه قبول شي؟ رسول الله ﷺ فرمايي چې: کله هغه داسې وسوسه اچوي، نو هغه ته وايئ چې: زما معامله تاسره نه ده د الله پاک سره ده![1] (کوم مالک چې ما ته په خپل دربار کې د سر ښکته کولو توفيق راکړی دی، هغه به په خپل رحمت سره د زړه د ښکته کولو توفيق هم راکوي. مردوده! ته خو خپله ملعون او د الله پاک د رحمت نه نا اميده يې، ما هم د رحمت نه نااميده کولو سره د خپل ځان سره ملگری کول غواړې). له دې وجې ستاسو سوال چې په خيالاتو سره لمونځ کيږي او که نه؟ د دې جواب دادی چې کيږي او ان شاء الله بالکل صحيح به وي، که په لکونو وسوسې هم راشي (خو خيالات دې خپله نه راولي).[2]

په لمانځه کې د خيالاتو راتلل

سوال: د الله په فضل او کرم سره پنځه وخته لمونځ کوم، خو د لمانځه دوران کې غلط قسم خيالات راځي، د کوشش باوجود د دې خيالاتو نه نه خلاصيږم، اميد دی چې تاسو به ماته داسې رايه راکړئ چې د هغې په خپلولو باندې به زه په اطمينان سره لمونځ کوم. ياد ساتل پکار دي

---

[1] عن القاسم بن محمد ان رجلاً ساله فقال: انی اهم فی صلاتی فیکثر ذالک علی، فقال له: امض فی صلوتک فانه لن يذهب ذالک عنک حتی تنصرف وانت تقول: ما اتممت صلوتی رواه مالک (مشکوة ص:۱۹) وفی المرقاة: فقال له امض فی صلوتک سواء كانت الوسوسة خارج الصلوة او داخلها ولا تلتفت الی موانعها فانه لن يذهب ذالک عنک ....حتی تنصرف ای تفرغ من الصلوة وانت تقول للشیطان: صدقت! ما اتمت صلوتی، لکن ما اقبل قولک ولا اتممها ارغاماً لک ونقضاً لما اردته منی وهذا اصل عظيم لدفع الوساوس وقمع هواجس الشيطان فی سائر الطاعات (المرقاة ج:۱، ص:۱۲۱، الفصل الثالث، باب فی الوسوسة، طبع بمبئ انديا)

[2] وعن القاسم بن محمد ان رجلاً ساله فقال: انی اهم فی صلاتی فیکثر ذالک علی، فقال له: امض فی صلوتک فانه لن يذهب ذالک عنک حتی تنصرف وانت تقول: ما اتممت صلوتی رواه مالک (مشکوة ص:۱۹، باب الوسوسة) وفی مرقاة المفاتيح ج:۱، ص:۱۲۱ (وانت تقول للشيطن) صدقت! ما اتمت صلوتی، لكن ما اقبل قولک ولا اتممها ارغاماً لک ونقضاً لما اردته منی وهذا اصل عظيم لدفع الوساوس وقمع هو اجس الشيطان فی سائر الطاعات والحاصل: ان الخلاص من الشيطان انما هو بعون الرحمن والاعتصام بظواهر الشريعة وعدم الالتفات الی الخطرات والوساوس الذميمة ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظيم (مرقاة شرح مشکوة ج:۱، ص:۱۲۱، طبع بمبی)۔

چې زه د جمعې د لمانځه نه پرته ټول لمونځونه ځانته کوم. ځکه چې زه د سعودي عرب په صحرا کې اوسیږم او کوم ملګري چې ما سره دي. هغوی په وخت باندې لمونځ نه کوي او زه په مقرر وخت باندې لمونځ کوم. ځکه په قرآن کې مې لوستلي دي چې بیشکه لمونځ په مومنانو باندې په مقرر وخت باندې فرض ذي.

جواب: لمونځ د ځانته کولو په ځای د اذان او جمعې سره کول پکار دي، خپل دوه ځلور ملګري ددې له پاره تیارول هیڅ ګرانه نه دہ. د لږ شان اهتمام ضرورت دی[۱] په لمانځه کې چې غیر اختیاري طور سره کوم خیالات راځي، په هغه کې هیڅ باک نشته. خپله د لمانځه طرف ته متوجه کیدل پکار دي او ددې تدبیر دادی چې څه په لمانځه کې لوستل کیږي. هغه طرف ته خیال ساتل پکار دي او په سوچ دې ولوستل شي.[۲]

سوال: زه طالب علم یم او د الله پاک په فضل پنځه وخته لمونځ کوم او د الله په وړاندې په عاجزي او د ګناه ګارانو په شان حاضریږم. خو بیا هم د لمانځه کولو په وخت کې قسم قسم خیالونه راځي، سره د پریښودلو هم نه ختمیږي. بلکې زیاتیږي. ددې له پاره ډیره پریشانه یم چې څه وکړم؟ څه حل بیان کړئ.

جواب: په لمانځه کې د خیالاتو او وسوسو راتلل غیر اختیاري دي، په دې باندې د الله پاک د طرف نه نیول نشته، خو د خیالاتو راوستل اختیاري دي. له دې وجې که خیالات په خپله راځي، نو د هغې پروا دې نه کوي[۳]. نه دې هغې طرف ته توجه کوي. بلکې په لمانځه کې چې څه لوستل کیږي هغو طرف ته دې خیال ساتي او څه چې لولي په سوچ سوچ دې لولي، که خیال یې ګډوډ شي، نو بیا دې متوجه شي، که تاسو په دې تدبیر باندې عمل وکړ. نو یوازې دا نه چې د لمانځه په ثواب کې په کمي نه راځي، بلکې تاسو ته به ددې محنت او مجاهدې نور ثواب هم ملاویږي. یوه ضروري خبره داده چې د لمانځه نه مخکې دا خیال وساتل شي چې زه د الله پاک په دربار کې حاضریږم.

۱]عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضى الله عنهما قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّه -صلى الله عليه وسلم- « صَلاَةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ عَلَى صَلاَةِ الرَّجُلِ وَحْدَهُ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً(سنن ترمذى ج:۱،ص:۵۲،ابواب الصلوة،باب ماجاء فى فضل الجماعة. عنْ أبى هُرَيْرَة قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّه صلى الله عليه وسلم «صَلاةُ الرَّجُلِ فى جماعَة تزيدُ عَلى صلاته فِى بَيْته وَصَلاته فى سُوقه بِضْعًاوَعشْرِينَ دَرَجَةً(صحيح مسلم ج:۱،ص:۱۳٤،قديمى ،كتاب المسجد)والجماعة سنة مؤكدة للرجال،وقيل واجبة وعليه العامة فتسن او تجب.ثمرته تظهر فى الاثم بتركها مرة....على الرجال العقلاء البالغين الاحرار القادرين على الصلوة بالجماعة(درمختارمع ردالمحتارج:۱،ص:۵۵٤،۵۵۲،طبع سعيد،ايضاً حلبى كبيرص:۵۰۸،طبع سهيل اكيدمى)

۲] اوګورئ تیره شوی حاشیه (وعن القاسم بن محمد ان رجلاً ساله فقال...الخ)۔

۳] ایضاً تیره شوی حاشیه)۔

په مسکا باندې لمونځ نه ماتیږي، خو خندا سره ماتیږي

سوال: د لمانځه په وخت مسکا کولو سره لمونځ خو نه ماتیږی؟ زما خیال دی چې لمونځ ماتیږي او ددې خلاف زما د دوست خیال دی چې په مسکا کېدو سره لمونځ نه ماتیږي. بلکې په قهقهه سره ماتیږي

جواب: یوازې په مسکا کولو سره لمونځ نه ماتیږي. په دې شرط چې د خندا اواز پیدا نه شي او که دومره اواز پیدا شي چې خوا کې ولاړ سړي یې واوري. نو په دې سره لمونځ ماتیږي [1]

په لمانځه کې قصدا د پیر او مرشد تصور جائز نه دی

سوال: د یو صاحب وینا ده چې د لمانځه کولو په وخت کې د خپل پیر او مرشد تصور کول پکار دي ایا دا خبره صحیح ده؟

جواب: په لمانځه کې د پیر او مرشد قصدا تصور جائز نه دی، په لمانځه کې یوازې د الله پاک تصور کول پکار دي [2]

لمانځه او تلاوت کې راتلونکو وسوسو باندې توجه مه کوئ

سوال: زه چې کله هم لمانځه ته درېږم او نیت وتړم، نو مختلف قسم وسوسې او خیالات راتلل شروع شي، همدا حالت مې د قرآن پاك د تلاوت کولو په وخت هم وي، څه حل راته وښیئ

جواب: دا خیالات ستاسو په ذهن کې د مخکې نه موجود وي. لمونځ او قرآن پاك یو رڼا ده، په دې رڼاکې هغه په نظر راتلل شروع شي او کله چې دا رڼا ختمه شي. نو هغه خیالات هم ختم شي، تاسو د لمونځ او د تلاوت طرفته توجه کوئ، ددې خیالاتو څه پرواه مه کوئ، تاسو ته به د لمانځه پوره پوره ثواب ملاویږي، که توجه خرابه شي، نو بیا یې راوګرځوئ [3]

---

[1] القهقهة فى كل صلوة فيها ركوع وسجود تنقض الصلوة والوضوء، والضحك يبطل الصلوة ولا يبطل الطهارة، والتبسم لا يبطل الصلوة ولا الطهارة..الخ(الهندية: ج:١،ص:١٢وايضاً حلبى كبيرص:٢٤١، ٢٤٢)

[2] فالاصل فيه (اى فى الاستحباب) انه ينبغى للمصلى ان يخشع فى صلوته (وبعد اسطر) ولا يتشاغل بشئ غيرصلوته ....الخ(البدائع الصنائع ج:١،ص:٢١٥)

[3] عن ابى هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ان الله تجاوز لامتى عما حدثت به انفسها مالم تعمل او تتكلم به....الخ (مسلم،باب بيان تجاوز الله عن حديث النفس ج:١،ص:٧٨،طبع قديمى كتب خانه) عن القاسم بن محمد ان رجلاً ساله فقال انى اهم فى صلوتى فيكثر ذلك على،فقال له: امض فى صلوتك فانه لن يذهب ذلك عنك حتى تنصرف وانت تقول ما اتممت صلوتى رواه مالك (مشكوة ج:١،ص:١٩،باب فى الوسوسة) وفى المرقاة فى شرح الحديث :(وانت تقول) للشيطان صدقت (مااتممت صلواتى) لكن ما اقبل قولك ولا اتمها ارغاماً لك ونقضاً لما اردته منى وهذا اصل عظيم لدفع الوساوس وقمع هواجس الشيطان فى سائر الطاعات(مرقاة المفاتيح شرح مشكوة المصابيح ج:١،ص:١٢١،طبع بمبئ)

د لمانځه دوران کې چې کوم خیالات راشي نو هغه طرفته توجه مه کوئ

سوال: زه د لمونځ او د روژې پابند یم. اکثر طور په لمانځه کې ماته ډیرې وسوسې راځي. کله چې هم ځانته لمونځ کوم، نو ماته ډیر خیالات راځي. د الحمد شریف نه وروسته چې په خپلې ارادې سره کوم سورت لولم، نو زما نه هیر شي او د هغې په ځای بل سورت شروع کړم. کله چې د سورت لوستلو په وخت راته یاد شي، نو هغه سورت نیم پریږدم او هغه سورت شروع کړم. کوم چې د مخکې نه زما په خیال کې وي.

جواب: فرض لمونځ خو جمعې سره کوئ. ځانته لمانځه کې چې کوم خیالات راځي. هغه دې راځي او داسې خیال کوئ چې تړل شوي سپي غاپي. دی خپلو غپلو ته پریږدئ. کوم سورت چې شروع کړئ، نو هغه پوره کوئ. د هغه د پرېښودو او د بل سورت د شروع کولو ضرورت نشته.[1]

لمانځه کې د راتلونکو وسوسو علاج

سوال: زه چې کله هم لمونځ شروع کړم، نو ذهن کې خراب خیالات راځي. لکه چې بالکل د هغه تصویر ماته مخامخ وي. زه ډیر کوشش کوم چې خیالات رانه شي. خو ډیر مجبور یم او که خوا کې څه شور اوزوږ وي، نو هیره رانه کیږي. ایا زموږ لمونځ کیږي اوکه نه ؟او د دې څه روحاني حل راته وښیئ.

جواب: د لمونځ شروع کولو نه لږ وړاندې دا تصور کوئ چې د الله پاك بارګاه کې زه وړاندې کیږم. که د جج په وړاندې یو سړی وړاندې کیږي چې قاتل وي اوکه نه وي. نو ښکاره خبره ده چې هغه ته خیالات نه راځي، نو تاسو دا تصور کوئ چې زه د ټولو نه لوی احکم الحاکمین ته پیش کیږم او زما له پاره د الله پاك له طرفه فیصله کیدونکې ده. د دې پابندي کوئ. نو انشاء الله تاسو ته به د وسوسو او د خیالاتو راتلو نه خلاصی ملاؤ شي.

د غیراختیاري غلطو خیالاتو پرواه مه کوئ

سوال: زما په ذهن کې د الله پاك او د نبي کریم ﷺ د شان خلاف کلمات راځي، زه په دې سلسله کې ډیر زیات پریشان یم. د ورځې په نورو وختونو کې کم. خو د لمانځه او د قرآن پاك د تلاوت دوران کې ډیر راځي. زه ډیره توبه وباسم. استغفار ئې یم. اکثر په دې خراب عادت باندې قابو بیاموم. خو بیا غلط او خراب خیالات راځي. مهرباني وکړئ د دې خرابو خیالاتو نه د بچ کیدو

---

[1] عن ابي هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ان الله تجاوز لامتى عما حدثت به انفسها مالم تعمل او تتكلم به....الخ (مسلم، باب بيان تجاوز الله عن حديث النفس ج:١، ص:٧٨، طبع قديمى كتب خانه) عن ابي هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: صلوة الرجل فى جماعة تزيد على صلوته فى بيته وصلوة فى سوقه بضعاً وعشرين درجة (مسلم ج:١، ص:١٣٤، طبع قديمى كتب خانه)

له پاره ماته څه تدبیر وښیئ او ماته څه حل وښیئ. پته نه لګیږي چې روزانه به زه څومره ګناهګار یږم.

جواب: غیراختیاري خیالاتو باندې نه څه ګناه شته او نه مؤاخذه. نه پرې ایمان کې څه نقص راځي. له دې وجې نه د پریشانه کېدو ضرورت نشته. مه ددې په راتلو سره پریشانه کیږئ. نه ددې د لیرې کولو او ختمولو فکر کوئ. دا خیال وکړئ چې یو سپی غاپي. نو هغه په خپلو غپیدو کې پریږدئ، انشاء الله په خپله به دفع شي.[1]

د غیراختیاري وسوسو علاج

سوال: مولانا صاحب! زه یو وخت پورې د وسوسو ښکار یم. حالانکې ماته احساس دی چې دا ټول فضول خیالات دي. د الله پاك شکر دی. زه پنځه وخته لمونځ کوم. له دې وجې نه زما زړه بې ارامه وي، وزن مې هم کم شو. ماته څه حل ووایئ. زه به ټول ژوند کې تاسو ته دعا کوم.

جواب: غیراختیاري طور باندې چې کوم خیالات او وسوسې راځي. د هغو له وجې نه په ایمان کې څه خلل نه راځي او نه ورسره انسان مردود کیږي. ددې وسوسو علاج دا دی چې ددې پرواه ونکړل شي. بلکې کله هم چې څه خراب خیال راشي. نو فوراً "لا اله الا الله" ویلو سره دې انسان بل طرفته متوجه شي. تاسو بالکل مطمئن اوسیږئ او سحر ماښام درې ځله **قل اعوذ برب الفلق، قل اعوذ برب الناس** لولئ او د الله پاك ته دعا کوئ.[2]

خرابو خیالاتو باندې مواخذه نشته

سوال: کله کله زما ذهن کې دا خیال راځي چې نعوذبالله زموږ مذهب اسلام صحیح دی او که نه؟ او کله د نبي کریم ﷺ په شان مبارك کې د ګستاخي خیال راشي او کله د الله پاك متعلق څه غلط خیال راشي، څو ورځې وړاندې مې یو حدیث شریف اوریدلی دی چې د چا په زړه کې شك وي، هغه ته په قبر کې سوالات سخت وي او کېدای شي چې دده حال د مسلمانانو په شان نه وي، زه د الله پاك په فضل سره د مذهبي دماغو هلك یم، ایا دې سوچونو سره انسان مسلمان

---

[1] عن ابی هریرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : ان الله تجاوز لامتی عما حدثت به انفسها مالم تعمل او تتکلم به....الخ (مسلم،باب بیان تجاوز الله عن حدیث النفس ج:۱،ص:۷۸،طبع قدیمی کتب خانه) عن القاسم بن محمد ان رجلاً ساله فقال: انی اهم فی صلواتی فیکثر ذالک علی،فقال له: امض فی صلواتک فانه لن یذهب ذالک عنک حتی تنصرف وانت تقول:ما اتممت صلواتی رواه مالک(مشکوة ج:۱ص:۱۹،باب فی الوسوسة)

[2] عن ابی هریرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : ان الله تجاوز لامتی عما حدثت به انفسها مالم تعمل او تتکلم به....الخ (مسلم،باب بیان تجاوز الله عن حدیث النفس ج:۱،ص:۷۸،طبع قدیمی کتب خانه)

پاتې کیږي؟ددې خیالاتو له وجې نه ما تاسو ته دا خط لیکلی دی چې تاسو زما دا پریشاني ختمه کړئ.

جواب: که سړی دا غلط خیالات غلط ګڼي، نو په دې باندې څه مواخذه نشته ،ځکه چې دا غیراختیاري شی دی.[1]

د لمانځه دوران کې که ذهن کې خیالات راشي نو څه وکړل شي؟

سوال: د لمانځه دوران کې خو زه د بدن څه برخه لاندې باندې کوم نه او نه ښکته پورته ګورم، خودننه ذهن کې خیالات راشي،د هغو د لیرې کولو کوشش هم کوم،خو بیا هم راځي.

جواب: د اندروني خیالاتو پرواه مه کوئ،خو کله چې لمانځه له پاره دریږئ، نو یو څو لمحې دا تصور کوئ چې زما وړاندې والی د الله پاك دربار کې کیږي او زه به یا خو معافي حاصله کړم یا به مجرم وګرځم.....؛

لمانځه کې د وسوسو نه د بچ کېدو تدبیر

سوال: د لمانځه دوران کې اخوا دیخوا خیالات راځي،ایا زما لمونځ کیږي؟څه داسې صورت راته ووایئ چې لمونځ صحیح کولی شم.

جواب: لمانځه کې چې څه لوستل کیږي هغه سوچ سمجھ سره لولئ، یعنې د هغه طرفته خیال او توجه کوئ.

لمانځه کې دد نیوي خیالاتو راتللو علاج

سوال: د لمانځه دوران کې که ذهن کې مختلف دنیوي خیالات راځي، نو ایا لمونځ قبلیږي؟

جواب: د لمونځ شروع کولو نه لږ وړاندې ددې خبرې تصور کوئ، چې زه د الله پاك دربار کې پیش کیږم،الله پاك زما نه پوښتنه کوي، له دې نه وروسته دلمانځه طرفته توجه کولو سره لمونځ شروع کړئ،انشاء الله لمانځه کې به توجه نه خوریږي،په هرحال تاسو ددغو خیالاتو طرفته د توجه کولو نه پرته لمونځ کوئ.[2]

---

[1] عن ابی هریرة رضی الله عنه قال:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : ان الله تجاوز لامتی عما حدثت به انفسها مالم تعمل او تتکلم به..الخ (مسلم،باب بیان تجاوزالله عن حدیث النفس ج:۱،ص:۷۸،طبع قدیمی کتب خانه)

[2] ان تعبدالله کانک تراه فان لم تکن تراه فانه یراک الحدیث(مسلم،کتاب الایمان ج:۱،ص:۲۷،طبع قدیمی)
ایضاً: فی المرقاة: وهذا من جوامع الکلم فإن العبد إذا قام بین یدي مولاه لم یترك شیئا مما قدر علیه من إحسان العمل ولا یلتفت إلی ما سواه ولذا قال فإن لم تکن تراه أي تعامله معاملة من تراه فإنه یراك.وفی روایة:فان لم تره ای بان غفلت عن تلك المشاهدة المحصلة لغایة الکمال فلا تغفل عما یجعل لك أصل الکمال وحاصل الکلام فإن لم تکن تراه مثل الرؤیة المعیویة فلا تغفل فإنه یراك(مرقاة شرح المشکوة ج:۱،ص:۵۳،الفصل الاول،کتاب الایمان)

د لمونځ ادا کولو نه وروسته که په وخت کې شک شي

سوال: ما دوه ځله د ماښام لمونځ ادا کړی دی.ما د وخت مطابق اودس وکړ او فرض لمونځ مې وکړ.د سلام ګرځولو نه وروسته ما د اذان اواز واوريده. ما د اذان اوريدلو نه وروسته په دويم ځل د ماښام لمونځ(فرض او سنت)وکړل.زما اول لمونځ هم صحيح و(يوازې فرض مې کړي و) له دې نه وروسته دويم لمونځ(مکمل)مې ادا کړ.لهذا په دې سلسله کې ماته څه حکم دی؟

جواب: فرض لمونځ دوه ځله نه کيږي[1].غالباً تاسو ته د اذان اوريدلو نه وروسته شک شو چې تاسو لمونځ د وخت نه مخکې وکړ. له دې وجې نه تاسو په دويم ځل کول ضروري وګڼل. که سړي ته شک شي چې ما په وخت کې دننه لمونځ کړی دی يا د وخت نه مخکې نو هغه په دويم ځل کول پکار دي.[2]

په لمانځه کې په قهقهې سره اودس ماتيږي

سوال: په لمانځه کې په قهقهه باندې اودس ماتيږي او که نه؟

جواب: په حنفي مذهب په لمانځه کې په قهقهه باندې اودس ماتيږي،په دې شرط چې قهقهه لګونکي انسان بالغ وي، بيدار وي او لمونځ د رکوع او سجدې والا وي، که ماشوم يا په لمانځه کې ويده شوي قهقهه وکړي، نو اودس نه ماتيږي،خو لمونځ فاسديږي[3]،همدغه شان که د جنازې لمونځ کې قهقهه وکړي. نو لمونځ به يې فاسد شي،خو اودس يې نه ماتيږي[4]او د لمانځه نه بهر قهقهه کولو سره اودس نه ماتيږي، خو قهقهه کول مکروه دي، ځکه چې دا د غفلت علامه ده.[5]

لمانځه کې خندل

سوال: لمانځه کې خندل او داسې خندل چې يوازې د پوزې نه اواز راغی.د خلې نه اواز رانغی، نو ايا دې سره لمونځ ماتيږي؟

1]لان الفرض لا يتكرر(ردالمحتار مع الدرالمختار ج: ١،ص:٤٥٨،مطلب كل صلوة اديت مع كراهة التحريم)

2]وانما يجزيه ان ينوى فرض الوقت اذا كان يصلى فى الوقت....الخ (عالمگيرى ج:١،ص:٦٦،كتاب الصلوة)

3]القهقهة فى كل صلوة فيها ركوع وسجود تنقض الصلوة والوضوء عندنا....ولا تنقض الطهارة خارج الصلوة ....والقهقهة من الصبى فى حال الصلوة لا تنقض الوضوء كذا فى المحيط ولو قهقهة نائماً فى الصلوة فالصحيح انها لا تبطل الوضوء ولا الصلوة....الخ (هندية ج:١،ص:١٢،كتاب الطهارة،الباب الثانى)_

4] او فى الصلوة الجنازة تبطل ماكان فيها ولا تنقض الطهارة ....الخ (هندية ج:١،ص:١٢،كتاب الطهارة، الباب الثانى،ايضاً الدرالمختار مع الردالمحتار ج:١،ص:١٤٤،اركان الوضوء اربعة)_

5] واما الافراط فيه فانه يورث كثرة الضحك تميت القلب وتورث الضغينة فى بعض الاحوال وتسقط المهابة والوقار ....ولان الضحك يدل على الغفلة عن الآخرة.قال صلى الله عليه وسلم:لو تعلمون ما اعلم،لبكيتم كثيراً ولضحكتم قليلاً(احياء العلوم ج:٣،ص:١٢٨،النهى عن المزاح)_

جواب: دې سره لمونځ نه ماتیږي.[1]

په لمانځه کې ژړل

سوال: د لمانځه دوران کې یا قرآن پاک لوستلو سره که ژړا راشي. نو ایا لمونځ ماتیږي؟ او په یو اودس باندې څو لمونځونه کیږي؟ یا اودس د کوم وخته پورې قائم پاتې کیږي؟

جواب: که د الله پاک له ویرې نه ژړا راشي، نو په دې سره لمونځ نه ماتیږي،نه اودس. او که د یوې دنیوي حادثې په وجه په لمانځه کې په ژړا شي، نو په دې سره لمونځ ماتیږي[2].اودس نه ماتیږي .د اودس کولو نه وروسته چې تر څو پورې د اودس ماتونکې څه خبره پیښه شوې نه وي،(مثلاً هوا خارجه شي)د هغه وخته پورې اودس قائم دی[3]او په یو اودس باندې چې څومره لمونځونه غواړې کولی یې شي.

په لمانځه کې د رسول الله ﷺ په نوم باندې درود ویلو سره اودس نه ماتیږي

سوال: که په لمانځه کې د رسول الله ﷺ نوم راشي یعنې په قرات کې یا په درود شریف وغیره کې، نو ایا په مینځ کې ﷺ لوستل پکار دي؟ په دې خو لمونځ نه ماتیږي؟

جواب: په لمانځه کې په رسول الله ﷺ باندې درود نه ویل کیږي. خو که چا ولوستلو. نو په دې باندې لمونځ نه ماتیږي.[4]

د لمانځه دوران کې که اینکی (پرنجی) راشي نو ایا الحمد لله ویل پکار دي؟

سوال: ایا دلمانځه په دوران کې که پرنجی راشي، نو "الحمد لله" ویل پکار دي لکه څنګه چې په عام حالت کې ویل کیږي؟

جواب: په لمانځه کې ویل نه دي پکار خو که ویې ویل، نو لمونځ نه فاسدیږي.[5]

لمانځه کې رومال(دسمال) سره نزله صفا کول

سوال: مولانا صاحب! د لمانځه سره متعلق د یوې مسئلې پوښتنه ستاسو نه کوم،ما یو سړی جمعې سره په لمانځه باندې ولیده چې هغه سره په لاس کې رومال و، په هغه یې نزله صفا

---

[1] والتبسم لا یبطل الصلوة ولا الطهارة (عالمگیری ص:۱۰۲،الفصل الخامس فی نواقض الوضوء)

[2] (او بکی) فیها(فارتفع بکاؤه) ای حصل منه صوت مسموع (ان کان من ذکرالجنة او النار) او نحو ذلک.....لم یفسد صلوته....(وان کان من وجع او مصیبة).....تفسد صلوته ....الخ (حلبی کبیر ص:٤٣٦)

[3] (قوله وینقضه خروج نجس منه) ای وینقض الوضوء خروج نجس من المتوضی .....الخ (البحرالرائق ج:۱،ص:۳۱،کتاب الطهارة)_

[4] او سمع اسم النبی صلی الله علیه وسلم فقال صلی الله علیه وسلم .....وان لم یرد به الجواب بل قصد ثناء وصلوة: علی سبیل الاستیناف لا تفسد صلوته.....الخ (حلبی کبیر ص:٤٤٤)_

[5] ولوعطس المصلی فقال: الحمد لله لاتفسد صلوته...الخ (حلبی کبیر ص:٤٣٩،ایضاً:هندیة ج:۱،ص:۹۸)

کوله، ما چې ترینه پوښتنه وکړه چې داسې کول صحیح دي؟ نو هغه وویل چې صحیح دي او هغه وایي چې فلاني مولانا صاحب دېته عذر وایي.هرکله چې ما د خپل جامع جومات د امام صاحب نه ددې مسئلې پوښتنه وکړه، نو هغه وایي چې په قیام کې خو هیڅ شی په لاس کې اخستل پکار نه دي که نزله رابهیږي، نولاس سره یې صفاکولی شي، مولاناصاحب په دې مسئله کې تاسوزما مددوکړئ

جواب: که د نزلې شدت وي،نزله زیاته وي،نو څه حرج په کې نشته [۱]

د لمانځه په حالت کې خولې ته راتلونکی بلغم تیرول

سوال: که د لمانځه په حالت کې خولې ته بلغم راشي او دا تیر کړل شي، نو لمانځه کې څه خلل خو نه واقع کیږي؟

جواب: نه صاحب! [۲]

په لمانځه کې په اردو ژبه کې دعا کول څنګه دي؟

سوال: ایا موږ د لمونځ کولو دوران د سجدې په حالت کې په خپله ژبه (اردو) کې الله پاک ته خپل حاجت بیانولی شو؟

جواب: نه! داسې کولوسره لمونځ ماتیږي. [۳]

د اخري قعدې پریښودلو سره لمونځ باطلیږي

سوال: که امام صاحب څلور رکعته فرض لمونځ کې په دویم رکعت کې د ناستې په ځای په دریم رکعت کې کیني،هغه ناست و چې مقتدی الله اکبر وویل، نو هغه فورا ودرید،بیا یې په څلورم رکعت کې قعده ونکړه،په پنځم کې یې هم قعده ونکړه، بلکې په شپږم رکعت کې کیناستلو،نو هغه د التحیات د لوستلو نه مخکې سجده سهوه وکړه او بیا هغه ټول لوستلو سره سلام واړولو او لمونځ یې ختم کړ،نو ایا لمونځ وشو؟ او که لمونځ وشو، نو څو رکعته وشو؟ د فرضو نه پرته نفل هم وشو اوکه نه؟

جواب: مقتدیانو ته پکار و چې امام ته یې په څلورم رکعت باندې د کیناستلو له پاره فتحه ورکړې وای، په هر حال چې امام په پنځم رکعت سجده وکړه، نو فرض لمونځ باطل شو او دا

---

[۱] ویکره ان یرمی بزاقه الا ان یضطر فیاخذه بثوبه او یلقیه تحت رجله الیسری اذا صلی خارج المسجد (مراقی الفلاح علی هامش الطحطاوی ص: ۱۹۱،فصل فیما یفسد الصلوة)

[۲] ایضاً ـ

[۳] (قوله یفسد الصلوة التکلم) لحدیث مسلم ان صلوتنا هذه لا یصح فیها شئ من کلام الناس انما هو التسبیح والتکبیر وقراءة القرآن.....الخ (البحرالرائق ج: ۲،ص: ۲،باب ما یفسد الصلوة وما یکره فیها)ـ

نفلي لمونځ شو ،ځکه چې اخري قعده فرض ده او د فرض په پرېښودلو باندې لمونځ نه کیږي،امام او مقتدیان دې په دویم ځل لمونځ وکړي.[۱]

❖ د لمونځ ماتولو عذرونه ❖

....

په مالي نقصان باندې لمونځ ماتول جائز دي

سوال: زموږ د محلې په جومات کې پیش امام صاحب د ماښام لمونځ شروع کړ،د یو رکعت نه وروسته هغه سلام واړولو،له دې نه وروسته هغه اودس خانې ته لاړل او خپله ګړۍ یې راوړه ،بیا هغه په دویم ځل تکبیر وکړ او لمونځ یې شروع کړ، څه خلک وایي چې امام صاحب د ګړۍ له پاره لمونځ ولې مات کړ؟ او تکبیر یې په دویم ځل ولې وویلې؟

جواب: د یو درهم (تقریبا درې نیمې ماسې چاندي) د نقصان چې ویره وي، نو د لمونځ د ماتولو اجازه ده[۲]که د اقامت کولو وخت نه څه موده تیره شي، نو اقامت دې په دویم ځل وکړل شي[۳]امام صاحب په دواړه مسئلو کې د شریعت مطابق عمل وکړ،د خلکو اعتراض د ناخبرې په بنیاد دی.

که د یو درهم مال د ضایع کېدو خطره وي نو د لمونځ ماتول جائز دي

سوال: که دلمانځه دوران کې د جیب نه څه پیسې یا روپۍ وغورځیږي او څوک بل سړی هغه پیسې وړي، نو ایا لمونځ ماتولو سره د هغه نه دا پیسې اخستل پکار دي یا لمونځ کول پکار دي؟ دا حرکت که یو سړی په نفل،سنت یا فرض لمانځه کې کوي، نو موږته څه کول پکار دي؟

جواب: لمونځ ماتولو سره د هغو نیول صحیح دي ،لمونځ که فرض وي ،یا نفل او د جمعې وي یا پرته د جمعې نه،د لمانځه دوران کې که یو درهم چاندي(۳.۴۰۲ ګرام)د مالیت برابر شي د ضایع کېدو خطره وي، نو لمونځ ماتول جائز دي.[۴]

۱] (الاولی رجل صلی الظهر) ونحوها (خمساً) بان قید الخامسة بالسجدة (ولم یقعد علی راس الرابعة بطلت فرضیته وتحولت صلوته نفلاً.....الخ (حلبی کبیر ص: ۲۹۰،السادس القعدة الاخیرة)_

۲]رجل قام الی الصلوة فسرق منه شئ قیمته درهم له ان یقطع الصلوة.....الخ (هندیة ج:۱،ص:۱۰۹)_

۳]ولا ینبغی للمؤذن ان یتکلم فی الاذان او فی الاقامة او یمشی فان تکلم بکلام یسیر لا یلزمه الاستقبال (عالمگیری ج:۱،ص:۵۵،الفصل الاول فی صفته واحوال المؤذن)_

٤] رجل قام الی الصلوة فسرق منه شئ قیمته درهم له ان یقطع الصلوة ویطلب السارق سواء کانت فریضة او تطوعا لان الدرهم مال..الخ (هندیة ج:۱ص:۱۰۹،کتاب الصلوة،الباب السابع،ومما یتصل بذالک مسائل)

د لمانځه دوران کې د ورک شوي شي په یاد راتلو باندې لمونځ ماتول

سوال: د اودس دوران کې په اودس خانه کې که موږ خپل یو خاص شی کړی، یا چشمې وغیره هیرې شي او هغه موږ ته د لمانځه دوران کې را یاد شي، نو موږ په دې صورت کې څه وکړو؟

جواب: لمونځ ماتولو سره هغه شی اوچت کړئ.[1]

د یو انسان د نفس بچ کولو له پاره لمونځ ماتول

سوال: که یو انسان بیماروي او د بیماري په حالت کې بې هوشه دی، د هغه سره ښځې ډیرې دي سړي یوازې دي، هغه هم د فرضو نیت کړی دی، لمونځ کونکي یوازې یو رکعت کړی دی، چې په دې کې ښځو شور جوړ کړ چې بیمار وفات کیږي، نو لمونځ کونکي لمونځ ماتولی شي؟

جواب: که د هغه د نفس بچ کولو څه تدبیر کولی شي، نو لمونځ دې مات کړي او که مړ شوی وي، نو د لمانځه ماتولو څه فائده؟[2]

که بې هوشه راپریوځي نو د هغه د اوچتولو له پاره لمونځ ماتولی شي؟

سوال: لمونځ د جمعې سره کیږي او یو لمونځ کونکی د کمزوري یا په څه بله وجه غورځیدو سره بې هوشه شي، نو ایا خوا کې ولاړ سړیو د هغه اوچتول پکار دي یا لمونځ جاري ساتل پکار دي؟ مهرباني وکړئ دا بیان کړئ چې موږ ته دې وخت کې څه کول پکار دي، په داسې حال کې چې لاندې انسان توپونه وهي.

جواب: لمونځ ماتولو سره هغه اوچتول پکار دي، داسې ونه شي چې هغه ته د مدد نه ملاویدو په وجه د هغه نفس ضایع شي.[3]

په لمانځه کې زهرلرونکی شی وژل

سوال: که په لمانځه کې چېرته ناڅاپه یو زهریله شی راشي او د لمونځ کونکي طرفته ورمخکې شي، نو ایا لمونځ کونکی نیت ماتولی شي؟

جواب: که د هغه د وژلو له پاره د عمل کثیر ضرورت نه وي، نو د لمانځه د ماتولو نه غیر دې هغه ووژني او که د عمل کثیر ضرورت وي، نو لمونځ به مات شي او د هغه له پاره د لمانځه ماتول جائز دي، خلاصه داده که د لمانځه ماتولو نه پرته هغه وژل کیږي، نو صحیح ده، که نه

---

[1] ان القطع (ای الصلوة) یکون حراماً ومباحاً....والمباح اذاخاف فوت مال...الخ (شامی ج:۲،ص:۵۲)۔

[2] والحاصل ان المصلی متی سمع احداً یستغیث.....وکان له قدرة علی اغاثته وتخلیصه وجب علیه اغاثته وقطع الصلوة فرضاً کان او غیره (شامی ج:۲،ص:۵۱،باب ادراک الفریضة)۔

[3] ان القطع (ای الصلوة) یکون.....واجباً......والواجب لاحیاء نفس(شامی ج:۲،ص:۵۲)۔

دهغه له پاره لمونځ ماتول جائز دي.[۱]

د لمانځه په دوران کې مچۍ وغيره وژل

سوال: که د جمعې د لمونځ کولو په وخت په پښو يا سر يا غوږونو باندې مچۍ يا د شهدو مچۍ يا څه کرږی وښوري، نو دهغو (چې نومونه يې ذکر شو) د وژلو اجازه شته؟

جواب: که د تکليف ورکولو ويره وي او د عمل کثير نه پرته هغه وژل کيږي، نو مړ دې کړي په دې سره لمونځ نه ماتيږي، که نه لمونځ دې مات کړي او ودې وژني.[۲]

يوازې د دروازې ټک ټک اوريدو سره لمونځ ماتول جائز نه دي

سوال: موږ لمونځ کاوو، هغه وخت موږ ته څوک د بلې کمرې نه اواز راکړي چا ته چې دا معلومه نه ده چې موږ په لمانځه کې مشغول يو، يا څوک دوراز ه ودبوي او موږ لمونځ کاوو او په کور کې زموږ نه سوا څوک نه وي په داسې وخت کې راتلونکي باندې هم بيره وي، نو ايا په داسې وخت کې نيت ماتولی شي؟ او که ماتولی شي، نو د لمانځه ماتولو طريقه بيان کړئ؟

جواب: دا به تاسو ته څنګه معلومه وي چې هغه په بيړه کې دی؟ په هرحال د يو داسې سخت ضرورت له پاره چې دهغه د نقصان مخ نيوي نه شي کېدلی، نيت ماتول جائز دي[۳] او يوازې په ټک ټک اوريدلو باندې لمونځ ماتول جائز نه دي.

د مور او پلار په اواز باندې کله لمونځ ماتول جائز دي؟

سوال: يو صاحب په خپل مضمون "د مور و پلار احترام" تر عنوان لاندې ليکلي دي چې په حديث شريف کې راغلي دي (د حديث نوم يې نه دی ليکلی) چې د رب رضا د پلار په رضا کې ده او د رب ناراضګي د پلار په ناراضګي کې ده.

بيا ليکي چې په روايت کې دي (د چا روايت دی؟ هيڅ حواله نشته) چې که مور پلار د څه تکليف يا پريشانۍ په وجه اواز وکړي، نو فرض هم ماتولو سره دې هغوی ته جواب ورکړي او که پرته د ضرورت نه اواز وکړي، هغوی ته معلومه نه ده چې تاسو په لمانځه کې يئ، نو بيا هم سنت او نفل لمونځ ماتولو سره جواب ورکړئ، که دا معلومه نه وي چې تاسو په لمانځه کې يئ اواز وکړي، نو هر قسمه لمونځ ماتولو سره هغوی ته جواب ورکړئ.

۱] (لا)يكره (قتل حية اوعقرب) ان خاف الاذى....(مطلقاً) ولو بعمل كثير على الاظهر لكن صحح الحلبى الفساد وقال الشامى (قوله لكن صحح الحلبى الفساد) حيث قال تبعاً لابن الهمام فالحق فيما يظهر هو الفساد، والامر بالقتل لا يستلزم صحة الصلوة مع وجوده كما فى صلوة الخوف،بل الامر فى مثله لاباحة مباشرته وان كان مفسداً للصلوة....الخ (شامى مع الدرالمختار ج: ۱،ص: ۶۵۱،مطلب الكلام على اتخاذ المسجد)۔

۲] اوګورئ تيره شوی حاشيه: (لا)يكره (قتل حية او عقرب) ان خاف الاذى .....(مطلقاً)....الخ)۔

مهرباني وکړئ چې په کوم حديث کې دا حکم دی؟ دا کوم مستند روايت دی چې د مور او پلار په احترام کې د لمونځ ماتولو هدايت شوی دی؟

جواب: درمختار (**باب ادراک الفريضة**) کې ليکل شوي دي چې که فرض لمونځ کې وي. نو د مور او پلار په اواز دې نه ماتوي، خو که هغوی په څه ناګهاني افت کې اخته شوي وي او هغه ته د مدد له پاره اواز وکړي په دې صورت کې د مور او پلار خصوصيت نشته. بلکې د يو نفس بچ کولو له پاره لمونځ ماتول ضروري دي او که په نفل لمونځ کې وي او مور او پلار ته د دې علم وي، نو نه دې ماتوي او که هغوی ته علم نه وي، نو لمونځ ماتولو سره دې جواب ورکړي [۱]

خلاصه دا چې په دوه صورتونو کې به لمونځ نه ماتوي او په يو صورت کې به يې ماتوي. تر کومه چې د روايت تعلق دی، په حديث کې د جريج راهب قصه راځي چې هغه ته د هغه مور اواز وکړ او هغه په لمانځه کې و، له دې وجې يې جواب ورنکړ. اخر دا چې مور ورته بددعا وکړه او هغه بددعا هغه ته ولګيده له اوږده قصه ده. هغه په نفل لمانځه کې و او د هغه مور ته د دې علم نه و، له دې وجې هغه ته لمونځ ماتولو سره هغې ته اواز ورکول پکار و. [۲]

لمونځ په کومو حالتونو کې ماتېدای شي؟

سوال: د کومې مجبورۍ له وجې نه لمونځ ماتيدای شي؟ مثلاً هوا خارج شي. خطرناك ځناور مخې ته راشي. کور کې سړي يوازې لمونځ کوي او دروازې ته څوك راشي. کور کې يوازې لمونځ کوي او ويده ماشوم ويښ شي او په ژړا شي. انغرۍ کې کېښودل شوې کټوه هيره شي. د بدن نه وينه روانه شي. ايا داسې حالتونو کې لمونځ ماتولو باندې ګناه شته؟

جواب: کوم عذرونه چې تاسو ليکلي دي، نو دې کې لمونځ ماتول صحيح دي. ځکه چې په داسې تشويش کې لمونځ کول مکروه دي. والله اعلم. [۳]

۱] ويجب القطع لنحو انجاء غريق او حريق، ولو دعاه احد ابويه فى الفرض لا يجيبه الا ان يستغيث به، وفى النفل ان علم انه فى الصلوة فدعاه لا يجيبه والا اجابه . والحاصل ان المصلى متى سمع احداً يستغيث وان لم يقصده بالنداء، او كان اجنبياً وان لم يعلم ماحل به او علم وكان له قدرة على اعانته وتخليصه وجب عليه اغاثته وقطع الصلوة فرضاً كانت او غيره .....فلا تجوز اجابته(الام) بخلاف ما اذا لم يعلم انه فى الصلوة فانه يجيبه، لما علم فى قصة جريج الراهب، ودعاء امه عليه (شامى ج:۲،ص:۵۱، ۵۲)۔

۲]عن أبي هريرة : عن النبي صلى الله عليه و سلم قال (لم يتكلم في المهد إلا ثلاثة عيسى وكان في بني إسرائيل رجل يقال له جريج كان يصلي جاءته أمه فدعته فقال أجيبها أو أصلي فقالت اللهم لا تمته حتى تريه وجوه المومسات وكان جريج في صومعته فتعرضت له امرأة وكلمته فأبى فأتت راعيا فأمكنته من نفسها فولدت غلاما فقالت من جريج فأتوه فكسروا صومعته وأنزلوه وسبوه فتوضأ وصلى ثم أتى الغلام فقال من أبوك يا غلام ؟ قال الراعي قالوا نبني صومعتك من ذهب ؟ قال لا إلا من طين.(بخارى ج:۱،ص:۴۸۹،باب قول الله عزوجل واذكر فى الكتب مريم)

۳]وكره....صلاته مع مدافعة الاخبثين او احدهما او لريح للنهى.وفى الشامية:[بقيه حاشيه په راروانه صفحه

❖ په لمانځه کې د اوداسه ماتیدل ❖

....

د لمانځه په دوران کې د هوا منع کونکي د لمانځه حکم

سوال: د لمانځه په دوران کې که د هوا د خارج کېدو ويره وي، نو ايا موږ هوا منع کولی شو؟ او که موږ يې منع کړو ،نو ايا لمونځ کيږي؟

جواب: داسې کول مکروه دي لمونځ کيږي.[1]

د لمانځه په دوران کې د اودس په ماتيدلو باندې د پاتې لمونځ ادا کول

سوال: که د لمانځه دوران کې اودس مات شي، نو پاتې لمونځ څنګه ادا کول پکار دي؟

جواب: لمونځ دې په هغه ځای پرېږدي او خاموشي سره دې اودس وکړي،د چا سره دې خبرې نه کوي او د کوم ځای نه چې يې لمونځ پرېښی وي،بيا راتلو سره دې د هغه ځای نه شروع کړي، خو ددې مسائل ډير ژور دي،د عوامو له پاره مناسب ده چې د سر نه لمونځ شروع کړي او که د امام صاحب اودس مات شوی وي، نو په صف کې دې څوک مخکې کړي او خپله دې اودس کولو نه وروسته د مقتديانو په صف کې شريک شي[2]. بې اودسه لمونځ جاري ساتل جائز نه دي،بلکې سخته ګناه ده، ځينې علماء کرام فرمايي چې په دې کې د کفر ويره ده.[3]

...بقيه د تيرمخ].. قال فى الخزائن:سواء كان بعد شروعه او قبله فان شغله قطعها ان لم يخف فوت الوقت وان اتمها اثم (شامى ج:١،ص:٦٤١،مطلب فى الخشوع)

١] ويكره ان يدخل فى الصلوة وقد اخذه غائط او بول لقوله عليه السلام : لا صلوة بحضرة الطعام ولا وهو يدافعه الاخبثان.متفق عليه (كبيرى ص:٣٦٦) وايضاً عن ابى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال: لا يحل لرجل يؤمن بالله واليوم الآخر ان يصلى وهو حقن حتى يتخفف (سنن ابى داؤد ج:١، ص:١٢،شامى ج:١،ص:٦٤١)۔

٢]ومن سبقه الحدث فى الصلوة انصرف فان كان اماماً استخلف وتوضا وبنى.....ولنا قوله عليه السلام : من قاء او رعف او امذى فى صلوته فلينصرف وليتوضا وليبن على صلوته ما لم يتكلم (هداية ج:١،ص:١٢٨وكذا فى البدائع الصنائع ج:١،ص:٢٢٠،فصل فى بيان ما يفسد الصلوة)۔

٣] ان الصلوة بغير الطهارة متعمداً ليس بكفر......وقيل كفر كالصلوة الى غيرالقبلة او مع ثوب النجس عمداً،لانه كالمستخف والاصح انه لو صلى الى غيرالقبلة او مع ثوب النجس لا يكفر،لان ذلك يجوز اداؤه بحال ولو صلى بغير طهارة متعمداً يكفر،لان ذلك يحرم لكل حال فيكون مستخفاً (مرقاة شرح المشكوة ج:١،ص:٢٧٣،باب ما يوجب الوضوء،الفصل الاول،طبع بمبى)۔

که د مقتدي یا امام اودس مات شي نو د جمعې نه په وتلو سره به څنګه لمونځ پوره کوي؟

سوال: ما د یو مولانا نه پوښتنه وکړه چې مقتدي په اول صف کې ولاړ وي جمعه ولاړ ده د هغه اودس مات شي، نو هغه به څه کوي؟ هغه وویل که د وروسته تللو ځای نه وي. نو هم هلته دې ناست وي، وروسته دې ځانته لمونځ وکړي، خو د بل مولانا نه مې پوښتنه وکړه. نو هغه وایي چې هر ممکن کوشش دې وکړي چې هغه بهر ته راوځي او اودس کولو نه وروسته دې په دویم ځل شامل شي، زه تاسو نه پوښتنه کول غواړم چې په دواړه مسئلو کې کومه یوه صحیح ده؟ او که د امام صاحب اودس مات شي، نو د هغه له پاره څه حکم دی؟

جواب: د کوم انسان چې اودس مات شي هغه دې په پوزه باندې لاس کیښودلو سره د صف نه راوځي او اودس کولو نه وروسته دې په دویم ځل په جمعه کې شامل شي. که امام وي. نو وروسته یو مقتدي دې امام جوړ کړي او خپله دې اودس کولو نه وروسته په جمعه کې شامل شي، که د صف نه د وتلو ګنجائش نه وي، نو دصف مخې ته تیریدو سره دې یو اړخ ته ووځي. د چا چې اودس مات شوی وي د هغه له پاره غوره هم داده چې د اودس کولو نه وروسته لمونځ د سر نه شروع کړي او که په هیڅ طریقې سره وتل ممکن نه وي. نو لمونځ ماتولو سره دې د لمانځه نه ووځي (یعنې په خپل ځای دې ناست وي.[۱]

د دوه رکعتونو نه وروسته د اودس د ماتیدو نه وروسته څور رکعتونه کول پکار دي؟

سوال: فرض، سنت او نفل د څلور رکعتونو نیت یې وکړ، د دوه رکعتونو نه وروسته یې اودس مات شو، نو هغه دې څلور رکعته وکړي او دوه رکعته؟ ځکه چې هغه دوه رکعته کړي دي او د چا سره یې خبري هم نه دي کړي، فورا یې اودس وکړ؟

جواب: فرض، وتر او سنت موکده خو دې پوره دوباره وکړي، نفل او سنت غیر موکده دوه کول کافي دي.[۲]

۱] (وان سبقه الحدث توضا وبنى) لقوله عليه السلام : من قاء او رعف او امذى فى صلوته فلينصرف وليتوضا وليبن على صلوته ما لم يتكلم فان كان منفرداً ان شاء عاد الى مكانه،وان شاء اتمها فى منزله والمقتدى والامام يعودان الا ان يكون الامام قد اتم الصلوة فيتخيران،والاستيناف افضل لخروجه عن الخلاف......وان كان اماماً استخلف لقوله عليه السلام :ايما امام سبقه الحدث فى الصلوة فلينصرف ولينظر رجلاً لم يسبق بشئ فليقدمه ليصلى بالناس (الاختيار لتعليل المختار،ايضاً:هداية ج:۱،ص:۱۲۸،باب الحدث فى الصلوة، ج:۱، ص:۶۳،طبع دارالمعرفة بيروت)۔

۲] ومن ثمة صرحوا بانه لو نوى اربعاً لا يجب عليه بتحريمتها سوى الركعتين فى المشهد عن اصحابنا وان القيام الى الثالثة بمنزلة تحريمة مبتداة،حتى ان فساد الشفع الثانى لا يوجد فساد الشفع الاول (شامى مع الدرالمختار ج:۱،ص:۴۵۹)۔

د لمانځه نه وروسته ورته یاد شو چې اودس مې نه و، نو دوباره دې وکړي

سوال: مسئله داسې ده چې ما د مازدیګر د لمانځه نه مخکې اودس وکړ، وروسته له دې نه زما اودس مات شو، خو د ماښام په وخت کې زما پوره یقین و چې زما د مازدیګر اودس تر اوسه پورې شته، همدغه شان ما د ماښام لمونځ ادا کړ، خو د نیمې ګنټې نه وروسته ما ته پوره رایاد شو چې ما دا لمونځ بې اودسه وکړ، ځکه اودس خو د ماز دیګر د لمانځه نه وروسته مات شوی و، ایا زمونږ لمونځ اوشو که نه؟

جواب: چې کله ستاسو پوره یقین شو چې لمونځ مې بې اودسه کړی دی، نو بې اودسه خو لمونځ نه کیږی، په دې وجه دهغه راګرځول فرض دي.[۱]

چې اودس یې مات شي نو د صف نه به څنګه اوځي؟

سوال: که د یو مقتدی اودس مات شي، نو د صف نه څنګه وتل پکار دي؟

الف: په صف کې د ولاړو کسانو مخې ته تلو سره بهر شي؟

ب: په خپل ځای باندې د وروستي صف والا کس ودروي او بهر شي؟

جواب: دواړه صورتونه صحیح دي، خو دویم صورت غوره دی.[۲]

که په لویه اجتماع کې اودس مات شی نو څه وکړل شي؟

سوال: مسئله دا ده چې اودس مات شي نو فوراً دې لمونځ مات کړي او له صفونو نه دې بهر راوځي، سوال دا دی چې په رایبونډ کې ډیره لویه اجتماع وي چې د هغې صفونه د شپیتو یا اویاوو نه زیات وي، که په اولني صف کې څوك ولاړ وي او اودس یې مات شی نو څه به کوي؟ او دومره لویې مجمع نه راوتل خو مشکل دي، ایا نیغ راووځي، د لمونځ کونکو مخې نه یا هلته ناست واوسیږي؟

جواب: که صف ته مخامخ تلو سره راوځی نو هم څه حرج نشته او که لمونځ مات کړي او هلته کیني، دجماعت ختمیدونه وروسته ځي نوهم صحیح ده، داودس ماتیدونه وروسته دې لمانځه کې نه شریکیږي.[ایضاً]

۱] عن ابن عمر عن النبی صلی الله علیه وسلم : لا تقبل صلوة بغیر طهور الحدیث (ترمذی ج:۱،ص:۲)۔

۲] (وان سبقه الحدث توضا وبنی) لقوله علیه السلام : من قاء او رعف فی صلوته فلینصرف ولیتوضا ولیبن علی صلوته ما لم یتکلم فان کان منفرداً ان شاء عاد الی مکانه،وان شاء اتمها فی منزله والمقتدی والامام یعودان الا ان یکون الامام قد اتم الصلوة فیتخیران،والاستیناف افضل لخروجه عن الخلاف......وان کان اماما استخلف لقوله علیه السلام :ایما امام سبقه الحدث فی الصلوة فلینصرف ولینظر رجلاً لم یسبق بشئ فلیقدمه لیصلی بالناس (الاختیار لتعلیل المختار،ایضاً:هدایة ج:۱،ص:۱۲۸،باب الحدث فی الصلوة،ج:۱،ص:۶۳،طبع دارالمعرفة بیروت)

که لمانځه کې اودس مات شي ، نو صف نه به څنګه اوځي؟

سوال: جمعه کې يو سړى په لومړي صف کې ولاړ وي،ناڅاپه يې اودس مات شي او د وتلو لپاره څه ځاى هم نه وي،نوڅه ډول له صف څخه ووځي؟

جواب: د وروسته صف نه دې يو کس را وړاندې کړي، يا دې صف ته مخامخ لاړ شي او په ديوال دې واوړي [ايضاً]

که د لمانځه پرمهال اودس مات شي نو پاتې لمونځ به څنګه پوره کوى؟

سوال: د مقتدي اودس مات شو،د اودس کولو لپاره لاړ،دې دوران کې يې چاسره کلام نه دى کړى،بيا راشي ،نو خپل پاتې لمونځ به ادا کوى يا به دوباره پوره لمونځ ادا کوي؟

جواب: غوره خو دا ده چې د له سر نه لمونځ شروع کړي،خو که غواړي نو همدغه لمونځ دې پوره کړي او ددې طريقه دا ده چې که امام تردې وخت پورې د لمانځه نه فارغ شوى نه وي، نو د لمانځه چې څومره حصه دده په غيرحاضري کې شوې ده،اول دې هغه ادا کړي او بيا دې امام سره يوځاى شي او که دده راتلو پورې امام فارغ شوى وي، نو څومره لمونځ چې ورته پاتې دې هغه دې هما غه شان ادا کړي، لکه چې امام پسې وي [ايضاً]

❖ د معذور احکام ❖

....

چې اودس او تيمم نه شي کولى ، لمونځ او تلاوت څنګه وکړي؟

سوال: ما ستاسو په کالم کې لوستلي و، چې له اوداسه پرته د قران پاک مسح کول جائز نه دي، خو زه اودس کولى نه شم،ځکه چې الله پاک زه معذورکولوسره په کټ کينولي يم،په ما کې دومره طاقت نشته چې زه د کټ نه ښکته شم،ما خپله مور لمبوي او هغه مي متيازو ته بيايي،زما د قرآن کريم د تلاوت ډير زيات شوق دى، نو ايا زه له اوداسه پرته قرآن کريم مسح کولى شم؟ د الله پاک فرمان دى چې که تاسو لمونځ په ولاړه نه شئ کولى ،نو په ناسته يې کوئ او که په ناسته يې نه شئ کولى ،نو په ملاسته يې کوئ ،خو زه نه تيمم کولي شم نه اودس، نو لمونځ څنګه وکړم،که له اوداسه پرته لمونځ کيږي، نو تاسو يې ماته بيان کړئ

جواب: بل څوک دې تاسو ته اودس درکوي[1] او د قرآن کريم تلاوت تاسو له اودس نه پرته

۱] (وعدم بغيره) الا لعذر،واما استعانته عليه السلام بالمغيرة فلتعليم الجواز(وفى الشامية) وظاهر ما فى شرح المنية انه لاكراهة اصلاً اذا كانت بطيب قلب ومحبة من المعين من غير تكليف من المتوضى وعليه مشى فى هداية ابن العماد (الدرالمختار مع الشامي ج:۱،ص:۱۲۶،مطلب فى مباحث الاستعانة فى الوضوء بالغير)_

هم کولی شئ د قرآن کریم پاڼې په څه کپړي وغیره سره اړوئ.[۱]

د معذور لمونځ څنګه وي؟

سوال: جناب زه د متیازو په بیماری کې اخته یم، پنځه وخته لمونځ ادا کوم او قران کریم هم لولم، مسئله داده چې زه کله هم د متیازو کولو نه وروسته پاڅم یا استنجاء کولو سره پاڅم، نو د متیازو څاڅکي په جامو باندې وغورځیږي، دویمه خبره داده چې زه د ګیس ټربل مریض یم او منټ منټ وروسته زما نه ګیس هم خارجیږي، ما د لمانځه په کتابونو کې لوستلي دي چې په لمانځه کې هوا بندول نه دی پکار او د استنجاء کولو نه وروسته که بیا هم متیازې اوځاڅي، نو دلمونځ به څه صورت وي؟ دا لمونځ به د معذور لمونځ وي او که نه؟ بعضې وخت شیطان حمله وکړي چې په داسې صورت کې لمونځ نه کوم، خو زه لمونځ پریښودل نه غواړم، هر لمانځه ته تازه اودس کوم، د جمعې په ورځ دوه ځله اودس کوم زما دا پریشاني لیرې کړئ مهرباني به مووي.

جواب: لمونځ خو تاسو مه پریږدئ، ستاسو د حالاتو نه معلومیږي چې تاسو شرعا معذور يئ، د هر لمانځه له پاره یو ځل اودس کول کافي دي، د لمانځه له پاره جامه بیله ساتئ که هغه په لمانځه کې ناپاکه شي، نو هغومره برخه ووینځئ.[۲]

یو څوک معذور کله شماریږي؟

سوال: زما اودس نه پاتې کیږي، ما په اخبار کې د معذور مسئله لوستلې وه، زه ددې لږ وضاحت غواړم، زما اودس زیات تر د هوا د خارجیدوله وجې ماتیږي او کله زیات وخت هم پاتې کیږي، زه په دې باندې پوهیدل غواړم چې د لمانځه او د تلاوت له پاره څه وکړم؟

جواب: د لمانځه نه مخکې چې کله هم اودس کوئ، نو ښه اطمینان سره يې وکړئ، ددې له پاره چې اودس سره لمونځ وکړل شي، په هرحال تاسو معذور نه يئ.[۳]

معذور که د سهار د اذان نه مخکې اودس وکړي نو ایا لمونځ کولی شي؟

سوال: که یو سړی د معذور په حکم کې وي (یعني) د هر لمانځه له پاره نوی اودس کوي. په

۱] المحدث اذا كان يقراء القرآن بتقليب الاوراق بقلم او سكين لا باس به كذا فى الغرائب (فتاوى عالمگيرى ج:۵،ص:۳۱۷) ایضاً: ولا يجوز للمحدث والجنب مس المصحف الا بغلافه (الاختيار ج:۱،ص:۱۳)_

۲] (وصاحب عذر من به سلس) بول لا يمكنه امساكه(او استطلاق بطن او انفلات ريح او استحاضة) .....(ان استوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة) بان لا يجد فى جميع وقتها زمناً يتوضا ويصلى فيه خالياً عن الحدث (ولو حكماً) (الدرالمختارمع التنوير ج:۱،ص:۳۰۵)_

۳] وصاحب عذر..... ان استوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة) بان لا يجد فى جميع وقتها زمناً يتوضا ويصلى فيه خالياً عن الحدث (ولو حكماً) (الدرالمختارمع التنوير ج:۱،ص:۳۰۵)

دې صورت کې د سهار په لمانځه کې د صبح صادق شروع کېدو نه وروسته که د سهار د اذان نه مخکې اودس وکړي، نو لمونځ پرې کيږي او که نه ؟

جواب: چې د سهار وخت شي، نو دده اودس کول صحيح دي.[۱]

که پښه د ښنګرو نه پرې شوې وي نو د مصنوعي پښې وينځل ضروري نه دي

سوال: زه په يو پښه معذور يم. هغه په يو حادثه کې ضائع شوې وه. زه مصنوعي پښې لګولو سره دفتر ته ځم. په دفتر کې د ماسپښين د لمانځه له پاره دا ممکن نه ده چې زه پښه پرانستلو سره اودس وکړم او په يو ځاى باندې ناسته کولو سره لمونځ ادا کړم، په داسې صورت کې تيمم کولو سره په کرسۍ باندې لمونځ ادا کولى شم؟ اکثر د واده په محفلونو کې يا د چا مړګ ته لاړ شم. نو همدغه مشکل راته پيښيږي چې لمونځ څنګه ادا کړم؟ له دې وجې ماته څه داسې طريقه بيان کړئ چې، په هغې سره لمونځ وکړم؟

جواب: که د ښنګرو نه پورته پښه پرې شوې وي، نو د مصنوعي پښې د پرانستلو ضرورت نشته. ځکه چې ددې پښې وينځل ساقط شوي دي[۲]، که تاسو په ناسته باندې سجده کولى شئ، نو په کرسۍ باندې ناستې سره اشاره کافي نه ده او که رکوع او سجده دواړه اشارې سره کوئ، نو په کرسۍ باندې کيناستلو سره اشاره هم صحيح ده [۳]

د ناروغۍ له وجې د اودس نه تينګيدو سره د لمانځه ادا کول

سوال: تاسو د يو صاحب د سوال په جواب کې بيان کړي و، چې د مجبورۍ په حالت کې لمونځ قضاء کول نه دي پکار،حال دا چې د مجبورۍ په حالت کې اودس هم نه وي،مهرباني وکړئ ددې باره کې په تفصيل سره جواب راکولو سره د شکريه موقع راکړئ.

جواب: دا تاسو ته چا غلط ويلي دي،د شريعت حکم دادى چې که د چا اودس د ناروغۍ له وجې نه پاتې کيږي، نو هغه ته به معذور وايي او د لمانځه په وخت کې د هغه له پاره يو ځل اودس کول کافي دي،له دې نه وروسته په وخت کې دننه چې څومره لمونځونه کول غواړي کولى يې شي،ددې خاص عذر په وجه د هغه اودس نه ماتيږي او کله چې د لمانځه وخت تير شي، نو د هغه اودس به مات شي. اوس دې په دويم ځل اودس وکړي. مثلاً يو معذور د سهار

---

۱ [(حكمه الوضوء لكل فرض) اللام للوقت كما فى لدلوك الشمس قوله اللام للوقت اى فالمعنى لوقت كل صلوٰة ....الخ (شامي ج:۱،ص:۳۰۶،مطلب فى احكام المعذور،طبع ايم ايچ سعيد)

۲](والثالث غسل الرجلين) ويدخل الكعبان فى الغسل عند علمائنا الثلاثة والكعب هو العظم الناتي.....ولو قطعت يده او رجله فلم يبق من المرفق والكعب شئ سقط الغسل ولو بقى وجب كذا.فى البحر الرائق(الفتاوى الهندية ج:۱،ص:۵،كتاب الطهارة،الباب الاول)۔

۳] اذا عجز المريض عن القيام صلى قاعداً يركع ويسجد......فان لم تستطع الركوع والسجود او فى ايماء يعنى قاعداً لانه وسع مثله (هداية ج:۱،ص:۱۶۱،باب صلوٰة المريض)۔

په وخت اودس وکړي، نو کله چې لمر راوخت، نو د هغه اودس ختم شو، د لمر د راختلو نه وروسته چې کله اودس وکړي، نو د ماسپښین د لمانځه د وخت ختمیدلو پورې به د هغه اودس وي او کله چې د ماسپښین وخت ختم شي، نو د هغه اودس هم ختم شو. الغرض د لمانځه د هر وخت له پاره دې یو ځل اودس کوي بس کافي دی، په دې دوران کې په دې خاص عذر سره د هغه په اودس کې فرق نه راځي هو! که په څه بله وجه مات شي نو بیله خبره ده.[۱]

د متیازو او غټو بولو د حاجت باوجود لمونځ کول مکروه دي

سوال: زما یو مسئله ده چې زما قبض وي،چې د هغې په وجه لمونځ نه شم کولی، کله چې زه لمانځه ته دریږم، نو ماته حاجت پیښیږي، نو زه په دویم ځل اودس وکړم، خو کله داسې کیږي چې د نیت تړلو نه وروسته حاجت وي، بیا هم زه لمونځ پوره وکړم زه پوښتنه دا کول غواړم چې په دې حالت کې ماته لمونځ کول پکار دي او که نه؟ که نه دي کول پکار، نو دا بیان کړئ چې د اودس کولو نه وروسته څه رکعتونه کولو نه وروسته که اودس مات شي، نو په دویم ځل اودس کولو سره لمونځ وکړل شي، یا د هماغه ځای نه د کوم ځای نه چې اودس مات شوی و؟

جواب: که د متیازو یا غټو بولو تقاضا وي، نو لمونځ مکروه تحریمي دی، که اودس مات شي، نو اودس کولو نه وروسته په دویم ځل نیت کول پکار دي.[۲]

د لیکوریا ناروغي والا ښځه به لمونځ څنګه ادا کوي؟

سوال: نن سبا په ښځو کې د (لیکوریا) ناروغي عامه ده او تقریبا په سلو کې اتیا،پنځه اتیا ښځې په دې ناروغي کې اخته دي،ستاسو نه پوښتنه دا ده چې ایا په داسې صورت کې لمونځ هم په دې جامو کې کول پکار دي یا جامې بدلول پکار دي؟ نجاست که په جامې باندې وي او هغه ووینځي، نو بیا هم په هغو جامو کې لمونځ کولی شي؟ د لمونځ کولو دوران کې که نجاست خارج شي، نو لمونځ به په دویم ځل کوي؟

جواب: په دې ناروغي کې خارجیدونکې اوبه ناپاکې دي[۳]کومه جامه چې په دې باندې ګنده شي په هغې کې دې لمونځ نه کوي،خو د جامې ناپاکه برخه که وینځلو سره پاکه کړل شي، نو په هغې کې لمونځ درست دی.

۱] (وصاحب عذر من به سلس) بول لا يمكنه امساكه.....(وحكمه الوضوء لكل فرض ثم يصلى) به (فيه فرضاً ونفلاً) فاذا خرج الوقت بطل اى ظهر حدثه السابق (الدرالمختار مع التنوير ج:١،ص:٦، ٣٠٥)۔

۲] ويستحب لمدافعة الاخبثين) وفى الشامية: ان كان ذلك يشغله اى يشغل قلبه عن الصلوة وخشوعها فاتمها يأثم،لادائها مع الكراهة التحريمية.....الخ (الدرالمختار مع الشامى ج:١،ص:٦٥٤)۔

۳]ومن وراء باطن الفرج فانه نجس قطعاً ككل خارج من الباطن كالماء الخارج مع الولد او قبيله اهـ (شامى ج:١،ص:٣١٣،باب الانجاس،طبع ايچ ايم سعيد)۔

ترڅو پورې چې د لمونځ د دويم ځل کولو خبره ده، دديې له پاره د معذور مسئله باندې ځان پوهول پکاردي، دکوم انسان چې د يوې ناروغۍ له وجې نه اودس نه پاتې کيږي. هغه ته معذور وايي، يو شرط د معذور جوړيدو له پاره دی او يو شرط د معذور پاتې کيدو له پاره دي، د معذور جوړيدو له پاره شرط دادی چې د لمانځه په پوره وخت کې هغه ته دا مهلت پيدا نه شي چې هغه د پاکوالي سره لمونځ وکړي[1]،د داسې سړي حکم دادی چې هغه دې د هر لمانځه له پاره يو ځل اودس کوي ،ځو پورې چې هغه وخت باقي وي د هغه خاص عذر له وجې به هغه اودس نه ماتيږي، کله چې وخت خارج شي، نوپه دويم ځل دې اودس وکړي کله چې يو سړی يو ځل معذور جوړ شي، نو د هغه د معذور کيدو حد دادی چې په وخت کې هغه ته کم نه کم يوځل دا عذر پيښ شي که پوره وخت تيرشو اوهغه ته دا عذرپيښ نه شو نودا معذورنه دی.

نوکومې ښځو ته چې دحيض نه وروسته ليکوريا دومره سخته وي چې هغوی په پوره وخت کې د طهارت سره لمونځ نه شي کولی،په هغو باندې به د معذور حکم جاري وي او دهغو له پاره به د هر لمانځه په وخت کې يو ځل اودس کول کافي وي،خو که دومره سخته نه وي، نو هغه معذوره نه ده،که د اودس نه وروسته د لمانځه نه مخکې يا د لمانځه نه وروسته اوبه خارجې شي، نو هغوی ته په دويم ځل اودس کولو سره لمونځ کول ضروري دي.[2]

دڅاڅکي څاڅکي متيازو راتلو سره لمونځ ادا کول

سوال: زيد ته تکليف دی چې متيازې يې څاڅکي څاڅکي راځي، جامې يې پاکې نه پاتې کيږي،نو هغه به د لمانځه له پاره څه کوي؟

جواب: هرلمانځه ته دې اودس کوي او د لمانځه له پاره دې صفا څادر ځان سره ساتي،د لمانځه نه فراغت سره دې هغه ليرې کړل شي،خو•که کله څادر نه وي، نو د پاجامې دومره برخه چې دهغې باره کې دا ويره وي چې هغه به ناپاکه شوي وي،په وخت وخت دې ووينځي،په هرحال څنګه چې هم کېدلی شي هغه دې لمونځ ضرور کوي.[3]

١]وصاحب عذر.....ان استوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة بان لا يجد فى جميع وقتها زمناً يتوضا ويصلى فيه خالياً عن الحدث.....وهذا شرط فى العذر فى حق الابتداء وفى حق البقاء كفى وجوده فى جزء من الوقت ولو مرة وفى حق الزوال يشترط استيعاب الانقطاع تمام الوقت (الدرالمختار ج: ١،ص:٣٠٥)۔

٢] ومن به سلس البول اى عدم استمساكه والمستحاضة....وكذا من به الرعاف الدائم وانفلات الريح او استطلاق البطن يتوضئون لوقت كل صلوة فيصلون بذلک الوضوء فى الوقت ماشاؤا من الفرائض والنوافل ...فاذا خرج الوقت بطل وضوءهم...وكان عليهم استيناف الوضوء لصلوة اخرى..الخ(حلبى كبيرص:١٣٣)

٣] تيره شوى حاشيه (ومن به سلس البول اى عدم استمساكه والمستحاضة....الخ) اوګورئ)۔

د هوا د معذورۍ سره په جمعه کې شریکېدل

سوال: د تخلیق په اعتبار سره په انساني زندګي کې غټې بولې او متیازې او هوا وغیره جوړېدل او خارج کېدل فطري تقاضا ده،دا د ویستلو نه بندول د طب په اعتبار سره ډېر زیات نقصان ورکونکي دي،تر دې چې که د هوا د بندولو سره د هغې رخ د زړه طرف ته شي. نو د زړه د حرکت بندیدلو سره مرګ هم واقع کیدلی شي. له دې نه پرته د دې بندولو سره په لمانځه کې خلل هم پیدا کیږي،چې د هغه له وجې هم چې کله زړه متوجه نه وي، نو لمونځ باطل کېدلی شي،لهذا کله چې الله پاک ارشاد فرمایي چې په دین کې جبر نشته. نو بیا مونږ ولې د هوا بندولو سره خپل ځانونه په فطري تقاضو باندې ظلم کولو سره په هلاکونکي مرضونو کې د اخته کېدو دعوت ورکوو. د دې شیانو په پوره کېدو کې هم د قدرت لاس دی. له دې نه پرته کوم انسان ته چې د هوا سخته ناروغي وي. نو هغه به د کوم وخته پورې اودس کوي؟ لمونځ به ماتوي؟ وروسته الله پاک د مجبوري له وجې نه معاف کولی هم شي،هو! دومره ضرورده چې داسې انسان له داحتیاط نه کاراخستلوسره په اخري صف کې لمونځ ادا کول ډېر زیات غوره معلومیږي چې د نورو لمونځ کونکو په لمانځه کې خلل پیدا نه شي.

جواب: داسې انسان چې د هغه اودس نه پاتې کیږي،معذور بلل کیږي. د معذور جوړېدو له پاره شرط دادی چې په هغه باندې د لمانځه پوره وخت په داسې حال کې تیر شي چې هغه پوره وخت کې فرض رکعتونه هم پرته د عذر نه نه شي کولی او کله چې یو ځل معذور شو، نو د معذور جوړیدو له پاره شرط دادی چې په پوره وخت کې کم نه کم یو ځل دا عذر ضرور پیښ شي،که پوره وخت تیر شي او هغه ته دا عذر پیښ نه شو(مثلاً هوا نه وي خارجه شوي)نو دا سړی به معذور نه وي،د معذور حکم دادی چې د هغه له پاره د هر لمانځه له پاره یو اودس کول کافي دي،د دې عذر له وجې د هغه اودس نه ماتیږي اوکله چې وخت ووځي. نود هغه اودس به مات شي،اوس به د بل وخت له پاره بل اودس کوي.[1]

ذهني معذور به څنګه لمونځ کوي؟

سوال: د فالج او د ذهني ناروغي له وجې زما نیم ذهن مفلوج شوی و.الحمدلله اوس یو څه حد پورې صحیح شوی دی،خوزما په یادابنت باندې یې دا اثر پریښی دی. چې کله لمونځ ترتیب سره قیام، رکوع، سجده او متن سره یاد وي چې کله یې شروع کړم، نو نه یوازې متن ګډوډ شي، یعنې ایتونه وړاندې وروسته شي، بلکې غلط یادیږي. ټول وخت په شک کې اخته یم چې غلط مې څه لوستلي دي، په دویم او دریم ځل باندې د لوستلو کوشش کوم،خود

۱] تیره شوی حاشیه (وصاحب عذر.....ان استوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة....الخ) او وړیسی حاشیه(ومن به سلس البول ای عدم استمساکه والمستحاضة.....الخ) او ګورئ)۔

لوستلو نه وروسته راته یاد شي چې صحیح نه و. زما زړه غواړي چې لمونځ وکړم.خو دد ي ویرې له وجې ئې یې نه کوم چې د غلطي کولو له وجې نه به ګناهګار شم. ایا د لمانځه ارکان یعنې قیام.سجده.رکوع د څه لوستلو نه پرته هم ادا کیږي؟دا هم وایم چې دناروغي له وجې نه دجمعې لمانځه نه مکمل معذور یم.کورکې په ناستې سره د لمانځه ارکان ادا کولې شم. لوستلی یې نه شم، هسې خلکو ته د شریعت د مسئلې اردو کې د لمانځه طرفته رغبت او د لمونځ کونکو د پابندي تلقین کوم، په خپله هم نیك کارونه کوم او نورو خلکو ته هم په دې باندې د عمل تاکید کوم، زما له پاره څه مناسب دي؟

جواب: تاسو دذهني طور سره معذور یئ. له دې وجې نه چې څنګه هم درنه کېدای شي، نو لمونځ کوئ او د وړاندې وروسته کېدو له وجې د پریشانه کېدو ضرورت نشته، څومره چې ممکن وي، نو توجه سره د لمونځ کولو کوشش کوئ. بیا بیاد کولو ضرورت نشته.الله تعالی به یې قبول کړي.

د چا اودس چې نه پاتې کیږي هغه به لمونځ څنګه ادا کوي؟

سوال: زه ډیر زیات پریشان یم ،څکه چې رمضان المبارك راروان دی. له دې وجې نه ستاسو نه مسئله معلومول غواړم هغه داده چې زما اودس قائم نه پاتې کیږي چې له وجې یې زه لمونځ هم نه شم کولی، حالانکې زه مخکې د لمانځه او د قرآن پاك د تلاوت هم پابند وم،خواوس زه نه د لمانځه پابندي کولی شم او نه د قرآن پاك تلاوت کولی شم. څکه چې اودس مې قائم نه پاتې کیږي.له دې وجې نه ذهني پریشانه یم.کور کې جنګ وي چې لمونځ وکړه.تلاوت وکړه.اوس زه ډېر زیات ذهني پریشانه یم. څکه چې زه دجمعې لمونځ نه شم کولی او چې یوازې یې په دوکان کې یا کور کې وکړم، نو یو ذهني انتشار شان وي او نه راته د زړه اطمینان وي.

جواب: که ستاسو اودس قائم نه پاتې کیږي. مثلاً د سهار په پوره وخت کې تاسو دوه رکعته فرض اطمینان سره نه شئ کولی،دغه شان نور لمونځونه، نو تاسو دمعذور په حکم کې یئ.[۱] معذور سړي ته په وخت کې یو ځل اودس کول کافي دي.ترڅو چې همدغه وخت وي، نو دد ې عذرله وجې نه دده اودس نه ماتیږي.خوکله چې وخت تیر شي. نو دده اودس به مات شي.دغه وخت به بیا نوی اودس کوئ، مثلاً: تاسو د ماسپښین د وخت د شروع کېدو نه وروسته اودس وکړ. نو ترڅو چې د ماسپښین وخت موجود وي. نو ستاسو اودس به باقي ګڼل کیږي او دې اودس سره چې تاسو څومره فرض، نفل. قضا او تلاوت کول غواړئ. نو کولی یې شئ.خوکله چې د ماسپښین وخت ختم شي، نو ستاسو دا اودس به ختم شي. د مازدیګر د لمانځه له پاره

---

[۱]]وصاحب عذر.....ان استوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة بان لا يجد فى جميع وقتها زمنا يتوضا ويصلى فيه خالياً عن الحدث (الدرالمختار مع التنوير ج:۱،ص:۳۰۵،باب الحيض.طبع ايم ايچ سعيد)

نوی اودس وکړئ، دغه شان پنځو وختونو کې تاسو نوی اودس کوئ او وخت کې دننه هم دغه اودس سره چې څومره فرض، نفل، قضا او تلاوت وغیره کول غواړئ، نو کولی یې شئ.[1]

د لمونځ ورکولو په وخت ماته معلومه وه چې د مذي یا د بولو قطره زما په جامو باندې لګېدلې ده نو لمونځ وشو؟

سوال: کوم دفتر کې چې ما نوکري کوله، نو هلته به ما لمونځ هم ورکاو، نو ماته د قطرو ناروغي ده، یوځل ما لمونځ ورکړ، نو ماته معلومه وه چې د مذي یا د بولو قطره زما په جامو لګېدلې ده، خوما استنجا او اودس کړی و، خوجامه مې وینځلې نه وه او په دې حالت کې مې لمونځ ورکړ، نو ایا لمونځ وشو؟او که شوی نه وي، نو اوس به څه کول وي؟او چا چې زما په اقتدا کې لمونځ کړی و د هغوی د لمونځ به څه کیږي؟ او اوس خو هغوی دفتر هم پرېښی دی

جواب: د نجاست خوریدل که د یوې روپۍ (دکومې تصویرچې د یو روپۍ په نوټ باندې چاپ شوی وي) برابر و یا له دې نه کم و، نو لمونځ وشو، که نه، نه دی شوی، غالبه خبره دا ده چې د قطرې خوریدل به له دې نه کم وي.[2]

که زړه دې مطمئن نه وي، نو هلته دې د لمانځه په وخت کې اعلان وکړل شي چې په فلانۍ ورځ فلانی لمونځ چې ما کړی و، نو په هغه کې څه غلطي شوې ده.کوم حضرات چې دغه لمانځه کې شریك وو، نو هغوی دې خپل لمونځ په دویم ځل وکړي.

د قطرې شکایت والا سړی به لمونځ څنګه کوي

سوال: ماته د قطرې شکایت ده کوم چې د حد نه زیات شوی دی، تردې چې زه څلور رکعته فرض هم پاکې سره نه شم کولی، زه لمونځ کوم،خوددې ناروغۍ له وجې نه مې زړه نه کیږي او پابندي رانه نه کیږي ماته ووایئ چې د خدای پاك په نزد زما څومره مواخذه ده؟پښیمانه هم یم، ویریدونکې هم یم،د اخرت طرفته فکرمنده هم یم.

جواب: تاسو لباس (پرتوګ) بدلوئ،یا چېرته چې بول لګېدلي وي، نو هغه ځای ووینځئ که اودس نه پاتې کیږي، نو پرواه یې مه کوئ،دغه شان لمونځ کوئ،د هرلمانځه د وخت له پاره یو ځل اودس کوئ،ترڅو چې وخت باقي وي، نو ستاسو اودس به هم باقي وي،چې وخت ختم شي. نو په دویم ځل اودس کوئ او کوم لمونځونه چې قضا شوي دي، نو هغه هم ادا کړئ.[3]

---

[1] وحكمه الوضوء لكل فرض ثم يصلى به فيه فرضاً ونفلاً فاذا خرج الوقت بطل (وضوءه) (الدرالمختار مع التنوير ج:١،ص:٣٠٥،باب الحيض،طبع ايم ايچ سعيد)

[2] وقدرالدرهم وما دونه من النجس المغلظ كالدم والبول وخرء الدجاج وبول الحمار جازت الصلوة معه وان زاد لم تجز (فتح القدير ج:٢،ص:١٤٠)

[3] وحكمه الوضوء لكل فرض ثم يصلى به فيه فرضاً ونفلاً فاذا خرج الوقت بطل (وضوءه) (الدرالمختار مع التنوير ج:١،ص:٣٠٥،باب الحيض،طبع ايم ايچ سعيد)

د بولو قطرو والا به اودس څنګه کوي او لمونځ به کله کوي؟

سوال: ماته د بولو تکلیف دی، دبولو کولو نه وروسته تقریباً یو ساعت پورې یو یو قطره راځي، دغه شان نه زه صحیح طور سره لمونځ ادا کولی شم او نه نور کارونه (فرائض) کولی شم، بولې بندولو سره لمونځ کول هم منع دي او بل دا چې موجوده صورت کې د معذر لمونځ کیږي؟

جواب: کوم سړي ته چې د هوا د خارجیدو یا د قطرو د راتلو داسې ناروغي وي چې پوره وخت کې فرض رکعتونه هم ددې عذر نه پرته نه شي کولی، نو دی شرعاً معذور دی، د معذور حکم دادی چې دی به د هر لمانځه د وخت له پاره اودس کوي، ترڅو چې د لمانځه وخت باقي وي، نو دده اودس نه ماتیږي (که بل شي سره مات شي، نو په دویم ځل به اودس کوي) او کله چې د لمانځه وخت ختم شي، نو د معذور اودس هم ختم شو، اوس به د بل لمانځه له پاره نوی اودس کوي، غرض دا چې د لمانځه په وخت کې دننه به دده اودس قائم ګڼل کیږي، ددې عذر له وجې به نه ماتیږي، وخت کې دننه دې اودس سره چې څومره لمونځونه یا تلاوت کول غواړي، نو کولی یې شي. [1]

د بولو قطرې راتلونکی به څنګه لمونځ کوي؟

سوال: زه ستاسو نه د معذور د احکامو په باره کې څه سوالونه کول غواړم، که چاته د بولو کولو نه وروسته د قطرو د راتلو ناروغي وي، نو د هغه دجامو د پاکي یا د ناپاکي څه حکم دی؟که د اودس نه وروسته قطرې لاړې شي، نو څه حکم دی؟د قطرې تللو نه وروسته اودس مات شو؟د لمانځه نه مخکې جامې وینځل ضروري دي، نو دده اودس څومره وخت پورې قائم پاتې کېدای شي؟که د اودس دوران کې قطرې لاړې شي، نو څه حکم دی؟ د لمونځونو دوران کې که قطرې لاړې شي، نو څه حکم دی؟ که د بولو نه پرته نرمه ماده خارجه شي، نو څه حکم دی؟په رمضان کې احتلام وشي، نو څه حکم دی؟

جواب: دا سړی معذور دی او دده حکم دادی چې د هرلمانځه د وخت شروع کېدو نه وروسته دې یوځل اودس کوي، ترڅو چې وخت باقي وي، نو د بولو قطرې تللو سره دده اودس نه ماتیږي او چې وخت ختم شي، نو نوی اودس دې وکړي، غوره داده چې د لمانځه له پاره بېلې جامې وساتل شي او نورو وختونو کې دې بېلې جامې استعمالوي، د لمانځه په وخت کې یې چې کومه جامه اغوستې ده، که په دې کې بولې لاړې شي، نو دادې صفا کړي. [2]

---

[1] وصاحب عذر من به سلسل بول لا یمکنه امساکه او استطلاق بطن او انفلات ریح او استحاضة)..... (ان استوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة) بان لا یجد فی جمیع وقتها زمناً یتوضا ویصلی فیه خالیاً عن الحدث....... وحکمه الوضوء لکل فرض ثم یصلی) به (فیه فرضاً ونفلاً) فاذا خرج الوقت بطل (وضوءه) .....الخ (الدرالمختار مع التنویر ج:۱،ص:۳۰۶)

[2] وحکمه الوضوء لکل فرض ثم یصلی به فیه فرضاً ونفلاً فاذا خرج الوقت[بقیه حاشیه په راروانه صفحه

د همېشه بولو راتلل عذر دی

سوال: ماته ناروغي لګېدلې ده، مسلسل د بولو قطرې راځي چې د هغو له وجې نه زه مستقل اودس کې او پاك اوسېدلی نه شم،د حکیمانو او ډاکټرانو نه مې ډېر علاج وکړ،خوروغ نه شوم، ددې مرض له وجې نه زه دجمعې سره لمونځ ادا کولی نه شم. زما له پاره په شریعت کې څه حکم دی؟

جواب: که قطرې مستقل راځي، نو تاسو د معذور په حکم کې يئ. يوځل اودس کولو سره د يو وخت لمونځ ادا کوئ، دغه شان به د هر وخت له پاره جدا جدا اودس کول وي. الله پاك دې تاسو ته صحت درکړي.[۱]

د بولو قطرې راتلونکی به څنګه لمونځ ادا کوي؟

سوال: زه پنځه وخته لمونځ پابندي سره کوم، خويو سبب دی چې د هغه له وجې نه زه کله کله سوچ کوم چې لمونځ کول پرېږدم. وجه داده چې ماته د بولو کولو نه وروسته قطرې راځي،که هرڅومره وخت چې په بيت الخلاء کې تېر کړم. بيا هم د بولو قطره ځي، نو تاسو ماته ووايئ چې په داسې صورت حال کې لمونځ پرېږدم يا يې جاري وساتم؟ايا ماته به په لمونځ جاري ساتلو کې عذاب وي؟زر ترزره جواب راکړئ.

جواب: لمونځ جاري ساتئ،د هر لمانځه له پاره اودس کوئ،که قطرې راځي، نو راځي دې،خو داسې کوئ چې د لمانځه نه کافي وخت وړاندې ځان د بولو نه فارغوئ او کله چې قطرې بندې شي. نو بيا جامې بدلې کړئ او لمونځ وکړئ.[۲]

د بولو ناروغي او د لمونځ هيريدونکي د لمونځونو حکم

سوال: زما والد صاحب مرحوم د لمانځه پابند و،اخري وخت کې د سختې ناروغي په حالت کې هم هغه لمونځ ترك نه کړ،خو په اخري عمر کې هغه ته د بولو سخت تکليف و، چې د هغه له وجې نه اپريشن هم شو ،له هغه به هر وخت بولې تللې چې له امله به يې جامې او بستره لامده وو.خود لمانځه په وخت کې به هغه اودس وکړ او په بستره به يې په ملاسته لمونځ وکړ،داسې حالت کې د لمونځ ادا کول څنګه دي؟کله کله چې به هغه ويده و، نو موږبه دهغه د ارام اود ناروغي په خاطر هغه نه پورته کاو چې له وجې به يې د هغه لمونځ قضا شو،هغه ته به

....بقيه د تيرمخ]..بطل (وضوءه) (الدرالمختار مع التنوير ج:۱،ص:۳۰۵،باب الحيض،طبع ايم ايچ سعيد)

[۱] وحكمه الوضوء لكل فرض ثم يصلى به فيه فرضاً ونفلاً فاذا خرج الوقت بطل.....الخ (الدرالمختار مع التنوير ج:۱،ص:۳۰۵،)

[۲] وحكمه الوضوء لكل فرض ثم يصلى به فيه فرضاً ونفلاً فاذا خرج الوقت بطل.....الخ (الدرالمختار مع التنوير ج:۱،ص:۳۰۵،)

پته نه لګيده اونه به ورته وروسته بيا مور ويل. زمور دا عمل څنګه و؟

جواب: په دې حالت کې هم په هغه باندې لمونځ فرض و اوځنګه چې هغه ادا کاوو. نو دغه شان صحيح و. تاسو چې پرې کوم لمونځونه قضا کړل د هغه له وجې نه تاسو ګناهګار شوئ. ددې لمونځونه فديه ورکړئ، وتروسره د ورځې د شپږولمونځونو او د هر لمونځ فديه د صدقه فطر برابر ده.[1]

د کوم سړي غوږ چې مسلسل بهيږي، هغه به معذور شمارل کيږي

سوال: زما بنی غوږ خراب دی چې اکثروخت بهيږي، زه يې په مالوچو سره صفا کړم او اودس وکړم او لمونځ ادا کړم، څينې وخت کې د لمانځه نه وروسته که زه غوږ کې ګوته ورکړم، نو ګوتې سره اوبه ولګيږي، که زه د اودس نه وروسته غوږ کې مالوچ کيدم، نو لمونځ کيږي؟که د لمانځه نه وروسته ترينه مالوچ راوباسم او هغه سره اوبه لګيدلي وي، نو لمونځ وشو اوکه په دويم ځل يې وکړم؟که مالوچ کې نږدم او د لمونځ کولو نه وروسته ګوتې سره اوبه ولګيږي. نو لمونځ وشو اوکه نه؟

جواب: که غوږ بهيږي. نو تاسو معذور يئ، په غوږ کې مالوچ ږدئ او په وخت کې دننه چې څومره فرض او نفل لمونځونه کول غواړئ، نو کولی يې شئ، کله چې د نوي لمونځ وخت داخل شي، نو بيا اودس کوئ.[2]

ايا د معذوري په صورت کې لمونځ اشارې سره جائز دی؟

سوال: د ګونډو د تکليف له وجې نه زه لمونځ صحيح طريقې سره ادا کولی نه شم. لهذا کرسۍ باندې په ناسته لرګي وغيره باندې سر کيښودلو سره يا يوازې اشارې سره سجده کولی شم اوکه نه؟

جواب: د معذوري په صورت کې ددې اجازه ده.[3]

د پاخانې (شاته عورت) په طرف باندې د چينجي پريوتونکي سړي لمونځ او اعتکاف صحيح ده

سوال: زما په خيټه کې چينجي دي چې د اودس ماتي نه پرته هم د دبر (شاته عورت) له لوري

---

[1] وفدية كل صلوة ولو وترا......كصوم يوم على المذهب (الدرالمختار مع الرد ج:٢،ص:٤٢٦،ايضا ج:٢،ص:٧٣)

[2] وصاحب عذر...... وحكمه الوضوء لكل فرض ثم يصلى به فيه فرضاً ونفلاً فاذا خرج الوقت بطل.....الخ (الدرالمختار مع التنوير ج:١،ص:٣٠٥،)

[3] ان المريض لو قدر على القيام دون الركوع والسجود فانه يخير بين القيام والقعود(البحرالرائق ج:١،ص:٢٩٢)

غورځیږي، له دې وجې نه زه ډیر پریشانه یم چې ایا زه پاك یم او که نه؟ مهرباني وکړئ تاسو ماته د لمانځه، د جامو، غسل او اودس احکامات واضح کړئ او زه اعتکاف کولی شم؟

جواب: دداسې سړي لمونځ ورکول خو پکار نه دي، باقي د مجبوري له وجې نه به دده لمونځ وشي، اعتکاف کول هم صحیح دي. والله اعلم. [١]

بادي بواسیر والا دې هرلمانځه له پاره اودس کوي

سوال: ځیني خلک دبادي بواسیرو شکایت کوي او د اودس باوجود خپل ځان بې اودسه ګڼي، یعني که اودس هم وکړي، نو د پاخانې په مقام باندې هغوی داسې محسوسوي، لکه چې د پاخانې په مقام باندې چینجي وغیره حرکت کوي یاداسې محسوسیږي لکه چې هوا خارجیږي او ځینې داسې محسوسوي چې د ګرمائش له وجې نه ګویا د پاخانې په مقام باندې خوله ده، دا خلک دا حالات همیشه یا ځیني وخت کې کله کله محسوسوي، لهذا دده اودس څنګه قائمیدای شي او کوم وخت پورې؟ یا دا یوازې وهم دی او ددې طرفته توجه کول پکار نه دي؟

جواب: دا سړی دې د هرلمانځه له پاره اودس کوي. [٢]

که د هوا وتلو شکایت وي نو معذور به شمارل کیږي

سوال: ماته د ګېډې تکلیف دی او د هرلمانځه له پاره تازه اودس کوم، تقریباً اویا نه نوي فیصده پورې لمونځونو کې د هوا وتلو په شکایت باندې ګمان یا دباو وي، ځیني عالمانو سره د مشوره کولو نه وروسته چې په دې صورت کې زما شمار په معذورو کې دی، زه د هر لمانځه له پاره اودس کوم، ایا ماله پاره هرلمانځه له اودس کول کافي دي؟

جواب: که اودس نه پاتې کیږي، نو تاسو معذور یئ. [٣]

که د ګېډې له وجې نه په خیټه کې ګړزګړوز وي نو د لمانځه حکم

سوال: زه د ګېډې ناروغ یم، د اودس نه وروسته اکثر د ګېډې فشار وي، خوهوا نه خارجیږي چې د هغه له وجې نه په خیټه کې ګړزګړوز وي، ایا په دې حالت کې لمونځ کیږي؟

جواب: د معذوري په حالت کې لمونځ کیږي. [٤]

---

[١] لا يجوز بناء القوى على الضعيف....والطاهر بصاحب العذر للاصل المذكور (حلبي كبير ص:٥١٦)

[٢] وصاحب عذر...... وحكمه الوضوء لكل فرض ثم يصلى به فيه فرضاً ونفلاً فاذا خرج الوقت بطل.....الخ (الدرالمختار مع التنوير ج:١،ص:٣٠٥،)

[٣] وصاحب عذر ومن به سلس بول لا يمكنه امساكه ان استوعب عذر تمام وقت صلوة مفروضة....الخ (الدرالمختار مع التنوير ج:١،ص:٣٠٥)

[٤] وصاحب عذر ومن به سلس بول لا يمكنه امساكه ان استوعب عذر تمام وقت صلوة مفروضة....الخ (الدرالمختار مع التنوير ج:١،ص:٣٠٥)

❖ وتر لمونځ ❖

....

د تهجدو وخت کې وتر کول غوره دي

سوال: فرض لمونځ په جومات کې د جمعې سره کول پکار دي او نفل لمونځ په کور کې. په دې باره کې حديث هم دی،دنورو معلوماتو له پاره مې تاسو ته رجوع کړې ده.که وتر د تهجدو سره وکړو، نو څنګه دي؟ د ماسخوتن په وخت کې غوره دي يا د تهجدو وخت افضل دی؟

جواب: کوم سړی چې د پورته کېدو يقين لري، د هغه له پاره د تهجدو وخت کې وتر کول غوره دي او د کوم سړی چې يقين نه لري د هغه له پاره د ماسخوتن نه وروسته کول غوره دي.[1]

وتر د تهجدو نه مخکې کول پکار دي که وروسته؟

سوال: که وتر د ماسخوتن نه وروسته ونکړل شي، بلکې تهجدو سره وشي، نو په دې صورت کې اول درې رکعته وتر وکړل شي او وروسته تهجد که اول تهجد وکړل شي او بيا وروسته درې رکعته وتر؟دغه شان که د تهجدو لمونځ کله څلور،کله شپږ،کله اته،کله لس او کله دولس وکړل شي، نو څه حرج خو نشته؟

جواب: که دپورته کېدو يقين لري،نو وتر د تهجدو سره کول غوره دي، له دې وجې نه که د صبح صادق نه مخکې دومره وخت وي چې د نفل کولو نه وروسته وتر کيږي، نو اول دې تهجد وکړي او بيا له دې نه وروسته وتر وکړي او که يو ورځ ليټ پورته شي او دا ويره وي چې که په نفلو کې مشغول شوم، نو وتر به قضا شي، نو په داسې صورت کې دې اول وتر وکړي او بيا که صبح صادق ته څه وخت پاتې وي، نو نفل دې هم وکړي،د تهجدو د لمانځه يو معمول مقررول پکار دي چې دومره رکعتونه به کوم، بيا د وخت له وجې نه که کمی زياتی کيږي، نو څه حرج نشته.[2]

شب قدر، شب براءت وغيره کې وتر په اخري شپه کې کول

سوال: سا اوريدلي دي چې دعبادت په شپو يعنې شب براءت،شب قدر وغيره کې د ماسخوتن لمانځه سره وتر کول پکار نه دي،کله چې ټول عبادت ختم شي، نو اخره کې دې وتر وکړل

---

[1] وتاخير الوتر الى آخرالليل لواثق بالانتباه والا فقبل النوم....الخ (التنوير وشرحه ج:٢،ص:٣٦٩) وايضاً: ويستحب تاخيره الى آخرالليل ولايكره كما يكره تاخير سنة العشاء تبعاً لها (الفتاوى الهندية ج:١،ص:١١١)

[2] (ويستحب) تاخير العشاء الى ثلث الليل والوتر الى آخر الليل لمن يثق بالانتباه ومن لم يثق بالانتباه اوتر قبل النوم (عالمگيرى ج:١،ص:٥٢،كتاب الصلوة،الباب الاول،الفصل الثانى فى بيان فضيلة الاوقات)

شي،ايا دا صحيح دي؟

جواب: كه د شپې دپورته كېدو نيت وي او معلومه وي چې اخري شپه كې وتر كولى شم، نو وتر هغه وخت كول پكار دي. **والله اعلم**.[١]

د وترو نيت څه ډول وكړل شي؟

سوال: كله چې وتر د تهجدو نه وروسته كيږيَ، نو نيت كوم درې ركعته لمونځ د وتر وخت د ماسخوتن يا د تهجدو؟ ځكه چې د ماسخوتن وخت د سهار د لمانځه نه مخكې پورې وي.

جواب: په وترو كې د نن شپې د وترو نيت كيږي.[٢]

كه د وترو كولو نه وروسته معلومه شي چې صبح صادق راختلى دى نو ايا وتر وشو؟

سوال: ما په تهجدو كې د صبح صادق نه درې دقيقې مخكې د وترو نيت وكړ او بيرې سره مې په درې دقيقو كې وكړل، خوكله چې مې گړۍ وكتله، نو معلومه شوه چې ما خو حقيقت كې د صبح صادق د شروع كېدو نه وروسته د وترو لمونځ كړى دى،اوس ماته ووايئ چې زه به دا وترپه دويم ځل كوم اوكه نه؟

جواب: ستاسو د وترو لمونځ وشو،كه وخت كې دننه شو، نو ادا شو او كه وروسته شو، نو قضا شو.[٣]

له عذرپرته وترپه ناسته ادا كول صحيح نه دي

سوال: كه څوک د څه وجې نه لمونځ په ناسته كوي، نو ايا د ماسخوتن په لمانځه كې وتر هم په ناسته وكړي يا په ولاړه باندې؟

جواب: پرته له عذر نه فرض او وتر په ناسته كولو سره لمونځ نه كيږي او كه په ولاړه باندې قدرت نه وي، نو مجبوري ده.[٤]

يو ركعت وتر كول صحيح نه دي

سوال: ايا درې ركعته وتركولوپه ځاى يوازې يو ركعت وتر كولى شو؟

جواب: نه! د رسول الله ﷺ نه يوازې په يو ركعت باندې اكتفاء كول ثابت نه دي؛ بلكې د

---

[١] (ويستحب) تاخير العشاء الى ثلث الليل والوتر الى آخر الليل لمن يثق بالانتباه ومن لم يثق بالانتباه اوتر قبل النوم (عالمگيرى ج:١،ص:٥٢،كتاب الصلوة،الباب الاول،الفصل الثانى فى بيان فضيلة الاوقات)

[٢] وفى الوتر ينوى صلوة الوتر (عالمگيرى ج:١،ص:٦٦)

[٣] ايضاً۔

[٤] ولا يجوز ان يوتر قاعداً مع القدرة على القيام وعلى راحلته من غيرعذر هكذا فى محيط السرخسى (الفتاوى الهندية ج:١،ص:١١١،كتاب الصلوة ،الباب الثامن فى صلوة الوتر)۔

رسول الله ﷺ معمول مبارک د درې رکعته وترو و .لکه چې په ډيرو روايتونو کې راغلي دي.له دې وجې د امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد ځانته يو رکعت وتر نشته. ددې مسئلې په قدر د ضرورت تفصيل دې زما په کتاب"اختلاف امت او صراط مستقيم برخه دوم"کې وکتل شي [1]

د وترو په دريم رکعت کې دعاء قنوت هيرول

سوال: د وترو په دريم رکعت کې سورت فاتحه او بل سورت لوستلو نه وروسته الله اکبر ويلو سره د غوږونو د نرميو پورې لاس اوچتولو نه وروسته په دويم ځل لاس تړلو نه وروسته دعاءقنوت لوستل دي، له دې نه وروسته رکوع ته تلل دي.که يو انسان سورت فاتحه او بل سورت لوستلو سره رکوع ته مکمل ښکته شي او هغه ته فورا راياد شي چې ما باندې دعاء قنوت لوستل هم و،ايا هغه د رکوع نه واپس راتللی شي؟ سره له دې چې هغه د رکوع يو تسبيح هم نه وي لوستلی،په بل صورت کې يې يو تسبيح په رکوع کې لوستلی ده،ددې مسئلې څه حل دی؟ ايا هغه د مکمل رکوع کولو نه وروسته سجده سهوه وکړي يا د رکوع نه واپس راتلو نه وروسته دعاء قنوت ولولي او وروسته سجده سهوه وکړي؟

جواب: که رکوع ته لاړ، يا هغه ته نژدې شو چې دواړه لاسونه يې ګونډو سره ولږيدل. نو واپس دې نه راځي، بلکې په اخر کې دې سجده سهوه وکړي[2]او که دومره ښکته نه شو چې ګونډو ته يې لاسونه ورسيږي، نو دريدلو سره دې قنوت ولولي په دې صورت کې سجده سهوه نشته.

په وترو کې د قنوت په ځای قل هو الله احد لوستل

سوال: ايا په وتر کې د قنوت په ځای درې ځله قل هو الله احد لوستل جائز دي اوکه نه؟

جواب: قنوت يادول پکار دي څو پورې چې هغه ياد نه وي، نو **ربنا اتنا فی الدنيا الخ** والا دعا لوستل پکار دي يا کم نه کم **اللهم اغفرلي** درې ځله لوستل پکار دي سورت اخلاص د قنوت په ځای نه لوستل کيږي [3]

د رمضان په وترو کې د مقتدي له پاره قنوت

سوال: په رمضان شريف کې چې کله امام په وترو کې قنوت لوستل شروع کړي، نو ايا مقتدي

١] والوتر ثلث رکعات لا يفصل بينهن بسلام کذا فی الهداية (هنديه ج:١،ص:١١١) اختلاف امت او صراط مستقيم ج:٢،ص:١٥٧ نه ١٩٨ پورى،طبع مکتبه لدهيانوى)۔

٢]ولو نسی القنوت فتذکر فی الرکوع فالصحيح انه لا يقنت فی الرکوع ولا يعود الی القيام هکذا فی التاتارخانية (الهندية ج:١،ص:١١١،کتاب الصلوة،الباب الثامن فی صلوة الوتر)۔

٣] وليس فی القنوت دعاء مؤقت کذا فی التبيين والاولی ان يقراء اللهم انا نستعينک....الخ ومن لم يحسن القنوت يقول ربنا آتنا فی الدنيا حسنة وفی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار کذا فی المحيط او يقول اللهم اغفرلنا ويکرر ذلک ثلاثا وهواختيار ابی الليث کذا فی السراجية (الهندية ج:١،ص:١١١ کتاب الصلوة،الباب الثامن)

ته هم قنوت لوستل پکار دي؟

جواب: د قنوت لوستل په امام او مقتدي دواړو باندې واجب دي له دې وجې مقتديانو ته قنوت ضرور لوستل پکار دي.[1]

د رکوع نه وروسته د دعاء قنوت لوستلو حکم

سوال: که د رکوع نه وروسته دعاء قنوت ولوستل شي، نو په دویم ځل به رکوع کول وي او که نه؟ یاد دې وي چې له دې مخکې یې رکوع کړې ده.

جواب: د رکوع نه وروسته د دعاء قنوت اجازه نشته، بس سجده سهو دې وکړي.[2]

له رکوع وروسته بیا قیام ته د واپس د قنوت له پاره تلل

سوال: یو سړی وترکوي، په دې کې ترینه دعاء قنوت هیره شوه، کله چې رکوع ته ورسید، نو دعاء قنوت ورته یاده شوه، د رکوع نه وروسته بیا قیام ته لاړ او دعاء قنوت یې ولوسته. بیا یې رکوع وکړه، ایا دده لمونځ وشو یا په کې څه فرق شته؟

جواب: کله چې ترینه دعاء قنوت هیره شوه او رکوع ته لاړ، نو اوس بیا دریدل پکار نه دي، که لمونځ یې پوره کړی وي او سجده سهو یې کړې وي، نو لمونځ به یې صحیح شوی و، اوس چې د رکوع نه دعاء قنوت له پاره پورته شو، نو غلط کار یې وکړ او په دویم ځل چې یې رکوع وکړه، نو ددې ضرورت نه و، اولنۍ رکوع باقي وه، په هرحال که ده سجده سهوه کړې وي، نو لمونځ یې وشو، که نه په دویم ځل دې لمونځ وکړي.[3]

په وترو کې سجده سهوه

سوال: وترو کې که سجده هیره شي، نو په دې صورت کې سجده سهوه کیږي او که نه؟

جواب: په وترو کې به هم سجده سهوه کیږي.[4]

۱] والقنوت واجب على الصحيح......والمختار فى القنوت الاخفاء فى حق الامام والقوم هكذا فى الهداية (هندية ج:۱،ص:۱۱۱)_

۲] ومنها القنوت فاذا تركه يجب عليه السهو وتركه يتحقق برفع رأسه من الركوع (عالمگيرى ج:۱، ص:۱۲۸، كتاب الصلوة،الباب الثانى عشر فى سجودالسهو)

۳] ولو نسى القنوت فتذكر فى الركوع فالصحيح انه لا يقنت فى الركوع ولا يعود الى القيام فان عاد الى القيام وقنت لم يعدالركوع لم تفسد صلوته......ويسجد للسهو.....الخ (عالمگيرى ج:۱،ص:۱۱۱،الباب الثامن فى الوتر)

۴]وحكم السهو فى الفرض والنفل سواء كذا فى المحيط (عالمگيرى ج:۱ص:۱۲٦ كتاب الصلوة،الباب الثانى عشر)

د دعاء قنوت په ځای د سورة اخلاص لوستل

سوال: زموږ په محله کې ډیر خلک د وترو په لمانځه کې د دعاء قنوت په ځای سورة اخلاص لولي، دا څنګه دي؟

جواب: د دعاء قنوت په ځای سورة اخلاص لوستل غلط دي، که دعاء قنوت یاد نه وي، نو بله څه دعا دې لولي، مثلاً "ربنا آتنا.....الخ" یا درې خله "اللهم اغفرلي" دې ولولي [۱]

که دعاء قنوت یاده نه وي نو بله دعا لوستلی شي

سوال: که دعاء قنوت یاده نه وي او ددې په ځای بله دعا ولوستل شي، نو د وترو لمونځ کیږي یا سجده سهوه کول هم پکار دي؟

جواب: که بله څه دعا ولوستل شي، نو لمونځ کیږي ترڅو چې دعاء قنوت یاده نه وي، دعاء قنوت یادول پکار دي [۲]

چې دعاء قنوت یاده نه وي نو "ربنا آتنا فی الدنیا حسنة" الخ لوستل

سوال: د ماسخوتن په لمانځه کې موږ ددعاء قنوت په ځای "ربنا آتنا فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار" ویلی شو؟

جواب: دعاء قنوت یادول پکار دي، ترڅو چې یاده نه وي، نو "ربنا آتنا فی الدنیا.....الخ" وایئ [۳].

د وترو په دریم رکعت کې د سورت اخلاص لوستل ضروري نه دي

سوال: د وترو په دریم رکعت کې د سورت فاتحې نه وروسته سورت اخلاص لوستل کیږي بیا په دویم ځل دغوږونو پورې لاس اوچتولو سره په دویم ځل تړي او بیا قنوت وایي ایا دا لازمي ده چې د وترو په دریم رکعت کې به سورت اخلاص لوستل کیږي؟ یا یو بل سورت هم که ولوستل شي، نو څه ګناه خو نه ده؟

جواب: د وترو په دریم رکعت یوازې د سورت اخلاص لوستل ضروري نه دي بل سورت هم

---

[۱] ومن لم یحسن القنوت یقول ربناآتنا فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة..الخ(عالمگیری ج:۱،ص:۱۱۱الباب الثامن فی الوتر)

[۲] والاولی ان یقراء اللهم انا نستعینک....الخ ومن لم یحسن القنوت یقول ربنا آتنا فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار کذا فی المحیط(عالمگیری ج:۱،ص:۱۱۱،کتاب الصلوة،الباب الثامن فی صلوة الوتر)

[۳] ایضاً _

لوستلی شئ.[1]

د وترو په دریم رکعت کې دې الحمد په دویم ځل نه لولي

سوال: په وتر لمانځه کې په دریم رکعت کې د دویم تکبیر نه وروسته الحمد شریف او یو سورت یو ځای کولو سره قنوت لوستل پکار دي یا یوازې قنوت لوستل پکار دي (یعنې پرته د بل سورت یو ځای کولو نه)؟

جواب: په دریم رکعت کې اول الحمد شریف او بیا سورت لوستل پکار دي بیا تکبیر کولو نه وروسته یوازې قنوت لوستل پکار دي د قنوت والا تکبیر نه وروسته په دویم ځل فاتحه نه لوستل کیږي.[2]

له رمضان پرته د وترو جمعه ولې نه کیږي؟

سوال: د وتر لمونځ له رمضان پرته جمعه ولې نه کیږي؟

جواب: د صحابه کرامو رضي الله عنهم د وخت نه هم دا سلسله شروع ده.[3]

د ماسخوتن لمونځ پاتې کېدو باندې ایا وتر د جمعې سره کولی شي؟

سوال: که یو انسان د ماسخوتن د فرض لمانځه نه وروسته راځي، یعنې د هغه نه جمعه لاړه، نو ایا هغه د تراویح نه وروسته د جمعې سره وتر نه شي کولي؟ لږ په تفصیل او حوالي سره جواب راکړئ.

جواب: علامه شامي د قهستاني په حوالي سره لیکلي دي چې کوم سړی فرض د جمعې سره نه وي کړي (بلکې ځانته یې کړي وي) هغه دوتر په جمعه کې شریکېدلی نه شي، خو دا قول ضعیف دی[4] صحیح داده چې شریکېدلی شي، لکه چې علامه طحطاوي رحمه الله د درمختار په حاشیه باندې تصریح کړې ده[5] او که د فرضو جمعه ونه شوه، نود وتر لمونځ د جمعې سره کول

۱] ولا ینبغی ان یؤقت شیئاً من القرآن فی الوتر....الخ (البدائع الصنائع ج:۱،ص:۲۷۳)۔

۲] اذا فرغ من القراءة فی الرکعة الثالثة کبر ورفع یدیه حذاء اذنیه ویقنت قبل الرکوع فی جمیع السنة (هندیة ج:۱،ص:۱۱۱)۔

۳] ویوتر بجماعة فی رمضان فقط علیه اجماع المسلمین،کذا فی التبیین(هندیة ج:۱،ص:۱۱۶)۔

۴]فی التاتارخانیة عن التتمة انه سأل علی بن احمد عمن صلی الفرض والتراویح وحده اوالتراویح فقط هل یصلی الوتر مع الامام؟ فقال: لا اهـ ثم رایت القهستانی ذکر تصحیح ما ذکره المصنف،ثم قال: لکنه اذا لم یصل الفرض معه لا یتبعه فی الوتر اهـ (فتاوی شامی ج:۲،ص:۴۸،مبحث صلوة التراویح)۔

۵]ولو ترکوا الجماعة فی الفرض لم یصلوا التراویح قوله ولو ترکوا الجماعة فی الفرض عبد بالجمع لان المنفرد لو صلی العشاء وحده فله ان یصلی التراویح مع الامام منح لکن تعلیل الشرح یعم المنفرد (حاشیه طحطاوی علی الدرالمختار ج: ۱،ص:۲۹۷،باب الوتر والنوافل،طبع رشیدیه)۔

صحيح نه دي.[۱]

د ماسخوتن لمونځ كولو نه وروسته معلومه شي چې لمونځ نه دى شوى نو ايا وتر هم په دويم ځل وشي؟

سوال: كه چاته د ماسخوتن لمونځ كولو نه وروسته معلومه شي چې له څه وجې نه د ده فرض نه دي شوي، نو ايا اوس به دى يوازې د فرضو قضا كوي يا وتر به هم په دويم ځل كوي؟ځكه چې دا كار قصداً نه و، بلكې په هيره شوى و

جواب: يوازې دفرضو قضا دې راوړي،د وترو قضا نشته.[۲]

د ماسخوتن د لمانځه نه مخكې وتر كول

سوال: ځينې خلک ما ليدلي دي چې د ماسخوتن د لمانځه نه مخكې وتر كوي،ايا داسې كول صحيح دي؟

جواب: د فرضو نه مخكې وتر نه كيږي او ما ترنن وخت پورې داسې څوك نه دي ليدلي.[۳]

وتر ځانته د ادا كولو په وخت جهر سره لوستل ښنكه دي؟

سوال: وتر لمونځ جهر سره لوستل مكروه دي يا لمونځ ماتيږي كله چې يې ځانته ادا كوي؟

جواب: د وترو لمانځه كې جهر سره قراءت كول جايز دي.[۴]

ايا د وترو نه وروسته هر ښنكه لمونځ كيږي؟

سوال: اجعلوا الصلاة العشاء الاخرة الوتر......د ماسخوتن د لمانځه نه وروسته هيڅ قسم لمونځ نه دى پكار(بخاري شريف) دا سوال يو ددين عالم كړى دى چې د وترو نه وروسته هيڅ

۱] بقي لو تركها الكل هل يصلون الوتر بجماعة؟قوله بقى الخ الذى يظهر ان جماعة الوتر تبع لجماعة التراويح وان كان الوتر نفسه اصلاً فى ذاته لان سنة الجماعة فى الوتر انما عرفت بالاثر تابعة للتراويح (الدرالمختار مع الردالمحتار ج:۲،ص:۴۸،مبحث صلوة التراويح)۔

۲]لو صلى الوتر قبل العشاء ناسياً او صلاهما فظهر فساد العشاء دون الوتر فانه يصح الوتر ويعيدالعشاء وحدها عندابى حنيفة رحمه الله (عالمگيرى ج:۱،ص:۵۱،كتاب الصلوة،الباب الاول فى المواقيت)

۳] ولا يقدم الوتر على العشاء لوجوب الترتيب.....الخ (عالمگيرى ج:۱،ص:۵۱،كتاب الصلوة،الباب الاول)

۴] والمنفرد......إن كانت صلاة يجهر فيها بالقراءة فهو بالخيار إن شاء جهر و إن شاء خافت و ذكر الكرخي إن شاء جهر بقدر ما يسمع أذنيه و لا يزيد على ذلك و ذكر في عامة الروايات مفسرا أنه بين خيارات ثلاثة إن شاء جهر و أسمع غيره و إن شاء جهر و أسمع نفسه و إن شاء أسر القراءة أما كون له أن يجهر فلأن المنفرد إمام في نفسه و للإمام أن يجهر(بدائع الصنائع ج:۱،ص:۱۶۱،فصل اما الواجبات الاصلية فى الصلوة)

قسمه لمونځ نه دي کول پکار. حال دا چې لوی لوی علماء کرام د وترو نه وروسته لمونځ کوي د دې څه حقيقت دی؟

جواب: تاسو چې کوم الفاظ نقل کړي دي هغه. خو دحديثو په هيڅ کتاب کې نشته.صحيح بخاري شريف(ج:١ص:١٣٦)کې يې ارشاد **اجعلوا اخر صلاتکم بالليل وترا**....يعنې د شپې په لمانځه کې،چې مراد ترې تهجد دي، په اخر کې وتر کوئ.دا حکم د اهل علم په نزد د استحباب له پاره دی او د رسول الله ﷺ نه د وترو نه وروسته دوه رکعته نفل لمونځ ثابت دی[١] خو عام معمول يې د وترو نه وروسته د نفل کولو نه و. له دې وجې که څوک د وترو نه وروسته نفل کوي، نو هغه دې نه منع کوي، خو عام خلک دا نفل په ناسته کوي دا غلطه ده دا نفل هم په ولاړه کول پکار دي.[٢]

که د وترو او تهجدو لمونځ پاتې شي نو؟

سوال: زه هره شپه د تهجدو لمونځ کوم له دې وجې په ماسخوتن کې وتر پريږدم او د تهجدو نه وروسته يې کوم.نن شپه موږ ناوخته پورته شو. پيشمنی ختم شوی و.له دې وجې د تهجدو لمونځ پاتې شو اوس وتر چې کوم ما پريښي دي او د تهجدو لمونځ هم ايا د هغه قضاء کولی شم؟

جواب: که ناوخته سترګې خلاصې شي او په صبح صادق کېدو کې څه ساعت وي. نو وتر خو د صبح صادق نه مخکې کول پکار دي او که د صبح صادق نه وروسته سترګې خلاصې شي، نو

١] عن ام سلمة رضى الله عنها ان النبى صلى الله عليه وسلم كان يصلى بعدالوتر ركعتين وقد روى نحو هذا عن ابى امامة وعائشة وغيرواحد من اصحاب النبى صلى الله عليه وسلم (ترمذى ج:١،ص:١٥٨) عن ثوبان ....فاذا اوتر احدكم فليركع ركعتين(دارمى ج:١،ص:٣١٢) عائشة رضى الله عنها ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يوتر بتسع ركعات ....وركع ركعتين وهو جالس بعدالوتر....الخ (سنن ابى داؤد ج:١، ص:١٩٨،باب صلوة الليل) (تطبيق روايات از ابن قيم رحمه الله) علامه شوکاني صاحب رحمة الله عليه د ابن قيم صاحب رحمة الله عليه نه نقل کړې دی چې دا دوه نفل د دويم حديث يعنې ``د عشاء آخری مونځ وترکيدل پکاردی،، نه خلاف نۀ دي بلکه دا رکعتين د وتر د تکميل دپاره دی لکه څنګه چې سنت د فرضو د تکميل دپاره وی نو هغوی نقل کوی:

قال ابْنُ الْقَيِّم فِي الْهَدْيِ : وَقَدْ أَشْكَلَ هَذَا ، يَعْنِي حَدِيثَ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْوِتْرِ عَلَى كَثِيرٍ مِنْ النَّاسِ فَظَنُّوهُ مُعارِضا لقوْلِه صلى اللّهُ عَلَيْه وسلّم : { اجْعَلُوا آخرَ صَلَاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وِتْرًا } ثُمَّ حُكِيَ عَنْ مَالِكٍ وَأَحْمَدَ مَا تَقَدَّمَ . وحُكِي عنْ طائفة ما قدَّمْنا عَنْ النَّوَوِيِّ ، ثُمَّ قَالَ : وَالصَّوَابُ أَنْ يُقَالَ : إنَّ هَاتَيْنِ الرَّكْعَتَيْنِ تَجْرِيَان مَجْرَى السُّنَّة وتكْميل الْوِتْر . فإنَّ الْوِتْرَ عبادةٌ مُسْتَقِلَّةٌ . وَلَا سِيَّمَا إنْ قِيل بوُجُوبه فتُجْرِي الرَّكْعتيْن بعْدهُ مجْرى سُنَّة الْمغْرب منْ الْمغْرب . فإنَّها وتْر النَّهار . والرَّكْعتان بعْدها تكْميلٌ لها . فكذلك الرَّكْعتان بعد وتْر اللَّيْل . واللّهُ أعْلم ا هـ(نيل الاوطار ج:٣،ص:٤٦)۔

٢] ويتنفل مع قدرته على القيام قاعداً....وفيه اجر غيرالنبى صلى الله عليه وسلم على النصف الا بعذر ....الخ (التنوير مع شرحه ج:٢،ص:٣٦، ٣٧،باب الوتر والنفل)۔

د سهار د سنتو نه مخکې وتر کول پکار دي[١]. د نفلو قضاء نه وي.[٢]خو د کوم سړي نه چې تهجد پاتې شوي وي هغه دې د اشراق په وخت د تهجدو نفل وکړي ان شاء الله هغه ته به د تهجدو ثواب ورکول کیږي.[٣]

❖ د سنت لمونځونو اداکول ❖

....

سنت موکد او غیر موکد

سوال: سنت موکد او غیر موکد څه ته وایي؟

جواب: د کوم شي چې رسول الله ﷺ اکثر پابندي کړي وي او د کوم شي پرېښودل یې چې د ملامتیا لائق ګرځولي وي هغه ته سنت موکد وایي او د کوم شي یې چې ترغیب ورکړی وي. خو دهغه په پرېښودلو باندې یې ملامتې نه وي کړي هغه سنت غیر موکد دي او هم دې ته مستحب او مندوب هم ویل کیږي.[٤]

سنت او نوافل ولې او د چا له پاره کیږي؟

سوال: لمونځ په موږ باندې فرض دی هغه موږ کوو د فرضو نه پرته سنت ولې ضروري دي؟ فرض د الله له پاره او سنت د رسول الله ﷺ له پاره دي په دې تعلق باندې لږه رڼا واچوئ چې مسئله واضحه شي.

جواب: لمونځ که فرض وي که سنت وي که نفل ټول د الله پاک له پاره وي[٥]داخیال غلط ده

١]ویجب القضاء بترکه ناسیاً او عامداً وان طالت المدة ....الخ (هندیة ج:١،ص:١١١)۔
٢] ان الاصل فی السنة ان لا تقضی لاختصاص القضایا بالواجب (هدایة ج:١،ص:١٥٣،باب النوافل)۔
٣] عن عمر قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : من نام عن حزبه او عن شئ ن فقراءه فیما بین صلوة الفجر وصلوة الظهر کتب له کانما قراءه من اللیل رواه مسلم (مشکوة ص:١١٠) وفی المرقاة: واخرج عن الحسن انه قال: من عجز باللیل کان فی اول النهار مستعتب ومن عجز بالنهار کان له فی اول اللیل مستعتب اهـ (مرقاة شرح المشکوة ج:٢،ص:١٤٦،باب القصد فی العمل،الفصل الاول،طبع بمبئ)۔
٤] والذی ظهر للعبد الضعیف ان السنة ما واظب علیه النبی صلی الله علیه وسلم ،لکن ان کانت لا مع الترک فهی دلیل السنة المؤکدة، وان کانت مع الترک احیاناً فهی دلیل غیرالمؤکدة....الخ (الشامی ج:١،ص:١٠٥) ایضاًومن السنن سنة هدی هی ما واظب علیها النبی صلی الله علیه وسلم مع الترک احیانا علی سبیل العادة ویقال لها السنة المؤکدة وما کانت علی سبیل العادة فهی السنة الزائدة،وان واظب علیها النبی صلی الله علیه وسلم (قواعد الفقه لعمیم الاحسان ص:٣٢٨،طبع صدف پبلشرز کراچی)۔
٥]قوله تعالی : واقم الصلوة لذکری (طه:١٤)۔

چې سنت د رسول الله ﷺ له پاره وي، په فرض لمونځونو کې چې کوم کمی (د خشوع او خضوع کمی) پاتې شي د هغه د پوره کولو له پاره سنت او نفل دي.[1]

ایا نن سبا مشیني دور کې یوازې فرض کول کافي دي؟

سوال: ایا په فرض لمونځونو کې یوازې په فرض ادا کولو باندې فرض لمونځ ادا کیږي چې سنت نفل او وتر ونه شي؟ زموږ د یو خپلوان وینا ده چې نن سبا په مشیني دور کې څوک دومره اوزګار دي چې سنت او نفل هم وکړي؟ او دا غیرممالک کوم چې اسلامي دي مسلمانان سړي او ښځې هم په دې طریقې سره یوازې فرض ادا کوي او که هغوی منع شي، نو وایي چې د انسان نیت صحیح کېدل پکار دي او بالکل د لمونځ د پرېښودلو نه غوره ده. چې یوازې فرض وشي ایا د لمونځ کولو دا طریقه صحیح ده؟

جواب: فرض خو فرض دي او د وترو لمونځ واجب دی. ګویا دعمل په اعتبار هغه هم فرض دي، د هغه پرېښودل ګناه ده او که په وخت یې ونه کړل، نو قضاء لازمه ده[2]،د سنت موکد پرېښودل بد دي او ددې دپرېښودلو عادت جوړول هم ګناه ده[3]په سنت غیر موکد کې اختیار ده که کوي یې که پرېږدي یې.[4]

د مشیني دور د مصروفیاتو باوجود د خرافاتو له پاره، د ګپ شپ له پاره د سیر او تفریح له پاره او پته نشته د کومو کومو شیانو له پاره وخت ویستل کیږي، نو د مشیني دور د فرصت نه ملاویدلو نزله په لمانځه باندې ولې راغورځولی شي؟ پاتې شوه دا چې د انسان نیت صحیح کېدل پکار دي بالکل په ځای ده. خو ددې نه دا څنګه لازمه شوه چې د انسان عمل خراب کېدل پکار دي؟ د نیت سره د عمل صحت هم ضروري دی! که نه یوازې په نیت څه کیږي ؟

---

[1] عن ابي هريرة رضى الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه -صلى الله عليه وسلم- يَقُولُ « إِنَّ أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عَمَلِهِ صَلاَتُهُ فَإِنْ صَلُحَتْ فَقَدْ أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ وَإِنْ فَسَدَتْ فَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ فَإِنِ انْتَقَصَ مِنْ فَرِيضَتِهِ شَىْءٌ قَالَ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ انْظُرُوا هَلْ لِعَبْدِى مِنْ تَطَوُّعٍ فَيُكَمَّلَ بِهَا مَا انْتَقَصَ مِنَ الْفَرِيضَةِ ثُمَّ يَكُونُ سَائِرُ عَمَلِهِ عَلَى ذَلِكَ رواه الترمذى (ج:۱،ص:۵۵)_

[2] باب الوتر والنوافل (هو فرض عملاً وواجب اعتقاداً وسنة ثبوتاً) وفى الشامية (قوله هو فرض عملاً) اى يفترض عمله العمله بمعنى انه يعامل معاملة الفرائض فى العمل فياثم بتركه...ويجب ترتيبه وقضائه...الخ (الشامى ج:۲،ص:۳)

[3] الذى يظهر من كلام اهل المذهب ان الاثم منوط بترك الواجب او السنة المؤكدة على الصحيح لتصريحهم بانه من ترك سنن الصلوة الخمس قيل لا يأثم والصحيح انه ياثم (الشامى ج:۱،ص:۱۰۴)_

[4] من ترك صلوته لزمه قضاؤها سواء تركها بعذر غيرمسقط او بغير عذر خلافاً لاحمد فان عنده اذا تركها عمداً بغير عذر لا يلزمه قضاؤها لكونه صار مرتداً والمرتد لا يؤمر بقضاء ما تركه الا اذا تاب (حلبى كبير ص:۵۲۹)_

د سنتو او د نفلو کولو شرعي حیثیت

سوال: ورځ کې پنځه لمونځونه فرض دي.دې فرائضو سره چې کوم سنت او نفل کيږي. ايا د هغه ادا کول هم دومره ضروري دي؟که ضروری وي. نو موږ ديته فرض لمونځونه ولې نه وايو؟د سنتو په باره کې څه احکام دي؟ او ايا ددې نه کوونکي ګنهګار دي؟د مسلمانانو په ځينو ډلو کې د سنت کولو رواج نشته.له دې نه پرته د هغوی په نزد نفل کول هم ښه دي.خو ضروري نه دي. حالانکې هغوی هم اسلام منونکي دي. مهرباني وکړئ تفصيلي جواب راکړئ

جواب: دفرض لمانځه ادا کول ضروري دي او کوم سړی چې دا ادا نکړي. نو هغه د لوې درجې فاسق دی او دځينو امامانو په نزد کافر دی[١]دغه شان د وترو لمونځ کول هم ضروري دی او سنت دوه قسمه دي: موکد او غيرموکد. د سنت موکد پريښودونکی د ملامتيا قابل دی او د الله پاك په نزد د درجاتو نه محروم دی او د غيرموکد پريښودونکی د ملامتيا لائق نه دی، خودا ويل کېدای شي چې د نورو خلکو په نسبت دده په درجاتو کې کمي ده.[٢]

ايا د سنت لمونځ کولو حکم هم شته؟

سوال: موږ چې ورځ کې کوم پنځه وخته لمونځ کوو،په دې لمونځونو کې يوازې د فرض کولو حکم دی او که دسنت لمونځ کول هم لازمي دي؟د محلې دوه کسان وايي چې په حديث شريف کې يوازې د فرض لمونځ کولو حکم دی. لهذا سنت کول پکار نه دي د فرضو لمونځ حکم الله پاك کوي او سنتو نه کوي، زه ستاسو نه دا پوښتنه کول غواړم چې د سنتو لمونځ کولو حکم کله شوی دی؟د قرآن پاك په رڼا کې جواب راکړئ دې له پاره چې ددې دوو حضراتو غلط فهمي ليرې کړای شم

جواب: سنت او نفل لمونځونه د فرضو د تکميل له پاره دي. په حديث شريف کې دي چې د قيامت په ورځ کله د لمانځه حساب وي او د فرض لمونځونو په وزن کې کمي راشي. نو الله پاك به فرشتو ته وفرمايي چې زما د بنده په عمل نامه کې به څه نوافل هم وي،د هغه شاملولو سره وزن پوره کړئ[٣] نبي کريم ﷺ به د خپلو اعلی درجاتو باوجود د سنتو او د نفلو اهتمام

---

[١] من ترک صلوته لزمه قضاؤها سواء ترکها بعذر غيرمسقط او بغير عذر خلافاً لاحمد فان عنده اذا ترکها عمداً بغير عذر لايلزمه قضاؤها لکونه صارمرتداً والمرتد لايؤمر بقضاء ما ترکه الا اذاتاب(حلبي کبيرص:٥٢٩)

[٢] ان السنة المؤكدة والواجب متساويان فى استحقاق الاثم بالترک....الخ (شامي ج:٢،ص:١٧٧)

[٣] رواه الترمذی ج:١،ص:٥٥،باب ان اول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلوة . عن حريث بن قبيصة ....فقال (ابوهريرة) سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه –صلى الله عليه وسلم- يَقُولُ « إِنَّ أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِه الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَة مِنْ عَمَلِه صَلاَتُهُ فَإِنْ صَلُحَتْ فَقَدْ أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ وَإِنْ فَسَدَتْ فَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ فَإِنِ انْتَقَصَ مِنْ فَرِيضَته شَىْءٌ قَالَ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ انْظُرُوا هَلْ لِعَبْدِى مِنْ تَطَوُّعٍ فَيُكَمَّلَ بِهَا مَا انْتَقَصَ مِنَ الْفَرِيضَة ثُمَّ يَكُونُ سَائِرُ عَمَلِه عَلَى ذَلِكَ رواه الترمذی (ج:١،ص:٥٥،کتاب الصلوة،باب اول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلوة)

کاو.د کومو سنتو او نفلو اهتمام چې نبي کریم ﷺ کړی دی او د کومو چې په خپله نبي ﷺ فضائل بیان کړي دي، نو د یو امتي له پاره هم دهغه اهتمام ضروري دی.خو کوم سړی چې خپل ځان د نبي کریم ﷺ د تابعداري محتاج نه ګڼي، نو هغه سره بحث کول فضول دي.

دفتر کې د کار د زیاتوالي له وجې نه د ماسپښین سنت پریښودل

سوال: دفتر کې کار ډیروي، نو ایا زه د ماسپښین سنت پریښودی شم د لمونځ مختصر کولو له پاره؟

جواب: د ماسپښین نه مخکې څلور رکعته سنت موکد دي،دا حتی الوسع پریښودل پکار نه دي، د مختصروالي نزله په لمانځه باندې ولې غورځول کیږي؟ نورغیرضروري کارونه. خو هم مختصر کېدای شي.[1]

ایا د ماسپښین سنت ضروري دي؟

سوال: زه په یو سکول کې استاذه یم،له دې وجې نه د اسکول نه په واپسي باندې د ستړي والي او د لیټ کېدوله وجې نه یوازې د ماسپښین فرض کوم، تاسو دا وفرمایئ چې دې سره زما د ماسپښین لمونځ کیږي یا یوازې فرض کولو سره لمونځ نه ادا کیږي؟

جواب: د ماسپښین په لمانځه کې د فرضو نه مخکې څلور رکعته سنت موکد دي او د فرضو نه وروسته دوه رکعته سنت موکد دي،دا پریښودل پکار نه دي،تاسو لږ ارام نه وروسته لمونځ کوئ. خوسنت موکد حتی الوسع پریښودل پکار نه دي.[2]

د وخت د کمي له وجې نه سنت پریښودل

سوال: زه په نهم جماعت کې سبق وایم،زموږ سکول د ماسپښین د شفټ دی او ښکاره خبره ده چې د ماسپښین لمونځ زموږ له پاره په سکول کې ضروري وي،دغه شان موږ ته په سکول

---

[1] عن عائشة رضي الله عنها قالت:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : من ثابر على ثنتي عشرة ركعة من السنة بنى الله له بيتاً فى الجنة،اربع ركعات قبل الظهر،وركعتين بعدها،وركعتين بعدالمغرب،وركعة بعدالعشاء رواه الترمذى (معارف السنن ج:٤،ص:٥٥) وعن عائشة رضى الله عنها ان النبى صلى الله عليه وسلم كان لا يدع اربعا قبل الظهر وركعتين قبل الغداة (معارف السنن ج:٤،ص:١٠٢) وسن مؤكداً اربع قبل الظهر....وركعتان بعدالظهر ...الخ (رد المحتار مع الدرالمختار ج:٢،ص:١٢ـــ١٥،كتاب الصلوة،مطلب فى السنن والنوافل)

[2] عن عائشة رضي الله عنها قالت:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : من ثابر على ثنتي عشرة ركعة من السنة بنى الله له بيتاً فى الجنة،اربع ركعات قبل الظهر،وركعتين بعدها، وركعتين بعدالمغرب،وركعة بعدالعشاء رواه الترمذى(معارف السنن ج:٤،ص:٥٥) وعن عائشة رضى الله عنها ان النبى صلى الله عليه وسلم كان لا يدع اربعاً قبل الظهر وركعتين قبل الغداة (معارف السنن ج:٤،ص:١٠٢) وسن مؤكداً اربع قبل الظهر....وركعتان بعدالظهر...الخ (رد المحتار مع الدرالمختار ج:٢،ص:١٢ـــ١٥،كتاب الصلوة، مطلب فى السنن والنوافل)

کې د لمانځه له پاره یوازې دومره وخت ملاویږي چې یوازې څلور رکعته فرض په کې وکړل شي او د ماسپښین لمانځه نه مخکې څلو رکعته سنت موکد د کولو وخت راته نه ملاویږي،تاسو ووایئ چې موږ څه وکړو؟ لمونځ قضاکړو او بل لمانځه سره یې وکړو یا بس یوازې څلور رکعته فرض کوو؟

جواب: لمونځ خو مه قضا کوئ،خود سنتو پرېښودل ډیره بده خبره ده،د استاذانو نه دومره وخت اخستل پکار دي چې سنت په کې هم وکړل شي [1]

د دکان خلاصولو له وجې نه سنت موکد پرېښودل

سوال: زه په یو دوکان کې کار کوم او کله چې جمعې سره فرض لمونځ وکړم. نو اکثر د فرضو نه وروسته سنت موکد وي.د دوکان خلاصولوله وجې نه هغه سنت پرېږدم.ددې په باره کې ماته تفصیل راکړئ

جواب: ددکان خلاصولو په بیړه کې سنت موکد پرېښودل جائز نه دي،خو که نوافل پرېښودل شي، نو څه باك نه لري [2]

ایا سنت او نوافل جومات کې کول غوره دي؟

سوال: موږ هغوی ته وویل چې د فرض لمانځه نه وروسته سنت او نفل په کور کې کول غوره دي، نو هغوی ددې خبرې نه هم انکار وکړ، چې نه! په جومات کې کول غوره دي

جواب: نفل او سنت په کور کې کول غوره دي،په دې شرط چې کور کې اطمینان او سکون سره وکړل شي، خو په کور کې د سکون او اطمینان سره د کولو موقع نه ملاویږي. نو جومات کې کول غوره دي [3]

ایا نبي کریم ﷺ به سنت کور کې ادا کول؟

سوال: زموږ خطیب صاحب یو ځل وفرمایل چې حضوراکرم ﷺ به د فرض لمانځه نه وروسته پاتې لمونځ کور کې ادا کاو،له دې وجې نه سنت وغیره کور کې کول پکار دي.ایا دا خبره صحیح ده او که نه؟که صحیح وي، نو ایا د فرض لمانځه نه مخکې سنت په کور کې کول جائز دي او که نه ؟

جواب: د سنتو په کور کې د کولو حکم دی، خونن سبا د کورونو ماحول د اطمینان او د سکون

---

[1] السنة المؤكدة قريبة من الواجب فی لحوق الاثم ویستوجب تاركها التضليل واللوم(شامی ج:٢،ص:١٢)

[2] ایضاً _

[3] الافضل فی السنن والنوافل فی المنزل لقوله علیه السلام :صلوة الرجل فی المنزل افضل الا المكتوبة....الخ (عالمگیری ج:١،ص:١١٣،كتاب الصلوة،الباب التاسع فی النوافل)

والا نه دی، له دې وجې نه هم په جوماتِ کې سنت کيږي که چاته په کور کې زيات اطمينان او سکون وي، نو په کور کې کول غوره دي [١]

د سنت موکد پرېښودل څنګه دي؟

سوال: سنت موکد د کومو مجبورو په بنياد پرېښودل کيږي؟ ايا دا د وخت د تيريدلو نه وروسته هم ادا کيږي؟

جواب: سفر، مرض يا د وخت د تنګسيا له وجې که يې نه شئ کولی، نو بيله خبره ده که نه د سنت موکد پرېښودل ډير بد دي[٢]. د وخت د تيريدلو نه وروسته د سنتو قضاء نه کيږي او د سهار سنت د نيمې ورځې نه مخکې کول پکار دي.[٣]

سنت په کور کې کول غوره دي يا په جوماتِ کې؟

سوال: سنت انسان په جوماتِ کې هم کيږي او په کور کې هم. ايا په کور کې کول يې غوره دي؟

جواب: په کور کې سنت کول افضل دي، خو دهغه له پاره شرط دادی چې د کور ماحول پرسکون وي او کور ته تللو سره د کورنيو کارونو ويره نه وي، که داسې ويره وي، نو په جوماتِ کې د سنتو کول افضل دي.[٤]

ايا په سنت او نفل لمونځ کې د لمونځ د وخت نيت شرط دی؟

سوال: ايا په سنت او نفل لمونځ کې د لمونځ د وخت نيت شرط دی؟

جواب: د سنت او نفل له پاره يوازې د لمونځ نيت کول کافي دي په دې کې د وخت او د رکعتونو د نيت کولو ضرورت نشته.[٥]

---

[١] الافضل فى السنن والنوافل فى المنزل لقوله عليه السلام : صلاة الرجل فى المنزل افضل الاالمكتوبة......الخ (عالمگيرى ج:١،ص:١١٣، كتاب الصلوة،الباب التاسع فى النوافل)

[٢] ان السنة المؤكدة والواجب متساويان رتبة فى استحقاق الاثم بالترك....الخ (شامى ج:٢،ص:١٧٧)۔

[٣] ولا يقضيها الا بطريق التبعية،وفى الشامية:اى لا يقض سنة الفجر الا اذا فاتت مع الفجر فيقضيها تبعاً لقضائه لو قبل الزوال.....الخ (درمختار مع الشامى ج:٢،ص:٥٧) ايضا: وقال محمد تقضى اذا ارتفعت الشمس قبل الزوال واحتج بحديث ليلة التعريس انه صلى الله عليه وسلم قضاهما بعد طلوع الشمس قبل الزوال فصار ذالک وقت قضائهما ....ولهذا لا يقضى غيرهما من السنن ولاهما يقضان بعدالزوال(بدائع الصنائع ج:١،ص:٢٨٨،فصل واما بيان ان السنة اذا فاتت عن وقتها)۔

[٤] الافضل فى السنن والنوافل فى المنزل لقوله عليه السلام : صلاة الرجل فى المنزل افضل الاالمكتوبة......الخ (عالمگيرى ج:١،ص:١١٣، كتاب الصلوة،الباب التاسع فى النوافل)۔

[٥] وكفى مطلقاً نية الصلوة......الخ (درمختار ج:١،ص:٤١٧) ايضاً: [بقيه حاشيه په راروانه صفحه

د سنت نفل او د وتر یو ځای نیت کول صحیح نه دي

سوال: ایا موږ یوځای د رکعتونو نیت تړلی شو؟ یعني مثلاً د ماسخوتن د لمانځه فرض د امام سره ادا کولو نه وروسته باقي دوه رکعته سنت اودرې رکعته وتر او دوه رکعته نفلو په یوځل نیت تړلی شو؟

جواب: سنت، نفل او وتر بیل بیل لمونځونه دي د دې یو ځای نیت تړل صحیح نه دي [۱]

ایا سنت د رسول الله ﷺ له پاره کیږي

سوال: د فرض لمونځ او سنت په نیت کې څه فرق دی؟ ځکه چې د ځینو خلکو خیال دی چې فرض د الله پاک له پاره او سنت د رسول الله ﷺ له پاره کیږي. ایا دا صحیح دی؟

جواب: سنت لمونځ هم د الله پاک له پاره کیږي، خو د رسول الله ﷺ په تابعداري کې کیږي . له دې وجې د فرضو او سنتو په نیت کې هیڅ فرق نشته،بس د یو له پاره د فرضو نیت کول پکار دي او د بل له پاره د سنتو، عبادتونه دواړه د الله پاک له پاره دي.[۲]

د فرضو نه مخکې سنت او وتر کول صحیح نه دي

سوال: زموږ په کلي کې دوه سړي د ماسخوتن سنت موکد او وتر د فرضو نه مخکې. یعني د جمعې کېدو نه مخکې ادا کوي اودجمعې ناوخته کیږي له دې وجې هغوی داسې کوي ایا په دې طریقې سره لمونځ کیږي؟

جواب: دا خو ښکاره ده چې د فرضو نه وروسته چې کوم سنت دي هغه خو وروسته ادا کیږي ،ځکه چې هغه د فرضو تابع دي هم دا وجه ده که د فرضو او سنتو نه وروسته پته ولګیږي چې فرض لمونځ نه دی شوي، نو د فرضو سره به روستني سنت هم په دویم ځل کیږي او چې فرض لمونځ یې هم نه دی کړی روستنی سنت څنګه ادا کېدلی شي؟ د وتر لمونځ اګر چې مستقل لمونځ دی د فرضو تابع نه دی، خو په ماسخوتن او وترو کې ترتیب لازم دی. له دې وجې وتر د ماسخوتن د فرضو نه مخکې ادا کول صحیح نه دي[۳]،خو که د فرضو او سنتو او وترو نه وروسته معلومه شي چې فرض لمونځ په څه وجه باندې صحیح نه دي شوي، نو د فرضو او

...بقیه د تیرمخ].. ویکفیه مطلق النیة للنفل والسنة والتراویح وهو الصحیح......(وبعد اسطر) ولا یشترط نیة عددالرکعات (عالمگیری ج:۱،ص:۶۵، ۶۶ باب النیة)۔

۱] الواجبات والفرائض لا تتادی بمطلق النیة اجماعاً.....الخ (عالمگیری ج:۱،ص:۶۵،کتاب الصلوة)۔

۲] قوله تعالی: واقم الصلوة لذکری(طه :۱۴) ویکفیه مطلق النیة للنفل والسنة.....(وبعداسطر) والاحتیاط فی السنن ان ینوی الصلوة متابعاً لرسول الله صلی الله علیه وسلم ،کذا فی الذخیرة (عالمگیری ج:۱،ص:۶۵)

۳] اما قولهم انه لا وقت لها فلیس کذلک بل لها وقت وهو وقت العشاء الا ان تقدیم العشاء علیها شرط عند التذکیر(بدائع الصنائع ج:۱،ص: ۲۷۱،فصل واما الصلوة الواجبة فنوعان صلوة الوتر وصلوة العیدین)۔

سنتو په دی يم ځل کول لازم دي، خو وتر صحيح دي.[١]

ايا د سهار د سنتو هم قضاء وي

سوال: په قضاء لمونځ کې يوازې فرض کيږي، خو ځينې خلک وايي چې د سهار لمونځ قضاء شي، نو د هغه سنت هم کول پکار دي، که دا په دې وجه وي چې د سهار سنت موکد دي، نو بيا خو د ماسپښين هغه هم موکد دي، ايا د هغه هم قضا راوړل پکار دي؟

جواب: د سهار د سنتو تاکيد ډير زيات دی، له دې وجې که د سهار لمونځ قضا شي، نو دلمر د راختلو نه وروسته د زوال نه مخکې پورې د سنتو سره د کولو حکم دی، خو که دزوال نه مخکې يې د سهار د لمانځه قضاء ونکړه، نو وروسته دې يوازې فرض وکړي د وخت د وتلو نه وروسته د سهار د سنتو نه پرته د باقي هيڅ سنت قضاء نشته.[٢]

د قضاء سنت نيت څنګه وکړي؟

سوال: محترمه! تاسو فرمايلي دي چې که د سهار لمونځ قضاء شي، نو ماسپښين نه مخکې دسنتوسره قضاء راوړل پکاردي، نومحترمه! سوال دادی چې د قضاء سنتو نيت به څنګه وي؟

جواب: بس د فجر د سنتو نيت کول پکار دي.[٣]

که د سهار سنت پاتې شي نو وروسته د لمر ختلو نه دې وکړي

سوال: په جنګ اخبار کې"ستاسو مسائل او دهغې حل"د عنوان لاندې تاسو ليکلي و چې د صبح صادق نه وروسته د سهار د سنتو نه پرته نفلونه مکروه دي د سنتو نه مخکې هم او وروسته هم، په دې سلسله کې دا خبره واضح کول غواړم چې که له چا نه سنت پاتې شي او هغه سنت کولو نه پرته د سهار په جمعه کې شريک شي، نو دا بيان شوي دي چې هغه به د لمر د راختلو نه وروسته سنت کوي، نو کله چې يوازې نفلونه مکروه دي، نو په سنتو باندې دا پابندي ولې ده؟ سنت، خو د نفلونو په تعريف کې نه راځي.

جواب: په دې مسئله کې د سنتو او نفلونو يو حکم دی د فرضو نه وروسته د لمر د راختلو نه مخکې د سهار سنت کول هم صحيح نه دي.[۴]

١] حتی لو تبين ان العشاء صلاها بلاطهارة دون التراويح والوتر اعاد التراويح مع العشاء دون الوتر.....واما اعادة التراويح وسائر سنن العشاء فمتفق عليها.....الخ (هندية ج:١،ص:١١٥،وايضا البحرالرائق ج:١،ص:٢٥٩)

٢] والسنن اذا فاتت عن وقتها لم يقضها الا ركعتی الفجر اذا فاتتا مع الفرض يقضيهما بعد طلوع الشمس الی وقت الزوال ثم يسقط هکذا فی المحيط السرخسی.....واذا فاتتا بدون الفرض لا يقضی عندهما خلافا لمحمد.....الخ (الهندية ج:١،ص:١١٢،کتاب الصلوة،الباب التاسع فی النوافل)۔

٣] ويكفيه مطلق النية للنفل والسنة.....الخ (هندية ج:١،ص:١١٢،الباب التاسع فی النوافل)۔

٤] واذا فاتته ركعتاالفجر لا يقضيها قبل طلوع الشمس.....الخ [بقيه حاشيه په راروانه صفحه

د سهار د لمانځه نه وروسته د سهار سنت ادا کول

سوال: د سهار د لمانځه د دوه رکعته سنتو په باره کې مو اوريدلي دي چې دا د فرض لمانځه نه وروسته لازمي کول پکار دي، خو زموږ د محلې په جوماتت کې اکثر دا کتل کيږي، چې لمونځ کونکي حضرات ذکر شوي سنت پريښودلو سره فرض لمونځ د جمعې سره ادا کړي او د فرض لمونځ د پوره کېدو نه وروسته ځانته سره دوه رکعته سنت ادا کوي.

جواب: د فقه حنفي مسئله داده چې که د جمعې دويم رکعت (بلکې تشهد هم) د نيولو اميد وي، نو په يو ځانته ځای کې دې د سهار سنت اول ادا کړي، بيا دې په جمعه کې شريک شي، که نه په جمعه کې دې شريک شي[۱] او سنت دې لمر د راختلو نه وروسته د اشراق په وخت کې وکړي[۲] د سهار د لمانځه نه وروسته لمر د راختلو پورې نفل لمونځ ممنوع دي، خو قضاء لمونځونه سجده تلاوت او د جنازې لمونځ جائز دي.[۳]

په سنت موکده وو کې د سهار د سنتو د غوره والي څه وجه ده؟

سوال: پنځه وخت سنت موکده وو کې د سهار دوه رکعته سنتو ته افضل ويل کيږي، د دې دافضليت او غوره والي وجه څه ده؟

جواب: د سهار د سنتو په حديث شريف کې ډيرزيات تاکيد راغلی دی.[۴]

....بقيه د تيرمخ]. (هندية ج:۱،ص:۱۵۲،) ايضا: عن ابی هريرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله عليه وسلم : من لم يصل رکعتی الفجر فليصلها بعد ما تطلع الشمس (جامع ترمذی ج:۱،ص:۵۷،باب ما جاء فی اعادتهما بعد طلوع الشمس)۔

۱] ومن انتهی الی الامام فی صلوة الفجر وهو لم يصل رکعتی الفجر ان خشی ان يفوته رکعتا ويدرک الاخری يصلی رکعتی الفجر عند باب المسجد ثم يدخل لانه امکنه الجمع فضيلتين وان خشی فوتهما دخل مع الامام (هداية ج:۱،ص:۱۳۵) وفی حاشية الهندية: قوله مع الامام وحکی عن الفقيه ابی جعفر انه علی قول ابی يوسف وابی حنيفة يصلی رکعتی الفجر ان رجا وجدان القعدة ايضاً لان ادراک التشهد عندهما کادراک کله (حاشيه نمبر ۱۱ هندية ج:۱،ص:۱۵۲،باب ادراک الفريضة.کذا فی الهندية ج:۱،ص:۱۲۰،الباب العاشر فی ادراک الفريضة)۔

۲]واذا فاتته رکعتاالفجر لا يقضيها قبل طلوع الشمس....الخ (هندية ج:۱، ص:۱۵۲،) ايضا: عن ابی هريرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله عليه وسلم : من لم يصل رکعتی الفجر فليصلها بعد ما تطلع الشمس (جامع ترمذی ج:۱،ص:۵۷،باب ما جاء فی اعادتهما بعد طلوع الشمس)۔

۳] وکره نفل.....ولو سنة الفجر بعد صلوة الفجر.... لايکره قضاء فائتة .....وسجدة تلاوة وصلاة جنازة.....الخ (درمختار ج:۱،ص:۳۷۵،مطلب يشترط العلم بدخول الوقت ،وايضاً البحر ج:۱،ص:۲۶٤)۔

۴] والسنن آکدها سنة الفجرلما فی الصحيحين عن عائشة رضی الله عنها لم يکن النبی صلی الله عليه وسلم علی شئ من النوافل اشد تعاهدا منه علی رکعتی الفجر،وفی مسلم رکعتا الفجر خير من الدنيا ومافيها،وفی ابی داؤد ولا تدعوا رکعتی الفجر ولو طردتکم الخيل(شامی ج:۲،ص:۱٤،کتاب الصلوة،مطلب فی السنن والنوافل)

چې د سهار جمعه دریږي نو سنت کله ادا کړل شي؟

سوال: د سهار د لمانځه له پاره جمعه دریږي، ایا وروسته راتلونکی سړی بیړې سره سنت ادا کولی شي؟کله چې دا ویره وي چې کم نه کم یو رکعت خو به جمعه سره و نه شي، که دده زړه نومړي رکعت سره شاملېدل غواړي. نو سنت ورته کله کول پکار دي؟ایا د جمعې نه فوراً بعد سنت کېدای شي؟ یا د لمر راختلو نه وروسته؟د لمر راختلو نه وروسته سنت ادا کولو له پاره ایا هلته کیناستل ضروري دي یا کار روزګار کې سړی مشغولېدای شي؟

جواب: که دې سړي ته اطمینان وي چې د سنت ادا کولو نه وروسته جمعه کې شرکت کولی شم، نو ده ته پکار دي چې یو بېل ځای کې د سنتو کولو نه وروسته جمعه کې شریك شي او که دا خیال وي چې د سنتو کولو په صورت کې به جمعه پاتې شي نو سنت دې نه کوي .بلکې لمانځه کې دې شریك شي او سنت دې د لمر راختلو نه وروسته وکړي.[1]

د سهار سنت کله اداء شي؟

سوال: که جمعه ولاړه وي او امام د دویم رکعت په رکوع کې وي نو سنت پریښودل کېږي، نو بیا سنت کوم وخت ادا کړل شي؟ځینې خلک وایي چې د لمانځه نه فوراً بعد دې سنت ادا کړل شي.

جواب: د سهار د لمانځه نه وروسته د سنت کولو ممانعت په ډیرو احادیثو کې راغلی دی،له دې وجې که د سهار سنت اول ونکړل شي، نو د سهار د لمانځه نه وروسته کول جائزیږي نه دي، بلکې د لمر راختلو نه وروسته د اشراق وخت کې دې وکړي.[2]

که امام د سهار لمونځ کوي نو سنت کوم ځای کې وکړل شي؟

سوال: یو بزرګ د سهار سنتو سره متعلق مسائل بیانول نو هغوی وفرمایل:کله چې جمعه ولاړه وي، نو هلته سنت کول صحیح نه دي،خو که مینځ کې څه شی حائل وي مثلاً دیوال وي، پیلر وي یا څه پرده وغیره وي، نو د هغې شاته کول یې صحیح دي،خو یو بل صاحب وویل چې

---

[1] واذا خاف فوت رکعتی الفجر لاشتغاله بسنتها ترکها لکون الجماعة اکمل والا بان رجا ادراک رکعة فی ظاهر المذهب،وقیل التشهد لا یترکها بل یصلیها عند باب المسجد ان وجد مکاناً،والا ترکها،لان ترک المکروه مقدم علی فعل السنة(قوله:والا ترکها) فان کان الامام فی الصیفی فصلوته ایاها فی الشتوی اخف من صلوتها فی الصیفی وعکسه، واشد ما یکون کراهة ان یصلیها مخالطاً للصف کما یفعله کثیر من الجهلة (ردالمحتار مع الدرالمختار ج:٢،ص:٥٦، ٥٧)

[2] واذا فاتته رکعتاالفجر لا یقضیها قبل طلوع الشمس لانی یبقی نفلاً مطلقاً وهو مکروه بعد الصبح (هدایة ج:١،ص:١٣٢،باب ادراک الفریضة) ایضاً: عن ابی هریرة رضی الله عنه قال:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : من لم یصل رکعتی الفجر فلیصلها بعد ما تطلع الشمس(ترمذی ج:١،ص:٥٧،باب ما جاء فی اعادتهما بعدطلوع الشمس)

صرف ديوال يا د پردې كيدل كافي نه دي. بلكې كوم ځاى پورې چې د امام د قراءت آواز رسيږي. نو هلته سنت كول جائز نه دي تاسو ددې وضاحت وكړئ

جواب: كه جومات دوه برخې وي،امام دننه حصه كې لمونځ كوي نو صحن يا برنډه كې سنت كول جائز دي او كه داسې دوه برخې نه وي. نو د يو شي پناه كيدو سره سنت كول جائز دي [1]

د سهار په سنتو كې په تقديم او تاخير باندې علمي بحث

سوال: د سهار دوه ركعته سنت.د فرض لمونځ د دريدو نه وروسته څنګه دي؟ په دې سلسله كې مې تاسو ته يو خط ليكلي و چې په هغه كې تاسو ويلي و چې په حديث تقريري باندې حديث قولي مقدم وي او د صحابه كرامو رضي الله عنهم آثار هم شته چې دفرض لمونځ د قيام نه وروسته په جمعه كې د شامليدو نه مخكې دوه ركعته سنت كول غوره دي.كه نه د لمر د راختلو نه وروسته دې وكړي.

١ قولي حديث چې د سهار سنت د لمر راختلو نه وروسته كوئ (ترمذي جلد:١)

٢ قولي حديث چې د سهار د سنتو نه وروسته جمعه كوئ.اګركه جمعه ولاړه وي(د صحاح سته په يو كتاب كې دي)

٣ د فرض لمونځ د دريدو نه وروسته هيڅ لمونځ نشته.

۴ سنت دجمعې دوران كې كول مكروه دي.(درمختارجلد١)

۵ دسهار د فرضونه وروسته سنت كيږي (هدايه جلد اول شرح وقايه)

۶ چې چا د سهار لمونځ ځانته شروع كړ او بيا يې تكبير ووايه .نو لمونځ دې مات كړي. اګر چې يو ركعت يې كړى وي(شرح وقايه،هدايه)

(چې فرض نه شي كولي نو سنت ولې كوي)

اوس پوښتنه داده چې قولي حديث دواړو طرفو ته دي. د تقريري حديث قاعده ساقطه شوه.زموږ فقه هم ددې خبري اجازه وركوي چې د سهار د لمانځه نه وروسته دوه ركعته سنت كيږي كه په وخت د ضرورت موږ هم داسې وكړو نو څه ګناه ده؟ كه وخت وي نو د لمر د ختلو نه وروسته يې ادا كړو.

---

[1] ثم السنة المؤكدة التي يكره خلافها في سنة الفجر وكذا في سائر السنن. هو ان لا ياتي بها مخالطاً للصف بعد شروع القيام في الفريضة ولا خلف الصف من غيرحائل،وان يأتي بها اما في بيته وهو افضل،او عند باب المسجد ان امكنه ذالک بان كان،ثم موضع يليق للصلوة وان لم يمكنه ذالک ففي المسجد الخارج ان كانوا يصلون في الداخل،او في الداخل ان كانوا في الخارج،ان كان هناک مسجدان : صيفي وشتوي، وان كان المسجد واحداً فخلف استوانة،ونحو ذالک كالعمود والشجر وما اشبههما في كونهما حائلاً،والاتيان بها خلف الصف من غير حائل مكروه،ومخالطاً للصف كما يفعله كثير من الجهال اشد كراهة لما فيه من مخالفة الجماعة ايضاً (حلبي كبير ص:٣٩٦،فصل في النوافل ،فروع)

جواب: زمونږ د امامانو په نزد بالاتفاق د سهار قضاء شوي سنت د فرضو نه وروسته د لمر د راختلو نه مخکې د کولو اجازه نشته[١]،تاسو په نمبر**۵** د هدایه او شرح وقایه حوالې سره چې لیکلي دی چې د سهار د فرضو نه وروسته سنت کیږي.دا صحیح نه دي ما هدایه او شرح وقایه دواړه وکتلې په دواړو کې منع لیکل شوې ده د هدایه عبارت دا دی

"**واذا فاتته رکعتا الفجر لا یقضیهما قبل طلوع الشمس لانه یبقیٰ نفلا مطلقاً وهو مکروه بعد الصبح**(هدایه ج:١ص:١٥٩ باب ادراک الفریضه...مکتبه رحمانیه لاهور)

١ قولي حدیث د لمر د راختلو نه وروسته د کولو په ترمذي (ج:١ ص٥٧ باب ما جاء فی اعادتهما بعد طلوع الشمس)کې دی.[٢]

دا روایت په مستدرک د حاکم(ج:١ص:٢٧٤)کې هم دی امام حاکم او علامه ذهبي دې ته صحیح ویلي دي.

٢. قولي حدیث"د سهار سنت د لمانځه نه وروسته کوئ"ما ته په هیڅ کتاب کې نه دی لیدلی خو یوه واقعه په ابوداؤد او ترمذی کې ده چې یو سړي د سهار د لمانځه نه وروسته سنت وکړل،رسول الله ﷺ اوفرمایل چې:اياد سهارڅلور رکعته دي؟ هغه وویل: یا رسول الله ﷺ! ما د سهار سنت نه و کړي، ویې فرمایل:**فلا اذن**....دا روایت اول خو کمزوری دی، ددې نه پرته زمونږ په نزد ددې مطلب دادی چې"بیا هم جائز نه دي".[٣]

١]ولا یصلی احدعند طلوع الشمس وعند الزوال وعندالغروب......فاما الصلوة فی الاوقات الثلاثة فالاصل ما روی عن النبی صلی الله علیه وسلم فی الآثار المتواترة انه نهی عن الصلوة فی هذه الاوقات الثلاثة، منها حدیث ابن عمر رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم لا یتحری احدکم فیصلی عند طلوع الشمس، ولا عندغروبها فانها تطلع بین قرنی شیطان (شرح مختصر الطحاوی ج:١،ص:٥٢٧،طبع دارالسراج،بیروت)۔

٢] الفاظ حدیث : عن ابی هریرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : من لم یصل رکعتی الفجر فلیصلها بعد ما تطلع الشمس(ترمذی ج:١،ص:٥٧،باب ما جاء فی اعادتهما بعدطلوع الشمس)۔

٣] حدثنا ....محمد عن سعید بن سعید عن محمد بن ابراهیم عن جده قیس قال: خرج رسول الله صلی الله علیه وسلم فاقیمت الصلوة فصلیت معه الصبح ثم انصرف النبی صلی الله علیه وسلم فوجدنی اصلی فقال: مهلاً یا قیس! اصلاتان معاً؟ قلت: یا رسول الله ! انه لم اکن رکعت رکعتی الفجر،قال: فلا اذاً.....قال ابوعیسی:وانما یروی هذا الحدیث مرسلاً........ قال ابوعیسی: وسعد بن سعید هو اخو یحیی ابن سعید الانصاری وقیس هو جد یحیی بن سعید ویقال: هو قیس بن عمرو،ویقال: هو قیس بن فهد،واسناد هذا الحدیث لیس بمتصل محمد بن ابراهیم التیمی لم یسمع من قیس ....الخ (جامع الترمذی ج:١،ص: ٥٧) قال العلامة البنوری رحمه الله ......فلا اذن......واختلف الحنفیة والشافعیة فی مراده فقال الحنفیة: معناه: فلا تصل اذن،وان لم تصلهما فکان قوله صلی الله علیه وسلم للانکار......ثم ان استعمال قوله فلا اذن للانکار کثیر منها ما فی صحیح مسلم: قال: شیخنا: لما سبق انکاره صلی الله علیه وسلم فسکوته بعده لا یدل علی الاذن (معارف السنن ج:٤،ص:٩٣، ٩٦) تفصیل دپاره اوګورئ : معارف السنن ج:٤،ص ٩٣ تا ٩٨ ،تحقیق قوله فلا اذن بذل المجهود :٢،ص:٢٦٤ ،باب من فاتته حتی یقضیها ،طبع امدادیه)۔

٣. دا حدیث صحیح دی چې کله فرض لمونځ ودریږی. نو د فرضو نه پرته بل لمونځ نه کیږي[1]. په دې وجه زمونږ احناف علماء کرام فرمایي چې په جومات کې دې نه کوي. بلکې د جومات نه بهر دې په یو کونج کې وکړي لکه تاسو چې په نمبر ۴ کې د درمختار نه نقل کړي دي چې عین په صف کې کول مکروه دي.[2]

۴. چې کله جمعه ودریږی، نو د فرض لمونځ ماتولو سره په جمعه کې د شاملیدو حکم دی ځکه چې د یوازي لمونځ په ځای به یې د جمعې سره وکړي خو سنت پریښودو سره چې په جمعه کې شریکیږي نو سنت به ترې قضاء شی سره له دې چې د هغو د کولو تاکید راغلی دی. په هر حال د سهار نه وروسته د سنتو کولو اجازت نشته. په متواترو احادیثو کې د سهار او د مازدیگر نه وروسته د لمانځه نه منع راغلې ده.[3]

د سنت کولو په وخت د اذان یا اقامت کیدل

سوال: که اذان یا اقامت وشي نو سنت ختمول پکار دي او که نه؟

جواب: په اذان باندې د سنت لمونځ ختمولو ضرورت نشته. خود اقامت په باره کې سوال کیدای شي د دې تفصیل دا دی چې که د غیر موکد یا نفل لمونځ نیت یې تړلی وي نو دوه رکعته پوره کولو سره دې سلام واړوي[4]. او که د ماسپښین یا جمعې نه مخکې یې څلور رکعته سنتو نیت کړی وي چې د ماسپښین لمونځ ودرید. یا د جمعې خطبه شروع شوه نو هغه دې پوره کړي، او ځینې فرمایي که په لومړیو دوه رکعته لمونځ کې وي، نو دوه رکعته پوره کولو نه وروسته دې سلام واړوي، او وروسته دې د څلور رکعتونو قضاء وکړي[5] او که په

١]عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال: اذا اقیمت الصلوة فلا صلوة الا المکتوبة (صحیح مسلم ج:١،ص:٢٤٧،ابوداؤد ج:١،ص:١٨٠)۔

٢] واذا خاف فوت رکعتی الفجر لاشتغاله بسنتها ترکها لکون الجماعة اکمل والا بان رجا ادراک رکعة فی ظاهر المذهب،وقیل التشهد لا یترکها بل یصلیها عند باب المسجد ان وجد مکاناً،والا ترکها،لان ترک المکروه مقدم علی فعل السنة(قوله:عند باب المسجد)....... فان لم یکن علی باب المسجد موضع للصلوة یصلیها فی المسجد خلف ساریة من سواری المسجد،واشدها کراهة ان یصلیها مخالطاً للصف مخالفاً للجماعة (ردالمحتار مع الدرالمختار ج:٢،ص:٥٦،ایضاً: عالمگیری ج:١،ص:١١٣)۔

٣] عن ابن عباس رضی الله عنهما قال: شهد عندی رجال مرضیون وارضاهم عندی عمر ان النبی صلی الله علیه وسلم نهی عن الصلوة بعد الصبح حتی تشرق الشمس وبعد العصر حتی تغرب (بخاری ج:١،ص:٨٢، باب الصلوة بعدالفجرحتی ترتفع الشمس، ایضاً:شرح مختصرالطحاوی ج:١ص:٥٣٧طبع دارالسراج، بیروت)

٤]ولو شرع فی التطوع ثم اقیمت المکتوبة اتم الشفع الذی فیه ولا یزید علیه کذافی محیط السرخسی(هندیة ج:١،ص:١٢٠،کتاب الصلوة ،الباب العاشر فی ادراک الفریضة)

٥]ولو کان فی السنة قبل الظهر والجمعة فاقیم او خطب یقطع علی راس الرکعتین،یروی ذلک عن ابی یوسف رحمه الله وقدقیل یتمها،کذا فی الهدایة(هندیة ج:١ص:١٢٠کذا فی البحرج:٢،ص:٧٦،باب ادراک الفریضة)

روستنیو دوه رکعتونو کې وي نو څلور رکعته دې پوره کړي په مینځ کې دې نه ماتوي [١]

که د ماسپښین او ماسخوتن سنت پاتې شي نو کله یې کول پکار دی؟

سوال: که یو سړی د ماسپښین لومړي څلور رکعته نه شي کولی او جمعه ولاړه وي او هغه د جمعې لمونځ د امام صاحب سره وکړي نو وروسته د دې سړي له پاره څه حکم دی چې هغه لومړي څلور رکعته سنت څنګه ادا کړی؟ حال داچې دماسپښین لومړي څلور رکعته سنت موکد دي اودماسخوتن لومړي څلوررکعته غیرموکد دي؟

جواب: هغه دې دفرضونه وروسته وکړي،لومړی دې دوه روستنی رکعتونه وکړي. بیا دې څلور رکعته لومړني وکړي. که لومړی څلور او بیا دوه وکړي نو هم صحیح ده.[٢]

د فرضو نه مخکې څلور رکعته سنتو کې که یوازې دوه وشي نو څه حکم دی؟

سوال: د فرضو نه مخکې ادا کیدونکي سنت که څلور رکعتونه وي او وخت د دوه رکعتونو وي. یعنی جمعې دریدوته یوازې دوه منټه پاتې وي او یو سړي د نا خبرۍ له وجې نه سنت کول شروع کړي نو دوه رکعته کولو سره سلام واړوي.ځکه چې جمعه دریدلې ده نو ایا د فرضو نه وروسته به هغه ته څلور رکعته سنت ادا کول پکار وي اوکه دوه کوم چې مخکې ادا کړي شوي دي یوازې دوه رکعته نور کول پکار دي؟

جواب: د ماسپښین نه مخکې څلور رکعته سنت موکده دي[٣].که وخت کم وي نو د هغه د جمعې نه مخکې شروع کول نه دي پکار او که په غلطۍ سره یې شروع کړي وي نو هغه دې پوره کړي او سلام دې وګرځوي[٤]اوکه په دوه رکعته یې سلام وګرځولو نود فرض لمونځ نه وروسته دې څلور رکعته وکړي[٥] او د مازدیګر او ماسخوتن نه مخکې څلور رکعته سنت غیر موکد دي که په دې دوران کې جمعه ودریږي نو په دوه رکعته دې سلام واړوي پاتې د دوه رکعتونو

١] ثم اعلم ان هذا كله حيث لم يقم الى الثالثة اما ان قام اليها وقيدها بسجدة ففى رواية النوادر يضيف اليها رابعة ويسلم ......الخ (شامي ج:٢، ص:٥٤،مطلب صلوة ركعة واحدة باطلة)_

٢] واما الاربع قبل الظهر اذا فاتته وحدها بان شرع فى صلوة الامام ولم يشتغل بالاربع فعامتهم على انه يقضيها بعد الفراغ من الظهر ما دام الوقت باقياً وهو الصحيح، هكذا فى المحيط وفى الحقائق يقدمها الركعتين عندهما، وقال محمد رحمه الله :يقدم الاربع وعليه الفتوى (هندية ج:١،ص:١١٢،كتاب الصلوة،الباب التاسع فى النوافل،وايضاً فى الشامى ج:٢،ص:٦٠،وايضاً فى البحر ج:٢،ص:٨١)_

٣] سن.....وقبل الظهر......اربع .....الخ (هندية ج:١،ص:١١٢،وايضاً درمختار مع شامى ج:٢،ص:١٢)

٤]واختلفوا فى السنة قبل الظهر او الجمعة اذا اقيمت او خطب الامام فالصحيح انه يتمها اربعاً.....الخ (البحر الرائق ج:٢،ص:٧٦)_

٥] ولو افسدها قضى اربعاً......الخ (شامى ج:٢،ص:١١،مطلب فى لفظة ثمان) وايضاً: واختلفوا فى السنة قبل الظهر اوالجمعة اذا اقيمت او خطب الامام فالصحيح انه يتمها اربعاً....الخ (البحر الرائق ج:٢،ص:٧٦)

وروسته بيا ضرورت هم نشته [١]

د ماسپښين څلور رکعته سنت که د فرضو نه مخکې ونکړل شي نو کله وشي؟

سوال: که د فرض لمانځه نه مخکې لومړي سنت مثلاً د ماسپښين د فرضو نه مخکې څلور رکعته سنت پاتې شي نو ايا د فرض لمانځه نه وروسته ادا کول ضروري دي؟که ضروري وي نو کوم ترتيب سره ادا کړل شي؟يعنی مخکې ادا کړل شي يا وروسته؟

جواب: که د ماسپښين څلور رکعته سنت د فرضو نه مخکې ونکړل شي نو وروسته دې وکړي. اګر که اول دوه رکعته سنت وکړي او بيا څلور رکعته سنت يا دې برعکس [٢]

د اذان نه مخکې سنت کول

سوال: که يو سړی جومات ته لاړشي او د ماسپښين سنت ادا کړي. خکه چې د ماسپښين وخت داخل شوی وي ،خو جومات کې اذان وروسته وکړي نو ايا سنت دوباره کول ضروري دي؟

جواب: که تاسو جومات ته تلو سره سنت کړي وي او اذان وروسته وشي نو د سنتو دوباره کول ضروري نه دي [٣]

د سنتو پر مهال که جمعه ودريږي نو ايا په دويم رکعت کې سلام ګرځول پکار دي؟

سوال: که يو سړی د څلو رکعته سنتو نيت وکړي او فرض لمونځ جمعې سره شروع شي. نو دا کس قصداً که په دويم رکعت کې سلام وګرځوي نو ايا لمونځ وشو؟

جواب: که د سنتو نيت يې تړلی وي او هلته جمعه ودريده نو په دويم رکعت باندې سلام ګرځول صحيح دي.سنت دې بيا وروسته وکړي [٤]

١] ولو شرع فى التطوع ثم اقيمت المكتوبة اتم الشفع الذى فيه ولا يزيد عليه،كذا فى محيط السرخسى (عالمگيرى ج:١،ص:١٢٠،كتاب الصلوة،الباب العاشر فى ادراک الفريضة)_

٢] واما الاربع قبل الظهر اذا فاتته وحدها بان شرع فى صلوة الامام ولم يشتغل بالاربع فعامتهم على انه يقضيها بعد الفراغ من الظهرما دام الوقت باقياً وهوالصحيح،هكذا فى المحيط(عالمگيرى ج:١،ص:١١٢،الباب التاسع فى النوافل)

٣] ومنها الوقت لان الوقت كما هو سبب لوجوب الصلوة فهو شرط لادائها .....الخ (بدائع ج:١،ص:١٢١)

٤] ولوكان فى السنة قبل الظهر والجمعة فاقيم او خطب يقطع على رأس الركعتين، يروى ذلک عن ابى يوسف رحمه الله وقدقيل يتمها.كذا فى الهداية (عالمگيرى ج:١ص:١٢٠كتاب الصلوة،الباب العاشرفى ادراک الفريضة) •

د سنت موکد په آخري دوه رکعتونو کې الحمد لوستل ضروري دي

سوال: ايا د سنت موکد په آخري دوه رکعتونو باندې الحمد شريف او سورت لوستل لازمي دي، يا يوازې سورت هم لوستلی شو؟

جواب: سنت موکد، غير موکد، نفل او د وترو په ټولو رکعتونو کې د سورت فاتحه نه وروسته سورت لوستل واجب دي، که نه، لمونځ نه کيږی[۱]. او که سورت فاتحه ترې هيره شي يا سورت يو ځای کول ترې هير شي نو سجده سهوه به واجب وي[۲]. يوازې فرض لمونځ داسې دی چې دهغه په لومړيو دوه رکعتونو کې قرات فرض دی، په روستې دوه رکعتونو کې قرات فرض نه دی[۳] بلکې سورت فاتحه په طور د استحباب لوستل کيږی.[۴]

د سنتو د پاره د ځای بدلول

سوال: له جمعې وروسته مي اکثر خلک په ځای بدلولو باندې ليدلي دي، ايا داسې کول صحيح دي؟ که صحيح وي نو کوم طرف ته ځای بدلول پکار دي؟ (او دا هم چې داسې کول سنت دي يا بدعت؟) امام هم داسې کوي چې د جمعې د کولو نه وروسته محراب پريښودو سره شاته راشي او د خپل ځان په ځای بل څوک وليږي ايا دا هم سنت دي؟

جواب: د فرض لمانځه نه وروسته د امام او مقتدي دواړو له پاره ځای بدلول مستحب دي، په سنن ابی داؤد (ج:۱ص:۱٤٤) کې د ابوهريره رضی الله عنه نه د رسول الله صلی الله علیه وسلم ارشاد نقل دی:

"**ايعجز احدکم ان يتقدم اويتاخر عن يمينه او عن شماله يعنی فی المسجد**"

ترجمه: ايا په تاسو کې يو انسان ددې خبرې نه قاصر دی چې د فرض لمونځ نه وروسته چې کله سنت شروع کوي نو لږ شي، ګس طرف ته يا مخکې وروسته شي.

د څلور رکعتونو والا غير موکد سنتو او نفلو نو غوره طريقه

سوال: زموږ په جوماتو کې سنت لمونځ (غير موکد) مازديګر او ماسخوتن د لمانځه نه مخکې

۱] (قوله وکل النفل والوتر) ای القراءة فرض فی جميع رکعات النفل والوتر......الخ (البحر الرائق ج:۲،ص:٦٠، وايضاً : در مع الرد ج:۲،ص:۲۹،مطلب فی صلوة الحاجة)۔

۲] وان کان فی النفل والوتر وجب عليه لوجوبها فی الکل.......الخ (وبعد اسطر) فلو لم يقراء شيئاً مع الفاتحة...... لزمه السجود......الخ (البحرالرائق ج:۲،ص:۱۰۱)۔

۳] (قوله والقراءة فرض فی رکعتی الفرض......الخ (البحرالرائق ج:۲،ص:۵۹، وايضا درمع الرد ج:۲،ص:۲۸)

٤] قراءة فاتحة الکتاب .... وضم سورة.....فی الاولين من الفرض وهل يکره فی الآخرين؟ المختار: لا.وفی ردالمحتار: وفی اظهر الروايات لا يجب لان القراءة فيهما مشروعة من غيرتقدير،والاقتصار علی الفاتحة مسنون لا واجب (الدرالمختار مع الردالمحتار ج:۱،ص:٤۵۹،مطلب کل صلوة اديت مع کراهة التحريم)۔

په مختلفو طریقو سره ادا کیږي.زه اوخیني نور خلک خو یې د ماسپښین د سنتو په شان ادا کوو،خو خیني خلک د دوه رکعته کولو سره د التحیات نه وروسته درود شریف او دعا هم لولي،بیا دریم رکعت کې **سبحانک اللهم** نه لوستل شروع کوي او پاتې لمونځ د عام لمونځ په شان کوي،تاسو مهرباني وکړئ او دا بیان کړئ چې کومه طریقه ډیر غوره ده؟

سوال: ایا د مازدیگر او ماسخوتن د څلور رکعته سنتو(غیر موکد) دوه دوه سنت خانته خانته کیږي؟

جواب: (١) غیر موکد سنت او د نفلونه دوه رکعته پسې التحیات نه وروسته درود شریف او دعا کول،او په دریم رکعت کې **سبحانک اللهم** نه شروع کول غوره دي[1] که یوازې التحیات لوستلو سره پورته شي او دریم رکعت د الحمد نه شروع کړي نو هم څه باک نشته.

جواب: (٢) هو! کیږي.[2]

د جُمعې د لمانځه د سنتو نیت څنګه وشي؟

سوال: د جمعې په لمانځه کې څلور رکعته سنت د فرضو نه مخکې او څلور رکعته او دوه رکعته د فرضو نه وروسته دی،ددې نیت بالترتیب ولیکئ،او د فرضو نیت هم بیان کړئ او دا بیان کړئ چې کله د جمعې د دوه فرضو نه مخکې د څلور رکعتو سنتو وخت پیدا نه شي او خطبه شروع شوي وي نو هغه کله کُول پکار دي؟ هغه وخت د هغه سنتو په نیت کې څه ویل پکار دي؟

جواب: د سنتو له پاره یوازې د لمونځ نیت کول کافي دي[3].د وخت او د رکعتونو تعین نه ضرورت نشته،خو که څوک یې کول غواړي، نو په لومړیو سنتو کې سنت مخکې د جمعې نه

١]وفى الدر المختار:(وفى البواقى من ذوات الاربع يصلى على النبى) صلى الله عليه وسلم (ويستفتح) ويتعوذ.......الخ وفى الشامى: اما اذا كانت سنة او نفلاً فيبتدى كما ابتدا فى الركعة الاولى يعنى ياتى بالثناء والتعوذ.......الخ (درمختار مع الشامى ج:٢،ص:١١،مطلب قولهم كل شفع من النفل صلاة،وايضا البحر الرائق ج:٢،ص:٦٠)۔

٢] اما النفل فلان كل شفع منه صلوة على حدة ......ولهذا لا يجب بالتحريمة الاولى الا ركعتان فى المشهور عن اصحابنا.....الخ (البحرالرائق ج:٢،ص:٦٠) ايضاً السنة ركعتان قبل الفجر......واربع قبل العصر وان شاء ركعتين .....واربع قبل العشاء واربع بعدها وان شاء ركعتين.....وخير لاختلاف الآثار قوله لاختلاف الآثار فانه اخرج ابوداؤد واحمد وابن خزيمة وابن حبان فى صحيحيهما والترمذى عن ابن عمر رضى الله عنهما قال :قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : رحم الله امرأ صلى قبل العصر اربع،قال الترمذى حسن غريب واخرج ابوداؤدعن عاصم بن ضمرة عن على رضى الله عنه ان النبى صلى الله عليه وسلم كان يصلى قبل العصر ركعتين ورواه الترمذى واحمد فقالا اربعاً بدل ركعتين(فتح القدير ج:١،ص:٣١٥،باب النوافل،طبع بيروت)

٣] واما اذا كانت الصلوة نفلاً فانه يكفيه مطلق نية الصلوة ....وفى السنة[بقيه حاشيه په راروانه صفحه

او په روستنو سنتو کې وروسته د جمعې نه نیت کول پکار دي، که د جمعې نه مخکې سنت پاتې شي نو دا دي د روستنو سنتو نه وروسته ادا کړي او په هغو کې دې مخکې د جمعې نه نیت وکړي.

د جمعې په لمانځه کې څومره سنت موکد دي؟

سوال: د جمعې په لمانځه دوه رکعته فرضو نه مخکې او وروسته کیدونکي سنتو باره کې بیان کړئ چې ایا لومړي څلور رکعته او وروسته شپږ رکعته (څلور او دوه) سنت موکد دي؟ که څوک یې ونکړي نو ګناه ګار به وي؟ زموږ یو مشر وایي د فرضو نه وروسته څلور رکعته سنت کول ضروري نه دي.

جواب: د جمعې نه وروسته په سنتو کې اختلاف دی. فتوا په دې ده چې د جمعې په ورځ شپږ رکعته سنت دي،لومړي څلور رکعته سنت موکد او بیا دوه غیر موکد او که څوک ترتیب بدل کړي چې لومړی دوه وکړي بیا څلور وکړي نو هم هیڅ باک نشته [۱]

د ماسخوتن څلور رکعته سنت موکد دي که غیر موکد؟

سوال: د ماسخوتن د لمانځه څلور رکعته سنت موکد دي یا غیر موکد؟ او د هغو کول لازم دي یا نه؟ رهنمایي مو وکړئ.

جواب: د مازدیګر او ماسخوتن نه مخکې څلور رکعته سنت غیر موکد دي، ددې کول غوره دي، خو ضروري نه دي [۲]

د ماسخوتن لمانځهٔ نه وروسته دوه رکعته سنت مخکې کول صحیح نه دي

سوال: زموږ د علاقې په جومات کې ځه ملګري داسې لمونځ کولو ته راځي، چې د ماسخوتن د لمانځه د شروع د څلورو رکعتو سنتو په ځای دوه کوي یو ملګري سوال وکړو ،نو هغوی جواب ورکړ چې موږ دا وروستني سنت مخکې ادا کوو ،نو ایا وروستني دوه رکعته مخکې کولی شو؟

جواب: دفرضونه وروسته سنت د فرضوتابع دي،دفرضو ادا کولونه مخکې یې اداکول صحیح

...بقیه د تیرمخ]... اذ ینوی السنة وفی الوتر ان ینوی الوتر وکذا فی صلوة العیدین (الجوهرة النیرة ج:١،ص:٤٧)_

١] وعلی استنان الاربع بعدها (الجمعة) ما فی صحیح مسلم عن ابی هریرة مرفوعاً اذا صلی احدکم الجمعة فلیصل بعدها اربعاً...... وعن ابی یوسف انه ینبغی ان یصلی اربعاً ثم رکعتین......والافضل عندنا ان یصلی اربع ثم رکعتین .....الخ (البحرالرائق ج: ٢،ص:٥٣) وروی عن علی بن ابی طالب رضی الله عنه انه امر ان یصلی بعدالجمعة رکعتین ثم اربعاً....الخ (جامع الترمذی ج:١،ص:٦٩،ابواب الجمعة)_

٢] (قوله وندب الاربع قبل العصر والعشاء) ....الخ (البحرالرائق ج: ٢،ص:٥٣)_

نه دي.بلکې که د سنت او فرضو نه وروسته معلومه شي چې فرض لمونځ د څه وجې نه صحیح نه شو او سنت مو صحیح کړي وي نو د فرضو نه وروسته د سنتو راګرځول هم ضروري دي ،مخکې شوي سنت کافي نه دي[1]

❖ قضاء لمونځونه ❖

....

د قضاء لمونځ راګرځولو ثبوت

سوال: د اسلام په ارکانو کې لمونځ،روژه،زکات،او د حج ادا کول په هر مسلمان نارینه زنانه باندې د قرآن او سنت په رڼا کې فرض دي.د قضاء روژې په باره کې په قرآن کریم کې واضح حکم دی چې که یو مسلمان د رمضان په میاشت کې په سفر یا ناروغۍ کې روژې نه شي نیولی، نو وروسته دې چې کله عذر ختم شي روژې پوره کړي.تاسو نه پوښتنه دا کول دي چې ایا په قرآن کریم کې د لمونځ د قضاء او ادا کولو په باره کې همدغه شان واضح احکام شته؟ مهرباني وکړئ د آیتونو په حوالې سره خبر راکړئ؟

جواب: د لمونځ د قضاء په باره کې په قرآن کریم کې وضاحت نشته.په حدیث شریف کې دي **من نام عن صلاته او نسیها فلیصل اذا ذکرها او قال استیقظ**....یعنې کوم سړی چې د خپل لمونځ نه ویده پاتې شي یا ترې هیر شي نو هغه دې وکړي کله چې ورته رایاد شي او یا یې وفرمایل کله چې بیدار شي[2]....د قصدا لمونځ قضاء کولو په اسلام کې ګنجائش بالکل نشته، په دې وجه چا چې لمونځ په قصد پریښود ،دهغه د قضاء په باره کې هم په قرآن کریم او احادیثو کې صریح حکم نشته.خو فقهاء امت د لمونځ د قضاء احکام بیان کړي دي[3] او ځینې د دې هم قائل دي چونکه په قصد لمونځ پریښودونکی مسلمان نه پاتې کیږي، د هغوی د قول مطابق دې هغه د خپلې نکاح او ایمان تجدید وکړي(یعنی تازه دې کړي)[4]

۱] قال فی الهندیة: حتی لو تبین ان العشاء صلاها بلاطهارة دون التراویح والوتر اعادالتراویح مع العشاء ....فمتفق علیها.......الخ (هندیة ج:۱،ص:۱۱۵،فصل فی التراویح .وایضاً البدائع الصنائع ج:۱،ص:۲۸۸)

۲]ولنا قول النبی صلی الله علیه وسلم من نام عن صلوة او نسیها فلیصلها اذا ذکرها........الخ (البدائع الصنائع ج:۱،ص:۱۳۱) ....فی الصحیحین ....من نام عن صلوة او نسیها فلیصلها اذا ذکرها لاکفارة لها الا ذلک.......الخ (فتح القدیر مع الهدایة،باب قضاء الفوائت ج:۱،ص:۳۴۷)_

۳] باب قضاء الفوائت،لم یقل المتروکات ظناً بالمؤمنین خیراً لان ظاهر حال المسلم ان لا تترک الصلوة وانما تفوته من غیرقصد لعذر(حاشیة طحطاوی مع المراقی ص:۲۳۹،طبع میرمحمدکتب خانه،درمختار،ج:۲،ص:۶۲)

٤] وافاد بذکره الترتیب فی الفوائت والوقتیة لزوم القضاء وهو ما علیه الجمهور وقال الامام احمد: اذا ترکها عمداً بغیر عذر لا یلزمه قضاءها لکونه صاراً مرتداً والمرتد لا یؤمراذا بقضاء...[بقیه حاشیه په راروانه صفحه

د قضا لمونځ انکار او د دې جواب

سوال: زموږ یو دوست چې الحمدلله پنځه وخته لمونځ کوي او په اول کې د لمونځ کولو هر ممکن کوشش کوي، خو د لمانځه د قضا قائل نه دی. د هغه دلیل دا دی

۱ ان الصلوة کانت علی المؤمنین کتاباً موقوتاً". د دې آیت کریمه نه هغه دا دلیل پیش کوي چې لمونځ په مقرره وخت باندې فرض دی، څنګه چې د جهاز یو ملازم که په وخت باندې رانه شي، نو جهاز د هغه انتظار نه کوي او ملازم سره د خپلې نوکرۍ د بچ کولو نه پرته بله لاره نه وي چې هغه د منیجر صاحب نه معافي وغواړي، بالکل دغه شان د لمونځ پاتې کیدو په صورت کې انسان صرف دا لاره ده چې د خدای په دربار کې ژاړي او آئنده لپاره د داسې نه کولو پوخ عزم وکړي او پوره کوشش کوي چې آینده به داسې نه کوم.

۲ ښځوته د هغوی د حیض په ورځو کې لمونځ معاف دی، خود روژو قضا پرې شته، د دې مطلب دا دی چې د روژې قضا شته، خود لمانځه قضا نشته، که نه وروسته به بیا د دې قضا هم وه موږ ورته وویل چې څنګه قرض په خپل مقرره وخت باندې واپس کول فرض دي نو د وخت تیریدو نه وروسته هغه قرض نه معاف کیږي، بلکې قرض ورکوونکي ته به خپل قرض واپس کول ضروري وي بلکې د دې سره سره به د هغه نه معافي غوښتل هم ضروري وي خو د هغه استدلال دا دی چې قرض حقوق العباد کې دی، د دې وجې نه د دې په خپل ټاکلي وخت کې واپس کول ضروري دي که حقوق الله قرض وی نو معاف شوی به و "د استغفار په شرط" او د دې دلیل دا دی چې الله پاك انسان یوازې د دې لپاره پیدا کړی دی چې د الله تعالی عبادت وکړي.

خو کله چې انسان (نعوذبالله) مرتد شي او د الله پاك دشمن جوړ شي نو هغه وخت کوم چې یوازې د الله پاك د عبادت لپاره و، هغه د الله پاك په دشمنۍ کې خرچ کوي، د حقوق الله خلاف ورزي کوي، د دې نه وروسته هم الله پاك د هغه توبه قبلوي او خپل حق ورته معاف کوي او بیا د هغه اسلام راوړل قبلوي "ان الذین آمنوا ثم کفروا ثم آمنوا ثم کفروا" امید دی چې د قرآن وحدیث او د امامانو د فتاواګانو نه به استدلال وفرمایئ.

جواب: د فقهاء کرامو او امامانو ارشاد دی چې یو سړی قصداً لمونځ قضا کړي، نو په هغه باندې لازم دي چې د قضا کولو د ګناه نه توبه وکړي او د لمانځه قضا دې راوړي [۱]. د دې مثال داسې دی چې د یو سړي په ذمه باندې سل روپۍ ادا کول ضروري وي لیکن هغه ادا نکړې، نو دا سل روپۍ عادتا د ده په ذمه پاتې دي او په وخت باندې نه ادا کول جدا جرم شو. که دا صاحب

...بقیه د تیرمخ] ..ماترکه اذا تاب (حاشیة طحطاوی ص: ۲۳۹، باب قضاء الفوائت، طبع میرمحمد کتب خانه)

[۱] اذا التاخیر بلاعذر کبیرة لا تزول بالقضاء بل بالتوبة ای بعدالقضاء واما بدونه فالتاخیر باق فلم تصح التوبة منه لان من شروطها الاقلاع عن المعصیة ..الخ (درمختار ج: ۲، ص: ۶۲ کتاب الصلوة، باب قضاء الفوائت)

قضا لمونځ نه مني نو ده سره بحث مه کوئ ځکه چې د بحث هيڅ فائده نشته **والله اعلم**

د قضاء عمرئ شرعي حيثيت

سوال: د قضاء عمري د لمونخونو متعلق څه حکم دی؟دا ادا کول پکار دي او که نه؟

جواب: کوم لمونخونه چې قضا شوي دي نو د هغو ادا کول ضروري دي. ځکه چې که په ژوند کې یې ادا نکړي نو د مرګ نه وروسته به ددې سزا ورکول کیږي .ددې وجې نه آسان صورت دا دی چې هرلمانځه سره يو قضا لمونځ هم کيږي .ورو ورو به ټول قضا لمونخونه ادا شي او يو صورت دا کيدای شي چې که موقع وي نو په يو ورځ کې څو لمونخونه وکړي.څو څومره لمونځونه چې وشي د هغو حساب ياد ول پکار دي.[۱]

ايا قضاء لمونځ کول ګناه ده؟

سوال: زما لور يوازې په دې وجه چا هغې ته وويل چې قضاء لمونځ کولو باندې ګناه کيږي لمونځ کول پريښودل تاسو بيان کړئ چې څه اوکړو؟

جواب: ستاسو لور ته چا غلط ويلي دي د لمونځ قضاء کول ګناه ده. قضاء راوړل يې ګناه نه ده[۲]،بلکې فرض دي[۳] ،عجيبه خبره ده هغې خو ګناه پريښې نه ده او د فرضو په پريښودو باندې په ګناه د پاسه يې ګناه زياته وکړه.توبه استغفر الله.... هغې ته پکار دي چې د لمونځ پريښودو د ګناه نه توبه وباسي او د څو ورځو لمونځونه چې هغې پريښي دي د هغو دې قضاء راوړي.[۴]

د قضاء لمونځ نيت او طريقه

سوال: د قضاء لمونځ د نيت طريقه څه ده؟ او دا هم که د دوه درې وختو لمونځونه پاتې شوي وي او دهغې يو يا يو نيمه مياشت شوي وي، نو دهغه د لمانځه نيت به څنګه کيږي ؟

جواب: د هر لمانځه په وخت کې دې دا نيت کوي چې د هغه وخت(مثلا د ماسپښين) څومره

---

[۱] كل صلوة فاتت عن الوقت بعد وجوبها فيه يلزمه قضاءها ......سواء كانت الفوائت كثيرة او قليلة (عالمگيرى ج:١،ص:١٢١) لانه عليه السلام اخرها يوم الخندق ثم اداء......ذلک ان المشركين شغلوا رسول الله صلى الله عليه وسلم عن اربع صلوة يوم الخندق حتى ذهب من الليل ماشاء الله فامر بلالاً فاذن ثم اقام فصلى الظهر،ثم اقام فصلى العصر،ثم اقام فصلى المغرب،ثم اقام فصلى العشاء(ردالمحتار ج:٢،ص:٦٢،باب قضاء الفوائت،جامع ترمذى،ج:١،ص:٤٣)

[۲] والتاخير بلاعذر كبيرة لا تزول بالقضاء بل بالتوبة او الحج فالقضاء مزيل لاثم الترک لا لاثم التاخير(حاشية طحطاوى ص:٢٣٩،باب قضاء الفوائت،ايضاً درمختار ج:٢،ص:٦٢،باب قضاء الفوائت)_

[۳] وفى التنوير :وقضاء الفرض...فرض..الخ(الدرالمختار مع الردالمحتار ج:٢،ص:٦٦،مطلب فى تعريف الاعادة)

[۴] ايضاً تيره شوى حواله)_

لمونځونه چې زما په ذمه دي په هغو کې لومړی ادا کوم.او د قضاء لمونځ هم هغه طريقه ده کومه چې د ادا لمونځ ده.يوازې په نيت کې به د قضاء لمونځ ذکر کوي[١]

د قضا دلمونځ کوم نيت صحيح دی؟

سوال: مخکې به ما د قضا لمونځ نيت داسې کاو چې "نيت د څلور رکعته فرض ماسخوتن قضا لمونځ"اوس داسې کوم چې"زما په ذمه چې د ماسخوتن کوم لمونځونه دي.په هغو کې لومړی لمونځ ادا کوم"ماته مخکې هم دا نيت معلوم و ،خود نه پوهيدو له وجې نه مې هغه لومړی نيت کاو.ايا دواړه نيتونه صحيح دي يا لمونځ دوباره کول پکار دي؟

جواب: دويم نيت صحيح دی.اولنی نيت صحيح نه دی [٢]

د قضاء عمری د لمانځه نيت څنګه کول پکار دي؟

سوال: د قضاء عمري د لمانځه نيت څنګه کيږي؟ ايا د سهار نه ماسخوتن پورې او د وترو لمونځ په يووخت يوځای ادا کيدای شي؟

جواب: د قضاء عمری څه وخت نه وي کله هم چې موقع پيداشي. د شپې يا د ورځې نو لمونځ کول جائز دي. په دې شرط چې مکروه وخت نه وي او نيت داسې کيږي چې ددې وخت څومره قضا لمونځونه زما په ذمه دي.په هغو کې اولنی لمونځ ادا کوم.[٣]

د ملازمت له وجې نه د ورځې ټول لمونځونه په يو وخت ادا کول

سوال: زمونږ ځينې دوستان ټوله ورځ په ملازمت کې د مشغولتيا له وجې نه د شپې چې کور ته راشي نو ټول لمونځونه په يو وخت کوي.سوال دا دی چې ايا ددې دوستانو دا لمونځ کول

١] کثرت الفوائت نوی اول ظهر عليه او آخره (قوله کثرت الفوائت......الخ) مثاله لو فاته صلوة الخمس والجمعة والسبت فاذا قضاها لا بد من التعين لان فجر الخميس مثلاً غيرفجر الجمعة فان ارادالتسهيل الامر، يقول: اول فجر،مثلاً فانه اذا صلاه يصير ما يليه اولاً.....الخ (الدرالمختار مع الشامی ج:٢،ص:٧٦،باب قضاء الفوائت)_

٢] اذا کثرت الفوائت نوی اول ظهر عليه او آخره ......الخ (شامی ج:٢،ص:٧٦،کتاب الصلوة،باب قضاء الفوائت ،طبع ايم ايچ سعيد) واذا کثرت الفوائت يحتاج لتعيين کل صلوة يقضيها لتزاحم الفروض والاوقات کقوله اصلی ظهر الاثنين ثامن عشر جمادی الثانية سنة اربع وخمسين والف وهذا فيه کلفة فاذا اراد تسهيل الامر عليه نوی اول ظهر (وقوله عليه) ادرک وقته ولم يصله فاذا نواه کذلک فيما يصليه يصير اولاً فيصح بمثل ذلک..الخ (مراقی الفلاح علی هامش الطحطاوی ص:٢٤٢باب قضاء الفوائت،طبع ميرمحمد کتب خانه)

٣] اذا کثرت الفوائت نوی اول ظهر عليه او آخره......الخ (شامی ج:٢،ص:٧٦) ثم ليس للقضاء وقت معين بل جميع اوقات العمر وقته الا ثلاثة وقت طلوع الشمس ووقت الزوال ووقت المغرب،فانه لا تجوز الصلوة فی هذه الاوقات، کذا فی البحرالرائق(الفتاوی الهندية ج:١،ص:١٢١،الباب الحادی عشر فی قضاء الفوائت) هم دغه شان پورتنی حواله_

جائز دي که ناجائز؟ نو ددوی لپاره د لمونځ کولو څه طریقه ده؟ او که دداسې حضراتو په باره کې څه حدیث وي نو ضرور يې ذکر کړی

جواب: لمونځونه په خپل مقرروخت باندې اداکول پکاردي.لمونځونه قضاکول د پېرلوی وبال دی[۱]

د ماسپښين لمونځ مازدیګر سره د کولو عادت جوړول

سوال: زما مسئله دا ده چې زه یو وکیل یم او کوشش کوم چې زما لمونځونه مکمل او په خپل وخت باندې ادا شي.خو تقریباً روزانه داسې کیږي چې کله زه د کورټ نه دفتر ته راشم .نو د ماسپښین وخت وي.هغه وخت زیات تر کلائنټ یا په دفتر کې زما وکیلان ملګري ناست وي.چې کله څوك نه وي. نو بیا خو لمونځ کوم.خو اکثر څوك نه څوك وي او د هغوی په وړاندې ماته لمونځ کول مناسب نه ښکاري ځکه چې د ښځو لپاره حکم دی چې په لمانځه کې کوشش ددې خبرې وکړي چې په یوازې والي کې يې وکړي.لهذا زه تقریباً روزانه کورته د راتلو نه وروسته مازدیګر لمانځه سره څلور رکعته فرض لمونځ کوم یعنی څلور رکعته فرض د ماسپښین او څلور رکعته د مازدیګ.اوس تاسو ماته ووایئ چې روزانه زما نه د ماسپښین لمونځ قضا کیږی،ددې به څومره قدرې ګناه وي؟

جواب: فرض لمونځ قضا کول لویه ګناه ده[۲] او زه دا نه شم ویلې چې ددې به څومره وبال وي؟ خو دومره پوهیږم چې ددنیا هیڅ یو جرم د قضا د جرم نه زیات نشته او زه خو د ښځو وکالت هم جائز نه ګنم.په دې کې په زرګونو خرابیاني او فسادات دي.خو په دې خبرو باندې ددې زماني خلک پوهول مشکل دي، ترڅو چې ملك الموت ورته پیغام راوړی نه وي.دې وخت کې نظر په دنیا باندې دی، ددې وجې نه دا خبرې لیرې معلومیږي او د خلکو په پوهه کې نه راځي.خو کله چې ترینه د مرګ فرشته روح قبض کړي او د قبر کوټګۍ کې بند شی نو دا خبرې به بیا بغیر د پوهولو نه په خپله په پوهه کې راشي.افسوس دی چې ددنیا دلچسپو او د غیرقومونو تقلید د مسلمانانو ایمان دومره کمزوری کړی دی چې دوی د دین په خبرو باندې پوهول هم مشکل دي.

قصداً لمونځ قضا کول لویه ګناه ده

سوال: زه یوه استاذه یم او په کوم سکول کې چې سبق ښایم هلته د اودس او د لمانځه اهتمام

---

[۱] ان الصلوة كانت على المؤمنين كتاباً موقوتاً(النساء:۱۰۳) والتاخير بلا عذركبيرة لا تزول بالقضاء بل بالتوبة او الحج فالقضاء مزيل لاثم الترک لا لاثم التاخير (مراقى الفلاح مع حاشية الطحطاوى ص:۲۳۹،باب قضاء الفوائت)

[۲] اذا التاخير بلاعذر كبيرة لا تزول بالقضاء بل بالتوبة اى بعدالقضاء واما بدونه فالتاخير باق فلم تصح التوبة منه لان من شروطها الاقلاع عن المعصية..الخ (شامى ج:۲،ص:۶۲،كتاب الصلوة،باب قضاء الفوائت)

نشته.ددې وجې نه د ماسپښين لمونځ لاړ شي.ايا زه د ماسپښين لمونځ د مازديګر لمونځ سره يوځاى کولى شم؟اوقضا به يوازې د فرضوکيږي که دسنتوهم؟د قضا نيت څنګه کيږي؟

جواب: هرکله چې تاسو د سکول استاذه يئ نو د اودس او د لمانځه انتظام معمولى اهتمام سره کيداى شي.تاسو آسانتيا سره هلته لوټه اومصلى کېښوداى شئ، يوازې ددې عذر د وجې نه د ماسپښين د لمانځه د قضا کولو معمول جوړول لويه ګناه ده[۱].په هرحال که د ماسپښين لمونځ قضا شي ،نو دا د مازديګر د لمانځه نه مخکې کول پکار دي[۲].قضا يوازې د فرض رکعتونو وي د سنتو قضا نشته[۳].د قضا لمونځ نيت هم د عامو لمونځونو په شان کيږي مثلاً دا نيت کوئ چې د نن ماسپښين قضا لمونځ کوم.[۴]

په قصد لمونځ قضاء کول کبيره ګناه ده

سوال: زه يو استاده يم او زه په سکول کې سبق ښايم هلته د لمونځ اودس د ځاى انتظام نشته،په دې وجه د ماسپښين لمونځ لاړ شي، ايا زه د ماسپښين لمونځ د مازديګر سره کولى شم؟ او قضاء به يوازې د فرضو.يا که د سنتو به هم وي؟ د قضاء نيت څنګه کيدلى شي؟

جواب: هرکله چې تاسويه سکول کې استاده يئ ،نود اودس اودلمانځه انتظام په لږاهتمام سره کيږي تاسو هلته په آساني سره لوټه او مصلى اېښودلى شي ،يوازې په دې عذر سره د ماسپښين د لمونځ د قضاء کولو عادت جوړول کبيره ګناه ده،په هر حال که د ماسپښين لمونځ قضاء شيو نو هغه د مازديګر د لمانځه نه مخکې کول پکار دي، قضاء يوازې د فرض رکعتونو وي د سنتو نه وي، د قضاء لمونځ نيت هم د عام لمونځونو په شان وي مثلا نيت کوئ چې د نن ماسپښين قضاء لمونځ ادا کوم.[۵]

---

[۱] اذا التاخير بلاعذر كبيرة لا تزول بالقضاء بل بالتوبة اى بعدالقضاء واما بدونه فالتاخير باق فلم تصح التوبة منه لان من شروطها الاقلاع عن المعصية......الخ (درمختار مع الشامى ج:۲،ص:٦٢،كتاب الصلوة،باب قضاء الفوائت)

[۲] ومنها تقدم قضاء الفائتة التى يتذكرها اذا كانت الفوائت قليلة.....الخ (البدائع الصنائع ج:۱،ص:۱۳۱)

[۳] والسنن اذا فاتت عن وقتها لم يقضها.....الخ (هندية ج:۱،ص:۱۱۲،الباب التاسع فى النوافل)

[۴] اذا كثرت الفوائت نوى اول ظهر عليه او آخره ......الخ (شامى ج:۲،ص:٧٦،كتاب الصلوة،باب قضاء الفوائت ،طبع ايم ايچ سعيد) واذا كثرت الفوائت يحتاج لتعيين كل صلوة يقضيها لتزاحم الفروض والاوقات كقوله اصلى ظهر الاثنين ثامن عشر جمادى الثانية سنة اربع وخمسين والف وهذا فيه كلفة فاذا اراد تسهيل الامرعليه نوى اول ظهر (وقوله عليه) ادرك وقته ولم يصله فاذا نواه كذلك فيما يصليه يصير اولاً فيصح بمثل ذلك..الخ (مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص:۲٤۲باب قضاء الفوائت،طبع ميرمحمدكتب خانه)

۵] اذا كثرت الفوائت نوى اول ظهر عليه او آخره ......الخ (شامى ج:۲،ص:٧٦،كتاب الصلوة،باب قضاء الفوائت ،طبع ايم ايچ سعيد) واذا كثرت الفوائت يحتاج لتعيين كل صلوة يقضيها لتزاحم الفروض والاوقات كقوله اصلى ظهر الاثنين ثامن عشر جمادى الثانية سنة ....[بقيه حاشيه په راروانه صفحه...

د قضاء لمونځونو حساب د بالغ کیدو له وخت نه دی او په لمونځ کې د سست والي مناسب سزا

سوال: لمونځ کله فرض کیږي؟ یعنې زه د شلو کالو جینۍ یم او د خپل ژوند ټول قضاء لمونځونه ادا کول غواړم، خو زه نه پوهیږم چې زه د څومره مودې لمونځونه ادا کړم؟ لکه څنګه چې فرمایل شوي دي چې د اوو کالو نه خپلو ماشومانو ته د لمانځه حکم کوئ او د لسو کالو په عمر کې یې وهئ .نو ایا د لسو کالو په عمر کې لمونځ فرض شو؟ یا د کوم وخت نه چې زه ځوانه شوم نو د روژې او پردې احکامات په ما باندې راغلل د هغه وخت نه لمونځ فرض شو؟ په دې صورت کې په ما باندې د پنځه کالو د لمونځونو قضاء ده او د لومړي حکم په تعمیل کې که وکتل شي، نو د لسو کالو،که تاسو وضاحت وکړئ نو ډیر شکر ګزاره به یم.دویمه خبره داده چې قضاء لمونځونه څنګه ادا شي؟ په اصل کې مولانا صاحب!په کومه زمانه کې چې ما د لمونځ پابندي نه کوله په هغه زمانه کې هم ما د رمضان المبارک او د امتحانونو د ورځو لمونځونه ادا کړي دي او اوس صحیح یاد نه دي چې څومره لمونځونه ادا دي او څومره قضاء؟ په دې وجه د لمونځونو د تعداد په باره کې څه طریقه ده،څه خلک وايي چې د هر لمانځه نه وروسته دې دوه رکعته فرض و شي. ځکه چې په رمضان المبارک کې خو یو لمونځ د اویا لمونځونو برابر وي، په دې طریقه به ستا قضاء لمونځونه ادا شي ایا دا طریقه صحیح ده؟ مهربانی وکړئ زما د سوالونو جواب راکولو سره ما د شکونو د حالت نه بهر کړئ، زه به ټول عمر ستاسو احسان منده یم زه په پابندۍ سره د لمونځ د ادا کولو کوشش کوم تاسو به دا بیان کړئ چې زه به په خپل ځان کې د لمونځ شوق څنګه پیدا کړم؟ د لمونځ قضاء کولو په صورت کې ما ځانته د سزا ورکولو فیصله کړې ده یعنی د لوږې تیرولو سزا یا د خپل بدن د یو حصې زخمي کولو سزا ایا دا صحیح ده؟ امیددی چې تاسو به زما د مطمئن کولو کوشش وکړئ او دعا به کوئ چې الله پاک دې بدنصیب او نالائقه لور ته د لمانځه شوق ورکړي آمین!

جواب: اګر چې ماشومانو ته د لمونځ کولو حکم دی، خو لمونځ فرض کیږی هغه وخت چې کله انسان ځوان یا بالغ شي،تاسو اندازه وکړئ چې د هغه وخت نه به څومره لمونځونه ستاسو په ذمه وي؟ بیا چې د څومره کلونو اندازه وشي هغه هومره کلونه د هر لمانځه سره یو قضاء هم کوئ،او که زیات وکړئ نو نوره هم غوره ده[1] باقی دا غلطه ده چې د فرض لمونځ کولو سره دِ

...بقیه د تیرمخ]..اربع وخمسین والف وهذا فیه کلفة فاذا اراد تسهیل الامر علیه نوی اول ظهر (وقوله علیه) ادرک وقته ولم یصله فاذا نواه کذلک فیما یصلیه یصیر اولاً فیصح بمثل ذلک.....الخ (مراقی الفلاح علي هامش الطحطاوی ص:٢٤٢،باب قضاء الفوائت،طبع میرمحمد کتب خانه)۔

١]کل صلوة فاتت عن الوقت بعد وجوبها فیه یلزمه قضاءها.....سواء کانت الفوائت کثیرة او قلیلة ...... وبعد اسطر .....صبی صلی العشاء ثم نام واحتلم والتبه قبل طلوع الفجر...[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

قضاء لمونځ فرض کوزیږي یا داچې په رمضان المبارک کې په قضاء لمونځ کولو سره اویا قضاء لمونځ ختمیږي[1] د لمونځ د پابندي له پاره مناسب سزا مقررکیدلي شي چې په هغې سره نفس خبردار وي د یو وخت لوږه یا څه صدقه یا په یو لمونځ قضاء کولو باندې لس نفلونه کول خو د بدن د زخمي کولو سزا نامناسب ده

د قضا لمونځونو حساب به د بلوغ نه وي یا د اوو کالو د عمر نه؟

سوال: د قضا لمونځونو د ادا کولو لپاره حکم دی چې هلك یا جینۍ بالغ شي. نو د هغه وخت نه موجوده وخت پورې به د لمونځونو حساب وکړي او هغه به ادا کړي، حالانکې لمانځه حکم د اوو کالونه ورکړل شوی دی، کوم کس چې د قضا لمونځونو د ادا کولو اراده وکړي. نو ایا هغه به یوازې هغه لمونځونه ادا کوي کوم چې د بلوغ نه وروسته قضا شوي دي یا هغه لمونځونه به هم ادا کوي کوم چې د بلوغ او د اوو کالو د عمر په مینځ کې قضا شوي دي؟

جواب: که لمونځونه د چا نه قضا شوي وي. نو د بالغ کیدو نه وروسته به حسابیږي یعنی څومره لمونځونه چې د بلوغ نه وروسته پاتې شوي دي او قضا شوي دي نو د هغو قضا پرې لازم ده[2] او دا تاسو چې د اوو کالو کوم ذکر کړی دی. په حدیث شریف کې فرمایل شوي دي چې کله ماشوم د اوو کالو شي. نو هغه باندې لمونځ کوئ او کله چې د لسو کالو شئ نو په لمونځ نه کولو یې ووهئ او د هلك او د جینئ بستره هم جدا کړئ.[3]

د لمانځه او روژې قضا څنګه راوړل شي؟

سوال: ما کله هم لمونځ او روژې وغیره پابندي سره نه دي کړي. کله کله مې روزانه لمونځ کړی

...بقیه د تیرمخ].. یقضی العشاء.....الخ (هندیة ج:۱،ص:۱۲۱، الباب الحادی عشر فی قضاء الفوائت، وایضاً درمختار مع الشامی ج:۲،ص:۷٦) وفی الطحطاوی: من لا یدری کمیة الفوائت یعمل باکبر رایه فانه لم یکن له رای یقضی حتی یتقین انه لم یبق علیه شئ (حاشیة طحطاوی علی المراقی ص:۲٤۳)_

[1] اعلم انهم قد احدثوا فی آخر جمعة رمضان اموراً مما لا اصل لها،والتزموا اموراً لا اصل للزومها....فمنها: القضاء العمری،حدث ذلک فی بلاد خراسان واطرافها، وبعض بلاد الیمن واکنافها، ولهم فی ذلک طرق مختلفة ومسالک متشتة،فمنهم من یصلی فی آخر جمعة رمضان خمس صلوت قضاءً باذان واقامة مع الجماعة، ویجهرون فی الجهریة، ویسرون فی السریة،وینوون لها بقولهم: نویت ان اصلی اربع رکعات مفروضة قضاءً لما فات من الصلوات فی تمام العمر مما مضی، ویعتقدون انها کفارة لجمیع صلوات الفائتة فما مضی (مجموعه رسائل اللکنوی، رسالة ردع الاخوان عن محدثات آخر جمعة رمضان ج:۲،ص:۳٤۹،طبع ادارة القرآن کراچی، ایضاً کفایت المفتی ج:۳، ص:۳۸٤، کتاب الصلوة، د قضاء عمری حیثیت)_

[2] صبی صلی العشاء ثم نام واحتلم وانتبه قبل طلوع الفجر یقضی العشاء.....الخ(عالمگیری ج:۱،ص:۱۲۱)

[3] عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم :مروا اولادکم بالصلوة وهم ابناء سبع سنین،واضربوهم علیها وهم ابناء عشر سنین،وفرقوا بینهم فی المضاجع رواه ابوداؤد (مشکوة :۵۸،الفصل الثانی،کتاب الصلوة)

دی،خوځو ورځې وروسته مې بیا پریښود.همدا حال مې د روژو هم دی.ما کله هم پوره میاشت روژې نه دي نیولي. بلکې څینووختونوکې مې په ټوله میاشت کې یوازې دوه درې روژې نیولي دي. ما ته دا هم یاد نه دي چې ما څومره ورځې لمونځ کړی دی او کله مې څومره ورځې روژې نیولې دي؟ اوس که زه دديې لمونځونو قضا راوړل غواړم نو څنګه وکړم؟ اود څومره عمر په حساب سره يې وکړم؟

جواب: په ۱۲کاله عمر پوره کیدو باندې په خپله ذمه باندې لمونځ او روژه فرض وګڼه او دهغه وخت نه تردې وخت پورې چې څومره لمونځونه او څومره روژې جوړيږي د هغو حساب وکړئ او بیا اندازه وکړئ چې تاسو به څومره لمونځونه کړي وي او څومره روژې به مو نیولي وي،څومره لمونځونه او څومره روژې چې ستاسو په ذمه وي، نو هغه د حساب په ذریعې سره قضا شروع کړئ او کله چې اطمینان اوشي چې ټول لمونځونه او ټولې روژې پوره شوې نو هغه قضا بنده کړئ.[۱]

دګیس د ناروغي له وجې نه لمونځ پرېښودونکی به قضا لمونځ څنګه کوي؟

سوال: یو سړی په خپل ژوند کې د لمونځ شروع کولو نه وروسته قصداً یا مجبوراً د ګیس وغیره د خارجیدو له وجې ډیر لمونځونه قضا کوي،څینې لمونځونه چې د هغو ورته حساب یاد نه دی یعنی بالکل يې نه ترک کوي،په ورځ کې دوه درې لمونځونه کوي،دا څنګه قضا راوړل پکار دي؟

جواب: دا خو هغه سړی اندازه لګولی شي چې د هغه به څومره لمونځونه قضا شوي وي؟د هغه حساب کولو نه وروسته دې قضا شروع کړي او کله چې هغومره لمونځونه پوره شي نو قضا کول دې بند کړي او د هر لمانځه د قضا کولو په وخت دې دا نیت کوي چې ددې وخت(مثلاً د سهار) څومره لمونځونه زما په ذمه قضا دي په هغو کې لومړی لمونځ ادا کوم.[۲]

څومره موده قضاء لمونځونه وشي؟

سوال: زما عمر تقریبا شپیته کاله دي او د پیشې په اعتبار سره ډاکټر یم زما مسئله داده چې زه ددې تیرو څو کلونو نه د لمونځ قضاء ادا کوم او دا قضاء زه د هغو ورځو ادا کوم چې

---

[۱] (خاتمه) من لا یدری کمیة الفوائت یعمل باکبر رأیه فان لم یکن له رای یقضی حتی یتیقن انه لم یبقی علیه شئ (حاشیة الطحطاوی علی المراقی ص:۲۴۳،باب قضاء الفوائت)

[۲] اذا کثرت الفوائت نوی اول ظهر علیه او آخره ......الخ (شامی ج:۲،ص:۷۶،کتاب الصلوة،باب قضاء الفوائت ،طبع ایم ایچ سعید) واذا کثرت الفوائت یحتاج لتعیین کل صلوة یقضیها لتزاحم الفروض والاوقات کقوله اصلی ظهر الاثنین ثامن عشر جمادی الثانیة سنة اربع وخمسین والف وهذا فیه کلفة فاذا اراد تسهیل الامر علیه نوی اول ظهر علیه (مراقی الفلاح علی هامش الطحطاوی ص:۲۴۲) من لا یدری کمیة الفوائت یعمل باکبررایه فانه لم یکن له رای یقضی حتی یتقین انه لم یبقی علیه شئ (حاشیة طحطاوی علی المراقی ص:۲۴۳)

کله زه بالغ کیدو د کال (یعنی دولس کاله عمر) ته د رسیدلو نه وروسته یعنی په لومړي عمر (د سکول او کالج) د وخت قضاء کوم او دا عمر زما په یاد کې تقریبا شلو نه پنځویشت کالو پورې دی تاسو مشوره راکړئ چې دا قضاء ترڅو جاري وساتم؟ ایا قضاء دوه فرض ادا کړم یا سنت او دوه فرض؟

جواب: د څو کلونو لمونځونه چې د اندازې مطابق ستاسو په ذمه دي کله چې پوره شي .نو د قضاء سلسله بنده کړئ قضاء یوازې د فرضو او وترو وی[۱] د سنتو نه[۲] او قضاء یوازې د دوه فرضو نه وي بلکې کوم لمونځ چې قضاء شوی وي دهغو چې څومره رکعتونه وي د هغو قضاء به راوړل کیږي یعنی د سهار دوه رکعتونه د ماسپښین، مازدیګر او ماسخوتن څلور رکعتونه او د ماښام درې د ماسخوتن د څلور رکعتو فرضو سره د درې رکعتو وترو قضاء هم ضرور راوړل پکار دي.[۳]

د عمر په نامعلومه برخه کې چې لمونځونه قضاء شي نو څه به کوي؟

سوال: کوم سړي ته چې علم نه وي چې ما د عمر په کومه برخه کې باقاعده لمونځ شروع کړی دی.د عمر اندازه نه وه.هسې خو هغه په خپل یاد داشت کې هیڅ لمونځ نه دی پریښی. که یو لمونځ قضاء شو. نو د بل لمونځ سره یې ادا کړ اوس هغه سره ویره ده چې کیدای شي چې زما څه لمونځونه د بالغ کیدو نه وروسته پاتې شوي دي اوکه نه؟ نو اوس هغه ته د خپلې تسلۍ له پاره څه طریقه اختیارول پکار دي؟

جواب: احتیاطا دې څه موده قضاء لمونځونه کوي تر دې چې هغه مطمئن شي چې اوس به د هغه په ذمه هیڅ لمونځ نه وي[۴]،خو هغه ته پکار دي چې د هر رکعت نه وروسته د فاتحې سره سورت یو ځای کوي[۵] او دا هم ضروزي ده چې هغه لمونځونه دې د مازدیګر او د سهار نه وروسته نه کوي[۶] او دا هم چې د ماښام او وترو په دریم رکعت باندې قعده کولو سره یو رکعت

۱] وکذا حکم الوتر ....لانه فرض عملی عنده خلافاً (فتاوی شامی ج:۲،ص:۷۳،مطلب فی اسقاط الصلوة عن المیت) وفی الفتاوی رجل یقضی الفوائت فانه یقضی الوتر.....الخ (هدایة ج:۱،ص:۱۲۴)_

۲]والسنن اذا فاتت عن وقتها لم یقضها(عالمگیری ج:۱،ص:۱۱۲،الباب التاسع فی النوافل)_

۳] ومن حکمه ان الفائتة تقضی علی الصفة التی فاتت عنه.....الخ (هندیة ج:۱،ص:۱۲۱)_

٤] وفی العنایة عن ابی نصر رحمه الله فیمن یقضی صلوات عمره من غیر انه فاته شئ یرید الاحتیاط .... فحسن .....الخ (هندیة ج:۱،ص:۱۲٤،کتاب الصلوة، الباب الحادی عشر فی قضاء الفوائت)_

۵]یقراء فی الرکعات کلها الفاتحة مع السورة.....الخ (هندیة ج:۱،ص:۱۲٤)_

٦]والصحیح انه یجوز الا بعد صلوة الفجر والعصر وقد نقل ذلک کثیر من السلف لشبهة الفساد کذا فی المضمرات (هندیة ج:۱،ص:۱۲٤،کتاب الصلوة،الباب الحادی عشر فی قضاء الفوائت)_

بل زيات كړي.[١][٢]

قضاء لمونځونه مخكې وكړي يا وختي لمونځونه؟

سوال: قضاء لمونځونه مخكې كول پكار دي يا د پوره لمونځ د ادا كولو نه وروسته؟

جواب: د قضاء لمونځونو په باره كې څو مسائل دي.

اول... د قضاء لمونځ د ادا كولو هيڅ وخت نه وي كله هم چې موقع پيدا شي و دې كړي. په دې شرط چې مكروه وخت نه وي.[٣] **فليصل اذا ذكرها او قال اذا استيقظ** دې حديث نه معلوميږي چې د فرض لمونځ له پاره كله چې قضاء شي مكروه وخت هم نشته هر وخت يې ادا كولې شي.

دويم... د كوم انسان په ذمه چې شپږ يا ددې نه ډير قضاء شوي لمونځونه وي د هغه له پاره قضاء لمونځ او د وختي لمونځ تر مينځه د ترتيب لحاظ ساتل ضروري نه دي، كه قضاء لمونځ مخكې كوي او كه وختي لمونځ دواړه جائز دي.[٤]

دريم... د كوم سړي په ذمه چې د شپږو نه كم لمونځونه وي هغه ته صاحب ترتيب وايي . په هغه لومړى د قضاء لمونځونو كول لازم دي بيا دې وختي لمونځ كوي[٥] خو كه په هيره يې وختي لمونځ وكړ، نو هيڅ باک نشته، قضا دې اوس وكړي[٦] او كه قضاء لمونځ خو ياد و. خو د وختي لمونځ وخت هم تنګ و، كه قضاء لومړى كوي نو وختي لمونځ به هم قضاء شي،نو

١] وان لم يستيقن انه هل بقى عليه وتر او لم يبق فانه يصلى ثلاث ركعات ويقنت ثم يقعد قدرالتشهد ثم، يصلى ركعة اخرى .....الخ (هندية ج:١،ص:١٢٥)۔

٢] د تيرو شوو څلور حوالو سره متعلق، ومن قضى صلاة عمره مع أنه لم يفته شيء منها احتياطا قيل : يكره وقيل : لا يكره لأن كثيرا من السلف قد فعل ذلك لكن لا يقضي في وقت تكره فيه النافلة والأفضل أن يقرأ في الأخيرتين السورة مع الفاتحة لأنها نوافل من وجه فلأن يقرأ الفاتحة والسورة في أربع الفرض على احتماله أولى من أن يدع الواجب في النفل ويقنت في الوتر ويقعد قدر التشهد في ثالثته ثم يصلي ركعة رابعة فإن كان وترا فقد أداه وإن لم يكن فقدصلى التطوع اربعاً ولا يضره القعود وكذا يصلى المغرب اربعاً بثلاث قعدات (حاشية الطحطاوى على المراقى ص:٢٤٣)۔

٣] ثم ليس للقضاء وقت معين بل جميع اوقات العمر وقته الا ثلاثة وقت طلوع الشمس ووقت الزوال ووقت المغرب،فانه لا تجوز الصلوة فى هذه الاوقات(البحرالرائق ج: ٢،ص:٨٦)۔

٤] (قوله وصيرورتها ستاً) اى ويسقط الترتيب بصيرورة الفوائت ست صلوات لدخولها فى حد الكثرة المفضية للحرج ...الخ (البحرالرائق ج: ٢،ص:٩١) ويسقط الترتيب باحد ثلاثة اشياء......والثالث اذا صارت الفوائت الحقيقة او الحكمية ستاً.....الخ (مراقى على هامش الطحطاوى ص:٢٤١)۔

٥]الترتيب بين الفائتة والوقتية وبين الفوائت مستحق كذا فى الكافى حتى لا يجوز اداء الوقتية قبل قضاء الفائتة كذا فى محيط السرخسى (هندية ج:١،ص:١٢١،الباب الحادى عشر فى قضاء الفوائت)۔

٦] ثم الترتيب يسقط بالنسيان وبما هو فى معنى النسيان كذا فى المضمرات (هنديه ج:١،ص:١٢٢)۔

په دې صورت کې وختي لمونځ کول ضروري دي قضاء دې وروسته وکړي[۱][۲]

تیر شوي قضاء لمونځونه مخکې کول پکار دي که اوسني لمونځونه؟

سوال: چې د ډیرو کلونو لمونځونه قضاء شوي وي، نو ایا دهغو د ادا کولو له پاره مورږ د یو یا دوه وختونو حالیه لمونځونو قضاء نه شو کولی؟ زما مطلب دا دی چې نن سبا زما نه د ماسپښین یا مازدیگر د یو وخت لمونځ پاتې شي. نو زه د بل لمونځ د کولو نه مخکې د روستني لمونځ قضاء وکړم یا لومړی د مخکې کلونو قضاء لمونځونه وکړم؟ ما قضاء لمونځونه کول شروع کړي دي.زه په ۱۹۲۱ء کې پیدا شوي یم او ما د ۱۹۷۱ء د شروع نه د قضاء لمونځونو ادا کول شروع کړي دي. نو محترمه!په دې مینځ کې که د قضاء لمونځ د نیت کولو په وخت د میاشت او کال د حوالې ورکولو له پاره اسلامي میاشت او تاریخ وایو. یا د عیسوی کال په میاشتو یا تاریخ به هم قضاء ادا شي؟ ځکه چې نیت خو الله تعالی ته معلوم دی. زه د عیسوی کال د میاشتې او تاریخ سره د فلاني وخت د قضاء لمونځ نیت کوم تاسو دا بیان کړئ زما دا عمل صحیح دی؟ ځکه د سپوږمۍ تاریخونه خو یاد نه دي، له دې نه پرته د خاصو ورځو لمونځونه پاتي کیږي هغه هم راګرځول پکار دي یا هغه لمونځونه معاف دي؟

جواب: کله نه چې تاسو د لمانځه پابندي شروع کړې ده نو نوي قضاء شوي لمونځونه خو ورسره لازمي کوئ هغه په پخواني قضاء شوي لمونځونو کې مه شمیرکوئ[۳]، ډیر قضاء شوي لمونځونه چې جمع شي نو ښکاره ده چې د هر لمانځه د ورځې یاد ساتل ګران دي په دې وجه په هر لمانځه کې بس دا نیت کوئ چې د هغه وخت د ماسپخین څو لمونځونه زما په ذمه دي په هغو کې لومړی لمونځ ادا کوم[۴]په خاصو ورځو کې لمونځ فرض نه وي که تاسو ته د ورځو صحیح تعداد معلوم وي نو دهغو ورځو د قضاء راوړلو ضرورت نشته.

د قضا لمونځونو ترتیب

سوال: د قضا لمونځونو روزانه ترتیب راته وښایئ.

۱] ويسقط الترتيب عند ضيق الوقت كذا فى محيط السرخسى (هنديه ج:۱،ص:۱۲۲)_

۲] د تیرو شور دوه حوالو سره متعلق: ويسقط الترتيب باحد ثلاثة اشياء،الاول ضيق الوقت عن قضاء كل الفوائت واداء الحاضرة للزوم العمل بالمتواتر حينئذ....والثانى النسيان لانه لا يقدر على الاتيان بالفائتة مع النسيان لا يكلف الله نفساًالا وسعها ولانه لم يصر وقتها موجوداً بعدم تذكرها فلم تجتمع مع الوقتية (مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص:۲۴۰، ۲۴۱)_

۳](وَقَالُوا) فِيمَنْ تَرَكَ صَلَوَاتٍ كَثِيرَةً مَجَانَةً ثُمَّ نَدِمَ عَلَى مَا صَنَعَ وَاشْتَغَلَ بِأَدَاءِ الصَّلَوَاتِ فِي مَوَاقِيتِهَا قَبْلَ أَنْ يَقْضِيَ شَيْئًا مِنْ الْفَوَائِتِ ، فَتَرَكَ صَلَاةً ثُمَّ صَلَّى أُخْرَى وَهُوَ ذَاكِرٌ لِهَذِهِ الْفَائِتَةِ الْحَدِيثَةِ – أَنَّهُ لَا يَجُوزُ ، وَيَجْعَلُ الْفَوَائِتَ الْكَثِيرَةَ الْقَدِيمَةَ كَأَنَّهَا لَمْ تَكُنْ ويجب عليه مراعاة الترتيب......الخ (البدائع الصنائع ج:۱،ص:۱۳۷)

۴] اوګورئ تیره شوی حواله ((وَقَالُوا فِيمَنْ تَرَكَ صَلَوَاتٍ كَثِيرَةً مَجَانَةً ثُمَّ نَدِمَ.....الخ))_

جواب: د قضا لمونځونو تعداد چې کله شپږ شي نو ترتيب مات شي.د ورځې لمونځونه د شپې او د شپې لمونځونه د ورځې کله چې وغواړئ نو کولی يې شئ.[۱]

اقامت د حالت قضا لمونځونه به مسافر څومره کوي؟

سوال: داقامت په حالت کې قضا شوي لمونځونه که مسافر ادا کوي نو څه ترتيب به يې وي؟

جواب: کوم ترتيب چې د قضا لمونځ داقامت پر مهال دی. هغه په سفر کې هم دی په سفر او حضر سره د قضا لمونځ په ترتيب کې څه فرق نه راځي.[۲]

که په ذمه باندې قضا لمونځونه وي نو صاحب ترتيب به کله وي؟

سوال: که د يو سړي نه تيرشويو کلونو کې لمونځونه قضا شوي وي او اوس پابندي سره لمونځ کوي. نو صاحب ترتيب دی يا به مخکې د قضاء عمري کولو نه وروسته کيږي؟

جواب: کله چې ټول قضا لمونځونه وکړي. نو صاحب ترتيب به شي.[۳]

که دترتيب خاوند جمعه کې شامل شي او قضا لمونځ ورته ياد شي نو څه به کوي؟

سوال: داسې سړی چې عام طور ترينه لمونځونه نه قضا کيږي.کله کله ترينه د سهار لمونځ قضا شي او هغه د ماسپښين نه مخکې ادا کول ترينه هير شي او د ماسپښين په لمانځه کې شامل شي يا خانته د ماسپښين لمونځ کوي او د لمانځه دوران کې يا وروسته ورته خيال راشي چې د سهار قضا لمونځ پاتې شوی دی. نو په داسې صورت کې به دده د ماسپښين لمونځ وشي، يا دوباره کول لازم دي؟ما دا هم اوريدلي دي‌ي چې صاحب ترتيب که اول قضا ادا کړې نه وي، نو د هغه بل لمونځ نه کيږي که هغه جمعه کې شامل دی. نو په ياديدو سره دې جمعې نه ووځي؟ که دا سړی په آخري صف کې وي. نو بيا خو د جمعې نه وتل آسانه دي. خو که مينځ کې وي. نو داسې کول ممکن نه دي.ددې مسئلې وضاحت وکړئ.

جواب: دا مسئله د صاحب ترتيب ده.د کوم سړي په ذمه چې د پنځو نه زيات قضا لمونځونه

---

[۱] يسقط الترتيب عند كثرة الفوائت ان تصير ستا بخروج وقت الصلوة السادسة (عالمگيرى ج:١، ص:١٢٣) ويسقط الترتيب باحد ثلاثة اشياء....والثالث اذا صارت الفوائت الحقيقة او الحكمية ستا. لانه لو وجب الترتيب فيها لوقعوا فى حرج عظيم وهو مدفوع بالنص والمعتبر خروج وقت السادسة فى الصحيح.... الخ (مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص:٢٤١)

[۲] فلو فاتته صلوة المسافر وقضاها فى الحضر يقضيها مقصورة كما لو اداها وكذا فائتة الحضر تقضى فى السفر تامة(شامى ج:٢،ص:١٣٥،مطلب فى الوطن الاصلى ووطن الاقامة)

[۳] ولو قضى بعض الفوائت حتى زالت الكثرة عاد الترتيب عندالبعض...الخ (حلبى كبير ج:١،ص:٥٣٣)

نه وي نو هغه ته صاحب ترتیب و نه ویل کیږي. دده له پاره ضروري ده چې اول دفوت شوي لمونځ قضا راوړي. بیا د وخت خپل لمونځ وکړي. که په هیره باندې یې د وخت لمونځ ادا کړ. وروسته ورته فوت شوی لمونځ یاد شو. نو دده لمونځ صحیح شو. دفوت شوي لمونځ دې قضا راوړي او که د وخت د خپل لمانځه نه مخکې ورته فوت شوی لمونځ یاد و یا د لمانځه دوران کې ورته یاد شو. نو دفوت شوي لمونځ دې قضا راوړي او بیا دې د وخت خپل لمونځ دوباره وکړي [۱]. تاسو چې کوم صورت لیکلی دی چې د سهار لمونځ دده په ذمه و او د ماسپښین په جمعه کې شامل شو او د جمعې نه وتل هم مشکل دي. نو جمعې سره دې لمونځ پوره کړي. خو دا د ده له پاره نفل لمونځ شو. د سحر د لمونځ قضا کولو نه وروسته دې د ماسپښین لمونځ دوباره وکړي.

د مختلفو وختونو قضا شوي لمونځونه څنګه ادا کړي؟

سوال: که له یو مسلمان نه فرض لمونځونه قضا شوي وي او دا د مختلفو وختونو وي. اوس به دی ددې لمونځونو قضا څنګه کوي؟ د هرلمانځه په ټاکلي وخت کې یا هروخت کې په یوځای هم یې ادا کولی شي؟

جواب: د کوم سړي په ذمه چې د پنځو نه زیات قضا شوي لمونځونه وي. د هغه په ذمه ترتیب واجب نه دی. هغه د شپې او د ورځې کله چې هم غواړي نو ددې لمونځونه قضا راوړلی شي. اګر که ټول په یوځای ادا کړي [۲]

د دویمې جمعې سره د قضاء عمري په نیت شریکیدل

سوال: یو وخت فرض لمونځ ځانته یا د جماعت سره ادا کړو. او بل ځای ته لاړ شو هغه وخت جمعه ولاړه وي. نو ایا موږ د قضاء عمري په نیت سره په هغې کې شاملېدلي شو؟ مثلا ماز دیګر لمونځ موږ کړی دی اوس موږ یو ځای کې د ماز دیګر لمونځ په ادا کیدو ولیده، نو موږ د ماز دیګر څلور رکعته د قضاء عمري په نیت سره په دې کې شاملیدلي شو؟

جواب: په بل لمونځ کې د قضاء په نیت سره داخلیدل جائز نه دي [۳]. یوازې د نفلو په نیت شریکیدلي شئ او هغه هم صرف د ماسپښین او ماسخوتن په لمانځه کې. که د سهار ماز دیګر

---

[۱] ولو تذکره صلاة قد نسیها بعد ما ادی وقتیة جازت الوقتیة کذا فی فتاوی قاضیخان (عالمگیری ج:۱، ص:۱۲۲) واذا صلی الظهر وهو ذاکر انه لم یصل الفجر فسد ظهره....الخ (عالمگیری ج:۱،ص:۱۲۲)

[۲] ویسقط الترتیب عند کثرة الفوائت وهو الصحیح،وحدالکثرة ان تصیر الفوائت ستا بخروج وقت الصلوة السادسة..الخ(عالمگیری ج:۱ص:۱۲۳،الباب الحادی عشر فی قضاء الفوائت،ایضا:مراقی الفلاح ص:۲٤۱)

[۳] (قوله ومفترض فرضا اخر) سواء تغایر الفرضان اسما او صفة کمصلی ظهر امس بمصلی ظهر الیوم....الخ (درمختار مع الشامی ج:۱،ص:۵۷۹،باب الامامة)_

او مابنام لمونځ بیځ کړی وي نو د نفلو په نیت هم نشي شریکیدلی [۱]

ایا د سفر د مجبوري په وجه روزانه لمونځ قضاء کول جائز دي؟

سوال: زه په استیل میل کوم چې په پیري کې واقع دی، ملازم یم. زما له پاره استیل میل ته د تلو اوبیرته راتلو له پاره د ګاډي انتظام موجوددی. د استیل میل د کار وختونه څه داسې دي چې که د چوټي کیدو نه وروسته د ګاډي په ذریعه زه نیغ کور ته راخم نو کله د مازدیګر کله د مابنام او کله مازدیګر او مابنام دواړو لمونځونو وخت تیر شي. مجبورا زه په لار کې لمونځ کوم ایا زما له پاره شرعا جائز دي چې زه روزانه ددې لمونځونو قضاء د ماسخوتن د لمانځه سره وکړم؟

جواب: د لمونځ قضاء کول جائز نه دي[۲] تاسو ته انتظامیه ته درخواست کول پکار دي چې ستاسو په سفر کې لمونځ اهتمام وی. ځکه چې دا مسئله د ټولو ملازمانو ده. یو صورت دا کیدلی شي چې تاسو په مثل اول کې د مازدیګر لمونځ کولو سره بس کې کینئ او د مابنام لمونځ په آخري وخت کې کور کې کوئ د مابنام لمونځ د ماسخوتن د وخت داخلیدلو پورې وي چې د ماسخوتن د لمانځه نه مخکې د مابنام لمونځ وکړل شي نو قضاء به نه وي [۳]

د میلمنو په احترام کې لمونځ قضاء کول

سوال: زه یو استاد یم الحمد لله پنځه وخته لمونځ کوم. هسې خو زموږ په کالج کې څه استاذان داسې هم دي کوم چې په پابندي سره لمونځ ادا کوي اوخینې یې بیخي کوی نه خو کوم چې پابندي سره په جمعه لمونځ کوي په هغوی کې یو پروفیسر ته څو جینکو طالباتو درخواست

۱] فان كان قد صلاها ثم دخل المسجد فان كان صلوة لا يكره التطوع بعدها شرع فى صلوة الامام والا لا (البدائع الصنائع ج:۱،ص:۲۸۷)وايضاً:ثلاثة اوقات لا يصح فيها شئ من الفرائض والواجبات....والاوقات الثلاثة المذكورة يكره فيها النافلة كراهة تحريم (مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص:۱۰۱.فصل فى الاوقات المكروهة)

۲]والتاخير بلاعذر كبيرة لا تزول بالقضاء بل بالتوبة او الحج فالقضاء مزيل لاثم الترک لا لاثم التاخير (حاشية الطحطاوى مع المراقى ص:۲۳۹، باب قضاء الفوائت)۔

۳] فَعِنْدَ هُمَا إذَا صَارَ ظِلُّ كُلِّ شَيْءٍ مِثْلَهُ خَرَجَ وَقْتُ الظُّهْرِ وَدَخَلَ وَقْتُ الْعَصْرِ وَهُوَ رِوَايَةُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُمَا اللَّهُ تَعَالَى وَإِنْ لَمْ يَذْكُرْهُ فِي الكتاب نصاً فى خروج وقت الظهر(المبسوط،باب مواقيت الصلوة ج:۱،ص:۲۹۰،طبع المكتبة الغفارية كوئته) ....وقول الطحطاوى وبقولهما ناخذ يدل على انه المذهب (حاشية الطحطاوى على المراقى ص:۹٤،كتاب الصلوة،طبع ميرمحمد) واول وقت المغرب منه اى من غروب الشمس الى قبيل غروب الشفق الاحمر على المفتى به وهو رواية عن الامام وعليها الفتوى (مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص:۹۵) ولا يجمع بين فرضين فى وقت.....بعذر كسفر مطر وحمل المروى فى الجمع على تاخير الاولى الى قبيل آخر وقتها وعند فراغه دخل وقت الثانية فصلاها فيه.....الخ (مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص:۹٦)۔

راوړ. نو هغه د هغوی په احترام کې داسې مصروف شو چې د ماښام د لمانځه وخت شو. موږ د لمانځه له پاره پورته شو، نو موږ خپل ملګري ته وويل چې د لمانځه وخت شوی دی خه چې لمونځ وکړو، نو هغه وويل چې د ميلمنو په احترام کې لمونځ قضاء کيدلي شي. او واقعي زموږ هغه ملګري د هغو طالباتو په احترام کې لمونځ قضاء کړ، سره له دې چې د هغه دعوی ده چې هغوی تر اوسه پورې د جمعې لمونځ نه دی پريښی. ايا د ميلمنو په احترام کې لمونځ قضاء کول صحيح دي؟

جواب: لمونځ خو د جنګ په ميدان کې هم کله چې دواړه فوجونه په مقابله کې ولاړ وي قضاء کول صحيح نه دي، که نه د خوف د لمانځه حکم به نه نازليده. د ميلمنو په احترام کې لمونځ قضاء کول څنګه صحيح کيدای شي؟ [١]

ستړي والي يا د خوب د غلبې له وجې لمونځ قضاء کول

سوال: يو انسان که د ستړي والي يا د خوب د غلبې له وجې نه لمونځ قضاء کولو نه وروسته کوي. ايا دا دواړه شيان به په عذر کې داخل وي او که دا انسان به ګناه ګار وي؟

جواب: که اتفاقا ستړکي ورغلې وي، ويده پاتې شو او سترګې يې و نه غړيدلې نو ګناه ګار نه دی، او که د سست والي له وجې نه لمونځ قضاء کوي، يا د لمانځه په وخت د ويده کيدلو عادت جوړوي نو ګناه ګار دی. [٢]

که فرض دويم ځل وشي، نو روستني سنت هم دوباره کول پکار دي

سوال: که د امام نه په جماعت کې غلطي وشي او د هغه غلطي احساس هغه وخت وشي چې د فرض لمانځه نه وروسته سنت او نفلونه هم شوي وي. نو دوباره د فرض ادا کولو نه وروسته به وروستني سنت هم دوباره کول پکار وي او که نه؟

جواب: وروستني سنت د فرضو تابع دي که د سنت کولو نه وروسته معلومه شوه چې فرض لمونځ صحيح نه دی شوی، نو د فرضو سره دې سنت هم دوباره و شي [٣] خو د وترو د دوباره کولو ضرورت نشته. [٤]

١] لا خلاف ان صلوة الخوف كانت مشروعة فى زمن النبى صلى الله عليه وسلم اما بعده فعلى قول ابى حنيفة ومحمد رحمهماالله بقيت مشروعة وهو الصحيح هكذا فى الزاد....الخ (فتاوى عالمگيرى ج:١، ص:١٥٤،الباب العشرون فى صلوة الخوف،كتاب الصلوة) تفصيل دپاره اوګورئ : ابوداود ج:١، ص:١٧٤،كتاب الصلوة،باب صلوة الخوف طبع ايچ ايم سعيد كراچى)_

٢] والتاخير بلاعذر كبيرة(حاشيه طحطاوى على المراقى ص:٢٣٩) من نام عن صلوة او نسيها فليصلها اذا ذكرها (البدائع الصنائع ج:١،ص:١٣١،وكذا فى الفتح ج:١،ص:٣٤٧)_

٣]فلا تجوز قبل العشاء لانها تبع للعشاء فلا تجوز قبلها كسنة العشاء...الخ (البدائع الصنائع ج:١،ص:٢٨٨)

٤] من صلى العشاء على غير وضوء وهو لا يعلم ثم توضا فاوتر ثم تذكر [بقيه حاشيه په راروانه صفحه

د صاحب ترتیب لمونځ قضاء کیدلو سره په جمعه کې شرکت

سوال: که له صاحب ترتیب نه د ماسپښین لمونځ قضاء شو. د مازدیګر په وخت هغه جومات ته راغی. نو د مازدیګر جمعه کیده. نو ایا اوس هغه د مازدیګر لمونځ جمعې سره ادا کړي. یالومړی د ماسپښین قضاء راوړي؟

جواب: صاحب ترتیب ته لومړی د ماسپښین لمونځ کول پکار دي اګر که د مازدیګر لمونځ ورته ملاو هم نه شي.[1]

د صاحب ترتیب لمونځ

سوال: یوه پوښتنه چې صاحب ترتیب به قضاء لمونځ مخکې کوي اوکه فرض لمونځ له جمعې سره تاسو مخکې وویل قضاء به لومړی کوي او رسول اللهﷺ فرمایي چې کله جمعه ودریږي. نو بیا یو لمونځ هم له فرضو پرته نه کیږي. نو بیا په کوم دلیل باندې تاسو د جمعې د لمونځ په ځای له جمعې پرته د لمونځ کولو تلقین وکړ؟

جواب: د صاحب ترتیب په ذمه چې کوم لمونځ دی هغه هم فرض دی. په دې وجه به لومړی هغه اداکوي.[2]

قضاء لمونځ څه وخت کول ناجائز دي؟

سوال: قضاء لمونځ په کوم وخت کې کول پکار دي؟ ایا د مازدیګر د لمانځه نه وروسته قضاء لمونځ کیږي؟ ځکه چې زه د مازدیګر د لمانځه نه وروسته هم قضاء لمونځ کوم. زه ډیرو خلکو منع کړی هم یم چې د مازدیګر د لمانځه نه وروسته قضاء لمونځ نه کیږي.

جواب: درې وختونه داسې دي چې په هغو کې هیڅ لمونځ جائز نه دی نه قضاء او نه نفل

١ د لمر راختلو په وخت کې. تر دې چې لمر اوچت شي او د لمر زیړ والی لاړ شي

٢ د لمرد پریوتلو نه مخکې کله چې لمر زیړشي. له هغه وخت نه تر لمر پریوتو پورې، خوکه د هغې ورځې دمازدیګرلمونځ یې نه وي کړی نوهغه وخت کې یېهم کول ضروری دي دلمونځ قضاء کول جائزنه دي،

...بقیه د تیرمخ].. اعادة صلوة العشاء بالاتفاق ولا يعيدالوتر...الخ (البدائع الصنائع ج:١،ص:٢٧٢،فصل واما بيان وقته،طبع ايج ايم سعيد)۔

[1] ومن فاتته الصلوة قضاها اذا ذكرها،وقدمها لزوماً على صلوة الوقت فلو عكس لم تجزالوقتية ولزمه اعادتها(اللباب فى شرح الكتاب ص:٩٦،باب قضاء الفوائت) الترتيب بين الفائتة والوقتية وبين الفوائت مستحق كذا فى الكافى حتى لا يجوز اذا الوقتية قبل قضاء الفائتة كذا فى محيط السرخسى (هندية ج:١، ص:١٢١،الباب الحادى عشر فى قضاء الفوائت)۔

[2] ايضاً اوګورئ تیره شوی حواله (ومن فاتته الصلوة قضاها اذا ذكرها،وقدمها لزوما...الخ)۔

۳ ۳ـ د نیمې ورځې په وخت کې تر دې چې لمر زائل شي[۱]
په دې درې وختونو کې هیڅ لمونځ جائز نه دی. له دې نه پرته درې وختونه دي چې په هغو کې نفل لمونځ جائز نه دي قضاء لمونځ او د تلاوت سجده جائز ده[۲]
۱ د صبح صادق نه وروسته د سهار د لمانځه نه مخکې صرف د سهار سنت کیږي. له دې پرته هیڅ نفلي لمونځ په دې وخت کې جائز نه دی.[۳]
۲ د سهار د لمانځه نه وروسته تر لمر ختو پورې[۴]
۳ د مازدیګر د لمانځه نه وروسته(تر لمر زیړ یدو پورې)[۵]
په دې درې وختونوکې د نفل کولو اجازه نشته، نه د تحیه المسجد ونه د تحیه الوضو نه. د دوه رکعتو د طواف[۶]. خو قضاء لمونځ په دې‌ې وختونو کې جائز دی، خو دا ضروری ده چې په دې وختونو کې قضاء لمونځ د خلکو مخکې و نه کړل شی بلکې خانته کول یې پکار دي[۷]

۱] عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ ثَلاَثُ سَاعَاتٍ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- يَنْهَانَا أَنْ نُصَلِّيَ فِيهِنَّ أَوْ نَقْبُرَ فِيهِنَّ مَوْتَانَا حِينَ تَطْلُعُ الشَّمْسُ بَازِغَةً حَتَّى تَرْتَفِعَ وَحِينَ يَقُومُ قَائِمُ الظَّهِيرَةِ حَتَّى تَمِيلَ وَحِينَ تَضَيَّفُ الشَّمْسُ لِلْغُرُوبِ حَتَّى تَغْرُبَ(جامع ترمذی ج:۱،ص:۲۰۰،طبع ایم ایچ سعید)الاوقات التی یکره فیهاالصلوة خمسة،ثلثة یکره فیهاالتطوع والفرض،وذلک عندطلوع الشمس ووقت الزوال وعندغروب الشمس الاعصر یومه فانها لا یکره عند غروب الشمس(فتاوی تاتارخانیه ج:۱،ص:۴۰۷،کتاب الصلوة طبع ادارة القرآن)ـ

۲] قال رضی الله عنه: وعن التنفل بعد صلوة الفجر والعصر.لا عن قضاء فائتة وسجدة تلاوة وصلاة جنازة(تبیین الحقائق ج:۱، ص:۲۳۲،کتاب الصلوة،طبع بیروت دارالکتب العلمیة) وبعد صلوة فجر وصلوة عصر.....لا یکره قضاء فائتة ولو وتراً او سجدة تلاوة او صلوة جنازة (الدرالمختار مع الردالمحتار ج:۱،ص:۳۷۵)ـ

۳] (ویکره التنفل بعد طلوع الفجر بأکثر من سنته) قبل أداء الفرض لقوله صلی الله علیه و سلم " لیبلغ شاهدکم غائبکم ألا لا صلاة بعد الصبح إلا رکعتین " ولیکون جمیع الوقت مشغولا بالفرض حکما ولذا تخفف قراءة سنة الفجر (و) یکره التنفل (بعد صلاته) أي فرض الصبح (و) یکره التنفل (بعد صلاة) فرض (العصر) وإن لم تتغیر الشمس لقوله علیه السلام " لا صلاة بعد صلاة العصر حتی تغرب الشمس ولا صلا بعد صلاة الفجر حتی تطلع الشمس " رواه الشیخان(مراقی الفلاح علی هامش الطحطاوی ص:۱۰۱،فصل فی الاوقات المکروهة،وایضا تبیین الحقائق ج:۱،ص:۲۳۴،طبع دارالکتب العلمیة بیروت،وکذا فی البحرالرائق ج:۱،ص:۴۳۸،طبع رشیدیه،مبسوط ج:۱،ص:۳۰۱،باب مواقیت الصلوة)ـ

۴] ایضا پورتنی حواله)ـ

۵] ایضا پورتنی حواله)ـ

۶] والاوقات الثلاثة المذکورة یکره فیها النافلة کراهة تحریم ولو کان لها سبب کالمنذور ورکعتی الطواف ورکعتی الوضوء وتحیة المسجد والسنن والرواتب .....الخ (مراقی الفلاح علی هامش الطحطاوی ص:۱۰۱)ـ

۷] ولا یقضی الفوائت فی المسجد وانما یقضیها فی بیته کذا فی الوجیز لکردی (الفتاوی الهندیة ج:۱، ص:۱۲۵، کتاب الصلوة،الباب الحادی عشر،طبع رشیدیه)ـ

قضاء لمونځونه په كوركې كول پكاردي كه په جومات كې؟

سوال: ماپه يو مستندكتاب كيداى شي چې جنتى كالى كې مې لوستلي وي چې د قضاء لمونځونو په كور كې كول غوره دي.په جومات كې قضاء لمونځ منع شوى دى. زموږ يو خپلوان خپل مخكې وروسته ټول قضاء لمونځونه په جومات كې ادا كوي ما ورېل چې تاسو كه قضاء لمونځونه په كور كې كوئ نو غوره به وي. هغوى دا خبره نه مني او وايي چې قضاء لمونځ د هغوى د علم مطابق په جومات كې كول غوره دى.په دې سلسله كې د كتاب اوسنت مطابق زموږ رهنمايي وكړئ مهرباني به مووي؟

جواب: په جومات كې د قضاء لمونځونو كول جائز دي. خو خلكو ته بايد دا پته و نه لګيږي چې دا قضاء لمونځونه ادا كوي. ځكه چې د لمونځ قضاء كول ګناه ده او د ګناه ښكاره كول هم ګناه ده.[1]

د جمعې دريدو نه مخكې قضا لمونځ كول

سوال: د سحر د اذان نه وروسته جمعي دريدوته نيم ساعت پاتې و.د تيرې شوې شپې د ماسخوتن لمونځ چې كوم قضا شوى و. نو ما څلور ركعته فرض او درې وتر وكړل.بيا مې د سهار سنت ادا كړل يو كس ماسره نژدې ناست و ويې ويل چې د صبح صادق نه وروسته يوازې د سحر سنت او فرض كيداى شى.بل هيڅ يو لمونځ نۀ كيږي.او زما د معلوماتو مطابق قضا لمونځ د مكروه وخت نه پرته هروخت كيداى شي.مهرباني وكړئ زما رهنمائي وكړئ.

جواب: ستاسو معلومات صحيح دي.قضا لمونځ كول جائز دي ،خو د خلكو په مخكې قضا لمونځ كول صحيح نه دي. ځكه چې دا هم د ګناه د ښكاره كولو يو شكل دى.[2]

قضا لمونځونه د پنځه وخته لمونځونو نه مخكې يا وروسته كول

سوال: زما نه ډير لمونځونه او وتر قضا شوي دي(تعدادېې معلوم نه دى)زه روزانه د پنځو لمونځونو نه مخكې او وروسته خپل قضا شوي لمونځونه ادا كوم.مثلاً د مازديګر د اذان نه وروسته جومات ته لاړ شم اول ۴ركعته فرض قضا كوم بيا امام سره د مازديګر لمونځ كوم.ايا داسې كول صحيح دي؟زما رهنمائى وكړئ.

---

[1] وينبغي أن لا يطلع غيره على قضائه لان التأخير معصية فلا يظهرها.وفى الشامية (قوله وينبغي الخ) تقدم فى باب الاذان انه يكره قضاء الفائتة فى المسجد وعلله الشارح بما هنا من ان التاخير معصية فلا يظهرها .....الخ (الدرالمختار مع الشامى ج:٢،ص:٧٧،مطلب اذا اسلم المرتد هل تعود حسنته ام لا)۔

[2] وفى شرح التنوير وينبغي ان لا يطلع غيره على قضاءه لان التاخر معصية فلا يظهرها(شامي ج:٢،ص:٧٧) وفي الشامية:(قوله وينبغى) تقدم فى باب الاذان انه يكره قضاء الفائتة فى المسجد وعلله الشارح بما هنا من ان التاخير معصية فلا يظهرها (پورتنى حواله)

جواب: صحیح دي ،خو خلکو ته ښکاره کول پکار نه دي چې دی قضا لمونځ کوي.[١]

د سهار د سنتو به هم قضا راوړي

سوال: که په سهار پورته کېدو کې تاخیر وشي او د سهار لمونځ پاتې شي. نو ایا د لمر ختلو نه وروسته به د سهار د فرضو د قضا سره د سنتو قضا راوړل هم ضروري وي؟

جواب: که خدای مه کړه د سهار لمونځ کولو نه مخکې لمر راوخیژي. نو د اشراق په وخت دې اول سنت وکړي او بیا دې فرض وکړي.[٢]

د قضاء لمونځ په جمعه کول

سوال: د قضاء لمونځ جمعه کېږي او که نه؟

جواب: که د څو کسانو نه د یو وخت لمونځ قضاء شي. نو هغوی له د جمعې سره ادا کول پکار دي. د **لیله التعریس** واقعه مشهوره ده چې رسول اللهﷺ او د هغه ملګرو په آخر شپه کې پړاو اچولی و،د سهار د لمانځه له پاره رابیدارول د بلال رضی الله عنه په ذمه و. خو د ستړیا له وجې په ناسته ناسته د هغه سترګې پټې شوې او د لمر د راختلو نه وروسته د ټولو نه لومړی رسول اللهﷺ رابیدار شو هغوی ددې وادي نه د کوچ کولو حکم وکړ اوله مخکې تلو وروسته یې د اذان او اقامت سره جمعې سره ادا کړ،د لمونځ د قضاء کېدو دا واقعه رسول اللهﷺ ته غیر اختیاری طور سره پېښه شوه. په دې سره امت ته د قضاء لمونځ ډېر مسائل معلوم شو.[٣]

د قضاء عمری اداکولو د ارزانو نسخو تردید

سوال: ځینې خلک وایي چې د جمعة الوداع یعنی د رمضان د آخری جمعې په ورځ قضاء

---

[١] پورتنۍ حواله۔

[٢] والسنن اذا فاتت عن وقتها لم يقضها الا ركعتى الفجر اذا فاتتا مع الفرض يقضيهما بعد طلوع الشمس الى وقت الزوال ثم يسقط . عالمگیری ج:١،ص:١١٢،کتاب الصلوة،الباب التاسع فی النوافل)

[٣] عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِصلي الله عليه وسلم حِينَ قَفَلَ مِنْ غَزْوَةِ خَيْبَرَ سَارَ لَيْلَهُ حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْكَرَى عَرَّسَ وَقَالَ لِبِلاَلٍ « اكْلأْ لَنَا اللَّيْلَ ». فَصَلَّى بِلاَلٌ مَا قُدِّرَ لَهُ وَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وأَصْحَابُهُ فَلَمَّا تَقَارَبَ الْفَجْرُ اسْتَنَدَ بِلاَلٌ إِلَى رَاحِلَتِهِ مُوَاجِهَ الْفَجْرِ فَغَلَبَتْ بِلاَلاً عَيْنَاهُ وَهُوَ مُسْتَنِدٌ إِلَى رَاحِلَتِهِ. فَلَمْ يَسْتَيْقِظْ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَلاَ بِلاَلٌ وَلاَ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِهِ حَتَّى ضَرَبَتْهُمُ الشَّمْسُ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَوَّلَهُمُ اسْتِيقَاظًا فَفَزِعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ « أَىْ بِلاَلُ ». فَقَالَ بِلاَلٌ أَخَذَ بِنَفْسِى الَّذِى أَخَذَ بِأَبِى أَنْتَ وَأُمِّى يَا رَسُولَ اللَّهِ بِنَفْسِكَ قَالَ « اقْتَادُوا ». فَاقْتَادُوا رَوَاحِلَهُمْ شَيْئًا ثُمَّ تَوَضَّأَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَأَمَرَ بِلاَلاً فَأَقَامَ الصَّلاَةَ فَصَلَّى بِهِمُ الصُّبْحَ فَلَمَّا قَضَى الصَّلاَةَ قَالَ « مَنْ نَسِىَ الصَّلاَةَ فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا فَإِنَّ اللَّهَ قَالَ (أَقِمِ الصَّلاَةَ لِذِكْرِى رواه مسلم(مشکوة ص:٦٦، ٦٧،کتاب الصلوة،باب فيه وصلان،طبع قديمى كتب خانه)۔

عمري کول پکار دي هغه داسې چې د جمعې په وخت کې دوه رکعته د قضاء عمري په نیت سره وکړل شي وايي چې په دې سره د ټول کال لمونځونه ادا کيږي.ایا دا صحیح ده؟

جواب: لا حول ولا قوة الا بالله.......په سوال کې چې کوم د خینو خلکو خیال ذکر شوی دی ،بالکل غلط دی او په هغه کې درې غلطي دي.

اول په شریعت کې د قضاء عمري هیڅ اصطلاح نشته په شریعت کې خو حکم دا دی چې مسلمان ته لمونځ بالکل قضاء کول نه دي پکار خکه چې په حدیث کې دي چې کوم سړی یو لمونځ په قصد قضاء کړي د الله پاک ذمه د هغه نه بري ده [1]

دویم دا چې کوم سړی د غفلت او کوتاهي په وجه لمونځ پریښودونک شي، بیا هغه توبه وکړه او وعده يې وکړه چې هغه به هیڅ کله لمونځ نه قضاء کوي بیا به هم تیر شوي لمونځونه د هغه په ذمه پاتې وي.او دهغو قضاء ادا کول به په هغه باندې لازم وي[2]او که په ژوند کې يې خپل لمونځونه پوره نه کړل، نو د مرګ په وخت د هغه په ذمه وصیت کول ضروري دي چې د هغه په ذمه دومره لمونځونه قضاء دي دهغو دي فدیه ادا شي همدا حکم د حج، زکات او روژې وغیره نورو فرائضو هم دی، د قضاء عمري په تصور سره د شریعت دا ټول نظام باطلیږي [3]

دریم.....د یو شي د فضیلت له پاره ضروري ده چې هغه د رسول اللهﷺ نه ثابت وي.ځکه چې بغیر د الله پاک د وحې نه د یو شي فضیلت او دهغه ثواب نه معلومیږي.د رجب د میاشتې د روژو او لمونځونو په باره کې.همدغه شان د رمضان د آخری جمعې د لمونځ او روژې په باره کې چې کوم فضائل بیانیږي، هغه د رسول اللهﷺ نه بالکل ثابت نه دي[4].په دې وجه ددې

١] وعن ابي الدرداء رضى الله عنه قال: قال اوصانى خليلي ان لا تشرک بالله شيئاً وان قطعت وحرقت .....ولا تترک صلوة مکتوبة متعمداً فمن ترکها متعمداً فقد برئت منه الذمة(مشکوة ص:٥٩.کتاب الصلوة.الفصل الثالث)

٢]والتاخير بلاعذر كبيرة لا تزول بالقضاء بل بالتوبة او الحج فالقضاء مزيل لاثم الترک وافاد بذكره الترتيب فى الفوائت والوقتية لزوم القضاء لا لاثم التاخير(حاشية طحطاوى ص:٢٣٩) كل صلوة فاتت عن الوقت بعد وجوبها فيه يلزمه قضاءها ......سواء ترك عمداً او سهواً او بسبب نوم سواء كانت الفوائت كثيرة او قليلة (عالمگيرى ج:١،ص:١٢١،الباب الحادى عشر ،قضاء الفوائت)_

٣] ولزم عليه الوصية بما قدر عليه.....وبقي بذمته حتى ادركه الموت من صوم فرض وكفارة ظهار .....والوصية بالحج والصدقة المنذورة......لصوم كل يوم......وكذا يخرج لصلوة كل وقت من فرض اليوم والليلة حتى الوتر لانه فرض عملى عندالامام (مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص:٢٣٨)_

٤] فعلم ان كلا من صلوة الرغائب ليلة اول جمعة من رجب وصلوة البرائة ليلة النصف من شعبان والصلوة القدر ليلة السابع والعشرون من رمضان بالجماعة بدعة مكروهة.....وقال الشيخ النووى وهاتان الصلاتان بدعتان مذمومتان منكرتان قبيحتان.....واما صلوة الليلة القدر فلا ذكرها بين العلماء اصلاً وليس فيها حديث صحيح فهى اولى بالكراهة منهما..(حلبى كبير ص:٤٣٣، ٤٣٤،تتمات من النوافل)_

فضائلو عقيده ساتل بالکل غلطه ده د شريعت مسئله خو داده چې يو انسان يو فرض پريږدي، نو د هغه د ټول عمر نفل عبادت هم ددې يو فرض مخ نيوی نه شي کولی او دلته دا خبره مهمله بيانيږي چې په دوه رکعتو نفلو باندې د ټول عمر فرض ادا کيږي[۱]

په شپه کې د نوافلو په ځای قضاء لمونځونه کول

سوال: ايا ډير لمونځونه د زر ادا کولو له پاره د عبادت په شپو کې د نفلو په ځای کې ادا کيدلی شي؟ او دا قضاء لمونځونه د نفلونو په ځای د جمعې دوران کې په خانه کعبه او مسجد نبوي ﷺ کې ادا کيدلی شي؟

جواب: قضاء لمونځ چې څه وخت هم کوې ادا کيږي[۲] د کوم انسان په ذمه چې قضاء لمونځونه وي، هغه ته د نفلو په ځای قضاء لمونځ کول پکار دي. اګر که د عبادت کولو په شپو کې يې کوي، يا په مسجد نبوی ﷺ يا په مسجد حرام کې[۳]

د قضاء لمونځونو د ادا کولو په باره کې يو غلط روايت

سوال: ستاسو په کالم کې مو اکثر د قضاء لمونځونو په باره کې ولوستل ،د قضاء لمونځونو په باره کې مې مخکې ورځو کې يو حديث د مخې نه تير شو، هغه ستاسو په خدمت کې پيش کوم: سيدنا علي رضي الله عنه بيان فرمايي:

رسول الله ﷺ فرمايلي دي: د کوم سړي چې لمونځونه قضاء شو او هغه ته معلومه نه وي چې څومره قضاء شوي دي؟ نو هغه ته پکار دي چې د ګل(دوشنبې) په شپه کې پنځوس رکعته نفل وکړي په هر رکعت کې دې د سورت فاتحه نه وروسته سورت اخلاص ولولي او د فراغت نه وروسته دې درود ولولي،دا رکعتونو ته به الله پاک د ټولو لمونځونو کفاره وګرځوي، اګر که د سلو کلونو وي. دا و د قضاء لمونځونو په باره کې حديث.

جواب: خو دا حديث د اعتماد وړ نه دی، محدثينو دې ته موضوعي يعنې له ځانه جوړ شوی ويلي دي[۴] د قضاء لمونځ کفاره همداده چې د لمونځ قضاء کولو نه توبه وايستل شي او د تير عمر قضاء شوي لمونځونه يو يو کولو سره قضاء راوګرځوي[۵]،قضاء صرف د فرض او

۱] خيرالفتاوی ج:۲،ص:۶۰۹،ما يتعلق بقضاء الفوائت)_

۲]ثم ليس للقضاء وقت معين بل جميع اوقات العمر وقت له.....الخ (هندية ج:۱،ص:۱۲۱)_

۳] وفى الحجة والاشتغال بالفوائت اولى واهم من النوافل....الخ (هندية ج:۱،ص:۱۲۵،الباب الحادى عشر فى قضاء الفوائت،وايضاً شامى ج:۲، ص:۷۴،باب قضاء الفوائت)_

٤]من قضى صلوة من الفرائض فى آخر جمعة من شهر رمضان كان ذلک جابراً لکل صلوة فائتة فى عمره الى سبعين سنة باطل قطعاً لأنه مناقض للاجماع على ان شيئاً من العبادات لا يقوم مقام فائتة سنوات(الموضوعات الکبير ص:۱۲۵،طبع نورمحمد کراچى)_

۵] من ترک صلوة لزمه قضائها....الخ (حلبى کبير ص:۵۲۹) ايضاً: [بقيه حاشيه په راروانه صفحه

وترو ده[١]، د سنتو او نفلو نه ده[٢]

د رمضان په آخری جمعه باندې د قضاء عمری له پاره څلور رکعته نفل کول صحیح نه دي

سوال: د خلکو خیال دي چې د رمضان المبارک په اخري جمعه باندې د جمعې د لمانځه نه وروسته څلور رکعته د قضاء عمري په نیت کول پکار دي او داسې څلور رکعته کولو سره د ټول عمر قضاء لمونځونه معاف کیږي ایا دا خیال صحیح دی؟ په دې باندې په تفصیل سره رښا واچوئ.

جواب: دا خیال بالکل عبث او باطل دی. کوم لمونځونه چې قضاء شوي دي د هغو یو یو ادا کول ضروري دي، په حدیث شریف کې دي چې: که چا د رمضان المبارک یوه روژه پریښودله که هغه بیا ټول عمر هم روژې ونیسي د هغه نقصان مخ نیوی نه شي کیدلی.[٣]

ددې حدیث نه معلومه شوه چې د ټول عمر نفلونه هم د یو فرض قائم مقام نه شي کیدلی، او دلته څلور رکعته نفل (قضاء عمری) په ذریعه د ټول عمر له پاره د برابرولو کوشش کیږي. په هرحال د څلور رکعته قضاء عمري نظریه بالکل غلطه او د شریعت خلاف ده.[٤]

په حرمینو کې په نفل لمونځونو سره فرض لمونځونه نه برابریږي

سوال: یو ګناه ګار او لمونځ پریښودونکی سړی چې توبه اوباسي او قضاء لمونځونه شروع

...بقيه د تیرمخ]. .ولا نعلم بين المسلمين خلافاً في ان تارک الصلوة يجب عليه قضاؤها (المغني والشرح الكبير ج:٢،ص:٣٠١)_

١]وقد قالوا انما تقضى الصلوات الخمس والوتر على قول ابي حنيفة ....والقضاء فرض في الفرض،واجب في الواجب،سنة في السنة.....الخ (البحرالرائق ج: ٢،ص:٨٦،باب قضاء الفوائت)_

٢] وأما بيان أن السنة إذا فاتت عن وقتها هل تقضى أم لا؟ فنقول : وبالله التوفيق لا خلاف بين أصحابنا في سائر السنن سوى ركعتي الفجر أنها إذا فاتت عن وقتها لا تقضى سواء فاتت وحدها أو مع الفريضة....الخ (البدائع الصنائع ج:١،ص:٢٨٧)_

٣] عن ابي هريرة رضى الله عنه قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : من افطر يوماً من رمضان من غير رخصة ولامرض لم يقض عنه صوم الدهركله وان صامه(ترمذى ج:١،ص:٩٥،باب ماجاء في الافطار متعمداً)

٤] اعلم انهم قد احدثوا في آخر جمعة شهر رمضان اموراً مما لا اصل لها،والتزموا اموراً لا اصل للزومها.... فمنها: القضاء العمرى،حدث ذلک في بلاد خراسان واطرافها، وبعض بلاد اليمن واكنافها، ولهم في ذلک طرق مختلفة ومسالک متشتة،فمنهم من يصلى في آخر جمعة رمضان خمس صلوت قضاءً باذان واقامة مع الجماعة، ويجهرون في الجهرية،ويسرون في السرية،وينوون لها بقولهم: نويت ان اصلى اربع ركعات مفروضة قضاءً لما فات من الصلوات في تمام العمر مما مضى،ويعتقدون انها كفارة لجميع صلوات الفائتة فما مضى (مجموعه رسائل اللكنوى، رسالة ردع الاخوان عن محدثات آخر جمعة رمضان ج:٢، ص:٣٤٩، بع ادارة القرآن كراچي، ايضاً كفايت المفتي ج:٣، ص:٣٨٤، كتاب الصلوة، د قضاء عمرى حيثيت)_

کړي، او الله پاک هغه ته د بیت الله د حج سعادت ورکړي. هغه په مسجد نبوی ﷺ او مسجد حرام کې په کثرت سره نفلونه کوي او فرض لمونځونه هم ادا کوي. په حرمین شریفین کې د یو یو رکعت په زرګونو او لکهونو درجي ثواب دی ایا د هغه قضاء لمونځونه ادا شو؟ یا هغه ته قضاء لمونځونه جاری ساتل پکار دي؟

جواب: هغه حاجی صاحب ـــ به د فرض لمونځونه په هر حال قضاء اداکول وي. په حرم مکه مکرمه کې چې کوم لمونځونه وشي په هغو باندې یو لاکهـ درجي ثواب ورکول کیږي. خو هغه یو لمونځ دا معنی نه چې هغه به د یو لاکهـ لمونځونو قائم مقام وي.[۱]

قضاء لمونځ په کعبه شریفه کې څنګه کیږي؟

سوال: د قضاء لمونځونو په باره کې تاسو فرمایلي دي چې هغه دې د خلکو مخکې نه کوي، دلته خو په حرم پاک ځلریشت ګنټي خلک موجود وي. نو کوم ځای یې وکړو؟

جواب: کوم ځای چې لمونځ کوئ هغه ځای نه یورته کېدو سره په بل ځای کې یې وکړئ. خلکو ته به پته هم نه لګیږي چې تاسو قضاء لمونځ کوئ که ادا؟

په بیت المقدس یا رمضان کې به یو قضاء لمونځ یو شمیرل کیږي

سوال: په حدیث کې راځي چې په رمضان المبارک د فرض لمونځ ثواب اویا درجي وي او بیا د آخري جمعې فضیلت خو نور هم زیات دی، نو ایا هغه سړی چې د هغه ډیر لمونځونه قضاء شوي وي که هغه د رمضان المبارک په ورځ دیوه لمونځ قضاء وکړي نو یو لمونځ به ګڼل کیږي یا د اویاوو برابر؟ او دهغو قائم مقام به وي؟ د یو مولانا وینا ده چې د چا ډیر لمونځونه قضاء شوي وي او هغه بیت المقدس ته تلو سره یو لمونځ وکړي. نو د هغه ټول لمونځونه ادا شو. ځکه چې مقصد خو د لمانځه نه د ثواب حاصلول دي او هغه دلته حاصلیږي نو همدا خبره په رمضان المبارک او د هغه میاشت په آخري جمعه کې هم ده.

جواب: دا صحیح ده چې په رمضان کې د نیک عملونو ثواب اویا درجې ملاویږي، خو ددې نه دا قیاس کول چې په رمضان کې قضاء ادا شوي یو لمونځ سره به اویا لمونځونه ادا شي، بالکل غلطه ده. یو مالک چې اعلان وکړي چې کوم خلک په فلانۍ ورځ راشي هغو ته به اویا چنده مزدوري ملاویږي، نو دهغې معنی به دا هرګز دانه وي چې د یوې ورځ کار کولو نه وروسته به اویا ورځې چوټي وي، یا دا چې د یو ورځ کار د اویا ورځو قائم مقام وګڼل شي، ښکاره ده چې داسې ګڼلو والا به کم عقل وي، الغرض په یو عمل باندې زیاته مزدوري ملاویدل بیله خبره ده او د هغه عمل د څو ورځو قائم مقام کیدل بیله خبره ده، په رمضان المبارک کې په ادا شویو نیکو عملونو باندې اویا چنده اجر او ثواب ملاویږي، خو دا نه ده چې په دې میاشت

---

[۱] خیر الفتاوی ج:۲، ص:٦٠٤، ما یتعلق بقضاء الفوائت)_

کې په یو فرض ادا کولو باندې به اویا فرض لمونځونه ادا شي.او کوم مولوي صاحب چې په بیت المقدس کې د یو لمونځ کول دقضاء شویو لمونځونو قائم مقام ګرځولی دی. هغه هم ډیره غلطه خبره کړې ده،په مسجد حرام مسجد نبوی او بیت المقدس کې د لمونځونو ثواب زیاتیږي خو دامعنا نه ده چې یو لمونځ دې د ډیرو قائم مقام شي په بیت المقدس کې د لمانځه مشوره کیدای شي چې مولوي صاحب په دې وجه ورکړې وي چې نن سبا هغه د یهودیانو په قبضه کې دی هلته رسیدل ممکن نه دي .که نه د بیت المقدس نه په حرم نبوی ﷺ او د حرم نبوی ﷺ نه په حرم کعبه کې لمونځ کول غوره دي.[1]

۲۷ رمضان او قضاء عمري

سوال: اوریدلي مو دي چې د ۲۷ رمضان المبارک په شپه دولس رکعته قضاء عمري کیږي ایا دا صحیح ده اوکه نه؟

جواب: په شریعت مطهره کې د قرآن اوحدیث نه داسې هیڅ قانون ثابت نه دی چې په ۲۷ رمضان المبارک یا په بله یو ورځ باندې دولس یا څلور رکعته کولو سره دې د ټول عمر د قضاء لمونځونو کفاره شي په داسې اوریدل شویو خبرو باندې یقین مه کوئ.[2]

۱] فعلم ان كلا من صلوة الرغائب ليلة اول جمعة من رجب وصلوة البرائة ليلة النصف من شعبان والصلوة القدر ليلة السابع والعشرون من رمضان بالجماعة بدعة مكروهة.....ولا ينبغى ان يتكلف لالتزام ما لم يكن فى الصدر الاول كل هذا التكلف لاقامة امر مكروه....قال ابومحمد عز الدين بن عبدالسلام المقدسى لم يكن ببيت المقدس قط صلوة الرغائب فى رجب ولا صلوة نصف شعبان فحدث فى سنة ثمان واربعين واربعمائة ان قدم علينا رجل من نابلس يعرف بابن الحئى وكان حسن التلاوة فقام فصلى فى المسجد الاقصى ليلة النصف من شعبان فاحرم خلفه رجل ثم انضاف ثالث ورابع فما ختم الا وهو جماعة كثيرة ثم جاء فى العام القابل فصله معه خلق كثير وانتشرت فى المسجد الاقصى وبيوت الناس ومنازلهم ثم استقرت الى يومنا هذا ....الخ (حلبى كبير ص:٤٣٣،تتمات من النوافل)۔

۲] فعلم ان كلا من صلوة الرغائب ليلة اول جمعة من رجب وصلوة البرائة ليلة النصف من شعبان والصلوة القدر ليلة السابع والعشرون من رمضان بالجماعة بدعة مكروهة.....الخ (حلبى كبير ص:٤٣٢) اعلم انهم قد احدثوا فى آخر جمعة رمضان اموراً مما لا اصل لها،والتزموا اموراً لا اصل للزومها....فمنها: القضاء العمرى، حدث ذلک فى بلاد خراسان واطرافها، وبعض بلاد اليمن واكنافها، ولهم فى ذلک طرق مختلفة ومسالک متشتة، فمنهم من يصلى فى آخر جمعة رمضان خمس صلوت قضاءً باذان واقامة مع الجماعة، ويجهرون فى الجهرية، ويسرون فى السرية،وينوون لها بقولهم: نويت ان اصلى اربع ركعات مفروضة قضاء لما فات من الصلوات فى تمام العمر مما مضى،ويعتقدون انها كفارة لجميع صلوات الفائتة فما مضى (مجموعه رسائل اللكنوى، رسالة ردع الاخوان عن محدثات آخر جمعة رمضان ج:۲،ص:۳٤۹،طبع ادارة القرآن كراچى، ايضاً كفايت المفتى ج:۳،ص:۳۸٤)۔

که د چا په ذمه قضا لمونځونه وي نو ایا هغه تهجد نه شي کولی؟

سوال: ماته د یو کس نه دا معلومه شوه چې تهجد هغه وخت پورې نه شي کیدی ترڅو چې قضاء عمري ادا شوي نه وي. ایا دا خبره صحیح ده؟

جواب: غالباً د هغه صاحب مطلب به دا وي چې د نفلو په ځای دې قضا شوي لمونځونه و شي، که نه. تهجد کول جائز دي.[1]

د قضا لمونځونو باوجود تهجد، اوابین وغیره کول

سوال: زما په ذمه ډیر قضا شوې لمونځونه دي. زه دا قضا لمونځونه د نفلو په ځای کوم. سوال دا دی چې ایا زه د قضا لمونځونو د پوره کولو نه بغیر اوابین او تهجد کولی شم؟

جواب: ستاسو لپاره غوره داده چې د تهجدو او اوابینو وغیره په ځای قضا لمونځونه پوره کړئ.[2]

د څو قضا شویو لمونځونو په ځای صلوة التسبیح کول

سوال: که په یو سړي باندې څو قضا شوي لمونځونه وي، نو ایا هغه صلوة التسبیح کولو سره دا ټول ادا کولی شي؟

جواب: صلوة التسبیح نفل لمونځ دی. اونفل لمونځ د فرض لمونځ قائم مقام کیدای نه شي.[3]

ایا په قضاء عمري کې د سورت په ځای درې ځله "سبحان الله" ویل کافي دي؟

سوال: ما اوریدلي دي چې که د یو سړي په ذمه باندې د ټول عمر لمونځونه قضا وي، نو دی دې په قیام کې د سورت فاتحه او دې سره د سورت یوځای کولو په ځای درې ځله "سبحان الله" وو ایي نو څۀ حرج نشته. ایا دا صحیح ده؟

جواب: غلط دي، په لمانځه کې سورة فاتحه لوستل او دې سره وړوکی سورت یوځای کول (یا درې واړه آیتونه) واجب دي. د دې پریښودو سره لمونځ نه کیږي.[4]

ایا په خانه کعبه کې د قضا لمونځ ثواب به د سلو برابر وي؟

سوال: ویل کیږي چې په خانه کعبه کې د شوي یو رکعت ثواب به د سلو رکعتونو د ثواب برابر

---

[1] في الحجة والاشتغال بالفوائت اولى واهم من النوافل الا السنن المعروفة....الخ (عالمگيرى ج:١. ص:١٢٥) الاشتغال بقضاء الفوائت اولى واهم من النوافل الا السنن المفروضة (ردالمحتار ج:٢،ص:٧٤، باب قضاء الفوائت،طبع سعيد)

[2] والاشتغال بالفوائت اولى واهم من النوافل....الخ (عالمگيرى ج:١،ص:١٢٥)

[3] كل صلوة فاتت عن الوقت بعد وجوبها فيه يلزمه قضاءها ......سواء كانت الفوائت كثيرة او قليلة (فتاوى هندية ج:١،ص:١٢١،وكذا في حاشية الطحطاوى على المراقى الفلاح ص:١٣٩)

[4] يضم الى الفاتحة سورة او ثلاث آيات (عالمگيرى ج:١،ص:٧٤،الباب الرابع في صفة الصلوة)

وي نواب که قضا لمونځونه په خانه کعبه کې و شي. نو یو رکعت به د سلو رکعتونو برابر وي؟

جواب: ثواب به د سلو لمونځونو وي. خو لمونځ به یو وي. د دې وجې نه یو قضا لمونځ د سلو قضا لمونځونو قائم مقام نه شي کیدای [1]

قضاء شوي څو لمونځونه یو ځای کول

سوال: که یو سړی پنځه وخته لمونځ کوي او د یو سړي نه کله د څه مصروفیت په وجه لمونځ پاتې شي. بیا هغه غواړي چې زه په ماسخوتن کې ټول لمونځونه یو ځای وکړم .نو هغه یو ځای لمونځ کولی شي؟

جواب: د مصروفیت په وخت کې د لمونځ قضاء کول سخته ګناه ده. د دې نه توبه کول پکار دي.د یو مسلمان له پاره د لمانځه نه اهم مصروفیت څه کیدلی شي؟ د کوم په وجه چې هغه لمونځ پریږدي.په هر حال قضاء لمونځونه چې کله هم موقع ملاو شي ادا کول یې پکار دي.په دې شرط چې وخت مکروه نه وي قضاء شوي لمونځونه په یو ځای هم کیږي.[2]

د قضاء لمونځونو فدیه کله او څومره ادا کول پکار دي؟

سوال: که یو لمونځ قضاء شي نو د هغه فدیه د نن سبا د رواج شوي روپیو په حساب سره په څومره مقدار کې ادا کول پکار دي؟

جواب: په ژوند کې خو د لمونځ فدیه نه شی اداکېدای.بلکې د قضاء شویو لمونځونو ادا کول لازم دي. خو که یو سړی په داسې حال کې مړ شي چې د هغه په ذمه قضاء لمونځونه وي. نو د هر لمانځه فدیه دې د صدقه فطر په مقدار ادا کړي.د صدقه فطر مقدار تقریبا دوه سیره غله ده د فدیې د ادا کولو د ورځې قیمت ته اعتبار دی. په هغه ورځ چې د غلې څه قیمت وي په هغه حساب سره دې فدیه ادا کړل شي او چونکې وتر یو مستقل لمونځ دی.په دې وجه د ورځې او شپې شپږ لمونځونه وي.او د قضاء کیدو په صورت کې د یوې ورځ او شپې په لمونځونو باندې شپږ صدقې لازمې دي.مړی که ددې وصیت کړی وي، نو د دریمې برخې د مال نه فدیه ادا کول واجب دي.او که وصیت یې نه وي کړی، نو د وارثانو په ذمه واجب نه ده .خو که ټول وارثان عاقلان او بالغان وي او هغوی په خپله خوشحالي سره فدیه ورکول غواړي. نو امید دی چې د مړی بوج به اوچت شي.[3]

---

[1]]والقضاء فرض فی الفرض وواجب فی الواجب....الخ(عالمگیری ج:١،ص:١٢١)

٢] ثم لیس للقضاء وقت معین بل جمیع اوقات العمر وقته الا ثلاثة وقت طلوع الشمس ووقت الزوال ووقت المغرب،فانه لا تجوز الصلوة فی هذه الاوقات (البحرالرائق ج: ٢،ص:٨٦،باب قضاء الفوائت)۔

٣] اذا مات الرجل وعلیه صلوة فائتة فاوصی بان تعطی کفارة صلواته یعطی لکل صلوة نصف صاع من بر وللوتر نصف صاع.....وفی فتاوی الحجة وان لم یوص لورثته وتبرع بعض...[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

د لمانځه فديه څنګه ادا کړل شي؟

سوال: زموږ يوه خپلوانه ددري مياشتونه سخته ناروغه وه چې د هغې په وجه يې وفات هم وشو اوس چې په دې موده کې د هغې کوم لمونځونه قضاء شوي دي د هغو فديه څنګه اداکړل شي؟

جواب: د هر لمانځه په بدل کې د صدقه فطر په مقدار (يعنى سر سايه) فديه ده. او وترمستقل لمونځ دى. په دې مقدار شپږ فديې شوي دا فديه که يو سړى د خپل مال نه ادا کوي خو صحيح ده او که د مړې شوې له پريښودل شوي مال نه يې ادا کوي. نو د هغه له پاره شرط دا دى چې ټول وارثان به بالغ او حاضر وي او هغوى په خوشحالى ددې اجازه ورکړى. دا په هغه صورت کې ده چې مړې شوې زنانه د فديې د ادا کولو وصيت نه وي کړى. که وصيت يې کړى وي. نو د هغې د پريښودل شوي مال د دريمې برخې نه به د وارثانو د رضا نه پرته به فديه ادا کيږي او که د دريمې برخې د مال نه زياته فديه وي نو د هغې له پاره هم هغه شرط دي کوم چې پورته وليکل شو.[١]

د قضا لمونځونو د فديه ادا کولو طريقه؟

سوال: د مړى د قضا لمونځونو او د روژود د فديې ادا کولو څه طريقه ثابته ده؟

جواب: شرعي حکم دا دى چې لمونځ او روژې قضا نه شي، که خداى مکړه قضا شي. نو فوراً دې ادا شي. او که خداى مکړه ادا يې هم نکړي ، نو وصيت دې وکړي چې زما په ذمه دومره لمونځونه او دومره روژې دي ددې فديه دې ادا کړل شي. په دې صورت کې به د وارثانو په ذمه لازم وي چې د دريمې برخې مال نه دده فديه ادا کړي.[٢]

چې د پنځو لمونځونو نه زيات بيهوشه پاتې شي نو دده لمونځونه معاف دي

سوال: يو سړي باندې د زړه دوره راغله او د هغې نه وفات هم شو. د زړه د دورې د تکليف دوران کې ترينه څو لمونځونه قضا شو. علماء کرام وايي چې ددې لمونځونو فديه ادا کړئ دې لپاره چې مرحوم د آخرت په اعتبار سره بري الذمه شي. ايا ددې لمونځونو مالي فديه ورکول

....بقيه د تيرمخ]..الورثة وجوز.....الخ (فتاوى هندية ج:١، ص:١٢٥) (قوله وعليه صلوة فائتة) اى بان كان يقدر على ادائها ولو بالايماء فليزمه الايصاء.....(قوله :نصف صاع من البر) او او من دقيقه او سويقه او صاع من تمر او زبيب او شعير او قيمته وهى افضل عندنا لاسرارها بسد حاجة الفقير....(قوله وكذا حكم الوتر) لانه فرض عملى خلافا لهما(قوله وانما يعطى من ثلث ماله) فلو زادت الوصية على الثلث لا يلزم الولى اخراج الزائد الا باجازة الورثة الدرالمختار ج: ٢،ص:٧٢و ٧٣،باب قضاء الفوائت ،طبع سعيد)

١] اوګورئ تيره شوى حاشيه (اذا مات الرجل وعليه صلوة فائتة فاوصى بان تعطى كفارة..الخ)ــ

٢] ومن مات وعليه صلوة فاوصى بمال معين يعطى لكل صلوة كالفطرة وللوتر كذلک وكذا الصوم كل يوم وانما يلزم تنفيذها من الثلث وان لم يوص وتبرع به بعض الورثة جاز(حلبى كبير ج:١،ص:٥٣٥)

ضروري دي حالانکې مرحوم نیم بیهوشه و؟

جواب: که هوش او حواس يې باقي وو نو دا لمونځونه د هغه په ذمه دي او د دې پوره فديه ادا کړل شي .خود مرحوم له طرفه وصيت نشته ددې وجې نه د وارثانو په ذمه واجب نه دي او که بيهوشه وو او دا بيهوشي د پنځو لمونځونو نه زيات وخت وه نو دا لمونځونه معاف دي [١]

ايا د قضا لمونځونو فديه په ژوند کې يا د مرګ نه وروسته ورکول کيږي؟

سوال: ايا د قضا لمونځونو فديه ورکول کيداى شي؟ددې سړى په ژوند کې يا د مرګ نه وروسته؟

جواب: په ژوند کې خو د لمونځونو ادا کول فرض دي.فديه ورکول صحيح نه دي[٢].د مرګ نه وروسته ورکول صحيح دي.بيا که د وصيت کولو نه وروسته وفات شو چې زما په ذمه دومره لمونځونه دي. نو د هغه فديه دې ورکړل شي او د مړي د ترکې،پريښودل شوي مال،په دريمه برخه کې ددې فديې ګنجائش هم وي نو فديه ورکول واجب دي .که نه واجب نه ده.وارث که فديه ادا کړي نو اميد دى چې قبوله به شي [٣]

د مور و پلار د قضا شويو لمونځونو د ادا کولو طريقه

سوال: که يو سړى پنځوس کاله عمر کې اولني ديرش کاله کې لمونځ پابندي سره نه کوي او آخري عمر کې شل کاله کې لمونځ کوي او د پنځوس کالو په عمر کې دا سړى وفات شي. نو ددې په بدله کې ددې سړي اولاد قضا لمونځ کولى شي؟او په يو ورځ کې څومره قضا شوي لمونځونه ادا کيداى شي؟

جواب: يو سړى د بل سړى له طرفه نه خو قضا لمونځ کولى شي او نه قضا روژه نيولى شي[٤].

---

[١] ومن اغمى عليه خمس صلوات قضى ولو اكثر لا يقضى.....هذا اذا دام الاغماء ولم يفق فى المدة...الخ (عالمگيرى ج:١،ص:١٣٧) عن عبيدالله بن نافع قال اغمى على عبدالله بن عمر رضى الله عنهما يوما وليلة فافاق فلم يقض مافاته واستقبل كذا فى نصب الراية (ج:١،ص:٣٠٥،اعلاء السنن ج:٧،ص:١٩١) كتاب الصلوة،باب المغمى عليه،طبع ادارة القرآن ،وايضا درمختار ج:٢،ص:١٠٢،باب صلوة المريض)

[٢] وسئل جمير الوبرى وابويوسف بن محمد عن الشيخ الفانى هل تجب عليه الفدية عن الصلوات كما تجب عليه عن الصوم وهوحى؟ فقال: لا،كذا فى التاتارخانية(عالمگيرى ج:١،ص:١٢٥،كتاب الصلوة،الباب الحادى عشر)

[٣] اذا مات الرجل وعليه صلوة فائتة فاوصى بان تعطى كفارة صلواته يعطى لكل صلوة نصف صاع من بر وللوتر نصف صاع ولصوم يوم نصف صاع من ثلث ماله....الخ (عالمگيرى ج:١،ص:١٢٥)

[٤] فى الملتقط ولو امرالاب ابنه ان يقضى عنه صلوات وصيام ايام لا يجوز عندنا كذا فى التاتارخانية(عالمگيرى ج:١،ص:١٢٥) ولا يصح أن يصوم) الولي ولا غيره عن الميت (ولا) يصح (أن يصلي) أحد (عنه) لقوله صلى الله عليه و سلم " لا يصوم أحد عن أحد ولا يصلي أحد عن أحد ولكن يطعم عنه فما يفعله جهلة الناس الآن من إعطاء دراهم للفقير على أن يصوم أو يصلي عن الميت أو يعطيه شيئا من صلاته أو صومه ليس بشيء وإنما الله سبحانه وتعالى يتجاوز عن الميت.بواسطة الصدقة التي قدرها الشارع...[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

کوم سړی چې د یو مرحوم د ذمې نه د هغه لمونځونه او روژې ختمول غواړي، نو ددې طریقه دا ده چې د لمونځونو او د روژو فدیه ورکړي، کومه چې د صدقة الفطر برابر ده.ددې وجې نه د هرکال د رمضان د روژې دیرش فدیې شوې او د هرلمانځه فدیه هم د صدقة الفطر برابر ده او په یو ورځ کې د وترو سره شپږ لمونځونه دي نو د یو ورځې شپږ فدیې شوې.که د قمري کال درې سوه څلور شپیته ورځې فرض کړل شي نو د یو کال دوه زره یوسل څلوراتیا ۲۱۸۴ فدیې شوې او که د یو فدیې قیمت ۸روپۍ فرض شي. نو د یو کال د لمونځونو د فدیو قیمت ۱۷۴۷۲ روپۍ شوې او که د یوې فدیې قیمت ۷روپۍ وټاکل شي. نو د ټول کال د فدیو قیمت ۱۵۲۸۸ روپۍ شو.

د سهار لمونځ پریښودونکی لمونځ کله ادا کړي؟

سوال: که د سهار په وخت کې سترګي ناوخته وغړیږي په دې وجه زه د سهار قضاء لمونځ د ماسخوتن د لمانځه سره ادا کوم ایا زما دا عمل صحیح دی؟

جواب: غلط دی.اول خو د سهار لمونځ قضاء کول ډیره لویه ګناه ده.په حدیث کې دي چې د سهار او ماسخوتن لمونځ په منافقانو باندې ډیر دروندد ی. که هغوی ته ددې د اجر او ثواب علم وی نو دې لمونځونو ته به ضرور راتلو که هغوی ښویدل ولې نه [۱]په دې وجه د سهار د لمانځه له پاره د پوته کېدو پوره اهتمام کول پکار دي.[۲]

خو یو ورځ الله مه کړه که څوک راپورته نه شي. نو د بیداریدو نه وروسته فوراً د سهار لمونځ قضاء ادا کول پکار دي. د ماسخوتن لمانځه پورې یې وروسته کول غلط دي

د سهار د لمونځ قضاء کونکي له پاره د توجه کولو درې خبرې

سوال: موږ د شپې د دوه بجو پورې کپ شپ لګوو او بیا ددې نه وروسته ویده شو دا صحیح ده چې موږ غلط کوو او بیا د سهار لمونځ قضاء شي زه خپله د سهار لمونځ د ماسپښین نه

....بقیه د تیرمخ]..کما بیناه(مراقی الفلاح علی هامش الطحطاوی ص:۲۳۸.فصل فی اسقاط الصوم والصلوة) وإن کان مریضا وقت الإیجاب ولم یبرأ حتی مات فلا شيء علیه فإذا لم یف به الثلث توقف الزائد علی إجازة الوارث فیعطي (لصوم کل یوم) طعام مسکین لقوله صلی الله علیه و سلم " من مات وعلیه صوم شهر فلیطعم عنه مکان کل یوم مسکین " وکذا یخرج (لصلاة کل وقت) من فرض الیوم واللیلة حتی الوتر(مراقی الفلاح علی هامش الطحطاوی ص:۲۳۸.فصل فی اسقاط الصلوة)

۱]عن ابی هریرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم :لیس صلوة اثقل علی المنافقین من الفجروالعشاء ولویعلمون مافیهما لآتوهما ولو حبوا_متفق علیه(مشکوة ص:۶۲.باب فضائل الصلوة.الفصل الاول)

۲]واذا اخرالصلوة الفائتة عن وقت التذکر مع القدرة علی القضاء هل یکره فالمذکور فی الاصل انه یکره.لان وقت التذکر انما هووقت الفائتة وتاخیرالصلوة عن وقتها مکروه بلاخلاف کذا فی المحیط(فتاوی هندیة ج:۱.ص:۱۲۴)

وروسته کوم او یوازې دوه رکعته فرض کوم ایا زه چې کوم لمونځ کوم هغه صحیح دی که نه؟ که نه وي نو ایا موږ ګناه ګار یو؟

جواب: ستاسو په دې عمل باندې درې خبرې ستاسو د توجه لائق دي

اول دا چې رسول الله ﷺ د ماسخوتن نه وروسته د خبرو کولو نه منع فرمایلې ده[۱].درې صورتونه ددې نه مستثنی دي یو دا چې انسان د میلمه د خاطر د هغه سره خبرې کوي. دویم دا چې ښځه خاوند په خپل مینځ کې خبرې کوي[۲]او دریم دا چې څه خلک په سفر کې وي او هغوی د شپې تیرولو له پاره خبرې کوي.ددې درې صورتونو نه پرته خبرې کول مکروه او ناخوښه دي.د مسلمان د تولې ورځې خاتمه په نیکو عملونو باندې کیدل پکار دي او هغه د ماسخوتن لمونځ دی په دې وجه تاسو له د تولې شپې ګپ شپ پریښودل پکار دي. خکه چې ستاسو ګپ شپ د سهار د لمانځه د قضاء کیدلو سبب دی او د حرامو ذریعه حرام وي په دې وجه ستاسو دا فعل حرام دی

دویم دا چې تاسو د سهار لمونځ پریږدئ او دا ډیر لویه ګناه ده د دنیا هیڅ ګناه زنا . غلا. ډاکه. وغیره د فرض لمونځ پریښودلو برابر نه ده. ددې نه توبه کول پکاردي[۳] خصوصا د سهار دلمانځه خو نورهم تاکید راغلی دی[۴]اوددې قضاء کول په ځان باندې ډیرلوی ظلم دی

دریم دا چې که خدایې مه کړه د سهار لمونځ قضاء هم شي نو د ماسپښین پورې هغه وروسته کول نه دي پکار بلکې د بیداریدو نه‌وروسته هغه په لومړي وخت کې ادا کول پکار دي[۵].د

۱]قوله وكان يكره....والحديث بعدها...والسمير بعدها قد يؤدى الى النوم عن الصبح او عن وقتهاالمختار .....الخ (فتح البارى شرح بخارى ج:۲،ص:۷۳)_

۲](باب السمرمع الاهل والضيف)..فيلتحق بالسمرالجائز..الخ(فتح البارى شرح بخارى ص:۷۶قبيل كتاب الاذان)

۳]وَرُوِي أَيْضًا:{ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ بَنِي إسْرَائِيلَ جَاءَتْ إلَى مُوسَى صَلَّى اللَّهُ عَلَى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِ وَعَلَى سَائِرِ النَّبِيِّينَ فَقَالَتْ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَذْنَبْت ذَنْبًا عَظِيمًا وَقَدْ تُبْت إلَى اللَّهِ – تَعَالَى – فَادْعُ اللَّهَ لِي أَنْ يَغْفِرَ ذَنْبِي وَيَتُوبَ عَلَيَّ . فَقَالَ لَهَا مُوسَى : وَمَا ذَنْبُك ؟ قَالَتْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ زَنَيْتُ وَوَلَدْتُ وَلَدًا وَقَتَلْتُهُ ، فَقَالَ لَهَا مُوسَى – عَلَى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ – اُخْرُجِي يَا فَاجِرَةُ ، لَا تَنْزِلُ نَارٌ مِنْ السَّمَاءِ فَتُحْرِقَنَا بِشُؤْمِك فَخَرَجَتْ مِنْ عِنْدِهِ مُنْكَسِرَةَ الْقَلْبِ فَنَزَلَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَقَالَ : يَا مُوسَى الرَّبُّ تَعَالَى يَقُولُ لَك لِمَ رَدَدْت التَّائِبَةَ ؟ يَا مُوسَى أَمَا وَجَدْت شَرًّا مِنْهَا ؟ قَالَ مُوسَى يَا جِبْرِيلُ وَمَنْ شَرٌّ مِنْهَا ؟ قَالَ : مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ عَامِدًا مُتَعَمِّدًا(الزواجر عن اقتراف الكبائر ج:۱،ص:۱۳۷،الكبيرة السابعون والسبعون)_

۴]عن جندب القسرى رضى الله عنه قال:قال رسُولُ اللَّه –صلى الله عليه وسلم– « مَنْ صَلَّى صَلاَةَ الصُّبْحِ فَهُوَ فِى ذِمَّةِ اللَّهِ فَلاَ يَطْلُبَنَّكُمُ اللَّهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَىْءٍ فَإِنَّهُ مَنْ يَطْلُبْهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَىْءٍ يُدْرِكْهُ ثُمَّ يَكُبَّهُ عَلَى وَجْهِهِ فِى نَارِ جَهَنَّمَ رواه مسلم (مشكوة ص:۶۲،الفصل الاول،باب فضائل الصلوة)_

۵]واذا اخرالصلوة الفائتة عن وقت التذكر مع القدرة على القضاء هل يكره فالمذكور فى الاصل انه يكره،لان وقت التذكر انما هووقت الفائتة وتاخيرالصلوة عن وقتها مكروه بلاخلاف كذا فى المحيط(فتاوى هندية ج:۱،ص:۱۲۴)_

سحر لمونځ که قضاء شي نو د زوال نه مخکې یې د سنتو سره قضاء راوړل کیږي او د زوال نه وروسته یوازې فرض کیږي.[١]

د سهار د لمانځه د قضا کولو وبال او ددې ازاله

سوال: زه سحر اکثر ناوخته پورته کیږم او کله چې پورته شم نو هغه وخت د سهار وخت تیر شوی وي او زه د سهار لمونځ ونه کړا ییشم. کله چې سرې پورته شي. نو د سحر د لمانځه قضا هغه وخت کول پکار دي یا د ماسپښین لمانځه سره هم کیدای شیاو ددې قضا لمونځ نیت څنګه کیږي؟

جواب: د لمانځه قضا کول خاص کر د سحر لمونځ قضا کول ډیر لوی وبال دی او څومره لوی ګناهونه چې دي په هغو کې د لمونځ د قضا کولو نه لویه ګناه بله نشته. ددې وجې نه ددې اهتمام کول پکار دي چې د سهار دلمانځه جمعه هم نه لاړ نه شي. د شپې په وخت ویده کیږئ او د لمانځه په وخت کې د پورته کېدو انتظام کولو سره ویده کیږئ. مثلاً د ټائم پیس الارم لګوئ یا د چا په ذمه دا خبره اچوئ چې هغه تاسو په وخت باندې بیدار کړي. په هرحال دا عزم کول پکار دي چې انشاء الله هیڅ یو لمونځ به نهٔ قضا کوم. ددې باوجود که خدای مه کړه کله لمونځ قضا شي. نو هغه فوراً ادا کول پکار دي. چې کله هم بیدار شي نو قضا دې وکړي.[٢]

قصداً لمونځ قضا کول د کفر نه وروسته تر ټولو لویه ګناه ده

سوال: ماته یو مسئله پیښه ده. هغه دا چې زما نه ډیر لمونځونه قضا شوي دي کوم چې ما ادا کړي نه دي. خو زه د یکم جنوری ١٩٩٠ء نه ترتیب سره لمونځونه کوم. د هغې ورځې نه چې زما نه کوم لمونځ هم قضا شوي دي. نو ما ادا کړي دي. یعنې د موجوده کال د هیڅ یوې ورځې هیڅ یو لمونځ زما په ذمه نشته. اوس سوال دا دی چې که زما یو لمونځ مثلاً د سهار لمونځ قضا شي، نو زه اول قضا اوکړم یا د ماسپښین د لمانځه نه وروسته قضا لمونځ وکړم؟ حالانکې ددې نه مخکې هم زما ډیر لمونځونه پاتې شوي دي

جواب: قصداً د لمانځه قضا کول د کفر نه وروسته د ټولو نه لویه ګناه ده. ددې وجې نه اینده د لمانځه د قضا کولو نه پخه توبه وکړئ او که خدای مه کړه غیراختیاري طور سره لمونځ قضا شي. مثلاً ویده پاتې شئ یا لمونځ کول یاد نه وي نو دا دې په تیرو شوو قضا لمونځونو کې نه

---

[١] اذافاتتا مع الفرض يقضيهما بعدطلوع الشمس الى وقت الزوال ثم يسقط..الخ (فتاوى هندية ج:١،ص:١١٢)

[٢] اذا اخرالصلوة الفائتة عن وقت التذكر مع القدرة على القضاء هل يكره فالمذكور فى الاصل انه يكره. لان وقت التذكرانماهووقت الفائتة وتاخيرالصلوة عن وقتها مكروه بلاخلاف كذا فى المحيط(فتاوى هندية ج:١،ص:١٢٤) من نام عن صلوة اونسيها فليصلها اذاذكرها لاكفارة لها الاذلك(فتح القديرمع الهداية ج:١، ص:٣٤٧،باب قضاء الفوائت)

شمارل کیږي، بلکې فوراً دې د دې د ادا کولو اهتمام وشي.د سحر لمونځ ماسپښین پورې مؤخر کول هم جائز نه دي [۱]

د سهار لمونځ ماسپښین سره کول

سوال: زه د ماسپښین او د مازدیګر لمونځ خو جمعې سره کوم او د سهار لمونځ قضا د ماسپښین په وخت کې کوم

جواب: تاسو کوشش کوئ چې هر لمونځ په خپل وخت کې ادا کوئ، ځکه چې لمونځ قضا کول ډیر لوی وبال دی.

۲ که لمونځ قضا شي نو څومره زر چې ممکن وي هغه دې وکړل شي.د دویم لمونځ انتظار کول پکار نه دي ځکه چې څومره تاخیر کیږي نو هغومره ګناه زیاتیږي

۳ که د سهار لمونځ دې کړی نه وي چې د ماسپښین وخت شو. نو اول د سهار لمونځ وکړی بیا وروسته د ماسپښین لمونځ وکړئ [۲]

د سهار نه وروسته قضا لمونځ

سوال: ایا د سهار د فرض لمونځ کولو نه وروسته د لمر ختلو نه مخکې سجده جائز ده او که نه؟ مثلاً موږ د سهار فرض کړي دي.له دې نه وروسته د لمر ختلو نه مخکې سجده کولی شو او که نه؟

جواب: د سهار د لمانځه نه وروسته د لمر ختلو پورې نفل لمونځ جائز نه دی.قضا لمونځ او د تلاوت سجده جائزدي،خو قضا لمونځ دې دخلکوپه مخکې نه کوي بلکې ځانته دې وکړي [۳]

د لمونځ قضا کولو په ګناه با ندې اشکال او د هغو جواب

سوال: ستاسو کالم"ستاسو مسائل او د هغې حل"مؤرخه۱۵مئ بروزجمعه زما په وړاندې دی. په دې کې څۀ مسائل لیکل شوي دي چې زما په خیال کې تاسو د بل چا په ذریعې سره

---

[۱] واذا اخرالصلوة الفائتة عن وقت التذكر مع القدرة على القضاء هل يكره فالمذكور فى الاصل انه يكره(عالمگیری ج:۱،ص:۱۲٤) والتاخير بلاعذر كبيرة لا تزول بالقضاء بل بالتوبة (حاشية الطحطاوى مع المراقى ص:۱۳۹) وعن ابى الدرداء رضى الله عنه قال: قال اوصانى خليلى ان لا تشرک بالله شيئا وان قطعت وحرقت.....ولا تترک صلوة مكتوبة متعمداً فمن تركها متعمداً فقد برئت منه الذمة(مشكوة ص:۵۹،كتاب الصلوة،الفصل الثالث)

[۲] اذا اخرالصلوة الفائتة عن وقت التذكر مع القدرة على القضاء هل يكره فالمذكور فى الاصل انه يكره(عالمگیری ج:۱،ص:۱۲٤،كتاب الصلوة ،الباب الحادى عشر فى قضاء الفوائت)

[۳] تسعة اوقات يكره فيها النوافل وما فى معناهما لا الفرائض فيجوز فيها قضاء الفائتة وصلوة الجنازة وسجدة التلاوة...منها مابعد صلوة الفجرقبل طلوع الشمس..الخ(عالمگیری ج:۱ص:۵۳،كتاب الصلوة،الباب الاول)

ليکلي دي او اخبار ته مو ليږلي دي او دا د يو مبتدي جواب دی.تاسو کله هم داسې جواب چې مبهم،غير واضح او مشکوك وی په اخبار کې نه شائع کوئ وګورئ يو سوال د سهار لمانځه سره متعلق شوی او ځواب داسې ورکړل شوی "د لمانځه قضا کول خصوصاً د سهار د لمانځه قضا کول ډير لوی وبال دی او ځومره لوې ګناهونه چې دي په هغو کې د لمانځه د قضا کولو نه لويه ګناه بله نشته" ليکل شوې جمله دا ثابتوي چې زنا ،شرك،سود ،شراب خوري وغيره دا ټول واړه ګناهونه دي يعنې په دې ګناهونو باندې چې کوم حد جاري کيږی هغه د قضا لمونځ په نسبت کم دی ،حالانکې ذکرشوی سړی هميشه له پاره د لمانځه تارك نه دی بلکې مجبوراً د سهار د قضا مرتکب شوی دی.

جواب: ستاسو خط سره ډير زيات خوشحاله شوم،په کومو دواړو جوابونو باندې چې تاسو تنقيد کړی دی هغه د بل چا په قلم سره نه بلکې داسې غيرذمه دارانه جواب هم ددې ظالم او جاهل کيدای شي

زما په زړه کې هم دا خبره تيره شوې وه چې په دې باندې خامخا څوك تنقيد کوي .خو چا ونکړ او دا شرف تاسو ته حاصل شو.اوس دوه وضاحتونه واورئ:

اول: زما بحث او ګفتګو اضطراری طور باندې د لمانځه د قضا کيدو باره کې نه ده بلکې د هغه لمانځه د قضا کولو په باره کې ده چې په خپل اختيار سره قضا شي.د ويده سړي نه بيداريدل خو غيراختياري شی دی ،خو دولسو،يوې بجې پورې تې وي باندې ډرامې کتل،بيا دوه بجې ويده کيدل او لمانځه لپاره د پورته کېدو څه اهتمام نه کول.چې ددې په نتيجه کې اکثر د سهار لمونځ قضا شي،دا غيراختياری شی نه دی،نه اضطراري دي. بلکې دا استمراري او اختياري دي.

دويم: دا چې قصداً لمونځ قضا کول داسې لويه ګناه ده چې په قرآن وحديث کې په دې باندې د کفروشرك او د نفاق حکم لګولی شوی دی او ځينو اکابرينو د لمونځ په پريښودونکي باندې د کفر فتوی لګولې ده.دلته د شيخ ابن حجر مکي رحمه الله د کتاب "**الزواجر عن اقتراف الکبائر**"نه يو اقتباس نقل کوم:

"اهل علم،صحابه کرامو او د هغوی نه وروسته حضراتو د لمونځ د پريښودونکي په کفر کې اختلاف کړی دي او ډير احاديث مخکې تير شوې دي چې په هغو کې د لمانځه د پريښودونکي د کافر،مشرك او د ملت نه د خارج کيدو وضاحت شوی دی او دا چې دده نه د الله پاك او د رسول ﷺ ذمه بري ده او دا چې دده اعمال ضائع کيږي او دا چې دده دين نشته او دا چې دده ايمان نشته،دی بې دينه او بې ايمانه دی،او دا قسم ډير تغليظات تير شوي دي،د صحابه کرامو رضي الله عنهم، تابعينو او د ورستنو حضراتو يو جماعت ددې احاديثو ظاهر اخستی دی او فرمايي چې کوم سړی قصداً عمداً يو لمونځ قضا کړي ترڅو چې د لمانځه پوره وخت لاړ

شي. نو دی کافر دی. دده وینه تویول حلال دي.په دي حضراتو کې حضرت عمر. حضرت عبدالرحمن بن عوف.معاذ بن جبل. ابوهريره. ابن مسعود.ابن عباس.جابر بن عبدالله. ابوالدرداء رضي الله عنهم او په غیرصحابو کې احمدبن حنبل.اسحاق بن راهويه.عبدالله بن مبارك. حكم بن عيينه.ايوب سختياني. ابوداؤد طيالسي. ابوبكرابن ابي شيبه.زهير بن حرب او نور اكابرين شامل دي.نو دا ټول امامان ددې خبرې قائل دي چې د لمونځ پريښودونكى كافر دى او دده وينه مباح ده [۱]

لوى ګناهونه خو ډير دي .خو په هيڅ يوه ګناه باندې مسلسل دومره وعيدونه نه دي راغلي څومره چې قصداً په لمونځ قضا کولو باندې راغلي دي او په هيڅ يوه ګناه باندې د کفر فتوا نه شي ورکول کيداى .خود لمونځ په پريښودونکي باندې ډيرو زياتو اکابرينو د کفر فتوا جاري کړې ده.که دا ټولې خبرې په ذهن کې ساتلو سره دا فقره وکتل شي چې څومره لوى ګناهونه دي.په هغو کې د لمونځ د قضا کولو نه زياته لويه ګناه نشته.نو اګرکه تاسو دې سره اتفاق ونکړئ .خو يوه ورځ به ددې وزن خامخا محسوس کړئ

د ماسپښين او د مازديګر قضا د ماښام نه څو دقيقې مخکې کول

سوال: که د مازديګر او دماسپښين قضا لمونځ د ماښام نه يوڅو دقيقې مخکې وکړل شي نو ايا ادا کيږي؟

جواب: دې وخت کې د ماسپښين قضا خو جائز نه ده .خو ددې ورځې د مازديګر لمونځ د لمر پريوتو پورې کيږي اګرچې د تاخير له وجې به ګنهګار وي [۲]

د سهار او مازديګر نه وروسته قضاء لمونځ کول

سوال: ايا قضاء لمونځ د مازديګر او سهار د لمونځه نه مخکې ادا کيږي؟

جواب: دسهار او مازديګر نه وروسته قضاء لمونځونه کول جائزدي. يوازې نفل کول مکروه دي[۳] خو د مازديګر او سهار نه وروسته قضاء لمونځونه د خلکو مخکې نه دي کول پکار.

---

[۱] منها اختلف العلماء من الصحابة ومن بعدهم في كفر تارك الصلاة . وقد مر في الاحاديث الكثيرة السابقة التصريح بكفره وشركه وخروجه من الملة . وبانه تبرأ منه ذمة الله وذمة رسوله . وبانه يحبط عمله . وبانه لا دين له . وبانه لا ايمان له . ونحو ذلك من التغليظات . واخذ بظاهرها جماعة كثيرة من الصحابة والتابعين ومن بعدهم فقالوا : من ترك الصلاة متعمدا حتى خرج جميع وقتها كان كافرا مراق الدم .منهم عمر وعبد الرحمن بن عوف ومعاذ بن جبل وابو هريرة وابن مسعود وابن عباس وجابر بن عبد الله وابو الدرداء . ومن غير الصحابة احمد بن حنبل واسحاق بن راهويه وعبد الله بن المبارك والنخعي والحكم بن عيينة وايوب السختياني وابو داود الطيالسي وابو بكر بن ابي شيبة وزهير بن حرب وغيرهم . فهؤلاء الائمة كلهم قائلون بكفر تارك الصلاة وإباحة دمه(الزواجر عن اقتراف الكبائر ص:۱۳۸.طبع بيروت)

[۲] وعنداحمرارها الى ان تغيب الا عصريومه ذلک فانه يجوز ادائه عندالغروب...الخ (عالمګیری ج:۱.ص:۵۲)

[۳] وعن التنفل بعد صلوة الفجر والعصر لا عن قضاء فائتة وسجدة تلاوة...[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

خکه چې د لمونځ قضاء کول ګناه ده او د ګناه اظهار جائز نه دی[1]

ایا د سهار د لمانځه قضاء د ماسپښین نه مخکې راوړل ضروري دي؟

سوال: زمانه د سهار لمونځ د څه مجبوري له وجې نه قضاء شو. د ماسپښین د اذان نه مخکې مې دا فرض لمونځ ادا نه کړی شو. د ماسپښین د اذان سره جومات ته ورسیدلم .نو ایا دا قضاء لمونځ د ماسپښین د لمانځه نه مخکې ادا کولی شم .یا د پوره لمونځ ختمیدو نه وروسته یې وکړم؟

جواب: د چا په ذمه چې د پنځو لمونځونو نه زیات لمونځونه قضاء نه وي .نوموړی ته صاحب ترتیب وایي[2].د هغه له پاره حکم دا دی چې مخکې دې قضاء لمونځ وکړي د هغه نه وروسته دې وختي لمونځ وکړي. تر دې که د ماسپښین جمعه کیږي او د هغه په ذمه د سهار لمونځ پاتې وي. نو مخکې دې د سهار لمونځ وکړي. اګر که د ماسپښین جمعه لاړه شي[3]او که صاحب ترتیب نه وي. نو قضاء لمونځ مخکې هم کولی شي او وروسته هم.[4]

د ماسپښین په سنتو کې د قضاء لمونځ نیت کول

سوال: تاسو د قضاء عمري په باره کې وضاحت وکړئ .څکه چې ما اوریدلي دي چې کله موږ د ماسپښین څلور رکعته سنت کوو. نو د هغه سره دې د عمرقضاء فرض ویلو سره نیت تړو. په دې سره به سنت هم ادا شي اود عمرقضاء به هم ادا شي ایا دا طریقه صحیح ده؟

جواب: د ماسپښین په سنتو کې د قضاء لمونځ نیت کول صحیح نه دي. موکد سنت ځانته ادا کول پکار دي او قضاء لمونځ ځانته کول پکار دي. خو د غیرموکد سنتو اونفلو په ځای قضاء لمونځونه ادا کول پکار دي.[5]

...بقیه د تیرمخ].. (تبیین الحقائق ج:١، ص:٢٣٢، کتاب الصلوة،طبع دارالکتب العلمية،بیروت)۔

١] وفی الدرالمختار: وینبغی ان لا یطلع غیره علی قضاءه لان التاخر معصیة فلا یظهرها،وقال الشامی: قلت والظاهر ان ینبغی هنا للوجوب وان الکراهة تحریمیة،لان اظهار المعصیة معصیة.....الخ (درمختار مع الشامی ج ٢،ص:٧٧)

٢]صاحب الترتیب: من لم تکن علیه الفوائت ستا غیرالوتر من غیر ضیق الوقت والنسیان(قواعدالفقه ص:٣٤٥. طبع صدف پبلشرز)۔

٣]الترتیب بین الفائتة والوقتیة وبین الفوائت مستحق کذا فی الکافی حتی لا یجوز اداء الوقتیة قبل قضاء الفائتة کذا فی محیط السرخسی (هندیة ج:١،ص:١٢١،الباب الحادی عشر فی قضاء الفوائت)۔

٤] وکثرة الفوائت کما تسقط الترتیب فی الاداء تسقط فی القضاء....الخ (هندیة: ج.١:ص:١٢٣)۔

٥] والاشتغال بالفوائت اولی واهم من النوافل الا السنن المعروفة وصلوة الضحی وصلوة التسبیح والصلوات التی رویت فی الاخبارفیها سورمعدودة واذکارمعهودة فتلک بنیة النفل وغیرها بنیة القضاء(عالمگیری ج:١،ص:٦٥)

د ډيرو کلونو د ماسخوتن او د وترو قضاء څه ډول کول پکار دي؟

سوال: که د ډيرو کلونو د لمونځونو قضاء لمونځونه راوړل کيږي، نو د ماسخوتن د فرضو نه پرته اب وتر کول هم ضروري دي؟ که ضروري وي، نو ايا موږ د ماسخوتن د لمانځه د ټولو ورځو فرض وکړو، ددې نه وروسته د ټولو ورځو وتر وکړو يا د هر فرض سره وتر وکړو. يا صرف فرض کول کافي دي؟

جواب: دلته دوه مسئلو باندې ځان پوه کول پکار دي:

اول پنځه وخته لمونځ فرض دی او وتر واجب دي .څنګه چې د فرضو قضاء ضروري ده همدغه شان د وترو قضاء هم ضروري ده.[1]

دويم دا چې که وتر لمونځ قضاء شي، نو دهغه د ماسخوتن د لمانځه سره کول ضروري نه دي. بلکې ځانته کله چې غواړي کولی يې شي، ځکه چې وتر د ماسخوتن تابع نه دي.[2]

دا خترونو، وترو او جُمعې قضاء

سوال: د ماسخوتن وتر که پاتې شي يا قضاء شي نو وروسته يې قضاء راوړل کيږي اوکه نه؟ که قضاء يې نه شي کولی .نو دهغه کفاره به څه وي؟ که د جمعې لمونځ لاړ شي نو دهغه هم قضاء کيدلی شي اوکه نه؟ زما نه تقريبا درې څلور ځله د جمعې لمونځ لاړ، نو ما وروسته دهغه قضاء راوړه او د اختر دلمونځ هم قضاء راوړل کيږي اوکه نه؟ هسې د اختر لمونځ خو کله هم نه دی تللی خو کيدای شي چې ډير خلک يې نه کوي، نو هغه خلک د اختر لمونځ قضاء راوړی شي اوکه نه؟

جواب: که وتر پاتې شي، نو دهغو قضاء شته[3] د جُمعې د لمانځه قضاء نشته[4] .په دې وجه که د جمعې لمونځ ونه موندل نه شي، نو دهغې په ځای دې د ماسپښين لمونځ وکړي[5] او د خترونو د لمونځ قضاء نشته او نه دهغو څه بدل شته.[6]

١] انما تقضى الصلوات الخمس والوتر ....الخ (البحرالرائق ج: ٢،ص:٨٦)،والقضاء فرض فى الفرض رواجب فى الواجب....الخ (فتاوى عالمگيرى ج:١،ص:١٢١،كتاب الصلوة،الباب الحادى عشر)_

٢]كان (الوتر) اصلاًبنفسه فى حق الوقت لا تبعاً للعشاء..الخ (البدائع الصنائع ج:١،ص:٢٧٢،فصل فى بيان وقته)

٣] ايضاً_

٤]وقضاء الجمعة فى غيروقتها لا يجوز(البحرالرائق ج: ٢،ص:١٥٨،باب صلوة الجمعة)_

٥]وحرم لمن لا عذرله صلوة الظهر قبلها اما بعدها فلا يكره،بل هو فرض عليه لفوات الجمعة (الدرالمختار مع الردالمختار ج:٢،ص:١٥٥)_

٦] واما بيان وقت ادائها.....فان تركها فى اليوم الاول فى عيدالفطر بغير عذر حتى زالت الشمس سقطت اصلاً سواء تركها لعذر او لغيرعذر وما فى عيدالاضحى فان تركها فى اليوم الاول لعذر او لغيرعذر صلى فى اليوم الثانى فان لم يفعل ففى اليوم الثالث...الخ (البدائع الصنائع ج:١،ص:٢٧٦،فصل فى بيان وقت ادائها)_

د مثانې د آپریشن له وجې که لمونځونه قضا شي نو یوازې فرض او وتر به کوي؟

سوال: زما د مثانې آپریشن شوی دی،په هسپتال کې تقریبا لس ورځ بولې راځي،لمونځ نه شم کولی. کورته د راتلو نه وروسته مې پوره د اتو ورځو قضا لمونځونه وکړل،چا وویل چې یوازې د فرض او د وترو قضا ده.ایا ماته د فرضو او وترو قضا راوړل پکار دي یا پوره لمونځونه کول ضروري دي؟

جواب: یوازې د فرضو او وترو قضا ده[۱].پکار دا و چې تاسو په هغه حالت کې لمونځ کړی وای. ځکه چې تاسو معذور وئ.

د ماسخوتن قضا شوی فرض لمونځ له بل لمونځ سره کول

سوال: د ناروغۍ یا د کمزورۍ په صورت کې که د ماسخوتن قضا لمونځ فرض لمونځ سره وکړل شي او وتر بیا وروسته بل فرض لمونځ سره وکړل شي. نو ایا دا لمونځ به وشي؟

جواب: الله دې نه کړي چې یو سړي ته داسې ناروغي یا معذوري وي چې لمونځ قضا کوي،سړی چې هرڅنګه معذور وي. نو لمونځ په هرحال کې په خپل وخت ادا کول پکار دي او کوم لمونځ چې قضا شي د هغه څه وخت نه وي.کله چې هم موقع پیدا شي نو ادا دې کړي.[۲]

وتر او نفل د تهجد د وخت لپاره پرېږدي او بیا یې ونکړي نو؟

سوال: که د ماسخوتن درې رکعته وتر د تهجدو د وخت لپاره پرېښودل شي او د سترګو خلاصیدو باوجود د خوب له وجې نه ونکړل شي. نو بیا وروسته یوازې وتر قضا وکړل شي یا پوره لمونځ؟

جواب: درې رکعته وتر واجب دي وکړي او که څه نفل ورسره وکړي نو نوره هم ښه خبره ده.[۳]

د کومو سنتو قضا راوړل کیږي؟

سوال: زما مشر ورور د ماسپښین او د ماښام وغیره د سنتو قضا کوي،سوال دا دی چې ایا د سنتو قضا وي او که نه؟که نه وي. نو هغه د کوم لمانځه سنت دي چې د هغو په حدیث وغیره کې ډیر اهمیت راغلی دی؟

جواب: قضا یوازې د فرضو او د وترو وي[ایضاً].د سنتو قضا نه وي[۴] البته که د سهار سنت

---

۱ [وقد قالوا انما تقضى الصلوات الخمس والوتر....الخ (البحرالرائق ج: ۲،ص:۸۶،باب قضاء الفوائت)

۲ [ليس للقضاء وقت معين بل جميع اوقات العمر وقت له........الخ (عالمگيرى ج:۱،ص:۱۲۱)

۳ [وقد قالوا انما تقضى الصلوات الخمس والوتر....الخ (البحرالرائق ج: ۲،ص:۸۶،باب قضاء الفوائت)

۴ [والسنن اذا فاتت عن وقتها لم يقضها الا ركعتى الفجر اذا فاتتا مع الفرض يقضيهما بعد طلوع الشمس الى وقت الزوال ثم يسقط (عالمگيرى ج:۱،ص:۱۲۱،كتاب الصلوة،الباب التاسع فى النوافل)

قضا شي او دا د ماسپښين كه قضا كولى شي. نو فرضو سره دې سنت هم قضا وكړل شي

كه د سهار لمونځ قضا شي. نو د ماسپښين نه مخكې څومره او د ماسپښين نه وروسته څومره وكړل شي؟

سوال: كه د سهار لمونځ قضا شي. نو د زوال نه مخكې اول د ادا كولو په صورت كې دوه سنت او دوه فرض اداكوم .خود زوال نه وروسته اول بوازې دوه فرض قضا راوړم.ايا داسې كول صحيح دي؟يعنى د هغو سنتو قضا هم د زوال نه مخكې لازمي ده كه اختياري؟

جواب: كه لمونځ قضا شي. نو په لومړي فرصت كې د دې د ادا كولو حكم دى[١].دا خيال چې د ماسپښين په وخت كې به يې وكړو.نو دا خيال غلط دى.فرض كړه كه د ماسپښين نه مخكې سړى وفات شي. نو دده په ذمه د الله پاك فرض باقي پاتې شو.ددې وجې نه په لومړي فرصت كې قضا لمونځ كول پكار دي او ورسره سنت هم ادا كول پكار دي.[٢]

د سهار او د ماسپښين لمونځ كله قضا كيږي؟

سوال: د سهار او د ماسپښين لمونځ كله قضا كيږي؟ او كوم وخت پورې قضا لمونځ كيداى شي؟

جواب: د سهار وخت لمر راختلو پورې او د ماسپښين وخت د مازديگر د وخت شروع كيدو پورې دى.دې وخت پورې به لمونځ ادا گڼل كيږي او ددې نه وروسته به قضا وي.قضا لمونځونه عين د لمر راختلو.د زوال او لمر پريوتو په وخت نه ادا كيږي[٣] او ددې نه پرته هروخت قضا لمونځونه كيداى شي.د قضا لمونځ په ادا كولو كې تاخير كول پكار نه دي.

د ماسپښين، ماښام او ماسخوتن د نفلو په ځاى قضا لمونځونه كول

سوال: زه اكثر داسې كوم چې د ماسپښين.ماښام او د ماسخوتن د نفلو په ځاى مخكې پاتې شوي قضا لمونځونه كوم.ايا زما دا عمل صحيح دى؟

جواب: د نفلو په ځاى قضا لمونځونه ادا كول صحيح او غوره دي.[٤]

---

[١] واذا اخرالصلوة الفائتة عن وقت التذكر مع القدرة على القضاء هل يكره فالمذكور فى الاصل انه يكره،لان وقت التذكر انما هووقت الفائتة وتاخيرالصلوة عن وقتها مكروه بلاخلاف كذا فى المحيط(فتاوى هندية ج:١،ص:١٢٤)

[٢] والسنن اذا فاتت عن وقتها لم يقضها الا ركعتى الفجر اذا فاتتا مع الفرض يقضيهما بعد طلوع الشمس الى وقت الزوال ثم يسقط (عالمگيرى ج:١،ص:١٢١،كتاب الصلوة،الباب التاسع فى النوافل)

[٣] ثلاثة ساعات لا تجوز فيها المكتوبة ولا صلوة الجنازة ولا سجدة التلاوة:اذا طلعت الشمس حتى ترتفع. وعندالانتصاف الى ان تزول، وعند احمرارها الى ان تغيب(عالمگيرى ج:١،ص:٥٢،كتاب الصلوة، الباب الاول)

[٤] وفى الحجة والاشتغال بالفوائت اولى واهم من النوافل الا السنن المعروفة....الخ(عالمگيرى ج:١،ص:١٢٥)

په قضا لمونځونو کې يوازې فرض او وتر ادا کيږي

سوال: که د يو سړي د بچپن نه پوهيدو تر زمانې پورې د اوو اتو کالو لمونځونه قضا شوي وي او کله چې ورته د لمانځه د اهميت او د حقيقت اندازه وشي، نو دی پابندي سره لمونځ شروع کړي، سوال دا دی چې دی به دغه داوو اتو کالو لمونځ څنګه ادا کوي؟ايا ددغه ټولو لمونځونو فرض او وتر ادا کولو سره به دغه لمونځونه ادا شي يا سنت او نفل وغيره به هم کول ضروري وي؟په دې قضا لمونځونو کې مې تقريباً ۵۰۰فرض او وتر کړي دي، ايا دا لمونځونه وشو؟ که د تبې(بخار)په حالت کې پنځه،شپږ لمونځونه قضا شي نو فرض او وتر کولو سره به دا لمونځونه ادا شي يا سنت او نفل به هم کول وي؟او داسې څه لمونځونه مې فرض ادا کړي دي چې د هغو تعداد راته ياد نه دی،نو ايا زما لمونځونه شوي دي يا نه؟

جواب: په قضا لمونځونو کې يوازې فرض او وتر ادا کيږي،اندازه دې ولګول شي چې ددومره کلونو لمونځونه به قضا شوي وي او بيا ورو ورو هغه ادا کوئ،تردې چې ټول لمونځونه پوره شي.[1]

د وترو قضا هم شته

سوال: که د ماسخوتن لمونځ قضا شي نويوازې دفرضو به قضاء راوړل کيږي او که دې سره دوترو هم؟

جواب: وتر هم واجب دي،ددې وجې نه ددې قضا هم واجب ده.[2]

ايا د وترو د قضا راګرځولو په ځاى يوازې سجده سهوه کافي ده؟

سوال: د وترو د قضا په صورت کې يوازې سجده سهوه کول کافي دي، يا پوره درې رکعتونه ادا کول دي؟

جواب: د پوره درې رکعتونو قضا به راوړل کيږي.[3]

ايا د سنتو هم قضا وي؟

سوال: زما نه ډير زيات لمونځونه قضا شوي دي چې د هغو حساب هم راته نشته،الله پاك

---

[1] وقد قالوا انما تقضى الصلوات الخمس والوتر....الخ (البحرالرائق ج: ٢،ص:٨٦،باب قضاء الفوائت)

[2] .والقضاء فرض فى الفرض،واجب فى الواجب،سنة فى السنة.....الخ(عالمگيرى ج:١،ص:١٢١)

[3] وعن الحسن البصري أنه قال : أجمع المسلمون على أن الوتر حق واجب وكذا حكى الطحاوي فيه إجماع السلف ومثلهما لايكذب ولأنه إذا فات عن وقته يقضى عندهما.....وذا من أمارات الوجوب والفرضية ولأنها مقدرة بالثلاث والتنفل بالثلاث(البدائع الصنائع ج:١،ص:٢٧١) فصل واما الصلوة الواجبة فنوعان: صلوة الوتر وصلوة العيدين)

دې راته معافي وکړي .خونن سبا مې پنځه وخته لمونځ پابندي سره شروع کړې دی.سوال دا دی چې ټول قضا لمونځونه څنګه ادا کړل شي؟ايا يوازې فرائض ادا شي يا مكمل لمونځونه؟ دويم دا چې دسفر دوران کې پوره لمونځ اداکړل شي يعنيې قصرلمونځ يوازې فرائض ئيم ادا شي؟

جواب: څومره لمونځونه چې ستاسو نه فوت شوي دي د هغو حسابولو سره قضا شروع کړئ قضايوازې د فرضو او د وترو دهٔ [١].د سنتو قضا نشته [٢] د سفر د لمونځونو صحيح اندازه نه شي کيدای.له دې وجې نه دا هم پوره کوی [٣] خو که يقين سره معلومه وي چې د فلانې وخت د سفر لمونځ زما په ذمه دی. نو د هغه قصر وکړئ [٤]

که يوازې د ماسخوتن قضا فرض ادا کوي نو د وترو به څه کوی؟

سوال: څه وخت مخکې ما ستاسو په صفحه کې لوستلي وو چې قضا يوازې د فرضو کيږي. نو ددې وجې نه ما د ماسخوتن په قضا لمونځ کې صرف فرض وکړل .خوڅه ورځې وړاندې تاسو وليکل چې د وترو قضا هم کيږي. نو تردې وخت پورې چې ما د ماسخوتن څومره قضا لمونځونه کړي دي.هغه ټول دوباره وکړم يا يوازې وتر وکړم؟

جواب: د وترو قضا هم ضروري ده.د کومو لمونځونو وتر چې تاسو نه دي کړي. نو د هغو وتر وکړئ.د پوره لمونځ د دوباره کولو ضرورت نشته.[٥]

---

[١] وقد قالوا انما تقضى الصلوات الخمس والوتر....الخ (البحرالرائق ج: ٢،ص:٨٦،باب قضاء الفوائت) ايضاً: وفى الفتاوى رجل قضى الفوائت فانه يقضه الوتر وان لم يستيقن انه هل يبقى عيه وتر او لم يبق فانه يصلى ثلاث ركعات ويقنت ثم يقعد قدرالتشهد ثم يصلى ركعة اخرى فان كان وتراً فقد اداه وان لم يكن فقد صلى التطوع اربعاً ولايضره القنوت فى التطوع (عالمگيرى ج:١،ص:١٢٥ كتاب الصلوة،الباب الحادى عشر)

[٢] أن السنة إذا فاتت عن وقتها هل تقضى أم لا ؟ فنقول:وبالله التوفيق لا خلاف بين أصحابنا في سائر السنن سوى ركعتي الفجر أنها إذا فاتت عن وقتها لا تقضى سواء فاتت وحدها أو مع الفريضة....الخ (البدائع الصنائع ج:١، ص:٢٨٧)ايضاً: والسنن اذا فاتت عن وقتها لم يقضها.....الخ (عالمگيرى ج:١، ص:١١٢، الباب التاسع فى النوافل)

[٣] فى العتابية عن ابى نصر رحمه الله فيمن يقضى صلوات عمره من غير أن فاته شئ يريد الاحتياط فان كان لاجل النقصان والكراهة فحسن وان لم يكن لذالک لا يفعل والصحيح انه يجوز الا بعد صلوة الفجر والعصر وقد فعل كثير من السلف لشبهة الفساد كذا فى المضمرات (عالمگيرى ج:١،ص:١٢٤.كتاب الصلوة،الباب الحادى عشر)

[٤] فلو فاتته صلوة السفر وقضاها فى الحضر يقضيها مقصورة كما لو اداها وكذا فائتة الحضر تقضى فى السفر تامة (ردالمحتار ج:٢،ص:١٣٥،باب صلوة المسافر)

[٥] كان الوتر اصلاً بنفسه فى حق الوقت لا تبعاً للعشاء....الخ (البدائع الصنائع ج:١،ص:٢٧٢،فصل فى بيان وقته) والقضاء فرض فى فرض وواجب فى الواجب....الخ (عالمگيرى ج:١،ص:١٢١،كتاب الصلوة،الباب الحادى عشر)

د نفلو او سنت موکد په ځای قضا لمونځ کول

سوال: تاسو مؤرخه ۱۷ فروری په کالم کې د یو کس د مسئلې په جواب کې لیکلي و چې په لمانځه کې نفل او غیرمؤکده سنت که ونکړل شي نو څه ګناه نشته. او س سوال دا دی چې ایا ددې نفلو او د سنتو په ځای دومره رکعتونه د قضاء عمري په نیت سره وکړل شي او که نه؟ مثلاً د مازدیګر په لمانځه کې څلور رکعته سنت غیرموکد دي. نو د ۴ رکعته سنتو په ځی ۴ رکعته فرض د قضاء عمري په نیت سره کیدای شي؟ او داسې کولو سره به د څلور رکعته سنت غیرموکد ثواب هم ملاویږي؟

جواب: د غیرموکد سنتو په ځای قضا لمونځونه کیدای شي. ثواب به زیات ملاو شي [۱]

داقامت او سفر د حالت د لمونځونو قضا څنګه وکړل شي؟

سوال: مسافر به داقامت د حالت د قضا شوي لمونځونو ادا څنګه کوي؟ دغه شان په سفر کې قضا شویو لمونځونو ادا به د سفر نه د واپسي په خپل مقام کې څنګه کوي؟

جواب: داقامت په حالت کې چې کوم لمونځونه قضا شوي دي که په سفر کې د هغو اداییګي کوي نو په هغو کې به قصر نه وي. پوره لمونځ به کیږي. خو کوم لمونځونه چې د سفر په حالت کې قضا شوي دي. نو هغو کې به د اقامت په حالت کې هم قصر کیږي [۲]

بس کې د سفر له وجې نه مجبوراً د قضا شویو لمونځونو به څه کیږي؟

سوال: مسئله بس کې د لمانځه د ادا کولو ده. اکثر د چکوال نه لاهور ته په بس کې سفر کوم. دا سفر تقریباً د اوو ساعتو دی. ددې وجې نه د دوه دریو لمونځونو وختونه په دې کې لاړ شي. لمانځه لپاره د بس د دریدو اهتمام نه وي او که معمولي وخت لپاره چیرته بس ودریږي. نو په استیاپ باندې داسې څه ځای نه وي چې هلته لمونځ وکړل شي. سړی خو هرچیرته چې ځان ته مصلی خوره کړي. نو لمونځ ادا کولی شي. خو د ښځې په حیثیت سره زما لپاره دا ممکن نه دي او په بس کې ښکاره خبره ده چې په ناسته باندې د لمونځ کولو لپاره ځای هم نه وي. داسې صورت کې ماته په لمونځ قضا کیدو باندې ډیره پریشانی وي. اګرچې د سفر په ختمیدو باندې قضا لمونځونه ادا کوم. مهرباني وکړئ د زړه په اطمینان سره ددې جواب راکړئ.

جواب: په سفر کې د لمانځه هم دا صورت کیدای شي چې بس والاوو سره اول خبره وکړل شي چې هغوی به اهتمام سره د لمونځ کولو موقع راکوي که دا خلک مجبور کړل شي نو اکثر دوی

---

[۱] والاشتغال بالفوائت اولی واهم من النوافل....الخ (عالمگیری ج:۱،ص:۱۲۵)

[۲] فلو فاتته صلوة المسافر وقضاها فی الحضر یقضیها مقصورة کما لو اداها وکذا فائتة الحضر تقضی فی السفر تامة(ردالمحتار ج:۲،ص:۱۳۵،باب صلوة المسافر)

مني. په هرحال په دوی باندې دې زور وکړل شي.بیا هغوی که لمونځ دربانديې کوي خو ډېره ښه ده.که نه د قضا نه پرته بله لار نشته.[١]

ایا قضاء عمري په ناسته باندې کیدای شي؟

سوال: زما عمر ۶۵ کاله دی.صحت مې نشته او فرض لمانځه کې زیاته ولاړه نه شم کولی. فرض لمونځ خو په ولاړه کوم.خو په سنتو او نفلو کې کینم.که زه قضاء عمري کوم نو ایا زه یې په ناسته کولی شم؟

جواب: که د دریدو همت وي. نو کوشش دې وکړل شي چې قضا لمونځونه په ولاړه باندې وکړل شي او که همت نه وي. نو په ناسته یې وکړئ.[٢]

ایا د تهجدو هم قضا وي؟

سوال: د تهجدو هم قضا وي؟ که څوک بیدار نه شي .نو بیا دتهجدو قضا راوړلو ضرورت شته او که نه؟

جواب: په کومه ورځ څوک بیدار نه شي. نو هغه ورځ د اشراق په وخت(یعنی د لمر ختلو نه وروسته)دې هغومره رکعتونه وکړل شي.انشاء الله د تهجدو ثواب به ورکول شي.[٣]

تهجدو ته په پورته کېدو کې سستي به څنګه لرې شي؟

سوال: ډېروخت پورې مې د تهجدو لمونځ کاو.خو بیا رانه پاتې شو.زړه مې غواړي چې د تهجدو د لمانځه لپاره پورته شم .خوله لاسه مې نه کیږي.څه دعا راته وښایئ چې دا سلسله بیا شروع شي.

جواب: د نن نه پُرعزم فیصله وکړئ چې په هرحال کې به زه تهجد کوم.د ویده کیدو په وخت دا عزم وکړئ او د رابیداریدو نه وروسته فوراً پورته شئ.ددې باوجود هم که کله پاتې شي. نو د اشراق په وخت کې یې د قضا په طور وکړئ.[٤] .

---

[١] ان الصلوة كانت على المؤمنين كتاباً موقوتاً (النساء:١٠٣)

[٢] ومنها القيام وهو فرض فى صلوة الفرض والوتر(عالمگيرى ج:١،ص:٦٩) ايضا: اذا تعذر على المريض القيام صلى قاعداً يركع ويسجد،اختلفوا فى حدالمرض الذى يبيح له الصلوة قاعدا فقيل: ان يكون بحال اذا قام سقط من ضعف او دوران الرأس والاصح ان يكون بحيث يلحقه بالقيام ضرر واذا كان قادراً على بعض القيام دون تمامه امر بان يقوم مقدار ما يقدر فاذ عجز قعد.....الخ(الجوهرة النيرة ج:١،ص:٧٩،باب صلوة المريض)

[٣] وفى رواية سعد بن هشام عن ام المؤمنين عائشة رضى الله تعالى عنها.....وكان اذا غلبه نوم او وجع عن قيام الليل صلى من النهار ثنتى عشرة ركعة..الخ (مسلم ج:١،ص:٢٥٦باب صلوة الليل وعددركعات...الخ)

[٤] ايضا _

❖ سجده سهوه ❖

سجده سهوه په کوموشیا نو لازمیږي او څنګه کول یې پکار دي؟

سوال: د لمانځه کولو په وخت چې کوم ډول غلطي وشي: نو سجده سهوه ادا کول پکار دي؟ او د سجده سهوې له پاره د التحیات نه وروسته سلام اړول پکار دي که د درود شریف او دعا نه وروسته سلام اړول پکار دي؟

جواب: د سجدې سهوې د واجبیدو اصول دا دي چې د فرضو په تاخیر. د واجبو په پرېښودو اویا د واجبو په تاخیر سره سجده سهوه واجبیږي[۱] دپورتهذکر شویو اصولو جزئیات بې شمیره دي.د سجدۀ سهوې طریقه داده چې په آخري قعده کې به د عبده ورسوله پورې لمونځ ولولي او یو طرف ته به سلام واړوي بیا به ددوه سجدو کولو نه وروسته دوباره التحیات ولولي او د درود شریف او دعا نه وروسته دې سلام واړوي.[۲]

په لمانځه کې د کیدونکې غلطي مخ نیوی کول

سوال: که موږ ته محسوسه شي چې موږ په لمانځه کې څه غلطي کړې ده. یعنې د دوو سجدو په ځای مو درې کړي دي؛ نو ددې دمعاف کیدو طریقه به څه وي؟

جواب: که په غلطي سره د لمانځه یو واجب پاتې شی یا د یو فرض یا واجب په ادا کولو کې تاخیر راشي:نو د داسې غلطي اصلاح په سجده سهوې سره کیږي.که دلمانځه یو فرض پاتې شوی وي؛ نو د لمانځه راګرځول ضروري دي او که یو سنت پاتې شي: نو معاف دی. په دې وجه لمونځ کونکي ته د لمانځه فرضونه، واجبات ، سنت او مستحبات پیژندل پکار ي[۳]که په غلطي سره د دوه سجدو په ځای درې وکړي: نو سجده سهوه به لازمه وي.[۴]

---

[۱] ولایجب السجودالابترک واجب اوتاخیره او تاخیر رکن اوتقدیمه اوتکراره اوتغییره واجب (عالمگیریة ج:۱ص:۱۲٦ کتاب الصلاة ،باب سجودالسهو،طبع رشیدیه)۔

[۲] وکیفیته ان یکبربعدسلامه الاول ویخر ساجداً ویسبح فی سجوده ثم یتشهد ثانیا ثم یسلم ویاتی بالصلوة علی النبي صلی الله علیه وسلم والدعاء فی قعدة السهوکذا فی التبیین (ایضاً عالمگیریة،باب سجود السهوج:۱ ص: ۱۲۵)

[۳] الاصل فی هذا ان المتروک ثلاثة انواع فرض وسنة وواجب ففی الاول ان امکنه التدارک بالقضاء یقضی والا فسدت صلاته وفی الثانی لاتفسد ،لان قیامها بارکا منها وقدوجدت .وفی الثالث ان ترک ساهیًا یجبر بسجدتی السهو کذا فی التتارخانیه ،(عالمگیریة ج:۱ ص:۱۲٦ ،باب سجود السهو طبع رشیدیه)۔

[۴] لورکع رکوعین اوسجد ثلاثاً فی رکعة لزمه السجود، البحرالرائق ج:۲ ص:۱۰۵ کتاب الصلاة ، باب سجود السهو ،طبع بیروت)۔

د سجده سهوې په مختلفو طریقو کې غوره طریقه

سوال: الف سجده سهوه د التحیات لوستلو نه وروسته او د درود شریف نه مخکې کول پکار دي؟

ب آیا د سجده سهوې نه وروسته به التحیات، درود شریف وغیره دوباره لوستل کیږي؟
شافعي حضرات عموماً د سجده سهوې نه فورا وروسته سلام ګرځوي آیا دا طریقه زمونږ د مسلک مطابق ده؟

جواب: سجده سهوه د سلام نه مخکې هم جائز ده او وروسته هم. د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد غوره طریقه هماغه ده کومه چې تاسو په الف او با کې لیکلې ده [١]

که چاته په لمانځه کې یاد شي چې یوه سجده یې هیره شوې ده نوودې کړي او سجده سهوه دې وکړي

سوال: که یوڅوک په یو رکعت کې په هیره یوازې یوه سجده اداکړي او د سلام نه مخکې ورته یاده شي چې یوه سجده یې کړې ده: نو نوموړي ته څه کول پکار دي؟

جواب: کله چې ورته یاده شي: نو سجده دې اداء کړي اوددستور مطابق دې سجده سهوه وکړي [٢]

که په هیرې سره په لمانځه کې فرض پاتې شي نو په سجده سهوې سره نه پوره کیږي

سوال: که په لمانځه کې په هیره سره فرض پاتې شي: نو د سجده سهوې سره به لمونځ پوره شي؟

جواب: د فرض دساقطیدو او په هیره سره د پاتي کیدو له وجې د لمانځه اعاده ضروري ده. یوازې سجده سهوې سره لمونځ نه پوره کیږي [٣]

که چیرې یو سړی په دریم رکعت کې غلط شي؛ نو ایا سجده سهوه پرې لازمه ده؟

سوال: که چیرې یو سړی د ماسپښین لمونځ کوي او په دویم رکعت کې په التحیات کیني او

---

[١] ومحله بعدالسلام سواء كان من زيادة اونقصان ولوسجد قبل السلام اجزاه عندنا هكذا رواية الاصول كذا في الهداية (عالمگیریة ج:١ ص: ١٢٥، باب السجود السهو)۔

[٢] ان المتروک ثلاثة انواع فرض وسنة وواجب ففي الاول ان امكنه التدارک بالقضاء يقضي والافسدت صلاته (عالمگیریة ج:١ص: ١٢٥ كتاب الصلاة ،باب سجود السهو)

[٣] ان المتروک ثلاثة انواع فرض وسنة وواجب ففي الاول ان امكنه التدارک بالقضاء يقضي والافسدت صلاته (عالمگیریة ج:١ص: ١٢٥ كتاب الصلاة ،باب سجود السهو)

بيا په دريم رکعت کې هم کيني او سجده سهوه ونه کړي: نو آيا لمونځ يې وشو او که نه؟

جواب: په کوم لمانځه کې چې سجده سهوه واجب وي او دی يې اداء نه کړي: نو لمونځ په دويم خل کول واجب دي[1]

په اول يا دويم رکعت کې که سجده هيره شوه: نو سجده به ادا کړي او سجده سهوه به وکړي

سوال: کله چې ديو سړي په اول رکعت يا دويم رکعت کې سجده هيره شي: نو ددې به څه طريقه وي؟ او ددې ددويم خل کولو به څه صورت وي؟

جواب: که چيرې د يو رکعت يوه سجده پاتې شوه: نو د سلام د اړولو نه مخکې چې کله ېاد شي: نو اداء دې کړي او که د سلام د اړولو نه وروسته ياده شي: نو لمونځ دې په دويم خل اداء کړي[2]

په لمانځه کې د رکعتونو په کمي يا زيادت سجده سهوه کول

سوال: که چيرې د لمانځه په دوران کې په هيره سره يو رکعت کم يا زيات شي. په دويم صورت کې که د اول نه يې سلام واړوه. نو سجده سهوه به کوي يا په دويم خل لمونځ کول پکار دي؟

جواب: د کوم سړي چې درې رکعتونه شوي وي او يو رکعت پاتې وي چې امام سلام وګرځاو: نو دی دې ودريږي او خپل رکعت دې پوره کړي او التحيات دې ولولي او سجده سهوه دې وکړي او په دويم خل دې تشهد. درود شريف او دعا ووايي او سلام دې وګرځوي[3] که چيرې څلور رکعتونه يې کړي وي: خواخري قعده يې نه وه کړې او پنځم رکعت ته ودريد: نو ده ته پکار دي چې بيرته لاړ شي او سجده سهوه دې وکړي او لمونځ دې پوره کړي او که چيرې پنځم رکعت يې هم مکمل کړی وي: نو دده فرض باطل شو يو رکعت دې بل وکړي او سجده سهوه دې وکړي او لمونځ دې پوره کړي. دا به نفل شي او څلور کعته فرض دې نور وکړي[4]

---

[1] كل صلاة اديت مع كراهة التحريم تجب اعادتها وفى الشامية :لكن قولهم كل صلاة اديت مع كراهة التحريم يشمل ترک الواجب وغيره .الخ (شامي ج:١ ص٤٥٧. مطلب كل صلاة اديت مع كراهة التحريم تجب ادعاتها)

[2] ان المتروک ثلاثة انواع فرض وسنة وواجب .ففى الاول ان امكنه التدارک بالقضاء يقضى والا فسدت صلاته (عالمگيرية ج:١ ص:١٢٦ .كتاب الصلاة، باب سجود السهو طبع رشيديه كونته)

[3] ويسجد للسهو ولومع سلامه ناويًا مالم يتحول عن القبلة اويتكلم لبطلان التحريمة (شامي ج: ٢ص:٩١)

[4] رجل صلى الظهر خمسًا وقعد فى الرابعة قدر التشهد ان تذكر قبل ان يقيدالخامسة بالسجدة الخامسة عادالى القعدة وسلم كذا فى المحيط ويسجدللسهو .... وان لم يقعد على راس الرابعة حتى قام الى الخامسة وان فيه بالسجودفسد ظهره عندنا (عالمگيرى ج:١ص: ١٢٩ باب سجودالسهو)

كه څوك د وترو په اخري ركعت كې د دعا قنوت نه پرته ركوع وكړي: نو سجده سهوه دې وكړي

سوال: كه څوك د ماسخوتن د لمانځه د وترو په اخري ركعت كې د دعا قنوت د لوستلو نه پرته ركوع وكړي: نو وتر به يې وشي او كه نه؟

جواب: كه سجده سهوه يې وكړه: نو لمونځ به يې وشي او كه نه: په دويم ځل به لمونځ كوي[١]

كه په اوله قعده كې درود شريف ولولي: نو سجده سهوه به لازمه وي

سوال: ما د ماسپښين د لمانځه په دويم ركعت كې د تشهد (التحيات) نه وروسته درود شريف (اللهم صلّ علي محمد) په هيره سره ولوست: نو ايا سجده سهوه لازمه ده؟ ما سجده سهوه ونه كړه. نو دې به څه كفاره اداء كول وي؟

جواب: د فرض، واجب او سنت موكده په لومړي ناسته قعده كې كه چيرې درود شريف (اللهم صل علي محمد) ولولي: نو سجده سهوه به لازمه شي[٢] كه سجده سهوه يې ونه كړه: نو لمونځ په دويم ځل كول واجب دي.[٣]

كه سجده سهوه يې هيره شي: نو څه به كوي؟

سوال: په لمانځه كې چې كله څه غلطي وشي: نو د سجده سهوې حكم دى. خو څيني وخت سجده سهوه هم هيريږي: نو په داسې صورت كې څه كول پكار دي؟

جواب: كه چيرې داسې غلطي وشي چې په هغې سره سجده سهوه لازميږي او سجده سهوه يې ونه كړه: نو لمونځ په دويم ځل كول واجب دي[٤]

كه له مقتدي نه غلطي وشي: نو سجده سهوه دې نه كوي

سوال: كه د جمعي لمونځ كيږي په دې دوران كې كه انفرادي ډول سره د يو لمونځ كونكي نه

---

[١] ومنها القنوت فاذا تركها يجب عليه السهو (عالمگيرى ج:١ص: ١٢٨،باب سجودالسهو)

[٢] ولو كررالتشهد فى القعدة الاولى فعلبه السهو وكذا زاد على التشهد الصلاة على النبى صلى الله عليه وسلم كذا فى التبيين وعليه الفتوى (عالمگيرى ج:١ص:١٢٧،باب سجودالسهو)

[٣] كل صلاة اديت مع كراهة التحريم تجب اعادتها وفى الشامية :لكن قولهم كل صلاة اديت مع كراهة التحريم يشمل ترك الواجب وغيره .الخ (شامى ج:١ص:٤٥٧،مطلب كل صلاة اديت مع كراهة التحريم تجب اعادتها)

[٤] كل صلاة اديت مع كراهة التحريم تجب اعادتها وفى الشامية :لكن قولهم كل صلاة اديت مع كراهة التحريم يشمل ترك الواجب وغيره .الخ (شامى ج:١ص:٤٥٧،مطلب كل صلاة اديت مع كراهة التحريم تجب اعادتها)

څه غلطي وشي؛ نو ايا هغه دامام د سلام اړولو نه وروسته سجده سهوه کولی شي؟

جواب: د جمعې په لمانځه کې که د مقتدي نه داسې غلطي وشي چې په هغې سره سجده سهوه لازميږي، په هغې سره د مقتدي په ذمه سجده سهوه نه راځي. له دې وجې د امام د سلام اړولو نه وروسته د سجده سهوه کولو ضرورت نشته [١]

ايا دمقتدي په غلطي په نوموړي سجده سهوه شته؟

سوال: که چيرې يو سړی د جمعې سره لمونځ کوي او دا لمونځ د څلورو رکعتونو والا وي. د دوو رکعتونو نه وروسته په مينځنۍ تشهد کې د التحيات نه وروسته نيم درود شريف هم په غلطي سره ولولي: نوووروسته به سجده سهوه څنګه اداء کوي؟ ځکه چې د امام د سلام ګرځولو نه وروسته خو ټول لمونځ کونکي هم سلام ګرځوي. جواب راکړئ؟

جواب: دمقتدي په داسې غلطي سره سجده سهوه نه واجبيږي. که چيرې امام مينځنۍ تشهد کې درود شريف په هيره باندې ولولي؛ نو د امام په ذمه سجده سهوه لازمه ده [٢] خو که چيرې دامام پسې مقتدي په هيره سره ولوست: نو دمقتدي په ذمه باندې سجده سهوه نه لازميږي [٣]

په اخرې ناسته (قعده) کې شريک مقتدي به له امام سره سجده سهوه کوي؟

سوال: که چيرې يو سړی اخر کې د جمعې سره په لمونځ کې د شريکيدو له پاره راغی. په دې حالت کې دې سړي د قعدې اراده وکړه ددې نه مخکې امام سجده سهوه وکړه: نو ايا ددې سړي له پاره څه حکم دی؟ د امام سره دې سجده سهوه وکړي اوکه نه؟ که چيرې نه کوي: نو دده لمونځ وشو اوکه نه؟

جواب: ده ته په سجده سهوه کې د امام سره شرکت کول واجب دي که چيرې شريک نه شو: نو ګناهګار به وي. [٤]

---

[١] فاما المقتدى اذاسها فى صلاته فلاسهوعليه (بدائع الصنائع ج: ١ص:١٧٥، فصل فى بيان من يجب عليه سجود السهو ومن لايجب عليه ،طبع سعيدكراچى)۔

[٢] ولو كررالتشهد فى القعدة الاولى فعليه السهو وكذا زاد على التشهد الصلاة على النبى صلى الله عليه وسلم كذا فى التبيين وعليه الفتوى (عالمگيرى ج:١ص:١٢٧،باب سجودالسهو)

[٣] فاما المقتدى اذا سها فى صلاته فلا سهو عليه. (بدائع الصنائع ج:١ ص: ١٧٥) فصل فى بيان من يجب عليه سجود السهو ومن لا يجب عليه، طبع سعيد كراچى)

[٤] لان متابعة الامام واجبة قال النبى صلى الله عليه وسلم :تابع امامك على اى حال وجدته ......الخ (البدائع ج:١ص:١٧٥)فصل فى بيان من يجب عليه ومن لايجب عليه ص٥٥) ،ايضًا سهو الامام يوجب عليه وعلى من خلفه السجود كذافى المحيط ولايشترط ان يكون مقتديابه وقت السهو حتى لو ادرك الامام بعدماسهيا يلزمه ان يسجد مع الامام تبعًا له (عالمگيرى ج:١ ص: ١٢٨،باب سجود السهو)

كه مقتدي په ګمان سره په دويم ركعت كې يې ثناء وويله يا يې لومړى ركعت دويم وګڼه او ثناء يې و نه ويله : نو سجده سهوه پرې نه شته

سوال: كه چيرې يو سړي د امام سره د فرض ركعتونو نه دويم ركعت ونيو او دا خيال يې وكړ چې دا لومړى ركعت دى. ثناء يې وويله: نو بيا به هغه سجده سهوه كوي؟ يا كه يو چا لومړى ركعت دويم وګڼه او ثناء يې ونه ويله: نو بيابه هغه په دويم ركعت كې ثناء وايي؟

جواب: په دواړو صورتونو كې دده په ذمه باندې سجده سهوه نه شته [١]

دجمعې په لمانځه كې دمقتدي په هيره د التحيات په ځاى سورت فاتحه ويل

سوال: يو ځل داسې وشول چې ما په قعدې كې د التحيات په ځاى په هيره الحمد شريف ولوستله. په دې صورت كې زما لمونځ شوى دى اوكه نه؟ حلانكې زه په جمعې كې شامل وم.

جواب: لمونځ شوى دى. د يوازې والي (انفراد) په صورت كې سجده سهوه لازمه ده [٢]

ايا په قضايي لمونځونو كې هم سجده سهوه شته؟

سوال: كه ديووخت فرض لمونځ قضاء شي ايا سجده سهوه كول لازم دي؟ كه لازم وي: نوسجده سهوه په اخري ركعت كې اداكړل شي يا يوازې؟

جواب: لمونځ كه ادا وي كه قضاء. فرض وي كه واجب وي يا سنت[٣]. كه په هغو كې داسې غلطي وشي چې واجب پاتې شي يا دلمونځ په يو فرض كې تاخير وشي ياپه يو واجب كې تاخير وشي: نو سجده سهوه لازميږي[٤] او سجده سهوه هميشه د اخري ناستې (قعدې) د عبده ورسوله نه وروسته كيږي او د سجده سهوې كولو نه وروسته دې په دويم ځل التحيات درود شريف او دعا كولو نه وروسته سلام واړوي [٥]

دسجده سهوه له پاره نيت كول

سوال: دسجده سهوې له پاره كه ضرورت پيښ شي: نو ايا دهغې له پاره به هم نيت كول پكار وي. يا كه كله دسجده سهوې ضرورت وي: نو د طريقي مطابق سجده سهوه وكړل شي؟

---

[١] فالمقتدى اذا سها فى صلوته فلاسهو عليه (بدائع : ج١ ص : ١٧٥)

[٢] فالمقتدى اذا سها فى صلوته فلاسهو عليه (بدائع : ج١ ص : ١٧٥)

[٣] وحكم السهو فى الفرض والنفل سواء كذا فى المحيط (عالمگيرى ج: ١ ص: ١٢٦، باب سجودالسهو)

[٤] ولايجب السجود الابترك واجب اوتاخيره اوتاخير ركن اوتقديمه اوتكراره اوتغيير واجب (عالمگيرى ج: ١ ص: ١٢٦، كتاب الصلاة، باب سجود السهو، طبع رشيديه كوئته)

[٥] وكيفيته ان يكبر بعد سلامه الاول ويخر ساجداً ويسبح فى سجوده ثم يتشهد ثانيا ثم يسلم وياتى بالصلوة على النبى صلى الله عليه وسلم والدعاء فى القعدة السهو كذا فى التبيين (عالمگيرى ج: ١ ص: ١٢٦ باب سجودالسهو)

جواب: چې د سجده سهوې په ارادې سره سجده کوي: نو همداد سجده سهوې نيت دی .په ژبې سره د نيت الفاظ نه ادا کيږي [۱]

په سجده سهوه کې څو سجدې کول پکار دي؟

سوال: په سجده سهوه کې څو سجدې کول پکار دي؟

جواب: د سجده سهوې له پاره دوه سجدې کول پکار دي [۲]

سجده سهوه څو ځله کيدلای شي؟

سوال: سجده سهوه او سجده تلاوت يو ځل کيدلای شي يا د لمانځه په شان دوه ځله؟

جواب: سجده سهوه دوه ځله کيدلای شي [۳] او سجده تلاوت يو ځل. والله اعلم [۴]

په لمانځه کې غلطي سره څو ځله سجده سهوه کول پکار دي؟

سوال: زما مسئله داده که په لمانځه کې غلطي وشي يا هيره وشي: نو يو ځل به سجده سهوه کوي يا هرې غلطي يا هيرې باندي دې بيله بيله سجده سهوه وکړل شي. مثلا په سنتو کې غلطي وشي. بيا په فرضو کې وشي: نو څو سجده سهوې کول پکار دي؟

جواب: د نيت تړلو نه وروسته د سلام اړولو پورې هر لمونځ مستقل وي د لمانځه د نيت تړلو نه د سلام ګرځولو پورې که څو ځله هيره وشي: نو يوه سجده سهوه واجب ده [۵] او که د سلام اړولو نه وروسته يې بل لمونځ شروع کړ او په هغې کې ترې هيره وشوه: نو سجده سهوه به بيا واجب وي [۶] مثلاً د سنتو نيت يې وتاړه: نو د سلام اړولو پورې که په هغه لمانځه کې څو ځله هيره وشوه: نو يو ځل به سجده سهوه واجب وي او د سنتو نه وروسته يې چې کله د فرضو نيت وتاړه او په هغه کې ترې هيره وشوه: نو په هغه کې به بيله سجده سهوه واجب وي

که ثناء لوستل ترې هير شي؛ نو بيا هم لمونځ وشو

سوال: يو ځل زه سره د انکار کولو سره امام جوړ کړای شوم. خو ثناء رانه هيره شوه نور ټول لمونځ

---

[۱] وليس من شرط السجود ان يسلم ومن قصده السجود بل لوسلم ذاكرا للسهو ومن عزمه ان لا يسجد كان عليه ان يسجد ولايبطل سجوده (فتح القدير ج:۱ ص:۳۵۵،باب سجودالسهو ،طبع بيروت)۔

[۲] يسجد للسهو فى الزيادة والنقصان سجدتين بعد السلام ......الخ (هداية ج:۱ص ۱۳۶،كتاب الصلاة. باب سجود. طبع محمدعلى كارخانه كراچى)۔

[۳] ايضا۔

[۴] [فاذا اراد السجود كبر ولايرفع يديه وسجدثم كبرورفع راسه ولاتشهد عليه ولاسلام (عالمگيرى ج:۱ص:۱۳۵، كتاب الصلاة ،الباب الثالث عشر فى سجودالتلاوة)

[۵] [ولوسها فى صلاته مرارًا يكفيه سجدتان كذا فى الخلاصة (عالمگيرى ج: ۱ص: ۱۳۰ ،سجود السهو)۔

[۶] [فان سجودالسهو فى مطلق الصلاة ولا يختص بالفرائض (البحرالرائق ج: ۲ص: ۹۸،باب سجوالسهو)۔

مې پوره کړېیا مې سجده سهوه هم ونه کړه. او س شک دا دی چې لمونځ خو ضائع شوی نه دی؟
جواب: که ثناء مو نه وي لوستلي: نو لمونځ ادا شو د سجده سهوې ضرورت نه شته [۱]

ایا په یو سورت پرېښودو وړاندې بل سورت لوستو سره سجده سهوه لازمیږي؟

سوال: یوازې لمونځ کونکی(منفرد) یا امام صاحب وړوکی سورت په لومړي رکعت کې لولي. دمثال په ډول سورت فیل یې په لومړي رکعت کې ولوست. اوس په بل رکعت کې سورت ماعون لولي. هغه ته سجده سهوه کول پکار دي او که نه؟ علماء کرام فرمايي چې ښ خو دي دلومړي سورت سره متصل سورت لولي یا دې کم نه کم دوه سورتونه پرېښودو سره دریم سورت لولي.
جواب: په وړو سورتونو کې یو سورت لوستونه وروسته بل سورت لوستل مکروه دي. [۲] خو په دې باندې سجده سهوه واجب نه ده.

په ایتو هیرونکي باندي سجده سهوه

سوال: موږ دلته لس دولس کسان یو ځای لمونځ کوو خپل امام مو یو سړی جوړ کړی دی. چې د قرآن کریم مختلفې سپارې یې یادې دي. مسئله داده چې کله لمانځه کولو په وخت کې ایتونه هیر کړي: نو د لمانځه په اخر کې سجده سهوه کوي ایا د یو ایت په هیرولو باندې سجده سهوه لازمیږي یا دهغه په پرېښودو باندې یو بل ایت لوستل کیدلای شي؟
جواب: په قرات هیریدو باندې سجده سهوه نه لازمیږي. خو که د قرات د هیرولو له وجې نه د درې ځله سبحان الله ویلو په مقدار خاموش ودریږي: نو سجده سهوه لازم ده [۳]

د فرضو په اخري دوه رکعتونو کې سورت یو ځای کولو سره سجده سهوه نه لازمیږي

سوال: لمونځ کونکی یوازې (له جمعې پرته) څلور رکعته فرض کوي حالت دا وي چې په لومړیو دوو رکعتونو کې خو سورت یو ځای کول وي په باقي دوو رکعتونو کې یوازې سورت فاتحه لوستو سره رکوع کول وي. که په هیره سره په هغو دوه رکعتونو کې چې په هغو کې یوازې سورت فاتحه لوستل دي سورت یو ځای کړل شو یا یې یوازې تسمیه لوستلې وه چې

---

[۱] ولایجب بترک التعوذ والبسملة فی الاولی والثناء ......الخ (عالمگیری ج:۱ص:۱۲۶)۔

[۲] واذا جمع بین سورتین ......واما فی رکعتین ان کان بینهما سورلایکره وان کان بینهما سورة واحدة قال بعضهم یکره وقال بعضهم ان کانت السورة طویلة لایکره هکذا فی المحیط (عالمگیری ج:۱ص:۷۸)۔

[۳] اذا شغله التفکر اداء عن واجب بقدر رکن ـــولم یبینوا قدر الرکن وعلی قیاس ماتقدم ان یعتبرالرکن مع سنته وهو مقدر بثلاث تسبیحات(الطحطاوی علی مراقی الفلاح ص:۲۵۸،باب سجودالسهو ،طبع میرمحمد)

ورته را یاده شوه او رکوع ته لاړ، اوس به په هغه باندې سجده سهوه لازم وي او که نه؟

جواب: د فرض لمانځه په اخري دوو رکعتونو کې د فاتحې نه وروسته سورت نه شي یو ځای کیدلای که څوک یې په هیره یو ځای کړي؛ نو په دې سره سجده سهوه نه واجبیږي.[۱]

که په لمانځه کې سورت لوستل هیر شي؛ نو سجده سهوه واجبیږي؟

سوال: د څلورو رکعتو والا لمانځه کې که د الحمد شریف سره د سورت یوځای کول هیر شي؛ نو په سجده سهوې سره به لمونځ درست وي او که نه؟ ځکه چې د سورت فاتحې (الحمد) سره د سورت یو ځای کول واجب دي او د واجبو په پرېښودو سره سجده سهوه لازمیږي

جواب: په اول دوو رکعتونو کې سورت یو ځای کول واجب دي[۲] که هیر شي: نو سجده سهوه لازمه ده.[۳]

که په اول او دویم رکعت کې سورت یو ځای کول هیر شي او په دریم او څلورم کې یوځای کړل شي؛ نو کافي ده

سوال: که په اول او په دویم رکعت کې که سورت یو ځای کول هیر شي: له یاد بدو وروسته په دریم او څلورم رکعت کې (چې په هغو کې یوازې الحمدلله ویل کیږي) له سورت فاتحې سره سورت یو ځای کیدای شي؟

جواب: که په اول او دویم رکعت کې سورت یو ځای کول هیر شي؛ نو په دریم او څلورم رکعت کې دې سورت یو ځای کړي. خو سجده سهوه دې هم وکړي.[۴]

که په لمانځه کې سورت فاتحه په هیره پاتې شي او سجده سهوه وکړي؛ نو د لمانځه حکم

سوال: که دیو لمونځ کونکي نه سورت فاتحه په هیره پاتې شوه. خو یو سورت یې لوستلی و. بیا ورته یاد شو او سجده سهوه یې وکړه. ایا دده لمونځ مکمل شو او که نه؟

جواب: لمونځ یې صحیح شو.[۵]

---

[۱] ولوقرأ فی الاخریین الفاتحة والسورة لایلزمه السهو وهو الاصح (عالمگیری ج:۱ص:۱۲۶)۔

[۲] وتجب قراءة الفاتحة وضم السورة اومایقوم مقامها ثلاث آیات قصارا وآیة طویلة فی الاولیین بعد الفاتحة (عالمگیری ج:۱ص: ۷۱،کتاب الصلاة ،الباب الرابع فی صفة الصلاة، الفصل الثانی)

[۳] ولایجب السهو الابترک واجب ......الخ (عالمگیری ج:۱ص:۱۲۶،کتاب الصلاة ،الباب الثانی عشر)

[۴] وان قرأ الفاتحة ولم یزد علیها قرأ فی الاخریین الفاتحة والسورة....ویسجد للسهو (عالمگیری ج:۱ص: ۷۱)

[۵] والسهو یلزم اذا زاد فی الصلاة فعلا من جنسها لیس منها اوترک فعلا مسنونًا ،او ترک قرأة فاتحة الکتاب (اللباب فی شرح الکتاب ص:۱۰۳ باب سجودالسهو ،طبع قدیمی)

د نفل او سنت لمانځه په دویم . یا دریم رکعت کې د فاتحه یاد یو بل سورت هیریدو نکي دلمانځه حکم

سوال: د فرض لمانځه نه پرته، د سنتو یا نفلو د څلورو رکعتیز لمانځه په دویم. یا دریم رکعت کې د فاتحه یا بل سورت یو ځای کول هیر شي. د ده له پاره څه حکم دی؟

جواب: په دغه صورت کې سجده سهوه لازمه ده [۱]

که د سنتو په دریم یا څلورم رکعت کې د سورة فاتحې نه وروسته سورة لوستل هیر شي؛ نو سجده سهوه کافي ده

سوال: د سنتو په دریم یا څلورم رکعت کې د الحمد شریف نه وروسته سورت لوستل هیر شي: نو سجده سهوه کافي کیږي او که نه؟

جواب: په سجده سهوې سره په لمانځه کې کمی پوره کیږي. [۲]

سوال: که چاد څلورو یا دریو رکعتونو فرض لمانځه په دریم یا څلورم رکعت کې د الحمد شریف نه وروسته په هیره سره یو سورت ولوست: نو نوموړي څه کول پکار دي؟

جواب: هیڅ لازم نه دي په دې صورت کې سجده سهوه هم لازم نه ده [۳]

په یو رکعت پاتې کیدو نکي د الحمد سره سورت نه یو ځای کولو با ندي سجده سهوه

سوال: د مقتدي نه یو رکعت پاتې شوی دی: نو مقتدي ته په خاتمه رکعت کې د سورت فاتحې نه وروسته یو سورت لوستل لازمي دی، خو که مقتدي په غلطي سره رکوع ته ولاړ: نو هغه به څه کوي؟ یوازې په سجده سهوه به یې لمونځ وشي او که بیا به لمونځ راګرځول وي؟

جواب: که سجده سهوه یې وکړه: نو لمونځ یې وشو [۴]

---

[۱] (وكل النفل والوتر) اى القراءة فرض جميع ركعات النفل والوتر......الخ (البحرالرائق ج:۲ص: ۶۰ ،باب الوتر والنفل فلو لم يقرأ شيئامع الفاتحة.....لزمه السجود.....الخ (ايضًا ج:۲ص: ۱۰۱ باب السجود السهو)

[۲] فلو لم يقرا شيئا مع فاتحة.....لزمه السجود.....الخ (البحرالرائق ج: ۲ص: ۱۰۱باب السجود السهو)

[۳] ولوقرا فى الاخرين الفاتحة والسورة لايلزمه السهو وهو الاصح (عالمگيرى ج: ۱ص: ۱۲۶)

[۴] واماالمسبوق اذاسها فيما يقضى وجب عليه سهو لانه فيما يقضى بمنزلة المفرد (بدائع الصنائع ج:۱ص:۱۷۵) فصل فى بيان من يجب عليه سجود السهو ومن لا يجب عليه)۔

په قيام کې په هيره تشهد(التحيات) لوستو با ندې په کله سجده سهوه لازم کيږي

سوال: ايا د لمانځه په قيام کې د ثناء او سورت نه وروسته يو سړی په هيره سره التحيات ولولي او په ياد راتلو باندې يو سورت ولولي: نو ايا لمونځ کامل شو اوکه نه؟ مختصر شان جواب راکړئ؟

جواب: که د ثناء په ځای يې تشهد(التحيات) ولوست: نو سجده سهوه واجب نه ده او که د سورت فاتحه په ځای يې تشهد ولوست: نو سجده سهوه به لازم وي. همدغه شان که د سورت فاتحه نه وروسته د سورت په ځای التحيات ولولي بيا هم سجده سهوه واجب ده [۱]

په قيام کې تشهد يا تسبيح لوستل او په رکوع او سجده کې قرات کول

سوال: که يوځوک په هيره په قيام کې د قرات په ځای تشهد، دعا يا تسبيح وغيره ولولي يا ددې په خلاف په رکوع او سجده کې د تسبيح په ځای قرات وکړي: نو بيا به څه کوي؟

جواب: د قرات په ځای تشهد لوستو سره سجده سهوه واجبيږي، په دعا يا تسبيح سره هم[۲] په رکوع او سجده کې قرات نه کيږي. خو په دې سره سجده سهوه نه واجبيږي.[۳]

که په اخري دوو رکعتونو کې د الحمد نه وروسته بسم الله ولوستل شي؛ نو سجده سهوه واجب نه ده

سوال: يو سړی ځانته فرض لمونځ کوي په لومړيو دوو رکعتونو کې يې د سورت فاتحه نه وروسته بسم الله لوستو سره يو بل سورت شروع کوي، روستني دوه رکعته خالي دي، که په غلطي سره بسم الله ولولي: نو ايا سجده سهوه واجب ده اوکه نه؟

جواب: په وروستنيو دوو رکعتونو کې يوازې سورت فاتحه لوستل کيږي. د سورت فاتحه نه وروسته که سورت ولولي: نو سجده سهوه نه واجبيږي. لهذا په بسم الله ويلو سره هيڅ نه دي شوي [۴]

---

[۱] ولوتشهد فی قيامه قبل قراءة الفاتحة فلاسهو عليه وبعدهايلزمه سجودالسهو وهو الاصح لان بعدالفاتحة محل قراءة السورة فاذا تشهدفيه فقد آخر الواجب وقبلها محل الثناءكذا فی التبيين (عالمگيری ج: ۱ص:۱۲۷ باب سجودالسهو)۔

[۲] ايضا تيره شوی حاشيه)۔

[۳] ولو قرأ القرآن فی رکوعه اوفی سجوده اوفی قيامه لاسهوعليه لانه ثناء ،وهذه الارکان موضع الثناء (بدائع الصنائع ج:۱ ص: ۱۷۲بيان محل السجودللسهو)۔

[۴] وان قراء الفاتحة)فی احدی (الاخريين مرتين اوضم فيهما) اليهما(سورة) ..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

په الحمد یا بل سورت پریښودو سره سجده سهوه واجب ده

سوال: په لمانځه کې قرات کول فرض دي چې دهغه په پریښودو باندې به لمونځ راګرځول کیږي او په سجده سهوه کار نه کیږي. د اکثر مولوي صاحبانو رایه داده که د سورت فاتحه نه وروسته بل سورت په هیره سره پاتې شي او رکوع ته لاړ شي: نو په سجده سهوه سره لمونځ کیږي. ایا سورت فاتحه لوستل د قرات د ادا کولو شرط پوره کوي یا سورت فاتحه په قرات کې نه شامليږي؟ که سورت فاتحه په قرات کې شامل نه وي: نو بیا به فرض پاتې شي سجده سهوه به څنګه دا کمی پوره کړي؟

جواب: لمانځه کې مطلق قرات فرض دی[1] او معین ډول سره سورت فاتحه لوستل او ددې سره یو سورت یو ځای کول (یا یو لوی ایت یا درې واړه ایتونه) دواړه واجب دي[2]. له دې وجې که بالکل یې قرات ونه کړ: نو لمونځ یې نه دی شوی او که سورت فاتحه یې نه وي لوستلي یا سورت یې نه وي یو ځای کړی: نو سجده سهوه به واجب وي[3] او وروسته حاشیه (ولو قراء القرآن فی رکوعه اوفی سجوده ...الخ(بدائع الصنائع ج:۱ ص: ۱۷۲ بیان محل السجود للسهو) ایضاً (ولایجب السجود الابترک واجب اوتاخیره ...الخ(عالمگیریة ج: ۱ص: ۱۲٦ کتاب الصلاة .باب سجودالسهو .طبع رشیدیه، وګورئ) او په سجده سهوه کولو باندې لمونځ صحیح شو

که په ماسپښین یا مازدیګر کې یې په هیره سورت فاتحه په اوچت اواز شروع کړه: نو ایا سجده سهوه به لازم وي؟

سوال: د ماسپښین یا مازدیګر په لمانځه کې که چیرې امام سورت فاتحه په جهر شروع کړي او د یادیدو سره خاموش شي: نو ایا لمونځ مات کړي؟ او سجده سهوه به پرې لازم وي او که نه؟

جواب: که د دریو نه کم ایتونه یې لوستلي وو: نو سجده سهوه واجب نه ده. که په پوره رکعت کې یې قرات په تیز اواز سره وکړ: نو بیا پرې سجده سهوه واجب ده[4]

...بقیه د تیرمخ] ..وکذا لوقراء السورة دون الفاتحة (اوقراء التشهد مرتین اماتکرار الفاتحة وضم السورة فلان الاخریین محل القراءة مطلقا ولم یلزم منه ترک الواجب ولا تاخیره (حلبی کبیر ص ٤٦٠ طبع سهیل اکیدمی لاهور)۔

[1] قوله والقراءة لقوله تعالی فاقروا ماتیسرمن القرآن وحکی الشارح الاجماع علی فرضیتها (البحرالرائق باب صفة الصلوة ،ج: ۱ص: ۳۰۸ طبع بیروت)۔

[2] وتجب قراءة الفاتحة وضم السورة اومایقوم مقامها......الخ (عالمگیری ج: ۱ص: ۷۱،باب صفة الصلوة)

[3] تیره شوی حاشیه (ولوتشهد فی قیامه قبل قراءة الفاتحة فلاسهو علیه وبعدهایلزمه...الخ(عالمگیری ج ۱ص: ۱۲۷باب سجودالسهو)۔

[4] لوجهر فیما یخافت اوخافت فیمایجهروجب علیه سجودالسهو واختلفوا ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه

که له چا دعا قنوت هيره شي؛ نو سجده سهوه به کوي

سوال: که يو څوک دوترو په دريم رکعت کې سورت فاتحه او سورت لوستلو نه وروسته رکوع ته لاړ شي، دعا قنوت لوستل يې هير شي؛ نو څه به کوي؟ ايا لمونځ راوګرځوي يا واپس شي؟ په تفصيل سره جواب راکړئ؟

جواب: دعا قنوت واجب ده، که هيره شي؛ نو په سجده سهوه کولو سره به لمونځ صحيح شي[۱]

که د(تشهد) التحيات نه وروسته غلطي وشي؛ نو ايا سجده سهوه لازميږي؟

سوال: که په لمانځه کې څه غلطي وشي؛ نو سجده سهوه لازميږي، خو که له تشهد نه وروسته څه غلطي وشي؛ نو څه به کوي؟ يا که د لمانځه دوران کې څه غلطي وشي او دسلام اړولو نه وروسته ورياد شي؛ نو څه به کوي؟

جواب: د اخري التحيات نه وروسته که سهوه وشي؛ نو سجده سهوه نه شته[۲]. لمونځ پوره شو، د سلام اړولو نه وروسته راياد شو چې زما په ذمه سجده سهوه وه؛ نو که سلام اړولو نه وروسته په خپل ځای باندې ناست وي، د لمونځ منافي يو کار يې نه وي کړی؛ نو سجده سهوه کولو سره دې بيا تشهد ولولي او که دخپل ځای نه پورته شوی وي يا يې د لمونځ منافي يو کار کړی وي؛ نو لمونځ دې په دويم ځل وکړي.[۳]

څلور رکعته سنت موکد لمانځه کې په لومړۍ ناسته (قعده) کې دتشهد نه زيات لوستلو باندې سجده سهوه

سوال: دماسپښين څلور رکعته موکد سنت يې وکړل، لومړۍ ناسته(قعده) کې درود شريف يا دعا وغيره يې هم ولوستل، ايا سجده سهوه لازميږي اوکه نه؟ حال دا چې په فرضو کې په داسې کيدو باندې سجده سهوه لازميږي.

...بقيه د تيرمخ]..في مقدار مايجب به السهو منهما قيل يعتبر في الفصلين بقدر ماتجوز به الصلوة وهوالاصح ولافرق بين الفاتحة وغيرها......الخ (عالمگيری ج:١ ص:١٢٨)

[۱] ومنها القنوت فاذا تركه يجب عليه السهو (فتاوی عالمگيری ج:١ص:١٢٨ باب سجودالسهو)۔

[۲] الوشک بعد الفراغ منها اوبعد ماقعد قدر التشهدلايعتبر(شامی ج:٢ص: ٩٢، كتاب الصلاة ،باب سجودالسهو)

[۳] ان السجود لايسقط بالسلام ولو عمدًا الا اذا فعل فعلا يمنعه من البناء بان تكلم اوقهقه اواحدث عمدًا اوخرج من المسجد اوصرف وجهه من القبلة (البدائع الصنائع ج: ١ص: ١٧٥ فصل في بيان من يجب عليه سجودالسهو.....الخ)۔

جواب: که د څلور رکعته موکده سنتو په لومړۍ ناسته(قعده)، کې په هيره باندې درود شريف ولولي؛ نو د ځينو په نزد به سجده سهوه واجب نه وي، خو صحيح داده چې په دې سره سجده سهوه واجبيږي له دې وجې د احتياط خبره داده چې سجده سهوه وکړي [۱]

سوال: څلور رکعته فرض يا سنت لمانځه کې دوه رکعته کولو نه وروسته يو سړی په غلطي سره تشهد لوستلو نه پرته ودريږي او په دريم رکعت کې ناستې سره تشهد ولولي او بيا دريدو سره څلورم رکعت وکړي ددې نه وروسته سجده سهوه وکړي؛ نو ايا د هغه لمونځ به وشي او که بيا به يې په دويم ځل کوي؟

جواب: هغه ته په دريم رکعت کې ناسته نه ده پکار، بلکې په اخري قعده کې سجده سهوه کول پکار دي، خوکه سجده سهوه يې وکړه؛ نو لمونځ يې صحيح شو. [۲]

که د سجده سهوې نه وروسته په غلطي سره دوه ځله تشهد ولوستل شي، په دويم ځل د سجده سهوې ضرورت نه شته

سوال: که چيرې د سجده سهوې نه وروسته په غلطي سره دوه ځله تشهد ولوستل شي؛ نو اوس به په دويم ځل سجده سهوه کول وي؟

جواب: په دويم ځل د سجده سهوې ضرورت نه شته. [۳]

که چاد درود شريف او دعا نه وروسته سجده سهوه وکړه؛ نو هيڅ ګناه نه شته

سوال: سجده سهوه خو په اخري رکعت کې د التحيات نه وروسته يو طرف ته سلام اړولو نه وروسته کيږي، خو زه درود شريف او دعا هم لولم، سجده سهوه په کوم وخت کې کول پکار دي؟ ايا بيا به لمونځ اداکول واجب وي او که لمونځ اداء شو؟

جواب: که چيرې د درود شريف د لوستلو نه وروسته سجده سهوه وشي؛ نو هيڅ ګناه نشته. د سجده سهوې نه وروسته په دويم ځل التحيات ووايه او درود شريف او دعا هم ووايه او لمونځ پوره کړه. [۴]

---

[۱] ولوكررالتشهد فى القعدة الاولى فعليه السهو وكذا لوزاد على التشهد الصلاة على النبى صلى الله عليه وسلم كذافى التبيين وعليه الفتوى كذا فى المضمرات (عالمگيرى ج:۱ص:۱۲۷)_

[۲] كل قعدة ليست اخيرة سواء كان فى الفرض اوفى النفل فانه يلزمه سجودالسهو بتركها ساهيًا ......الخ (البحرالرائق ج:۲ص:۱۰۲طبع بيروت كتاب الصلاة ،باب سجودالسهو)_

[۳] لوشك بعد الفراغ منها اوبعد ماقعدقدر التشهد لايعتبر (شامى ج: ۲ص:۹۲كتاب الصلاة ،باب سجودالسهو)

[۴] وكيفيته ان يكبر بعد سلامه الاول ويخرساجدًا ويسبح فى سجوده ثم يتشهد ثانيًا ......الخ (عالمگيرى ج:۱ص:۱۲۵الباب الثانى عشر فى سجودالسهو طبع رشيديه كوئته)

که په تشهد کې د کلمه شهادت نه وروسته د اودس دعا له ژبې ووځي؛ نو سجده سهوه نه شته

سوال: مایوځل په تشهد کې د کلمه شهادت نه وروسته په هیره داودس دعا ولوسته په اخیري قعده کې مې بیره وه، له دې وجې په غلطي سره دا الفاظ اداء شو، دا راته ووایه چې لمونځ وشو او که نه؟ایا په داسې حالت کې سجده سهوه کول پکار دي اوکه نه،یا لمونځ په دویم ځل کول پکار دي؟

جواب: په دې سره سجده سهوه نه لازمیږي، لمونځ وشو.[۱]

د وترو په لمانځه کې هم لومړۍ ناسته (قعده) واجب ده

سوال: په درې رکعته وترو کې د دوه رکعتو نه وروسته په تشهد کې ناسته کول پکار ده اوکه نه؟

جواب: د وترو په لمانځه کې هم په دوه رکعتو باندې قعده واجب ده[۲]،که ناسته ترې هیره شوه: نو سجده سهوه به لازم وي.[۳]

په وترو کې په دویم رکعت باندې په غلطي سره سلام اړولو باندې تصحیح

سوال: په وترو کې که په غلطي سره په دویم رکعت باندي سلام واړوي او فورا ورته د غلطي احساس وشي؛ نوورسره دریم رکعت مکمل کولوسره سجده سهوه وکړي اوکه له سرنه وتر کول پکار دي؟

جواب: سجده سهوه کول کافي دي.[۴]

ایا په التحیات کې لږ ساعت ناستې والا به سجده سهوه کوي؟

سوال: که څوک دمازدیگر فرض ځانته کوي، دلومړي رکعت ددویمې سجدې نه وروسته دویم رکعت گڼلو سره په التحیات کې لږ ایسارشي تشهد یې شروع کړی نه و چې ورته یاد

---

[۱] واذاكان آخرالصلاة دعا لنفسه بماء شاء(هداية ج:۱ص: ۱۱۱باب صفة الصلاة طبع مكتبه شركت علميه)

[۲]]وتجب القعدة الاولى قدرالتشهد اذا رفع راسه من السجدة الثانيه فى الركعة الثانيه فى ذوات الاربع والثلاث وهو الاصح هكذا فى الظهيرية (عالمگيرى ج:۱ص:۷۱كتاب الصلاة ،الباب الرابع الفصل الثانى عشرفى واجبات الصلاة)

[۳]] ثم ذكرالتشهد يحتمل القعدة الاولى والثانية والقراءة فيهما وكل ذلك واجب وفيها سجدة السهو هوالصحيح هداية ج:۱ص:۱۵۸كتاب الصلاة باب سجودالسهو)_

[۴]] ويسجدللسهو ولومع سلامه ناويًا للقطع مالم يتحول عن القبلة اويتكلم لبطلان التحريمة......الخ (ردالمحتارج:۲ص:۹۱كتاب الصلاة باب سجودالسهو، طبع سعيد)_

شي چې داخو لومړی رکعت دی ودريږي: نو ايا سجده سهوه به لازمه وي او که نه؟

جواب: په لږ ايساريدو باندې سجده سهوه نه لازميږي په ياد راتلو باندې فورا دريدل پکار دي د لږ وخت نه مراد دادی چې د درې خله سبحان الله ويلو په مقدار پاتې نه شي.[1]

د التحيات لوستلو په ځای سورت لوستلو باندې سجده سهوه

سوال: د لمونځ پوره کولو له پاره چې کله التحيات لولي: نو که د التحيات په ځای يو سورت ولولي يا التحيات غلط ولولي: نو ايا سجده سهوه به لازمه او که نه؟

جواب: په دې صورت کې سجده سهوه واجب ده.[2]

د تشهد په ځای الحمد لوستو نکی به سجده سهوه کوي

سوال: ځينې وخت زه په لمانځه کې د التحيات په ځای په غلطي سره الحمد شريف لولم او داسې عموما په نفل لمونځ کيږي سره ددې چې نفل په ناسته کيږي سجده سهوې سره لمونځ ادا کيږي يا يې په دويم ځل کول واجب دي؟

جواب: په سجده سهوې سره لمونځ ادا کيږي[3]، نفل په ناسته کول جائز دي، خو غوره داده چې په ولاړه وشي په ناسته کولو سره ثواب نيم پاتې کيږي.[4]

ايا د رکوع په تکبير هيريدو باندې سجده سهوه لازميږي؟

سوال: که يو سړی د قيام نه رکوع ته تلو سره الله اکبر ويل هير کړي؛ نو سجده سهوه خو به نه لازميږي؟

جواب: سجده سهوه د واجبو په پريښودو واجبيږي او د سجدې تکبيرونه سنت دي واجب نه دي، که يو سړی هغه په هيره ونه وايي؛ نو سجده سهوه واجب نه ده.[5]

---

[1] والتاخير اليسير وهومادون ركن معفوعنه .....الخ (شامي ج:١ص:٤٦٠باب سجودالسهو ،طبع سعيد) ايضًا: وعلى قياس ماتقدم ان يعتبر الركن مع سنته وهو مقدر بثلاث تسبيحات.....الخ (مراقى الفلاح ص: ٢٥٨باب سجودالسهو طبع سعيد)۔

[2] واذا قراء الفاتحة مكان التشهد فعليه السهو كذالک اذاقراء الفاتحة ثم التشهد كان عليه السهو (عالمگيرى ج:١ص: ١٢٧كتاب الصلاة الباب الثانى عشرفى سجودالسهو)۔

[3] ايضًا)۔

[4] يجوزالنفل قاعداً ولكن له نصف اجر القائم .....الخ (مراقى الفلاح ص: ٢٢٠كتاب الصلاة فصل فى صلاة النفل جالسًا طبع ميرمحمد كتب خانه)۔

[5] ولايجب بترک ......تكبيرات الانتقالات ......الخ (عالمگيرى ،كتاب الصلاة ،الباب الثانى عشرفى سجود السهوج: ١ص:١٢٦) ايضًا فلايجب بترک السنن والمستحبات ......وتكبيرات الانتقالات والتسبيحات .....الخ (حلبى كبير ص:٤٥٥فصل فى سجودالسهو)۔

په درې سجدو کولو باندې سجده سهوه واجب ده

سوال: ما نن د مازديګر لمونځ په نژدې جومات کې له جمعې سره ادا کړ. چې کله امام صاحب د څلورم رکعت سجدې ته لاړ؛ نو د دوو سجدو په ځای يې درې سجدې وکړې. ايا داسې لمونځ وشو په داسې حال کې چې يو سجده زياته ده؟

جواب: که په يو رکعت کې د دوو سجدو په ځای درې سجدې وکړي؛ نو په دې سره سجده سهوه واجبيږي،که هغه امام صاحب سجده سهوه کړې وي؛ نو لمونځ وشو[۱] او که سجده سهوه يې نه وي کړې؛ نو په هغه باندې لمونځ په دويم ځل کول واجب دي.[۲]

که څوک په لومړۍ قعده کې کيناستل هير کړي؛ نوڅه وکړي؟

سوال: که يو سړی څلور رکعته لمونځ ادا کوي د دوو رکعتونو نه وروسته په التحيات کې کيناستل ونه کړي او نيغ ودريږي اوبيا چې کله ودريږي؛ نو را ياد شي چې زه په التحيات کې نه وم ناست؛ نو په دې صورت کې څه وکړي؟

جواب: لومړۍ ناسته (قعده) واجب ده او که څوک د لمانځه واجب هير کړي؛ نو لمونځ فاسديږي نه، بلکې سجده سهوه لازميږي، له دې وجې که يو سړی په هيره ودريد؛ نو اوس دې نه کيني، بلکې په اخر کې دې سجده سهوه وکړي لمونځ به صحيح شي.[۳]

که په لومړۍ ناسته (قعده) کې درود هم ووايي؛ نو ايا سجده لازميږي؟

سوال: که څوک په درې يا څلور رکعتيز لمانځه کې په لومړۍ ناسته کيني؛ خو دتشهد نه وروسته په هيره نيم يا ټول درود شريف هم ولولي؛ نو په دې صورت کې څه کول پکار دي؟ څنګه چې ياد شي؛ نو نيم درود پريږدي او ودريږي او که څه وکړي؟

جواب: درود شريف دې په مينځ کې پريږدي او ودې دريږي او په دې هيره باندې سجده سهوه لازمه ده.[۴]

---

[۱] وذكر في الذخيرة ان سجودالسهو يجب بستة اشياء ......ويجب بتكرار الركن هذا الثالث من الستة نحو ان يركع مرتين اويسجد ثلاث مرات..الخ (حلبي كبير ص:٤٥٦ فصل في سجودالسهو،طبع سهيل اكيدمى لاهور)

[۲] (ولهاواجبات) لاتفسد بتركها وتعاد وجوبًا في العمد والسهو ان لم يسجد ......(قوله وتعاد وجوبًا) اى بترک هذه الوجبات او واحد منها ..... (قوله ان لم يسجد له) اى للسهو وهذا قيد لقوله والسهو، اذ لاسجود في العمد (ردالمحتار مع الدرالمختار ج:١ص:٤٥٦ باب صفة الصلاة ،مطلب واجبات الصلاة ،طبع ايچ ايم سعيد، ايضًا البحرالرائق ج: ١ص:٥١٥ باب صفة الصلاة طبع رشيديه)۔

[۳] لايجب بترک سنة.....والتسميع والتحميد – الخ (البحرالرائق ج:٢ص: ١٠٦ طبع بيروت ايضًا فتاوى عالمگيرى ج:١ص:١٢٦ :كتاب الصلاة الباب الثانى عشرفى سجودالسهو)۔

[۴] لوكررالتشهد في القعدة الاولى فعليه السهو وكذا لو زاد على التشهد الصلاة على النبى صلى الله عليه وسلم (عالمگيرى ج:١ص: ١٢٧ كتاب الصلاة الباب الثانى عشرفى سجودالسهو ،طبع رشيديه)

په لومړۍ قعده کې په هېره درېدو نکي ته په یادېدو باندې کیناستل او سجده سهوه کول

سوال: څلور رکعته فرض لمانځه کې زموږ حافظ صاحب په اوله قعده کې ناسته ونه کړه او حافظ صاحب بلکل نیغ ودرید او موږ الله اکبر وویلو او امام کیناست او بیا یې التحیات ولوستله. دوه رکعته یې پوره کړل اوبیا یې سجده سهوه وکړه. دا معلومول دي چې زموږ لمونځ وشو او که نه؟

جواب: که چیرې د دوو رکعتو نه وروسته نیغ ودریږي؛ نو په دویم ځل کیناستل نه دي پکار. بلکې سجده سهوه کول پکار دي، بیا هم که چیرې په دویم ځل واپس شو او سجده سهوه یې وکړه؛ نو لمونځ یې وشو.[1]

که په دویم رکعت کې د سورت په لوستلو او یا په اوله قعده کې شکوي؛ نو سجده سهوه ضروري ده

سوال: که یو سړي ته شک پیدا شي چې ما په دویم رکعت کې سورت لوستلی دی او که نه؟ یا دا شک وي چې ما لومړۍ قعده کړې ده او که نه؟ نو که د شک په بنا باندې یې سجده سهوه وکړه؛ نوایا لمونځ یې وشو؟

جواب: که چیرې د واجبو په پرېښودو کې شک وي؛ نو سجده سهوه کول ضروري دي.[2]

که په لومړۍ ناسته(قعده) کې ودرید: نو نه دې واپس کیږي، بلکې په اخر کې دې سجده سهوه وکړي

سوال: یو ځل زموږ امام صاحب په هیره ددویم رکعت نه وروسته د قعدې کولو نه پرته ودرید، لمونځ کونکو په الله اکبر سره فتح ورکړه، خو هغه له یادابښت نه مخکې نیغ ولاړ و. له دې وجې هغه لمونځ جاري وساته په اخري رکعت کې یې سجده سهوه وکړه. د پوښتنې کولو نه وروسته

---

[1] فلوعادالی القعود بعد ذلک تفسد صلاته لرفض الفرض لمالیس بفرض ،وصححه الزیلعي وقیل لاتفسد لکنه یکون مسیئا ویسجد لتاخیر الواجب ،وهو الاشبه کما حققه الکمال وهو الحق بحر ......الخ (درمختارفی الشامیة :قوله بعد ذلک ای بعدها مااستقام قائما .الخ قوله لکنه یکون مسیئا ای یاثم کمافی الفتح (ردالمحتار ج:۲ص:۸٤کتاب الصلاة باب سجودالسهو طبع ایچ ایم سعید)

[2] وکذا ان شک انه الظهراوفی العصر مثلاً اوشک انه صلی ثلاثا اواربعًا وشغله عن التسلیم ونحوذلک اوفرغ من الفاتحة وتفکر ای سورة یقرأ وطال تفکره یجب علیه سجودالسهو .الخ (حلبی کبیرص:٤٦٥فصل فی سجودالسهو طبع سهیل اکیدمی لاهور)

امام صاحب وفرمایل چې د قیام په حالت کې د قعدې نه زیات داغوره ده چې سجده سهوه وشي، غالبا دوی د واجب او د سنتو الفاظ هم استعمال کړل. تاسو ووایئ چې د ایا امام صاحب دا لمونځ صحیح کړی دی او که نه؟

جواب: امام صاحب صحیح کړي دي، که چیرې څوک اوله قعده پریږدي او نیغ ودریږي: نو واپس نه دې راتلل پکار. په اخره کې سجده سهوه کول پکار دي.[1]

که څوک په لومړۍ قعده کې شکي شو؛ نو سجده سهوه دې وکړي

سوال: که څوک په لمانځه کې دا هیر کړي چې لومړۍ قعده یې کړې ده او که نه؟ نو په اخر کې څه کول پکار دي؟

جواب: که د سوچ کولو نه وروسته غالب خیال همداوي چې لومړۍ قعده یې نه ده کړې: نو سجده سهوه دې وکړي.[2]

په هیره د امام په اخري قعده کې دریدل

سوال: په یوجومات کې دجمعې لمونځ کیده، امام صاحب په اخري رکعت کې د التحیات لوستو نه پرته بالکل نیغ ودرید، خو د خلکو په الله اکبر ویلو باندې کیناست، سجده سهوه یې وکړه او لمونځ یې ختم کړ، د سائل او د هغه د ملګري رایه دا وه چې لمونځ دې په دویم ځل و شي، ځکه چې اخري قعده فرض ده او هغه ادا نه شوه. خلکو ونه منله او سائل او د هغه دوست په دویم ځل لمونځ وکړ. په بل لمونځ کې سائل موجود نه و. خو اوریدلي مې دي چې امام صاحب جنتي کالي لوستو سره خلکو ته وویل چې د هغه طریقه صحیح وه. خو بیا مې خیال راغی چې کیدای شي په جمعه کې ددې رعایت راغلی وي او د امام صاحب خبره صحیح وي تاسو ددې صحیح حال بیان کړئ؟!

جواب: اخري قعده فرض ده که یو سړی په هیره ودریږي: نو تر څو یې چې د پنځم رکعت سجده نه وي کړې، هغه ته راواپس کیدل پکار دي، د فرضو د تاخیر له وجې په هغه باندې سجده سهوه واجب ده او لمونځ یې وشو، خو که د پنځم رکعت سجده یې وکړه: نو فرض لمونځ

[1] السادس القعود الاول وكذا كل قعدة ليست اخيرة سواء كان فى الفرض اوفى النفل فانه يلزمه سجود السهو بتركها ساهيًا (البحرالرائق ج:۲ص:۱۰۲باب سجودالسهو طبع دارالمعرفة بيروت) ايضًا سها عن القعود الاول من الفرض ثم تذكره عاد اليه وتشهد ،ولاسهوعليه فى الاصح مالم يستقم قائمًا فى ظاهرالمذهب وهو الاصح والاى وان استقام قائما لاوسجد للسهو (درمختارج:۲ص:۸۳باب سجودالسهو)

[2] السادس القعود الاول وكذا كل قعدة ليست اخيرة سواء كان فى الفرض اوفى النفل فانه يلزمه سجود السهو بتركها ساهيًا (البحرالرائق ج:۲ص:۱۰۲باب سجودالسهو طبع دارالمعرفة بيروت)، ايضًا سها عن القعود الاول من الفرض ثم تذكره عاد اليه وتشهد ،ولاسهوعليه فى الاصح مالم يستقم قائمًا فى ظاهرالمذهب وهو الاصح والاى وان استقام قائمًا لاوسجد للسهو (درمختارج:۲ص:۸۳باب سجودالسهو)_

یې باطل شو بل رکعت یو ځای کولو سره دې لمونځ پوره کړي او له سره دې بیا فرض لمونځ وکړي.[۱] تاسو چې کوم صورت لیکلی دی په هغه کې د امام صاحب خبره صحیح ده: ځکه چې په هغه کې فرض نه دي پریښودل شوي، بلکې هغه وروسته شوي دي چې د هغې مخ نیوی په سجده سهوه سره و شو.

امام که د قرات په مینځ کې ایت پریږدي: نو ایا سجده سهوه شته؟

سوال: د جهري لمانځه د قرات په دوران کې که امام د درې ایتونو نه زیات لوستو نه وروسته پوره یو ایت پریښود .یا څه الفاظ پریښودو سره هم هغه سورت مخکې ولولي نه یې مقتدي منع کړي ایا د لمانځه راګرځول پکار دي یا سجده سهوه کافي ده؟

جواب: که پوره یو ایت یې پریښود یا څه قرآني الفاظ یې پریښودل او د هغه په پریښودو په معنا کې څه تبدیلي پیدا نه شوه: نو په داسې صورت کې نه د لمانځه اعاده واجب ده نه سجده سهوه لازم ده لمونځ به صحیح وي.[۲]

فتح(لقمه) ورکولو باندې صحیح لوستو سره سجده سهوه لازم نه ده

سوال: زموږ په محله کې یو جومات دی. زه په هغه جومات کې لمونځ کوم. اتفاقي ډول سره یو ورځ امام صاحب څه کار پسې تللی و: نوموږ لمونځ کونکو یو بل سړي ته د امامت له پاره وویل هغه لمونځ ورکړ: خو د هغه صاحب نه په دوه ځایونو کې غلطي وشوه او لمونځ کونکو هغه ته فتح(لقمه) ورکړه او قرات یې پرې صحیح ووایه او دغه شان لمونځ ختم شو څنګه چې لمونځ ختم شو ؛نو څه لمونځ کونکوو ویل چې امام صاحب ته سجده سهوه کول پکار دي. لهذا لمونځ دې په دویم ځل وکړي او چا ویل چې لمونځ صحیح شو ددویم ځل کولو ضرورت نه شته. سوال دادی چې د امام صاحب نه په فرض لمانځه کې داسې غلطي وشي ،څنګه چې پورته بیان شوه): نو سجده سهوه لازمیږي او که نه؟

جواب: دامام صاحب په قرات هیریدو او بیا لقمه ورکولو باندې صحیح لوستو سره سجده سهوه نه لازمیږي لمونځ صحیح شو.[۳]

---

[۱] (وان سها عن الاخیر عاد مالم یسجد)لان فیه اصلاح صلاته ......(وسجد للسهو) لتاخیره فرضا وهو القعود الاخیر ......(فان سجدبطل فرضه برفعه)لانه استحکم شروعه فی النافلة قبل اکمال ارکان المکتوبة ......الخ (البحرالرائق ج:۲ص: ۱۱۰،۱۱۱ کتاب الصلاة باب سجودالسهو طبع درالمعرفة بیروت ایضا: ردالمحتار ج:۲ ص:۸۷ کتاب الصلاة باب سجودالسهو)۔

[۲] ومنها حذف حرف وان لم یکن علی وجه الایجاز والترخیم فان کان لایغیر المعنی لاتفسد صلاته .....الخ (عالمگیری ج:۱ص: ۷۹کتاب الصلاة الفصل الخامس فی زلة القاری)۔

[۳] بخلاف فتحه علی امامه فانه لایفسد مطلقا لفاتح وآخذ بکل حال.....الخ (ردالمحتارمع درمختار ج:۱ ص:۶۲۲باب مالایفسدالصلاة ومایکره فیهاطبع سعید)۔

د مسبوق او لاحق د سجده سهوې حکم

سوال: زموږ امام صاحب د ماښام لمونځ ورکاو او په دویم رکعت کې چې کله هغه تشهد له پاره کیناست؛ نو پورته کیدل ترې هیر شو او زیات لوستل یې شروع کړل. له شا نه چا الله اکبر وویل امام صاحب پورته شو په دریم رکعت کې مقتدي راتلو سره شامل شو امام سجده سهوه وکړه ورسره وروسته راتلونکي مقتدي هم سجده سهوه وکړه امام سلام وګرځاو مقتدي ودرید کله چې مقتدي په خپل اخري رکعت کې التحیات لوستو؛ نو زموږ د کلي مولانا صاحب هغه ته وویل چې سجده سهوه وکړه. هغه و نه کړه حال دا چې غلطي د امام صاحب نه شوې وه او مقتدي د هغه سره سجده سهوه هم کړې وه، خو د امام وینا ده چې هغه ته په خپل رکعت کې هم سجده سهوه کول پکار و، امام صاحب سره یو کتاب رکن دین دی چې په هغه کې یې لیکلي دي چې مقتدي ته په خپل اخري رکعت کې سجده سهوه کول پکار دي، سره ددې چې موږ په نورو کتابونو کې وکتل خو هلته یې لیکلي و چې سجده سهوه به نه کوي. موږ ټول د اهل سنت سره تعلق لرو او ددې مسئلې جواب مهرباني وکړئ د قرآن اوحدیث او فقه حنفي په رڼا کې راکړئ، ځکه چې هغه لمونځ کونکي په دې مسئله کې د جګړې په بنیاد په هغه امام پسې لمونځ کول پریښودل، مقتدي ثو ځایه تصدیق وغوښت؛ نو جواب ورته ملاو شو چې سجده سهوه به نه کوي او امام صاحب دا خبره کوي چې څه په دې کتاب کې لیکل شوي دي هغه صحیح دي، امام صاحب په دې خپله خبره کلک ولاړ دی او تصدیق نه غواړي، تاسو دا بیان کړئ چې په دې جګړه کې مقتدي په امام پسې لمونځ کول پریښي دی. ایا د هغه دا کار صحیح دی اوکه غلط؟ او مقتدي لمونځ په کور کې کوي کوم صاحب چې دا کتاب لیکلی دی د هغه نوم (مولانا شاه رکن الدین صاحب) دی، په دې کتاب کې دا سوال دی چې که د لاحق امام په خپله سجده سهوه وکړه؛ نو لاحق به څه کوي؟ د هغه جواب دادی چې په دې سره په لاحق باندې هم سجده سهوه واجب ده اوس دې لاحق د لمانځه په اخر کې سجده سهوه وکړي لکه چې د هغه امام په اخر کې کړې ده او که د امام سره یې وکړي؛ نو بیا هم هغه ته دویم ځل کول پکار دي؟ (درمختار)

جواب: کوم سړی چې په دویم یا وروسته په یو رکعت کې راتلو سره جمعې کې داخل شوی وي، هغه ته مسبوق وایي[1]. مسبوق ته پکار دي چې کله امام سجده سهوه وکړي؛ نو هغه دې سلام اړولو نه پرته د امام سره سجده وکړي، بیا د امام د لمونځ ختمیدو نه وروسته دې خپل پاتې شوي رکعتونه پوره کړي په هغو رکعتونو کې که ترې څه سهوه وشي؛ نو په دویم ځل دې

---

[1] والمسبوق من سبقه الامام بها اى بكل الركعات بان اقتدى به ركوع الاخيرة قوله اوببعضها اى بعض الركعات (درمختارمع ردالمحتارج: ١ص:٥٩٦باب الامامة)_

سجده سهوه وکړي ګني، نه[1]

په در مختار کې دي **والمسبوق یسجد مع امامه مطلقاً سواء کان السهو قبل الاقتداء او بعده ثم یقضی ما فاته ولو سها فیه سجد ثانیا**.(ج:۲ص:۸۳)

رکن دین کې چې کومه مسئله ذکر کړې ده هغه صحیح ده، خو د مسبوق نه ده، بلکې د لاحق ده او لاحق هغه سړي ته وایي چې کوم د شروع نه د امام سره شریک وي. خو د څه وجې نه د لمانځه اخري برخه هغه ته د امام سره نه وي ملاو شوې[2]. ستاسو د امام صاحب نه دا غلطي وشوه چې هغه د لاحق او مسبوق مینځ کې فرق ونه کړ. له دې وجې یې د لاحق مسئله په مسبوق باندې ولګوله.

مسبوق که په امام پسې په هیره درود شریف ولولي؛ نو په هغه سجده سهوه نشته

سوال: لمونځ لا پاتې دی: خو یو سړی(د امام)په آخري رکعت کې درود شریف هم ولولي. نو آیا [redacted] سهوه لازمیږي؟

جواب: نه![3]

مسبوق که د امام سره سلام واړوي؛ نو څه به کوي؟

سوال: که موږ د یو یا دوه رکعتو نه وروسته په لمانځه کې شریک شو: خو د امام سره سلام واړوو؛ نو په دې صورت کې لمونځ دوباره ادا کول ضروري دي او که نه؟

جواب: لمونځ دوباره کولو ته ضرورت نه شته،که د امام سره یې سلام اړولی وي: نو له یاد وروسته دې فورا پورته شي، په دې صورت کې د سجده سهوې ضرورت هم نه شته او که له امام نه وروسته یې سلام واړو؛ نو بیا خو سجده سهوه لازم ده.[4]

له جمعې پاتې شویو رکعتونو کې غلطي باندې د سجده سهوې حکم

سوال: د جمعې نه پاتې شویو رکعتونوکې که غلطي وشي نو سجده سهوه کول پکار دي او که نه؟

---

[1] ثم المسبوق انما یتابع الامام فی السهو ای فی سجدة السهوبان سجدهو دون السلام بل ینتظر الامام حتی یسلم فیسجد فیتابعه فی سجود السهولافی سلامه (بدائع الصنائع ج:۱ص:۱۷۶فصل فی بیان من یجب علیه السهو...الخ)_

[2] واللاحق من فاتته الرکعات کلها اوبعضها لکن بعد اقتدائه بعذر کغفلة وزحمة وسبق حدث ......وکذا بلاعذربان سبق امامه....الخ (درمختار ج:۲ص:۵۹٤باب الامامة مطلب فی احکام المسبوق والمدرک واللاحق)

[3] (فان سها الموتم)حالة اقتدائه لم یلزم الامام ولاالموتم السجود لانه اذا سجد وحده کان مخالفا لامامه ،وان تابعه الامام ینلقب الاصل متبعًا قیدنا بحالة الاقتداء لان المسبوق اذاسها فیما یقضه یسجدله (اللباب فی شرح الکتاب ج:۱ص:۱۰۳سهوالامام)_

[4] ان سلم قبل تسلیم الامام وسلم معًا لایلزمه ......وان سلم بعد تسلیم الامام لزمه ......الخ(بدائع الصنائع ج:۱ص:۱۷۶)_

جواب: د امام د فراغت نه وروسته چې کوم رکعتونه مسبوق ادا کوي. په هغو کې نوموړی دیوازې لمونځ کونکي (منفرد) په حکم کې دی، په دې وجه که په هغو کې داسې غلطي وشي چې په هغې سره سجده سهوه لازمیږی نو سجده سهوه واجب ده [۱]

په هیره د امام سره سلام اړونکی که فوراً سجده سهوه وکړي نو څه حکم دی؟

سوال: ما په امام پسې لمونځ کاو؛ خو په لومړي رکعت کې شامل نه شوم، د سلام اړولو په وخت ما هم سلام واړولو خو فوراً راياد شو :نوما سجده سهوه اوکړه او پورته کيدو سره مې يو رکعت وکړ او سلام مې واړولو .آيا په دې طريقې سره زما لمونځ صحيح شو؟ که په کوم رکعت کې غلطي وشي: نو په هماغه رکعت کې سجده سهوه کولو کې څه بدي خو نه شته؟

جواب: که په هيره امام سره سلام واړوي او فوراً ورته راياد شي چې زما رکعت پاتې دی؛ نو په دې سره به سجده سهوه واجب نه وي [۲]، سجده سهوه هميشه په آخري رکعت کې کيږي، په کوم رکعت کې چې غلطي شوي وي، په هماغه رکعت کې يې ادا کول صحيح نه دي. [۳]

که يو رکعت يې زيات وکړ نو آيا سجده سهوې سره به لمونځ صحيح شي؟

سوال: د ماښام په فرض لمانځه کې امام صاحب د درې رکعتو په ځای څلور وکړل، سلام اړولو نه وروسته خلکو وويل: څلور رکعته وشو امام صاحب سجده سهوه وکړه او لمونځ يې ختم کړ او ويې ويل: کومو خلکو چې خبرې کړې وي، هغوی دې دوهم ځل لمونځ وکړي، دپاتې تولو لمونځ وشو، سره له دې چې امام صاحب کله څلورم رکعت ته پورته شه؛ نو مقتديانو فتحه (لقمه) هم ورکړې وه، مقتديانو امام صاحب ته د لمانځه ددوباره کولو له پاره وويل؛ خو امام صاحب راضي نه شو او ويې ويل چې لمونځ وشو، په دې طريقې سره تقريبا نيمو لمونځ کونکو دوباره جمعه وکړه، نيم د امام صاحب په خبره باندې پاتې شو چې لمونځ وشو، امام صاحب دوباره لمونځ ونه کړ. اوس تاسو دا واضح کړئ چې لمونځ شوی دی او که نه؟ په دې

---

[۱] والمسبوق يسجدلسهوه فيما يقضى الصلاة (فتاوى عالمگيرى ج:۱ص:۱۲۹، الباب الثانى عشرفى سجودالسهو) وايضًا: ولوسها المسبوق فيمايقضيه سجدله اى لسهوه ايضًا ولايجزيه سجوده مع الامام (مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص:۲۵۳ كتاب الصلاة باب سجودالسهو ،طبع ميرمحمدكتب خانه ،ايضًا: فتاوى شامى ج:۲ ص:۸۳،۸۲ باب سجودالسهو)۔

[۲] وان سلم (اى المسبوق) مع الامام مقارنًا له اوقبله ساهيًا فلاسهوعليه لانه فى حال اقتدائه ،وان سلم بعده يلزمه السهو لانه منفرد (مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص:۲۵۳ باب سجودالسهو)ايضًا :المسبوق يتبع امامه ......فان سلم مع الامام فان كان عامداً فسدت صلاته والالا (ردالمحتارج:۲ص:۸۲باب سجودالسهو)۔

[۳] لان سجودالسهو آخر عن محل النقصان بالاجماع وانما كان لمعنى ذلك المعنى يقتضى التاخير عن السلام (بدائع الصنائع ج:۱ص:۱۷۳ فصل فى بيان محل سجودالسهو)۔

وجه که لمونځ شوی وي: نو کومو خلکو چې دوباره لمونځ کړی دی. د هغوی له پاره څه حکم دی؟ او کومو خلکو چې نه دی کړی. د هغوی له پاره څه حکم دی؟

جواب: که امام صاحب په دريم رکعت کې په التحيات ناست و او د سلام اړولو په ځای څلورم رکعت نه پورته شوی وي: نو سجده سهوې کولو سره د هغه او کومو مقتديانو چې خبرې نه وي کړي د هغوی لمونځ وشو[1]. او که په دريم رکعت کې ناست نه و. بلکې نېغ پورته شوی و: نو د هيچا لمونځ هم نه دی شوی. دوباره کول يې ضروري دي[2]

درې رکعته فرض لمونځ په هيره سره څلور رکعته ادا کول

سوال: د ماښام دلمانځه په آخری رکعت کې امام صاحب په (التحيات) ناست و. د وروسته نه يو مقتدي (سبحان الله) ووېل او په دې باندې امام صاحب ناست و. بيا يو بل مقتدي (سبحان الله) ووېل او په دې سره امام صاحب پورته شو او څلورم رکعت پوره کولو سره يې سجده سهوه وکړه او بيا يې سلام واړولو. د ځينې خلکو د قول مطابق درې رکعته فرض ادا شو او يو زياتې رکعت باطل شو: خو دځينې مقتديانو خيال دی چې لمونځ دوباره کول پکار دي: ځکه چې آخري قعده فرض ده.

جواب: په آخري قعده کې د تشهد په مقدار کيناستل فرض دي که آخري قعده بالکل پاتې شي يا د تشهدپه اندازه کيني: نو د فرض د نه ادا کيدو په وجه به لمونځ فاسد شي. اعاده به يې ضروري وي[3] کله چې د دويم مقتدي په (سبحان الله) ويلو باندې امام صاحب پورته شو: نو که هغه د هغه وخته پورې د تشهد په مقدار ناست و: نو بيا خو د سجده سهوې ادا کولو نه وروسته د ماښام درې رکعته فرض ادا شو او که امام صاحب د تشهد لوستلو په مقدار نه و ناست. بلکې ددې نه مخکې ودريده: نودسجده سهوې باوجود دماښام لمونځ فاسدشو. دا لمونځ به بيا راګرځول کيږي. خو شوی څلور رکعته لمونځ به نفل شي[4]

---

[1] وان قعدفی الرابعة مثلاً قدر التشهد ثم قام عادوسلم صح (قوله مثلاً) ای اوقعد فی ثالثه الثلاثی اوفی ثانيه الثنائی (حاشيه الطحطاوی علی الدرالمختار ج:۱ص:۳۱۴باب سجودالسهو)۔

[2] وانما تجب الاعادة اذاترک واجباً عمداً جبراً لنقصانه (البحرالرائق ج: ۲ص:۲۶۱باب سجودالسهو)۔

[3] ومنهامن الفرائض الصلوة القعود الاخيرمقدار التشهد...... والقعدة الاخير فرض فی الفرض والتطوع حتی لوصلی رکعتين ولم يقعدفی آخرهما وقام ذهب تفسد صلاته کذا فی الخلاصة ...... الخ (عالمگيری ج:۱ ص:۷۱، الباب الرابع فی صفة الصلوة الفصل الاول فی الفرائض الصلاة)۔

[4] ولوسهاعن القعود الاخير کله اوبعضه عادمالم يقيدها بسجدة ...... وسجدللسهو لتاخير القعودوان قيدها بسجدة تحول فرضه نفلاً برفعه ...... وان قعده فی الرابعة مثلاً قدرالتشهدثم قام عاد وسلم ...... وان سجد للخامسة سلمواوضم اليه السادسة ...... لتصير الرکعتان له نفلاً وسجد للسهو(تنويرالابصارمع الدرمختار ج:۲ ص:۸۵،۸۷باب سجودالسهو)۰ وفی الطحطاوی علی الدرالمختار،باب سجودالسهو (ج:۱ص:۳۱۴ طبع رشيديه) (قوله مثلاً)ای وقعدفی ثالثه الثلاثی اوثانيه الثنائی۔

د څلورو رکعتو په ځای پنځه رکعته کونکی به سجده سهوه څنګه کوي؟

سوال: که څوک د څلورو رکعتو په ځای پنځه رکعته وکړي او په آخر کې یې سجده سهوه وکړه نولمونځ یې وشو او که بیا یې راګرځول ضروري دي؟

جواب: که د پنځم رکعت د سجدې نه مخکې ورته رایاد شي؛ نو فوراً دې په قعده کیني او سجده سهوه دې اوکړي، لمونځ یې وشو؛خو که هغه وخت ورته رایاد شو چې د پنځم رکعت سجده یې کړې وه ؛نو یو رکعت بل یو ځای کولو سره دې شپږ رکعتونه پوره کړي، اوس که د څلورم رکعت نه وروسته یې قعده کړې وه؛ نو بیا خو د هغه فرض ادا شو ګڼي دا شپږ رکعته نفل شو فرض به دوباره کوي خو په دواړو صورتونو کې به سجده سهوه کوي.[1]

که په غلطي سره پنځه رکعتونه وکړي نوآیا په سجده سهوې سره به صحیح شي

سوال: دماسپښين په فرض لمانځه کې امام په غلطي سره پنځه رکعتونه وکړل، د سلام د اړولو نه وروسته امام وفرمایل چې لمونځ به دوباره کیږي، حالانکې ما آوریدلې دي چې پنځه رکعتونه په غلطي سره وکړل شي اوپه آخرکې سجده سهوه وکړل شي؛ نو لمونځ صحیح کیږي.

جواب: که په څلورم رکعت باندې کیناست او د پنځم له پاره ودریده؛ نو بیا خوبه د سجده سهوې په کولو سره لمونځ کیږي او که چیرې په څلورم رکعت باندې یې آخري قعده ونه کړه او پنځم رکعت د پاره ودریده او د پنځم رکعت سجده یې هم وکړه؛ نو فرض لمونځ به بلکل باطلیږي،اوس به د ده له پاره دوباره لمونځ کول ضروري وي، په دې صورت کې سجده سهوه کول کافي نه دي.[2]

---

[1] رجل صلى الظهر خمسًا وقعدفى الرابعة قدرالتشهد ان تذكر قبل ان يقيد الخامسةبالسجدة انهاخامسة عادالى القعدة وسلم ويسجد للسهو وان تذكر بعد ما قيد الخامسة بالسجدة انها الخامسة لايعودالى القعدة ولايسلم بل يضيف اليها ركعة آخرى حتى يصيرشفعًا ويتشهد ويسلم ويسجدللسهو....... وان لم يقعدعلى راس الرابعةحتى قام الى الخامسة ان تذكر قبل ان يقيدالخامسة عادالى القعدة هكذا فى المحيط ...... وان قيد الخامسة بالسجدة فسد ظهره عندناكذا فى المحيط...... وتحولت صلاته نفلاًعندابى حنيفة وابى يوسف رحمهماالله تعالى (عالمگيرى ج:١ص:١٢٩الباب الثانى عشرفى سجودالسهو)۔

[2] رجل صلى الظهر خمسًا وقعدفى الرابعة قدرالتشهد ان تذكر قبل ان يقيد الخامسةبالسجدة انهاخامسة عادالى القعدة وسلم ويسجد للسهو وان تذكر بعد ما قيد الخامسة بالسجدة انها الخامسة لايعودالى القعدة ولايسلم بل يضيف اليها ركعة اخرى حتى يصيرشفعًا ويتشهد ويسلم ويسجدللسهو...... وان لم يقعدعلى راس الرابعةحتى قام الى الخامسة ان تذكر قبل ان يقيدالخامسة عادالى القعدة هكذا فى المحيط ...... وان قيد الخامسة بالسجدة فسد ظهره عندناكذا فى المحيط...... وتحولت صلاته نفلاًعندابى حنيفة وابى يوسف رحمهماالله تعالى (عالمگيرى ج:١ص:١٢٩الباب الثانى عشرفى سجودالسهو)۔

که امام د اختر تکبیرات زیات یا کم ولوستل؛ نو سجده سهوه به کوي

سوال: د اختر په لمانځه کې زائد شپږ تکبیرونه ،که امام اووه یا اته تکبیرونه وویل، یا د امام نه په اول یا په دویم رکعت کې زائد شپږ تکبیرونه پاتې شي: نو څه کول پکار دي؟

جواب: په دواړوصورتونوکې سجده سهوه واجب ده[1]:خوکه چیرې مجمع زیاته وي اوپه سجده سهوې کولوسره دمقتدیانوپه لمونځونو کې د فساد راتللو ویره وي: نو سجده سهوه دې نه کوي.[2]

په جمعه او اخترونو کې د سجده سهوې نه کولو ګنجائش شته

سوال: د جمعې دلمانځه په آخري رکعت کې مولوی صاحب د التحیات نه وروسته الله اکبر ویلو سره دوباره ودریده او تقریبا دوه یا یو نیم منټ پوري نیغ دریدو نه وروسته فورا کیناست او ددې نه پس یې سلام واړولو؛ خو سجده سهوه یې ونه کړه، بیا خپله مولوي صاحب دا اعلان وکړ چې موږ په آخري رکعت کې التحیات لوستلي وه،په دې وجه سجده سهوه لازم نه ده.او د جمعې په لمانځهٔ کې اګر که فرض یا واجب پاتې شي، نه لمونځ دوباره کول پکار دي او نه سجده سهوه کول پکار دي. آیا دا مسئله صحیح ده؟

جواب: په آخري رکعت کې التحیات لوستلو نه وروسته که ودریږي: نو سجده سهوه لازمیږي:[3]خو د جمعې او اخترونو په لمانځه کې که مجمع زیاته وي او په سجده سهوه کولو سره لمونځ کونکو ته د پریشاني ویره وي؛ نو سجده سهوه نه کول غوره دي[4]او د مولوي صاحب دا وینا چې د جمعې په لمانځه کې اګر که فرض پاتې شی د لمونځ راګرځول ضروري نه

---

[1] والسهو يلزم اى يجب ......اذا زاد فى صلوته فعلاً من جنسها ليس منها ...... اوترک فعلاً مسنونًا اى واجبًا عرف وجوبه بالسنة اوترک ...... تکبيرات العيدين اوبعضها اوتکبيرة الرکعة الثانية منهما (اللباب فى شرح الکتاب ج۱، ص۱۰۲، ۱۰۳، باب سجود السهود، طبع قديمى) ايضاً: (قوله او تکبيرات العيدين) او البعض لانه واجب وکذا اذاترک تکبيرة الرکوع من صلوة العيد يجب السهو (الجوهرة النيره ج:۱ص:۹۲باب سجودالسهو)

[2] السهو فى العيدين والجمعة والمکتوبة والتطوع واجب الاان مشايخنا قالوا لايسجدللسهو فى العيدين والجمعة لئلايقع الناس فى الفتنة (عالمگيرى ج:۱ص:۱۲۸الباب الثانى عشرفى سجودالسهو)

[3] ولايجب السجودالابترک واجب اوتاخيره اوتاخير رکن اوتقديمه ...... الخ (فتاوى عالمگيرى ج:۱ص:۱۲۶باب سجودالسهو) ايضًا :وان قعدالاخير ثم قام عادوسلم من غيراعادة التشهد ...... وسجدللسهو (مراقى الفلاح مع حاشيه طحطاوى ص:۴۷۰ باب سجودالسهو)۔

[4] ان مشايخنا قالوا لايسجدللسهوفى العيدين والجمعة لئلايقع الناس فى فتنة كذا فى المضمرات (عالمگيرى ج:۱ص: ۱۲۸ ايضًا ولاياتى الامام بسجودالسهو فى الجمعة والعيدين دفعاً للفتنة بکثرة الجماعة ۰ حاشية طحطاوى مع مراقى الفلاح باب سجودالسهو ص:۴۶۵،۴۶۶طبع قديمى)۔

دي غلطه ده او د واجب ویه پریښودو باندې سجده سهوه لازمیږي.خوجمعه او اخترونوکې که مجمع زیاته وي: نوسجده سهوه دې نه کوي

که په فرضوکې ورته رایاد شي چې په سنتو کې سجده سهوه کول و ؛ نواوس به څه کوي؟

سوال: که څوک دماسپښین لمونځ یوازې کوي او څلور سنت وکړي او په هغو کې داسې غلطي وکړي چې په هغې سره سجده سهوه واجب شي او سجده سهوه کول ترې هیر شي اوس څلور رکعته فرض هم شروع کړي د فرضو په دویم رکعت کې ورته رایاد شو چې سجده سهوه ترې په سنتو کې هیره شوې ده؛ نو آیا دا څلور سنت به د فرضو نه وروسته کوي یا به د فرضو په دویم رکعت کې سلام اړوي او بیا به څلور رکعته سنت کوي او ددې نه وروسته څلور فرض او بیا به لمونځ پوره کړي؟

جواب: فرض لمونځ دې پوره کړي وروستني دوه سنت دې هم وکړي بیا دې هغه څلور رکعته را وګرځوي.[1]

نفل لمونځ یې په ناسته شروع کړ بیاودرید ؛ نوسجده سهوه پرې نه شته

سوال: د نفل لمونځ نیت یې په ناسته وتاړه،د سورت فاتحې نه وروسته ورته رایاد شو چې ثواب به نیم ملاویږي او پورته شو او سورت لوستلو سره یې رکوع وکړه یا یو رکعت په ناسته کولو نه وروسته یې خیال راغی؛ نو دویم رکعت یې په ولاړه وکړ،د داسې سړي له پاره څه حکم دی آیا سجده سهوه به کوي اوکه لمونځ به دوباره راګرځوي؟

جواب: کوم صورت چې تاسو لیکلی دی هغه په اتفاق سره جائز دی،[2] په دې وجه نه سجده سهوه لازمه ده او نه د لمونځ راګرځول،ددې په خلاف نفل لمونځ په ولاړه شروع کول او په ناسته ختمول د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد جائز دي او د امام ابویوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله په نزد جائز نه دي.[3]

سجده سهوه کله پورې کیږي؟

سوال: په لمانځه کې د غلطي په صورت کې سجده سهوه کول وي.اکثر رانه هیره شي سلام

---

[1] (ولها واجبات) لاتفسدبترکها، وتعاد وجوبًا فی العمد والسهوان لم یسجد...... قوله (وتعادوجوبًا) ای بترک هذه الواجبات او واحد منها (قوله :ان لم یسجدله) ای للسهو، وهذا قید لقوله والسهو،اذ لاسجودفی العمد (ردالمحتارعلی الدرالمختار ج:۱ ص:۴۵۶ کتاب الصلوة ،مطلب واجبات الصلاة)۔

[2] ولو افتتح التطوع قاعدًا فادی بعضها قاعدًا وبعضها قائمًا اجزائه ......الخ (بدائع ج:۱ ص:۲۹۸)۔

[3] ولو افتتح التطوع قائمًا ثم اراد ان یقعدمن غیر عذر فله ذلک عندابی حنیفة استحسانًا وعندابی یوسف ومحمدلایجوز(بدائع الصنائع ج:۱ص:۲۹۷فصل فی بیان مایفارق التطوع الفرض فیه)۔

اړولو ته نژدې رایاد شي هغه وخت په سوچ کې پریوخم چې سجده سهوه وکړم اوکه نه؟ خو په دې سوچ باندې سجده سهوه وکړم چې دنه کولو نه یې کول غوره دي. تاسو دا بیان کړئ که بالکل هیره شي اوددواړو سلامونو اړولو نه وروسته رایاد شي: نو څه کول پکار دي؟ څکه سجده سهوه کول هیر شو

جواب: په لمانځه کې دننه چې کله هم رایاد شي سجده سهوه دې وکړل شي. او د سلام اړولو نه وروسته چې څوې د قبلې په طرف ناست وي او یو داسې کار یې هم نه وي کړی چې په هغه سره لمونځ ماتیږي هغه وخته پورې سجده سهوه کیږي[1] سجده سهوه کولو نه وروسته دې دوباره التحیات وغیره لوستلو سره سلام واړول شي[2] او که د سلام اړولو نه وروسته یې یو داسې کار وکړ چې په هغه سره لمونځ ماتیږي: نو د لمونځ دوباره راګرځول واجب دي[3]

دواړو طرفونه د سلام اړولو نه وروسته هم سجده سهوه کیږي

سوال: په لمانځه کې دواړو طرفوته د سلام کولونه وروسته سجده سهوه کولوسره لمونځ کیږي اوکه نه؟

جواب: که چیرې یې په هیره سره دواړو طرفونو ته سلام ګرځولی وي: نو سجده سهوه کیږي. په دې شرط چې د خپل ځای نه نه وي خوځېدلی.[4]

که د درود شریف دلوستلو په وخت کې سجده سهوه یاده شي؛ نو کله به سجده سهوه کوي

سوال: د لمونځ په کتاب کې د سجده سهوې طریقه لیکل شوې ده چې که په لمونځ کې څه غلطي راشي؛ نودلمانځه په آخرکې به د التحیات د لوستلو نه وروسته یو طرف ته سلام وګرځوي او دوه سجدې به وکړي او که چیرې د لمانځه په آخر کې سجده سهوه کول هیرشي، د درود شریف لوستلو په وخت یا د درود شریف نه وروسته ددعا د لوستلو په وخت سجده سهوه یاده شي: نو په دې صورت کې آیا التحیات لوستلو نه وروسته سجده سهوه کیږي؟ او بل دا

---

[1]]ویسجدللسهو ولومع سلامه ناویًا للقطع مالم یتحول عن القبلة اویتکلم لبطلان التحریمة (ردالمحتار ج:۲ ص:۹۱ کتاب الصلاة باب سجودالسهو)_

[2]]وکیفیته ان یکبربعد سلامه الاول ویخر ساجدًا ویسبح فی سجوده ثم یفعل ثانیًا کذالک ثم یتشهد ثانیًا ثم یسلم ،کذا فی المحیط (فتاوی عالمگیری ج:۱ص: ۱۲۵ کتاب الصلاة الباب الثانی عشرفی سجودالسهو)_

[3]] ویسجد لسهو ...... مالم یتحول عن القبلة اویتکلم لبطلان التحریمة (قوله لبطلان التحریمة) ای بالتحول اوالتکلم وقیل ...... اویخرج من المسجد (ردالمحتار علی الدرالمختار ج: ۲ص:۹۱باب سجودالسهو)_

[4]] ویسجد للسهو ولومع سلامه ناویًا للقطع مالم یتحول عن القبلة اویتکلم لبطلان التحریمة ......الخ (درمختارج:۲ص:۹۱ کتاب الصلاة باب سجودالسهو)

چې پوره درود شريف يا د پوره دعا لوستلو نه وروسته سجده سهوه كول يا په مينځ كې چې كوم وخت هم ياد شي په دغه وخت سجده سهوه كول دي؟

جواب: كله چې ورياد شي سلام دې واړوي او دوباره دې التحيات، درود شريف او دعا دې ووايي او سلام دې واړوي[1]

د الحمد په ځای التحيات ويل او لمونځ پوره كول، كه د وترو په دوو ركعتو باندې يې سلام وګرځاو؛ نو آيا په سجده سهوې سره لمونځ كيږي؟

سوال: زه په سفر كې وم، ما دماسخوتن په لمانځه كې قصر وكړ. بيا مې دوه ركعته سنت شروع كړل، په دويم ركعت كې د الحمد په ځای د التحيات د دعا د لوستلو په وخت راته ياد شو چې دا خوغلطي وشوه. سوچ مې وكړ چې لمونځ پوره كړم؛ نو بيا به سجده سهوه وكړم، خو سجده سهوه مې هم هيره شوه، لمونځ مې پوره كړ. بيا مې درې ركعته وتر شروع كړل، په دويم ركعت كې ياد شو چې په سنتو كې سجده سهوه هيره شوې وه، په دې وجه هغه لمونځ به مې په نيشت حساب شي، لهذا ددې وترو په دويم ركعت مې سلام وګرځولو چې دا دوه ركعته به د سنتو بدل جوړ شي، ددينه وروسته مې بيا له سر ه درې ركعته وتر پوره كړل، سوال دادی چې كه چيرې ما د سنتو د دويم ركعت په قعده كې سجده سهوه كړې وه؛ نو آيا لمونځ به شوی و؟ يا د الحمد د نه لوستلو په وجه لمونځ د سجده سهوې نه كولو باوجود صحيح كيده؟ دويم سوال دادی چې ما د لمونځ په مينځ كې وترو ته په دې دوو ركعتو سنتو بدل كړ؛ نو هغه صحيح شو كه غلط؟

جواب: د سنت لمونځ (او دنفلو) په ټولو ركعتونو كې قراءت فرض دی، كه چيرې دې په هيره سره التحيات شروع كړ او بيا د يادېدو په وجه سورة فاتحه او ددې سره يو سورت ولوست او ركوع دې وكړه؛ نو د سجده سهوې كولو نه پرته به ستا لمونځ صحيح كيږي، په تا باندې سجده سهوه كول واجب نه دي[2] او كه چيرې التحيات ولوستلو او ركوع ته لاړې، قراءت دې پريښود؛ نو ستا لمونځ نه صحيح كيږي، ځكه چې د لمونځ فرض (يعني قراءت) ستا نه پاتې

---

[1] ومحله بعدالسلام سواء كان من زيادة اونقصان (عالمگيرى ج:١ص:١٢٥)ايضًا: وكيفيته ان يكبربعد سلامه الاول ويخر ساجدًا ويسبح فى سجوده ثم يفعل ثانيًا كذالک ثم يتشهد ثانيًا ثم يسلم ،كذا فى المحيط (فتاوى عالمگيرى ج:١ص: ١٢٥ كتاب الصلاة الباب الثانى عشرفى سجودالسهو)۔

[2] ولوقرأ التشهد فى القيام ان كان فى الركعة الاولى لايلزمه شىء وان كان فى الركعة الثانية اختلف المشائخ فيه والصحيح انه لايجب كذافى الظهرية ولوتشهد فى قيامه قبل قرأة الفاتحة فلاسهوعليه ......الخ (فتاوى عالمگيرى ج:١ص:١٢٧الباب الثانى عشر فى سجودالسهو)۔ايضًا: (وكل النفل والوتر)اى القرأة فرض فى جميع ركعات النفل والوتر ......الخ (البحرالرائق ج: ٢ص:٦٠)

شو [1] او که چیرې د لمونځ واجب پاتې شي: نو ددې پوره والي په سجده سهوې سره کیږي. که فرض پاتې شي: نو ددې پوره والي په سجده سهوې سره نه کیږي. بیا تا چې د وترو په لمونځ کې په دوو رکعتونو باندې سلام وګرځولو: نو تا ته داسې کول نه و پکار. چونکې تا لمونځ مات کړ په دې وجه سنت اداء نه شو

❖ د مسافر لمونځ ❖

....

په څومره فاصله کې دقصر لمونځ کیږي؟

سوال: د قصر دلمانځه له پاره درې منزله کیدل ضروري دي. یومنزل د څومره کلومیتریا میل برابر وي؟

جواب: د مختار قول مطابق یو منزل (۱۲) میله او درې منزله د (۴۸) اته څلویښت میله برابر وي او (۴۸) میله (۷۷) کلو میټر جوړیږي. [2]

د لمانځه د قصر رعایت تر قیامته پورې دی

سوال: آیا د قصر دلمانځه رعایت یوازې د لومړي وختونو له پاره و، کله به چې خلکو پیدل سفر کاوو یا اوس هم دی؟

جواب: قصر یوازې د لومړي زماني له پاره نه و، بلکې تر قیامته پورې دی. [3]

---

[1] فان کان المتروک فرضًا تفسد الصلاة وان کان واجبًا لاتفسد ولکن تنتقص وتدخل فی حد الکراهة ......الخ (بدائع الصنائع ج:۱ص:۱۶۷کتاب الصلاة فصل فی بیان ان المتروک ساهیًا هل یقضی ام لا)، ولایجب السجود الابترک واجب اوتاخیره...اوتغیره واجب...الخ (فتاوی عالمگیری ج:۱ص:۱۲۶،الباب الثانی عشرفی سجودالسهو)

[2] قال فی النهایة التقدیربثلاث مراحل قریب من التقدیر بثلاثة ایام لان المعتاد من الیسیر فی کل یوم مرحلة واحدة خصوصًا فی اقصر ایام السنة کذافی المبسوط (ردالمحتار ج:۲ ص:۱۲۳باب الصلاة المسافر ،طبع سعید)، په فتاوی رشیدیه کې دي: سوال: په څومره سفرکې دقصرلمونځ کول پکاردي داحادیث صحیحه وو مطابق؟ جواب: څلور بریده دکوم چې شپاړس شپاړس میله درے منزله وي حدیث دموطاامام مالک نه ثابت دے مګردمقداردمیلونومختلف دی لهذا درې منزله جامع تولواقوال ته دے(فتاوی رشیدیه تالیف حضرت ګنګوهی رحمه الله :شامله په تالیفات رشیدیه باندې ص:۳۵۸طبع اداره اسلامیات لاهور)

[3] عن ابن عباس رضی الله عنهما قال :ان الله تعالی فرض الصلوة علی لسان نبیکم علی المسافر رکعتین وعلی المقیم اربعًا وفی الخوف رکعة(صحیح مسلم ج:۱ص:۲۴۱)، ایضًا: عن عائشة رضی الله عنها قالت فرض الله الصلاة حین فرضها رکعتین رکعتین فی الحضر والسفر،فاقرت صلاة المسافر،وزیدت فی صلاة الحضر (صحیح البخاری ج:۱ص:۵۱کتاب الصلاة باب کیف)_

د سفر حد (اندازه) څومره ده؟

سوال: د سفر حد څومره مقرر دی؟ او آیا سفر کې به قضا فرض لمونځونه هم نیم نیم اداء کیږي؟

جواب: د سفر حد (۴۸) میله دی[1] او د سفر قضاء لمونځونه به هم نیم نیم اداء کیږي.[2]

د قصر لمانځه له پاره د سفر اندازه څومره ده؟

سوال: د سفر مقرر حد څومره دی چې د هغه نه وروسته د سفر لمونځ قصر اداء کیږي. یعنې د څلورو فرضو په ځای دوه فرض اداء کیږي؟ او که چیرې په سفر کې فرض لمونځ په جماعت سره اداء کیږي؛ نو څومره فرض به اداء کیږي؟ د سفر په لمانځه کې پوره رکعتونه یعنې پوره لمونځ به اداء کیږي یا یوازې فرض لمونځ؟ تر څو ورځو پورې چې قیام وي بیا پوره لمونځ نه شي اداء کولی؟ ددې په باره کې څه حکم دی؟

جواب: د سفر لمونځ د (۴۸) میله پورې کیږي. یعنې چې سړی خپل کلی پریږدي او د (۴۸) میله لرې اراده ولري؛ نو قصر دی[3] په سفر کې که چیرې جمعې سره لمونځ کیږي: نو قصر به وي، خو که چیرې لمونځ ورکونکی مقیم وي؛ نو شاته مسافر به هم پوره لمونځ کوي[4]

د سفر په دوران کې لمونځونه وروسته کول او په کور کې یې په اطمینان سره کول

سوال: آیا د سفر په دوران کې لمونځونه وروسته کول او کور ته چې ورسیږي او په اطمینان سره ټول یو ځای کول صحیح دي؟

---

[1] قال فی النهایة التقدیربثلاث مراحل قریب من التقدیر بثلاثة ایام لان المعتاد من الیسیر فی کل یوم مرحلة واحدة خصوصًا فی اقصر ایام السنة کذاف المبسوط (ردالمحتار ج:۲ ص:۱۲۳باب الصلاة المسافر ،طبع سعید)
په فتاوی رشیدیه کې دي: سوال: په څومره سفرکې دقصرلمونځ کول پکاردي دسهي حدیثونو مطابق ؟
جواب: څلور بریده دکوم چې شپاړس شپاړس میله درې منزله وي حدیث دموطاامام مالک نه ثابت دي مګر د دمیلونو مقدار مختلف دي لهذا درې منزله جامع ټولواقوالو ته دي (فتاوی رشیدیه تالیف حضرت ګنګوهي رحمه الله : مشتمله په تالیفات رشیدیه باندې: ص:۳۵۸طبع اداره اسلامیات لاهور)

[2] (والقضاء یحکی) ای یشابه الاداء سفراً وحضراً لانه بعدماتقررلایتغیر (قوله والقضاء) ای فلوفاتته صلوة المسافروقضاها فی الحضر یقضیهامقصورة کمالو اداها(فتاوی شامی ج:۲ص:۱۳۵باب صلاة المسافر)

[3] من خرج من عمارة موضع اقامته قاصدًا مسیرة ثلاثة ایام ولیالیها بالسیر الوسط مع الاستراحات المعتادة من القصر ایام السنة.....صلی الفرض الرباعی رکعتین حتی یدخل موضع مقامه (درمختار ج:۲ص:۱۲۱باب صلاة المسافرایضًا فتاوی قاضیخان ج:۱ص:۱٦٤باب صلاة المسافر)

[4] وان اقتدی مسافربمقیم اتم اربعًا......الخ (عالمګیری ج:۱ص:۱٤۲،الباب الخامس عشرفی صلاة المسافر) ایضًا:واماالقتداء المسافربالمقیم فی الوقت اتم اربعًا (الهدایة ج:۱ص:۱٦٦باب صلاة المسافرطبع شرکت علمیه)

جواب: دا جائز نه دي؛ بلکې د سفر لمونځ په سفر کې کول پکار دي[1] که چیرې اوبه پیدا نه کړي ؛نو تیمم دې وکړي[2]

یوڅوک دکور نه د وتلو په وخت مسافر کیږي یا چې استیشن ته ورسیږي؟

سوال: آیاکه یوڅوک له کور نه ووځي؛ نو انسان مسافر کیږي یا چې استیشن ته ورسیږي؟ لکه د ښار استیشن او د کینټ استیشن یا د ښار نه د وتلو نه وروسته؟

جواب: کله چې سړی د خپل کلي د حدودو نه بهر ووځي نو هلته مسافر کیږي. تر څو پورې چې د خپل ښار په حدوودو کې دننه وي تر هغه پورې به مقیم وي مسافر به نه وي. استیشن چې که د آبادي نه بهروي؛ نو لکه څنګه چې د کراچۍ استیشن دی؛ نو هلته به سړی مقیم وي مسافر به نه وي[3]

په ښار کې په موټر کې دوه رکعته کول

سوال: ځیني حضرات لیدل شوي دي چې دوه، دوه نیمې بجې د کور نه ووځي او د ماسپښین لمونځ په استیشن یا موټر کې اداء کوي، یوازې دوه رکعته لمونځ کوي. آیا داسې کول صحیح دي؟

جواب: موټر چې کله د ښار نه بهر ووځي؛نو په هغه وخت کې مسافر وي. په ښار کې دننه په استیشن یا موټر کې دوه رکعته کول غلط دي.[4]

مسافر به د ښار د ابادۍ نه وتلو سره قصر کوي

سوال: یو مسافر چې د یوموټر په ذریعه سفر کوي هغه موټر څه وخت وروسته وتونکی یا روان شوی دی، خو هغه تر اوسه پورې اته څلویښت میله (۴۸) مزل نه دی کړی په دې وخت کې که د لمانځه وخت راشي؛ نو ایا دا لمونځ به هم قصر کوي؟

---

[1] عن ابن مسعودرضی الله عنه :والذی لااله الاغیره ! ماصلی رسول الله صلی الله علیه وسلم صلاة فقط الاوقتها......الخ (ادلة الحنفية ص:۱۱۹،باب لایجمع بین صلاتین)۰ ایضًا عن عبدالله قال: مارایت النبی صلی الله علیه وسلم صلی صلاة لغیرمیقاتها ......الخ (بخاری ج:۱ص:۲۸۸کتاب المناسک ،باب متی یصلی الفجربجمع ،ایضًا :صحیح مسلم کتاب الحج طبع قدیمی)

[2] وان کنتم مرضی اوعلی سفراوجآء احدمنکم من الغآئط او لمستم النسآء فلم تجدوا مآء فتیمموا صعیدًا طیبًا فامسحوا بوجوهکم وایدیکم منه (المائده:٦) ایضًا:ومن عجز عن استعماله لبعده میلاً...... تیمم لهذه الاعذارکلها (ردالمحتارج:۱ص:۲۳۶،۲۳۲باب التیمم)

[3] فلایصیرمسافراً قبل ان یفارق عمران ماخرج منه من الجانب الذی خرج منه حتی لوکان ثمة محلة منفصلة عن المصر وقدکانت متصلة به لایصیرمسافراً مالم یجاوزها ولوجاوز العمران من جهة خروجه وکان بحذائه محلة من الجانب الآخریصیرمسافرًا ......الخ (حلبی کبیر ج: ۱ص:۵۳٦فصل فی صلوة المسافر)

[4] ثم المعتبر المجاوزة من الجانب الذی خرج منه حتی لوجاوزعمران المصر قصر(عالمگیری ج:۱ص:۱۳۹، کتاب الصلاة الباب الخامس عشرفی صلاة المسافر)

جواب: کله چې مسافر (۴۸) میله یا ددې نه د زیاتې فاصلې د سفر نیت کولو سره د خپل ښار د ابادۍ نه ووځي؛ نوقصرشروع شي.[1]

د قصرلمانځه له پاره دکومې لارې اعتباردی

سوال: زموږدکلي نه پیښور ښارته درې لارې دي. یوه لاره اته څلویښت میله ده کومه چې دسړک اوسورلۍ ده او همېشه موږ (۴۸) میله والا لار باندې د پیښور ته خو او بله لار د څلویښت میله سورلۍ لار ده او دریمه لار (۳۵) میله پیاده ده. کله چې زه په (۴۸) میله لار باندې پیښور ته ځم؛ نو ماته د قصر لمانځه حکم دی یا د دویمې لارې حکم دی؟ قصر لمونځ کوم یا پوره لمونځ ادا کوم؟ شرعي حکم بیان کړئ!

جواب: په کومه لار چې سفر وکړل شي دهغې اعتبار دی، که هغه (۴۸) میل وي :نو قصر لازم دی اګر که بله لار دهغې نه د کمې فاصلې وي.[2]

که دښار یوه لنډه لاره وي او بله اوږده وي نو د قصر له پاره به د مسافې اعتبار وي

سوال: دخرم زئي او د کوټې په مینځ کې دوه لارې دي، یوه لاره د (۷۸) کلو میټره فاصله کې ده او بله لاره (۴۵) یا (۵۰) کلو میټره فاصله کې ده، موږ چې کله د (۷۸) کلو میټره فاصله باندې سفر کوو؛ نو قصرلمونځ کوو او کله چې موږ د (۴۵یا د ۵۰) کلو میټره فاصلې باندې سفر کوو؛ نو موږ ته پوره لمونځ کول پکار دی اوکه قصر؟

جواب: په کومه لاره چې تلل وي دهغې اعتبار به وي، که چیرې هغه د سفر مسافت وي: نو قصر کوئ، کنه؛ نو مه یې کوئ![3]

که چیرې چا د اته څلویښت میل نه په کمه لاره سفر شروع کړ او په لاره کې یې د اوږد سفر اراده وکړه؛ نو قصر به کوي

سوال: یو سړی د (۴۸) میل نه په کمې لارې باندې سفر شروع کړ او دیرش یا څلویښت میله

---

[1] ومن خرج من عمارة موضع اقامته من جانب خروجه وان لم يجاوز من الجانب الآخر قاصدًا مسيرة ثلاثة ايام ولياليها من اقصرايام السنة ......صلى الفرض الرباعى ركعتين وجوبًا لقول ابن عباس رضى الله عنهما ان الله فرض على لسان نبيكم صلاة المقيم اربعًا والمسافرركعتين وفى الشامية:(قوله من جانب خروجه الخ) قال فى شرح المنية :فلايصيرمسافراً قبل ان يفارق عمران ماخرج منه من الجانب الذى خرج......الخ (ردالمحتارعلى الدرالمختار ج:۱ص:۱۲۳،۱۲۱كتاب الصلاة ،باب صلاة المسافر،طبع ايچ ايم سعيد)_

[2] فاذا قصدبلدة والى مقصده طريقان احدهما ثلاثة ايام ولياليها والآخر دونها فسلك الطريق الابعدكان مسافراً عندنا وان سلك الاقصريتم(عالمگيرى ج:۱ص:۱۳۸كتاب الصلاة الباب الخامس عشرفى صلاة المسافر)

[3] فاذاقصد بلدة والى مقصده طريقان احدهما مسيرة ثلاثة ايام ولياليها والآخردونها فسلك الطريق الابعد كان مسافرًا عندنا وان سلك الاقصر يتم كذا فى البحر الرائق۔ (عالمگيرى ج:۱ص:۱۳۸ كتاب الصلاة الباب الخامس عشرفى صلاة المسافر)

وروسته یې اراده د شپیته میله لاره باندې د سفر کولو شوه. اوس چې دی لمونځ کوي: نو قصر به کوي او که پوره لمونځ به کوي؟

جواب: د سفر په دوران کې که چیرې دده اراده بدله شي: نو هغه به مسافر وي. د ارادې د بدلیدو نه وروسته به هغه قصر کوي.[1]

ټول کال سفر کونکی ډریور به همیشه قصر کوي

سوال: دلته سعُوي عرب کې د یوې ټریلې ډریور کال دولس میاشتې په سفر وي. مثلاً که نن د کراچۍ نه لاهور ته ورسیږي او سبا د لاهور نه کراچۍ ته روان شي: نو ایا په دې صورت کې چې هغه ټول کال په سفر کې وي، لمونځ به پوره کوي او که قصر به کوي؟

جواب: کله چې د خپل کور نه بهر وي: نو قصر لمونځ به کوي.[2]

سل میله سفر کولو نه وروسته فورا بیرته راتلونکی به لمونځ قصر ادا کوي که پوره؟

سوال: یو سړی سل میله لرې مثلا د تفتان نه نوکنډې ته (۱۰۰) میله لاړشي. یعنې د خپل ښار نه بل ښار ته د ضروري کار له پاره؛ نو په درې ګنټو کې واپس رارسیږي. د ماسپښین لمونځ په لاره کې یا په هغه مذکوره ښار کې ادا کوي. د مازدیګر د لمانځه په وخت بیرته خپل ښار یا کلي ته رارسیږي. پوښتنه دا ده چې هغه به د ماسپښین لمونځ سفرانه کوي او که پوره؟

جواب: د ماسپښین د لمانځه وخت یې په سفر کې دی، له دې وجې به قصر کوي.[3]

ایا د ښار نه اویا کلو میټره لرې د ټرک ډریور به مسافر وي؟

سوال: زه د شګې (باجری) ټرک چلوم او په سپر هائی وے روډ باندې تقریبا اویا کلو میټره لرې تلو سره باجري راوړم. که زه هلته نهر ته ورسیږم او د لمانځه وخت شي: نو ایا زه به لمونځ قصر کوم یا پوره لمونځ کوم او الله مه کړه که قضاء شي: نو واپس راتلو سره د سفر قضاء قصر کوم او که پوره؟

---

[1] من خرج من عمارة موضوع اقامته قاصداً مسيرة ثلاثة ايام ولياليها (تنويرالابصار)وفى الشامية قوله قاصدًا اشاربه مع قوله خرج الى انه لوخرج ولم يقصد اوقصد ولم يخرج لايكون مسافرًا وفى البحر واشاربه الى ان النية لابد ان تكون قبل الصلاة (ردالمحتارمع الدرالمختار ج:۲ ص:۱۲۲ باب صلاة المسافر.طبع سعيد)

[2] ولايزال على حكم السفرحتى ينوى الاقامة فى بلدة اوقرية خمسة عشرة يوماً اواكثر(عالمگيرى ج:۱ص: ۱۳۹ كتاب الصلاة الباب الخامس عشرفى صلاة المسافرطبع رشيديه)

[3] قال :ومن مسافرآخر الوقت قبل ان يصلى، صلى صلاة مسافر، ولوقدم مسافرآخرالوقت قبل ان يصلى صلى صلاة مقيم (شرح مختصر الطحاوى ج:۲ص:۹۹باب صلاة المسافر)

جواب: که تاسو د کراچۍ د حدود ختمیدو نه وروسته (۴۸) کلو میټره یا د دې نه زیات لرې ځئ؛ نو قصر لمونځ به کوئ د سفر قضاء شوی لمونځ که په کور کې ادا کوئ؛ نو بیابه هم قصر کوئ[1] خو اویا کلو میټره د قصر فاصله نه ده له دې وجې به تاسو هلته پوره لمونځ کوئ!

د ریلوې د ملازم مسافر لمونځ

سوال: زه په ریلوې کې ملازم یم زما ډیوټي (دنده) د ټرین سره وي، زه د کراچۍ نه کوئټې ته موټر سره ځم د کوئټې نه کراچۍ بیا د کراچۍ نه سکهر او واپس د کراچۍ نه سرګودها ته ځم. په دې طریقه زما د ډیوټي چکر راځي، زما رهائش او خاندان په کراچۍ کې دی. اوس سوال دا دی چې ما ته د سفر دوران کې د قصر لمونځ کول پکار دي یا پوره لمونځ کول پکار دي.سره له دې چې په موټر کې ماته پوره سهولتونه حاصل دي.اسپیشل کمره ما سره ده چې په هغې کې ایر کنډیشن دی، زه او زما عمله پوره لمونځ کوو. تاسو د قرآن او سنت په رڼا کې جواب راکړئ چې مونږ قصر لمونځ وکړو او که پوره؟ الله پاک دې تاسو ته دخیربدله درکړي.

جواب: د کراچۍ نه بهر سفر دوران کې به تاسو قصر کوئ[2] او کراچۍ راتلو سره به پوره لمونځ کوئ[3] ستاسو سفر اګر که د ډیوټي (وظیفې) په حیثیت دی: خو د سفر احکام پرې جاري دي.

کوم ځای چې د انسان جایداد او کور نه وي هغه د هغه اصلي وطن نه دی

سوال: زما د پلار نیکه کلی د حیدر آباد نه (۱۵۰) کلو میټره لرې دی، په کلي کې زما دوه ورونه او د کورنۍ نور خلک هم اوسیږي،دکورنۍ قبرستان هم په دې کلي کې دی،زما سرکاري ملازمت زیاتر په حیدر آباد کې پاتې شوی دی،د ماشومانو تعلیم مې هم زیات په حیدر آباد کې شوی دی، یو دوه ماشومان اوس هم په حیدر آباد کې سبق وایي.بلکې یو دوه بچیو ملازمت مي هم په حیدر آباد کې دی، په حقیقت کې د ملازمت په زمانه کې ما خپله کوټه په حیدر آباد کې جوړه کړې وه او د پنشن(تقاعد) اخیستو نه وروسته مې خپله استوګنه (رهائش) په حیدر آباد کې قائمه کړې ده.بلکې، د کر ځمکه مي هم تقاعد اخیستو نه وروسته حیدر آباد ته نژدې اخیستې ده،مطلب دا چې مستقل طور سره اوسیدل مې په حیدرآباد کې اختیارکړی دی.ښادي غم او د کورنۍ په معاملاتو کې مې د کلي سره تعلق قائم ساتلی دی او اکثر کور ته ځم راځم.اوس پوښتنه داده:

---

[1]]فلو فاتته صلوة المسافروقضاها فی الحضر یقضیها مقصورة کمالوأداها......الخ(شامی ج:۲ص:۱۳۵)۔

[2]]من خرج من عمارة موضوع اقامته قاصداً مسیرة ثلاثة ایام ولیالیها (تنویرالابصار) وفی الشامیة قوله قاصدًا اشاربه مع قوله خرج الی انه لوخرج ولم یقصد اوقصد ولم یخرج لایکون مسافرًا ۰وفی البحر واشاربه الی ان النیة لابد ان تکون قبل الصلاة (ردالمحتارمع الدرالمختار ج:۲ص:۱۲۲باب صلاة المسافر،طبع سعید)۔

[3]]وکذا اذاعاد من سفره الی مصره لم یتم حتی یدخل العمران ...... الخ (عالمگیری ج:۱ص:۱۳۹،الباب الخامس عشرفی صلاة المسافر)۔

(الف) که زه يا زما بچيو کې څوک کلي ته ځي: نو کلي ته تلو راتلو لار کې به کوم لمونځ کوو قصر او که پوره؟

(ب) که په کلی کې پوره لمونځ کول وي او د کلی نه يو خوا بل خوا (۵۰۰) ميله دننه تګ راتګ راشي نو هلته به کوم لمونځ کوو قصر او که پوره؟

جواب: ستاسو کلی چونکې د حيدرآباد نه (۱۵۰) کلو ميټره لرې دی. په دې وجه هلته تلو سره به تاسو په لار کې قصر کوئ اصل سوال دا دی چې کلي ته رسيدو سره به تاسو مسافر يئ يا مقيم؟ او هلته به قصر کوئ که نه پوره لمونځ؟ ددې جواب دا دی چونکې تاسو هلته اوسيدل ترک کړي دي، نه هلته ستاسو کور شته او نه سامان. په دې وجه هغه ستاسو وطن اصلي نه دی، هلته تاسو مسافر يئ او قصر به کوئ.[۱]

په کوم ښار کې چې کور په کرايه وي يا خپل وي هلته رسيدو سره مسافر مقيم جوړيږي

سوال: زموږ يو مستقل کور په صوبه سرحد کې دی او يو مستقل کور مو په کراچۍ کې دی او که موږ د سرحد نه کراچۍ ته د څه کار له پاره راځو او په کراچۍ کې مو د پنځلسو ورځو نه د کم اوسيدو اراده وي: نو آيا قصر لمونځ به کوو که پوره؟

(الف) کله چې کور د کرايې وي (ب) کله چې کور خپل وي؟

جواب: کراچۍ ستاسو وطن اقامت دی، څو پورې چې ستاسو په کراچۍ کې د اوسيدو اراده ده او هلته مو د کرايې له پاره کور اخستی دی، ترهغه وخته به تاسو کراچۍ ته د راتلو سره مقيم شئ او تاسو له پاره به پنځلس ورځې دلته د اوسيدو نيت کول ضروري نه وي. په دې صورت کې به تاسو دلته پوره لمونځ کوئ. او کله چې تاسو د کراچۍ نه خپله استوګنه ختمولو سره ددې ځای نه خپل سامان منتقل کړئ اود کرايې کور هم پريږدئ. هغه وخت به کراچۍ ستاسو د اقامت وطن نه وي، بيا که چېرته کراچۍ ته راتګ وي: نو که د پنځلسو ورځو د قيام نيت وي؛ نو تاسو به دلته مقيم يئ او که د پنځلسو ورځو نه د کم وخت تيرولو نيت مو وي: نو بيا به مسافر يئ.

لنډه دا چې څو پورې ستاسو دلته د کرايې کور وي او ترڅو پورې چې دلته ستاسو سامان وي او ستاسو نيت وي چې تاسو به واپس راتلو سره دلته اوسيږئ، ترهغه پورې دا ستاسو د اقامت وطن دی.[۲]

---

[۱] ويبطل الوطن الاصلی بالوطن الاصلی اذا انتقل عن الاول باهله..الخ (عالمگيری ج:۱ ص:۱۴۲ صلاة المسافر)

[۲] الوطن الاصلی هوموطن ولادته اوتاهله اوتوطنه يبطل بمثله اذالم يبق له بالاول اهل فلوبقی لم يبطل بل يتم فيهما ای بمجرد الدخول وان لم ينو اقامة ......الخ (شامی ج:۲ ص:۱۳۲ صلاة المسافر)_

د یوې هفتې پاتې کیدو په نیت له خپل کوره شپیته میله لرې سرې دې لمونځ قصر کوي

سوال: زه د نوکرې له پاره له کور نه زیاتر بهر یم او منزل مو اکثر پنځوس شپیته میله نه زیات وي، او زه همیشه د یوې هفتې نیت کولو سره د کورنه ځم او هره پانشنبه (زیارت) بیرته راځم، په دې ځایونو کې قصر لمونځ پکار دی که پوره؟

جواب: د ملازمت په ځای کې که د پنځلسو ورځو نیت وکړئ؛ نو بیا به تاسو هلته مقیم یئ ګڼي مسافر،[1] تاسو لمونځ په جومات کې په جمعه کوئ چې د قصر سوال پیدا نه شي[2]. په هر حال که د یوازې لمانځه ضرورت راشي؛ نو قصر کوئ.

چې استوګنه یې بل چېرته وي او د مور پلار ملاقات ته راشي؛ نو کوم لمونځ به کوي؟

سوال: مسئله دقصر دلمانځه ده، زما مورو پلار دلته په چکوال کې اوسیږي، خو زه له څه وخت په کوئټه (بلوچستان) کې د خپل مشر رور سره مقیم یم، اوس که زه د هفتې یا لسو ورځو له پاره خپل مور پلار کره راشم؛ نو آیا قصر لمونځ به کوم؟

جواب: که تاسو په کوئټه کې مستقل رهائش اختیار کړی وي او چکوال خپل وطن نه ګڼئ؛ نو تاسو په چکوال کې قصر لمونځ کوئ په دې شرط چې هلته مو د پنځلسو ورځو نیت نه وي.[3]

د کوئټې نه چکوال ته د یوې نیمې میاشتې له پاره تلونکی که له هغه ځای نه د درې یا څلور ورځو له پاره لاهور ته لاړشي؛ نو قصر دې کوي

سوال: مسئله دا ده چې زه دلته د پنځلسو ورځو نه زیات تقریبا د یوې نیمې میاشتې له پاره

---

[1] وان نوی الاقامة اقل من خمسة عشریومًا قصر (عالمگیری ج:۱ص:۱۳۹کتاب الصلاة، الباب الخامس عشر فی صلاة المسافرطبع رشیدیه کوئته)۔

[2] وان اقتدی مسافربمقیم اتم اربعًا ......الخ (عالمگیری ج:۱ص:۱۴۲کتاب الصلاة الباب الخامس عشر)۔

[3] الوطن الاصلی یبطل بمثله فلوکان له ابو ان ببلد غیره مولده وهو بالغ ولم یتاهل به فلیس ذلک وطنًا له الا اذاعزم علی القرار فیه وترک الوطن الذی کان قبله (شامی ج:۲ص:۱۳۳باب الصلاة المسافر)، ایضًا: والوطن الاصلی هو وطن الانسان فی بلدة اوبلدة اخری اتخذها دارًا، او توطن بها مع اهله وولده ولیس من قصده الارتحال عنها ،بل التعیش بها، وهذا الوطن یبطل بمثله لاغیر ،وهو ان یتوطن فی بلدة اخری وینتقل الاهل الیها ،فیخرج الاول من یکون وطنًا اصلیًا حق لودخل مسافرًا لایتم قیدنا بکونه انتقل عن الاول باهله لانه لولم ینتقل بهم ،ولکنه استحدث اهلاً فی بلدة اخری ،فان الاول لم یبطل ویتم فیها (البحرالرائق ج:۲ص:۱۴۷،باب المسافر،طبع درالمعرفة،بیروت)

(کوئټې نه چکوال) ته راغلی یم، او پوره لمونځ کوم:خو د درې ځلورو ورځو له پاره د لاهور (چکوال) نه تلل پیښ شو، ما په لاهورکې تقریبا قصر لمونځونه ادا کړل. آیا دا صحیح ده؟ که نه وي نو څه کفاره ده؟

جواب: کله چې تاسو د چکوال نه لاهور ته لاړئ نو په لاهور کې مسافر وې په دې وجه قصر کول پکار و. په دې وجه تاسو صحیح کړي دي.[1]

یوځای کې درې نیمې میاشتې تیرونکی به څومره لمونځ کوي؟

سوال: یو سوال دا دی چې موږ د کوئټې نه د پنجاب یو کلي ته لاړو. هلته موږ درې نیمې میاشتې تیرې کړې، نو آیا په دې دوران کې موږ ته پوره لمونځ کول پکار و او که قصر؟

جواب: که سړی په یوځای کې د پنځلسو ورځو ایساریدو نیت وکړي: نو مقیم کیږي. په دې صورت کې پوره لمونځ کول ضروري دي. دسفر لمونځ نه شي کولی.[2]

د کراچۍ اوسیدونکی چې په میر پور کې اته ورځې اوسیدو سره کراچۍ ته راشي؛ نو هلته به څومره لمونځ کوي؟

سوال: زما دکراچۍ نه میر پور ته د غیرمعیني مودې له پاره تبدلي شوې ده. زما کور او اهل په کراچۍ کې دي، زه هره هفته په پابندي سره کراچۍ ته راځم. زه په میر پور کې دیکشنبې نه تر چارشنبې پورې یم، او دپانشنبې په ورځ کراچۍ ته راځم. زه دا معلوموم چې

۱: ماته قصر لمونځ کوم ځای کې ادا کول پکار دي؟

۲: یا ماته په دواړو ځایونو کې پوره لمونځ ادا کول پکار دي؟

۳: په ماښام او ماسخوتن کې ټول څومره قصر رکعتونه وي.

جواب: کراچۍ خو ستاسو وطن دی، دلته به تاسو په هر حال کې پوره لمونځ کوئ. په میر پور کې که ستاسو قیام یو ځل پنځلس ورځې یا د دې نه د زیات اقامت په نیت سره وشي: نو تاسو به هلته مقیم شئ[3]، او ترڅو چې مو هلته ملازمت وي هلته تلو سره مقیم کیږئ، که هلته د پنځلس ورځو قیام حاجت نه راځي: نو تاسو هلته مسافر یئ، قصر به کوئ. ماسپښین، مازدیګر او ماسخوتن کې د قصر دوه دوه رکعتونه دي. د سحر دوه او د ماښام درې رکعتونه

---

[1] من خرج من موضع اقامته قاصدًا مسيرة ثلاثة ايام ولياليهامن اقصر ايام السنة ......صلى الفرض الرباعى ركعتين (درمختارج:۲ص:۱۲۱باب صلاة المسافر)

[2] ولايزال على حكم السفرحتى ينوى الاقامة فى بلدة اوقرية خمسة عشراواكثر(عالمگيرى ج:۲ص:۱۳۹. الباب الخامس عشرفصل فى صلاة المسافر)

[3] واما فى غيروطنه فلا يصير مقيما الا بنية الاقامة واقل الاقامة عندنا خمسة عشر يوما...الخ (حلبى كبير ج۱. ص۵۳۹ فصل فى صلاة المسافر)

په سفر کې هماغه شان وي، د وترو به درې رکعتونه په سفر کې ادا کول وي.[1]

د کراچۍ اوسیدونکی که په حیدرآباد کې ملازمت کوي؛ نو آیا قصر به کوي؟

سوال: تاسو ته درخواست دی چې زما په یو مسئله کې تشفي وکړئ. زما مستقل ملازمت نن سبا په حیدرآباد کې دی او زما مستقل رهائش په کراچۍ کې دی. په هفته کې یو ځل او کله دوه ځله کراچۍ ته ځم، لهذا زه به پوره لمونځونه چېرته ادا کوم؟ او قصر لمونځونه چېرته؟ ځکه چې نن سبا زه په دواړو ځایونو کې پوره لمونځونه ادا کوم.

جواب: په کراچۍ کې ستاسو استوګنه ده، په دې وجه دا خو ستاسو وطن اصلي دی، او هلته راتلو سره به تاسو پوره لمونځ کوئ. په حیدرآباد کې ستاسو ملازمت دی، که تاسو یوځل مسلسل پنځلس ورځې پاتې کیږئ؛ نو هلته به هم مقیم شئ، او ترڅو چې ستاسو هلته ملازمت وي، هلته رسیدو سره به مقیم کیږئ.[2]

د کور نه سل میله لرې شپږ ورځې اوسیدونکی به څومره لمونځ کوي؟

سوال: زه د نوکري په سلسله کې هره هفته د خپل کلي نه سل میله لرې ځم، او د پانشنبې (زیارت) په ورځ بیرته خپل کلي ته راځم، آیا زه قصر لمونځ وکړم او که نه؟ ځینې ملګري وایي چې ته خپل کور ته باقاعده واپس راځې او د نوکرۍ په ځای کې یوازې شپږ ورځې د هفتې نه تر زیارته اوسیږې، په دې وجه ته هلته دی په ځای کې مسافر یې، او د قصر لمونځ (دوه رکعته فرض لمونځ) ادا کوئ.

جواب: که تاسو په یو ځل د ملازمت په ځای کې پنځلس ورځې مسلسل د اوسیدو نیت وکړئ؛ نو ته به هلته مقیم شې، د دې نه وروسته چې تر څو ستاسو هلته ملازمت وي چې کله هم هغه ځای ته ځې، نو مقیم به یئ، او پوره لمونځ به کوئ، خو ترڅو پورې چې تاسو پنځلس ورځې قیام نه کوئ. هلته به مسافر یئ.[3]

د سفر په دوران کې به لمونځ پوره کیږي او که قصر؟

سوال: مابنام تقریبا پنځه بجې موږ د نوري آباد نه کراچۍ ته روان شو، او د نوري آباد نه

---

[1] اصلی الفرض الرباعی رکعتین حتی یدخل موضع مقامه اوینوی اقامة نصف شهر بموضع صالح لها فیقصر لها ان نوی اقل منها ......الخ (تنویرالابصارمع الدرالمختار ج:۲ص:۱۲۳، ۱۲۸باب صلاة المسافر،ایضًا تبیین الحقائق ج:۱ص:۵۰۹، ۵۱۳باب صلاة المسافرطبع دارلکتب العلمیه)

[2] واماقی غیروطنه فلایصیرمقیماً الابنیة الاقامة واقل الاقامة عندناخمسة عشریومًا......الخ(حلبی کبیر ج:۱ ص:۵۳۹ فصل فی صلاة المسافر،طبع سهیل اکیدمی لاهور)

[3] ایضاً _

پنځوس کلومیټره (یو دیرش میله) لرې د سفر په دوران کې د ماز دیگر لمونځ کوو. د ماز دیگر لمونځ هم مونږ قصر ادا کولی شو او که پوره ادا کول غواړې حال دا چې کله کله د ماز دیگر وخت (۳۰ ۵) هم وي

جواب: ددې حکم هماغه دی کوم چې پورته ولیکل شو ځکه چې که د کراچۍ دآبادۍ نه د وتلو نه وروسته د نوري آباد پورې فاصله د سفر مقدار جوړیږي؛ نو تاسو به په لاره باندې تلو راتلو کې هم مسافر یئ، اوکه په لاره کې یو لمونځ کوئ نو هغه به هم قصر کوئ. او که د هغه ځای نه هغه ځای پورې فاصله د سفر نه وي: نو تاسو به په لاره کې هم مقیم یئ او پوره لمونځ به کوئ.

د حیدرآباد نه نوري آباد ته د نوکرۍ له پاره راتلونکی به هلته پوره لمونځ کوي

سوال: زما سوال دا دی چې ماته د نوکرۍ په سلسله کې روزانه د حیدرآباد نه نوري آباد پورې تلل راتلل وي، چې د حیدرآباد نه تقریبا اویا کلومیټره فاصله کې دی. پوښتنه داده چې ماته په نوري آباد کې قصر لمونځ کول پکار دي که پوره؟

جواب: پوره لمونځ کوئ![1]

د سفر په دوران کې د لمانځه مسائل

سوال: مونږ په نوري آباد کې نوکري کوو او روزانه د نوري آباد نه کراچۍ ته او د کراچۍ نه نوري آباد ته د بس په ذریعه سفر کوو او د ماسپښین لمونځ اکثر په فیکټرۍ کې ادا کوو چې د کراچۍ نه تقریبا (۱۰۰) کلومیټره (۶۲میل) لرې ده، آیا مونږ د ماسپښین لمونځ قصر ادا کولی شو او که پوره لمونځ ادا کړو؟

جواب: د سفر فاصله د خپل ښار نه د وتلو نه وروسته شروع کیږي؛نو که د کراچۍ د آبادۍ نه بهر وتلو نه ورووسته د نوري آباد فاصله د سفر فاصله وي: نو تاسو به په نوري آباد کې مسافر یئ، او هلته به قصر لمونځ کوئ (یوازې په سړکونو لیکل شویو میلونو ته مه ګورئ) او که د کراچۍ د آبادۍ نه د وتلو نه وروسته د نوري آباد فاصله د سفر فاصله نه وي؛ نو تاسو به هلته مقیم یئ پوره لمونځ به کوئ.[2]

---

[1]]ولابد للمسافر من قصدمسافة مقدرة بثلاثة ايام حتى يترخص المسافرين......الخ (عالمگيرى ج:۱ ص:۱۳۹،كتاب الصلاة ،الباب الخامس عشرفى صلاة المسافر،طبع رشيديه كوئته)

[2] ثم المعتبرة المجاوزة من الجانب الذى خرج منه حتى لوجاز عمران المصر قصر......ولابدللمسافرمن قصد مسافة مقدرة بثلاثة ايام حتى يترخص برخصة المسافرين ......الخ (عالمگيرى ج:۱ ص:۱۳۹،كتاب الصلاة، الباب الخامس عشرفى صلاة المسافر،طبع رشيديه كوئته)

په نوري اباد فيکټرۍ کې پاتې کېدونکي د کراچۍ اوسېدونکي به څومره لمونځ کوي؟

سوال: زمونږ څه ملګري داسې هم دي چې هغوی د هفتې په ورځ فيکټرۍ ته راځي او بيا پوره هفته همدلته په فيکټرۍ کې قيام کوي او بيا د هفتې په ورځ بېرته کراچۍ ته لاړ شي. يعنې هغوی پوره هفته دلته قيام کوي، د هغوی له پاره د قصر د لمانځه په باره کې څه حکم دی؟

جواب: د هغوی حکم هماغه دی کوم چې د روزانه راتلونکو دی، خو که نوري اباد د کراچۍ نه د سفر په فاصله باندې واقع وي او څه خلک هلته پنځلس ورځې قيام کولو سره مقيم شي: نو ترڅو پورې چې د هغوی هلته ملازمت وي. هلته تلو سره به مقيم کېږي او پوره لمونځ به کوي[1]. خو په لاره کې تلو راتلو سره به مسافر وي.

سوال: د مازديګر لمونځ چې د ګرمۍ په ورځو کې د نوري آباد نه کراچۍ ته ځو: نو د نوري آباد نه څلور شپېته کلوميټره لرې تقريبا (۴۰) ميله-د کراچۍ نه شپږ ديرش کلوميټره تقريبا دوويشت ميله، په فاصله باندې يې د سفر په دوران کې ادا کوو په دې صورت کې به لمونځ قصر ادا کول وي که پوره به ادا کول وي؟

جواب: د دې جواب پورته ذکر شو.

په يو وخت دوه ښارونو کې مقيم به څنګه قصر لمونځ کوي؟

سوال: زما مستقل رهائش په سمندري کې دی،چې د فيصل آباد نه (۳۰)ميله لرې دی. په فيصل آباد کې مستقل ملازمت کوم او د ملازمت له وجې فيصل آباد د استوګنې ځای ګڼم.د سفر دوران کې به د قصر لمونځ له پاره کوم يو ښار مخې ته ساتو. مستقل خانداني رهائش يا کوم ځای کې چې ملازمت کوم؟

جواب: د دواړو اعتبار به وي،د کوم ښار نه چې تاسو سفرشروع کوئ د هغه ځای به هم اود دويم به هم، دمثال په ډول تاسو د فيصل آباد نه سرګودها طرف ته سفر کوئ: نوکه هغه ځای د فيصل آباد نه (۴۸) ميله لرې وي، هلته به تاسو مسافر يئ او که تاسو د فيصل آباد نه ټوبه يا ګوجره طرف ته سفر شروع کړئ؛ نو سمندري ته راتلو سره به تاسو مقيم شئ، اوس که مخکې ځای د سمندري نه (۴۸)ميله لرې وي؛ نو تاسو به مسافر شئ ګڼي نه، همدغه شان که تاسو د سمندري نه سرګودهي طرف ته تلل غواړئ په لار کې فيصل آباد راځي تاسو به هلته رسيدو سره مقيم شئ،اوس که د دې نه مخکې فاصله (۴۸)ميله وي؛نوتاسو به مسافر يئ، ګڼي نه.[2]

---

[1] ولايزال على حکم السفرحتى ينوى الاقامة فى بلدة اوقرية خمسة عشريومًا اواکثر (عالمگيرى ج:١ص:١٣٩ کتاب الصلاة الباب الخامس عشرفى صلاة المسافر،طبع رشيديه کوئته)

[2] ولابد للمسافر من قصدمسافة مقدرة بثلاثة ايام حتى يترخص برخصة..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

مسافرکه نږدې نږدې مختلفو ځایونو کې اوسیږي بیا به هم قصر کوي

سوال: (الف) زید د کراچۍ نه پېښور ته لاړ او په پېښور کې یې د پنځویشت ورځو د استوګنې اراده وکړه: خو په مختلفو ځایونو باندې دوه درې ورځې اوسیدل دي، په کومو مختلفو مقامونو چې اوسیږي هغه نږدې نږدې دي یو فرلانګ یا نیم فرلانګ لرې لرې مختلفو کلیو کې، آیا هغه به لمونځ پوره کوي؟

سوال: (ب) عمرو پېښور نه کراچۍ ته راغی او د پنځلسو ورځو نه زیات کراچۍ کې اوسیږي؛ خو دوه ورځې په ناظم آباد کې درې ورځې په ټاور کې او درې ورځې په کیماړۍ کې یا ددې نه لرې لرې یاددې نه هم نږدې نږدې ځایونو کې اوسیږي، ایا پوره لمونځ به کوي؟

جواب: مسافر چې کله په یو معلوم ځای (کلي یا ښار)کې پنځلس ورځې یا ددې نه د زیاتو ورځو تیرولو نیت وکړي: نو هغه مقیم شي او د هغه په ذمه پوره لمونځ کول ضروري دي او که په یو ځای کې یې د اوسیدو نیت ونه کړ: نو هماغه شان به مسافر اوسیږي[١] اوقصرلمونځ به کوي[٢]، په سوال کې ذکر شوي لومړي صورت کې به هغه مسافر وي، ځکه چې نیت د هغه په یو ځای د پاتې کیدونه دی، بلکې په مختلفو ځایونو باندې د پاتې کیدو دی، اګر که په دې ځایونوکې زیاته فاصله نه وي اوپه دویم صورت کې به هغه مقیم وي: ځکه چې د کراچۍ پوره ښار یو دی، ددې په مختلفو علاقو کې اوسیدو سره هغه په یو ښار کې دی.

ښځه او سړی به په خپله خسر ګنۍ کې مقیم وي که مسافر؟

سوال: سړی چې کله خپلې خسرګنۍ کره لاړ شي؛ نو ایا هلته به د سفر لمونځ ادا کوي؟ اوکه ښځه دخپل مور وپلار کره لاړه شي: نو ایا هغه هم مسافره ده اوکه مقیمه؟

جواب: د سړي خسرګنۍ که د سفر په فاصله وي: نو نوموړی هلته مسافر دی او د ښځې که رخصت (واده) شوی وي او هغه خپل مورو پلار سره ملاقات ته راځي: نو هغه به هلته مسافره وي چې دهغې نیت هلته د پنځلسو ورځو د پاتې کیدو نه وي.[٣]

...بقیه د تیرمخ]..المسافرین والا لایترخص ابداً (فتاوٰی عالمگیری ج:١ص:١٣٩،الباب الخامس عشرفی صلاة المسافرطبع رشیدیه کوئته) ایضًا : وتعتبرالمدة من ای الطریق اخذفیه کذافی البحرالرائق ،ایضا (ج:١ ص:١٣٨طبع دارالمعرفة بیروت)_

[١]ولایزال علی حکم السفرحتی ینوی الاقامة فی بلدة اوقریة خمسة عشریوماً اواکثر(عالمگیری ج:١ص:١٣٩ کتاب الصلاة ،الباب الخامس عشرفی صلاة المسافر،طبع رشیدیه کوئته)_

[٢]ولونوی الاقامة خمسة عشریومًافی موضعین فان کان کل منهما اصلابنفسه نحومکة ومنی والکوفة والحمیرة لایصیرمقیمًا......الخ (عالمگیری ج:١ص:١٤٠کتاب الصلاة الباب الخامس عشرفی صلاة المسافر)_

[٣] ثم المعتبرفی السفروالاقامة نیة الاصل دون التبع کالخلیفة والامیرمع الجند والزوج مع زوجته ......الخ (شرح حلبی کبیرص:٥٤١فصل فی صلاة المسافرطبع لاهور)_

ميرمن به د پلار په كور كې قصر لمونځ كوي که پوره؟

سوال: زما مور وپلار په مورو سندهـ كې اوسيږي او زما كور په كراچۍ كې دی. لهذا ستاسو نه پوښتنه داده چې كله زه د كراچۍ نه د هفتې يا لسو ورځو له پاره مورو ته د خپل مور وپلار كور ته راځم؛ نو د څلور فرض به دوه كوم او كه پوره څلور به كوم؟ ځكه چې دا هم زما د مورو پلار كور دی، دويمه خبره داده چې زما خاوند هم چې ماسره راشي؛ نو هغه به قصر كوي او كه د خسرګنۍ له وجې به پوره لمونځ كوي؟

جواب: د واده نه وروسته د انجيلۍ له پاره د خاوند كور د هغې وطن دی، د مور وپلار كور د هغې وطن نه پاتې كيږي، له دې وجې چې كله تاسو مورو پلار كره ځئ؛ نو كه هلته مو نيت د پنځلسو ورځو نه د زياتو تيرولو وي؛ نو بيا پوره لمونځ كوئ، ګني قصر كوئ، ستاسو د خاوند هم كه د پنځلسو ورځو نه دکم اوسيدو نيت وي؛ نو هغه به هم هلته مسافر وي.[1]

د واده كړي هلك مستقل استوګنه به كومه حسابيږي؟

سوال: ويل كيږي چې د هلك كور د واده نه مخكې د مورو پلار وي او د واده نه وروسته هغه ځای حسابيږي چيرته چې د هغه ښځه وي، كه په داسې صورت كې دا دوه كورونه په دوو مختلفو ښارونو كې وي: نو ددې هلك استوګنه به له كوم يو ځای نه حسابيږي؟

جواب: چيرته چې هغه مستقل د استوګنې اراده كړې وي.[2]

له بچيو سره په بل ښار كې د اوسيدونكي د لمانځه حكم

سوال: خپلو بچيو سره په بل ښار كې اوسيدونكی به د قصر لمونځ په كوم كور كې ادا كوي، د مور وپلار په كور كې او كه نه؟

جواب: كه د مور وپلار كور يې د هميشه له پاره پريښی وي؛ نو دلته به مسافر وي او كه هغه يې مستقل ډول د پريښودو اراده نه وي كړې؛ نو په دواړو ځايونو كې به مقيم وي او پوره لمونځ به كوي.[3]

---

[1] الوطن الاصلی يبطل بمثله وفی الشامية فلوكان له ابوان يبلدغيرمولده وهوبالغ ولم يتاهل به فليس ذلک وطناً له الااذا عزم علی القرار فيه وترک الوطن الذی كان له قبله ......الخ (شامی ج:٢ص:١٣٢باب الصلاة المسافر)

[2] الوطن الاصلی يبطل بمثله وفی الشامية فلوكان له ابوان يبلدغيرمولده وهوبالغ ولم يتاهل به فليس ذلک وطناً له الااذا عزم علی القرار فيه وترک الوطن الذی كان له قبله ......الخ (شامی ج:٢ص:١٣٢باب الصلاة المسافر)

[3] الوطن الاصلی يبطل بمثله اذالم يبق له بالاول اهل فلوبقی لم يبطل بل يتم فيهما ای بمجرد الدخول وان لم ينو اقامة (شامی ج:٢ص:١٣٢كتاب الصلاة باب صلاة المسافر طبع ايچ ايم سعيد)

شپږ پنځوس (٥٦) میله لرې د پنځلس ورځو نه د کم اوسیدو نکي د لمانځه حکم

سوال: زه د خپل ښار نه تقریبا شپږ پنځوس میله لرې د بل ښار په کالج کې پروفیسر یم، هره هفته باقاعده د پانشنبې (زیارت) په ورځ کور ته راځم او د هفتې په ورځ بیرته کالج ته تلو سره پنځه ورځې تیروم، په دې ورځو کې کله کله د جمعې د لمانځه نه پاتې شم: نو خپل لمونځ قصر ادا کوم، ایا ماته د قصر اجازه شته او که نه؟ په دې کالج کې مې د اووه کلونو راهیسې ملازمت دی؟

جواب: که یو ځل د خپل کالج والا ښار کې پنځلس ورځې تیرې کړئ؛ نو د هغه نه وروسته چې مو ترڅو پورې په هغه کالج کې ملازمت وي هلته به پوره لمونځ کوئ. خو که د پنځلس ورځو قیام موقع رانغله؛ نو تاسو هلته مسافر یئ. [1]

په هاسټل کې اوسیدونکی طالب علم به هلته څو رکعته لمونځ کوي او کورکې به څو رکعته کوي؟

سوال: زه په مهربان پوهنتون (یونیورسټي)، جامشورو کې تعلیم حاصلوم، زما کلی له دې ځای نه یو کم پنځوس میله لیرې دی، زه په هاسټل کې اوسیږم او د هرې پانشنبې (زیارت) په ورځ کورته راځم، همدغه راز زما د کلي نه لیرې د پنځلسو ورځونه کم قیام دی، سوال دا دی چې ما ته دسفر لمونځ کول پکار دي او که پوره؟ اویاده دې وي چې په هفته کې کور کې یوه شپه کوم.

جواب: که تاسو یو ځل په هاسټل کې د پنځلسو ورځو نیت وکړئ: نو هاسټل به ستاسو د اقامت وطن جوړشي او څو پورې چې تاسو د طالب علم په حیثیت هلته مقیم یئ هلته به پوره لمونځ کوئ، او که تاسو هلته یو ځل هم د پنځلسو ورځو قیام نه دی کړی؛ نو تاسو هلته مسافر یئ او قصر به کوئ او په کورکې خوبه تاسو په هرحال کې پوره لمونځ کوئ، اګر که د یوې ګنټې له پاره راغلی یې. [2]

---

[1] ووطن الاقامة وهوان يقصد الانسان ان يمكث فى موضع صالح للاقامة خمسة عشر يومًا اواكثر (بدائع الصنائع ج:١ص:١٠٣ صلاة المسافرطبع ايچ ايم سعيد) ولايزال على حكم السفرحتى ينوى الاقامة فى بلدة اوقرية خمسة عشريومًا اواكثر (عالمگيرى ج:١ص:١٣٩ كتاب الصلاة ،الباب الخامس عشرفى صلاة المسافر)

[2] ولايزال على حكم السفر حتى ينوى الاقامة فى بلدة اوقرية خمسة عشرة يوماً اواكثر (فتاوى عالمگيرى ج:١ص:١٣٩،كتاب الصلاة الباب الخامس عشرفى صلاة المسافر) ايضًا : ووطن الاقامة وهوان يقصد الانسان ان يمكث فى موضع صالح للاقامة خمسة عشرة يوماً اواكثر (بدائع الصنائع ج:١ص:١٠٣)۔

ایا د سفر نه په واپسي باندې به هم لمونځ قصر کول وي؟

سوال: د سفر له واپسي نه وروسته څومره ورځو پورې د سفر لمونځ ادا کول پکار دي یا د سفر په پوره کیدو باندې بند کړل شي؟

جواب: د سفر نه په واپسي کې چې کله انسان د خپل ښار په حدودو کې داخل شي، د سفر لمونځ ختمیږي د ښار په حدود کې داخلیدو سره پوره لمونځ کول لازم دي.[1]

د سفر په دوران کې به قضاء شوي لمونځونه څومره کول وي؟

سوال: که په سفر کې لمونځونه قضاء شي؛ نو وروسته به پوره لمونځ کوي یا که هماغه دوه رکعته کول پکار دي؟

جواب: قضاء به هم دوه رکعته وي.[2]

د قصر لمونځ قضاء به هم قصر وي

سوال: که یو سړی د سفر په دوران کې د مجبوري له وجې لمونځ ادا نه کړي؛ نو ایا قضاء لمونځ قصر ادا کړي یا که پوره به یې کوي؟

جواب: کوم لمونځونه چې د سفر په دوران کې ادا نه شي، د هغو قضاء به د قصر مطابق ادا کیږي.[3]

که څوک په بیړۍ(بحري جاز) کې د حج سفر وشي؛ نو ایا قصر به کوي

سوال: ایا د حج سفر ته هم قصر ویل کیږي؟ که داوبو په جاز کې موږ سفر کوو؛ نو ایا لمونځ به قصر ادا کول وي؟

جواب: د سفر په دوران کې به لمونځ قصر ادا کول وي.[4]

په مختلفو علاقو او څو ورځې اووه میله لیرې کلو کې تیرونکي تبلیغي جماعت به پوره لمونځ ادا کوي

سوال: څنګه چې د (۸) ذوالحجه نه پنځلس ورځې مخکې رسیدونکو باندې په مکه مکرمه،

---

[1] وکذااذا عاد من سفره الى مصره لم يتم حتى يدخل العمران...الخ (عالمگيرى ج:۱ص:۱۳۹،صلاة المسافر)
[2] وفى الدرالمختار:والقضاء يحكى اى يشابه الاداء سفرًا وحضرًا لانه بعده ماتقرر لايتغيروفى الشامية ،فلوفاتته صلوة المسافروقضاها فى الحضريقضيها مقصورة كما لواداها، وكذا فاتته الحضر تقضى فى السفر تامة (شامى ج:۲ص:۱۳۵باب صلاة المسافر)
[3] ايضاً_
[4] قال محمدرحمه الله تعالى :يقصرحين يخرج من مصره ويخلف دورالمصركذا فى المحيط(عالمگيرى ج:۱ ص:۱۳۹كتاب الصلاة الباب الخامس عشرفى صلاة المسافر)

منى او مزدلفه او عرفات كې د مقيم كيدو له وجې پوره لمونځ دى. د تابع كيدو له وجې. حال دا چې عرفات د مكې مكرمې نه تقريبا نهه ميله ليرې دى. نو همدغه شان كه د تبليغي جماعت ملگري په كراچۍ ښار كې د پنځلسو ورځو نه زيات په مختلفو علاقو او بيا يوه هفته هم په دې وخت كې اووه ميله ليرې په يو كلي كې تيرې كړي، يا د ښار نه دوه ميله ليرې په يو كلي كې يې تيرې كړي او مقامي لمونځ په يو مسجد كې كه له څه وجې ونه كړي: نو دا حضرات به په دې دوران كې د پنځلسو ورځو نه زيات په مختلفو ځايونو ښار او كلو كې لمونځ پوره كوي او كه قصر به كوي؟

جواب: منى، عرفات، مزدلفه او مكه مكرمه څلور واړه بيل بيل ځايونه دي. حاجيان په دې ځايونو كې گرځي، كه مجموعي ډول سره د هغوى .د اقامت موده پنځلس ورځې وي: نو مسافر به وي هو! منى ته د تلو نه مخكې يا د منى نه د واپس راتلو نه وروسته كه د هغوى په مكه مكرمه كې د استوگنې موده پنځلس ورځې وي: نو هغوى به مقيم وي.

كوم خلک چې كراچۍ ته د جماعت په شكل راځي، كه د هغوى تشكيل د كراچۍ په حدود كې وي او د پنځلسو ورځو له پاره هغوى د كراچۍ په حدود كې اوسيږي: نو هغوى به دلته مقيم وي او د دې نه وروسته كه هغوى د كراچۍ نه بهر ځي: نو په دې صورت كې به مسافر وي، په داسې حال كې چې د (۴۸) ميلو په فاصله باندې ځي او كه د كراچۍ نه بهر دوه څلور ميله ځي او بيا كراچۍ ته راځي: نو هغوى به مقيم وي او كه هغوى د كراچۍ نه بهر ځي او د هغوى د سفر فاصله د (۴۸) ميلو د فاصلې نه زياته ده: نو هغوى به د كراچۍ نه په وتلو باندې مسافر شي، اگر كه هغوى په دوه څلور ميله نږدې ابادۍ كې شپه تيره كړي. والله اعلم! [1]

د حج په سفر كې به لمونځ قصر كوو كه پوره؟

سوال: په (۱۹۷۹ء) كې موږ د حج له پاره مكې معظمې ته تللي وو او هلته موږ درې مياشتې قيام وكړ او سفر موږ دبيړۍ(بحري جاز) په ذريعه وكړ او په جاز كې موږ فرض لمونځ قصر ونه كړ او نه موږ لمونځونه په مكه مكرمه، مدينه منوره او د عرفات ميدان كې قصر وكړل، لهذا پوښتنه دا ده چې موږ ته د سفر په دوران ،مكه معظمه ، مدينه مٔنوره او د عرفات په ميدان كې لمونځ قصر كول پكار و او كه پوره لمونځ ؟

جواب: په جاز كې خو تاسو مسافر وئ قصر لمونځ كول پكار و [2] او مكې مكرمې ته كه

---

[1]]فاذا قصدبلدة مسيرة ثلاثة ايام ولياليها كان مسافرًا عندنا......ولونوى الاقامة خمسة عشريومًا فى موضعين فان كان كل منهما اصلاً بنفسه نحومكة ومنى ......لايصيرمقيماً ...... ذكر فى كتاب المناسک ان الحاج اذا دخل مكة فى ايام العشرونوى الاقامة نصف شهر لاتصح لانه لابدله من الخروج الى العرفات فلايتحقق الشرط(عالمگيرى ج:۱ص:۱۴۰،۱۳۸كتاب الصلاة الباب الخامس عشرفى صلاة المسافر)

[2] الاصل ان كل صلاة ثبت وجوبها فى الوقت وفاتت عن وقتها فى كيفية..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

تاسو هغه وخت رسیدلي وئ چې د حج له پاره منی او عرفات ته په تلو کې د پنځلسو ورځو نه کمه فاصله وه: نو دومره ورځې تاسو ته په مکه مکرمه کې هم قصر کول پکار و.[1] د حج نه چې کله تاسو واپس راغلئ او هلته د پنځلسو ورځ قیام مقرر و: نو تاسو مقیم شوئ[2]، پوره لمونځ کول پکار و، چې د مکې مکرمې نه تاسو مدینې منورې ته لاړئ: نو په لاره کې هم تاسو مسافر وئ او مدینې منورې ته رسیدو سره که هلته پنځلس ورځې قیام کول وي: نو هلته تاسو مقیم شوئ، ګنې مسافر پاتې شوئ.

حاجی به په مکه معظمه کې مقیم وي که مسافر؟

سوال: حاجی به په مکه کې مقیم وي که مسافر؟ په داسې حال کې چې هغه پنځلس ورځې د قیام نیت وکړي؛ خو د دې قیام په دوران کې هغه منی او عرفات ته هم د پنځو ورځو له پاره لاړشي راشي. په داسې صورت کې به هغه مقیم وي او که مسافر؟ او منی او مکه د یو ښار په حکم کې دي او که دوه بیل بیل ښارونه دي؟

جواب: مکه، منی، عرفات او مزدلفه بیل بیل مقامات دي، په دې کې مجموعی طور د پنځلسو ورځو اوسیدو نیت کولو سره انسان نه مقیم کیږي: نو کوم سړی چې په (۸) ذوالحجة باندې منی ته د تلو نه پنځلس ورځې مخکې مکې ته لاړشي؛ نو هغه په مکه کې مقیم شو، اوس به هغه په منی، عرفات، او مزدلفه کې هم مقیم وي او پوره لمونځ به کوي: خو که مکې مکرمې ته په راتلو کې یې پنځلس ورځې نه وې پوره شوې چې منی ته روان شو: نو داسې سړی به په مکه مکرمه کې هم مسافر وي او په منی، عرفات او مزدلفه کې به هم قصر لمونځ کوي. په دیارلسم تاریخ د منی نه په واپسي باندې که د هغه اراده پنځلس ورځې په مکه مکرمه کې د اوسیدو وي: نو اوس به داسړی په مکه مکرمه کې مقیم شي: خو که د منی نه په واپسي باندې هم په مکه مکرمه کې د پنځلسو ورځو تیرولو موقع نه وي: نودا سړی به همانغه شان مسافر وي.[3]

...بقیه د تیرمخ]... قضائها وقت الوجوب وتقضی علی الصفة اللتی فاتت عن وقتها......الخ (بدائع الصنائع ج:۱ص:۵۶۳،۵۷۲ کتاب الصلاة)

[1] فاذا قصدبلدة مسیرة ثلاثة ایام ولیالیها کان مسافرًا عندنا......ولونوی الاقامة خمسة عشریومًا فی موضعین فان کان کل منهما اصلاً بنفسه نحومکة ومنی.....لایصیرمقیماً ...... ذکر فی کتاب المناسک ان الحاج اذا دخل مکة فی ایام العشرونوی الاقامة نصف شهر لاتصح لانه لابدله من الخروج الی العرفات فلایتحقق الشرط(عالمگیری ج:۱ص:۱۴۰،۱۳۸ کتاب الصلاة الباب الخامس عشرفی صلاة المسافر)

[2] ولایزال علی حکم السفرحتی ینو الاقامة فی بلدة اوقریة خمسة عشریوماً اواکثر(عالمگیری ج:۱ ص:۱۳۹، کتاب الصلاة الباب الخامس عشرفی صلاة المسافر)

[3] فاذا قصد بلدة مسیرة ثلاثة ایام ولیالیها کان مسافرًا عندنا.....الی ان ...... فلایتحقق الشرط(عالمگیری ج:۱ص:۱۴۰،۱۳۸ کتاب الصلاة الباب الخامس عشرفی صلاة المسافر)، ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

په عرفات کې قصر ولې کيږي؟

سوال: د حج په ورځ (نهمه ذی الحجه) د عرفات په مقام کې په مسجد نمره کې د ماسپښين او مازديګر لمونځونه يو ځاى کيږي. هغه هميشه قصر ولې کيږي؟ سره له دې چې مکې معظمې نه د عرفات دميدان فاصله درې څلور ميله ده او د قصر له پاره د قيام د مقام نه (۴۸) ميله يا هم د داسې څه فاصله ضروري ده؟

جواب: زمونږ په نزد د عرفات په ميدان کې د قصر لمونځ يوازې دمسافر له پاره دی.[1]مقيم به پوره لمونځ کوي دسعودي حضراتو په نزد قصرد مناسکو له وجې دی. په دې وجه امام ک مقيم هم وي قصربه کوي. اوس مو اوريدلي دی چې د احنافو دمسلک په رعايت کې امام د رياض نه راوستل کيږي.

په منیٰ کې قصر

سوال: يو سړی پاکستان نه يا د نور ملکونو نه د حج يا عمرې له پاره ځي: نو په مکه مکرمه کې پنځلسو يا زياتو ورځو د اوسيدلو نه وروسته د حج احرام تړلو سره منیٰ او عرفات ته ځي. اوس پوښتنه داده چې په منیٰ، عرفات او مزدلفه کې به قصر کوي او که پوره لمونځ به کوي؟ ځينې حضرات وايي چې قصر به کوي: ځکه چې رسول اللهﷺ په مکه کې د مقيم کيدو باوجود لمونځ قصر کړی دی، که حنفی مسلک لرونکي قصر لمونځونه وکړل: نو د هغه لمونځونه وشو که دوباره به يې کوي؟

جواب: د قصرحکم يوازې د مسافر له پاره دی.[2]کوم سړی چې منیٰ ته دتلونه مخکې مقيم شي که څه هم په دې وجه وي چې هغه دمکې مکرمې اوسيدونکی دی او که په دې وجه وي چې هغه د پنځلسو يا ددې نه زياتې ورځې په مکه مکرمه کې اوسيدلی دی، هغه ته په منیٰ، عرفات او مزدلفه کې د قصر اجازت نشته، هغه به پوره لمونځ کوي او که قصر يې کړی وي: نو هغه لمونځونه يې نه دي شوي هغه به دوباره کوي.

لنډه دا چې کوم حاجيان صاحبان په داسې وخت کې مکې مکرمې ته ځي چې اتم(۸)تاريخ چې

...بقيه د تيرمخ]..ايضاً: ولايزال على حكم السفرحتى ينوى الاقامة فى بلدة اوقرية خمسة عشريومًا اواكثر(عالمگيرى ج:١ص:١٣٩كتاب الصلاة ،الباب الخامس عشرفى صلاة المسافر)

[1]]فاذا قصدبلدة مسيرة ثلاثة ايام ولياليها كان مسافرًا عندنا......ولونوى الاقامة خمسة عشريوما فى موضعين فان كان كل منهما اصلاً بنفسه نحومكة ومنى ......لايصيرمقيماً ...... ذكر فى كتاب المناسک ان الحاج اذا دخل مكة فى ايام العشرونوى الاقامة نصف شهر لاتصح لانه لابدله من الخروج الى العرفات فلايتحقق الشرط(عالمگيرى ج:١ص:١٤٠،١٣٨كتاب الصلاة الباب الخامس عشرفى صلاة المسافر)۔

[2]] اوګورئ تيره شوى حاشيه (فاذا قصدبلدة مسيرة ثلاثة ايام ولياليها كان مسافرًا عندنا......الخ) (عالمگيرى ج:١ص:١٤٠،١٣٨كتاب الصلاة الباب الخامس عشرفى صلاة المسافر)۔

منی ته د تلو ورځ ده،پورې په مکه مکرمه کې د هغوی پنځلس ورځې نه کیږي. هغه په مکه مکرمه کې هم مسافر شمیرلې کیږي او په منی او عرفات کې هم[1]:نو قصر به کوي او که د اتم تاریخ پورې په مکه مکرمه کې د هغوی پنځلس ورځې پوره شوې :نو هغوی به په مکه مکرمه کې مقیم شي او په منی او عرفات کې به هم مقیم حسابیږي.

په مسافر امام پسې مقیم مقتدي ته هم د جمعې فضیلت ملاویږي

سوال: زه په دهوراجي کې په یو اداره کې تعلیم حاصلوم.دې ادارې ته نژدې یو جومات دی. چې هلته زه د ماسپښین لمونځ ادا کوم،څه موده مخکې زه د عادت مطابق د ماسپښین لمونځ د ادا کولو له پاره هغه جومات ته ولاړم؛ نو جمعه ولاړه وه،چې د اودس نه فارغ شوم: نو دویم رکعت جاري و،نژدې وه چې په جمعه کې شامل شوی وای،امام د دوه رکعتونو نه پس سلام واړولو.په پوښتنې کولو باندې پته ولګیده چې جومات ته یو پیر صاحب راغلی دی. هغوی امامت وکړ،اعلان وکړل شو په دې وجه چې پیر صاحب په سفر کې دی د څلور رکعتو په ځای دوه فرض کوي :نو تاسوټول لمونځ کوونکي څلور رکعته فرض په انفرادي طور ادا کړئ.دا خبره خو په پوهه کې راځي چې پیر صاحب د سفر دوران کې په کراچۍ کې په مختصر قیام باندې دی،په دې وجه هغه دوه رکعته فرض وکړل،خو د جومات لمونځ کوونکي خو مقامي خلک دي،پوښتنه داده چې خلک جومات ته د جمعې دلمانځه له پاره ځي چې د هغې ډیر تاکید هم راغلی دی،د هغوی جمعې دیو مسافر پیر امامت کولو سره ضائع کول او د جمعې د فضائلو نه محروموول آیا د قرآن او سنت په رڼا کې جائز دي؟ او دا چې د جمعې سره د لمونځ نه ادا کولو ګناه به په چا باندې وي،په لمونځ کونکو،یا پیر صاحب،یا د جومات په منتظمینو باندې؟ زه د دې نه وروسته بیا هغه جومات ته د لمانځه له پاره نه یم تللی. وروسته پته ولګیده چې د درې څلورو ورځو پورې پنځه وخته لمونځونه پیر صاحب هما غه شان وکړل،مهرباني وکړئ د قرآن او سنت په رڼا کې جواب راکړئ،په دې سره به مو ډیر شکونه او شبهات ختم شي.

جواب: که امام مسافر وي؛ نو د دوه رکعتونو نه وروسته به سلام واړوي او په هغه پسې چې کوم مقیم مقتدیان دي، هغوی به پورته شي او خپل دوه رکعتونه به پوره کړي[2]مقتدیانو ته یوازې د څلورو رکعتونو کولو ضرورت نه شته او د مسافر په امامت سره اقتداء کونکو مقیمو

---

[1] ایضاً۔

[2] وصح اقتداء المقيم بالمسافر فى الوقت فاذا قام اى بعد سلام الامام الى الاتمام لايقرأ (درمختار: ۲ص:۱۲۹، باب صلاة المسافر)، ايضًا :وان صلى المسافر بالمقيمين ركعتين سلم واتم المقيمون صلاتهم وصاروا منفردين كالمسبوق الا انهم لايقرءون فى الاصح ......الخ(عالمگيرى ج:۱ص:۱۴۲ كتاب الصلاة الباب الخامس عشر فى صلاة المسافر)۔

مقتديانو ته هم د جمعې ثواب پوره ملاويږي.په دې وجه ستاسو دا سوال بې ځايه دی چې په جمعې سره د لمونځ نه کولو ګناه به په چا وي؟ ځکه چې لمونځ د جمعې سره شوی دی.په دې وجه د جمعې د ترک کولو سوال هم نه پيدا کيږي.خو کوم مقتديان چې د خپل سستو والي له وجې ستاسو په شان ناوخته راشي او له جمعې محروم شي. د هغوی ګناه خپله هم د هغوی په سست والي باندې ده او ستاسو د بيا له پاره دې جومات ته تلل بندول هم غلط دي

د مقيم امام په اقتداء کې به مسافر مقتدي د څومره رکعتونو نيت کوي؟

سوال: امام مقيم، مقتدي مسافر؛ نومقتدي به د څومره رکعتونو نيت کوي؟ اوريدلي مودي چې نيت به د دوه رکعتونو کوي او کوي به څلور رکعته؟

جواب: چې امام مقيم وي؛ نو مقتدي به د هغه په اقتداء کې پوره لمونځ هم کوي او د پوره لمونځ نيت به هم کوي، مسافر ته د قصر حکم په هغه صورت کې دی، چې کله هغه يوازې لمونځ کوي، يا د مسافر امام په اقتداء کې لمونځ کوي.[1]

که د مسافر مقتدي په مقيم امام پسې لمونځ مات شي؛ نو په دويم ځل به څو رکعتونه کوي؟

سوال: يو مسافر، د مقيم امام په اقتداء کې څلور رکعته لمونځ کاو، چې له څه وجې يې لمونځ مات شو، چې کله امام لمونځ پوره کولو نه وروسته سلام واړوي، وروسته چې مسافر يوازې فاسد شوی لمونځ په دويم ځل ادا کوي؛ نو څو رکعتونه به کوي؟

جواب: مقيم به لمونځ (پوره) کوي.[2]

په هوايي جاز کې په ناسته لمونځ کول او د خوراک په ميز سجده کول

سوال: په هوايي جاز کې خلک په سيټ باندې کيناستو سره د خوراک په ميز باندې سجده کوي، د دغه شان لمونځ صحيح دی؟

جواب: په جاز کې هم د قبلې طرف معلومولو سره لمونځ کول ضروري دی، په سيټ باندې کيناستو او د خوراک په ميز باندې سجده کولو سره لمونځ نه کيږي.[3]

---

[1] وان اقتدى منسافربمقيم اتم اربعًا(عالمگيرى ج:١ص:١٤٢،صلاة المسافر)٠ايضًا:وان اقتدى مسافرفى الوقت صح واتم هكذا روى عن ابن عباس وابن عمررضى الله عنهم ولانه تبع لامامه فيتغيرفرضه الى اربع كما يتغير بنية الاقامة لاتصال المغيربالسبب وهوالوقت (تبيين الحقائق، باب صلاة المسافر ج١ ص٥١٥ طبع بيروت)_

[2] اذا اقتدى المسافربالمقيم فى الوقت صح ولزمه الاتمام......لواقتدى به فى الوقت ثم خرج الوقت قبل تمامها لانه حين اقتدى صارفرضه اربعًا للتبعية مع قبول الصلوة للتغيروصاركالمقيم فى حق تلك الصلوة وصلوة المقيم لاتصيرركعتين بخروج الوقت..الخ(حلبى كبيرج:١ص:٥٤٢فصل فى صلاة المسافر،طبع لاهور)

[3] ومنهاالقيام وهوفرض فى صلاة الفرض والوترللقادرعليه ..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..]

ایا په بس یا هوایي جاز کې لمونځ ادا کول پکار دي؟

سوال: په بس یا هوایي جاز کې د سفر دوران کې که د لمانځه وخت شي: نو ایا په بس یا هوایي جاز د سفر دوران کې لمونځ ادا کول لازمي دي؟ ځکه چې د بس ډرایور خو عام ډول بس نه دروي او د هوایي جاز معامله خو بالکل ګرانه معامله ده. ځکه چې هغه خو د انسان له وس خبره نه ده. له دې وجې په بس یا هوایي جاز کې لمونځ څنګه ادا کړل شي؟ او ایا ادا کول لازمي دي؟

جواب: لمونځ خو د بس او هوایي جاز د سفر دوران کې هم فرض دی. قضاء کول يې نه دي پکار. په هوایي جاز کې خوبې انسان په اطمینان سره کولی شي. خو په بس کې لمونځ نه شي کیدای[۱]. له دې وجې یا خو دې د بس ډرایور سره لومړی معاهده وشي. چې هغه د لمونځ کولو له پاره به بس دروي. که نه. د بس ټکټ دې د دومره سفر واخیستل شي چې هلته په رسیدو باندې د لمونځ کولو امید وي. د لمونځ کولو نه وروسته دې دویم بس ونیسي

په هوایي جاز کې د لمونځ کولو څه حکم دی؟

سوال: ایا په هوایي جاز کې لمونځ کولو سره لمونځ ادا کیږي؟

جواب: په هوایي جاز کې لمونځ د اکثر علماء کرامو په نزد صحیح کیږي. په دې شرط چې لمونځ د هغو ټولو شرطونو سره ادا کړل شي. قبلې ته مخ کولو او نورو شرطونو کې څه نقص پاتې نه شي[۲]. ځینې علماء کرام فرمايي چې په هوایي جاز کې د لمونځ ادا کولو نه وروسته

....بقیه د تیرمخ].. (عالمگیری ج:۱ص:٦٩.کتاب الصلوة الباب الرابع فی صفة الصلوة)۰ ایضا:ثم (هی) ستة.....والسادس (استقبال القبلة) حقیقة اوحکما کعاجزوالشرط حصوله لاطلبه.وهوشرط زائدللابتلاء یسقط للعجز (درمختارج:۱ص:٤٢٧)۰باب شروط الصلاة (ومنهاالقیام فرض لقادرعلیه)وعلی السجود (تنویرالابصارمع الدرمختارج:۱ص:٤٤٥.باب صفة الصلاة)

[۱] ځکه چې دمونځ صحیح کیدو دپاره قبلې ته مخ کول ضروری دی او په بس کې دامکن نه وی۰ لایجوزلاحد اداء فریضة ......الامتوجهاالی القبلة ......الخ (عالمگیری ج:۱ص:٦٣کتاب الصلاة.الباب الثالث فی شروط الصلاة)۰ایضا:ومن اراد ان یصلی فی سفینة فرضا اونفلا فعلیه ان یستقبل القبلة متی قدرعلی ذالک.ولیس له ان یصلی الی غیرجهتها.حتی دارت السفینة وهویصلی وجب علیه ان یدور الی جهة القبلة حیث دارت ......ومحل کل ذالک اذا خاف خروج الوقت قبل ان تصل السفینة او القاطرة الی المکان الذی یصلی فیه صلاة کاملة ولاتجب علیه الاعادة ومثل السفینة القطر البخاریة البریة. والطائرات الجویة ونحوها (کتاب الفقه علی مذاهب اربعة ج:۱ص:۱۹۷.طبع بیروت)۔

[۲] الصلاة فی السفینة ومثلها الطائرة والسیارة :تجوزصلاة الفریضة فی السفینة والطائرة والسیارة قاعدا ولو بلاعذر عند ابی حنیفة ولکن بشرط الرکوع والسجود.وقال الصاحبان لاتصح الالعذر وهوالاظهر....الخ (الفقه الاسلامی وادلته ج:۲ص:٤٤)۰ایضا:واماالطیارات حالة طیرانها ..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

که په خمکه باندې احتياطا د هغه لمونځ اعاده هم وکړي: نو غوره ده. ضروري او واجب نه ده

د بحري جاز عمله مسافر دي، د ښار په بندرګاه باندې هغوی مقيم جوړيدای شي

سوال: زه په يو بحري جاز (بيړۍ) کې چيف انجينر يم. د ژوند اکثره برخه مو په سمندرونو کې په سفر کولو باندې تيريږي. ما او زما نور وملګرو ته د عهدې مطابق رهائش، خوراک او ټول ضروريات (د مجوزه قانون لاندې) حاصل دي. دا صحيح ده چې موږ ته ځينې وخت مسلسل پرته د دريدو نه دوه دوه مياشتې سفر کې پاتې کيدل وي. څو ورځې په يو بندرګاه باندې دريدو او بيا سفر شروع شي. جاز په يو بندرګاه کې هم د پنځلسو ورځو نه زيات نه دريږي (ځينې وخت يو مياشت هم دريږي) زه د الله پاک په فضل د خپلو ملګرو سره د جمعې لمونځ ادا کوم او ځينې ځل ځانته چې څنګه موقع وي. خپل لمونځونه د فقه حنفي لاندې د اهل سنت والجماعت په طريقه باندې ادا کوم. موږ ټول خپل ځانونه مسافر نه ګڼو (ځکه چې لکه څنګه چې ما په شروع کې عرض وکړ چې موږ ته د رهايش او خوراک او پرسکون ماحول دعهدې مطابق حاصل دی) څو ورځې وشوې زموږ يو نوی ملګری کوم چې د کيپټن په عهدې باندې فائز کيدو سره زموږ د جاز په عملې کې راشامل شو، زموږ د لمونځ په ادا کولو باندې اعتراض کړی دی او د خپل اعتراض په جواز کې يې د يو مولانا صاحب تحريري فتوا هم ښودلې ده، چې د هغه حاصل دادی "د بحري جازونو عملې او کارکنانو ته خپل لمونځونه د مسافر په حيثيت ادا کول پکار دي (يعنې د اختصار سره فرض لمونځ نيم) که داسې نه کوي: نو هغوی به د رسول الله ﷺ د سنت منکر وي" مولانا صاحب! تاسو د پورتنيو حالاتو لاندې چې څه ليکل شوي دي د فکر مندې نه وباسئ، ايا د بحري جاز عملې (کارکنانو) ته د پوره سهولتونو د حاصليدونه وروسته خپل ځانونه مسافر ګڼل پکار دي؟ يا خپل لمونځونه په پوره طريقې سره ادا کول پکار دي؟ تر څو چې زما د معلوماتو تعلق دی مسافر ته د اختصار سره د ادا کولو حکم (سنت نبوي ﷺ او د الله پاک د حکم لاندې) ورکول، د سفر د تکليفونو او د مشکلاتو له وجې نه دی. مولانا صاحب! د دې خبرې څه جواز دی چې مسافر د سهولت له وجې فرض لمونځ خو په اختصار سره وکړي او د باقي لمونځ سنتونه او نفلونه پوره ادا کړي؟ زما دعرض کولو مدعا داده چې مسافر ته که سهولت پکار دی: نو يوازې د فرض لمونځونو له پاره ولې، د پوره لمونځ له پاره ولې نه؟ که سنت او نوافل پوره ادا کول که اسان کيدای شي: نو په پوره لمونځ ادا کولو کې څه مشکلات کيدای شي؟ مولانا صاحب! د شريعت محمدي ﷺ او د قرآن پاک په رڼا کې د دلائلو سره جواب راکړئ او موږ د ذهني تکليف او پريشانۍ نه

...بقيه د تيرمخ]..في جوالسماء اوعندوقوفهافي الفضاء فيصلي فيهاقائمًابركوع وسجود مستقبلاً للقبلة عند القدرة على القيام كمايكن ذلك في الطيارات الكبيرة...الخ(معارف السنن ج:۳ص:۳۹۵طبع مکتبة بنورية)

خلاص کړئ، په دې سره به د ډيرو ښيګړه وشي

جواب: ستاسو د سوال مختصرجواب دادی چې د بحري جاز عمله د ټولو سهولتونو باوجود مسافر دی[1]، خو جاز چې کله په يو ښار کې لنګر انداز وي او بندرګاه د يو ښار برخه ګڼل کيږي او هلته پنځلس ورځې يا له دې نه زياتو ورځو قيام اراده وي؛ نو پوره لمونځ به ادا کيږي[2] ستاسو دا ارشاد په ځای دی "چې په سفر کې د قصر د لمونځ حکم ورکول د سفر د تکليفونو او د مشکلاتوله وجې نه دی" خو په سفر کې عموما تکليف او مشقت راپيښيږي. له دې وجې شريعت د قصر مدار په مسافت باندې کيښودلی دی، ګني خلکو ته به په دې فيصله کولو کې مشکلات و چې په دې سفر کې تکليف او مشقت شته اوکه نه؟ **خلاصه دا** چې د حکم اصل علت تکليف او مشقت دی، خو د دې څه پيمانه مقرر کول ګران و. له دې وجې شريعت د احکامو بنياد په تکليفونو باندې کينښوده، بلکې په سفر يې کيښوده که په هغه کې مشقت وي اوکه نه وي، له دې وجې به تاسو لمونځ د قصر کوئ، قصريوازې په فرض رکعتونو کې وي، په سنتو او نفلونو کې نه، ځکه په سفر کې سنت د نفلو حيثيت اختياروي او د دې لوستل اختياري امر جوړ شي[3] نو که په سفر کې فراغت او اطمينان وي؛ نو سنت او نفلونه ضرور کول پکار دي، خو فرض لمونځ به قصر وي پوره کول جائز نه دي.

د بحري جاز ملازم به په بحري جاز کې څورکعته لمونځ کوي؟

سوال: يو سړی په بحري جاز کې ايګريمنټ وکړي، اوس به هغه په جاز کې قصر لمونځ کوي او که پوره لمونځ به کوي؟ چې کله په يو ملک کې جاز کله د مياشتې يا د څو مياشتو له پاره ودريږي؛ نو هلته څنګه لمونځ کول پکار دي؟

جواب: که په سفر کې وي؛ نو قصر دې کوي او که په يو ښار کې يې د مياشتو دوه مياشتو (د پنځلسو ورځو نه زيات) قيام وي؛ نو پوره لمونځ به کوي. [4]

---

[1] اومسافرته دقصرمونځ حکم دے: عن عائشة ام المومنين رضی الله عنها قالت: فرض الله الصلاة حين ركعتين ركعتين فی الحضروالسفر،فاقرت صلاة السفر،وزيد فی الصلاة الحضر (صحيح البخاری ج:١ ص:٥١ كتاب الصلاة ،باب كيف فرضت الصلاة فی الاسراء)۰وقال عمران بن حصين:مارايت النبی صلی الله عليه وسلم يصلی فی السفرالاركعتين وصلی بمكة ركعتين(شرح مختصر الطحاوی ج:٢ص:٩٣،باب صلاة المسافر)

[2] عن ابن عباس رضی الله عنهما قال:ان الله تعالی فرض الصلاة علی لسان نبيكم علی المسافرركعتين وعلی المقيم اربعاً وفی الخوف ركعةً (صحيح المسلم ج:١ص:٢٤١)۰ايضًا:ولايزال علی حكم السفرحتی ينوی الاقامة فی بلدة اوقرية خمسة عشريومًا اواكثر (عالمگيری ج:١ص:١٣٩صلاة المسافر)_

[3] واحترز بالفرض عن السنن والوتربالرباعی عن الفجروالمغرب ......الخ(شامی ج:١ ص:١٢٣)۰ويأتی المسافربالسنن ان كان فی حال امن وقرار والابان كان فی خوف وفرار لاياتی بها هوالمختار.....الخ (درمختارمع ردالمحتارج:٢ص:١٣١كتاب الصلاة باب صلاة المسافرطبع سعيد)_

[4] عن ابن عباس رضی الله عنهما قال:ان الله تعالی فرض الصلاة علی لسان..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

بحري جاز او قصر لمونځ

سوال: زما ملازمت په غير ملكي بحري جاز كې دى، په جاز كې زموږ رهائش ډير ښه وي، يعنې كمره كې اير كنډيشن وي، قالينه خوره وي، ايا په دې صورت كې به موږ قصر لمونځ كوو او ايا د قصر په صورت كې به سنت هم ادا كوو؟

جواب: د سفر په حالت كې به لمونځ قصر وي، كه وخت وي؛ نو په فراغت كې دې سنت وكړل شي، كه نه، په نه كولو كې يې گناه نه شته. [۱]

كه قدرت وي؛ نو په ريل گاډي كې په ولاړه باندې لمونځ كول ضروري دي او قبلې ته مخ كول خو په هر حال كې ضروري دي

سوال: تاسو د (۲۹) ستمبر (۱۹۹۵ء) په اخبار كې څو مسائل ذكر كړي وو، په يوه مسئله باندې موږ پوه نه شو، په اخبار كې مسئله داسې وه.

سوال: په روان ريل گاډي كې لمونځ په ناسته كيږي؟ اكثر خلك په تخته باندې كيناستوسره لمونځ كوي، (قبلې ته د مخ كولو نه پرته) قيام كول ضروري دي په دې حالت كې او كه نه؟

جواب: په ريل گاډي كې لمونځ كولو په وخت كې قيام فرض دى، په دې شرط چې په دريدو قدرت وي او قبلې ته مخ كولو سره لمونځ ادا كول شرط دى، په تخته باندې ناستې سره لمونځ كول صحيح نه دي.

اوس زموږ مسئله دا ده چې په روان ريل گاډي كې قبلې ته مخ كول ډير گران دي، ځكه چې كه ريل قبلې طرف ته روان وي؛ نو موږ په تخته يا سيټ باندې قبلې ته مخ كولو سره نه شو دريدلى، ځكه چې په تخته او سيټ باندې د شمال او جنوب طرف ته دريدلى شو.

جواب: چې كله لمونځ شروع كوئ؛ نو قبلې ته مخ كړئ، چې كله د لمونځ په دوران كې د ريل گاډي مخ بدل شي؛ نو لمونځ كونكى دې د قبلې طرف ته تاو شي، غرض دا چې مخ د قبلې

..بقيه دتيرمخ] نبيكم على المسافر ركعتين .وعلى المقيم اربعاً وفى الخوف ركعةً (صحيح المسلم ج:۱ص:۲٤۱). ايضًا:ولايزال على حكم السفرحتى ينوى الاقامة فى بلدة اوقرية خمسة عشريومًا اواكثر (عالمگيرى ج:۱ص:۱۳۹صلاة المسافر)_

[۱] اومسافرته دقصرمونځ حكم دے: عن عائشة . ام المومنين رضى الله عنها قالت: فرض الله الصلاة حين ركعتين ركعتين فى الحضر والسفر.... (صحيح البخارى ج:۱ ص:۵۱ كتاب الصلاة ،باب كيف فرضت الصلاة فى الاسراء) ،وقال عمران بن حصين:مارايت النبى صلى الله عليه وسلم يصلى فى السفر الا ركعتين وصلى بمكة ركعتين (شرح مختصر الطحاوى ج:۲ص:۹۳،باب صلاة المسافر)_ ايضاً: واحترز بالفرض عن السنن والوتربالرباعى عن الفجروالمغرب ......الخ(شامى ج:۱ ص:۱۲۳) ،ويأتى المسافر بالسنن ان كان فى حال امن......الخ (درمختارمع ردالمحتارج:۲ص:۱۳۱ كتاب الصلاة باب صلاة المسافرطبع سعيد)

طرف ته کیدل پکار دي. په دې شرط چې پته ورته ولګیږي [1]

سوال: تاسو لیکلي دي چې په تختې باندې کیناستو سره لمونځ صحیح نه دی. عرض دادی چې له تختې پرته څوک لمونځ نه شي ادا کولی او سیټ هم د تختې وي. په ریل ګاډي کې اکثر زیات رش وي چې د هغه له وجې نه پوره سیټ د لمونځ له پاره خالي کول ډیر ګران وي او د سیټ لاندې لاره وي چې په هغه باندې لمونځ کول صحیح نه دي

جواب: د پوره سیټ د خالي کولو ضرورت نه شته. لاندې په فرش باندې دې لمونځ و شي او د دوه منټو له پاره دې لمونځ کونکو ته وویل شي چې د بل له پاره ځای جوړ کړئ. زه همیشه جمعي سره د لمونځ کولو کوشش کوم. واللّٰه اعلم!

ایا د سفر په دوران کې د لمونځ ادا کول ضروري دي؟ که دي؛ نو څنګه ادا کړل شي؟

سوال: که د لمانځه وخت د سفر په دوران کې راشي؛ نو ایا په سورلۍ باندې کیناستو سره لمونځ ادا کیږي، یا که منزل ته رسیدو سره ادا کړل شي او ددې څه طریقه ده؟

جواب: که منزل ته د وخت نه مخکې ورسیږي: نو په منزل باندې لمونځ ادا کیدای شي. خو که د وخت د تیریدو ویره وي: نو په سورلۍ باندې دریدو سره دې قبلې طرف ته لمونځ ادا کړل شي. پرته له څه وجې په سیټ باندې کیناستو سره د قبلې طرف ته مخ کولو نه پرته لمونځ کول صحیح نه دي. که د دریدو ځای نه وي او قبلې ته د مخ کولو امکان نه وي: نو په دې صورت کې په سورلۍ باندې کیناستو سره لمونځ ادا کیږي.[2]

د سفر په دوران کې په موټر کې لمونځ

سوال: که چا سفر په دوران کې په موټر کې کیناستو سره لمونځ (فرض لمونځ) ادا کړی وي: نو مقام ته رسیدو سره به هغه په دویم ځل کوي او که نه؟

---

[1] لایجوزلاحد اداء فریضة ولانافلة ولاسجدة تلاوة ولاصلاة جنازة الامتوجها الی القبلة ......ومن اراد ان یصلی فی سفینة تطوعًا اوفریضة فعلیه ان یستقبل القبلة ولایجوزله ان یصلی حیثماکان وجهه حتی لو دارت السفینة وهویصلی توجه الی القبلة حیث دارت ......الخ (عالمگیری ج:۱ص:٦٤کتاب الصلاة الباب الثالث فی شروط الصلاة الفصل الثالث فی استقبال القبلة ،طبع رشیدیه کوئته)

[2] الفریضة فی السفینة والطائرة والسیارة قاعدًا ولوبلاعذر عند ابی حنیفة ......قال الصاحبان لاتصح الا لعذر، والعذرکدوران الراس ،وعدم القدرة علی الخروج ،ویشترط التوجه للقبلة فی بدا الصلاة.....ولوترک الاستقبال لاتجزئه الصلاة وان عجز عن الاستقبال یمسک عن الصلاة حتی یقدرعلی الاتمام مستقبلا......الخ (الفقه الاسلامی وادلته ج:۲ص:٥٤،تتمه الصلاة الصلاة فی السفینة ،طبع درالفکربیروت ایضا: عالمگیری ج:۱ص:٦٣ کتاب الصلاة الباب الثالث فی شروط الصلاة طبع رشیدیه) (٤) ومنهاالقیام وهوفرض فی صلاة الفرض والوتر للقادرعلیه (عالمگیری ج:۱ص:٦٩کتاب الصلاة ،باب الرابع فی صفة الصلاة)

جواب: که په ولاړه یې د کولو قدرت و ،اګر که تکیه لګولو سره وي، نو په ناسته باندې لمونځ نه کېږي، په دویم خل کول یې ضروري دي او که قدرت یې نه و: نو لمونځ شوی دی[1]

د سفر په دوران په ریل ګاډي کې لمونځ کوم طرف ته کول پکار دي؟

سوال: د سفر په دوران په ریل ګاډي کې لمونځ کوم طرف ته کول پکار دي؟

جواب: د قبلې طرف ته [ایضا]

که قیام ممکن وي؛ نو په ریل ګاډي کې د لمانځه قیام فرض دی

سوال: په روان ریل ګاډي کې که لمونځ کونکی په ولاړه تکبیر اولی ووایه او باقي لمونځ یې په ناسته ادا کړ: نو قیام یې ادا شو اوکه نه؟ له دې سره لمانځه کې څه نقصان خو واقع نه شو؟

جواب: که قیام ممکن وي: نو په پوره لمانځه کې قیام فرض دی[2]

په روان ریل ګاډي کې په ناسته لمونځ کول

سوال: په روان ریل ګاډي کې په ناسته لمونځ کولی شو؟ اکثر خلک په برتهه باندې کیناستو سره لمونځ کوي (قبلې ته د مخ کولو نه پرته)، قیام کول ضروري دي په دې حالت کې، اوکه نه؟

جواب: په ریل ګاډي کې د لمونځ کولو په دوران هم قیام فرض دی. په دې شرط چې په قیام یې قدرت وي او قبلې ته مخ کولو سره لمونځ ادا کول شرط دی. په تختې باندې لمونځ کول صحیح نه دي.[3]

ایا په ریل ګاډي کې په سیټ ناستې سره هر طرف ته مخ کولو سره لمونځ کولی شو؟

سوال: په اخبار جهان د "کتاب او سنت په رڼا کې" د عنوان لاندې یو مسئله لیکل شوې ده.

---

[1] ایضاً_

[2]]ومنها القيام وهوفرض فى صلاة الفرض والوترللقادرعليه (عالمگيرى ج:١ص:٦٩كتاب الصلاة باب الرابع فى صفة الصلاة)

[3]] ومنها القيام وهوفرض فى صلاة الفرض والوترللقادرعليه (عالمگيرى ج:١ص:٦٩كتاب الصلاة باب الرابع فى صفة الصلاة)، ايضًا:ثم الشرط (هى) ستة ...... والسادس(استقبال القبلة)حقيقة اوحكما كعاجز والشرط حصوله لاطلبه .وهوشرط زائد للابتلاء ويسقط للعجز (درمختار ج:١ص:٤٢٧باب شروط الصلاة) ايضًا: ومن اراد ان يصلى فى السفينة فرضًا اونفلاً فعليه ان يستقبلة متى قدرعلى ذلك .وليس له ان يصلى الى غيرجهتها...... ومحل كل ذالك اذاخاف خروج الوقت قبل ان تصل السفينة اوالقاطرة الى المكان الذى يصلى فيه صلاة كاملة ولاتجب عليه الاعادة ومثل السفينة القطرالبخارية البرية والطائرات الجوية ونحوها ...الخ(كتاب الفقه على المذاهب الاربعة للجزائرى ج:١ص:٢٠٦كتاب الصلاة ،مبحث صلاة الفرض فى السفينة وعلى الدابة ونحوها،طبع داراحياء التراث العربى بيروت)_

چې د هغې عبارت دادی:

سوال: اکثر کتل شوي دي چې په ریل ګاډیواو بسونو کې د لمانځه په وخت خلک په سیټ باندې کیناستو سره کوم طرف ته هم چې مخ وي لمونځ کوي. د کتاب او سنت په رڼا کې جواب راکړئ، چې په داسې طريقه لمونځ کیږي اوکه نه؟

جواب: لمونځ کيږي پـه دې سلسله کې ستاسو څه رايه ده؟

جواب: په لمانځه کې قبلې طرف ته مخ کول شرط دي او قيام د قدرت په شرط باندې فرض دی[1] او د شرط فوت کيدو سره لمونځ هم نه کيږي، د اخبار جهان ليکل شوې مسئله غلطه ده په ریل ګاډي کې په ولاړه باندې قبلې ته مخ کولو سره لمونځ کول پکار دي.

په ريل ګاډي کې لمونځ څنګه وکړل شي؟

سوال: د ريل ګاډي په سفر کې که په تخته باندې لمونځ وکړل شي او مخ قبلې شريفې طرف ته نه وي؛ نو لمونځ کيږی اوکه نه؟ څينې خلک وايي چې داسې لمونځ صحيح نه وي اوځينې وايي چې کيږي؟

جواب: کوم خلک چې دريل ګاډي په تختې باندې په ناسته لمونځ کوي په درې وجو باندې د هغوی لمونځ صحيح نه دی:

اول: ......د لمونځ د ځای پاکيدل شرط دي[2] او د ريل ګاډي د تختې پاکيدل مشکوک دي تاسو به اکثر ليدلي وي چې واړه ماشومان په دې باندې متيازې وکړي.

دويم: ......په لمانځه کې قبلې طرف ته مخ کول ضروري دي له دې نه پرته لمونځ نه کيږي او د ناخبره خلکو دا خيال چې د قبلې دطرف پابندي نه شته غلطه خبره ده. په سفر کې هم قبلې ته مخ کول هماغه شان ضروري دي، څنګه چې په وطن کې ضروري دي، بلکې د شريعت حکم خو دادی چې په سفر کې د لمانځه په دوران که د قبلې طرف بدل شي؛ نو لمونځ کونکی دې هم

---

[1] ومنها القيام وهوفرض فى صلاة الفرض والوترللقادرعليه (عالمگيرى ج:١ص:٦٩كتاب الصلاة باب الرابع فى صفة الصلاة). ايضاً:ثم الشرط (هى) ستة ...... والسادس(استقبال القبلة)حقيقة اوحكماً كعاجز والشرط حصوله لاطلبه ،وهوشرط زائد للابتلاء ويسقط للعجز (درمختار ج:١ص:٤٢٧باب شروط الصلاة) ايضا:ومن اراد ان يصلى فى السفينة فرضاًاونفلاً فعليه ان يستقبل قبلة متى قدرعلى ذلك ،وليس له ان يصلى الى غيرجهتها ...... ومحل كل ذالک اذاخاف خروج الوقت قبل ان تصل السفينة اوالقاطرة الى المكان الذى يصلى فيه صلاة كاملة ولاتجب عليه الاعادة ومثل السفينة القطرالبخارية البرية والطائرات الجوية ونحوها ......الخ(كتاب الفقه على المذاهب الاربعة للجزائرى ج:١ص:٢٠٦كتاب الصلاة ،مبحث صلاة الفرض فى السفينة وعلى الدابة ونحوها،طبع داراحياء التراث العربى بيروت)۔

[2] تطهيرالنجاسة من بدن المصلى وثوبه والمكان الذى يصلى عليه واجب هكذا فى الزاهدى فى باب الانجاس (عالمگيرى ج:١ص:٥٨ كتاب الصلاة الباب الثالث فى شروط الصلاة)۔

په دې حالت کې قبلې طرف ته مخ کړي[1] او په سفر کې که د قبلې د طرف پته ونه لګيږي او څوک صحيح طرف ښودونکی هم نه وي: نو ښه د سوچ او فکر نه کار اخيستو نه وروسته دې هم پخپله اندازه ولګوي چې قبله به دې طرف ته وي او په هماغه طرف دې لمونځ وکړي.اوس که ورته د لمانځه نه وروسته معلومه شوه چې هغه کوم طرف ته لمونځ کړی دی هغه د قبلې طرف نه دی: نو بيا هم د هغه لمونځ وشو. په دويم ځل دکولو ضرورت نه شته او که په لمانځه کې دننه ورته د قبلې د طرف پته ولګيږي: نو د لمونځ ماتولو ضرورت نه شته. په لمانځه کې دننه دې د قبلې طرف ته تاو شي.[2]

دريم....... په لمانځه کې قيام (دريدل) فرض دي، سړی که په کور وي اوکه په سفر، تر څو چې هغه ته د دريدو طاقت وي په ناسته دهغه لمونځ صحيح نه دی[3] او په دې کې د سړيو تخصيص نه شته.دښځوله د پاره هم دا حکم دی، ځينې ښځې په ناسته باندې لمونځ کوي،دا جائز نه ده. فرض او وتر هم په ولاړه باندې کول لازم دي. ددې نه پرته لمونځ نه کيږي. خو نفلونه په ناسته هم کيږي.

په سفر کې ځينې پاخه لمونځ کونکي هم لمونځونه قضاء کړي، عذر دا کوي چې په داسې رش کې لمونځ څنګه وکړو؟ دا ډيره د کم همتي او د غفلت خبره ده او بيا په ريل ګاډي کې د خوراک څښاک او نور طبعي ضرورتونو پوره کول هم ګران وي:خو د مشکل باوجود دا طبعي ضرورتونه په هر حال پوره کيږي.که سړی لږ شان همت وکړي؛ نو مسلمان څه غير مسلم هم د لمانځه له پاره ځای ورکوي او د ټولو نه زياته د افسوس خبره داده چې ځينې خلک د حج په مقدس سفر باندې د لمانځه اهتمام نه کوي، هغوی په خپل خيال کې خو د يو فرض ادا کولو پاره روان وي: خو په ورځ کې د الله پاک پنځه فرض برباد کړي. حاجيانو ته دا اهتمام کول پکار دي چې د حج د سفر دوران کې د هغوی يو لمونځ هم د جمعې نه فوت نه شي، بلکې په ريل ګاډي کې د اذان اقامت او جمعې اهتمام کول هم پکار دي.

---

[1]]وتجوز صلاة الفريضة فی السفينة والطائرة والسيارة .....ويشترط التوجه للقبلة فی بدء الصلاة ويستدير اليها كلما استدارت السفينة ولوترک الاستقبال لاتجزئه الصلاة ، وان عجزعن الاستقبال يمسک عن الصلاة حتی يقدرعلی الاتمام مستقبلاً (الفقه الاسلامی وادلته ج:٢ص:٥٤تتمة الصلاة فی السفينة' طبع دارلفكر بيروت)_

[2]] وان اشتبهت عليه القبلة وليس بحضرته من يساله منها اجتهد وصلی ،فان علم انه اخطابعدماصلی لايعيدها وان علم وهوفی الصلاة استدارالی القبلة وبنی عليها(عالمگيری ج:١ص:٦٤كتاب الصلاة الباب الثالث فی شروط الصلاة)

[3]]ومنها القيام وهوفرض صلاة الفرض والوتر(عالمگيری ج:١ص:٦٩كتاب الصلاة الباب الرابع فی صفة الصلاة)

په ریل ګاډي کې لمونځ څنګه وکړي؟ په داسې حالت کې چې اوبو ته په رسیدو باندې قادر نه وي؟

سوال: ځینې وخت د سفر په دوران ریل ګاډي کې دومره زیات رش وي چې بیت الخلاء ته تلل خو لرې خبره ده. د یو سیټ نه بل سیټ ته تلل هم ګران شي: نو په دې حالاتو کې یو خو د سړي اودس او پاکوالي ته رسیدل نه کیږي او دویم دا چې د لمونځ د ادا کولو له پاره مناسب ځای ملاویدل نا ممکن وي او خاص کر کله چې د ګاډي رخ د کعبې طرف ته وي یا د کعبې په مخالف طرف کې وي. (مثلا کراچۍ ته تلونکي او راتلونکي ریل ګاډي) ځکه چې په دې حالت کې که په سیټ باندې ځای ملاو هم شي: نو لمونځ کونکی سجده نه شي کولی. نو مولانا صاحب! د دې مجبوریاتو مخې ته کتو نه وروسته که د لمانځه وخت شي: نو لمونځ کونکي به لمونځ څنګه ادا کوي؟

جواب: داسې مجبوري کله کله مخې ته راتلای شي عام ډول په موټرو کې رش وي، خو که لږ د همت نه کار واخیستل شي؛ نو سړی په یو لوی سټیشن باندې لمونځ کولی شي. په هر حال که رښتیا داسې حالت پیښ شي؛ نو ددې نه پرته به څه وکړي چې د لمانځه قضاء راوړي. خو دا په هغه صورت کې ده چې پاکوالی او اودس د امکان د حد نه بهر وي. یعنې د لمونځ کول بالکل ممکن نه وي.[1]

په بس کې په ناسته لمونځ نه کیږي په مناسب ځای کې دریدو سره دې وکړي

سوال: په بس کې د اوږد سفر دوران کې په فرش لمونځ ادا کول غوره دي او که په سیټ ناستې سره. په داسې حالت کې چې فرش ناپاکه وي او په سیټ باندې ناستې سره قیام نه کیږي؟

جواب: په بس کې په ناسته لمونځ نه کیږي[2]. د بس والا خلکو سره دې دا خبره وشي چې لمانځه په وخت کې دې په څه مناسب ځای کې بس ودروي او که هغه ونه دروي: نو د لمونځ قضاء راوړل ضروري دي، غوره به دا وي چې په بس کې چې څنګه ممکنه وي لمونځ دې ادا کړي، خو کور ته راتلو سره دې قضاء وکړي.

که ډریور بس نه دروي؛ نو ایا په سیټ کې کیناستو سره لمونځ کیږي؟

سوال: په بس کې سفر کولو سره که د لمانځه وخت شي او ډریور بس نه دروي چې زه به په

---

[1]] والمحصور فاقد الماء والتراب الطهورين بان حبس فى مكان نجس ولايمكنه آخراج تراب مطهر وكذا العاجز عنهما لمرض يوخرهاعنده وقالايتشبه ،وفى الشامية :قوله يوخرهاعنده لقوله عليه السلام.....لاصلاة الابطهور،،......الخ (شامي ج:١ص:٢٥٢باب الشهيد)_

[2]]ومنها القيام وهوفرض فى الصلاة الفرض والوترللقادرعليه (عالمگيرى ج:١ص:٦٩كتاب الصلاة الباب الرابع فى صفة الصلاة)_

مقرر وخت باندې ځان ورانده منزل ته رسوم: نو په داسې صورت کې په سيټ کېنستو سره په اشاره باندې لمونځ ادا کيږي او که نه؟

جواب: په بس کې سيټ باندې کيناستو سره لمونځ نه کيږي.[۱] يا خو د ډريور سره دې اول فيصله و شي چې هغه به بس د لمانځه له پاره په يو داسې ځاى کې ودروي چيرته چې اودس او لمونځ ممکن وي. هسې هم ډريوران د سفر په دوران کې وقفه ضرور کوي. په دغه وقفه کې که د لمانځه وخت شي: نو لمونځ دې و شي. په هر حال که په بس کې يې لمونځ وکړ: نو په دويم ځل راګرځول يې ضروري دي.

د لمانځه له پاره بس درونکي ډريور که خپله لمونځ نه کوي: نو څه حکم دى؟

سوال: زه ډريور يم. د هر لمانځه په وخت موټر دروم او خلکو ته وايم چې د لمانځه وخت شوى دى اى خلکو لمونځ ادا کړئ! تقريبا پنځوس مسافروي. لمونځ ادا کړي. څه مسافريې نه ادا کوي نو څومره خلک چې لمونځ ادا کوي د هغو ماته هم ثواب ملاويږي. نو زما د يو کس په نه کولو باندې هيڅ فرق نه راځي. ماته خو د پنځوسو لمونځونو ثواب ملاو شو. ايا دا صحيح ده؟

جواب: ماشاء الله ! تاسو ته به د ټولو لمونځ کونکو برابر ثواب ملاويږي. ان شاء الله. باتې خپل لمونځ په هيڅ صورت کې مه پريږده. ځکه چې هغه په خپل ځاى فرض دى.[۲]

په روان موټر کې لمونځ کول صحيح نه دي،

په جومات دې ودريږي او ادا دې کړي

سوال: يو ځل زما او زما د ورور کار و. د ماښام په لمانځه کې ډير وخت و. بيا هم ما د ورور نه پوښتنه وکړه چې په کار کې به څومره وخت لګيږي؟ ويې ويل چې د اذان نه مخکې به کور ته راشو. له دې وجې موږ لاړو. خو هلته رسيدو سره په کور کتلو باندې ډير ناوخته شو او د ماښام اذان وشو زموږ کور ددې ځاى نه کافي لرې و او رش هم ډير زيات و. له دې وجې د لمانځه د وخته پورې کور ته رسيدل ناممکن و. ما ورور ته وويل: نو هغه وويل په روان موټر کې لمونځ وکړه. ما وويل نه مې اودس شته او طرف هم بار بار بدليږي: نو زه څنګه لمونځ وکړم؟ خو هغه هم دا ويل لمونځ خو په هر حال کې کول دي او دا خو مجبوري ده. ته هم داسې وکړه او موټر يې ونه دروا. اوس تاسو بيان کړئ چې کله داسې موقع وي او موږ په دې خبره قادر نه يو چې موټر ودرول شي په داسې حالت کې چې په ښار کې دننه يو: نو موږ څه وکړو؟

---

[۱] ايضاً_

[۲] .....ان الصلوة كانت على المؤمنين كتبا موقوتا.(النساء ۱۰۳) ايضا:عن ابى الدرداء قال:اوصانى خليلى :ان لاتشرک بالله شيئا وان قطعت وحرقت ولاتترک صلاة مكتوبة متعمدا .فمن تركهامتعمدا فقدبرئت منه الذمة.....الخ (مشكوة ج:۱ص:۵۹ كتاب الصلاة)

جواب: په موټر کې له اوداسه پرته څنګه لمونځ کیدلای شي؟[1] تاسو د یو جومات سره موټر درولی شو او په اسانۍ سره مو لمونځ کولی شو، خو کیدای شي ستاسو وړور ته د لمانځه اهمیت معلوم نه وي.

که چا د سفر په حالت کې فرض لمونځونه پوره وکړل نو ایا لمونځ یې کیږي؟

سوال: د سفر دوران کې فرض څومره وکړي؟ که موږ فرض پوره وکړو: نو ایا لمونځ به وشي؟ اګر که مسئله چا ته معلومه وي او که نه؟

جواب: په سفر کې د څلور رکعته لمونځ یوازې دوه رکعته فرض دی[2]، کوم سړی چې څلور رکعته کوي د هغه مثال به داسې وي چې څوک د سهار د دوه رکعتونو په ځای څلور فرض وکړي، ښکاره داده چې د هغه لمونځ نه کیږي، بلکې په دویم ځل کول یې واجب دي.[3]

که مسافر امام څلور رکعته لمونځ ورکړي؛ نو......؟

سوال: که مسافر امام د ماسپښین لمونځ د قصر په ځای پوره څلور رکعته وکړي، د مقیم مقتدیانو لمونځ صحیح دی یا د لمونځ اعاده وکړي؟ ځکه د امام اخري دوه رکعتونه نفل وي له دې وجې د فرض لمونځ کونکي اقتداء په نفل لمونځ کونکي پسې صحیح ده او که نه؟

جواب: د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد د مسافر له پاره دوه رکعتونه داسې دي لکه د سهار دوه رکعتونه، څنګه چې د سهار په دوه رکعتونو کې زیادت کول جائز نه دي[4] همدغه شان د مسافر د ماسپښین، مازدیګر او ماخوستن څلور رکعته کول هم جائز نه دي، کوم مقیم چې د داسې امام اقتداء کوي؛ نو د هغوی لمونځ ښکاره خبره ده چې نه کیږي، ځکه هغوی په دوه رکعتونو کې د امام اقتداء کوي[5] او خپله د امام او د هغه د مسافر مقتدیانو حکم دا دی چې که امام په هیره څلور رکعته کړي و او په دویم رکعت باندې یې قعده هم کړې وه او په اخر کې

---

[1] عن ابن عمررضی الله عنهما عن النبی صلی الله علیه وسلم قال:لاتقبل صلاة بغیرطهورولاصدقة من غلول (ترمذی ج:۱ص:۲کتاب الطهارة طبع دهلی)۔

[2] قال:وصلاة المسافرركعتان الاالمغرب والوترفانهماثلاث ثلاث...وقال ابن عباس رضی الله عنهما:فرض الله الصلاة علی لسان نبیکم فی الحضراربعًا وفی السفرركعتین(شرح مختصرالطحاوی ج:۲ص:۹۱،۹۲باب صلاة المسافر)

[3] كل صلاة اديت مع كراهة التحريم تجب اعادتها (درمختارج:۱ص:۴۵۷باب صفة الصلاة)۔

[4] صلی الفرض الرباعی ركعتین وجوبًا قوله وجوبًافیكره الاتمام عندناحتی روی عن ابی حنیفة رحمه الله انه قال: من اتم الصلاة فقداساء وخالف السنة(ردالمحتارعلی الدرالمختارج:۲ص:۱۲۳باب صلاة المسافر،ایضًا:فتح القدیرج:۱ص:۳۵۹)

[5] ولا یصح اقتداء مفترض بمتنقل و بمفترض فرضًا آخر لان اتحاد الصلاتین شرط عندنا......الخ شامی ج:۱ص:۵۷۹باب الامامة)۔

يې سجده سهوه هم کړې وه؛ نو د هغه لمونځ وشو[1] او که مسافر امام قصدا څلور رکعته وکړل او په دويم رکعت باندې يې قعده هم کړې وه: نو فرض خو ادا شو خو دا سړی ګناهګار شو په دې باندې توبه کول لازمي دي او د لمونځ اعاده کول هم واجب دي.[2]

د سفر په دوران کې که سنت پاتې شي؛ نو څه ګناه ده؟

سوال: که په سفر کې ریل ګاډي یا بله سورلۍ کې د بیړې له وجې سنت ونه کړل شي؛ نو ګناه ګاریږي خو به نه؟

جواب: په شرعي سفر کې که دبیړې له وجې سنت پاتې شي؛ نو هیڅ باک نه شته که د اطمینان موقع وي؛ نوکول يې پکار دي.[3]

يادونه:...... چې کله يو سړی د خپل کلي نه دداسې ځای په اراده باندې ووځي کوم چې د هغه کلي نه اته څلويښت (٤٨) ميله لرې وي؛ نو دا شرعي سفر دی.

د سفر په دوران کې لمونځ څنګه کول پکار دي؟ بله دا چې نيت به کوي او که نه؟

سوال: د سفر په دوران کې لمونځ څنګه کول پکار دي؟ او نيت به کوي او که نه؟

جواب: په سفر کې څلورو رکعتو والا فرض لمونځ دوه رکعته کيږي، دې ته قصر وايي. نيت هماغه دی کوم چې هميشه کيږي، د څلورو په ځای دې د دوه رکعتو نيت وشي.[4]

امام مسافر دی یا مقيم که معلومه نه وي؛ نو اقتداء به څنګه کوي؟

سوال: يو هوټل سره د مازديګر لمونځ په جمعې سره کيده، هلته زموږ نه مخکې يو موټر هم ولاړ و، کيدای شي چې د هغه سورلۍ وي او خيال مو رانه غی چې پوښتنه مو کړې وای چې امام مقيم دی یا مسافر؟ لهذا نيت مو وکړ او دوه رکعته مو د امام سره وموندل، اوس موږ د امام سره سلام واړوو که پوره وکړو؟ د بیا له پاره د داسې صورت څه علاج دی؟ او که دا

---

[1]]ولايجب السجودالابترک واجب اوتاخيره. اوتاخيرركن اوتقديمه اوتكراره اوتغير واجب (عالمگيری ج:۱ص:۱۲٦کتاب الصلاة الباب الثانی عشرفی سجودالسهو)_

[2]] کل صلاة اديت مع کراهة التحريم تجب اعادتها (درمختارج:۱ص:٤٥٧باب صفة الصلاة)_

[3]] وياتی المسافربالسنن ان کان فی حال امن وقرار والابان کان فی خوف وفرار لاياتی بها هوالمختاروفی الشامية قيل: الافضل الترک ترخيصًا وقيل: الفعل تقربًا وقال الهندوانی :الفعل حال النزول والترک حال السير...قال فی شرح المنية: والاعدل ماقاله الهندوانی(ردالمحتارعلی الدرالمختارج:۲ص:۱۳۱باب صلاة المسافر)

[4]]وفرض المسافرفی الرباعية الرکعتان لايزيدعليهما......الخ (فتح القديرج:۱ص:۳۹۵ کتاب الصلاة باب صلاة المسافر،ايضًا:شرح مختصرالطحاوی للجصاص ج:۲ص:۹۱،۹۲باب صلاة المسافر)

راګرځوو: نو څومره رکعتونه حال دا چې مونږ مسافر وو؟

جواب: په سوچ کولو سره اندازه کول پکار دي چې دا خلک به مسافر وي یا مقیم؟ کوم طرف ته چې زړه مائل شي د هغه مطابق دې لمونځ وکړي او د سلام اړولو نه وروسته دې له چا نه پوښتنه وکړل شي او کوم صورت حال چې ښکاره شي په هغه باندې دې عمل وکړل شي

په سفر کې به یوازې فرض کوي که سنت او وتر هم؟

سوال: په سفر کې مختصر لمونځ وکړي باقي لمونځ وکړي او که نه؟ یا که پرته د قصر نه لمونځ وکړي؟

جواب: په سفر کې څلورو رکعتونو والا لمونځ دوه فرض کیږي په سنتو کې اختیار دی، که وخت او ګنجائش وي خو ودې کړي، که نه، پرې دې ږدي، وتر کول واجب دي.[١]

په سفر کې سنت او نوافل ادا کول څنګه دي؟

سوال: څه خلک په سفر کې قصر کوي، خو سنت او نفل په پوره اهتمام سره کوي او څه خلک یوازې فرض او هغه هم قصر کوي، حنفي مسلک څه دی؟

جواب: په سفر کې به په فرض لمونځونو کې قصر کیږي او سنت او نفل که موقع وي: نو ودې کړي ګني نه.[٢]

په قصر لمانځه کې دې د التحیات، درود شریف او د سلام نه وروسته سلام واړوي

سوال: په سفر کې چې د فرض لمونځ کوم قصر کیږي، یعنې د څلور رکعتونو په ځای یوازې دوه رکعته فرض کیږي: نو ایا د دوه رکعتو نه وروسته تشهد(التحیات) لوستو سره سلام واړوي یا لومړی دواړه درودشریف ولولي اوبیا التحیات(تشهد) لوستلو نه وروسته سلام واړوي؟

جواب: څنګه چې د سهار په لمانځه کې په ناسته لومړی التحیات بیا درود او بیا دعا کولو نه وروسته سلام اړوي، په قصر لمونځ کې هم داسې کول پکار دي، ستاسو په سوال کې دوه

---

[١] وفرض المسافرفی الرباعیة رکعتان کذافی الهدایة والقصرواجب عندنا کذافی الخلاصة ......ولاقصرفی السنن کذافی محیط السرخسی وبعضهم جوزوا للمسافرترک السنن والمختارانه لایاتی بها فی حال الخوف ویاتی بهافی حال القرار والامن هکذا فی الوجیز للکردی (عالمگیری ج:١ص:١٣٩الباب الخامس فی صلاة المسافرطبع رشیدیه)، ایضًا: وفرض المسافر فی الرباعیة رکعتان لایزید علیهما....الخ (فتح القدیر ج١ ص٣٩٥، کتاب الصلاة، باب صلاة المسافر) ایضاً: ویاتی المسافربالسنن ان کان فی حال امن وقرار،والا بان کان فی خوف وفرارلایاتی بها هوالمختار (درمختار ج:٢ص:١٣١باب صلاة المسافر،طبع ایچ ایم سعیدکراچی دزیات تفصیل دپاره اوګورئ :شرح مختصرالطحاوی للجصاص ج:٢ص:٩١نه ٩٨ پورې باب صلاة المسافرطبع دارالسراج بیروت)

[٢] ایضاً_

غلطياني دي يو دا چې تاسو ليکلي دي "لومړی دواړه درود شريف لولي او بيا التحيات (تشهد) نه وروسته سلام اړوي" حال دا چې التحيات لومړی لوستل کيږي او درود شريف د التحيات نه وروسته لوستل کيږي، دويمه غلطي دا ده چې تاسو "دواړه درود شريف" لفظ استعمال کړی دی حال دا چې "اللهم صل"........او........."اللهم بارک"......دواړه چې يو ځای شي؛ نو يو درود دی.[1]

که مسافر يو ځای کې قيام کوي؛ نو ايا موکد سنت کول ضروري دي؟

سوال: د قصر لمونځ څنګه او څو رکعته کيږي؟ درې مختلفې رايې اوريدل کيږي.

اول:.....په سفر کې به د فرضو قصر وي، يعنې د ماښام د لمانځه نه پرته په پاتې نورو لمونځونوکې به دوه رکعته فرض، د سهار د لمانځه دوه سنت او د ماخوستن درې وتر هم ضروري دي. دماښام په لمانځه کې درې فرض. ددې مطابق د سهار د لمانځه د دوه سنتو نه پرته په نورو لمونځونو کې سنت نه دي کول پکار.

دويم:.....د سفر دوران يعنې ريل ګاډي، بس او داسې نورو... کې د سفر کولو سره يوازې فرائض د قصر کولوسره کيږي، خو کله چې يو ځای کې قيام وشي؛ نو ټول موکده سنتونه هم کيږي.

دريم:.........د سفر دوران يا قيام کې سنت موکده نه پريږدو، بلکې فرائض د قصر سره کوو خو سنت پوره کوو.

جواب: په سفر کې سنت کول ضروري نه دي، خو د سهار سنت په هيڅ حال کې پريښودل نه دي پکار، پاتې سنت که ګنجائش وي کول يې پکار دي که ويې نه کړي؛ نو هيڅ باک نه شته.[2]

ايا په سفر کې تهجد او اشراق او داسې نور... کولی شو؟

سوال: ايا په سفر کې مونږ د تهجد، اشراق، څاښت او د جمعې په ورځ صلاة تسبيح کولی شو؟

جواب: چې وخت او فراغت وي؛ نو بيشکه کولی يې شئ.[3]

---

[1] ويجلس فى الاخيرة ويتشهدفاذا فرغ من التشهد يصلى على النبى صلى الله عليه وسلم ،فاذافرغ من الصلاة على النبى صلى الله عليه وسلم ...... ويدعو......ثم يسلم تسليمتين......الخ (عالمگيرى ج: ١ص: ٧٦كتاب الصلاة الباب الرابع فى صفة الصلاة طبع رشيديه كونته)۔

[2] وياتى المسافربالسنن ان كان فى حال امن وقرار،والابان كان فى خوف وفرار لاياتى بها ، هوالمختار (درمختار) ، قال الشامى:قيل:الافضل الترک ترخيصًا ،وقيل :الفعل تقربًا ،وقال الهندوانى :الفعل حال النزول ،والترک حال السير،وقيل:يصلى سنة الفجرخاصةً وقيل:سنة المغرب ايضًا،بحرقال فى شرح المنية:والاعدل ماقاله الهندوانى.....الخ (ردالمحتارمع الدرالمختار ج: ٢ص: ١٣١باب صلاة المسافر)

[3] ايضاً تيره شوى حاشيه (وياتى المسافربالسنن ان كان فى حال امن وقرار...الخ(درمختار) قال الشامى: قيل: الافضل الترک ترخيصًا ،وقيل :الفعل تقربًا.....الخ (ردالمحتارمع الدرالمختار ج: ٢ص: ١٣١باب صلاة المسافر)

په سفر کې د مازدیګر لمونځ د شافعي وخت مطابق کولی شو

سوال: د عالمانو نه مې اوریدلي دي چې که په سفرکې یې یا د سفر بیړه وي؛ نو حنفي هم د ماز دیګر لمونځ د شافعي وخت مطابق کولی شي. ددې دلیل څه دی؟

جواب: د ماز دیګرلونځ د صاحبینو رحمهماالله په نزد د دوه مثله نه هم مخکې کیږي.له دې وجې که څوك په سفرکې وي؛ نو دا صحیح ده.[۱]

ایا په سفر کې (جمع بین صلاتین) کولی شو؟

سوال: د کراچی ریډیو د سهار په نشریاتو کې د سفرپه دوران کې د قصر کولو او جمع بین صلاتین په باره کې جواب داسې ورکړ چې د سفر په دوران کې لمونځونو کې قصر کیږي، خو ددې نه پرته د ماسپښین او مازدیګر او د ماښام او ماخوستن لمونځونو یوځای کول هم سهي دي، که دا صحیح ده؛ نو سوال دا پیدا کیږي چې که د ماسپښین وخت وي؛ نو ماز دیګر لمونځ له وخت نه مخکې یوځای کولو سره څنګه اداکیږي؟ اویا که د ماز دیګر وخت دی: نو د ماسپښین لمونځ ولې قضا کیږي؟ هم دا صورت حال د ماښام او ماخوستن په لمانځه کې هم دی.

جواب: ریډیو والو د فقه حنفي مطابق مسئله نه ده ښودلې، زموږ په نزد یو لمونځ د بل په وخت کې کول صحیح نه دي، ځکه که اول لمونځ د وروستني لمونځ په وخت کې و شو؛ نو اول به قضا شي او وروستنی لمونځ که د اول په وخت کې وشو؛ نو دا تر اوسه پورې (د وخت نه مخکې) فرض شوی هم نه دی، له دې وجې ددې اداکول به هم صحیح نه وي،خو مسافرته اجازه شته چې لومړی لمونځ مثلاً: د ماسپښین لمونځ ددې په اخروخت کې او وروستنی لمونځ مثلاً د ماز دیګرلمونځ ددې په اول وخت کې اداکړي، دغسې به دواړه لمونځونه په خپل خپل وخت کې اداشي، خو صورتاً به جمع شي، نبي کریم (ص) به په خپلو سفرونو کې همدغسې کول.[۲]

---

[۱] وآخر وقتها عند ابی حنیفة اذا صارظل کل شیء مثلیه سوی فيي الزوال ......وقالاای ابویوسف ومحمد وهو قول الائمة الثلاثة آخر وقتها اذا صار کل شیء مثله سوی فی الزوال.....الخ (حلبی کبیر ج:۱ ص:۲۲۷فروع فی شرح الطحاوی ،طبع سهیل اکیدمی لاهور)

[۲] وفی البحر واما ماروی من الجمیع بینهما فی وقت واحدمحمول علی الجمع فعلاً بان صلی الاولی فی آخر وقتها والثانية فی اول وقتها......الخ (البحرالرائق ج:۱ص۲٦۷کتاب الصلاة ،طبع دارالمعرفة بیروت)

❖ د جمعې لمونځ ❖

د جمعې ورځ له ټولو (ورځو) غوره ده

سوال: د جمعې ورځ له ټولو (ورځو) غوره ده. په دې باره کې مختصر. خو جامع طریقې سره بیان وکړئ؟

جواب: د هفتې په ورځو کې د جمعې ورځ له ټولو (ورځو) غوره ده[۱] او د کال په ورځو کې د عرفې ورځ د ټولو نه غوره ده او عرفه چې د جمعې په ورځ وي: نو...نور علی نور...دی. داسې ورځ به افضل الایام شمیرل کیږي.[۲]

الله پاک د جمعې ورځ سید الایام ګرځولې ده

سوال: د جمعې مبارکې ورځې اهمیت او فضیلت څه دی؟ لږ په تفصیل سره ولیکئ - الحمد لله مونږ خو مسلمانان یو. د جمعې اهمیت او فضیلت منو. خو زمونږ دخلکو بدقسمتي دا ده چې د خپل مذهب متعلق زیات څه نه پیژنو. زمونږ د یو ملګري نه په یو کمپنۍ کې یوسک پوښتنه وکړه چې تاسو د جمعې په ورځ چوټۍ ولې کوئ؟ نو زمونږ ملګري سره هیڅ تاریخي جواب نه و: نو مونږ ډیر شرمنده شو.

جواب: د جمعې د ورځې فضیلت دادی چې دا ورځ د هفتې د ټولو ورځو سرداره ده[۳]، په یو حدیث کې دي چې د ټولو ورځو نه غوره ورځ په کومه چې لمر راخیژي د جمعې ورځ ده. په دې ورځ جناب آدم علیه السلام پیدا شو. په همدې ورځ باندې جنت ته داخل کړای شو. په همدې ورځ د جنت نه راویستل شو او دنیا ته راولیږل شو او په همدې ورځ باندې به قیامت قایمیږي[۴] - په یو بل حدیث کې دي چې په همدې ورځ د آدم علیه السلام توبه قبوله کړای شوه او په همدې ورځ هغه

---

[۱] عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال:خیریوم طلعت فیه الشمس یوم الجمعة فیه خلق آدم وفیه ادخل الجنة وفیه آخرج منها ولاتقوم الساعة الایوم الجمعة (ترمذی ج:۱ص:٦٤باب فضل یوم الجمعة)۔

[۲] عن ابن عباس رضی الله عنهما انه قرأ: الیوم اکملت لکم دینکم الایة وعنده یهودی فقال :لونزلت هذه الایة علینا لاتخذناها عیدًا فقال : ابن عباس رضی الله عنهما :فانها نزلت فی یوم عیدین فی یوم جمعة ویوم عرفة۔رواه الترمذی (مشکوة ص:۱۲۱،الفصل الثالث عن باب الجمعة)۔

[۳] عن ابی لبابة رضی الله عنه قال:قال النبی صلی الله علیه وسلم :ان یوم الجمعة سیدالایام..الخ(مشکوة ص:۱۲۰)

[۴] عن ابی هریرة رضی الله عنه قال:قال رسول الله صلی الله علیه وسلم :خیریوم طلعت علیه الشمس یوم الجمعة فیه خلق آدم وفیه ادخل الجنة وفیه آخرج منها لاتقوم الساعة الایوم الجمعة رواه مسلم (مشکوة ص:۱۲۰باب الجمعة)

ﷺ وفات شو.[1] په ډیرو احادیثوکې دا مضمون دی چې د جمعې په ورځ یو داسې ساعت دی چې په هغه کې مومن بنده کومه دعا وکړي هغه قبلیږي[2]، د جمعې په ورځ په رسول اللهﷺ باندې ډیر ډیر درود ویلو حکم دی[3] دا ټول احادیث په (مشکاة) کې دي. له دېنه پرته نور هم ډیرو احادیثو کې دجمعې فضیلت راغلی دی. هغه سک چې کوم سوال کړی و د هغه جواب دا و چې هسې خو زموږ په مذهب کې یو ورځ هم چوټې کول ضروري نه دي. خو که په هفته کې یو ورځ چوټي کول وي؛ نو دهغې له پاره دجمعې له ورځې نه غوره ورځ نه شته. ځکه چې یهودیانو به د هفتې ورځ لویه ګڼله او په همدې ورځ به یې چوټي کوله. عیسایان دیکشنبې ورځ د تعظیم لائق ګڼي او په دې ورځ باندې چوټي کوي او الله پاک موږ مسلمانانو ته دجمعې د ورځې افضل ترین نعمت راکړی دی او دایې سید الایام ګرځولې ده. له دې وجې دا ورځ ددې ډیره مستحقه ده چې دا د عبادت له پاره خاص کړای شي او په دې ورځ باندې عام کاروبار نه وي.

د جمعې د لمانځه اهمیت

سوال: موږ اوریدلي دي چې چا په قصد درې جمعې پریښودلې هغه په کفر کې داخل شو او د نوي سر نه دې کلمه ولولي. ایا دا حدیث صحیح دی؟

جواب: د حدیث کوم الفاظ چې تاسو نقل کړي دي هغه خو ما ته پیدا نه شو؛ خو په دې مضمون باندې ډیر احادیث روایت شوي دي. یو حدیث دا دی:

"**من ترک ثلاث جمع تهاونا بها طبع الله على قلبه**" (رواه ابوداؤد والترمذی والنسائی وابن ماجه والدارمی عن ابی الجوزاء الضمری ومالک عن صفوان بن سليم و احمد عن ابی قتادة رضی الله عنه) (مشکوة: ص۱۲۱)

ترجمه: "کوم انسان چې درې جمعې پوازې د سست والي او د سپک ګڼلو له وجې پریښودلې، الله پاک به د هغه په زړه باندې مهر ولګوي".

په یو بل حدیث کې دي: "**لينتهين اقوام عن ودعهم الجمعات او ليختمن الله على قلوبهم ثم ليكونن من الغافلين**" (رواه مسلم، مشکواة ص:۱۲۱)

ترجمه: ...."خلک دې د جمعې د پریښودلو نه منع شي، که نه؛ نو الله پاک به د هغوی په زړونو باندې مهر ولګوي بیا به هغوی په غافلانو کې شمار شي".

---

[1] عن ابی هريرة رضی الله عنه قال: خرجت الى الطور...... فيه خلق آدم وفيه اهبط وفيه يتب عليه وفيه مات وفيه تقوم الساعة......الخ (مشکوة ص: ۱۲۰، باب الجمعة طبع قديمى كتب خانه)۔

[2] عن ابی هريرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان فى الجمعة لساعة لايوافقها عبدمسلم يسال الله فيهاخيراً الا اعطاها اياه (مشكوة ص: ۱۱۹ باب الجمعة، طبع قديمى)۔

[3] عن ابی الدرداء رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: اكثروا الصلوة على يوم الجمعة فانه مشهود......الخ (مشكوة ص: ۱۲۱ باب الجمعة طبع قديمى)۔

په یو بل حدیث کې دي "من ترک الجمعة من غیر ضرورة کتب منافقًا فی کتاب لا یمحی ولا یبدل" (رواه الشافعی.مشکواة:۱۲۱)

ترجمه: کوم چا چې پرته له ضرورت او عذر نه جمعه پریښوده: نو هغه منافق لیکل کیږي په داسې کتاب کې چې هغه نه ورانیږي او نه بدلیږي

د ابن عباس رضي الله عنهما ارشاد دی "من ترک الجمعة ثلاث جمعات متوالیات فقد نبذ الاسلام وراء ظهره" (رواه ابو یعلی.ورجاله الصحیح.مجمع الزوائد:ج:۲ص:۱۹۳)

ترجمه: "کوم سړي چې پرله پسې درې جمعې پریښودلې هغه اسلام خپلې شاته وغورځاو"

ددې احادیثو نه معلومیږي چې د جمعې پریښودل بدترینه کبیره ګناه ده. چې د هغې له وجې په زړه باندې مهر ولګیږي، زړه بند شي او په هغه کې د خیر د قبلولو صلاحیت نه پاتې کیږي. د داسې سړي شمار د الله پاک په دربار کې په منافقانو کې کیږي. چې په ظاهر کې خو مسلمانان دي. خو زړه یې د ایمان د حلاوة (خوږ والي) نه خالي دی. داسې سړي ته ددې کبیره ګناه نه توبه کول پکار دي او د الله پاک نه په ریښتیني زړه سره معافي غوښتل پکار دي.

د جمعې لمونځ فرض دی او که واجب؟

سوال: د جمعې لمونځ فرض دی او که واجب؟ د جمعې د لمونځ ادا کولو نه وروسته د ماسپښین د لمونځ ادا کولو ضرورت باقي پاتې وي او که نه؟ د جمعې د لمانځه د شروع کیدو نه مخکې او وروسته عام ډول سره خلک لمونځ کونکې په نظر راځي. هغوی کوم لمونځ کوي؟

جواب: د جمعې لمونځ فرض دی[۱] او دا د ماسپښین د لمانځه قائم مقام دی، له دې وجې د جمعې نه وروسته د ماسپښین ضرورت نه شته[۲] د جمعې نه مخکې او وروسته سنت ادا کیږي د جمعې د لمانځه نه وروسته لومړی څلور رکعته موکد[۳]. بیا دوه رکعته غیرموکد. ددې سنتو نه پرته څه خلک نوافل هم کوي.

د اورتیائم (له د ندې (ډیوټۍ) نه زیات وخت) له وجې د جمعې لمونځ پریښودل سخته ګناه ده

سوال: درخواست دی زه چې په کوم ځای کې کار کوم اکثر د جمعې په ورځ اوور ټائم لګیږي،

[۱] ان الجمعة فریضة محکمة بالکتاب والسنة والاجماع یکفرجاحدها (فتح القدیر ج:۱ص:۴۰۷ کتاب الصلاة باب الصلاة الجمعة)۔

[۲] حتی لوادی الجمعة یسقط عنه الظهر وتقع الجمعة فرضًا.....الخ (بدائع الصنائع ج:۱ص:۲۵۶)۔

[۳] والسنة قبل الجمعة اربع وبعدهااربع......وعندابی یوسف رحمة الله تعالی السنة بعدهاالجمعة ست کعات وهو مروی عن علی رضی الله عنه والافضل ان یصلی اربعاثم رکعتین للخروج عن الخلاف (حلبی کبیر ص:۳۸۸،۳۸۹فصل فی النوافل ،طبع سهیل اکیدمی لاهور)۔

د کمپنۍ په جوماتو کې هیڅوک امام نه شته، ټول د کمپنۍ سړي کارکوي څوک هم د جمعې لمونځ کولو له پاره نه ځي، ټول د کار ختمولو نه وروسته کور ته د ټلو سوچ کوي. په داسې صورت کې زه د جمعې لمونځ بهر ټلو سره کوم یا یې قضاء کوم؟

جواب: که هلته د جمعې لمونځ نه کیږي؛ نو یو بل جامع مسجد ته ځه، د جمعې لمونځ پریښودل خو ډیره لویه ګناه ده، درې جمعې پریښودو سره په زړه باندې د منافقت مهر ولګیږي[1] یوازې د معمولي لالچ په خاطر د دومره لویې ګناه ارتکاب کول د ایمان د کمزورتیا علامه او د کم عقل توب خبره ده. د کمپنۍ واکدارانو او مالکانو ته پکار دي چې هغوی د جمعې د لمانځه له پاره چوټي ورکوي.

د جمعې شرطونه

سوال: ما دځینو علماء کرامو نه اوریدلي دي چې د جمعې د لمانځه له پاره د نورو شرطونو نه پرته دا هم شرط دی چې هغه جومات په کوم کې چې د جمعې لمونځ کیږي د هغې اوږدوالی دې ۲۰ ګزه او پلن والی دې هم د نورو کورونو په نسبت زیات وي. ددې نه پرته په یو جومات یا عیدګاه کې لمونځ کولو سره لومړی د قاضي یا د حکومت د یو سړي نه اجازه حاصلول پکار دي، مولانا صاحب! ایا دا شرطونه صحیح دي؟

جواب: دجمعې د جوازله پاره د جومات خاص اوږدوالی او پلن والی ضروري نه دی او د حاکم یا قاضي شرط د جګړې د ختمولو له پاره دی[2] که مسلمانان په یو امام باندې متفق شي؛ نو د هغه په اقتداء کې جمعه جائز ده[3]. ګویا تاسو چې کوم شرطونه ذکر کړي دي دا دواړه غیر ضروري دي.

جمعه په ښار او غټ کلي کې جائز ده په وړوکي کلي کې نه

سوال: زموږ کلی په پنځوس یا شپیتو کورونو باندې مشتمل دی او په هغه کې یو پوخ جومات دی چې په هغه کې لاوډاسپیکر وغیره هم لګیدلي دي، په ټول کلي کې یو دکان هم دی او زموږ په ځای کې د جمعې لمونځ کیږي، څه خلک دا د جمعې لمونځ کوي او څه خلک وایي چې دا د جمعې لمونځ نه کیږي، مهرباني وکړئ د قرآن او سنت په رڼا کې موږ ته دا بیان

---

[1] من ترک ثلاث جمع تهاونا بها طبع الله علی قلبه. رواه الترمذی (مشکوة ج:۱ص:۱۲۱ باب الجمعة)_

[2] لانه لولم یشترط السلطان لادی الی الفتنة لان هذه صلاة تودی بجمع عظیم والتقدیم علی جمع اهل المصر یعد من باب الشرف واسباب العلو والرفعة فیتبارع الی ذلک کل من جبل علی علو الهمة والمیل الی الریاسة فیقع بینهم التجاذب والتنازع ......الخ (بدائع الصنائع ج:۱ص:۲۶۱ کتاب الصلاة ،واما بیان شرائط الجمعة)_

[3] ذکر الکرخی رحمة الله علیه انه لاباس ان یجمع الناس علی رجل حتی یصلی بهم الجمعة (بدائع الصنائع ج:۱ص:۲۶۱)_

کړئ چې ایا زموږ په کلي کې د جمعې لمونځ جائز دی او که نه؟ هغه بله ورځ یو مولانا صاحب د ریډیو پاکستان لاهورنه دخطونوجواب ورکولوسره وفرمایل چې جمعه یوازې دښار والا خلکو باندې فرض ده، په کلو بانډو والا باندې نه خو جمعه فرض ده اونه په یوبانډه یا کلي کې دجمعې لمونځ کیږي ترهغه وخته پورې چې هغه کلی یا بانډه د ښار په شان ټول سهولتونه حاصل کړي.

جواب: د فقه حنفي مطابق جمعه یوازې په ښار او غټو کلو کې جائز ده په وړوکلو کې جمعه جائز نه ده.[1]

د غټو کلو سره تړلیو وړو وړو بانډو کې جمعه کول

سوال: په لویو کلیو کې کوم ځای چې جمعه کیږي له هغه سره واړه واړه کلي دي. کوم ځای ته چې دجمعې داذان اواز رسیږي. یاپه لږو لږو فاصلو باندې واړه واړه کلي (بانډې) دي. هلته د جمعې اوازنه رسیږي په هغه بانډوکې د اذان اواقامت سره باجماعت لمونځ صحیح دی او که نه؟

جواب: کوم ځای چې د ښار په حدودو او تړلې علاقو کې شمارل کیږي. هلته جمعه جائز ده او کوم چې داسې نه وي. هلته جائز نه ده[2] له دې وجې په تړلیو کلیو کې جمعه جائز نه ده. ځکه هغه د ښار برخه نه ده. بلکې ځانته ابادي شمار کیږي.

په غټو کلیو کې جمعه فرض ده که د پولیسو تها نه وي او که نه وي

سوال: زموږ یو کلی دی چې د هغه نوم کربلا دی. چې د هغه ابادي تقریبا په لس زره افرادو باندې مشتمله ده، چې په هغه کې نهه جوماتونه هم دي. څلور جوماتونه خو دومره لوی دي چې په یو وخت کې تقریبا دوه نیم سوه کسان په یو جومات کې لمونځ کولی شي او په دې کلي کې د ژوند د ضروریاتو سامان هر وخت پیداکیږي، هایي سکول، پرائمري سکول، ډاک خانه، هسپتال، ټیلیفون، بجلي، غرض دا ټول شیان موجود دي، مدرسه هم شته چې په هغه کې واړه لوی تقریبا درې سوه طالبان سبق وایي، خو دلته د جمعې لمونځ نه کیږي. زموږ د ځای نه تقریبا اته میله لرې په ضلع پشین کې د جمعې لمونځ همیشه کیږي. ددین علماء کرامو فتوا جاري کړې ده چې دلته د جمعې لوستل واجب دي دافتوا چې کومو علماء کرامو ورکړې ده د

---

[1] عن حذیفة رضی الله عنه لیس علی اهل القری جمعة ،انماالجمع علی اهل الامصارمثل المدائن (اوجزالمسالک باب ماجاء فی الامام یترل بقریة یوم الجمعة ج:۲ص:۲٤٦طبع اداره اسلامیات) •عن علی رضی الله عنه انه قال:لاجمعة ولاتشریق الافی مصرجامع (اعلاءالسنن ج:۸ص:۱ ابواب الجمعة) • ایضا:وتقع فرضافی القصبات والقری الکبیرة التی فیهااسواق......الخ(شامی ج:۲ص:۱۳۸کتاب الصلاة باب الجمعة)_

[2] لایصح الجمعة الا فی المصر وتوابعه فلا تجب علی اهل القری التی لیست من توابع المصر ولا یصح اداء الجمعة فیها..الخ(بدائع الصنائع ج۱ص۲۵۹،واما بیان شرائط الجمعة، ایضاردالمحتارج۲ ص۱۳۸باب الجمعة)

هغوی نومونه دادي مولانا عبدالحق صاحب ضلع اکوړه خټک، مفتي محمد شفیع صاحب رحمة الله عليه دارالعلوم کورنګي، مفتي زين العابدين فيصل آباد، مولانا محمد يوسف رحمة الله عليه بنوري ټاؤن کراچی. مقامي علماء دين دا فتوا نه مني. زموږ د علماء کرامو وينا داده چې دلته د پوليس تهانه نه شته او داسې به جمعه په خواوشا کې کلي والو باندې واجب شي او که تاسو خلک څوک هم دلته جمعه کوئ؛ نو خواوشا ته خلک به جګړه کوي اوس بيان کړئ. ايا په دې کلي کې د جمعې لمونځ کول ضروري دي؟

جواب: چې ستاسو مقامي علماء کرام د هغو لويو علماء کرامو فتوا نه مني؛ نو زما طالب علم خبره به څه ومني؟ خو هغوی ته درخواست دی چې په دغه کلي کې د جمعې لمونځ فرض دی[1] او هغوی يو اهم فرض پريږدي. که د تهانه د نه کيدو له وجې هغوی ته د جګړې ويره ده؛ نو د هغې حل خو ډيراسان دی په دې سلسله کې حکومت ته درخواست کيدلی شي چې دلته يو پوليس چوکۍ جوړه شي، په هر حال د تهانې هلته موجود کيدل د جمعې د صحت له پاره ضروري شرط نه دی.

په وړوکي کلي (باندې) کې جمعه کول صحيح نه دي

سوال: څه فرمايي د دين عالمان او د شريعت مفتيان په دې مسئله کې چې يو وړوکی کلی چې په هغه کې تقريبا اتيا کورونه دي او نه خو يو چوڼۍ يا مرکزي مقام دی، په همدې کلي کې خلک جمعه اداکوي،کافي کلونه وشول، اوس دا عاجز دلته مقيم شوی دی؛ نو ما نه څو ملګرو پوښتنه وکړه چې دا وړوکی کلی دی او د احنافو په نزد په وړوکي کلي کې جمعه جائز نه ده؛ نو بل ملګري وويل او د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد خو جائز ده او دويمه خبره داده چې علماء کرام فرمايي چې کوم ځای جمعه شروع شوې وي، هلته يې بندول نه دي پکار؛ نو دې عاجز وويل چې بدعت راويستونکي خلک هم دا دليل ورکوي چې ښه کار دی. اوس دا مه بندوئ چې کله شروع شوی پرته د دليل او ثبوت نه دی؛ نو ددې قائم ساتل خو جائز نه دي. هغوی وويل بس څه ته يې کوه، اګر چې د احنافو په نزد هيڅ شرط د جمعې د صحت هم نه وي؛ نو همدا لوی دليل دی چې جمعه خلک ډيرې مودې نه کوي، اوس که بنده کړل شي؛ نو انتشار به پيدا شي تاسو مهرباني وکړئ او په دې باره کې مو خبر کړئ.

---

[1] وعبارة القهستانى تقع فرضاً فى القصبات والقرى الكبيرة التى فيها اسواق، قال ابوالقاسم: هذا بلا خلاف اذا اذن الوالى او القاضى ببناء المسجد الجامع واداء الجمعة لان هذا مجتهد فيه فاذا اتصل به الحكم صار مجمعاً عليه. (فتاوى شامى ج٢ ص١٣٨، كتاب الصلاة، باب الجمعة) وحاصله ادارة الامرعلى راى اهل كل زمان فى عدهم المعمورة مصراً فماهومصرفى عرفهم جازت الجمعة فيه وماليس بمصرلم يجزفيه الاان يكون فناء المصر (الكوكب الدرى ابواب الجمعة ج:١ص:١٩٩ طبع مكتبة يحيوية سهارنپور)۔

جواب: د امام صاحب رحمه الله په نزد په وړوکي کلي کې جمعه جائز نه ده[1] او اګر که د نورو امامانو په نزد جائز ده، خو د هغوی په مذهب باندې عمل کول ځکه ممکن نه دي چې د هغوی د مذهب مطابق د لمانځه ډیر شرطونه داسې دي د کومو چې زموږ خلکو ته علم نه شته او کله چې د هغو شرطونو نه پرته په وړوکي کلي کې لمونځ وکړل شو: نو لمونځ نه د امام صاحب رحمه الله په نزد صحیح شو او نه د امام شافعي رحمه الله په نزد. نود ماسپښین لمونځ برباد ول به بالکل جائز نه وي او د هغه وبال به په سر باندې پاتې وي او دا چې وویل شي چې کوم ځای جمعه شروع شي؛ نو بیا دې بنده نه کړل شي مطلب دادی چې په مسئله باندې خلک پوه کړل شي ددې سره چې بیا څوک نه مني؛ نو هغه د خپل عمل خپله ذمه واردي. خو خپله جمعه کول په هیڅ حال کې هم صحیح نه دي او دا چې وویل شي چې په دې سره به خلکو کې انتشار پیدا شي دا هم په یو درجه کې صحیح ده چې په خلکو باندې جهالت غالب دی. خو دا هم ددې امرله پاره کافي عذر نه دی چې ددې بدعت خپله ارتکاب وکړل شي. راقم الحروف (مولانا لدهیانوي صاحب) به د طالب علمي په زمانه کې خپله په خپل کلي کې جمعه ورکوله. خو چې کله د مسئلې علم وشو؛ نو د جمعې د بندولو اعلان یې وکړ. الحمد لله! نه څوک مرتد شو او نه چا لمونځ پریښود، خو داسې بې دینه خلک چې د هغوی د جومات او لمانځه سره څه تعلق نه شته هغوی تر اوسه پورې خبرې کوي. دداسې خلکو د خبرو نه په ویریدو سره که شرعي مسائل بدل کړل شي؛ نو د دین اسلام شکل به بالکل خراب شي. مسئله خوما لیکلې ده. اوس مخکې مشوره درکوم تاسو د خپل کلي دین دار او پوه کسان جمع کولو سره زما دا خط د هغوی مخې ته کیږدئ که هغوی په شرعي مسئله باندې عمل کولو ته تیار شي؛ نو په هغوی کې چې کوم مخ لري هغوی دې خپله ددې مسئلې اعلان کولو سره د مسئلې د بندولو اطلاع وکړي او که د دې کلي دین دار او پوه خلک هم په دې مسئله باندې د عمل کولو نه مخ واړوي: نو تاسو د هغه کلي امامت پریږدئ. امام ددې له پاره ټاکل کیږي چې هغه د شرعي مسائلو مطابق د خلکو امامت وکړي نه دا چې د شریعت خلاف د خلکو مهمل تابعدار وي.

په هغه کلي کې د جمعې لمونځ کول په کوم کې چې یو نیم سل کورونه وي

سوال: یو کلي چې د هغې آبادي تقریبا یو نیم سل کورونو باندې مشتمله ده، څلور دکانونه دي چې په هغې کې د ضرورت شیان ملاویږي مثلا: غوړي، اوړه، چای، چیني(بوره)، کپړه او داسې نور.....، دا کلي په کوڅو او لارو باندې هم مشتمل دی او په دې کلي کې د شپاړسو کالونه د جمعې لمونځ کیدلو آیا د شرع په رڼا کې په دې کې د جمعې لمونځ جائز دی او که نه؟

[1] تیره شوی حاشیه (لایصح الجمعة الا فی المصر وتوابعه...الخ) او وریسی حاشیه(وعبارة القهستانی تقع فرضاً فی القصبات...الخ) او ګوری)۔

جواب: دا کلی د ښار یا یو لوی کلي په حکم کې نه دی، په دې وجه د امام صاحب رحمه الله د مسلک مطابق په دې کې د جمعې لمونځ جائز نه دی.[1]

آیا د جمعې د جواز له پاره د آبادي په تعداد کې مسلمانان، کافر، زنانه او ماشومان ټول داخل دي؟

سوال: د جمعې د جواز له پاره د آبادي تعداد څه دی؟ آیا د آبادي په تعریف کې زنانه، ماشومان او غیر مسلم هم شامل دي او که نه؟ آیا سول او فوج یوځای کولو سره مطلوبه آبادي پوره کیدای شي؟

که په سول او فوج باندې مطلوبه آبادي پوره کړل شي؛ نو په دې صورت کې به آیا فوج د خپل ځان له پاره بیل د جمعې اهتمام کوی یا هغوی به سول ته تلو سره جمعه ادا کوي.

څه فوجیان د سول آبادۍ نه لرې او څه نژدې دي. په دې لحاظ سره متصل او منفصل شرعي حیثیت څه دی؟

څه فوجی مقامات داسې دي چې په هغو کې فوجیان د سلو کسانو نه تر د (۳۰۰) پورې بغیر د ښځې بچیو ټول کال اوسیږی، آیا هلته جمعه جائز ده؟ حال دا چې هلته د دشمن فوري خطره هم نشته؟

جواب: د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد جمعه یوازې په ښارونو یا لویو کلیو کې جائز ده، په وړو باندو کې جائز نه ده. عموما چې د کوم کلي آبادي په دوه دوه نیم زره خلکو باندې مشتمله وي او هلته د ضرورت ټول شیان ملاویږي او د ګیرچاپیره خلک د ژوند د ضروریاتو د سوداګرۍ له پاره هلته راځي؛ نو په داسې آبادي کې جمعه جائز ده.[2]

۲: فوج که هلته په مستقله چونۍ کې اوسیږي؛ نو هغه به هم په دې آبادي کې شمیرل کیږي، که د فوج هلته مستقل قیام نه وي؛ نو هغوی به نه شمیرل کیږي. مستقل اوسیدونکي که مسلمانان وي که کافر، که سړي وي او که ښځې وي، لوی وي که ماشومان وي، هغوی ټول به شمیرل کیږي.

---

[1] اما المصر الجامع فشرط وجوب الجمعة وشرط صحة ادائها عند اصحابنا حتى لاتجب الجمعة الاعلى اهل المصرومن كان ساكنًا فى توابعه وكذا لايصح اداء الجمعة الافى المصر وتوابعه فلاتجب على اهل القرى التى ليست من توابع المصرولايصح اداء الجمعة فيها......ولنا ما روى عن النبى صلى الله عليه وسلم انه قال: لاجمعة ولا تشريق الافى مصرجامع (بدائع الصنائع ج:١ص٢٥٩ شرائط الجمعة)_

[2] وتقع فرضًافى القصبات والقرى الكبيرة التى فيهااسواق (شامى ج:٢ ص:١٣٨ كتاب الصلاة ،باب الجمعة) ٠ ايضًا:عن ابى حنيفة رحمه الله تعالى :انه بلدة كبيرة فيهاسكك واسواق ،ولهارساتيق وفيهاوال يقدرعلى انصاف المظلوم من الظالم بحشمته وعلمه اوعلم غيره ،يرجع الناس اليه فيمايقع من الحوادث، وهذا هوالاصح (ردالمحتار:٢ ص:١٣٧ كتاب الصلاة باب الجمعة)

۳: په کوم کلي کې چې جمعه جائز وي، هلته فوج د خپلې جمعې بیل انتظام کولی شي [۱]
۴: کوم کلي چې موږ لوی کلي شمارو، د هغه له پاره ضروري ده چې د هغه کورونه متصل وي، بیا د دې کلي په ملحقه آبادي کې د فوج جمعه کول هم جائز دي، که د اصل آبادي په لحاظ سره هغه ځای وړوکی کلی شمارل کیږي: نو که په څه فاصلې باندې فوجي کیمپ وي: نو هغه دې په کلي کې شمار نه کړای شي، بلکې دا به مستقله ابادي شمیرل کیږي
۵: یوازې د څو فوجیانو په استوګنه کې جمعه صحیح نه ده اګر که د هغوی قیام تول کال هم وی، کتل دا دی چې په کوم ځای کې د هغوی قیام دی، هغه ځای داسې دی چې هلته جمعه جائز وي؟ د دې نکتې وضاحت مې پورته کړی دی.

چرته چې چاته د راتلو اجازت نه وي هلته جُمعه ادا کول

سوال: زما سوال دا دی چې زه د منشیاتو په هسپتال کې د جُمعې لمونځ کوم، دا عمل تقریبا د څلورو کالو نه کوم، خو دلته باقاعده طور مسجد نه دی جوړ شوی، خو د لمونځ کولو له پاره یو ډیر لوی هال دی، چې په هغه کې د جُمعې لمونځ هم ادا کیږي، ځکه چې هلته د منشیاتو د عادي کسانو علاج کیږي، چې د نشې عادت یې ختم شي، په دې وجه هغوی ته د هسپتال نه د بهر تلو اجازت نشته، او که هغوی بهر د لمانځه له پاره پریښودل شي: نو خطره وی چې بهر ته تلو سره به نشه حاصله کړي او دوباره به یې استعمال شروع کړي، په دې وجه احتیاطي طور هم هغوی بهر نه پریښودل کیږي، د جمعې په لمانځه کې تقریبا دیرشو نه څلویښتو کسانو پورې شریکیږي، د قرآن او حدیث په رڼا کې د دې مسئلې نه خبر راکړئ چې زه کوم عمل کوم دا صحیح دی او که نه؟

جواب: کوم ځای کې چې جُمعه کیږي، که هلته هر چاته د راتلو اجازت نه وي: نو جُمعه به نه کیږي. [۲]

د پنځه وخته لمونځ د انتظام نه کیدو په صورت کې په کلیو کې د جُمعې لمونځ

سوال: کنډیار ښار ته نژدې درې یا څلور کلومیتره فاصله باندې څو کلي دي، چې په هغو کې تقریبا دیرش یا څلویښت کورونه د مسلمانانو دي، په دې کلو کې د پنځه وخته لمونځونو انتظام نشته، د اته یا لسو کالونه دلته د جُمعې او اخترونو لمونځونه کیږي، د یو مولوي

---

[۱] ایضاً حواله، او د زیات تفصیل دپاره اوګورئ: بدائع الصنائع فی ترتیب الشرائع للکاسانی ج:۱ ص:۲۵۸تا۲۶۹،واما بیان شرائط الجمعة ،طبع ایچ ایم سعید

[۲] والشرط السادس الاذن العام......لاتجوزجمعته الی قوله والاذن العام والاداء علی سبیل الشهرة من جملة تلک الخصوصیات فلاتجوز بدونه (شرح حلبی کبیر ص:۵۵۸فصل فی صلاة الجمعة)

صاحب په وینا باندې په څه کلیو کې جُمعه کول بند شوي دي. آیا په دې کلیو کې د جُمعې لمونځ کیږي؟

جواب: د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد جُمعه په ښار یا لوی کلي کې کیږي، په باندو کې نه کیږي.[1] په دې وجه دې دلته د ماسپښین لمونځ وکړل شي، دلته جُمعه کول جائز نه دي. [2]

په دوه سوه کورونو باندې مشتمله آبادۍ کې د جُمعې شرعي حکم

سوال: داسې کلی چې د هغه د ښار نه فاصله تقریبا د یوې نیمې ګنټې په اندازه وي او په موټر کې د یوې ګنټې وي. د کلي ډاکخانه. تهانه او یونین کونسل دفتر (مرکزی مقام) هم په ښار کې دی، آیا داسې کلی د ښار د مضافاتو په تعریف کې راځي، حال دا چې د کلي اکثر ضروریات د ښار نه پوره کیږي، په کلي کې نه کوځې شته نه بازار،یوازې واړه واړه درې دکانونه دي. د کلي مجموعي آبادي تقریبا په دوه سوه کورونو باندې مشتمله ده. کومه چې په کلي کې په څلورو مختلفو آبادیو تقسیم ده. په دې کې د جُمعې لمونځ کول څنګه دي؟

جواب: فناء مصر د ښار ماحول ته وایي. کوم چې د ښار د ضروریاتو له پاره خالي ځای وي،[3] دا کلی چې په بیلو بیلو څلورو آبادیو تقسیم دی، نه لوی کلی دی، نه قریه کبیره او نه په فناء مصر کې واقع دی، لهذا دلته جُمعه جائز نه ده[4]. خلکو باندې لازم دي چې د جُمعې په شوق کې د ماسپښین لمونځ برباد نه کړي.

په سلو کورونو باندې مشتمل کلي کې د جُمعې د لمانځه حکم

سوال: زموږ کلی تقریبا په سلو کورونو باندې مشتمل دی، ګیرچاپیره هم ورسره په زیات تعداد کې کلي آباد دي، دا کلی د ښار نه دوه کلومیټره فاصله باندې دی، د شروع نه په دې کلي کې د جُمعې لمونځ نه کیږي، دې ته نژدې یو بل کلی دی چې د هغه آبادي هر لحاظ سره کمه ده، هغوی د جُمعې لمونځ شروع کړی دی. د قرآن او حدیث په رڼا کې په دې کلي کې د

---

[1] اماالمصرالجامع فشرط وجوب الجمعة وشرط صحة ادائهاعنداصحابناحتى لاتجب الجمعة الاعلى اهل المصرومن كان ساكنًا فى توابعه وكذا لايصح اداء الجمعة الافى المصر وتوابعه فلاتجب على اهل القرى التى ليست من توابع المصرولايصح اداء الجمعة فيها......ولناماروى عن النبى صلى ا لله عليه وسلم انه قال:لاجمعة ولاتشريق الافى مصرجامع (بدائع الصنائع ج:١ص٢٥٩ شرائط الجمعة)_

[2] وفيماذكرنا اشارة الى انه لاتجوز فى الصغيرة التى ليس فيهما قاض ومنبر وخطيب ،كذا فى ا لمضمرات (ردالمحتارج:٢ص:١٣٨باب الجمعة)

[3] فناءالمصر: مااتصل به معدا لمصالحه (قواعدالفقه ص:٤١٧طبع صدف پبلشرز)

[4] لايصح اداء الجمعة الافى المصر وتوابعه فلاتجب على اهل القرى التى ليست من توابع المصرولايصح اداء الجمعة فيها......روى عن النبى صلى الله عليه وسلم :لاجمعة ولاتشريق الامصرجامع (بدائع الصنائع ج:١ص:٢٥٩وامابيان شرائط الجمعة ،طبع سعيد)

جُمعې لمونځ کیدای شي او که نه؟

جواب: که ستاسو دا کلی د ښار په حدود کې واقع وي: نو دلته جُمعه کیدای شي. که نه، نه شي کیدای. تاسو چې کوم تفصیلات د خپل کلي بیان کړي دي. د هغو مطابق دلنه جُمعه نه کیږي. د دې یوازې یو صورت دی چې دا د ښار په حدود کې واقع وي [۱]

په کوم کلي کې چې د ژوند ضروریات نه وي. هلته د دیرشو کلنو راهیسې د جُمعې د ادا شویو لمونځو نو حکم

سوال: په کوم کلي کې چې د ژوند دضروریاتو شیان نه پیداکیږي او هلته د جُمعې لمونځ کیږي؛ نو ایا دا به ادا کیږي؟ که نه ادا کیږي: نود دیرشو کلنو راهیسې چې شوي دي دهغو تیرشویو لمونځونو به څه حکم وي؟

جواب: په داسې کلي کې د جمعې لمونځ جائزنه دی. د څومره کلونو څخه یې چې د جُمعې لمونځ کړي دي دهغود ماسپښین لمونځونو قضا راوړل لازمي دي. [۲]

اته سوه کسانو با ندې مشتمل کلي کې د جُمعې لمونځ

سوال: د سائل په کلي کې آبادي تقریبا په اته سوه کسانو (سره دښځواو ماشومانو) مشتمله ده، د جُمعې په ورځ په جامع مسجد کې په اته یا نهو صفونو کې مجتمع وي او په هر صف کې تقریبا دیرش کسان وي. د سائل په کلي کې نور سهولیات لکه هایي سکول، ډاک خانه او هسپتال موجود نه دي، یوازې دوه درې دکانونه دي، له هغو نه پرته نور اهم ضروریات، لکه موچي، ترکان او د حجام د موجودګي نه زموږ کلې محروم دی. په کلي کې یوازې د جینکو له پاره پرائمري سکول موجود دی، لهذا ستاسو په خدمت کې عرض کیږي چې زموږ په دې وړوکي شان کلي کې د جُمعې یا اخترونو لمونځ کیدای شي او که نه؟ واضحه دې وي چې په دې کلي کې دډیر مودې نه د جمعې او اخترونو لمونځونه کیږي.

جواب: دا کلي وړوکی دی اوپه وړوکي کلي کې داامام ابوحنیفه رحمه الله په نزد د جُمعې لمونځ جائز نه دی، کوم خلک چې دلته جُمعه کوي هغوی خپل د ماسپښین لمونځ بربادوي، له دې وجې دې دلته دجُمعې لمونځ نه کیږي، که څوک دجُمعې لمونځ کوي؛ نوهغه دې ښار ته لاړ شي. [۳]

---

[۱] ایضاً_

[۲] وفی الجواهرلوصلوا فی القری لزمهم اداء الظهر (شامی ج:۲ص:۱۳۸،کتاب الصلاة باب الجمعة)

[۳] شرط اداها المصر ای شرط صحتها ان تودی حتی فی مصرلاتصح فی قریة ولامفازة ......الخ (البحرالرائق ج:۲ص:۱۵۱)ایضًا:قال رحمه الله تعالی:(هو) ای المصر(کل موضع له امیروقاض ینفذالاحکام ویقیم الحدود) وهذا روایة عن ابی یوسف وهواختیار الکرخی ،وعنه انهم لواجتمعوا فی اکبر مساجدهم لایسعهم وهواختیار البلخی،وعنه: وهوکل موضع یکون فیه کل محترف ویوجد فیه جمیع مایحتاج..[بقیه حاشیه په راروانه صفحه

له ماشومانو او ښځو سره په درې سوه کسانو باندې مشتمله آبادي کې د جُمعې لمونځ

سوال: زموږ کلی د هري پور نه (۲۲) کلومیټره لیرې دی، چې د هغه آبادي د ښځو او ماشومانو په یوځای کولو سره تقریبا (۳۰۰) ده او دلته درې مسجدونه دي، چې د درې مسجدونو لمونځ کونکي یوځای کړل شي؛ نو تقریبا درې سوه به وي. اوس زموږ په مسجد کې خلک د تیرو پنځو میاشتو نه د جُمعې لمونځ ادا کوي. اوس څه خلک وایي چې لمونځ نه کیږي، حال دا چې زموږ په کلي کې د بجلي سهولت، د اوبو او د ټرانسپورټ سهولت موجود دی او دلته څلور د کریانې دکانونه دي، چې په هغو کې سبزي هم موجوده وي، خو دلته هوټل نه شته، نه د کپړې (ټوکر) یو دکان شته، د بهر نه راتلونکي په مسجد کې دیره کوي. بل یوځای هم نه شته، له کله چې د جُمعې لمونځ شروع شوی دی، ګیرچاپیره خلک هم د جُمعې د لمانځه له پاره راځي، مسجد ډک شي، دلته هسپتال هم نه شته.

جواب: د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد جُمعه یا خو په ښار کې کیږي یا په لوی کلي کې، په وړو بانډو کې جُمعه نه کیږي، په درې سوو کسانو باندې آباد کلی وړوکی دی، دلته جُمعه صحیح نه ده. [1]

په درې زره کسانو باندې مشتمله آبادي لوی کلی دی، په هغه کې د جُمعې لمونځ جائز دی

سوال: زموږ کلی له ښار نه تقریبا د نهه لس کلومیټرو په فاصله باندې واقع دی، په کلي کې یو لوی جامع مسجد دی، د مسجد سره وړوکی بازار او کچې سړک هم دی، د کلي آبادي تقریبا دوه نیم درې زره نه زیاته ده، زموږ په کلي کې د پنځلسو شلو کلونو نه د جُمعې لمونځ کیږي او په جامع مسجد کې په پابندي سره پنځه وخته د جَمعې لمونځ نه کیږي، اکثریوازې د

...بقیه د تیرمخ].. الیه الناس فی معایشهم وفیه فقیه وقاض یقیم الحدود ،وعنه انه یبلغ سکانه عشرة آلاف وقیل یوجدفیه عشرة آلاف مقاتل..الخ (تبیین الحقائق ج:۱ص:۵۲۳باب صلاة الجمعة)طبع دارالکتب العلمیة)

[1] وتقع فرضا فی القصبات والقری الکبیرة التی فیها اسواق (شامی ج:۲ص:۱۳۸کتاب الصلاة باب الجمعة) ایضًا: شرط اداها المصرای شرط صحتها ان تودی فی مصر حتی لاتصح فی قریة ولامفازة ......الخ (البحرالرائق ج:۲ ص:۱۵۱) ۰ایضًا: قال رحمه الله تعالی:(هو) ای المصر(کل موضع له امیروقاض ینفذ الاحکام ویقیم الحدود)هذا روایة عن ابی یوسف وهواختیارالکرخی ،وعنه انهم لواجتمعوا فی اکبرمساجدهم لایسعهم وهواختیار البلخی ،وعنه :وهو کل موضع یکون فیه کل محترف ویوجد فیه جمیع مایحتاج الیه الناس فی معایشهم وفیه فقیه وقاض یقیم الحدود وعنه انه یبلغ سکانه عشرة آلاف وقیل یوجدفیه عشرة آلاف مقاتل ......الخ (تبیین الحقائق ج:۱ص:۵۲۳باب صلاة الجمعة ،طبع دارالکتب العلمیة).

ماسپښین، ماز دیگر لمونځونه په جمعې سره ادا کیږي. تاسو مهرباني وکړئ او پوره تحقیق سره جواب راکړئ چې ایا زموږ په کلي کې د جُمعې او اخترونو لمونځ صحیح دی او که نه؟ که جائز وي، خو صحیح ده او که جائز نه وي: نو ایا ترک کړل شي حال دا چې په هره جمعه کې ۲۵، ۳۰ یا ۳۵، کسان شریکیږي. که پریښودل شي: نوپوره د فتنې ویره ده. براه کرم: ددې د تسلي او تشفي والاجواب راکړئ؟

جواب: ستاسو په علاقه کې داسې کلی چې د هغه آبادي دوه دوه نیم زره وي او د همیشه ضروریات هم هلته پیداکیږي، هغه د لوی کلي په حکم کې دی. په دې کې جُمعې لمونځ جائز دی.[1]

په داسې کلي کې د جُمعې او اخترونو لمونځ چې هغه ته نژدې کلي کې د جُمعې لمونځ کیږي

سوال: زموږ کلي ته نژدې یو بازار دی، چې په هغه کې د جُمعې او اخترونو لمونځ کیږي. زموږ د کلي او ددې بازار د آبادي په مینځ کې تقریبا د یو فرلانګ نه کمه فاصله ده. خو زموږ د مسجد او د جامع مسجد ترمینځه د درې کلومیټرو فاصله ده. نومونه یې هم بیل بیل دي. پوښتنه دا ده چې زموږ د کلي په خلکو باندې د جُمعې لمونځ فرض دی او که نه؟ که فرض وي: نو چا چې به قرباني د اخترونو د لمانځه نه مخکې کوله هغه قرباني به قبوله وي او که نه؟ که نه وي؛ نو موږ ته څه کول پکار دي؟

جواب: د کوم کلي او ستاسو د کلي ترمینځه چې د یو فرلانګ فاصله ده. ګویا هغه د یو کلي په حکم کې دي، که په دواړو کې د جُمعې او اخترونولمونځ کیږي: نو د جُمعې او اخترونو لمونځ صحیح دی.[2]

په ځنګل کې د جُمعې لمونځ د هیچا په نزد هم صحیح نه دی

سوال: مولانا صاحب! موږ دلته د ابوظبي له ښار نه تقریبا دیرش کلومیټره لیرې په ځنګل کې کارکوو، دلته نورې هم ډیر کمپنۍ دي، خو دلته نه بازار شته او نه مستقل څه آبادي شته: نو ایا په داسې ځای کې د جُمعې لمونځ کیږي چې هلته څه بازار یا ښار نه وي؟ لکه څنګه چې تاسو یو ځل لیکلي و چې کوم ځای بازار نه وي، هلته د جُمعې لمونځ نه کیږي او حال دا چې

---

[1] وتقع فرضاق القصبات والقرى الكبيرة التى فيها اسواق (شامى ج:٢ص:١٣٨،كتاب الصلاة باب الجمعة)، ايضًا:(وهو) اى المصر(كل موضع له اميروقاض ينفد الاحكام ويقيم الحدود)...... وعنه هوكل موضع يكون فيه كل محترف يوجد فيه جميع مايحتاج الناس اليه فى معايشهم وفيه فقيه مفت وقاض يقيم الحدود وعنه:انه يبلغ سكانه عشرة آلاف..الخ(تبيين الحقائق ج:١ص:٥٢٣باب صلاة الجمعة طبع دارالكتب العلمية)

[2] وګورئ:بدائع الصنائع ج:١ص:٢٦٠بيان شرائط الجمعة طبع سعيد

موږ دلته باقاعده د جُمعې لمونځ کوو. مولانا صاحب! د قرآن او سنت په رڼا کې جواب راکړئ چې زموږ د جُمعې لمونځ کېږي او که نه؟

جواب: په ځنګل کې د هيڅ‌ا په نزد هم د جُمعې لمونځ نه کېږي،[1] تاسو د ماسپښين لمونځ کوئ.

په جيل (زندان) کې د جُمعې لمونځ ادا کول

سوال: په جيل (زندان) کې د جُمعې لمونځ کېږي او که نه؟

جواب: د امام صاحب په نزد د جُمعې د صحت له پاره چې څنګه نور شرطونه دي هلته د "اذن عام" شرط هم دی[2]، يعنې د جُمعې لمونځ داسې ځای کې کيدای شي کوم ځای کې چې هر خاص او عام ته د راتلو اجازه وي او هر مسلمان په هغه کې شرکت کولی شي که دا شرط وموندل شي؛ نو جُمعه صحيح ده، ګني نه کېږي، دا مسئله خو په عامو کتابونو کې ليکل شوې ده. خو مولانا مفتي محمود رحمه الله فرمايي چې په جيل (زندان) کې جُمعه جائز ده او د دې له پاره د فقه حنفي د کتاب حواله هم ورکوي کومه چې ما سره نه شته. خپله د مفتي صاحب عمل هم په جيل کې د جمعې کولو و.[3]

په فوجي کيمپ کې جُمعه ادا کول

سوال: چې کله اسلامي فوجونه د ټريننګ له پاره له ښار نه ليرې په کيمپ کې قيام کوي او هلته هغوی ته طبعي سهولتونه حاصل دي. تعداد څلور يا پنځه سوه وي، په دې صورت کې ايا د جُمعې لمونځ فرض دی او که نه؟ که نه دی؛ نو د ثواب نه به محروم وي او که نه؟ که امام جُمعه ونکړي؛ نو ايا هغه د امير د حکم د مخالفت کونکی خو نه دی؟ او کوم خلک چې د امام سره په دې صورت کې مخالفت وکړي د هغوی څه حکم دی؟

جواب: جُمعه د ښار په آبادي کې کېږي په ليرې ځنګل کې جُمعه نه کېږي چې د هغه دليل دادی چې رسول الله ﷺ د حجة الوداع په موقع باندې د ماسپښين لمونځ کړی و حال دا چې د

---

[1] لاتودى الجمعة فى البرارى لان الجمعة من اعظم الشعائرفتختص بمكان اظهار الشعائر وهوالمصر (بدائع الصنائع ج:١ص:٢٥٩ واما بيان شرائط الجمعة)۔

[2] الشرط السادس الاذن العام ......الاذن العام والاداء على سبيل الشهرة من جملة تلک الخصوصيات فلا تجوز بدونه ......الخ (شرح حلبى كبير ص:٥٥٨ فصل فى صلاة الجمعة)۔

[3] حضرت مفتی محمود رحمه الله تعالى چې په جوازباندې د کوم عبارت نه استدلال کړې دې هغه دادې: والسابع (الاذن العام)...... فلايضر غلق باب القلعة ،لعدو ،اولعادة قديمة لان الاذن العام مقرر لاهله وغلقه لمنع العدو ولاالمصلى ولى الشامية تحت قوله (اوقصره) قلت وينبغى ان يكون محل النزاع ماذا كان لاتقام الا فى محل واحد امالوتعددت فلالانه لايتحقق التفويت كماافادة التعليل فتامل (ردالمحتارمع الدر المختار ج:٢ ص:١٥١،١٥٢)، تفصيل دپاره اوګوره فتاوى مفتى محمود ج:٢ص:٣٧٣ په جيل كى جمعه قائمول ج:٢ ص:٣٨٥ ج:٢ص:٤٢٧ طبع الجمعية پبليكيشنـــز لاهور)۔

جُمعې ورځ وه[1] په ځنګل کې جُمعه صحیح نه ده، له دې وجې چې تاسو خلکو ځومره جُمعې کړې دي دومره ورځې د ماسپښین لمونځ ستاسو په ذمه باقي دی. د هغه قضاء راوړئ.[2] کوم ځای کې چې شرعا جمعه جائز نه ده که امیر هلته امام صاحب ته د جُمعې د کولو حکم ورکړی وي؛ نو د هغه دا حکم غلط و او هغه ددې غلط حکم ورکولو له وجې خپله ګناهګار دی. امام صاحب له پاره ددې منل جائز نه دي، که د شریعت خلاف حکم یې ومانه: نو داسې امام د امامت اهل نه دی.

په حدیث شریف کې دي: "**السمع والطاعة على المرء المسلم فيما احب وكره مالم يومر بمعصية فاذا امر بمعصية فلا سمع ولا طاعة**" (متفق عليه، مشكواة ص:۳۱۹)

ترجمه:........ "په مسلمان باندې د امیر حکم اوریدل او منل فرض دي، که هغه حکم د هغه خوښ وي او که ناخوښه، په دې شرط چې هغه ته د ګناه حکم ورنکړل شي، کله چې د ګناه حکم ورکړل شي؛ نو نه پرې اوریدل شته او نه منل"

په یو بل حدیث کې دي: "**لا طاعة في معصية انما الطاعة في معروف**" (ایضا)

ترجمه:........ "د الله پاک د نافرماني په کار کې د چا منل نه شته منل یوازې په معروف (نیک) کار کې دي"

"**لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق**" (شرح السنة، مشكواة ص:۳۲۱)

ترجمه:........ "د خالق د نافرماني په کار کې د مخلوق منل نه شته"

په فیکټرۍ کې د جُمعې لمونځ

سوال: په حب کې واقع یوه فیکټرۍ کې جمعة المبارک د کار ورځ مقرر کیدو نه وروسته چې کله مزدورانو د جُمعې د لمانځه له پاره مسجد ته تلل وغوښتل: نو انتظامیې کارکونکي مسجد ته د تلو نه منع کړل، (یاد ساتئ چې په فیکټرۍ کې مسجد نه شته او نه پکې باقاعده لمونځ کیږي) او په فیکټرۍ کې جبري ډول د جُمعې لمونځ ادا کړل شو، چې په هغه باندې خلکو احتجاج هم وکړ او د دې شرعي حیثیت یې چیلنج کړ، خو هغوی پرې غوږ هم ونه ګراو، حال دا چې نزدې ورته مساجد هم شته، د پورته صورت حال په رڼا کې تاسو ته درخواست دی چې، ایا د خلکو د جُمعې لمونځ ادا شو که نه؟ که ادا نه شو؛ نو ددې وبال په چا باندې دی؟ او د بیا له پاره د دې صورت حال څه علاج کیدای شي؟

جواب: چیرته چې د جُمعې لمونځ کیږي، هلته د جُمعې د لمانځه د ادا کولو له پاره غوره داده

---

[1]]في حديث جابربن عبدالله رضى الله عنهما في قصة حجة الوداع ......ثم اذن بلال ثم اقام فصلى الظهر ......الخ (مشكوة ص:۲۲۵باب قصة حجة الوداع ،الفصل الاول طبع قديمى)_

[2]]وفي الجواهرلوصلوفي القرى لزمهم اداء الظهر (شامى ج:۲ص:۱۳۸كتاب الصلاة باب الجمعة)_

چې مسجد وي او هلته پنځه وخته لمونځ کيږي. [١] خو که په داسې ځای کې نه مسجد وي او نه جمعه کيږي، خو د جُمعې شرطونه موندل کيږي: نو هلته د جمعې لمونځ کول جائز دي.[٢] خو د کراهت سره. [٣]

د مارکيټ په تا خانه کې د جُمعې لمونځ

سوال: په تاخانه کې يو مسجد دی. چې په هغې کې درې وخته په جمعه لمونځ کيږي. د هغه له پاسه مارکيټ دی. له هغه نه پورته په دويم منزل باندې هم مارکيټ دی او په دريم منزل باندې کار پارکنګ دی او په څلورم منزل باندې د استوګنې کور دی. ايا په دې مسجد کې د جُمعې لمونځ ادا کولی شو؟

جواب: د جمعې لمونځ ادا کيدای شي،[٤] خو دې ځای ته د مسجد نوم ورکول ګران دي.[٥]

د تفريح يا اجتماع په ځای کې د جُمعې لمونځ ادا کول

سوال: د تفريح په ځای کې د اجتماع په موقع باندې د جُمعې لمونځ ادا کيدای شي؟

جواب: داسې ځای کې د جُمعې لمونځ کول مکروه دي.[٦]

نژدې مسجد پريښودو سره په لرې مسجد کې د جُمعې لمونځ ادا کول

سوال: زه د جُمعې لمونځ خپل کوز ته نژدې مسجد کې نه ادا کوم. بلکې يو بل مسجد ته تلو سره يې ادا کوم، ايا زما د جُمعې لمونځ به قبول وي او که نه؟

جواب: خپل نژدې مسجد کې جمعه کول غوره دي، خو د ضرورت يا د لوی مسجد کيدو له وجې نه په بل مسجد کې جُمعه ادا کيدای شي.[٧]

---

[١] قال البرهان الحلبی کل ماشرع بجماعة فالمسجد فيه افضل لزيادة فضيلة المسجد وتکثير الجماعة واظهار شعار الاسلام (مراقی الفلاح مع حاشيه طحطاوی ص:٢٢٥)

[٢] وفی الفتاوی الغياثية لوصلی الجمعة فی قرية بغير مسجد جامع والقرية کبيرة لها قری وفيها وال حاکم جازت الجمعة بنوا المسجد اولم يبنوا (حلبی کبير ص:٥٥١، فصل فی الجمعة)

[٣] تفصيل دپاره اوګورئ: الفقه الاسلامی وادلته ج٢ ص٢٧٨، المطلب الخامس، شروط صحة الجمعة)

[٤] والمسجد الجامع ليس بشرط ولهذا اجمعوا علی جوازها بالمصلی فی فناء المصر (حلبی کبير ص:٥٥١)

[٥] وحاصله ان شرط کونه مسجدًا ان يکون سفله وعلوه مسجدًا لينقطع حق العبد عنه (ردالمحتار ج:٤ ص:٣٥٨ کتاب الوقف مطلب فی احکام المسجد طبع سعيد)

[٦] الصلاة فی الطريق ای فی طريق العامة وعلله فی المحيط بمايفيد انها کراهة تحريم بقوله لان فيه منع الناس عن المرور والطريق حق الناس اعد للمرور فيه فلايجوز شغله بما ليس له حق الشغل (البحرالرائق ج:٢ص:٢٠ باب مايفسد الصلوة ومايکره فيها)

[٧] ومسجد حيه افضل من الجامع ای الذی جماعته اکثر من مسجد الحي هذا احد قولين حکاهما فی القنية والثاني العکس وماهنا جزم به فی شرح المنية (شامی ج:١ص:٦٥٩ مطلب فی افضل المساجد)

په کوم جومات کې چې پنځه وخته لمونځ نه کيږي په هغه کې جُمعه ادا کول

سوال: زموږ په علاقه کشمير کې دوه جامع مسجد موجود دي چې په هغه کې امام هم مقرر دی، لاؤډاسپيکر وغيره هر څه موجود دي، خو په دې جوماتونو کې پنځه وخته لمونځ نه کيږي، يوازې د جُمعې لمونځ کيږي، خلک زورنه کوي، خو امام صاحب پنځه وخته لمونځ نه ورکوي، ايا په داسې جومات کې د جُمعې لمونځ کيږي؟ او ايا په داسې امام پسې لمونځ کول جائز دي کوم چې پنځه وخته لمونځ په جومات کې شروع نه کړي؟ او ايا د مقتديانو دا خبره صحيح نه ده چې پنځه وخته لمونځ شروع کړل شي؟

جواب: د جُمعې لمونځ صحيح دی، خو که امام پنځه وخته لمونځ نه ورکوي: نو د محلې والا باندې فرض دي چې داسې امام لرې کړي او يو داسې امام مقرر کړي کوم چې پنځه وخته لمونځ ورکوي[1] په جومات کې پنځه وخته اذان او په جمعه لمونځ د جومات حق دی او د دې حق د نه ادا کولو له وجې د محلې والاتول گناهگار دي.[2]

په کوم جومات کې چې امام مقرر نه وي، هلته هم د جُمعې لمونځ جائزدی

سوال: ايا په داسې جومات کې د جُمعې لمونځ جائز دی کوم ځای چې يو مستقل امام مقرر نه وي؟ خو مختلف لمونځ کونکي د پنځه وخته لمونځ د امامت فرائض په خوشالي باندې سر ته رسوي؟

جواب: په داسې جومات کې هم جُمعه جائز ده.

د جُمعې دلومړي اذان نه وروسته په د نياوي کارونو کې مشغوليدل حرام دي

سوال: د علماء کرامو متفقه فيصله د جمعې د اذان د حرمت ده (د دويم اذان) حال دا چې د رسول اللهﷺ په زمانه کې به د جمعې په ورځ يو اذان کيده: که د دويم اذان نه حرمت شروع کيږي؛ نو د لمونځ د تيارې وخت نه پيدکيږي او که دلومړي نه د اذان حرمت شروع کيږي: نو اخر ولې؟

جواب: رسول اللهﷺ او شيخين ابوبکر او عمر رضي الله عنهما په زمانه کې اذان يوازې يو و، يعنې د خطبې اذان دويم اذان کوم چې د جمعې د وخت په کيدو باندې کيده، ددويم اذان زيادت سيدنا

---

[1]]رجل ام قوم وهم له کارهون ان کانت الکراهة لفساد فيه اولانهم احق بالامامة يکره له ذلک وان کان هواحق بالامامة لايکره (عالمگيری ج:١ص:٨٦، ٨٧ الباب الخامس فی الامامة)۔

[2]] لولم يکن لمسجد منزله موذن فانه يذهب اليه ويوذن فيه ويصلی ولوکان وحده لان له حقا عليه فيوديه (شامي ج:١ص:٦٥٩باب مايفسد الصلاة ومايکره فيها ،مطلب فی افضل المساجد)۔

عثمان رضي الله عنه کړی و[1] په قرآن کریم کې د جمعې په اذان باندې د کاروبار د پرېښودو او د جمعې له پاره د تللو حکم فرمایلی دی. د صحيح قول مطابق دا حکم د لومړي اذان سره متعلق دی: نو په لومړي اذان باندې د جُمعې له پاره سعي واجب ده او د جُمعې د تياري نه پرته په يو بل کار کې مشغوليدل ناجائز او حرام دي.[2]

د لومړي اذان نه وروسته نکاح کول او خوراک ورکول جائز نه دي

سوال: نن سبا زمونږ د مسلمانانو عادت جوړ شوی دی چې د واده، نکاح پروګرام د جُمعې په ورځ باندې مقرر کړي او عموما د خوراک څښاک او نکاح پروګرام بالکل د جُمعې لمانځه ته نژدې دلومړي اذان نه وروسته مقرر وي. د قرآن اوحدیث په رڼا کې په دې باندې رڼا واچوئ چې د جُمعې په ورځ د لومړي اذان نه وروسته واده، نکاح او د خوراک وغیره انتظام کول شرعا جائز دي او که نه؟

جواب: دجُمعې له اذان نه وروسته دجُمعې دتياري نه پرته بل شغل جائز نه دی.[3]

د جُمعې دريم اذان صحيح نه دی

سوال: جناب! زمونږ په علاقه کې يو جومات دی عام ډول د جُمعې په لمانځه کې دوه اذانونه کيږي. خو په دې جومات کې درې اذانونه کيږي. لومړی اذان خو په خپل وخت باندې کيږي او دویم اذان چې کله مولانا صاحب وعظ وکړي بيا کيږي او دريم اذان د سنتو د ادا کولو نه وروسته کيږي او په نورو جوماتونو کې دوه اذانونه کيږي، يو په خپل وخت باندې او بل د سنتو د ادا کولو نه وروسته جناب! زه ستاسو نه دا معلومول غواړم چې دا طریقه ترکومه حده صحيح ده او په اسلام کې د دې حقيقت څه دی؟

جواب: د جُمعې دوه اذانونه وي[4] دريم اذان مو نه چيرته ليدلی دی اونه مو اوريدلی دی. الله. پوهيږي دې صاحب د کوم ځای نه راويستلی دی؟ په هرحال دريم اذان بدعت دی.[5]

---

[1] اعلم ان اذان الجمعة فی عهده صلی الله علیه وسلم کان واحد خارج المسجد عند الشروع فی الخطبة وکذلک استمر العمل به فی عهد الشیخین ابی بکروعمررضی الله عنهما ثم زاد عثمان اذانًا خارج المسجد علی الزوراء حین کثر المسلمون وذلک قبل اوان الخطبة (معارف السنن ج:٤ ص: ٣٩٥ طبع المکتبة البنوریة کراچی)۰ ایضاً اوګورئ: شرح مختصرالطحاوی ج:٢ص:١١٤ باب صلاة الجمعة ،طبع دارالسراج)۔

[2] ویجب السعی وترک البیع بالاذن الاول ۰عالمگیری ج:١ص:١٤٩ الباب السادس عشرفی صلاة الجمعة)۔

[3] دغه شان اوګورئ: شرح مختصرالطحاوی للجصاص ج:٢ ص:١١٤ تا ١١٦ باب صلاة الجمعة)۔

[4] اعلم ان اذان الجمعة فی عهده صلی الله علیه وسلم کان واحدًا خارج المسجد عند الشروع فی الخطبة وکذلک استمرالعمل به فی عهد الشیخین ابی بکروعمررضی الله عنهماثم زاد عثمان اذانًا خارج المسجدعلی الزوراء حین کثرالمسلمون وذلک قبل اوان الخطبة (معارف السنن ج:٤ ص:٣٩٥)۔

[5] بانها(البدعة)ماحدث علی خلاف الحق المتلقی عن رسول الله صلی الله علیه وسلم[بقیه حاشیه په راروانه صفحه

ايا د جُمعې د لمانځه په وخت کارخانه بندول هم ضروري دي؟

سوال: زمونږ د متهايي دکان دی، د هغه له پاسه کارخانه ده. د جُمعې د اول اذان په وخت مونږ خپل دکان بند کړو بيا يې د لمانځه نه وروسته پرانيزو. ايا په مونږ باندې د جُمعې د لمانځه له پاره کارخانه بندول هم لازم دي؟ يا که کاريګر خپل اختيار ته پريږدو؟

جواب: د جُمعې په دوران کې هر قسم کاروبار ممنوع دی، تردې چې فيکټرۍ هم جاري ساتل جائز نه دي. [١] والله اعلم!

د جُمعې اول اذان او شل رکعته تراويح کله شروع شوي دي؟

سوال: الله پاک دې ما معاف کړي، د معلوماتو او اطمينان له پاره معلوموم، د بزرګانو نه مې اوريدلې دي چې په يو صحابي رسول ﷺ باندې هم تنقيد کول سخت منع او ناقابل معافي ګناه ده، خو د ايمان د مضبوطوالي له پاره معلومات کول غواړم، هغه دا چې زمونږ رسول الله ﷺ دين کامل کولو نه وروسته تشريف يوړو. اوس په دين کې د هيڅ قسم ترميم يا تخفيف چاته اجازه نه شته او نه د دې خبرې ګنجائش باقي پاتې شو. نوحضرت عمر رضي الله عنه د جُمعې په لمانځه کې دويم اذان څنګه ايجاد کړ. همدغه شان تراويح رسول الله ﷺ اته کړې وې؛ نو عمر رضي الله عنه څنګه شل مقررې کړې؟

جواب: د جُمعې د اول اذان ذيادت حضرت عثمان رضي الله عنه کړی و[٢] او په شلو رکعتو باندې حضرت عمر رضي الله عنه اجماع کړې وه، د رسول الله ﷺ نه شل تراويح هم منقول دي :خو د هغه سند کمزوری دی.[٣] حضرت عمر رضي الله عنه د صحابه کرامو رضي الله عنهم په موجودګي کې د تراويح جمعه شروع

...بقيه دتيرمخ] ..من علم اوعمل اوحال بنوع شبهة واستحسان وجعل دينًا قويما وصراطًا مستقيماً (ردالمحتار كتاب الصلاة باب الامامة مطلب البدعة خمسة اقسام ج:١ص:٥٦٠طبع سعيد)_

[١] ويجب السعي وترک البيع بالاذان الاول (عالمگيری ج:١ص:١٤٩الباب السادس عشرفی صلاة الجمعة) ايضًا:قال ابوبکراحمد :وذالک لقول الله تعالى :يايهاالذين امنوا اذا نودی للصلوة من يوم الجمعة فاسعوا الى ذكرالله وذروا البيع، فانتظمت الآية معانى منها ......وترک الأشتغالٌ بالبيع والنهى عن البيع وان كان مخصوصًا بالذكرفليس المقصدفيه البيع دون غيره من الامورالشاغلة عن الجمعة وانماذكرالبيع لان اكثرمن كان يتخلف عنهالاجل البيع (شرح مختصرالطحاوی للجصاص ج:٢ص:١١٥،١١٤باب صلاة الجمعة طبع دارالسراج بيروت)

[٢] وروى عن انس رضى الله عنه ان النبى صلى الله عليه وسلم كان يصلى الجمعة اذامالت الشمس وكان الاذان والاقامة كماذكره ابوجعفرفى عهدالنبى صلى الله عليه وسلم وابى بكروعمررضى الله عنهما فلماكان خلافة عثمان رضى الله عنه وكثرالناس امرعثمان يوم الجمعة • بالاذان الثالث كذالک رواه الزهرى عن السائب بن زيد رضى الله عنه (شرح مختصرالطحاوی لابی بكرالجصاص ج:٢ص:١١٥باب صلاة الجمعة طبع دارالبشائرالاسلامية)

[٣] عن ابن عباس رضى الله عنه قال:كان النبى صلى الله عليه وسلم يصلى..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

کړه او په شلو رکعتونو باندې يې خلک راجمع کړل: نو يقينا هغوی به سنت نبوي ﷺ خپل کړي وي. د دريې خلفاء راشدينو په زمانه کې د صحابه کرامو رضي الله عنهم په دې باندې اتفاق وو او وروسته ائمة اربعه هم شل رکعته اختيار کړل. چې له هغه نه واضح کيږي چې همدا مقصود نبوي ﷺ و ، دحضرت عثمان رضي الله عنه اذان اول شروع کول د اجتهاد په بنياد و ، هغه دا وګڼله چې د اذان مشروعيت د خبر ورکولو له پاره دی او د خطبې کوم اذان چې د مسجد په دروازه باندې کيږي، د ابادي د زياتيدو له وجې هغه د خبر له پاره کافي نه دی. له دې وجې هغه يو بل اذان ددې نه مخکې په زوره باندې ويل شروع کړل او په صحابه کرامو رضي الله عنهم کې چا هم د هغه په دې فعل باندې نکير نه دی کړی، بلکې ټولو اتفاق وکړ او د خلفاء راشدينو رضي الله عنهم فيصلو ته په شريعت کې قانوني حيثيت حاصل دی؛ نو د رسول الله ﷺ ارشاد دی : لازم ونيسئ زما سنت او زما د خلفاء راشدينو سنت. (مشکاة ص ٣٠) [١] او د دين تکميل د اصول او کلياتو په اعتبار سره دی، ددې اصولو او کلياتو په رڼا کې چې خلفاء راشدينو کومې فيصلې وکړې يا وروسته مجتهدينو کومې فيصلې وکړې هغه هم د دين په تکميل کې داخلې دي.

ايا د جُمعې له پاره يوازې څلور سنت او دوه فرض کافي دي؟

سوال: نن سبا بالخصوص يو غلط روايت عام کيږي چې يو خو هسې هم د نوم مسلمانان په خپل روزمره ژوند کې الله پاک ډير کم يادوي او لمونځونه وغيره هم نه کوي او د جُمعې په ورځ که د جمعې د کولو له پاره مسجد ته راشي: نو هم د واپس تښتيدو يې دومره بيړه وي چې د دوه رکعتو فرضو کولو نه وروسته نيم مسجد د لمونځ کونکو نه خالي شي، هر چې زما د معلوماتو تعلق دی فرض لمونځ په مسجد کې کول افضل دي او د سنتو او نوافلو وغيره ادا کول په کور کې د زيات ثواب د حصول سبب جوړيږي. خو د عامو خلکو اکثريت کوم چې په مسئله باندې نه پوهيږي چې په هغوی کې بالخصوص ځوانان او ماشومان شامل دي د هغه ځو صحيح کسانو په تقليد کې چې په مسئله باندې پوهيږي په ناپوهي کې يوازې ددوه رکعتو د ادا کولو نه وروسته دمسجد نه د تيښتې لاره اختيار کړي او کور ته تلو سره پاتې لمونځ نه کوي او دا ګڼي چې هغوی د پوره هفتې قرض ادا کړی دی، ايا د دوه رکعتو فرضو په ادا کولو سره د جُمعې لمونځ ادا کيږي او پاتې رکعتونه کول ضروري نه دي؟ دې مسئلې دومره وسعت اختيار کړی دی چې هغه ماشومان چې نن ماشومان دي هغوی د جمعې لمونځ يوازې د څلور

...بقيه د تيرمخ]. فى رمضان عشرين ركعة والوتر (رواه الطبرانى فى الكبيروالاسط وفيه ابوشيبة ابراهيم وهوضعيف (مجمع الزوائد ج:٣ص:٣٠٤باب قيام رمضان)

[١] عن العرباض بن سارية رضى الله عنه قال:صلى بنارسول الله صلى الله عليه وسلم ......فعليكم بسنتى وسنة الخلفاء الراشدين المهديين تمسكوابها وعضواعليها بالنواجذ.......الخ(مشكوة ص:٣٠الفصل الثانى باب الاعتصام بالكتاب والسنة)

سنتو او دوه فرضو برابر ګڼې

جواب: پنځه وخته لمونځ کول د اسلام قبلولو نه وروسته د ټولو نه اهم ترين فرض دي. په دې کې سستي او کوتاهي کول د ټولو نه لويه کبيره ګناه ده. په حديث کې راغلي دي د هغه مفهوم دادی، چې د قيامت په ورځ باندې به د ټولو نه اول د بنده نه د لمانځه حساب اخيستل کيږي، که هغه په لمانځه کې کامياب شو؛ نو انشاء الله په باقي ټولو شيانو کې به هم کامياب شي او که په لمانځه کې ناکام شو؛ نو په باقي ټولو شيانو کې به په درجه اولی ناکامه ږي [١] له دې وجې مسلمانانو ورونو ته په فرض لمونځونو کې بالکل سستي نه دي کول پکار او د لمونځونو په مسجد کې د جمعې سره ادا کول د ايمان نښه ده او د جُمعې په لمانځه کې کوتاهي او سستی کول د نفاق علامه ده له دې وجې د جُمعې لمونځ ادا کول اهم ترين واجب دي [٢]

او د لمانځه سنت او نوافل په حقيقت کې د فرائضو د تکميل له پاره دي. ځکه چې د کومې درجې سکون او اطمينان، خشوع او خضوع او حضوز قلب سره لمونځ ادا کول پکار دي. موږ د هغه لسمه برخه هم نه شو ادا کولی. له دې وجې الله پاک په خپل رحمت سره د فرائضو د تکميل له پاره سنت او نفل لمونځونه مقرر کړي دي چې د فرائضو کمي په هغو سره پوره شي.له دې وجې سنت هم پوره په اهتمام سره ادا کول پکار دي[٣] د جُمعې د لمانځه نه مخکې څلور رکعته سنت موکده دي او د جُمعې د لمانځه نه وروسته څلور رکعته سنت موکده او دوه سنت غير موکده دي[٤] په دې کې کوتاهي نه دي کول پکار. الله پاک دې ټولو مسلمانانو ورونو ته توفيق ورکړي او د اخرت کاميابي دې ورته نصيب کړي.

١] عن حريث بن قبيصة قال: قدمت المدينة فقلت :اللهم يسرلى جليسًاصالحًاقال:فجلست الى ابى هريرة فقلت :انى سالت الله ان يرزقنى جليسًا صالحًا،فحدثنى بحديث سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم لعل الله ان ينفعنى به فقال :سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول:ان اول مايحاسب به العبد يوم القيامة من عمله صلاته ،فان صلحت فقد افلح وانجح وان فسدت فقد خاب وخسرفان انتقص من فريضة شيئًا قال الرب تبارک وتعالى :انظرواهل لعبدى من تطوع فيكمل بهاماانتقص من الفريضة ثم يكون سائرعمله على ذالک (ترمذى ج:١ص٥٥ باب ماجاء فى اول مايحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة)

٢] الجماعة سنة موكدة لقوله عليه السلام الجماعة من سنن الهدى لايتخلف عنها الامنافق (هداية ج:١ص:١٢١باب الامامة)

٣] عن تميم الدارى قال: اول مايحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة المكتوبة ،فان اتمها والاقيل :انظرواهل له من تطوع ؟ فاكملت الفريضة من تطوعه فان لم تكمل الفريضة ولم يكن له تطوع اخذ بطرفيه فيقذف فى النار (كنزالعمال ج:٨ص:٣كتاب الصلاة ،طبع موسسة الرسالة ،بيروت)

٤](والسنة قبل الجمعة اربع وبعدها اربع)اماالاربع بعدها فلماروى مسلم عن ابى هريرة قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم :اذاصليتم بعد الجمعة فصلوا اربعًا وفى رواية للجماعة الاالبخارى :اذا صلى احدكم الجمعة فليصلى بعدها اربعا واول يدل على الاستحباب والثانى .....[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

د جُمعې د رکعتونو تعداد تفصيل او نيت

سوال: مسئله داده چې د جُمعې په لمانځه کې څومره فرض او څومره سنت دي؟ او ددې نيت به څنګه کوو، يعنې د لمانځه وخت کوم وي؟ او کوم رکعتونه چې د جُمعې نه مخکې کيږي د هغو نيت به څنګه کوو؟

جواب: د جُمعې د لمانځه د رکعتونو تفصيل دا دی.

۱ څلور سنت ۲ دوه فرض ۳ څلور سنت ۴ دوه سنت.

۵ دوه نفل. لومړي او وروستي څلور رکعته سنت موکد دي[۱] او دوه غير موکد د سنت او نفل له پاره د مطلق لمانځه نيت کافي دی.[۲]

په يو وخت د جُمعې او د ماسپښين د ادا کولو حکم

سوال: مولانا صاحب! دا بيان کړئ چې د جُمعې په ورځ جُمعه او ماسپښين دواړه ادا کيږي؟ او دا چې دا دواړه لمونځونه په يو وخت کولی شو؟

جواب: د جُمعې په ورځ د جُمعې لمونځ د سړيو له پاره د ماسپښين قائم مقام دی، له دې وجې هغوی به يوازې جُمعه کوي.د ماسپښين لمونځ به نه کوي[۳] په ښځو باندې د جُمعې

...بقيه د تيرمخ]...على الوجوب فقلنابالسنية موكدة جمعا بينهماواماالاربع قبلهافلماتقدم فى سنة الظهر من مواظبته عليه الصلاة والسلام على الاربع بعدالزوال وهويشمل الجمعة ايضًا:ولايفصل بينهاوبين الظهر (وعندابى يوسف)السنة بعدالجمعة (ست) ركعات وهومروى عن على رضى الله عنه والافضل ان يصلى اربعًاثم ركعتين للخروج عن الخلاف (حلبى كبيرص:۳۸۸،۳۸۹فصل فى النوافل طبع سهيل اكيدمى لاهور)٠وروى عن على بن ابى طالب انه امران يصلى بعدالجمعة صلى ركعتين ثم اربعًا (ترمذى ج:۱ص:۶۹باب فى الصلاة قبل الجمعة وبعدها)

[۱] (والسنة قبل الجمعة اربع وبعدها اربع)اماالاربع بعدها فلماروى مسلم عن ابى هريرة قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم :اذاصليتم بعد الجمعة فصلوا اربعًا وفى رواية للجماعة الاالبخارى :اذا صلى احدكم الجمعة فليصلى بعدهااربعاواول يدل على الاستحباب والثانى على الوجوب فقلنابالسنية موكدة جمعا بينهماواماالاربع قبلهافلماتقدم فى سنة الظهر من مواظبته عليه الصلاة والسلام على الاربع بعدالزوال وهويشمل الجمعة ايضًا:ولايفصل بينهاوبين الظهر (وعندابى يوسف)السنة بعدالجمعة (ست) ركعات وهومروى عن على رضى الله عنه والافضل ان يصلى اربعًاثم ركعتين للخروج عن الخلاف (حلبى كبير ص:۳۸۹، ۳۸۸ فصل فى النوافل طبع سهيل اكيدمى لاهور) وروى عن على بن ابى طالب انه امران يصلى بعدالجمعة صلى ركعتين ثم اربعًا (ترمذى ج:۱ص:۶۹باب فى الصلاة قبل الجمعة وبعدها)_

[۲]]ويكفيه مطلق النية للنفل والسنة والتروايح هوالصحيح (عالمگيرى ج:۱ص:۶۵ الباب الثالث فى شروط الصلاة)

[۳]]ولان اقامة الجمعة مقام الظهر عرف بنص الشرع بشرائط الجمعة (بدائع الصنائع ،كتاب الصلاة الجماعة من شروط الجمعة ج:۱ص:۲۶۷طبع ايچ ايم سعيد)٠ ايضًا:(فرض الوقت هوالظهر،والجمعة بدل عنها) قال: (ومن صلى فى بيته يوم الجمعة الظهر،اجزاه مالم يخرج بعدذالک يريدالجمعة) ..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه

لمونځ فرض نه دی[۱]. هغوی ته حکم دی چې هغوی په خپل کور کې یوازې د ماسپښین لمونځ وکړي او که یوه ښځه جومات ته لاړه شي او د جمعې سره د جمعې لمونځ ادا کړي: نو د هغې دا د جمعې لمونځ به هم د ماسپښین قائم مقام شي. خلاصه داچې د جمعې او د ماسپښین د دواړو د ادا کولو حکم نه شته. بلکې چا چې جمعه وکړه د هغه نه د ماسپښین لمونځ ساقط شو[۲]

د جُمعې د لمانځه په تشهد کې یو ځای کیدونکی به د جُمعې لمونځ کوي که د ماسپښین؟

سوال: د جُمعې د لمانځه د دواړو رکعتونو د پوره کیدو نه وروسته که په تشهد کې د امام اقتداء ملاو شي: نو امام سره د سلام اړولو نه وروسته به مقتدي پاتې لمونځ د جُمعې لمونځ کوي (دوه رکعته) یا د ماسپښین (څلور رکعته)؟

جواب: د سلام نه مخکې چې کوم سړی د جُمعې په لمانځه کې شریک شي. هغه به د جُمعې لمونځ پوره کوي د ماسپښین نه.[۳]

د جُمعې لمونځ د کور په بیټهک کې ادا کول

سوال: ایا د جُمعې لمونځ د یو کور په بیټهک کې اداکیدای شي چې د هغه رقبه (۱۰×۱۰) فټ وي؟

جواب: د جامع مسجد نه پرته په نورو ځایونو کې جُمعه کول مکروه دي. خو که هلته هر یو سړي ته د راتلو اجازه وي: نو جُمعه به یې ادا شي.[۴]

...بقیه د تیرمخ]..وذالک لان فرض الوقت عندابی حنیفة وابی یوسف هوالظهروالجمعة بدل منها • والدلیل علی ذلک قول النبی صلی الله علیه وسلم واول وقت الظهر حین تزول الشمس ولم یفرق بین الجمعة وغیره (شرح مختصرالطحاوی ،کتاب الصلاة باب صلاة الجمعة ج:۲ص:۱۴۳طبع دارالسراج ایضًا:المبسوط ج:۲ص:۱۳۲طبع دارالفکر)_

[۱] اماشروط الوجوب فستة فاولها الذکورة فلاتجب علی المراة (حلبی کبیرص:۵۴۸)ایضًا:لاتجب الجمعة علی مسافرولاعبدولا امراة ......وان صلوا اجزاهم وذالک لماحدثنا......عن النبی صلی الله علیه وسلم قال:اربعة لا جمعة علیهم :المرأة والعبد......الخ (شرح مختصرالطحاوی ج:۲ص:۱۴۱، ۱۴۳باب صلاة الجمعة)_

[۲] ومن لاجمعة علیه اداهاجازعن فرض الوقت (عالمگیری ج:۱ص:۱۴۵الباب السادس عشرفی صلاة الجمعة) دتفصیل دپاره اوگوری: شرح مختصرالطحاوی ج:۲ص:۱۴۳طبع دارالسراج بیروت)_

[۳] ومن ادرکهافی التشهداوفی سجودالسهواتم جمعة عندالشیخین رحمهماالله (عالمگیری ج:۱ص:۱۴۹الباب السادس عشرفی صلاة الجمعة) • ایضًا: ومن ادرک الامام فی یوم الجمعة فی التشهد اوفیما سواه صلی وما ادرک معه وقضی مافاته فی قول ابی حنیفة وابی یوسف ......الحجة للقول الاول قول النبی صلی الله علیه وسلم :مادرکتم فصلوا ومافاتکم فاقضوا ومعلوم ان المراد مافاتکم من صلاة الامام......ویدل علیه ایضًا: اتفاق الجمیع انه لوادرک معه رکعة بنی علی الجمعة (شرح مختصرالطحاوی ج:۲ص:۱۱۸،۱۱۹)_

[۴] والاذن العام والاداء علی سبیل الشهرة من جملة تلک الخصوصیات فلاتجوزبدونه (حلبی کبیرص:۵۵۸)

که د جمعې لمونځ ملاو نه شي؛ نو په کورکې کول څنګه دي؟

سوال: که له څه وجې د جمعې لمونځ پاتې شي: نو ايا په کور کې يې کولی شو؟

جواب: که په خپل نژدې جومات کې جمعه ملاو نه شي؛ نو کوشش پکار دي چې په بل يو ځای کې جُمعه ملاو شي او که چيرته هم ملاو نه شي؛ نو د ماسپښين څلور رکعته دې وکړي او په جُمعه کې په سست والي باندې دې استغفار وکړي په کورکې يوازې جُمعه نه کيږي.[۱]

کوم ځای کې چې د جُمعې لمونځ نه کيږي، هلته دې د ماسپښين لمونځ وکړل شي

سوال: زما يو دوست په امريکه کې مقيم دی هغه ته دا پريشاني ده چې په کوم ښار کې هغه اوسيږي هلته د جُمعې د خطبې انتظام نه شته او داسې له خطبې پرته د جُمعې لمونځ نه شي ادا کولی؛ نو تاسو ته درخواست دی چې د قرآن او سنت په رڼا کې بيان کړئ چې هغه ته څه کول پکار دي؟ او په داسې حالت کې چې هغه مجبور دی په هغه باندې به د جُمعې د پريښودو ګناه لازميږي (او که نه؟) او د لمونځ د پريښودو کفاره څه ده؟

جواب: که هلته د جُمعې د لمانځه د کولو انتظام نه شته: نو هغه معذور دی. هغه دې د ماسپښين لمونځ ادا کوي[۲]، (ځکه چې هغه د عذر له وجې جُمعه نه اداکوي، له دې وجې په هغه باندې هيڅ کفاره نه شته) خو که څه مسلمانان هم هلته آباد دي؛ نو ټولو ته په يو ځای کيدو باندې د جمعې انتظام کول پکار دي.

صاحب ترتيب دې لومړی د سهار د لمانځه قضاء راوړي بيا دې جُمعه کوي

سوال: زما يودوست وايي چې که دجُمعې په ورځ د سهار لمونځ ونکړل شي؛ نو د جمعې لمونځ هم نه کيږي، دا خبره څومره صحيح ده؟

جواب: ستاسو ملګري چې کومه مسئله ذکر کړې ده هغه د صاحب ترتيب له پاره ده، صاحب ترتيب هغه سړی دی چې د هغه په ذمه باندې د پنځو لمونځونو نه زيات قضاء لمونځونه نه وي[۳]. د داسې سړي له پاره حکم دی چې مثلاً: دهغه د سهار لمونځ قضاء شو: نو ترڅو چې د سهار لمونځ ونکړي د ماسپښين او د جمعې لمونځ نه شي کولی، که د سهار لمونځ يې ونکړ او جُمعه يې وکړه وروسته يې د سهار لمونځ وکړ؛ نو جمعه به يې باطله شي او هغه به د

---

[۱] ولايتمكن من اداء الجمعة بنفسه وانما يتمكن من اداء الظهر......الخ (المبسوط لشمس الدين السرخسي ج:۲ص:۲۲طبع دارالفكر بيروت)۔

[۲] قال ابوحنيفة وابويوسف ان فرض الوقت هوالظهرفى حق المعذور.....الخ (بدائع الصنائع ج:۱ص:۲۵۶)

[۳] صاحب الترتيب :من لم تكن عليه الفوائت ستا غيرالوتر غيرضيق الوقت والنسيان (قواعد الفقه ص:۴۴)۔

ماسپښين لمونځ په دويم ځل کوي[1] او کوم سړي چې صاحب ترتيب نه وي هغه که د سهار لمونځ نه وي کړی او جُمعه يې وکړه؛ نو د هغه جُمعه صحيح شوه[2] :خو هغه ته قضاء شوي لمونځونه ادا کول پکار دي

د جُمعې په ورځ د خطبې نه مخکې جومات ته د رسيدو ثواب او د خطبې نه په غير حاضري با ندې محرومتيا

سوال: ايا د جُمعې د خطبې د اوريدو نه پرته هم د جُمعې لمونځ کيږي؟

جواب: د جُمعې د لمانځه له پاره د خطبې د شروع کيدو نه مخکې جومات ته تلل پکار دي. ځکه په حديث شريف کې راځي چې د جُمعې د حاضري له پاره خاص ملائکې مقررې وي. څوک چې په لومړي وخت کې راشي د هغوی له پاره د اوښ د قرباني ثواب ليکل کيږي او دوروسته راتلونکو ثواب کميږي. تر دې چې کله خطبه شروع شي: نو ملائکې خپلې صحيفې راټولې کړي او په خطبه اوريدو مشغولې شي.[3] له دې نه معلوميږي چې کوم خلک د خطبې د شروع کيدو نه وروسته راځي د هغوی حاضري نه لګيږي کوم سړي چې خطبه نه وي اوريدلې د امام سره خو به لمونځ د هغه هم وشي،خو د جمعې په ورځ د حاضري د لګولو نه هغه محروم شو.

د جُمعې په ورځ با ندې په زر راتلونکو او ناوخته راتلونکو کې څوک غوره دي؟

سوال: د جُمعې په لمانځه کې، ما اکثر خلک ليدلي دي. په هغوی کې ماشومان، ځوانان او بوډاګان تقريبا ټول شامل وي. خو زياتر هغه خلک هم وي کوم چې په دې کوشش کې وي چې ټول په ټول ثواب يوازې ماته حاصل شي، په دې کې زياتره برخه د بوډاګانو خلکو وي؛ نو ما دا ويل چې د جُمعې په لمانځه کې ډير خلک داسې هم وي چې د لمانځه له پاره ډير مخکې لاړ شي او د جُمعې د لمانځه نه پوره فايده اوچتوي او که وکتل شي؛ نو هغوی ته فايده هم کيږي. هغوی نوافل ادا کوي. سنت ادا کوي. خطبه اوري. وغيره اوځينې نور خلک داسې وي کوم

---

[1] لوتذكر الفجر عندخطبة الجمعة يصليها مع ان الصلوة حينئذ مكروه بل فى التتارخانيه انه يصليها عندهما وان خاف فوت الجمعة مع الامام ثم يصلى الظهر(شامى ج:۲ص:۶۷باب قضاء الفوائت مطلب فى تعريف الاعادة)

[2] ويسقط الترتيب عن كثرة الفوائت وهو الصحيح هكذا فى محيط السرخسى وحد الكثرة ان تصير الفوائت ستا بخروج وقت الصلاة السادسة (عالمگيرى ج:۱ص:۱۲۳الباب الحادى عشرفى قضاء الفوائت)_

[3] عن ابى هريرة رضى الله عنه قال :قال رسول الله صلى الله عليه وسلم :اذا كان يوم الجمعة وقفت الملائكة على باب المسجد يكتبون الاول فالاول ومثل المهجر كمثل الذى يهدى بدنة ثم كالذى يهدى بقرة ثم كبشاثم دجاجة ثم بيضة فاذاخرج الامام طووا صحفهم ويستمعون الذكر متفق عليه(مشكوة ص۱۲۳باب التنظيف والتكبير،الفصل الاول)

چې عين هغه وخت راشي چې كله امام خطبه ويل شروع كړي او يا خطبه په ختميدو باندې وي او هغوى د پريشاني په حالت كې راځي. ايا دا خلك صحيح وي. په صحيح وخت باندې راځي او كه په غلط وخت؟ ددوى متعلق څه ويل شوي دي؟ اوس هغه خلك دچا چې ما مخكې ذكر كړي دي دومره زر راځي چې ګړوړ اودس يې وكړي، ياپې د كور نه اودس وكړ په يو لاس كې يې پيزار يا چپل اود څنګلو او ګوتونه اوبه بهيدو سره په لمونځ كونكو له پاسه اوړي او تيريږي او په پيزار چپلو كې يې د بهر ګندګي لګيدلې وي. ورسره هغه هم په لمونځ كونكو باندې غورځوي او زموږ مخې ته كيني او يا كوشش كوي چې په څه طريقه ورته د امام صاحب برابر ځاى پيداشي. چې امام صاحب ته د برابر اودريدوثواب ورته ملاو شي. ايا په دين كې د داسې خلكو له پاره زيات ثواب ليكل شوى دى؟ كه د داسې خلكو په باره كې هيڅ نه دي ويل شوي؟

جواب: تاسو ډيره لويې او اهمې مسئلې ته توجه وركړې ده، د جُمعې د لمانځه له پاره د وختي راتلو رسول اللهﷺ تاكيد فرمايلى دى او د هغه يې ډير فضايل هم بيان كړي دي، جُمعې ته د راتلونكو د حاضرۍ ليكلو له پاره ملائكې مقررې وي او چې كله خطبه شروع شي: نو هغوى خپلې صحيفې بندولو سره په ذكر الهي ليكلو مشغولې شي[۱] (ګويا د خطبې شروع كيدو نه وروسته چې كوم خلك راځي د هغوى د نومونو اندراج نه كيږي) د اذان كيدو نه وروسته د جُمعې د تيارۍ نه پرته په يو كار كې د مشغول كيدو ممانعت دى، له دې وجې د آذان نه وروسته فورا مسجد ته راتلل ضروري دي او دې وخت كې كاروبار كول ناجائز دي[۲] كوم خلك چې وروسته راځي هغوى ته حكم دى چې وروسته ورته كوم ځاى كې د ناستې ځاى پيداشي هم هلته دې كيني، د وړاندې تلو كوشش دې نه كوي، په حديث كې فرمايل شوي دي چې كوم خلك د نورو په څټونو باندې اوښتلو سره د وړاندې تلو كوشش كوي دهغوى د جمعې ثواب باطليږي[۳] په حديث كې دي چې رسول اللهﷺ د جُمعې خطبه فرمايله، يو سړى راغى او وړاندې لاړ، رسول اللهﷺ وفرمايل چې : كينه ! تا په راتلو كې ورستوالى وكړ او خلكو ته دې تكليف وركړ[۴] الغرض د جُمعې له پاره مخكې راتلل پكار دي، چې په اطمينان

---

[۱] عن ابى هريرة رضى الله عنه قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم :اذاكان يوم الجمعة وقفت الملائكة على باب المسجد الاول فالاول....فاذاخرج الامام طووا صفحهم ويستمعون الذكر..الخ (مشكوة ص:۱۲۲)

[۲] ويجب السعى وترک البيع بالاذان الاول (عالمگيرى ج:۱ص:۱۴۹) ، ايضًا:واذا زالت الشمس يوم الجمعة جلس الامام على المنبرواذن المؤذنون بين يديه ،وامتنع يديه وامتنع الناس من الشراء والبيع ......وذالک لقول الله عزوجل :يآيهاالذين امنوا اذا نودى للصوة من يوم الجمعة فاسعوا الى ذكر الله وذرواالبيع ......الخ (شرح مختصرالطحاوى ج:۲ص:۱۱۴)

[۳] عن عبدالله بن عمرو بن العاص قال:قال:رسول الله صلى الله عليه وسلم ......ومن لغا وتخطى رقاب الناس كانت له وزرًا (الترغيب والترهيب ج:۱ص:۲۹۳،۲۹۴ طبع دار الكتب العلمية)

[۴] عن ابى الزاهرية قال:كنامع عبدالله بن بسرصاحب النبى صلى الله عليه وسلم..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه

سره سنت هم وکړي. د اطمینان خای هم پیدا شي. وعظ او نصیحت هم واوري د ملائکو په رجستر کې یې نوم هم ولیکل شي او کوم خلک چې ناوخته راشي هغوی دې د خای په لټون کې وړاندې نه ځي او په لمونځ کونکو له پاسه دې نه اوړي.

ایا د جُمعې د خطبې د اوریدو نه پرته به د جُمعې لمونځ وشي؟

سوال: په اسلام کې دي چې دجمعې لمونځ د خطبې نه پرته ناپوره وي. ستاسو نه دا پوښتنه کول دي چې که له څه وجې نه د جُمعې د خطبې اواز موږ ته نه رارسیږي: نو ایا په دې صورت کې به د خطبې د اوریدو نه پرته لمونځ ادا شي.

جواب: کوم سړی چې د جُمعې په خطبه کې شریک و، خو د امام اواز هغه ته نه رارسیده: نو هغه ته به پوره ثواب ملاویږي. په دې شرط چې د خطبې په دوران کې خاموش وي [۱]

د خطبې په وخت کې د التحیات په شکل کیناستل

سوال: دجُمعې دخطبې په وخت ایا دالتحیات په شکل کیناستل او لاسونه تړل ضروري دي؟

جواب: د جُمعې په خطبه کې په یوخاص هیئت باندې کیناستل ضروري نه دي. نه لاسونه تړل ضروري دي. څنګه چې ورته سهولت وي هغه شان دې کیني.[۲] خو په پلترۍ، پرلت: کیناستل مکروه دي

د جُمعې په اوله خطبه کې لاسونه تړل او په دویمه کې د تشهد په شان کیناستل

سوال: ایا د جمعې په اوله خطبه کې لاسونه تړل او په دویمه خطبه کې د تشهد په شان کیناستل ضروري دي؟

جواب: نه! د خطبې په دوران کې په څه خاص هیئت باندې کیناستل ضروري نه دي، څنګه چې ورته سهولت وي هغه شان دې کیني،[۳] خطیب طرف ته دې متوجه وي.[۴]

...بقيه د تيرمخ]... يوم الجمعة فجاء رجل يتخطى رقاب الناس يوم الجمعة والنبى صلى الله عليه وسلم يخطب. فقال له النبى صلى الله عليه وسلم :اجلس ! فقد آذيت (ابوداود ج:۱ص:۱۵۹ كتاب الصلاة باب تخطى رقاب الناس يوم الجمعة)

[۱] فى الدرالمختار :بل يجب عليه ان يستمع ويسكت بلا فرق بين قريب وبعيد فى الاصح ،محيط (الدرالمختارمع ردالمحتار ج:۱ص:۱۵۹)

[۲] اذا شهد الرجل عند الخطبة ان شاء جلس محتبياً او متربعاً او كما تيسر، لانه ليس بصلاة عملاً وحقيقة كذا فى المضمرات (عالمگيرى ج۱ ص۱۴۸، الباب السادس عشر فى صلاة الجمعة)

[۳] ايضًا_

[۴] قوله بل يجب عليه ان يستمع ظاهره انه يكره الاشتغال بمايفوت السماع..[بقيه حاشيه په راروانه صفحه..

د جُمعې په خطبه کې خلکو ته څنګه کيناستل پکار دي؟

سوال: د جُمعې د خطبې دوران کې امام د لږ شان وقفې له پاره کيني. عام ډول موږ ګورو چې خلک د امام د کيناستو نه مخکې د (التحيات) په شکل کيني او لاسونه هم د لمانځه په شان تړي. خو د وقفې نه وروسته يې د قعدې په شان په ګونډو باندې کيني. ايا دا طريقه صحيح ده او که نه؛ نو بيا صحيح طريقه څه ده؟

جواب: دجُمعې دخطبې دوران کې په څه خاص هيئت باندې کيناستل سنت نه دي. څنګه چې ورته اسانه وي هغه شان دې کيني. خو د امام طرف ته دې متوجه وي او په غور دې خطبه اوري.[1]

د خلکو کوم دستور چې تاسو ذکر کړی دی دا له ځانه جوړشوی دی. په شريعت کې ددې اصل نه شته (ځينې خلک د وقفې دوران کې دعا کوي دا هم يو بدعت دی. له دې نه ځان ساتل پکار دي)[2]

د جُمعې د خطبې دوران کې په صفونو باندې اوښتل

سوال: د جُمعې د لمانځه نه مخکې خطبه کيږي او د هغه اوريدل لازمي دي او کوم خلک چې وختي راځي هغوی په مخکې صفونو کې کيني، کوم خلک چې وروسته راځي هغه په وروسته صفونو کې کيني دا خبره بالکل صحيح ده، سره له دې ځينې خلک په لومړيو صفونو کې د ناستې ډير شوق لري او راځي ناوخته او د راتلونکو طريقه څه داسې وي ګويا د هغوی له پاره په مخکې صفونو کې ځای خالي دی، حال دا چې په مخکې صفونو کې هيڅ ځای نه وي، ددې باوجود هغه خلک ناست لمونځ کونکي په لاسونو باندې ليرې کولو سره مخکې صف ته ورسيږي او هلته بالکل ځای نه وي، خو د ناستو لمونځ کونکو مينځ کې لږ شان ځای جوړولو سره کيني، ددې ځای د جوړولو له پاره د صف د دواړو طرفونو تقريبا لمونځ کونکي لږ لږ خوځيږي او دغه شان د ټولو لمونځ کونکو د خطبې اوريدو نه خيال پورته شي؛ نو کوم خلک چې داسې کوي دا صحيح ده او که غلط؟

...بقيه د تيرمخ].. وان لم يكن كلاما وبه صرح القهستانى حيث قال اذا الاستماع فرض كمافى المحيط او واجب كمافى صلاة المسعودية اوسنة وفيه اشعاربان النوم عندالخطبة مكروه ،الا اذا غلب عليه كما فى الزاهدى (ردالمحتارج:٢ ص:١٥٩،مطلب فى شروط وجوب الجمعة)

[1]]وكذا السنة فى حق القوم ان يستقبلوه بوجوههم لان الاسماع والاستماع واجب للخطبة واذا لايتكامل الابالمقابلة (بدائع الصنائع ج:١ص:٢٦٣بيان شرائط الجمعة)۔

[2]] اذا شهد الرجل عند الخطبة ان شاء جلس محتبيًا اومتربعًااوكما تيسر لانه ليس بصلاة عملاً وحقيقة ......الخ (عالمگيرى ج:١ص: ١٤٨الباب السادس عشر فى صلاة الجمعة كذا فى اغلاط العوام ص:٧٠ طبع زمزم پبلشرز)۔

جواب: كه په لومړيو صفونو كې خاى وي؛ نو بيا د مخكې تلو اجازه شته. كني كوم خاى كې چې ورته خاى ملاوشي هلته دې كيني. كوم صورت چې تاسوليكلى دى داسې دخلكو په څټونو باندې اوښتلو سره مخكې تلو باندې د جُمعې ثواب باطل شي. ددې نه ځان ساتل پكار دي.[۱]

د خطبې په دوران كې په ګوتو كې ګوتې وركولو سره كيناستل منع دي

سوال: يو امام صاحب څو ځله دا وفرمايل چې د خطبې په دوران كې د لاسونو ګوتې په يو بل كې وركولو سره كيناستل حرام دي، په دين كې د دې قسم پابنديو بنياد څه دى؟

جواب: په حديث كې د دې ممانعت راغلى دى، همدا ممانعت ددې پابندي بنياد دى.[۲]

د جُمعې خطبې په عربۍ كې ولې ويل كيږي؟

سوال: د جُمعې خطبې پخوانى ولې اورول كيږي؟ حال دا چې د رسول الله ﷺ په زمانه كې به په حاضر حالاتو باندې خطبه وركول كيده، په اردو كې يې ترجمه ولې نه شي كولى چې خلك پوه شي چې په خطبه كې څه لوستل كيږي؟

جواب: په خطبه كې د الله پاک ذكر وي او هغه د اسلام په سركاري ژبه (عربي) كې ضروري ده[۳]. د خطيب له پاره د هيڅ خاص خطبې پابندي نه شته دعربي دخطبې نه مخكې په حاضر حالاتوباندې تقريرونه كيږي.

له عربۍ پرته په بله ژبه د جُمعې خطبه

سوال: دلته په ګلستان جوهر (كراچى) كې يو مسجد دى، په دې مسجد كې د جُمعې خطبه په سندهي ژبه ويل كيږي، داسې كيږي چې د جُمعې د خطبې له پاره اذان كيږي، له دې نه وروسته امام صاحب يوه نيمه جمله د عربي ولولي او له هغه نه وروسته په سندهي كې شروع

---

[۱] عن عبدالله بن عمرو قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم :يحضر الجمعة ثلاثة نفر،فرجل حضرها بلغوا فذلک حظه منها ورجل حضرها بدعاء فهورجل دعا الله ان شاء اعطاه وان شاء منعه ،ورجل حضرها بانصات وسكوت ولم يتخط رقبة مسلم ولم يوذ احدًا فهى كفارة الى الجمعة التى تليها وزيادة ثلاثة ايام وذلک بان الله يقول:من جآء بالحسنة فله عشر امثالها،رواه ابوداود(مشكوة ص:۱۲۳باب التنظيف والتكبير ،الفصل الثالث)

[۲] ابوثمامة الحناط ان كعب بن عجرة ادركه وهويريد المسجد ادرک احدهما صاحبه قال: فوجدنى وانا مشبک بيدى فنهانى عن ذلک وقال: ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: اذا توضا احدكم فاحسن وضوءه خرج عامدًا الى المسجد فلايشبكن يديه فانه فى الصلاة (باب ماجاء فى الهدى فى المشى الى الصلوة ،سنن ابى داود ج:۱ص ۸۳)۔ وفى حاشيه سنن ابى داود :ان النهى والكرهة انماهى فى حق المصلى وقاصد الصلوة (حاشيه نمبر۸سنن ابى داود ج:۱ص:۸۳)

[۳] فانه لاشک فى ان الخطبة بغير العربية خلاف السنة المتوارثة من النبى صلى الله عليه وسلم والصحابة فيكون مكروها تحريمًا (عمدة الرعاية ج:۱ص۲۰۰ تفصيل دپاره اوګورئ : جواهر الفقه ج:۱ص: ۳۵۲ تاليف مفتى اعظم پاكستان حضرت مولانامفتى محمد شفيع رحمه الله طبع مكتبه دارالعلوم كراچى)۔

شي او په دې خطبه کې عجيب قسم خبرې کيږي او څه ناقابل يقين واقعات کوم چې امام صاحب د هغه خطبې په دوران کې بيانوي دا تړوله سلسله د لسو نه پنځلس منټو پورې وي. د خطبې په دوران کې د توقف کولو نه وروسته يو منټ په عربي کې خطبه لولي او بيا د جُمعې جمعه دريږي، قابل احترام مولوي صاحب ته عرض دادی چې ايا داسې خطبه ادا کيږي او که نه؟ بله دا چې عربي زموږ د خوږ نبي ﷺ ژبه ده دا هغه ژبه ده چې په هغه کې قران کريم نازل شوی دی، آخر ددې نه اجتناب ولې؟ قابل احترام مولوي صاحب! دا بيان کړئ چې ايا هغه د جُمعې لمونځونه ادا شوي دي او که نه، کوم چې داسې ادا شوي دي؟ په هر حال ما تر اوسه پورې په خپل ژوند کې داسې په بله ژبه کې خطبه ورکول نه دي ليدلي، امام صاحب څوک منع کولی نه شي، ځکه چې ددې ځای زياتر آبادي د بې علمه خلکو ده.

جواب: دجمعې دخطبې حکم (د ځينوامورو په اعتبار سره) د لمانځه دی. څنګه چې د لمانځه قراءت د عربي ژبې نه پرته په بله ژبه کې نه شي کيدای، همدغه شان خطبه هم پرته د عربي نه نه شي کيدای،[۱] ګويا عربي د اسلام سرکاري ژبه ده، کوم خلک چې په فارسي، اردو او انګريزي يا په بل څه ژبه کې خطبه لولي هغوی غلط کوي، خو څو جملې چې په عربي کې وويل شي د امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد د خطبې فرض ادا کيږي؟[۲] له دې وجې د جمعې لمونځ به ادا شي، خو په خطبه کې غير سرکاري ژبه يوځای کولو والا بې طريقې خبره کولو له وجې ګنهګار دی.

د جُمعې د خطبې شرعي حيثيت

سوال: ايا د جُمعې خطبه لوستل فرض دي؟ او اوريدل يې واجب دي؟ د اخترونو خطبه لوستل سنت دي او اوريدل يې واجب دي؟ ايا دا صحيح ده؟

جواب: هو! د جُمعې خطبه د جُمعې له پاره لازمي شرط دی،[۳] له دې نه پرته جُمعه نه کيږي. د اخترونو خطبه سنت ده،[۴] د دواړو اوريدل واجب دي.[۵]

---

[۱] ايضاً_

[۲] فان اقتصر على ذكر الله جاز عندابي حنيفة،وقالا لابد من ذكر طويل يسمى الخطبة (هداية ج:۱ص:۱۶۹)

[۳] وشرائط فى غيره المصروالجماعة والخطبة ......الخ (فتح القدير ج:۱ص:۴۰۸)

[۴] ويشترط للعيد مايشترط للجمعة الا الخطبة كذا فى الخلاصة فانها سنة بعد الصلوة وتجوز الصلاة بدونها(عالمگيرى ج:۱ص:۱۵۰الباب الرابع عشرفى صلاة العيدين)

[۵] وكل ماحرم فى الصلاة حرم فيها اى فى الخطبة خلاصة وغيرها فيحرم اكل وشرب وكلام ......به يفتى وكذا يجب الاستماع لسائر الخطب كخطبة نكاح وخطبة عيد وختم على المعتمد (الدرالمختارمع الردالمحتار ج:۲ص:۱۵۹)

د جمعې خطبه د عربي ژبې نه پرته په بله ژبه کې ورکول يا دا چې د يو سردار يا حاکم تعريف کول

سوال: د جمعې خطبه د عربي ژبې نه پرته په بله ژبه کې ورکول کيداى شي او که نه؟ بله دا چې په خطبه کې د الله پاک او د هغه د رسول ﷺ د تعريف او توصيف نه پرته د يو سردار يا حاکم تعريف کولى شي؟

جواب: عربي د اسلام سرکاري ژبه ده، له دې وجې د جُمعې او اخترونو خطبه د عربي نه پرته په بله يوه ژبه کې هم جائز نه ده[۱] په خطبه کې دا مضامين پکار دي د الله پاک حمد وثناء. په رسول الله ﷺ باندې درود شريف لوستل. د توحيد او رسالت شهادت. مسلمانانو ته وعظ او نصيحت. د خلفاء راشدينو او آل او اصحاب رضي الله عنهم ذکر. د نيک سيرت حاکم اسلام او د عامو مسلمانانو سړيو اوښځو له پاره دعا کول. [۲]

د جُمعې د خطبې د عربي نه پرته په بله ژبه کې ورکول

سوال: زموږ په علاقه (تربت) کې ځينې خلک دجُمعې خطبه په علاقايي ژبه کې ورکوي. د اذان نه وروسته خطيب تقرير شروع کړي. د تقرير په دوران کې د څه وقفې له پاره کيني. بيا تقرير شروع کړي او په تقرير ختميدو باندې لمونځ شروع شي، ايا داسې کول صحيح دي؟

جواب: خطبه يوازې د رسول الله ﷺ په ژبه کې کيدل پکار دي. له دې وجې په بلوچي ژبه کې يا مقامي ژبه کې چې کومه لولي. هغه صحيح نه ده.[۳]

که د جُمعې خطبه په يادو لوستل ګران وي؛ نو له کتابه دې لولي

سوال: په خطبه کې خطيب اکثر اينښلي يا د هيريدو له وجې داسې غلطي وکړي چې معنا بدله شي؛ نو ايا هغه ته خطبه په کتاب کې کتلو سره ويلو کې څه تردد کيدل پکار دي؟

---

[۱] تفصيل دپاره اوګورئ : جواهرالفقه ج:۱ص:۳۵۲فانه لاشک فى ان الخطبة بغير العربية خلاف السنة المتوارثة من النبى صلى الله عليه وسلم والصحابة فيكون مكروهًاتحريمًا (عمدة الرعاية هامش شرح الوقاية ج:۱ص:۲۰۰)

[۲] الخطبة تشتمل على فرض وسنة فالفرض شيئًا ان الوقت ......والثانى ذكرالله تعالى كذا فى البحرالرائق وكفت تحميدة اوتهليلة اوتسبيحة ......واماسننها فخمسة عشر.....البداء ة بحمدالله ......الثناء عليه بما هو اهله.....الشهادتان ...... الصلاة على النبى عليه الصلاة والسلام.....العظة والتذكير......زيادة الدعاء للمسلمين والمسلمات......وذكر الخلفاء الراشدين والعمين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين مستحسن بذالك جرى التوارث كذا فى التجنيس ......الخ (عالمګيرى ج:۱ص:۱۴۶،الباب السادس عشرفى صلاة الجمعة)

[۳] فانه لاشک ان الخطبة بغير العربية خلاف السنة المتوارثة من النبى صلى الله عليه وسلم والصحابة فيكون مكروهًا تحريمًا (عمدة الرعاية هامش شرح الوقاية للعلامة عبدالحى اللكنوى ج:۱ص:۲۰۰)

جواب: خطبه دې ښه یاده کړل شي، یا دې کتلو سره ولوستل شي.

که خطبه د ماسپښين نه مخکې شروع شي؛ نو سنت به کله کوي؟

سوال: د جمعې په لمانځه کې اولني څلور رکعته سنت د خطبې دوران کې کيږي؟ ځکه چې خطبه بالکل هغه وخت شروع کيږي چې د ماسپښين اول وخت داخليږي، بلکې اکثر دوه درې منټه مخکې شروع کيږي.

جواب: که اذان د زوال نه وروسته کيده؛ نو د اذان کيدو سره دې سنت شروع کوي، د خطبې شروع کيدو سره به پوره شي او که د وخت نه مخکې اذان او خطبه شروع کيږي؛ نو سنت د جُمعې نه وروسته ادا کوئ.[1]

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه واله واصحابه اجمعین

[الحمدلله! دریم جلد ختم شو]

....

[1] اذا خرج الامام فلاصلاة ولاكلام الى تمامها......الخ (شامی ج:۲ص: ۱۵۸)، ایضًا:قال ابو جعفرومن دخل المسجد یوم الجمعة والامام یخطب جلس ولم یرکع وذالک لقول الله تعالی :واذا قری القرآن فاستمعوا له وانصتوا، فروی انها نزلت فی شان الخطبة ،ومن جهة السنة ......قال (ای ابن عمر)سمعت النبی صلی الله علیه وسلم یقول:اذا دخل احدکم المسجدوالامام علی المنبر،فلاصلاة له ولا کلام حتی یفرغ الامام ......الخ (شرح مختصرالطحاوی ،لابی بکرالجصاص الرازی ج:۲ص:۱۳۰کتاب الصلاة ،باب صلاة الجمعة طبع دارالبشائر الاسلامیة بیروت)۔